

NAISASIAN KEHITYS ERI MAISSA

III

NAISASIAN KEHITYS ERI MAISSA

KIRJOITTANUT

JA SUOMALAISTA PAINOSTA VARTEN TÄYDENTÄNYT

ALEXANDRA GRIPENBERG

III

RUOTSI

NORJA JA TANSKA

SUOMENTANUT

SUOMENTANUT

TILMA HAINARI

ILMI KALLIA

PORVOOSSA
WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ

PORVOOSSA 1908
WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖN KIRJAPAINOSSA

SUOMENKIELISEN PAINOKSEN ESIPUHE.

Viitaten tämän teoksen I osan esipuheeseen, mikäli se koskee teoksen suunnittelua ja tarkoitusta, tahdon vain lisätä seuraavaa. Naisasian kehitys Skandinavian maissa on, senjälkeen kuin teos alkuperäisessä muodossaan ilmestyi, odottamattomassa määrässä voittanut alaa. Erityisesti koskee tämä naisten toimintaa valtiollisten ja kunnallisten oikeuksien saavuttamiseksi. Aukkoja, joita on syntynyt niihin lukuihin, jotka käsittävät äskenmainittuja maita, ei huolellinenkaan tarkastus olisi voinut täyttää, ensiksikin siitä syystä, että teos, jos siihen olisi lisätty paljon erityistietoja, olisi paisunut kahta vertaa suuremmaksi, sekä siitäkin syystä, että uudistuksia on tapahtunut vielä teosta tarkastettaessakin. Asiaa harrastavaa lukijaa, joka lähemmin haluaa perehtyä kysymykseen, neuvotaan sentähden käyttämään niitä lähteitä, joihin kirjassa kaikkialla on viitattu.

Käytännöllisistä syistä on pidetty sopivana muodostaa Suomea koskeva luku erityiseksi teoksen IV osaksi, joka piakkoin ilmestyy painosta.

Neiti Maria Cederschiöldille sekä »Dansk Kvinderaad» ja »Norske Kvinders Nationalraad» nimisille kansallisliitoille, jotka ovat välittäneet uusien tietojen hankkimista suomenkielistä painosta varten, lausun kunnioittavimmat kiitokseni.

Helsinki, marraskuun 19 p:nä 1908.

Tehtäjä.

SISÄLLYS

	Sivu.
Esipuhe.	
I. Johdanto: Skandinavilaisen naisen asema vanhempina aikoina	1—17
II. <i>Ruotsi</i> : Kristinuskon tulo maahan. — Maunu Eerikinpojan ja Kristoffer kuninkaan lait. — Pyhä Birgitta ja Birgittalaiskunta. — Uskonpuhdistus. — Emporagriuksen katkismus. — Noitavainot. — Renessanssi. — Kuningatar Kristiina. — Sophia Elisabeth Brenner. — 1600-luvun naiset. — 1700-luvun naiset. — Hedvig Charlotta Nordenflycht ja Anna Maria Lenngren. — Ensimmäiset julkiset lausunnot naisasiassa. — Thomas Thorild. — Fredrika Bremer. — Erik Gustaf Geijer. — Lars Johan Hierta. — Israel Hwasser. — Eräs Emilie Flygare-Carlénin lausunto. — Sophie Adlersparre ja Rosalie Olivecrona. »Tidskrift för hemmet.» — Järjestetty naisasiatyö. Yhdistys naidun naisen omistusoikeuden hyväksi. — Anna Hierta Retzius. — Ellen Ankarsvärd. — Fredrika-Bremer-liitto. — Göteborgin Naisyhdistys. — Naisasia 1880-luvulla. — Kahden yhdistyksen yhdistyminen. — Ruotsin Naisten Kansallisliitto. — Naisen äänioikeus 1902 vuoden valtiopäivillä. — Yhdistys naisen valtiollista äänioikeutta varten. — Sosialidemokratiasia naisyhdistyksiä. — Naiset ja siveellisyytyö. — Naiset ja raittiustyö. — Naisyhdistyksiä eri tarkoituksia varten. — Naiset hyväntekeväisyyden alalla. — Naiskasvatus. — Nainen käytöllisillä työaloilla. — Nainen opin tiellä ja muilla työaloilla. Naisen oikeudellinen asema. — Naisten työtä koskevat kieltolait. — Taantuminen. — Viime vuosien äänioikeusliike	18—184
III. <i>Norja</i> : Nunnaluostarit. — Uskonpuhdistuksen vaikutus. — Ludvig Holberg. — Naisasia XVII:nnellä sataluvulla. — Haugianismi. — Camilla Collett. — Aasta Hansteen. — Henrik Ibsen ja Björnstjerne Björnson. — Suurten ruonilijain anomus. — »Nyt Tidskriften» kirjoitukset. — Järjestetty naisasiatyö: Norjan Naisyhdistys. — Ensimmäinen esitelmä naisen äänioikeudesta. — Naisten äänioikeusyhdistys. — Naisen äänioikeus suurkäräjien käsiteltävänä. — Naisasia	

- ja valtiolliset puolueet. — Maan naisten äänioikeusyhdistys. — »Päivä valkenee.» — Bergenin kokous. — Sosialidemokraattiset naisyhdistykset. — Naiset ja siveellisyystyö. — Naiset ja raittiustyö. — Naisyhdistyksiä hyväntekeväisyys- ja muita tarkoituksia varten. — Naiskasvatus. — Nainen käytännöllisillä työaloilla. — Nainen oppineilla urilla ja muilla työaloilla. — Naisen oikeusasema. — Naisten työtä koskevat kieltolait. — Norjalaisia naisasianystäviä. — Naisasia ja taantumus. — Norjan naisasiatyön yleinen luonne. — Naiset ja unionin purkaus. — Suuri voitto..... 185—307
- IV. *Tanska*: Kuningatar Margareeta. — Naisten elämä keskiajalla. — Renessanssi. — Ludvig Holberg. 1848 vuoden herätykset. — »Clara Rafael kiista.» — Pauline Worm. — Orla Lehmann ja 1857 vuoden valtiopäivät. — John Stuart Mill ja Georg Brandes. — Järjestetty naisasiatyö. — Tanskan Naisyhdistys. — Mathilde ja Fredrik Bajer, Kirstine Frederiksen. — »Nykyajan siveellinen tasa-arvoisuusvaatimus.» — Naisten edistysseura. Äänioikeusyhdistyksiä. — Tanskan naisten kansallisliitto. — Sosialidemokraattiset naisyhdistykset. — Naiset ja siveellisyystyö. — Naiset ja raittiasia. — Naisyhdistyksiä hyväntekeväisyys- ja muita tarkoituksia varten. — Naiskasvatus. — Nainen käytännöllisillä toimialoilla. — Nainen oppineilla urilla ja muilla työaloilla. — Naisen oikeusasema. — Naisten työtä koskevat kieltolait. — Yleiskatsaus. — Islannin nainen..... 308—399
-

I.

Kun romanisista kansoista käännämme katseemme Skandinaviaan, tuntuu siltä kuin lähtisimme ummehtuneesta kamariilmasta kylmän, kirkkaan talvipäivän raittiiseen ilmaan. Tuolla Etelässä kohtasimme toiselta puolen ritariajan ja rakkausoikeus-epäterveellisen naispalveluksen ja toiselta puolen naista halveksivan asketismin, sekä feodalijärjestelmän »*jus marchetae*»-säädöksineen, jotka juuriaan myöten myrkyttivät oikeuskäsitteet. Täällä Pohjolassa, urhojen kilpien takana, tapaamme vapaasti toimivan, kunnioitusta ansaitsevan olennon, jonka heikkoutta usein tosin sorrettiin ajalla, jolloin voima oli valtana, mutta jonka ihmisoikeus jo osaksi oli tunnustettu silloin kuin muissa maissa tiedettiin ainoastaan orjattarista. »Äidin sain minä pojilleni sellaisen, että heidän sydämensä kelpaavat», sanoo Ragnar Lodbrok Bjarkamalissa. Luonteen ylevää jaloutta, niinkuin sen kataluuttakin pidettiin äidin perintönä. Siksi määräsi vanha

Johdanto :
Skandinavi-
sen naisen as-
ma vanhempir-
aikoina. *)

*) *Laurids Engeltoft*. Qvindekjønnetts huuslige og borgerlige Kaar hos Skandinaverne for Christendommens Indførelse 1799. (Udvalg af Laurids Engeltofts skrifter. Forlagt af Samfundet til den danske Litteraturs Fremme. Köpenhamn 1859) — *Z. Topelius*. Om kvinnan hos de skandinaviska och finska folken. Litterära soiréer) Helsingfors 1850 — *Kr. Kdlund*. Familielivet på Island i den første sagaperiode. (Aarbøger for nordisk oldkyndighet og historia udgivne af Det Kongelige Nordiske Oldskrift Selskab). Köpenhamn 1870. — *Snorre Sturlason*. Kongesagaer. Oversat af dr Gustav Storm. Nationaludgave. Kristiania 1900. — *Gina Krog*, Norske Kvinders sociale og retslige Stilling. Kristiania 1893. — *Moltke Moe*. Kvinden og folkediktningen (Nylaende 1894). — *Edda*. På svenska af P. Aug. Gödecke Sthlm 1877.

muinaisskandinavilainen laki, että orjattaren poika jääköön orjaksi, vaikkakin isä oli vapaa. Siksi luulivat vanhat skandinavilaiset, että vapaa nainen kasvattaa poikansa urhon kuntoon ja kunniaan. Ylevämielinen sydän on äidin perintöä. Mikä eroitus romanilaisiin kansoihin verraten, joiden tiedemiehet vielä 19:lla vuosisadalla opettivat, että »äiti ainoastaan on viljapello, hän ei määrää lapsen luonnetta, poika syntyy aina isän antamilla luonteenominaisuuksilla». *)

Skandinavilaisen naisen sukupuu johtuu jumaliin asti. Toiset tutkijat ovat sitä mieltä, ettei skandinavilainen jumaluustarusto ole koskaan kohonnut sopusointuisen helleniläisen kauneuden tasalle, mutta se on antiikista jumaluustarustoa etevämpi syvämietteisen aaterikkautensa puolesta. Omituinen on esim. se sija, joka suotiin Balderille, hyvyyden, viisauden ja oikeuden voimassapitäjälle. Niinkauan kuin hän oli Aasajumalien keskuudessa, oli heidän valtansa turvattu. »Mutta jumalat itkivät, kun puhdas Balder kuoli.» Hänen kuolemansa jälkeen voitiin silloisen maailmanjärjestyksen perikatoa tosin viivyttaa, mutta sitä ei voitu estää. Vanhojen skandinavilaisten jumaluustarustossa heijastaa kaikkialla tämä ylevä, puhdas käsitys. Kummako siis, että naisilla oli siinä huomattava sijansa. Frigga, Odinin puoliso, tietää kaikki kohtalot, Iduna nuorentaa jumalat kultaisilla omenillaan, suloinen Freja jakaa Odinin kera kaatuneet sankarit. Näissä jumalattarissa kuten Nannassakin, jonka sydän pakahtuu Balderin kuollessa, yhtyvät kauneus ja majesteetisuus suloon ja hyvyteen. Mutta nämä ominaisuudet eivät vielä tehneet naista täydelliseksi pohjoismaalaisen mielestä. Hän vaati naiselta tämän lisäksi vielä viisautta ja sankarivoimaa ja näiden ominaisuuksien edustajiksi loi hänen mielikuvituksensa Valkyriat, Nornat, jättiläisnaiset ja Vala-ennustajattaren. Nämä haltijat kulkevat loimena koko skandinavilaisen jumaluustaruston läpi ja ne ovat niin sanoaksemme sen koossapitäjät. Z. Topelius huomauttaa, että naisessa skandinavilaisen jumaluustaruston mukaan asuu sielun ylevä voima ja viisauden

*) *Ernest Legouvé*. Histoire morale de la femme.

jumalallinen lahja. Mutta siinä on se omituinen ja hieno piirre ettei nainen miehen tavalla saavuta voittoa käsvartensa voimalla, eikä hän myöskään vaskivarustukseen puettuna ota osaa sankarien kilpailuun. Homeron jumalattaret taistelevat itse soturien riveissä. Korkeat Aasa-jumalattaret seisovat taistelun ulkopuolella, Valkyriat ratsastavat hehkuvana valona ilman ja meren halki ja johtavat, nojautuen kilpeen tai keihäaseen taistelun kulkua. He eivät kaada taistelijoita, he vaan valitsevat heistä ne, jotka kelpaavat Valhallaan, kutsuvat heidät luokseen ja saattavat heidän henkensä Odinin majoihin.

Tosin otti nainen joskus kilvettärenä osaa taisteluihin. Brávallan kedolla taisteli kaksi kilvetärtä, Vedbjorg ja Ursina, itse Starkodderia vastaan. Mutta korkeimmalla asteella olivat kuitenkin ne naishaltijat, jotka edustivat sellaista valtaa, johon ei mikään ruumiillinen voima eikä urheus pystynyt. Milloin oli se Fylgia-haltijatar, joka suojelushenkenä astui ihmisen rinnalla. Milloin oli se Vala-nainen, päässä kissannahkalla sisustettu, lammasnahkainen päähine, taikasauva kädessä ja sininen, hohtokivien koristama viitta yllään, hän joka valmisti tuota hirveätä *seid*-juomaa ja ennusti tulevia kohtaloita. Edda-lauluissa ennustaa viisas Vala maailman mahtien iltahämärää. Vaihetta-rista siinä sanotaan:

»Viisahat immet
Tietäjät kolmin
Saapuvat salista
Mi seisovi suojassa puun.
Lakeja he säätivät
Elämästä päättivät
Aikojen lasten,
Ja ihmisten kohtaloista.»

Sigurd Fafnesbane pyytää Segerdrifvaa opettamaan hänelle viisautta ja tämä opettaa hänelle »oluensanat, voittosanat, apusanat, ylevän mielen sanat, kasvikorren sanoja taudin loitsimiseksi» y. m. ja antaa yksitoista tärkeätä neuvoa.

Satu kohotti naisen milloin ylevien jumalien tasalle, milloin kammosi se häntä urhojen surman syynä, mutta se ei

koskaan pitänyt häntä vähäpätöisenä, halveksittuna oientona. Omituista on, että ne naiset, jotka aikaansaavat turmiota: palkkalaiset Fenja ja Menja, Gullveig, pohjanperän Vala, joka pahoine ennustuksineen saneli Aasa-jumalien häviötä ja Ragnarök'iä (maailmanloppua), Drifva, joka lumosi Vanland'in, Skjalé, joka aiheutti Agnen kuoleman, ja Snaefrid, joka antoi Hårfager'ille lemменjuoman, — kaikki olivat orjattaria tai vierasrotuisia. Omille, vapaille naisilleen varasi Skandinavia korkeamman aseman.

Luonteen lujuus, voimakas toiminta, ylevä mieli olivat ominaisuuksia, joita mies naisessa rakasti. Vanha Haavamaal tosin varoittaa miehiä »uskomasta impien sanoja ja naisten puhetta, sillä liikkuville pyörille on heidän sydämensä luotu ja kavaluutta on heidän rintaansa istutettu». Mutta samanlaisia epäluottamuksen purkauksia naisen uskollisuutta vastaan tavaataan kaikkien maiden kansankirjallisuudessa ja ne eivät ole kuvaavia Skandinavian naisille sellaisina kuin historia ja satu heidät esittää. Ne osoittavat vain, että naiset, nuo sorretut, kaikkialla ovat käyttäneet kaikkien sorrettujen tavallisia aseita, vilppiä ja kavaluutta, silloin kuin niitä tarvittiin. Sanotaanhan miehistä:

»Naista pettävi mies
Kaunihin korukielin
Viekkahin vilppimielin.»

Silloisen skandinavilaisen naistyypin tunnusmerkkeinä olivat yleensä juuri nuo miesten ihailemat luonteenominaisuudet. Thyran sydän särkyi, kun hänen rakastettunsa kaatui vieraalla rannalla, mutta hän ei koskaan huokaillut eikä valittanut, kun tuo armas lähti noille suurille sotakeoille. Fjalarin Oihonna, tuo ylpeä, urostöitä rakastava, hylkäsi »sadun unohtamat» kunnikaanpojat ja käänsi sydämensä lemмен viikingin puoleen, jonka sankariteot ja nimi kiitivät merien poikki maineen siivillä. »Impien ystävä olkoon urhea kalvan kalskeessa», sanoo Bjarkamal, ja Åsa, Ring Jarlin tytär, sanoi Sturlaug'ille: »miksi ottaisin miehekseni sellaisen, joka vuodet umpeen istuu kotona äitinsä kera ja mieluummin toimittaa talousaskareita kuin sitä, josta koituu kunniaa ja mainetta.»

Kun tämä ylpeä rohkeus yhtyy sukuylpeyteen, syntyy ilmiöitä sellaisia kuin Sigrid Storråda, joka tuotti turmiota kahdelle Norjan mainehikkaimmalle kuninkaalle, jotka turhaan olivat häntä kosineet, islantilainen Thorhallr'in vaimo, jonka mies julkisesti tunnusti elävänsä naisvallan alaisena, ja kostonhimoinen Halgerda, islantilaisen Gunnarin puoliso, joka kieltäytyi antamasta tälle hiuksiensa suortuvaa jousenjanteeksi, vaikka miehen henki oli kysymyksessä, »koska hän (Halgerda) nyt tahtoi maksaa sen korvapuustin, jonka tämä kerran oli hänelle antanut». Njård'in puoliso, Skade, kieltäytyi yhdyselämästä hänen kanssaan ja Bera kuningatar, kuningas Alf'in puoliso, osoitti niin julkisesti suosiotaan Yngve nimiselle langolleen, huolimatta siitä että tämä oli kieltänyt häntä hänen kanssaan seurustelemasta, että Bera senkautta aiheutti veljesmurhan. Harald Hårfager lähetti miehensä hakemaan Gyda nimistä neitoa, Hordalandin kuninkaan Eerikin tytärtä, joka oli annettu Valders nimisessä seudussa asuvan talonpojan kasvatettavaksi. Harald tahtoi neidon jalkavaimokseen. Mutta Gyda lähetti hänelle sen sanan, ettei hän tahtonut imepyttään uhrata kuninkaalle, jonka valtakunta ei ollut muutamia pikku maakuntia laajempi. Ryhtymättä neitoa väkivallalla ryöstämään sanoivat lähettiläät häntä tosin »rohkeaksi ja ynseäksi», mutta arvelivat siitä huolimatta, että viesti on perille vietävä. Harald vastasi, että neito ansaitsi suuret kiitokset sanoistaan, koska hän oli muistuttanut kuningasta asiasta, joka kumma kyllä, ei ennen ollut juohtunut hänen mieleensä. Ja mikä oli ihmeellisintä, Harald lähetti sittemmin, tultuaan koko Norjan kuninkaaksi, hakemaan Gydaa ja meni hänen kanssaan naimisiin. Eräs toinen Harald Hårfagerin puolisoista, mahtava Ragnhild, tanskalaisen kuninkaan tytär, pakoitti kuninkaan luopumaan yhdeksästä vaimosta, ennenkuin suostui rupeamaan hänen puolisoikseen, ja viekas, voimakas Gunhild kuningatar hallitsi poikiaan ja vallitsi heidän kauttaan Norjassa ja Islannissa.

Jos siirrymme siihen ajanjaksoon, joka alkaa kolmannen ja viimeisen Odinin saapuessa Pohjoismaihin ja päättyy kristinuskon tuloon, niin huomaamme koko joukon epäjohdon-

mukaisia piirteitä skandinavilaisen naisen asemassa. Niinpä oli lapsen henki lain mukaan yksistään isän vallassa. Oli näet luvallista heittää lapsi korpeen kuolemaan, ja jos isä sellaista vaati ei äiti rohjennut tuota käskyä vastustaa. Kun Thorsten Eskilsson eräänä kesänä suoriutui lähtemään keräjille, sanoi hän Jofridr nimiselle vaimolleen, joka oli raskauden tilassa, että lapsi oli korpeen hylättävä, jos se oli tyttölapsi, ja lisäsi uhaten, että vaimo varokoon itseään, ellei hän käskyä tottele. Samanlaisen käskyn sai Asbjörnin vaimo Thorgjerd. Vielä kristinuskon tultua maahan seurattiin salaa tätä tapaa, kunnes se viimein uskallettiin poistaa. Tätä lapsien hylkäämistä ei kuitenkaan pidetty kunniallisena, ja varakkaammissa perheissä se ei liene tullut kysymykseen, vaan äskensyntynyt jätettiin eloon. Yleisenä tapana lienee ollut, että vastasyntynyt lapsi tuotiin isän nähtäväksi, joka määräsi sille nimen, mutta joskus jätettiin asia äidinkin päätettäväksi. Glum kysyy Halgerda nimiseltä vaimoltaan; mikä heidän tyttärelleen nimeksi, ja Torgerd, Troen Sigfussonin vaimo, lähetti poikansa syntyessä sanan äidilleen ja pyysi häntä määräämään lapselle nimen. Selvyyden vuoksi lisättiin omaan nimeen sana »poika» tai »tytär» isän nimen jälkeen, mutta toisinaan sattui, että lapset, myöskin pojat, ottivat nimen äidistään, jos isä oli häntä ennen kuollut esim. Torgrim Hlivsson ja Torgils Hallasson.

Omituisena, mutta varsin yleisenä tapana oli se, että lapset annettiin sukulaisille ja ystäville kasvatettaviksi, toisinaan jo yhden vuoden ikäisinä. Usein olivat nuo kasvattajat alhaisempia henkilöitä, jotka saivat ylhäisten perheiden lapsia hoitoonsa, ja sananlasku sanoo: »aina kutsutaan sitä halvemmaksi mieheksi, joka kasvattaa toisen lapsia.» Mutta usein jätettiin lapset myöskin arvossa pidetyille suvunjäsenille. Kuuluu Mostreskaeg-niminen ylimys kasvatti pojanpoikaansa Torstejn Halstejnsson'ia ja vielä mahtavampi ylimys Tord Gelle kasvatti tyttärensä tytärtä j. n. e. Tavallisesti vallitsi hyvä suhde kasvattilapsien ja kasvattivanhempien välillä. Kuningas Sven Tveskäggin tytär Thyra, joka oli »kaunopuheinen ja kaunis

nainen», meni isänsä toivomuksesta naimisiin vendiläis-kuninkaan Burislaw'in kanssa. Häntä seurasi hänen kasvatti-isänsä Åssur Ageson, mahtava mies, joka autoi Thyraa pakenemaan Burislawin luota »koskei hän (Thyra) tahtonut nauttia ruokaa eikä juomaa niinkauan kuin hän eli pakanoiden parissa».

Mahtavimmissa suvuissa oli tyttärillä jonkunlaisia hovinaisia, jotka opettivat heille käsitöitä ja aina olivat heidän seurassaan, kunnes nämä joutuivat naimisiin. Ylhäisten ja varakkaiden vanhempien oli myöskin tapana antaa tyttärilleen n. s. kasvattiorjia, jotka jäivät heidän haltuunsa, kun he menivät naimisiin. Muutamista saduista näkyy, että Norjassa vanhemmat usein lähettivät tyttärensä Ruijaan oppimaan »salaisia taitoja», joita silloin pidettiin suuressa arvossa ja joiden harjoittamisessa Ruijan asukkaat olivat suuria mestareita. Niinpä oli Åssur Tote, yksi Pohjois-Norjan mahtimiehiä, tätä varten lähettänyt tyttärensä Gunhildin Ruijaan.

Tyttärien seurustelua toisen sukupuolen kanssa valvottiin ankarasti. Vanhimmat islantilaiset lait rankaisivat maanpaolla miestä, joka suuteli vapaasyntyistä impeä vastoin vanhempien tahtoa. Mielittelyä ei sallittu, sillä kaikkea lähentelemistä pidettiin loukkauksena tyttöä ja hänen sukuaan vastaan, jopa suorastaan viettelemisen yrityksenäkin. Jota kauniimpi ja ylhäis-sukuisempi neitonen oli, sitä sopimattomampaa oli hänen sallia nuorten miesten kohteliaisuuksia ja seuraa. Ken sepitti tai lauloi rakkaudenlauluja neitosesta, saattoi joutua sakon alaiseksi, jos neitosen suku sitä vaati. Yleensä vaati hyvä tapa, että neitosen piti pysyä karttavalla kannalla, suostumatta kohta ensimmäiseen kosijaan; suurisukuisen immen tuli tuntea arvonsa ja pidättää itselleen miettimisen aikaa. Se lieneekin ollut sääntönä, ja usein luetaan avioliitoista, jotka olivat vähemmin onnellisia, syystä että vaimo arveli alentuneensa halvempaan säätyyn; korkeaa sukua ja omaisuutta pidettiin siis suuressa arvossa.*)

*) On huomattava, että Islannin vanhimmat lait kielsivät avioliiton niiltä ihmisiltä, jotka olivat niin köyhiä, että heidän lastensa arveltiin jäävän taakaksi yhteiskunnalle. Ei tahdottu lisätä väkilukua kerjäläisillä.

Neidon kauneutta pidettiin tärkeänä asiana. Vanhat skandinavilaiset olivat herkkiä naisen kauneudelle ja somat neitokset olivat silloin yhtä haluttuja kuin konsanaankin myöhempinä aikoina. Sentähden sanottiinkin, että »kellä on kauniita tyttäriä, hän olkoon varuillaan». Sillä jota kauniimpi tyttö oli, sitä mahtavampia kosijoita tuli taloon ja heidän kesken syntyi usein kyllä kaksintaisteluja ja verenvuodatusta tytön tähden. Omituinen on se passivinen kanta, jolle naisten oletettiin asettuvan tällaisissa tapauksissa. Ei koskaan mainita, että he omasta puolestaan vaatisivat tunkeilevaa kosijaa poistumaan, ei silloinkaan, kun tätä epäillään huonommista aikeista; vanhemmat tai suku kääntyvät suorastaan kosijan puoleen, käskien häntä pysymään tytöstä erillään, ja ellei hän käskyä totellut sai hän surmansa.

Tämä tuntuu sitä omituisemmalta, kun toiselta puolen ajattelemme skandinavilaisen naisen ylpeätä rohkeutta ja hänen hyvän maineensa suurta arvoa ja toiselta puolen hänen asemaansa kodissa ja yhteiskunnassa. Hänen vaikutuksensa oli noina entisinä aikoina erittäin suuri kaikilla elämän aloilla. Harvoin esiintyy hän hentona, uneksivana impyenä, joka kirjailee hopea- ja silkikangasta luhdin yksinäisyydessä. Useammin ilmenee hän rohkeana neitona, joka kiihoittaa miehet taisteluun, tai tarmokkaana, käytöllisenä perheenemäntänä. Hän ei elänyt suljettuna muusta maailmasta kreikkalaisten gynaikeioneissa, naisten asunnoissa tai itämaalaisten haremissa. Islannissa ei ollut naisten tapana istua pidoissa miesten kanssa ja niissä laeissa, jotka Harald Blåtand sääsi Jomsborgin viikingeille, kiellettiin heitä seurustelemasta naisten kanssa. Mutta Ruotsissa ja Norjassa seurasivat naiset miehiä keräjille, kisaan ja pitoihin. Jos miehet olivat talon sukulaisia tai ystäviä, saattoivat he käydä tervehtimässä naisia heidän omissa tyttökammioissaan. Täysin vapaana liikkui skandinavilainen nainen sekä kotonaan että kotinsa ulkopuolella. Kun arvokkaita vieraita tuli kartaanoon, astui neitonen esiin, ojensi vaahtoavan juomasarven tulokkaalle, istui hänen vieressään aterian kestäessä, joi kahdenkesken hänen kanssaan samasta sarvesta ja kaikki immet ja

kuningatar istuivat sekajärjestyksessä miesten parissa. Pitojen jälkeen katseli kuningatar neitosineen miesten urheilua. Naisten kiitos kiihoitti nuorten miesten mieltä ja kuitenkin olivat ankarat iskut tässä tilaisuudessa ainoastaan leikkiä: kilvet halkesivat, nuolet vinkuivat ja keihäät lensivät ilmassa. Usein aikaansai mustasukkaisuus verisiä jälkinäytelmiä, mutta yhtä usein aiheutuivat nämä näytelmät naisten suunnattomasta ylpeydestä, kostonhimosta ja viekkaudesta.

Näistä urheiluleikeistä aiheutuivat myöhemmin ritariajan loistavat turnauspelit ja naisten hieno mielistely. On huomautettu, että samat normannit, jotka äsken tabrasivat verellä kaikki meret ja kaikkialla Europassa herättivät kauhua ryöstöretkillään, ennen pitkää esiintyvät Europan ritariuden kukkana, loistolla kannattaen sen aatelisaatteita ja sitä naisihailua, joka on kuvavana piirteenä ristiretkien aikakaudelle. Siirtyminen tähän katsantokantaan ei olisi voinut niin nopeasti tapahtua, elleivät normannit kotimaastaan olisi perineet sitä naisen kunnioitusta, joka sittemmin suopeammassa ilmanalassa kehittyi ritariudeksi.

Muinaisskandinavilainen nainen ei karttanut työtä eikä uinaillut toimeettomuudessa. Kuningatar pesi itse liinavaatteensa purossa, hän laittoi simaa, hän piti huolta siitä, että ammuttu riista pidoissa pantiin hyvin paistettuna pöytään. Hänen kuppeellaan kilisivät aittojen avaimet, kaikki palvelijat tottelivat hänen pienintä viittaustaan. Ne naiset, jotka olivat saaneet huolellisen kasvatuksen, osasivat lukea ja kirjoittaa riimukirjoitusta ja olivat taitavia tautien parantamisessa. Haavaparantajaisia (laeknirinn) pidettiin suuressa kunniaissa. Naiset pitivät myöskin huolta perhe- ja sukuluetteloista ja Are Frode sai Thurid'ilta, Snorre Goden tyttäreltä, paljon tietoja, joita hän sitten julkaisi kirjoituksissaan. Runoudenkin alalla tapaamme muutamia naisia. Niitä sanottiin »runonaisiksi». Saxo on meille säilyttänyt otteita Groa'n, kuningas Gram'in morsiamen runotaidosta, samoin kuin Hartgrop'in, kuningas Hading'in puolison ja heidän tyttärensä Svanhvit'in runoista. Kuningatar Aslög'in arvellaan sepittäneen Ragnar Lodbrok'in kuolinlaulun. Useita naisia mainitaan syvien syntysanojen tietäjinä, he

ennustivat ihmisten tulevia kohtaloita heidän kasvonpiirteistään, he selittivät unennäköjä y. m. Sellaisia toimia pidettiin niin suuressa arvossa naisten keskuudessa, että ylhäissukuisetkin naiset tahtoivat niihin jossain määrin perehtyä. Miesten sitä vastoin ei sopinut tuota taitoa harjoittaa, eikä myöskään pidetty sopivana, että he olivat perehtyneet taloustoimiin ja sekaantuivat niihin.

Satujen hohde ei kuitenkaan saata salata sitä tosiasiaa, ettei naisen asema lain edessä ollutkaan niin suotuista kuin se oli käytöellisessä elämässä. Oikeudellisessa suhteessa oli hän vapautta vailla. Usein tapahtui, vaikkei se ollutkaan yleisenä tapana, että mies ryösti tulevan vaimonsa tämän vanhempien kodista öiseen aikaan ja väkivallalla. Paljon yleisempi oli se tapa, että hänet ostettiin isältä, sillä nuoren tytön aviovalinta ei ollut hänen omassa vallassaan. Tämä tapa kehittyi sitten vähemmän loukkaavaan muotoon; kauppahinta muuttui lahjaksi (*mundr*), jota vaimo saattoi vaatia takaisin, jos hänet hyljättiin. Atle antoi Gudrun nimiselle vaimolleen kolmekymmentä orjaa, seitsemän oivallista palvelijatarta, paljon kalteuksia ja hopeata suuret määrät. Wisbur antoi rikkaan Aud'in tyttärelle kultaisen kaulaketjun ja kolme suurta taloa. Halvin hinta mikä vaimosta maksettiin oli 12 äyriä, joka vastasi puoltatoista punnittua hopeamarkkaa eli naulaa. Tämän lisäksi tuli vielä huomenlahja (*hindradagsgäff*), jonka mies antoi nuorikolleen häääpäivän jälkeisenä aamuna, sekä ne lahjat (*hemgäff*) joita isä, äiti ja sukulaiset antoivat äskennaineille. Kaikki tämä oli vaimon omaisuutta ja hän saattoi vaatia sen takaisin miehensä kuoltua, tai siinä tapauksessa, että hän tuli »syystä hyljättyksi». Tämä oli jo paljon siihen aikaan, jolloin monessa maassa kaikki omistusoikeus oli naisilta kielletty. Mutta yleensä siirtyi isän valta aviomiehelle, joka saattoi kurittaa tai hyljätä, jopa tappaakin vaimonsa rikkomatta lakia. Hänen tuli vain viimeksimainitussa tapauksessa todistaa vaimonsa rikollisuus kahden-toista miehen valalla. Usein oli kuitenkin tässäkin kohden tapa lakia edistyneempi. Kun mies pahoinpiteli vaimoan

erosi tämä hänestä ja vaimon sukulaiset vaativat miestä edesvastuuseen.

Monivaimoisuus oli sallittu, eikä ollut harvinainen ilmiö, mutta arvostaan pitävät naiset eivät ilman vastalauseetta taipuneet tähän tapaan ja moni asetti sen ehdon, että hän oli oleva miehensä ainoa vaimo. Harvoin lienee tapahtunut, että vaimo oli uskoton, mutta aviomiehellä sitävastoin oli monasti yksi tai useampia jalkavaimoja. Vapaan naisen vietteleminen oli sakonalainen, mutta ei laki siltä rangaissut, eikä yleinen tapa moitittanut miestä, joka piti jalkavaimoa, vaikkei vaimo yleensä nukumatta tätä tapaa kärsinyt. Tavallisesti asui jalkavaimo omassa eri talossaan, jonka mies oli hänelle ostanut, semminkin sen jälkeen kuin lapset alkoivat tulla täysikäisiksi. Tämä paha tapa tuotti paljon eripuraisuutta, verenvuodatusta ja käsitysten sekaannusta, sillä skandinavilainen nainen oli liian ylpeä ja itsenäinen taipuakseen nöyrästi sitä noudattamaan. Äpärälästen asema riippui laillisesta aviovaimosta ja hänen pojistaan, sillä isä ei voinut esim. testamentin kautta heille mitään luovuttaa laillisten poikaperillistensä suostumuksetta; nämä olivat tietysti usein äidin vaikutuksesta nurjamielisiä noille uusille perinnönvaatijoille. Useimmiten olivat jalkavaimot orjattaria, joka vaikeutti heidän asemaansa, tai sodassa ryöstettyjä muukalaisia naisia. Ylhäisimmätkin naiset Ruotsissa, Norjassa, Islannissa ja Tanskassa saattoivat sodan sattuessa joutua muukalaisen voittajan orjattariksi ja jalkavaimoiksi. Niinpä löysi Loden niminen mies kotoisin Viken'in maakunnasta Norjassa, Trygve kuninkaan entisen puolison Astrid'in, Eerikki kuninkaan tyttären, eräällä Viron orjamarckkinoilla; mainittu kuningatar oli viety sinne sotavankina ja kauppatavarana kulkenut kädestä käteen. Nainen, olipa hän kuninkaan tytär tai puoliso, ei koskaan voinut olla varma kohtalostaan, vaan saattoi koska hyvänsä joutua sellaiseen asemaan, joka on naiselle mitä kurjin ja viheliäisin.

Omituisena tapana mainittakoon, että vaimo tultuaan vanhaksi tai kivuloiseksi antoi takaisin miehelle talonavaimet, ja »pyysi päästä taloudesta erilleen» s. o. tarjoutui lähtemään

kotiin sukulaistensa luo, antaakseen miehelle tilaisuuden mennä naimisiin nuoremman naisen kanssa. Tähän tarjoumukseen suostuttiin tavallisesti, jos mies kykeni maksamaan takaisin vaimolle hänen myötäjaisensä. Toisistakin syistä saattoi vaimo hyljätä miehensä. Jos vaimon suku oli rikas ja mahtava, erosi hän pitemmittä mutkitta, kuten Sigrid Storråda Eerikki kuningasesta. Mutta muuten noudatettiin laillisia muotoja.

Miehen vallan laajuutta vaimon yli osoittavat ne esimerkit, jotka kertovat siitä miten vaimoja vaihdettiin tahi lahjoitettiin. Lähtiessään Norjasta islantilainen Torgils lahjoitti vaimonsa Gudrunin jäähyväislahjaksi Torsten nimiselle ystävälleen ja »kaikkialla tätä tekoa suuresti kiitettiin ja ylistettiin». Kuningas Gram antoi puolisonsa Bes'ille palkaksi tämän monesta ystävän palveluksesta. Kaksi miestä, Illugi ja Holmstarri vaihtoivat maita, irtaimistoa ja vaimoja, kuitenkin kerrotaan että Illugin vaimo Sigrid hirttäytyi surusta ja suuttumuksesta. Ylkämiehetkin näyttävät noudattaneen tätä tapaa päättäen Björn Hydealakapin viestistä Islannissa asuvalle Odny nimiselle morsiamelleen, että hänen ystävänsä Thodr astuisi hänen sijaansa ylkämiehenä siinä tapauksessa että Björn kaatuisi taistelussa. Kuningas Ring luovutti testamentin kautta Frithjof Fraeknelle Ingeborg nimisen puolisonsa ja Bardr luovutti samoin Thorolf nimiselle ystävälleen puolisonsa ja koko omaisuutensa. Usein, kenties useimmiten tapahtui luovutus vaimon suostumuksella. Vanhempina, raaempina aikoina lienee niinkin tapahtunut, että vieras mies tuli taloon ja vaati isäntää joko kohta luovuttamaan hänelle emäntänsä tai ryhtymään kaksintaisteluun, jonka tuloksesta riippui kenenkä omaksi hän oli joutuva.

Leskellä oli hieman enemmän oikeuksia kuin vaimolla ja tyttärillä. Tosin oli hän isänsä, veljensä tai poikansa hoidon alaisena, ei kuitenkaan samassa määrässä kuin naimaton ollessaan. Oikeastaan tuli heidän olla saapuvilla, kun hän teki sopimuksia, joihin vaadittiin laillisten muotojen noudattamista. Muuten oli leskellä aviopuolison kuoltua monta oikeutta, joita aviomiehellä oli ollut isäntänä, maanomistajana ja isänä.

Kansalaisyhteisöä ei naisilla ollut. Miehistä olisi tunnut alentavalta, jos naiset olisivat olleet julkisissa toimissa ja jos miesten siis olisi täytynyt totella sellaiseen sukupuoleen kuuluvia henkilöitä, joita heidän tuli hallita. Harvoin sattui, että naiset kohosivat valtaistuimelle tai hoitivat hallitusta. Jos niin joskus tapahtuikin, oli se poikkeuksena, eikä tunnustettuna oikeutena. Muutamilla kuningattarilla oli tosin suuri valta, kuten esim. ennen mainituilla Ragnhildilla ja Gunhildilla, mutta he harjoittivat tätä aina miehensä ja poikiensa nimessä. Miehistä tuntui vastenmieliseltä suorastaan taipua naisvaltakunnan alle. Kun Sigurd Ring Bråvallen taistelun jälkeen tuli Tanskan hallitsijaksi, määräsi hän Hetha nimisen kilvettären Sjaellandin ja muun valtakunnan käskynhaltijaksi. Mutta asukkaat pitivät häpeänä sitä seikkaa että heitä nainen hallitsi ja he kääntyivät Sigurdin Skånessa hallitsevan alakuninkaan puoleen ja tarjosivat hänelle kruunun. Kun Tanskan kuninkaan Sveinin äiti, Alfif nimeltään, muka liian paljon sekaantui hallitustoimintaan, valitti Einar Tambaskjelfver julkisessa puheessa sitä häpeätä, jonka alaiseksi hänen kansalaisensa alistuivat, kun he sallivat naisen heitä hallita. Muinaisten skandinavilaisten vastenmielisyyttä naishallitusta vastaan ilmenee parhaiten siinä lakimääräyksessä, jonka kautta naiset suljettiin pois valtakunnan perimyksestä. Kun valtaistuini oli avoinna, korotettiin kuninkaan äpäräpoika mieluummin hallitsijaksi kuin hänen laillisessa avioliitossa syntynyt tyttärensä. Harald Hårfagerin säädöksen mukaan saattoivat ainoastaan hänen miespuoliset jälkeläisensä kohota valtaistuimelle; tyttären miespuoliset jälkeläiset saattoivat periä ainoastaan jaarlikuntia. Haakon Adalsteinsfostren säätämässä »Gulatingslaissa» ei naisia laisinkaan mainita vallanperimyskaareissa; pidettiin aivan luonnollisena, etteivät he voisi tulla kysymykseen. Magnus Lagabaeterin parantama Gulatingslaki määrää, että laillisessa avioliitossa syntyneet pojat ovat ensi sijassa oikeutetut pääsemään valtaistuimelle, toisessa sijassa lähimmät lailliset miehiset perilliset, kolmannessa sijassa äpäräpojat ja vasta viimeisessä sijassa tyttärenpoika. Mutta tytär itse

enempää kuin muukaan kuningassuvun naispuolinen jäsen ei koskaan saattanut nousta valtaistuimelle.

Poikkeustapauksessa puhutaan kuitenkin naisista, jotka omintakeisesti ottivat osaa julkiseen elämään. Thordis oli niin viisas ja älykäs, että hänet kutsuttiin kaikkiin tärkeisiin kokouksiin ja talonpojat turvautuivat hänen neuvoihinsa ja pysyivät häntä sovintotuomariksi riita-asioissaan. Oluf Pa'n tytär Thorborg piti miehensä Vermundrin poissaollessa huolta kaikista tämän kihlakunnassa sattuneista oikeusasioista ja sovitti sattuneet riidat. Vielä 200 vuotta senjälkeen, kun kristinusko oli maahan saapunut, valittiin eräs vaimo Skalholt piispan kera ratkaisemaan muutamia kansan kesken syntyneitä sisällisiä riitoja.

Naiset eivät saaneet omin ehdoin myöä eikä ostaa arvokkaampaa omaisuutta, he eivät saaneet vapauttaa orjia, luovuttaa perintöä, tehdä sopimuksia tai ryhtyä mihinkään sellaiseen toimeen, joka oli julkisesti vahvistettava. Leskillä oli kuitenkin, kuten mainittiin, jossain määrin suuremmat oikeudet. Naiset eivät myöskään saaneet itse asioitaan ajaa, kun he haastoivat jonkun henkilön oikeuteen; keräjänkäynti oli aina jätettävä jonkun läheisen miehisen sukulaisen tehtäväksi. Sama oli asianlaita, kun heidät itsensä haastettiin oikeuteen. Omituista kyllä sai Islannin nainen alussa esiintyä asianomaisena murhajuutuissa, jos hän oli vainajan lähin sukulainen, mutta myöhemmin tämä oikeus naisilta kiellettiin.

Ainoa naisille sallittu julkinen toimi oli uhripalvelus pakanallisissa temppeleissä (hov). Monessa sellaisessa temppelissä oli papittaria, jotka pitivät huolta uhreista (blot), vastaanottivat ja tallettivat pyhätön aarteet, antoivat orakelivastauksia, kun kysyttiin temppelinjumalalta tai jumalattarelta neuvoa. Sellaisesta Thurid nimisestä papittaresta puhutaan Landnama-kirjassa. Frej nimisellä jumalalla oli naimaton papitar; muutamat muutkin naiset, esim. yksi nimeltä Steinvør, hoitivat sellaisia toimia.

On kaksi alaa, joihin skandinavilainen nainen vanhimmista ajoista asti on painanut syviä jälkiä, nimittäin taideteollisuus ja kansanrunous. Taidokas kankaiden kudonta ja korko-

ompelus, jotka ovat kulkeneet perintönä nykyajan sukupolville, olivat ennen muinoin ylhäisten naisten päätehtävänä. Se aisti ja kekseliäisyys, minkä he siinä kohden osoittivat, on laskenut perustuksen koko nykyaikaiselle skandinaviselle taide-kutomateollisuudelle.

Naisten toiminta kansanrunouden alalla muodostaisi varmaankin hauskan luvun »nimettömän runouden» historiassa. Epäilemättä on heidän työnsä siinä kohden ollut sekä säilyttävää, muovailevaa että luovaa laatua. Etenkin lienevät norjalaiset lastenlaulut, kehtolaulut, laululeikit, »stev»-laulu ja paimenlaulut useimmiten naisten sepittämiä. Nuo kolme ensinmainittua runolajia lienevät semminkin äidinhuulilla syntyneet. »Stev»-laulun hienoimmat helpeet ovat kasvaneet nuoren tytön povessa. »Tunteen kastehelmet kansanrunouden kukkasissa», joksi sitä on sanottu. Tämä hetken lyrika, personallisen suhteen sepittäjä, elettyjen tunteiden, lemmensurun tai onnen luoma, on syvästi juurtunut Norjan talonpoikaisnaiseen ja sen synty on haettava kaukaisessa muinaisuudessa. Sen varasto on miltei tyhjentyvätön ja se työntää vielä tänäkin päivänä uusia, vereksiä vesoja. Kansanrunouden kerääjät ovat Norjassa koonneet 5,000—10,000 tämäntapaista runoa ja vanhimpien aikojen kirjalliset muistomerkit kertovat paristakymmenestä naisesta, jotka ovat sepittäneet runoja n. s. »norräna»-kielellä. Mutta historiallisia satujakin ovat muinaisajan naiset sepittäneet. Vallettomia, räikeän humoristisia satuja arvellaan ukkojen sepittäviksi, jota vastoin vanhat naiset mieluummin kertoivat sellaisia satuja, joissa aihe oli salaperäinen tai hirvittävä. Miehisen kansanrunoilijan tuotteet ovat voimakkaampia ja rohkeampia, niissä on sointu täyteläisempi; naiskertojan tuotteissa taas on enemmän hienoutta ja lempeyttä, joka tekee esitystavan väriikkaammaksi ja eepillisen kuvaavaksi, semminkin kun on puhe sadun naisluonteista. Miehen esitystapa liikkuu suurekaissa sivukertomuksissa ja se on joskus muodoltaan kulmikas; naisen kuvaamistapa on sitä vastoin luontevampi ja välittävä, notkeampi ja hellätuntoisempi. Selittämättäkin selviää, että nämä viimeksi mainitut ominaisuudet ovat täydentäneet miesten

kertomistapaa ja samalla kehittäneet koko kansanrunouden taiteellista muotoa. Useimmat näiden runotuotteiden kerääjät voisivat kirjoittaa uusia lehtiä nais-kansanrunouden historiaan. Ei tarvitse olla näiden asioiden tarkka tuntija, huomatakseen, että moni Norjan kansanrunouden helmi, nähtävästi on naisen sydäimestä lähtenyt.

Lain sitomana ja miltei turvattomana oli Skandinavian nainen pakanuuden aikana kuitenkin yleiseen tapaan nähden paljon vapaampi kuin hänen monessa muussa maassa elävät sisarensa. Kansanluonteen yleiset piirteet: jonkinlainen mielenjalous, joka piti heikompien sortamista häpeällisenä, jonkunlainen uskollisuus ja oikeamielisyys olivat omansa miedontamaan miesten sotaista hurjuutta ja vähentämään niitä vaaroja, joita tämä hurjuus muuten olisi naisille tuottanut. Ilmanala, joka karkasi miehiä ja esti heitä veltostumasta oli yksi naisten parhaimpia liittolaisia. Niistä yhdestätoista neuvosta, jotka Segerdrifva antoi Sigurd Fafnesbanelle, koski yksi »kavalialaisia, jotka miekan ja mielen tylsyttävät». Hän sanoo myös:

»Naista ällös hurmaa,
Ällös vedä luoksesi
Hekumassa vaimoa toisen.»

Ja lopuksi lausuu hän tämän varoituksen: »viini vie monelta mielen», — — »olut ja riidat ovat olleet monen miehen turmio.»

Vapaa valtiojärjestyskin oli omansa kohottamaan naisen asemaa. Vaikka kuninkaita oli olemassa, hallitsi kansan tahto kuitenkin muinaisskandinavisissa maissa ja herännyt vapaudentunto painoi leimansa kaikkiin yhdyselämän muotoihin. Pakanuus oli naisten pahin vihollinen, koska se kiihoitti ihmisiä koston, verenvuodatukseen ja alituisiin sotiin. Kuitenkaan

ei Aasain oppi luonut mitään varjoa naiseen, eikä kieltänyt häneltä autuutta haudantakaisessa elämässä.

Vaikka muinais-skandinavilaisen naisen asema siis olikin epävapaa ja täynnä alentavia mahdollisuuksia, niin muodostui se monen asianhaaran vaikutuksesta kuitenkin valoisammaksi kuin naisen asema muiden, samalla sivistysasteella olevien kansojen keskuudessa.

II.

Kristinuskon
tulo maa-
han.

Kristinusko toi mukanaan lakeja heikkojen turvaksi. *Ruotsissa* sääsi Eerikki pyhä 1100-luvulla Uplannin laissa: »että naidulla naisella olkoon talonemännän kunnia, vuoteesta osansa, lukot ja avaimet, irtaimistosta ja avioliiton aikana karttuneesta maaomaisuudesta kolmasosa, ja nauttikoon hän kaiken sen oikeuden, minkä Uplannin laki suopi ja pyhä Eerikki-kuningas antoi». Lapsen tai vaimon surmaamista pidettiin konnantyönä. Birger Jarli kielsi 1200-luvulla ankaralla lailla naisenryöstön; tämä laki kuului n. s. rauhanlakeihin, joita valtakunnan kuningas ja etevimmät suurmiehet erikoisvalalla sitoutuivat voimassa pitämään. Birger Jarlin säätämäksi arvelaan sitäkin lakia, että sisaren tuli periä puolet siitä mikä tuli veljen osalle. Mies oli oikeutettu rankaisemaan vaimoan virheestä ja surmaamaan hänet, jos vaimo teki aviorikoksen ja tavattiin itse teossa. Mutta aikaa voittaen rajoitettiin tämä oikeus. Hän ei saanut kurittaa vaimoan esim. äkäpäissään eikä juovuspäissään, ei kestissä eikä muussa julkisessa paikassa. Jos vaimo kuritettaissa heitti henkensä, tuomittiin mies murhasakkoon.

Vanhimpaan aikaan näkyv vaimolla, kuten jo mainittiin, olleen omistusoikeus siihen omaisuuteen, minkä hän oli saanut avioliittoa tehtäessä (siihen aikaan tavallisesti irtaimistoa), mutta mies sai vaimonsa holhojana vähitellen tämän omaisuuden hoitoonsa. Maunu Eerikinpojan ja Kristofferin maanlaeissa säädettiin, että yhteisestä omaisuudesta, johon luettiin sekä irtaimisto että avioliiton jälkeen hankittu kiinteistö, kuulukoon

vaimolle kolmannes ja miehelle kaksi kolmannesta. Myöskin omisti vaimo sen maaomaisuuden, minkä hän oli saanut myötäjaisiksi tai avioliiton aikana tai sitä ennen oli perinyt, samoin kuin senkin vastineen, minkä hän oli tästä maaomaisuudesta saanut. Mutta miehellä oli hoito-oikeus; kuitenkin hän ei saanut myöä eikä pantata sellaista maata ilman vaimon suostumusta. Huomenlahjaa ei pidetty yhteisenä omaisuutena, mutta vaimo ei ollut oikeutettu sitä hoitamaan, ennenkuin hän tuli leskeksi. Poikkeuksen tässä kohden muodosti Gotlanti, jossa laki ei tietänyt mistään yhteisomaisuudesta, ja Wärendin seutu Smälannissa, jossa jo 1250-vaiheilla miehellä ja vaimolla oli yhtäläinen perintö- ja naima-oikeus. Vanha taru kertoo, että Wärendin naiset saivat tämän erikoisoikeuden 1100-luvulla palkkioksi siitä, että he ottivat osaa kotiseutunsa puolustamiseen vihollista vastaan.

Naisen oikeudelliseen asemaan nähden on yleensä eroitus tehtävä Maunu Eerikinpojan vv. 1350—1357 säätämän kaupunkilain ja maanlakien välillä. Jälkimmäiset tahtoivat säilyttää suvun hallussa maaomaisuuden, jonka vuoksi ne eivät myöntäneet samaa perintöoikeutta naiselle kuin miehelle; kaupungeissa pidettiin taas ammatille edullisena, että leski saisi jatkaa miehen liikettä. *)

Nämä lait määräävät toisinaan eri rangaistuksia miehelle ja naiselle samasta rikoksesta. Niinpä säädetään esim. Maunu Eerikinpojan maanlaissa (1347), että murhaaja on teloitettava, jos hän on mies, mutta kivitettävä, jos hän on nainen. Kaksinnaimisissa elävä mies mestattakoon ja hänen toinen vaimonsa kivitettäköön. Kristoffer kuninkaan maanlain (1442) Valtiorikosaaren 1:ssä luvussa säädetään: »jos mies murhaa miehen tai vaimon, jos ken hyvänsä murhaa toisen ja salaa tekonsa — silloin mies teloitettakoon ja vaimo poltettakoon»**). Muutamisissa aviorikoksen tapauksissa »mies mestattakoon ja vaimo

*) Öfversigt af den svenska kvinnans sociala ställning. Utgifven i anledning af verldsutställningen i Chicago 1893.

**) »Mördar madher man eller kona, eller å hvar som en mördar annan, och lägger å Lön — thå skal man steglas och kona brännas.»

elävänä haudattakoon»*) ja muutamissa noituuden tapauksissa »mies teloitettakoon ja vaimo poltettakoon». Että vaimoa pidettiin vajavaltaisena ja miehelle kuuluvana omaisuutena näkyy säädöksestä (Kauppakaari, IV luku), jossa kielletään »ostamasta tavaraa talonpojan vaimolta isännän tietämättä». Älköön kukaan isännän tietämättä ostako hänen »lapseltaan tai palvelijaltaan». Edellisessä tapauksessa kuitataan asia sillä, että kauppa peruutetaan, mutta jälkimäisessä tapauksessa säädetään ostajalle kolmen markan sakko. Vielä huomattavammin esiintyy tuo samainen käsitys, että vaimo kuuluu miehen omaisuuteen, seuraavassa (Varkauskaaren) säädöksessä: »Paras tavara talonpojan pesässä on hänen laillinen aviovaimonsa; ken talonpojalta vaimon varastaa, hän on suurin varas. Ken houkuttelee talonpojan vaimon hänen kodistaan ja karkaa hänen kanssaan, vietäköön, jos hän itse teossa tavataan, keräjiin siellä tuomittavaksi ja hirtettäköön muiden varkaiden yläpuolelle. Ellei talonpoika tahdo vaimonsa henkeä armahtaa, tuotakoon tämäkin keräjiin ja elävänä haudattakoon.»)

Sitä vastoin säädetään (Haavoituskaaren XV luvussa), että pahasti haavoitetusta naisesta maksettakoon sama sakko kuin miehenkin haavoittamisesta, »ja jos tuo vaimo vamman johdosta synnyttää kuolleen sikiön, korotettakoon sakko yhdeksäksi markaksi». Se lainkohta, joka antaa naiselle suurimman arvon, on seuraava (Haavoituskaaren XIX luku): »Koska Jumala on antanut vaimon miehelle avuksi ja alamaiseksi ei kuitenkaan orjaksi eikä astinlaudaksi, niin tulee heidän toisiaan rakastaa, vaimon miestänsä kuni päättään, miehen vaimoansa kuni jäsentään. Jos siis mies vihasta tai ilkeydestä juovuspäissään

*) »sättias qvick i jord.»

***) Besta ting som Bonde i Boo sino hafwer thet är laghgiffta Hustru hans: Hvilkin hona Bondanom stial, han är värste och störste Tiufwer. Och thy å hvar som Bondans Hustru lockar frå honom, och löper medh henne bort, warder han ther fångin widh fårsk gerning. Thå skal han till Tings föras och dömas och opphängias öfwer andra Tiufvar. Wil ey Bonden hustru sinne lijff unna, Thå föris och hon til Tings och dömes qvick i jord.»

tai rakkaudesta toiseen naiseen lyöpi vaimoaan mustelmille tai veriseksi, rammaksi tai raajarikoksi, vetäköön hän tästä kaikesta kahdenkertaisen sakon. Ja vaimon sukulaiset olkoot asianomaiset tästä rikoksesta syytettä tekemään.» Kuitenkin lisätään varovaisuuden vuoksi: *jos vaimo on kevytmielinen ja mies häntä siitä sopivalla tavalla rankaisee, julistettakoon mies syyttömäksi.*)*

Nämä katsantokannaltaan joskus lapselliset, joskus raa'at lait osoittavat kuitenkin, ettei Ruotsin talonpoika koskaan ole sallinut orjuutta keskuudessaan, kuten esim. oli asian laita Tanskassa, ja tämä seikka on tietysti vaikuttanut lakien säädöksiin, mikäli ne koskevat naisten kohtelua. Muun muassa on määrätty rangaistus sille, »joka ryöstää naisen väkisin ja itse teossa tavataan». (Rauhankaaren XII luku).

Kun katolinen kirkko juurtui Ruotsissa 1100-luvulla, otti se naisen suojaansa, koetti miedontaa tavat ja hankki nunna-Pyhä Birgitta
ja Birgittalais-
kunta.luostareissa turvaa ja työtä naimattomille naisille. Ne oppisuunnat kirkossa, jotka koettivat alentaa naisen arvoa, koska hän oli kaiken synnin alkujuri, eivät näköjään saaneet suurtakaan jalansijaa Ruotsin vielä nuorena ja elinvoimaisena kansassa. Luostarikaudella astuu etemme mahtava naispersonallisuus Birgitta Birgerintytär (Brahe), syntynyt 1303, sittemmin julistettu katolisen kirkon pyhimykseksi Pyhän Birgittan nimellä. Hän oli Ruotsin merkillisin nainen, jopa tavallaan merkillisin henkilökin keskiajalla, ainoa, jonka nimi mainittiin ja jonka vaikutuspiiri ulottui Skandinavian ulkopuolelle.

Birgitta kuului keskiajan suurten mystikkojen joukkoon. Hänellä oli runoilijan kauneudenaisti ja avoin silmä huomaamaan luonnon ja ihmiselämän koko rikkauden, mutta nämä

*) Änthon at Gudh hafver gifvit Mannenom Qwinnona til hielp och vnderdåån, tho ey til Trääl eller Fotatrodh, och bör hwart theran anfat älska, hon han som hofvudh, och han hona som Lim. Och thy hvilkin Man som aff haat och ondsko i drukinskap eller for andra Qwinno skuld som han älskar. sin Hustru sina blåå eller blodagher, lama eller lytta wari thet alt i Twebotum. Och Frender henna måste wara Målsägande thertil. — — näpser han hona för Bruth henne skäliko: wari saklös.»

olivat hänen mielestään ainoastaan korkeamman henkimaailman kuvia. Kirjateoksissaan hän ei koskaan kosketellut dogmeja, jotka hän käsitti aitokatolisella tavalla, mutta hän taisteli palavalla innolla kirkollisen elämän velttoutta ja rappeutumista vastaan, ja siten oli hän tietämättään jonkunlainen uskonpuhdistuksen edelläkävijä. Hänen kielensä on niin täynnä hekkua, kuvaavaa voimaa ja kehoittavaa totuudentuntoa, että sen vertaista tuskin tapaamme koko Ruotsin kirjallisuudessa, ja hänen kirjateoksiaan on käännetty monelle eri kielelle ja julkaistu lukemattomissa painoksissa.

Birgittan perustama luostarikunta oli laatuaan hyvin merkittävä. Siihen kuului sekä nunnia että munkkeja ja jälkimmäiset olivat nunnia varten eikä päinvastoin. Tämä miehen ja naisen yhtyminen Herran palveluksessa ei tosin siihen aikaan ollut tuiki tuntematon, mutta joka tapauksessa oli se hyvin harvinainen. Birgittalaiskunnan johtavana aatteena oli se, että mies ja nainen voivat henkisessä suhteessa tukea ja täydentää toisiaan, että henki voipi voittaa lihan viettelykset ja että juuri henki tämän yhteisen toiminnan kautta voimistuu. Siis suuri tulevaisuuden aate keskiajan asussa. Birgittalaiskunta vaikutti myös Ruotsin kirjallisuuteen. Birgitta oli puolustanut äidinkielen oikeutta ja hänen toimestaan sai ensimmäinen Raamatun ruotsinno alkunsa. Birgittalaisluostareissa käännettiin ja kopioitiin paljon kirjoja, ja niissä kehittyi erityinen, n. s. ruotsalais-tanskalainen birgittalaiskieli sen vilkkaan kirjallisen vuorovaikutuksen kautta, joka vallitsi Wadstenan emäluostarin ja sen haaraosastojen välillä.

Birgittalaiskuntaa pidettiin alusta alkain suurella arvolla. Se seikka, että oman maan ylhäinen ylimysnainen perusti luostarikunnan ja julistettiin pyhimykseksi, mairitteli jo sellaisenaan kansallistuntoa, ja kuninkaat, valtioneuvokset, hengelliset herrat ja aateliset edistivät kilvan luostarikunnan kehitystä. Valtakunnan etevimmät miehet ja naiset olivat sen ensimmäisiä jäseniä ja kuningatar Margareta piti viisaan politiikinsa mukaisena ruveta Wadstenan luostarin suojelijattareksi. Birgittan asema suurmiehen, laamanni Birger Perssonin tyttärenä ja hovimesta-

rittarena kuningas Maunu Eerikinpojan hovissa, lisäsi melkoisesti hänen vaikutusvaltaansa. Hän teki pitkiä toivioretkiä Espanjaan, Italiaan ja Pyhään maahan, puhui monessa paikassa kansalle ja harjoitti Roomassa suuremmoista armeliaisuutta köyhien keskuudessa. Siellä kääntyi hän myös säihkyvin ja palavin sanoin, varoittaen ja kehoittaen, paavin, pappien ja ylhäisten kirkonmiesten puoleen. Ja mielenkarvauksella häntä usein kuunneltiin, mutta myös ihmetellen ja kunnioittaen. Birgitta kuoli Roomassa 1373 ja yhdeksäntoista vuotta myöhemmin julistettiin hänet siellä pyhimykseksi.

Birgittalaiskunta pysyi voimassaan Ruotsissa vuoteen 1595, jolloin Wadstenan luostari lakkautettiin, mutta kansan silmissä oli sen arvo jo aikoja ennemmin alentunut, koska sen keskuudessa vallitsi riitaa ja toraa ja koska huhu tiesi kertoa, että sen jäsenet viettivät siveetöntä elämää. Kuitenkin tuli siihen asti tuntematon Ruotsi Wadstenan luostarin ja itse Birgittan kautta tunnetuksi koko kristikunnassa. Vielä tänä päivänäkin lukee kansa katolisissa maissa monta rukousta hänelle ja koristaa alttareita hänen kunniaakseen. Moni ranskalainen talonpoikainainen ja italialainen nainen huutaa vielä tänäkin päivänä ruotsalaista pyhimystä avukseen. Sentähden pitääkin paikkansa se väite, ettei kellään Ruotsin naisella ole ollut niin suurta vaikutusvaltaa kuin Pyhällä Birgittalla, ei ainoastaan omiin aikalaisiinsa vaan kenties vieläkin enemmän jälkimaailmaan.*)

Ruotsin vapaudentaistelussa osoitti moni nainen rohkeutta ja taitoa. Heistä mainittakoon Kristina Gyllenstierna, Sten Sture nuoremman leski, joka 26 vuoden ijällä johti ylimpänä komentajana Tukholman linnan puolustusta Kristian II:sta vastaan ja lähetti talonpojille julistuksia, joissa hän kehoitti heitä uskollisesti tukemaan isänmaan oikeata asiaa. Hän oli epäilemättä Sturein ja Ruotsin kansanpuolueen mahtavimpia koossapitäviä henkilöitä. Toinen nainen, rouva Anna Bjelke,

*) *Ellen Fries*. Märkvärdiga Kvinnor. S:holm 1891. — *Sigrid Leijonhufvud och Sigrid Brithelli*. Kvinnan inom svenska litteraturen intill år 1893. S:holm 1893.

piti komentoa Kalmarin linnassa. Sellaisia esimerkkejä voisimme mainita monen monta.

Valitettavasti ovat tiedot naisten kasvatuksesta ja toiminnasta tältä ajalta (1500-luvulta) varsin niukkoja. Feodalilaitos ei ollut koskaan juurtunut Ruotsin maaperään; sen jäljet tuntuvat ainoastaan aateliston etuoikeuksissa ja tämä ei voinut olla vaikuttamatta naisiin, jotka aina sysätään syrjään, kun suvun etujen valvominen asetetaan ensisijaan. Niin koetti aatelisto 1500-luvun lopulla monella tapaa vahvistaa valtaansa sillä seurauksella, että aatelisnaisen oikeuksia siihen aikaan jossain määrin supistettiin.

Uskonpuhdistus.

Uskonpuhdistus vaikutti syvästi Ruotsin kansan kehitykseen. Naisissa niinkuin miehissäkin herätti se halua lukutaidon parantamiseen, mutta kun tuo naisia halveksiva asketismi ei koskaan ollut päässyt juurtumaan Ruotsiin, ei uskonpuhdistukseen siellä vaikuttanut niin välittömästi naisen kohottamiseen kuin esim. Saksassa. Luther tosin opetti, »ettei nainen ollut siveelliselle elämälle esteenä, vaan päinvastoin miehelle tarpeellisenä apuna». Mutta hän ei oivaltanut, että molemmat sukupuolet saattoivat olla kansalaisina yhdenvertaisia, vaikka he liikkuivatkin eri toimialoilla. Ruotsissa, niinkuin muissakin luterinuskoisissa maissa, pidettiin sentähden tähän aikaan, kuten ennenkin oikeana, että mies oman etunsa mukaan määräisi naisen aseman. Nainen oli luotu häntä varten.

Emporagriuksen katkismus.

Strengnäsän piispa, Erik Gabrielinpoika Emporagrius, joka v. 1669 julkaisi katkismuksen, meni niin pitkälle, että hän selittäessään kymmenettä käskyä sanoo vaimoa »tärkeimmäksi tavaraksi» miehen irtaimistossa.*) Kunnianarvoinen piispa joutui kuitenkin pahaan pulaan. Sattui nimittäin, että nainen, kuningas Kaarle X Kustavin leski, Hedvig Eleonora, silloin johti Ruotsin valtakunnan hallitusta. Mainittu kohta katkismuksessa suututti leskikuningatarta ja kirja otettiin taka-

*) »Hvad är så thet, som lagen förbjuder skola begäras? Svar: Ens nästas hustru, o:xa etc., thet är hans lösören eller rörlige egendom, ehvad namn han hafver af hvilken hustrun är thet förnämsta stycket!»

varikkoon. Tällainen käsityskanta naidun naisen asemasta lienee ollut jotenkin yleinen Ruotsissa 1600-luvulla.

Se omituinen ilmiö, joka on tunnettu noitavainojen nimellä, sai Ruotsissakin jalansijaa. Tämä merkillinen jälkikaiku pakanuuden ja keskiajan synkimmiltä ajoilta jatkui siihen määrään, että kerettiläisten polttoroviot eivät vielä olleet katolisissa maissa sammuneet, kun niitä ruvettiin protestantisissa maissa uudestaan sytyttämään.*)

Ruotsissa lienee taikausko saanut alkunsa Kustavi II:n Aadolfin hallitessa, ja raivosi sittemmin kauan kaikkialla maassa, mutta ankarimmin Taalainmaakunnassa. Vuonna 1668 tapahtui täällä noitain tutkinto, jossa 17 täysikäistä ihmistä tuomittiin kuolemaan ja 148 lasta rangaistiin vitsalla. Vuonna 1673 toimeenpantiin samoin Taalainmaan Moran ja Elfvedalin pitäjissä suuri noitain tutkinto, jossa 16 onnetonta ihmistä tuomittiin polttoroviolle. Tuomareina tässä kamalassa tutkinnossa oli maaherra Lauritsa Creutz, 6 lainoppinutta, vouti, 7 pappia ja 12 lautamiestä. Vastaajina 62 henkilöä, joita syytettiin liitosta paholaisen kanssa. Kantajina oli 5 lasta, joista vanhin oli 11

*) Tavallisesti oletetaan, että noitavainot alkoivat henkisenä kulkutautina 1400-luvun alkaessa. Ne olivat kiihkeimmillään 1500-luvulla ja osaksi 1600-luvulla, sekä lakkasivat vähitellen 1700-luvun alkaessa. Kirkko laillistutti noitavainot paavin bullan kautta oikeastaan vasta v. 1484, jonka perustuksella kuuluisa noitavainojen käsikirja »Hexenhammer» seipitettiin. Tämän harhaluulon uhriksi joutui arvatenkin toista miljoonaa ihmistä. Eräskin tuomari Saksanmaalla tuomitsi 19 vuoden kuluessa noituudesta 700 naista ja miestä polttoroviolle ja toinen tuomari 16 vuoden kuluessa 900. Viimeinen noitarovio syytettiin 1749 ja viimeinen noita teloitettiin v. 1782 Sweitsissä. (*John William Draper. Den Europeiska forskningens historia. Öfversättning af O. A. Åhtund: S:holm 1883*).

Ei liene kiellettävissä, että taikauskoon yhtyi mahtava jälkimaininki kansojen vanhaa piintynyttä naishalveksimista. Laskettiin, kuten sanottiin, 10,000 noita-akkaa yhtä miehistä noitaa kohti ja naisia etupäässä epäiltiin. Kuinka laajalti tämä henkinen ruttotauti leveni näkyy siitä, että vanhoissa, kirkon vahvistamissa rukouskirjoissa noituutta vastaan, joita kirjoja vielä 1700-luvulla käytettiin, juhlallisesti selitettiin, että nainen oli miestä alttiimpi noituuden viettelyksille. (*Mathilda J. Gage. Woman, Church and State. 1887*).

vuotias! Tästä alkaen kiihtyi raivo kovimmilleen. Norrlannissa mestattiin lyhyen ajan kuluessa 71 henkilöä ja kokonaisten seurakuntien oli tapana lähettää anomuskirjeitä, joissa pyydettiin esivallan apua noituuden hävittämiseksi. Noita-akkoja syytettiin siitä, että he kulettivat lapsia Hornaan, että he olivat lihallisessa yhteydessä paholaisen ja hänen apulaistensa kanssa, että he käyttivät hyväkseen naapurin lehmää, hankkivat itselleen voionnea, paransivat taikakeinoilla sairaita ihmisiä ja eläimiä tai samoilla keinoilla hankkivat takaisin varastettua tai kadonnutta tavaraa j. n. e. Syyttäjinä olivat joskus heidän omat lapsensa. Kun syyttäjät perästäpäin katuiivat tekoaan ja tahtoivat peruuttaa syytöstään, varoittivat heitä papit ja tuomarit »etteivät kuunteleisi paholaista, joka oli kehoittanut heitä peruuttamaan sanansa». Yleensä olivat noituudesta tuomitut henkilöt alempiin kansankerrokseen kuuluvia naisia, mutta joskus tapahtui, ettei mitään naisia säästetty. Geflessä tuomittiin eräs papinrouva kuolemaan Hornassa käynnistä, vaikkei tuomiota ennätetty julistaa ennenkuin hänen syyttömyytensä tuli ilmi. Vielä v. 1763 tapahtui noitaintutkinto, jolloin 15 naista syytettiin noituudesta ja saivat kärsiä ankaraa kidutusta, rääkkäystä ja vankeutta, jotta heitä pakoitettaisiin tunnustukseen. Valistuneen naisen, kreivitär Catharina Charlotta de la Gardien, ankarien ponnistuksien avulla heidät kuitenkin vapautettiin tuosta syytöksestä ja tuomari tuomittiin vankeuteen ja sakkoihin.

Renessansi.

Renessansi ei vaikuttanut mitään mainittavaa muutosta naiskasvatukseen, mutta jokunen ylhäissukuisen tai oppineen miehen tytär sai tilaisuuden hankkia itselleen enemmän kirjaisivistystä kuin muut naiset. Johan Skytte, Kustavi Aadolfin nerokas opettaja, innokas kirjastonhoitaja Johan Bureus ja kuuluisa lainoppinut Johan Stjernhöök antoivat tyttärensä oppia kreikan ja latinan kieltä. Wendla Skytte, Katarina Burea ja Margareta Stjernhöök kuuluivat sentähden aikalaistensa mielestä Ruotsin merkkinaisiin. Valtiomies Schering Rosenhanen tytär Beata ja Anna Agriconia, sittemmin aateloitu nimellä Åkerhjelm, kuuluivat myös tuohon oppineiden kirjailijanaisten luokkaan.

Kaikkia näitä etevämpi oli kuitenkin Ruotsin naisten ainoa **Kuningatar Kristiina.** varsinainen renessansipersonallisuus, kuningatar Kristiina. Tätä naista, joka samalla oli hienosti sivistynyt — miltei oppinut —, rikaslahjainen, kosmopoliitti ja egoisti, on arvosteltu mitä erilaisimmalla tavalla. Häntä on mainittu esimerkkinä siitä, ettei nainen ole sopiva hallitsemaan, sekä siitäkin, ettei hän jaksa kantaa suurta opintaakkaa. Häntä on joskus ylistetty pilviin asti. Me protestantit, jotka tuskin voimme hänen nimeään kirjoittaa tuntematta tuskaa mielessämme, emme kenties voi häntä oikein arvostella. Kenties vaikuttaa meihin liian voimakkaasti tuo surunäytelmä, joka alkaa hallituksesta luopumisella Tukholman linnassa ja päättyy sen komean marmorisen muistomerkin ääressä, minkä Innocentius XI pystytti suuren Kustavi Aadolfin tyttären muistoksi pyhän Pietarin kirkkoon, paavien kaupungissa. Kenties on Kristiina ensi sijassa noita onnettomia lapsia, jotka eivät ymmärrä niitä aatteita, joiden puolesta heidän vanhempansa ovat eläneet ja kuolleet. Kenties osoittaa hänen kohtalonsa mihin surullisiin tuloksiin nurinkurinen kasvatus voipi johtaa ja miten syvään ihminen siveellisen ryhdin puutteessa voipi vaipua. Se lienee kuitenkin varma, että Kristiinalla oli suuret hallitsijalahjat, että hän oli tietorikas ja kaukonäköinen. Sen osoittaa tuo tunnettu tosiasia, että hän jo aikaisin aavisti Venäjän tulevan mahtavuuden ja minkä vaaran se tuottaisi Ruotsille, sekä että hän muita ennemmin lienee lausunut että Ruotsin oli ajan pitkään mahdoton säilyttää jalansijaa Saksanmaalla ja Itämeren maakunnissa. Se sukkeluus ja itsenäisyys, jolla hän neuvoskunnan kokouksissa kohteli harmaapäitä valtiomiehiä, todistaa, että hän oli rikaslahjainen henkilö. Esim. kun hän (Huhtik. 1 p. 1648) vastoin Akseli Oxenstiernan ja muiden korkeiden herrojen mielipidettä määräsi aatelittomista vanhemmista syntyneen Adler Salvius'en valtioneuvokseksi; tätä pidettiin ennen kuulumattomana tekona. Samoin tunnustetaan, että hänellä oli erinomaiset kirjalliset lahjat. Niinpä on hän kirjoittanut kokoelman mietteitä, alun omaa elämäkertansa ynnä kirjeitä, jotka tyyliiltään ovat verrattoman luontevia ja kauniita ja joissa sisältö on erittäin arvokas. Luovuttuaan kruunusta ja

muutettuaan Roomaan, tuli Kristiina m. m. perustamansa »Accademia Reale» nimisen laitoksen kautta sikäläisen kirjallisen elämän keskustaksi, kuten Birgittakin aikanaan oli ollut uskonnollisen elämän keskushenkilönä samassa kaupungissa.

Sophia Elisabeth Brenner.

Miellyttävä, mutta aivan toisenlainen persoonallisuus 1600-luvulla oli runoilija Sophia Elisabeth Brenner. Hän oli sen ajan naiseksi erittäin tietorikas ja hän tajusi selvästi, miten nurja naisen asema monessa kohden oli. V. 1693 sepitti hän runon nimeltä »Det kvinliga könets rättmätiga försvar emot männens ogrundade beskyllningar» (Naissukupuolen oikeutettu puolustus miesten perättömiä syytöksiä vastaan), jossa m. m. sanotaan:

»Nuo »heikot» kyllä hoitais työtkin vaikeammat,
Ja usein miehiä he ovat viisahammat,
Kun, niinkuin nyt, saa vastoin mieltä toimia,
Se totta vaatii enemmänkin voimia
Kuin meille suotaisiin.»

Hän tosin ei vaadi uudistuksia, mutta hän ei myönnä, että nainen olisi miestä ala-arvoisempi ja hän vaatii suurempaa arvonantoa naiselle.

1600-luvun naiset.

Niin hyvin rouva Brenner kuin nuo ennemmin mainitut latinaa lukevat naiset olivat tietysti poikkeuksia tavallisuudesta. Naisten kirjalliset tiedot eivät olleet erittäin laajat 1600-luvulla. Moni Ebba Leijonhufvudin ja Ebba Brahen aikalaisista ei osannut kirjoitusta, ja nekin jotka sitä osasivat, olivat yhtä harjaantumattomia, kuin nykyään vanhat naiset maaseudun sydämessä. Kirjoittamisen taitoa pidettiinkin vähemmin tarpeellisena naisille, sitä osoittaa m. m. seuraava lause eräässä vanhassa keittokirjassa 1600-luvun keskivaiheilta: »voi tulla taitavaksi keittotaidossa, vaikka on oppinut kirjoitustaidon».

Ylipäänsä vaadittiin 1500- ja 1600-luvun naisilta, niin ylhäisiltä kuin alhaisilta, ankaraa käytännöllistä toimintaa. Pitkälliset sodat vieraisa maissa pitivät miehiä kaukana kodista, joten talouden ulko- ja sisähoito yksinomaan jäi naisten huo- leksi. Moni nainen ryhtyikin suurella tarmolla ja asiantunte- muksella harjoittamaan maanviljelystä ja kaupantekoa. He

ostivat, myivät, rakensivat linnoja, perustivat kaupunkeja ja avasivat uusia tehdasliikkeitä. Näihin tarmokkaisiin liikenaisiin kuului, omituista kyllä, tuo runollisuuden sädekehän ympäröimä Ebba Brahe, hänen tyttärensä Maria Sofia de la Gardie, Agneta Horn, Juliana Forbes ja Margareta Ascheberg y. m. Hämmästyttävä on todellakin näiden naisten voima ja monipuolisuus. Ebba Brahe perusti Pietarsaaren kaupungin Suomessa. Maria Sofia de la Gardie perusti verkatehtaan, kehrutehtaan, öljytehtaan, messinkiruukin ja paperitehtaan, rakensi laivoja, harjoitti rakennuspuiden ja kalan y. m. vientikauppaa. Margareta Ascheberg, kuuluisan sotapäällikön, Rutger von Aschebergin tytär, peri isänsä kunnan, rohkeuden ja työkyvyn. Hän hoiti miehensä, eversti Barnekowin, kuoltua tämän rykmenttiäkin ja hän on sitä paitsi tunnettu suuresta armeliaisuuden toiminnastaan Skånessa olevien maatilojensa alustalaisten keskuudessa.

Tämä laaja teollisuus- ja liiketoiminta on sitä ihmeteltävämpi, koska kodin talous kysyi niin monipuolista työtä. Pietari Brahe vanhempi sanoo talouskirjassaan v:lta 1581, että »naisten tehtävänä on villan ja pellavan kehruu ja kudonta kotiväen vaatettamiseksi, nuotan ja verkkojen kunnossapito, maltaiden ja oluen valmistus, leipominen, lesettäminen, keittäminen, lypsäminen, juuston ja voin valmistus, hampun ja pellavan kasvattaminen, manttaaliluettelon pitäminen, tulojen ja menojen merkitseminen». Viinanpoltto, kynttiläin valaminen, humalan poiminta, etikan valmistus kuului vielä 1700-luvulla naisten tehtäviin ja vei heiltä paljon aikaa. *)

1700-luvun keskivaiheilta alkaen tapahtui muutos. Naiset 1700-luvun naiset. kuluttivat tosin silloinkin enimmänsä osan aikaansa kodin talous-toimissa, mutta aikakausi oli rauhallisempi ja miehet saattoivat

*) *Ellen Fries*. Märkvärdiga Kvinnor. 1891. — 1600-luvulta mainittakoon vielä eräs valtaneuvoston kokous Toukokuun 1 p. 1672 — Ellen Fries »Svenska kulturbilder 1902» — jossa keskusteltiin naisen täysivaltaisuudesta. Tässä tilaisuudessa huomautti muun muassa Johan Gyllenstierna, »että oli vaikea kieltää neitosilta kaikkea oikeutta ja valtaa, semminkin kun ovat varttuneet täyteen ikäänsä».

sentähden jälleen ottaa ulkotyöt huolekseen. Tämä vuosisata miedonsi tavat ja avasi tieteen esikartanot koko ihmiskunnalle. Naisetkin tulivat entistä enemmän humanistisesta sivistyksestä osallisiksi. On sanottu *), että 1700-luvun kulttuurilla on luonteessaan jotakin viehkeätä, naisellista, tämä on *johtunut* naisellisesta vaikutuksesta, samalla kuin se *vaikutti* sen, että naiset niin täydellisesti saattoivat itselleen omistaa tämän kulttuurimuodon.

Lovisa Ulrika, kuningas Aadolf Fredrikin puoliso, on tämän ajan tyypillisin personallisuus. Huolimatta vallanhimosta, joka saattoi hänet valtiollisiin hairahduksiin, on hän ranskalaisen valistuksen edustajana hankkinut itselleen pysyväisen sijan Ruotsin sivistyshistoriassa. Muistelemme ainoastaan kuinka innokkaasti hän edisti tieteitä, taiteita ja teollisuutta sekä perustamaansa tiedeakatemiaa ja kuinka hän suojeli Linnétä, Dalinia y. m. Moni ylhäinen nainen, esim. Gunilla Bjelke ja Charlotta Ribbing, kokeili silloin luonnontieteiden alalla. Gustafva Gyllenstierna käänsi ruotsinkieleen klassillisten mestarien teoksia, m. m. Josephuksen »Juutalaisten historian». Katariina Charlotta Ribbing teki kokeita rokotuksen alalla, jonka lady Montague äsken oli tehnyt tunnetuksi Englannissa, ja kreivitär Katarina Charlotta Taube koetti innokkaasti saada samaisen rokotuksen tunnetuksi talonpoikien keskuudessa. **)

*) *Ellen Fries*. Några blad ur den svenska kvinnans historia under 1700-talet. (Fredrika-Bremer-Förbundets festskrift 1895.)

**) Vuonna 1793 julkaisi kirkkoherra Westrin teoksen nimeltä »Försök till en historia öfver namnkunniga, men isynnerhet lärda fruntimmer» (Kuuluisain, mutta erittäinkin oppineiden naisten historian koe.) Samaan aikaan mainitaan »oppinut neitsyt Liljenroth», professori Liljenrothin tytär Clara Aurora, syntynyt 1772, joka v. 1780 tuli, vastoin sen ajan tapaa konrehtorinluokalle Pietari Brahen perustamaan Wisingsön kouluun. Hän piti myöskin puheen koulun katedeerista kruununprinssin syntymisen ja kuninkaan ulkomaamatkalta kotiintulon johdosta. Kun hänet v. 1786 siirrettiin kimnaasiin, piti hän ruotsinkielisen, runopukuisen puheen ja v. 1788 suoritti hän erittäin kiitettävän päästötutkinnon kimnaasista. Tässä tilaisuudessa piti hän ranskankielisen jäähvyäispuheen. Koska sen ajan yleinen mielipide piti oppinutta ja sivistynyttä naista puoleksi ihme-eläimenä, puo-

Oppinutta rouvaa Lycka Sofia Frisiä, Lundista, pidettiin suuressa arvossa. Kreivitar Eva de la Gardie kutsuttiin v. 1748 jäseneksi kuninkaalliseen tiedeakatemiaan »niiden erinomaisten neronlahjojen tähden, joita hän oli osoittanut tehdessään kaikenlaisia kokeita taloudenhoidon parantamiseksi». Hän olikin ainoa nainen, jolle se kunnia suotiin, ja ne kaksi akatemiaa, jotka perustettiin vuosisadan lopulla — »Svenska Akademien» ja »Vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien»*) — eivät ottaneet naisia jäsenikseen.

Joukko kirjoittavia naisia esiintyi salanimellä sanomalehdissä, mutta 1700-luku lahjoitti Ruotsille ainoastaan kaksi todellista naisrunoilijaa, nim. Hedvig Charlotta Nordenflycht'in ja Anna Maria Lenngrenin. Nämä kumpaisetkin naiset nousivat vastustamaan niitä mielipiteitä naisen asemasta, jotka siihen aikaan olivat vallalla. Rouva Nordenflycht tarttui kynään torjuakseen harmistuneena »Fruntimrets försvar» (Naisen puolustus) nimisessä runossaan Rousseau'n ylenkatseellista esitystä naissuvun henkisistä ja siveellisistä luonnonlahjoista. Hän kirjoitti:

»On vanhan ravan, kasvatuksen orja nainen,
Hän kilvoitella saapi tyhmyydessä vainen
Ja tietämättömyys on hälle kaunistus,
Vaan häpeäksi oppi, taito, viisaus.
Mi julma hirmuvalta! Niinkö mailma paranee,
Ett' tyhmyys ihmissuvun toisen puolen kahlitsee,
Kun järjen puute toiminnassa kyllin tuntuu»

Hedvig Char-
lotta Norden-
flycht ja
Anna Maria
Lenngren.

Anna Maria Lenngrenin satiri, »Råd till min kära dotter» (Neuvoja rakkaalle tyttärelleni), on tunnettu. Jotkut luulevat myös, että eräs sanomalehtikirjoitus v:lta 1783 oppineiden naisten puolustukseksi on lähtenyt Anna Maria Lenngrenin

leksi komeilunukkena, tuli Aurora Liljenroth epäileväksi ja araksi. Hän meni v. 1798 naimisiin ruukinhoitaja Anders Eneströmin kanssa ja jätti opintonsa sikseen. Hänen jälkeensä jäneiden paperiensa joukossa löydettiin »hajanaisia ajatuksia naisista» niminen kirjoitus, jossa hän sanoo: »järkevä nainen on arka hyvästä maineestaan, mutta pelkää kuuluisuutta».

*) Ruotsin Akatemia ja Kaunokirjallisuuden-, historian ja muinais-tieteen akatemia.

kynästä. Tuo sukkelasti sepitetty selitys alkaa muistutuksella, että miesten arvostelu naisista tavallisesti on ihan ristiriitainen. He halveksivat oppimattomia naisia, mutta rukoilevat, että Jumala varjelisi heitä oppineilta. Kun naiset ainoastaan virkkaavat ja kirjailevat koruompelua, sanovat he, ettei luonto silminnähtävästi ole luonut heitä suuria tehtäviä varten. Jos taas naisilla on muita harrastuksia kuin virkkaaminen ja koruompelu, niin kammoovat miehet heitä kuni ruttoa j. n. e.

Ensimmäiset
julkiset lau-
sunnot nais-
asiassa.

Voidaan sanoa, että 1700-luvun sanomalehdistössä naisasia ensikerran esiintyy keskustelujen muodossa, jotka koskevat naisen kasvatusta, hänen työalaansa ja asemaansa kodissa ja yhteiskunnassa. Vuonna 1745 ilmestyi eräs teos »Samtal mellan svärmor, och sonhustru» (Keskustelu anopin ja miniän välillä), jossa vuoropuhelun muodossa sen ajan mielipiteitä naisen kasvatuksesta esitti anoppi ja uudemman ajan vaatimuksia selvitteli miniä. Edellisen mielestä on tytön opittava »lukemista, kirjoittamista, laskentoa, piirustamista, saumaompelua, merkkaukasta, marseille-ompelua, häiveompelua, jähmittämistä, kutomista ja parsimista. Vielä tulee hänen oppia käymään ruoka-aitassa ja kellarissa, jakamaan mitä taloudessa joka päivä tarvitaan, opettaa muita keittämään, panemaan juomia, leipomaan, paahtamaan, kehräämään, kutomaan ja vaatteita ompelemaan. »Miniä puolustaa »ranskaa, saksaa, hiusten kampaamista, tanssia ja soittoa», mutta tähän anoppi suostuu ainoastaan ehdollisesti. Niinhyvin tässä kirjassa kuin sanomalehtikirjoituksissa valitetaan tyttökoulujen puutetta ja ylipäänsä sitä, että tyttöjen kasvatuksesta ollaan niin välinpitämättömiä. »Voiko keltään ajattelevalta ihmiseltä jäädä huomaamatta», sanotaan »Journal för allmänna upplysningen och sederna» nimisessä aikakauslehdessä, »että naisten täytyy saada yhtä huolellinen kasvatusta kuin miestenkin, tai pidetäänkö heitä olentoina, jotka ovat maailmaan luodut ilman minkäänlaista tarkoitusta? Eikö heillä ole niin tärkeä vaikutus toisen sukupuolen onnellisuuteen tai onnettomuuteen, ettei naisten ajatus- ja toimintatapa saata olla sille aivan yhdentekevä, ja mikä on vielä tärkeämpi, eikö koko tulevan sukupolven ensimmäinen kasvatusta riipu naisista?»

Tämä on, käyttäksemme tunnettua lausetapaa, *the truth in a nutshell*, »totuus pähkinänkuoressa» tai naisasian ydin, se joka tekee sen oikeutetuksi. Teoksissa »Tankar om svenska barn (1758)» (Ajatuksia ruotsalaisista lapsista) ja »Gamla sanningar i ny drägt (1767)» (Vanhoja totuuksia uudessa puvussa) kosketellaan myöskin tyttöjen kasvatusta. Yksityiset kirjailijat vaativat käytännöllisiä kouluja tyttöjä varten. Vuosisadan loppupuolella perustetut tyttöpensionaatit eivät suinkaan seuranneet tätä viittausta. Päinvastoin pantiin niissä pääpaino seurustelutapojen, musikin, laulun, tanssin, ranskankielen ja korutöiden oppimiseen. Vuonna 1773 ilmestyneessä teoksessa »De ny-modiga fruntimren eller Sophias och Belindas tankespel» (Uudenaikaiset naiset eli Sofian ja Belindan ajatuspeli) valitetaan sitä kasvatuksen pintapuolisuutta, joka tekee naisen miesten leikkikaluksi, ja eräs kirjoittaja »Fruentimmersportföljen» (1781) (Naistensalkku) nimisessä aikakauskirjassa sanoo, että tämän ajan tärkeimpänä oppina nuorelle naiselle, joka on saatettava ulos maailmaan, on oleva hieman kirjoitustaitoa, vähän lukemista, ranskankielen puhuminen, tanssi, pukeutumisentaito ja kohteliaisuuden osotukset.

»Kaikesta tästä huomaa», sanoo Ellen Fries, *) »että 1600-luvun raakojen ja oppimattomien, mutta käytännöllisten ja talouttaan hallitsevien emäntien sijaan oli tulemaisillaan salonkinainen. Tämä oli laillaan kehitys, vaikkakin harhaan vievä. Naisen ei enää tullut olla ainoastaan taloudenorja, hänen piti olla seurana miehelle, eikä niinkuin ennen olla eroitettuna hänen huveistaan, vaan ottaa niihin osaa. Sillä tavoin vaikutaisi hän myöskin tapojen sivistämiseen. Mutta salonkikasvatuksesta johtui usein työalan rajoitus, sekä luonteen pintapuolisuus ja hillitsemätön ylellisyys. Valtion taloudenhoitajille ja siveydenvalvojille tuotti tämä suuria huolia, ja tämä mieliala ilmenee lukemattomissa valituskirjelmissä, sanomalehtikirjoituksissa, saarnoissa ja puheissa. Niissä valitetaan sitäkin, että nykyajan naiset, niin ylhäiset kuin alhaisetkin, tahtovat hallita

*) Några blad ur den svenska kvinnans historia.

ja vallita ja että heitä vaivaa vallanhimo ja turhamielisyys. Argus niminen sanomalehti sanoo pilkaten, »että vaimo hyvällä tuulella ollessaan antaa miehensä astua ja pastieraila mihinkä hän tahtoo — — ruokkii, kurittaa ja pitelee häntä kuni pienintä papukaijaa». Ennustetaan, että naisten turhamielisyys »vie maan perikatoon» j. n. e.

Pitkälliset sodat vaikuttivat sen, että naimattomien naisten lukumäärä oli hyvin suuri. Tosin voivat kodit vielä silloin antaa työtä useammille naisille kuin nykyaikaan, mutta köyhän tytön osa, hänen, joka meni kodista kotiin, syöden armoleipää, ei liene ollut kadehdittava. Sitä todistaa m. m. eräs merkillinen lausunto naisten asiassa, »rouva D:n» »Böneskrift af det olyckliga svenska fruntimret 1770» (Onnettoman ruotsalaisen naisen valituskirje). Tässä sanotaan m. m.:

»Helläsydämisessä äidissä, joka synnyttää tyttölapsen maailmaan, herää se luonnoton tunne, että hän toivoisi lapsuuskaisen tukehtuvan päivänvalossa. Me emme voi muuttaa pois maasta, me emme saa työtä, vaikka sitä kuinkakin haluaisimme. Meitä epäillään niin, ettei meille anneta ala-arvoisempiakaan toimia ja sittenkun palvelijattarina on ruvettu käyttämään kansannaisia, ovat he silläkin alalla sulkeneet meiltä toimeentulon tien. Sanotaan, että valtiolta puuttuu toimivia jäseniä. Tässä maassa sanotaan työvoimien puutteessa olevan paljon huonosti viljeltyä maata ja moni hyödyllinen ala on kerrassaan viljelemätön. — Voimakkaan talonpoikais-nuorukaisen sopisi jäädä auransa kurkeen ja hän voisi jättää meille silmineulan sekä monta muuta keveää työkalua ja elinkeinoa. Voidaanko valittaa väen vähyyttä maassa, jossa rotevat ja voimakkaat miehet askaroivat sellaisissa keveissä toimissa, jotka voisivat jäädä köyhien ja tarvitsevien naisten tehtäväksi ja hankkia heille kaikille runsaan toimeentulon?» — Nämä eivät tohtineet antautua käsityöammattia harjoittamaan, sillä he pelkäsivät sen ajan mahtavia ammattikuntia.

Tekijä anoo edelleen, että perustettaisiin »turvakoteja säätyläisnaisille, jotka maassa muuttavat paikasta toiseen, kuni vesi kiven ympäri». Usein heitä syystä kyllä moititaan; mutta

väkevämmän sukupuolen velvollisuus on keksiä keinoja aseman parantamiseksi. Köyhä, kaunis tyttö on onnettomin olento maan päällä. Miesten käytöksestä naisia kohtaan sanotaan: »Niin kohta kuin meidän herramme astuvat naisten puolelle, pukevat he päältään kaikki kuolemattomalle sielulle kuuluvat kauniit lahjat, ja me jätämme itse yleisön arvosteltavaksi mitä hyötyä meillä on tuollaisen hullun joukkion seurasta.» Tekijä vaatii kouluja, »ei sentähden että me naiset uteliain silmin tähystelemme oppineiden salaisuuksia», mutta sentähden että me »perehtyisimme niihin tietesiin, jotka olisivat meille ja koko maallemme hyödyksi». — »Halvimmalla käsityönammattillakin on omat harjoitusasteensa, mutta meitä yksin pakoitetaan täyttämään monenmoisia tehtäviä saamatta niissä vähääkään opetusta.» — Lopuksi tahtoo rouva D. »miesten omaksi hyödyksi» aikaansaada »naisyhdistyksiä, joissa naiset saisivat kilpailla taloustoimissa ja joissa kykenevimille annettaisiin kunniamerkkejä» — ajatus, joka kyllä soveltui ajan henkeen.*)

Omituista on yleensä verrata näitä itsessään järkeviä uudistusten ehdotuksia niihin tuulentupiin ja useinkin järjettömiin vaatimuksiin, joita samaan aikaan esitettiin monessa vanhemmassa sivistysmaassa. Puhumattakaan siitä, ettei tämä kysymys useimmissa maissa vielä silloin ollut edes keskustelun alaisena. Viimein ilmestyi vuosisadan viimeisellä vuosikymmenellä ja uuteen sivistysuuntaan siirryttäessä Thomas Thorildin nerokas kirjoitus »Om kvinnokönets naturliga höghet» (Naissuvun luontainen ylevyys), jonka tunnussana oli: »Orjuus on kielletty Ruotsissa».

Tämä mies oli, ristiriitaisuuksistaan ja eriskummallisista väitöksistään huolimatta, niinkuin tästä pikku kirjasestakin näemme, tulevien aikojen ennustaja. Hän sanoo m. m. »kaikkein tavallisinta maailmassa on miesten ylpeys naisia kohtaan. Se ilmenee silloin kun mies on pahalla päällä jonkunlaisena rajuna, ja silloin kun hän on hyvällä päällä, jonkunlaisena lempeänä ylenkatseena, sellaisena jota me tunnemme lapsia kohtaan

Thomas
Thorild.

*) *Ellen Fries*. Några blad ur den svenska kvinnans historia.

ja kaikkea sitä kohtaan, jonka heikkous on liian suuri omaan korkeuteemme verraten. Tämä on niin varmaa, että miesten hellinkin jumaloiminen naisia kohtaan lopulta ei ole muuta kuin teeskentelyä ja heidän himojensa makeata kavaluutta. Tunsin itse tätä lempeätä imartelevaa ylenkatsetta, sellaisella aioturkkilaisella mielikuvituksella, että vertasin naisia jokaiseen muuhun hekumalliseen ja loistavaan omaisuuteen, kuin mies sitä vastoin oli minusta puolijumala, taikka lausuttuna yhdessä ajatuksessa, kaikki se mikä on totta ja suurta. Mutta eräänä päivänä tapahtui, että luin eräästä kirjasta, mitä kyllä satakin kertaa ennen olin lukenut, — — kuinka naisia ei kyllin varhain voida kasvattaa siihen laintarkkaan hyveeseen, joka kuuluu naiselle maailmassa. Mitä? ajattelin minä. Heitä täytyy kai ensin pitää *ihmisinä* ennenkuin heitä pidetään *naisina*? Ja tämä ainoa ajatus suisti minut alas turkkilaisen mielikuvitukseni korkeudesta ja silmänräpäyksessä opin minä oikein näkemään tuon arvottoman puoli-ihmisyyden, missä miesten tyhmä raakuus on melkein aina uskaltanut pitää naisia.

Mutta minä ajattelin myöskin, että kuinka paljon hellää ja jaloa, kuinka paljon jumalallista neroa olemmekaan pitäneet samassa pimeydessä ja saman sorron alaisena, siihen aikaan kun petomainen voima ja kavaluus olivat melkein ainoana lakina maan päällä, siihen aikaan kun miehet harjoittivat pitkäikäistä ja järjetöntä valtaansa. Ei siis ihme, että nämä samat miehet, joiden perin suurta taitamattomuutta sekä ajattelemisessa että itsensä hallitsemisessa maailman historia niin ilmeisesti osoittaa, että nuo kurjajärkiset, jäykkine jänteineen, eivät ole naisissa huomanneet juuri muuta kuin hameet — eivät ole huomanneet, että sillä jalolla olennolla, jota sanotaan *naiseksi* ensin oli nimenä *ihminen*, eivätkä ole ymmärtäneet, että pieni *erilaisuus* sukupuoleessa on ainoastaan varjo sen suuren *yhtäläisyyden* rinnalla, joka vallitsee ymmärryksessä ja sydämessä, se on inhimillisissä avuissa ja arvokkaisuudessa. — — Minä en osaa ajatellakaan taitamattomuutta hallita itseään ja muita, en kurjempaa ja julkisempaa heikkoutta kuin juuri miesten, etenkin kun lisätään, että sekä naurettavimmat että verisimmät

heidän hullutuksistaan ovat pantu toimeen *juuri naisten viitauksista*, naisten, joita miehet ensin viisaudessaan ovat kasvattaneet hulluiksi ja sitten jumaloineet. — — — — —

Kuitenkin täytyy minun miesten kunniaksi myöntää sen verran, että he aina ihmeteltävällä voimalla ovat seisoneet ymmärrystä, hyvettä ja kauneutta vastaan ja että ylevä naisvoima ei vielä ole voinut vaikuttaa enempää heihin, kuin mitä se, joka heissä itsessään on hellää ja hyvää, on voinut vaikuttaa eläimiin, s. o. ei juuri enempää, kuin se hiukkanen taitoa ja maireutta, neroa ja makua, minkä he itse ovat istuttaneet papukaijaan, apinaan ja karhuun.

— — Sitä myöten kuin mies *jalostuu* tulee hän tavoiltaan ja luonteeltaan lempeäksi kuni nainen — — ja päinvastoin, sitä myöten kuin nainen *huononee* alkaa hän kaikenlaisessa pahassa tulla miehen kaltaiseksi. Kun näkee sitä täydellistä hellien ja herkkien tunteiden yhtäläisyyttä, joka vallitsee naisten ja kaikkien tosinerojen keskuudessa, näiden ylevien ihmisten keskuudessa, jotka järkensä ja hyveensä puolesta ovat koko ihmiskunnan hyväntekijöitä, silloin täytyy pakostakin tunnustaa, että naiset luonnostaan ovat miehiä saman verran korkeammalla, kuin miehet aina ovat luulleet olevansa naisista edellä. Tästä seuraa, että järjen asteikko maailmassa on mainittava seuraavassa järjestyksessä: luonto, nerot, naiset, miehet ja eläimet»

Omituisesta kielestään ja raikkaasta »miesvihastaan» huolimatta, sisältää Thorildin kirjoitus, kuten näistä otteista ilmenee, koko joukon ajateltavaa meidänkin aikamme ihmisille, esim. hänen mietteensä erityisestä naisihanteesta.

Yhdeksästoista vuosisata oli tullut. Niiden suomalaisten **Fredrika Bremer.** joukkoon, jotka vuosisadan alussa siirtyivät Ruotsiin, kuului Bremerinkin perhe. *Fredrika Bremer*, toinen tämän perheen tyttäristä, oli lausuva voimakkaamman sanan pohjoismaisen naisen hvväksi, oli tehokkaammin edistävä hänen asiataan, kuin kukaan sitä ennen.

Hänen julkisen uransa alku oli puhtaasti kirjallista laatua. Ennen Fredrika Bremerin aikoja ei Ruotsin kirjallisuudessa ollut mitään varsinaista romaania. Hänen kirjallinen esikoisensa

»Teckningar ur hvardagslifvet» (Kuvauksia arkielämästä) herätti suurta huomiota, ja uudet, samasta kynästä lähteneet tuotteet, ihastusta. Kaikki ihailivat näiden romaanien aitoruotsalaista paikallisväritystä, niiden puhdasta pohjasäveltä sekä hienoa huumoria, ja tekijä saavutti yhdellä iskulla yleisön suosion. Jo 1830-luvulla ruvettiin hänen romaanejaan kääntämään vieraisiin kielisiin ja hän tuli useimmissa Euroopan maissa ja Amerikassa tunnetuksi. Ruotsin akatemia antoi hänelle v. 1831 pienemmän muistorahansa ja v. 1844 suuren kultamitalinsa. Fredrika Bremer oli perustanut oman suunnan, siis tehnyt enemmän kuin useimmat muut mies- ja naiskirjailijat. Mutta koko silloisen tavattoman suuren kansausuosionsa, koko maailmanmaineensa pani hän alttiiksi erään rakkaan aatteen hyväksi.

Jo aikaisin oli hän harrastanut sukupuolensa asiaa. Hän eli aikana, jolloin ainoastaan harvinaisen lahjakkaat ja luonteeltaan voimakkaat naiset saattoivat kohottaa sitä tietämättömyyden ja vajavaltaisuuden tilasta, johon heidät muka yleisen edun vuoksi oli vajotettu. Kysymys naisen täysivaltaisuudesta sai 1820- ja 1830-luvuilla ankaraa paheksumista osalleen maan korkeimpien lainoppineiden puolelta. Lainvalmistelukunnan v. 1825 tekemä ehdotus, että naimaton nainen 25 vuoden iässä julistettaisiin täysivaltaiseksi, hylättiin v. 1832 korkeimmassa oikeusistuimessa, joka asian johdosta m. m. lausui »naimattomalle naissuvulle olisi pikemmin epäeduksi kuin hyödyksi, jos nainen yleisen periaatteen nojalla, jollakin määrättyllä iällä julistettaisiin täysivaltaiseksi. — — Ei käy kieltäminen, että moni naimaton nainen kykynsä puolesta olisi pätevä ja oikeutettu käyttämään hyväkseen tilaisuutta asiainsa omaperäiseen hoitoon, jos hän sitä haluaisi, mutta monelle naiselle, jopa useimmillekin — — tuottaisi tämä uudistus (jos se saisi lain voiman) paljon suurempia haittoja kuin tähän astinen holhuunalaisuus.» Erittäin huomautettiin, kuinka sopimatonta olisi, että naisten »täytyisi hankkia itselleen toisenlainen, ulkonaisia huolia tähtäävä sivistys, joka useinkin vieroittaisi heidän halunsa ja toimintansa heidän luontaisen ja oikean harrastuksensa piiristä, kodin hoidosta».

Götan hovioikeus meni vielä pitemmälle:

— »Kun ei naista meidän maassamme, totutun kasvatusmetodin mukaan, kehitetä muuhun toimintaan kuin siihen mikä tarvitaan sisäisen talouden hoitoon, jota ulommaksi naisen vartonaista vaikutuspiiriä ei liene tarkoitettukaan, niin seuraa siitä ehdottomasti, ettei hän, ahertaen jokapäiväisissä pikkuaskareissaan, saata kuten mies, joka kiinnittää ajatuksensa yhteiskunnan suuripiirteisempiin tapauksiin, siihen määrään perehtyä asiain tavalliseen kulkuun eikä saavuttaa sitä maailmankokemusta eikä ihmistuntemusta, että hänet vaaratta oikeutettaisiin ehdottomasti hallitsemaan itseään ja omaisuuttaan omaksi onnekseen, joka olisi muka suurempi ja täydellisempi koska hän omilla ponnistuksillaan olisi tämän aseman saavuttanut. Meidän mielestämme lienee epäilemätöntä, ettei valtakunnan vanhempi lainsäädäntö, joka on määrännyt naimattoman naisen holhouden alaiseksi, siinä kohden ja äsken mainittujen näkökohtien perustuksella, ole muuta tarkoittanut kuin turvata naista niistä vaaroista, joiden alaisiksi hänen on otaksuttu joutuvan kokemattomuutensa ja herkkäuskoisuutensa kautta, ja meistä tuntuu, ettei tässä kohden ole tehty naiselle mitään vääryyttä, päinvastoin osoitettu hänelle mitä suurinta jalomielisyyttä, kun hänen omaisuutensa hoito on jätetty hänen läheisimmille sukulaisilleen ja hänelle itselleen senkautta on valmistettu se rauha ja hiljainen tyytyväisyys, jota hänen omin ehdoin ja muista ihmisistä aina riippuvaisena, ei luultu voivan saavuttaa. Kokemuksen ilmeisimpiä opetuksia epäämättä ei voitane väittää, että tämä periaate käytännössä olisi ollut naiselle vahingollinen, eikä kieltää, vaikka yksi tai toinen holhoja olisikin valtaansa karsaasti ja vilpillisesti käyttänyt, että naisen oikeutta kuitenkin yleensä on hellävaraisella oikeudentunnolla hoidettu. Lain määräämässä vajavaltaisuuden asemassaan on nainen likeiseen perhepiiriin liittyneenä tähänasti säilynyt viettelyksestä, joka houkutteli häntä isän tai äidin perinnöllä yrittämään omintakeisesti rakentamaan onneaan. Tähän asti hänen ei koskaan ole tarvinnut joutua näiden koikeiden vaaran alaiseksi, astuttuaan lapsuuden kodistaan; hänen ei ole tarvinnut pyytää neuvoa ensimmäiseltä vastaantulijalta,

hän on säilynyt siitä surusta, minkä huonosti harkitut yritykset ja ajattelemattomasti tehdyt sitoumukset tuottavat, sanalla sanoen, hän ei tähän asti ole tarkemmin tuntenut omaa heikkouttaan. Ystävyiden hellän käden ohjaamana, jolle lakikin on uskonut hänen omaisuutensa hoidon, on hän kaksinkerroin säilynyt joutumasta viekkaiden viettelijöiden itsekkäisyyden uhriksi; ijäkkään isän tai äidin rinnalla on hän tyytyväisenä omistanut aikansa heidän kunnioittamiseen ja hoitamiseen, tuntematta halua täysivaltaisen ihmisen tavoin ajattelemaan ja toimimaan ainoastaan omaksi hyödykseen, ja astuessaan ennemmin tai myöhemmin aviosäätyyn, ei hän ole tuonut siihen mukanaan sitä harhaluuloista käsitystä, että täysivaltainen nainen olisi täysivaltaisen miehen veroinen, vaan kun hän miehessään on nähnyt ainoastaan itsevalitsemansa holhojan, joka hellästä rakkaudesta ja hyväntahtoisuudesta on ottanut hoitaakseen hänen asiansa, on häntä elähyttänyt se todellinen nöyryydentunne, joka aina on pysyvä aviollisen sulon ja onnen välttämättömänä ehtona.»

Skånen ja Blekingen hovioikeus huomautti:

»— Jokapäiväinen kokemus osoittaa helposti, mikä vaara koituu, jos sellainen riippuvaisuus saapi lakata, sillä harva nainen pystynee 25 vuoden iässä omaisuuttaan hoitamaan. Tähän on syynä oikeastaan se suunta, minkä hänen kasvatuksensa saapi vanhempien kodin ahtaassa piirissä ja heidän alituisen johtonsa alla. Häntä kehitetään sisäisen talouden varalle, jonka hoito ja johtaminen on hänen oikea tarkoitusperänsä. Kaikki se talous mikä on ulkopuolella tätä piiriä, on ulkopuolella hänen kasvatuksensa suunnitelmaa ja on sellaisena pysyvä. Hän vapautuu olevan järjestyksen mukaan vanhempainsa holhoudesta joutuakseen miehensä holhoudun alaiseksi. Tämä ei tunnu hänestä vaikealta, siihen ei vaadita olevan aseman uhraamista, ellei hän sitä ennen ole oikeudellisesti täysivaltainen, ja sittemmin mennessään avioliittoon jälleen joutuu vajavaltaiseen tilaan. Itsensä esiintyy vastattavaksi se kysymys: kuinka soveltuu periaate miehen ehdottomasta holhojavallasta vaimoonsa nähden siihen periaatteeseen, jonka nojalla nainen on oikeutettu tulemaan

täysivaltaiseksi päästyään määrättyyn ikään. Syistä, joita tuskin käy vastustaminen, on tämä holhojavalta kuitenkin oikeutettu ja ovat nämä syyt siksi päteviä, että ne empimättä vaativat naisen pitämistä holhoustilassa, niin kauan kuin hän pysyy naimattomana. Jos taas asetutaan päinvastaisen periaatteen kannalle, tulee sitä naiseen nähden noudattaa yhtä rajattomasti kuin mieheenkin nähden, ja siinä tapauksessa vaatisi johdonmukaisuus täänlaatuisen lain: että pesän hoitamisen oikeus kuulukoon sille aviopuolisolle, joka on siihen kykenevin ja että naisen sulkeminen virkauralta, yleisten asiain hoidosta ja hallinnosta olisi pidettävä ilmeisenä vääryytinä.»

Fredrika Bremerin nuoruudenaikana oli vallalla tällainen käsitys naisen asemasta. Mutta tästä huolimatta kuultaa jo hänen varhaisimmissakin romaaneissaan ikäänkuin uudempien ja parempien aikojen aavistus, »jolloin nainen ei olisi syrjään sysätty ja jolloin yhteiskunta oli käsittävä tehtäväkseen luoda jokaisen jäsenensä personalliseksi hengeksi, täysivaltaiseksi kodin lapseksi». Vasta »Hertha» nimisessä romaanissaan hän pukee tämän ajatuksen täysin selvään ulkomuotoon — tässä kirjassa, jonka kaukonäköisyys, syvyys ja sydämenlämpö asettaa etevälle sijalle kaikkien aikojen naisten historiassa. Se ilmestyi 1856 Fredrika Bremerin käytyä Yhdysvalloissa (1848–51), jossa hänen käsityksensä näissä kysymyksissä oli kehittymistään kehittänyt ja syventynyt. Hän taistelee tässä romaanissa naimattoman naisen täysivaltaisuuden puolesta, vaatii, että hänet oikeutettaisiin itse hoitamaan omaisuuttaan, että hänelle suotaisiin kasvatuksen ja kehityksen sekä työnvalinnan oikeus. Mutta hän puhuu myös vaimon vajavaltaisesta asemasta, esiintuopi kuinka hän sekä personaltaan että omaisuudeltaan on miehestä riippuvainen ja esittää kaksinaisen moraalin turmiolliset seuraukset sekä luettelee ylimalkain kaikki sen kahleen renkaat, jotka sitovat naisen vapautta kodissa ja yhteiskunnassa. Fredrika Bremer on itse nimittänyt kirjaansa »Uuden maailman ensimmäinen henkinen sato, sovitettuna Ruotsin oloihin». Teosta haittaa tosin sentimentaliteetti, joka oli kirjailijalle omituinen, koska se kuului sen ajan luonteeseen, jolloin hän oli kirjailijaksi kehittänyt.

Mutta kokonaisuutena on kirja sellainen, että sitä nautinnolla lukee. Se on, kuten siitä on sanottukin, »uudenaikainen, asiallinen ja todenperäinen; sillä on sivistyshistoriassa tärkeä asema».

Se todellinen, syvä suuttumus, joka valtasi Fredrika Bremerin, ilmenee myös »Herthan» jälkikirjoituksessa, jolla tekijä säästää hovioikeuksien lausunnot, jotka hän on lisännyt kirjansa loppuun.

»Pelko, että naiselle suotu vapaus, tuo vapaus, johon hän on yhtä oikeutettu kuin mieskin, olisi vahingoksi hänelle itselleen ja yhteiskunnalle, on peikkojen pelkoa. — — Ne lait, jotka Jumala on luontoon ja ihmisyydamiin istuttanut, tulevat kyllä näyttämään voimaansa ja valtaansa, jota vapaammin ne saavat vaikuttaa. Avatkaa naisille vapaus kaikkine polkuineen, avatkaa ne aukeiksi kuni aamuruskon veräjät; jumalallinen vetovoima on aina johtava useimmat naiset kotilieden ääreen, perhe-elämän sulouteen, on saattava heidät äideiksi ja kasvattajiksi. Mutta vapauden vallitessa tulevat he itsetietoisemmin täyttämään tämän tehtävänsä. Ja ne, jotka itselleen valitsevat toisia elämänuria, tulevat hyvinä kansalaisina aina kuitenkin pysymään naisina, s. o. jos sanalla on joku syvempi merkitys, ihmisolentoina, joissa sydämen elämä on etusijassa. — Vapaan naisen irvikuva syntyy etupäässä taistelun, ristiriidan kestäessä, ja tämä irvikuva ilmenee, se on meidän uskomme, useammin vajavaltaisuuden kuin vapauden tilassa. Nainen, joka avioliitossaan ei saa hallita järjen voimalla, hallitsee tohvelin avulla. Järki, oikeus ja rakkaus ovat ne valtavat voimat, jotka yksin voivat saada voiton pahoista hengistä ja synnyttää todellisen kauneuden. Tosikasvatus (se joka kohottaa) on vapauden vallitessa karkoittava väärän sivistyksen kurjat pyyteet ja itsekkäät taipumukset. —

Tätä ei voida kyllin voimakkaasti teroittaa ihmisten mieliin. Vajavaltaisuus tekee sielun lyhytnäköiseksi ja heikoksi, kaikenlaisille oikuille alttiiksi, se tekee kasvatuksen pintapuoliseksi, keinoitekoiseksi ulkoläksyksi, jolla ei ole mitään elävää yhteyttä tosielämän kanssa, tekee sen personallisen, kuolemattonman sielun vaatimuksille arvottomaksi, vaikeuttaa ihmishengen

sopuosintuista kehitystä nuoruudessa ja estää usein koko elinajaksi sen kypsymistä. Sanomaton kurjuus syntyy siinä ummehtuneessa ilmassa, jossa nuori naissielu elää tai paremmin sanoen, jossa se viettää tajuttomat päivänsä hakien valoa, ilman tulevaisuutta ja ainaisessa ristiriidassa omien jalomprien vaisto- jensa kanssa. Sanomattomat ovat tästä tilasta johtuvat synkät mielikuvat, harha-askeleet ja paheet. Ei ole olemassa niin raskasta taakkaa kuin tämä elämän tyhjiys. Näiden rivien kirjoittaja sen tietää, sillä hän on omassa elämässään kokenut tätä tyhjiyttä, vaikkakin aivan toisenlaisissa olosuhteissa kuin tämän kirjan päähenkilö, ja suru sydämessä hän vielä tänäkin päivänä kantaa tuon vajavaltaisuuskäskyn seuraukset, joka kahleilla sitoi suurimman ja parhaimman osan hänen elämäänsä. Paljon pahaa on tämä vajavaltaisuus hänelle tuottanut, eikä mitään hyvää, lukuunottamatta — kenties — sitä katkeraa juurta, jonka hedelmä on — »Hertha». —

Herthassa ilmenevää tendenssiä moitittiin ankarasti ja kirjan tekijä kadotti yhtä nopeasti kansansuosionsa kuin hän oli sen saavuttanutkin. »Mutta että kuitenkin sen tein, se on minua kuolinhetkelläni ilahuttava», hän sanoi. Fredrika Bremer uhrasi kansansuosionsa, jota hän ei koskaan enää täydellisesti saanut takaisin. Ja monen mielestä pysynee vieläkin »kirja puolihullusta Herthasta valkoisessa, jähmittämättömässä (ostärkta) puvussaan», tahrana, tai ainakin varjona, joka rumentaa Fredrika Bremerin kirjailijamainetta. Mutta uhraus ei ollut turhaan tehty. »Hertha» täytti sen kuilun, mikä erotti toisistaan 1830- ja 1860-lukujen käsityksen naisesta, ja palatessaan »matkoiltaan Vanhassa maailmassa» (1856—1861) näki Fredrika Bremer, että moni parannus naisen asemassa jo oli toteutettu.

»Hertha» ei kuitenkaan ollut Fredrika Bremerin ainoa lisä naisasian kehitykseen. Myöhempien romaaniensa kautta, joissa hän puolusti naisen aseman kohottamista, kirjoitustensa kautta sanomalehdissä ja aikakauskirjallisuudessa, sekä laajan ihmisystävällisen toimintansa kautta, vaikutti hän mitä tehokkaammin sorretun sukupuolensa hyväksi. Hän johti naisyhdistystä, jonka jäsenet toimivat vankiloissa rikoksellisten kohottamiseksi ja hän

kehoitti aikalaisiaan perustamaan Magdalena-koteja, turva- ja lastenkoteja. Amerikassa oli hän kokemuksesta oppinut tuntemaan sikäläisten naisten toimintaa näillä aloilla ja tämä kokemus oli omansa vahvistamaan häntä siinä vakauimuksessa, että naisilla on tärkein tehtävänsä kristillisen armeliaisuuden palveluksessa, silloin kuin heidän voimiaan ei tarvita kodissa, taikka johonkuhun muuhun työhön, joka on heidän luontaisen taipumuksensa mukainen. Heidän kauttaan saisi äidillinen aines tilaisuuden harjoittaa siunausta tuottavaa vaikutusvaltaansa yhteiskunnassa. Tätä naisasian puolta, äidillisyyden kehitystä yhteiskunnan ja ihmisyyden hyväksi, käsitti hän alusta pitäen koko kysymyksen ydinkohtana. Tämän osoittavat useimmat hänen romaaniensa henkilöluonteet, esim. Hedvig »Syskonlif» (Sisarukset) nimisessä romaanissa ja Amalia »Hertha» nimisessä romaanissa; sitä samaa osoittavat useat hänen lausuntonsa. Eräässäkin kirjjeessä lausuu hän: »sitä hyvettä, sitä itsensäkieltämistä ja sitä kauneutta, minkä äitiys kehittää ihmisessä, ei mikään muu luonnon ominaisuus hänelle anna». Mutta hän ei ylistänyt äidin rakkautta ainoastaan sen tavallisessa rajoitetussa merkityksessä. Hän tahtoi saada naimattomienkin naisten äidillisyydentunteen käytetyksi. Koko elämänsä käytti hän taisteluun hankkiakseen heille työtä ja kunnioitusta. »Nämä naimattomat naisparat», sanoo hän itse, »joille usein nauretaan, joita pilkataan, halveksitaan ja aina välinpitämättömyydellä kohdellaan, nämä naiset ovat kuitenkin usein kotien hyviä hengettäriä, jotka toimittavat siellä hiljaisen työn, valvovat sairasvuoteiden ääressä, hoitavat orpoja ja ottavat päälleen sen työn, minkä muut vierovat.» Taistellessaan siten äidillisyyden kehittämiseksi yhteiskunnan onneksi, ei Fredrika Bremer kuitenkaan koskaan lausunut mitään ahdasmielistä sitovaa kieltoa, joka olisi rajoittanut naisten työalaa. Hänen todistelutapansa oli yleensä siksi rikas ja elinvoimainen, ettei hänen tarvinnut käyttää tällaisia köyhyyden todistuksia. Ei hän myöskään teoksissaan erehtyneet jumaloimaan miesten vähemmin hyviä ominaisuuksia. Ja lopuksi oivalsi hän, kuten Stuart Mill'kin, miten tärkeätä on että naiset itse ajavat asiataan. Hän sanoo: »koko kysymys naisen ase-

masta yhteiskunnassa on tuskin pääsevä täyteen valoonsa, ennen kuin naisellinen itsetietoisuus on siitä sanansa lausunut ja sitä omasta kokemuksestaan valaissut».

Fredrika Bremerin jalo, ehjä persoonallisuus ei ollut mikään vähäpätöinen tekijä hänen työssään Ruotsin naisen kohoittamiseksi. Harvoin on ihmisen elämäntyö antanut aatteelliselle pyrinnölle niin voimakasta herätystä, kuin se herätys, minkä tämä Ruotsin tytär loi maalleen. Kaikki Pohjoismaat, jopa suuri osa koko sivistynyttä maailmaakin, saivat suuremmassa tai vähemmässä määrin nauttia hänen työnsä hedelmiä. Lähinnä pyhää Birgittaa on Fredrika Bremer se ruotsalainen nainen, joka on ulkomailla enimmin tunnettu. Kaikkialla missä tänäkin päivänä taistellaan naisen aseman parantamiseksi, kaikkialla missä naiset toimivat sairaiden, onnettomien, puutetta kärsivien hyväksi, mainitaan häntä seurattavana esimerkkinä.

Fredrika Bremer oli siinä kohden onnellinen, että hän aikalaistensa joukossa tapasi vaikutusvaltaista miestä, jonka eri aloilla edistivät hänelle niin rakasta naisasiaa. Nämä miehet olivat filosofi ja historian kirjoittaja Erik Gustaf Geijer sekä julkisen sanan aseenkantaja Lars Johan Hierta.

Syvästi vakuutettuna naisen erittäin suuresta merkityksestä perheessä ja siten myöskin yhteiskunnassa asettui Geijer elämänsä konservatiivisella kaudella haluttomalle kannalle useimpiin uudistuksiin nähden, jotka tarkoittivat naisen aseman muuttamista, sillä hän pelkäsi, että nämä uudistukset höllentäisivät naisen ja kodin yhdyssiteitä. Mutta myöhemmin huomasi hän, että juuri se, mitä hän tahtoi säilyttää, parhaiten oli säilytettävissä vapaan kehityksen kautta. Hän käsitti nyt, että vasta silloin kuin naisen *täysi persoonallisuuden oikeus* tunnustetaan, vasta silloin voi hän tehokkaammalla tavalla täyttää korkeimman tarkoituseränsä, johon ensi sijassa kuuluu kasvattavan toiminnan harjoittaminen yhteiskunnassa, mutta jonka ei tarvitse olla välttämättömästi äitiyteen yhdistettynä. Geijer oli siinä kohden epäjohdonmukainen, että hän toiselta puolen vaati samaa persoonallisuuden oikeutta molemmille sukupuolille ja toiselta puolen tahtoi kieltää naista välittömästi ottamasta osaa

Erik Gustaf
Geijer.

kansan eduskuntaan. *Periaatteessa* tunnusti hän kuitenkin naisen yhteiskunnallisen tasa-arvon oikeaksi. Hän sanoo: »oikeustilan kehityksen rinnalla kulkee naisen oikeuksien tunnustaminen, ja luonnotonta olisi pitää yhteiskunnallisessa vajavaltaisuuden tilassa niitä (naisia), joiden juuri tulee kasvattaa kansalliset täysivaltaisiksi. Naiselta ei voi kieltää valtiollisia oikeuksia, joskin hän omasta, vapaasta tahdostaan voipi kieltäytyä niitä käyttämästä antautuakseen korkeampiin tehtäviin.»

Sama siveellinen vakavuus ja syvä tieto persoonallisuuden ja perheen merkityksestä, joka huokuu esiin Fredrika Bremerin kirjailijatoimessa, on myöskin ominainen Erik Gustaf Geijerille. Se seikka, että hän, tuo kuuluisa tutkija ja tiedemies, osoitti myötätuntoisuuttaan sille työlle, joka tarkoitti naisen kohottamista, oli tietysti omansa suuressa määrin lisäämään tämän työn arvoa yleisön silmissä.

Lars Johan
Hierta. *)

Käytännölliseltä merkitykseltään paljon suuriarvoisempi oli kuitenkin Lars Johan Hiertan nerokas ja väsymätön taistelu naisen oikeuden puolesta. Jo valtiopäivillä 1844—1845 oli hän yksi esitaistelijoista veljen ja sisaren yhtäläisen perintöoikeuden ja miehen ja vaimon yhtäläisen naimaoikeuden puolesta. Vuonna 1850 esitti hän lakiesityksen naisen oikeudesta määräjällä sekä myöskin avioehdon perustuksella itse hallita omaisuuttaan. Se oli näin kuuluva: »Viimeisissä tehdas-, käsityö- ja kauppa-asetuksissa oikeutetaan naiset itsenäisesti harjoittamaan useita elinkeinoja, joihin miehellä tätä ennen on ollut yksinoikeus, vaikkapa nämä naiset eivät olisikaan leskiä. Täten on naimattomille naisille suotu tilaisuus itsensä elättämiseen, sen kätevyuden tai kauppataidon avulla, minkä he vanhempainsa kodissa tai muiden palveluksessa ovat voineet saavuttaa, täten voivat he säästää jotain tulevaisuuden varalle sen sijaan että he, kuten tähän asti, ovat terveytensä ja voimansa päivinä olleet muista ihmisistä riippuvia, joutuakseen vasta vanhuuden lähestyessä tai kivulloisiksi tultuaan oman onnensa no-

*) *Maria Cederschiöld*. Lars Johan Hierta och kvinnans rätt i samhället. Stockholm 1901.

jaan, usein puutteen ja hädän alaisina, tai siirtyäkseen yleisten armeliaisuuslaitosten niskoille. — Samoin voipi näitu nainen nyttemmin avioliitossaan jatkua käsityönammattiaankin tai kauppaa, johon hän ennen naimistaan oli harjaantunut ja siten omasta puolestaan ottaa osaa omaan ja lastensa elatukseen.

»Nämä kauniit tarkoitukset, joita uudet elinkeinoasetukset nähtävästi koettavat toteuttaa, ovat kuitenkin ainoastaan vaillinaisesti saavutettavissa, jos yleisen lain määräykset, jotka koskevat naisen oikeutta — tai paremmin sanoen oikeudettomuutta — hoitaa perittyä taikka ansaittua omaisuuttaan yhä jatkuvasti ovat käytännössä. Kuudentoista vuotias leski saa omintakeisesti hallita itseään ja omaisuuttaan, 15-vuotias poika saapi omintakeisesti hoitaa sitä, minkä hän itse on ansainnut ja 21 vuotiasena saapi mies täysivaltaisena hallita sekä perittyä että ansaitsemaansa omaisuutta. Tosin saapi naimatonkin nainen 15 vuotiaana hallita sitä omaisuutta, jonka hän itse on ansainnut ja 21 vuotiaana sitä minkä hän on sekä perinyt että ansainnut: mutta tämä naisen oikeus on ikäänkuin halveksiva ja julma parodia vastaavasta miehen oikeudesta, sillä nainen ei saa käyttää sitä *omaksi* hyväkseen, vaan ainoastaan jälkeen jääneiden *perijänsä* eduksi: hän saa *testamentin tekijänä* hoitaa omaisuuttaan. Omasta puolestaan jää hän lain mukaan (Naimiskaaren 19 luvun 2 §) ikäpäivikseen vajavaltaiseksi. Ei tarvitse tässä kohden muuta kuin verrata yleisen lain säädöksiä uuden elinkeinolain periaatteisiin huomatakseen mitenkä ne ovat ristiriitaisia ja kuinka paljon täydellisemmin noita viimeksi mainittuja periaatteita voitaisiin sovelluttaa, ellei yleinen laki sitä estäisi.

»Saattaakseen nämä lainsäädännön osat keskinäiseen yhteyteen ja sopusointuun, tahdon täten ehdottaa, että nainen 25 vuotta täytettyään oikeutettaisiin itse hallitsemaan perintöä ja 15 vuotta täytettyään ansaitsemaansa omaisuutta; samoin esitän, että hän itse saakoon päättää, tahtooko hän avioliittoon mennessään tehdä sellaisen ehdon, jonka nojalla hän pidetään omana edustajanaan siihen omaisuuteen nähden, minkä hän ennen avioliittoa tai avioliittonsa aikana perii tai itselleen hankkii.

»Tämän johdosta esitän, että Naimiskaaren 8 luvun 1 §:n

2 mom. tulisi näin kuuluvaksi: *»Avioehtoa alköön tehtäkö niiden vahingoksi, joilla silloin on omaisuuteen suurempi oikeus, sekä että saman kaaren 9 luvun 1 § tulisi näin kuuluvaksi: Sittenkun mies ja nainen ovat avioliittoon vihityt, olkoon mies, ellei avioehdolla toisin ole määrätty, vaimon oikea edusmies ja olkoon oikeutettu vastaamaan hänen puolestaan.»*

Se naimaoikeus, samanlainen kuin miehilläkin, minkä Ruotsin nainen oli saanut 1845, oli miehen eläissä ikäänkuin piilossa, sillä tällä oli rajaton oikeus — muutamia harvoja poikkeuksia lukuunottamatta — hoitaa ja käyttää yhteisen pesän koko omaisuutta. Hierta oivalsi sillä ihmisystävällisellä ja valistuneella katsantotavalla, joka oli hänelle ominainen, mikä ristiriita oli olemassa siinä, että leski tai naimaton nainen sai hallita omaisuuttaan, mutta oli pakoitettu luopumaan tästä oikeudesta mennessään naimisiin. Hän käsitti myös kuinka nöyryyttävä tämä laki oli naineelle naiselle ja kuinka usein miehen rajaton edusmies-oikeus johti huutaviin väärinkäyttöihin. Liikemiehen tarkkanäköisyydellä hän sitä paitsi käsitti, että niissä tapauksissa, jolloin mies oli velkaantumiseen ja tuhlaamiseen taipuvainen, saattoi vaimo usein pelastaa ainakin osan omaisuutta hänen ajattelemattomuutensa tuottamista seurauksista, jos vaimo oikeutettaisiin hoitamaan joko koko yksityistä omaisuuttaan, taikka ainakin sen osaa. Uudistuksesta olisi siis hyötyä ei ainoastaan vaimolle vaan miehellekin ja lapsille. Erittäin tärkeä olisi tämä uudistus koko työväenluokalle. Ja suurten teollisuuslaitosten johtajana, joissa laitoksissa käytettiin naistyöntekijöitä, perustuivat hänen lausuntonsa rikkaaseen kokemukseen.

Yhdessä lakiesityksessään lausuu hän tästä asiasta: — *»Varattomissa kansanluokissa tapahtuu sängen usein, että mies lyöttäytyy laiskaksi tai juopoksi ja hävittää koko työnansionsa kodin ulkopuolella, jättäen vaimon yksinään elättämään itsensä ja lapset, mitenkä hän parhaiten voipi. Jos vaimo on ahertava nainen, joka ahkeruudella ja tarkkuudella on voinut säästää jonkunverran käteistä rahaa, voipi hän kenties piiloittaa nämä*

rahansa, mutta hän ei voi, vaikkapa mies jo aikoja sitten olisi hänet hyljännyt, ostaa näillä säästöillä kiinteätä omaisuutta; mies itse taikka hänen velkamiehensä saattavat sellaisessa tapauksessa muutta mutkitta, lain turvissa ottaa haltuunsa — s. o. ryöstää — tämän omaisuuden. Saman kohtalon alaiseksi voipi joutua vaimon hankkima tavaravarasto ja irtaimisto, jopa hänen ja lasten vaatteetkin.»

Tästä johtuu se huomioon pantava seikka, jonka Hiertakin esiintuopi, että moni nuori työläisnainen, ainakin kaupungeissa, vaikka onkin rakkauden hellillä siteillä mieheen kiintynyt, ei tohdi hakea näille siteille avioliiton tunnustusta, koska hän pelkää, että mies on anastava hänen ansaitsemansa omaisuuden. Tästä aiheutuu tietysti monta aviotonta yhdyselämän muotoa, jotka järkyttävät kaiken siveellisyyden ja vaikuttavat turmelevasti sekä perhe- että yhteiskuntaelämään.

Mutta sitäkin aviomiehen oikeuden vähäpätöistä rajoitusta, jonka Hierta oli lakiesityksessään ehdottanut pidettiin tavattoman rohkeana ja mullistavana perheelle ja yhteiskunnalle. Tästä huolimatta otti Hierta saman kysymyksen uudestaan esille valtiopäivillä v. 1862, 1865—66, 1870 ja 1871.

Hänen harrastuksensa eivät kuitenkaan tähän toimenpiteeseen rajoittuneet. Valtiopäivillä 1850—51 ja 1856 esiintoi hän lakiesityksen naisten käyttämisestä kansakoulun palveluksessa. Siinä hän lausui: — »On tunnustettu ja usein mainittu totuus, että nousevan polven kasvatus ja ensimmäinen johtaminen siveellisyyteen ja siihen mikä on jaloa ja hyvää etusijassa kuuluu naiselle yhtenä hänen kauneimpana tarkoituksenaan. Nainen on yleensä miestä lempeämpi, hänellä on enemmän kärsivällisyyttä, hellävaraisuutta, käsitys- ja havaintokyky on hänellä nopeampi; näiden ominaisuuksien nojalla näyttää naisella olevan paljon suurempi oikeus toimimaan nuorison opettajana kuin mikä hänelle tosielämässä on myönnetty.» — Sitten lausuu hän samassa lakiesityksessä:

— »Jos saamme olettaa, että varsinaisen luku-, kirjoitus- ja laskento- y. m. opetuksen ohessa myöskin opettajan käytös oppilaita kohtaan on omansa ja täytyy olla omansa tärkeällä

tavalla vaikuttamaan heidän siveyskäsitteihinsä, on omansa poistamaan heistä raakuutta ja vallattomuutta, jos saamme olettaa, että oppilaiden valvonta lomahetkinä on tarpeellinen, niin täytynee kai yksimielisesti tunnustaa, että naisellinen johto tässä kohden on oleva tarkempi, täsmällisempi ja tehokkaampi, kuin jos se olisi miehelle uskottu. Moni arvossa pidetty tiedemies, joka on tutkinut tätä ainetta ja koonnut kokemuksia muista maista, onkin todistanut, että Amerikan Yhdysvalloissa, joissa naiset toisinaan toimivat opettajina yleisissä kouluissa, poikakouluissakin, heidän vaikutuksensa poikien tapoihin ja käytökseen on huomattu erittäin edulliseksi.»

Ja Hierta lopettaa lakiesityksensä seuraavilla sanoilla:

— »Minun vakaumukseni on, että Valtiosäädyt tekemällä tällaisen päätöksen, voisivat hyödyttää kansakoulujen tarkoituserää ja herättää kiitollisuutta suomalla uusia toimeentulon lähteitä Ruotsin naiselle ja antamalla tunnustuksensa sille periaatteelle, joka yhä enemmän on pääsevä valtaan, että naimattomillekin naisille annettaisiin sija, tarkoituserä ja muutamia kansalaisoikeuksia yhteiskunnassa.»

Hiertan alotteesta syntyi v. 1858 se valtiopäivien kirjelmä kuninkaalle, jonka johdosta korkeampi opettajatarseminaari avattiin. Taidolla ja väsymättömällä innolla kannatti hän valtiopäivillä oikeutta naisille päästä telegraafin palvelukseen. Melkeinpä lukemattomat lausunnot ja väitteet osoittavat hänen harrastustaan, sukkeluuttaan ja selvänäköisyyttään, kun oli kysymyksessä naisten asian puolustaminen. Kun naisten soveliaisuus poikakoulujen opettajiksi oli keskustelun alaisena, lausuttiin epäilyksiä, että siveellisyys ehkä joutuisi vaaranalaiseksi, jos sellaisiin hankkeisiin ryhdyttäisiin. Hierta vastasi silloin ivallisesti: — »annettaneen minulle anteeksi, jos otaksun että tässä pelossa miehen puolelta on turhaa häveliäisyyttä ja tekopyhyyttä, sillä täytyneehän meidän olla yksimielisiä siinä, että jos naisen siveellisyys on vaarassa, niin tämä vaara tulee miehen puolelta».

Samassa tilaisuudessa vaati hän, että naiselle tästälähin suotaisiin ylenemisoikeus sellaisissa viroissa ja toimissa, joihin

hän katsotaan soveliaaksi, jos hän osoittaa omaavansa vaadittavat tiedot ja taidon. Tällä tavoin tunnustettaisiin hänen mielestään se suuri periaate, että nainen on oikeutettu olemaan samanarvoisena miehen rinnalla. Ja — arveli hän — jos tämä tunnustus kerran on tehty, niin ei uudistusta enää voitaisi peruuttaa.

Kun vertailee Lars Johan Hiertan senaikaisia lausuntoja hovioikeuksien päätöksiin 1830 luvulla, tai mikä on vieläkin tärkeämpi — vallitsevaan mielipiteeseen naisen toiminta-alasta ja tarkoituksesta, ei voi olla yhtymättä erääseen P. Siljeströmin lausuntoon, hänen kirjoittamassaan Lars Johan Hiertan elämäkerrassa (ilm. v. 1898) »että hänellä, siihen periaatteeseen nähden, joka vaatii naiselle yhdenvertaisuuden oikeutta miehen rinnalla, on suuremmat ansiot kuin kellään muulla Ruotsin miehellä.»

Tämä hänen omasta työstään periaatteen toteuttamiseksi. Mutta Hierta kuului myös siihen vapaamieliseen valiojoukkoon, joka siihen aikaan vaikutti lainlaadinnassa ja sanomalehdistössä ja miestenkin joukossa hankki yhä useampia ystäviä naisten kohottamista tarkoittaville riennoille. Että tämä vapaamielinen virtaus kohta alun pitäen sulki naisen uudistusharrastustensa piiriin on epäilemättä Hiertan ansio. Hänen sanomalehtensä »Aftonbladet» puolusti naisten asiaa ja hän sai monta harrasta aputoimittajaa ja seuraajaa. Naisasialla Ruotsissa on siinä kohden uljaat muistot, kokonainen sarja eteviä miehiä, jotka 19 vuosisadan keskivaiheilla ja jälkimäisellä puoliskolla taistelivat naisen puolesta. Heistä mainittakoon ainoastaan, piispa Agardh, C. J. Svensén, J. B. Richert, Louis de Geer, vapaaherra O. Stackelberg, F. T. Borg, A. O. Wallenberg, maaherra, kreivi H. G. E. Hamilton, Adolf Hedin, pormestari C. Lindhagen y. m., joiden nimet usein ilmenee tässä teoksessa. Camilla Collett sanoo naisasiasta Ruotsissa: »huomattavimpia piirteitä tämän maan naisiasiatyössä on se, etteivät miehet jättäneet naisia yksin taistelemaan oikeuksiensa puolesta, vaan että he siinäkin kohden toteuttivat maineensa pohjoismaiden ritarillisimpina miehinä.» Harvoissa maissa tapaamme 1850—1860 ja 1870-

luvulla miesten joukossa niin monta harrasta taistelijaa näiden uudistusharrastuksien puolesta kuin Ruotsissa. Että tämä seikka tavattoman suuressa määrässä oli omansa edistämään kysymyksen tervettä ja säännöllistä kehitystä on selittämättäkin selvä.

Israel Hwasser.
ser.

Tässä lienee paikallaan muistuttaa Israel Hwasserista ja hänen kirjastaan »Om äktenskapet» (Avioliitosta), joka ilmestyi v. 1841. Tästä miehestä sanottiin, että hänessä neron ja sydämen lahjat, jotka muutoin liian usein ovat eroitettut, olivat eroittamattomasti yhdistetyt, että hän oli mies, joka omisti ei ainoastaan syvän, ylitsevuotavan tunteen ja suuria hedelmäkantavia ajatuksia, vaan myöskin lujat mielipiteet ja elävän vakaumuksen. Hwasser sanoo, että löytyy eritenkin kaksi elävää, luonnon itsensä lahjoittamaa perusvoimaa ihmiskunnan jalostamiseksi uskonnon kautta, ja nämä ovat naisen rakkaus ja nuorukaisen hehkuva innostus sitä kohtaan mikä on pyhää. Tähän ajatukseen perustuu sekä tuo ylempänä mainittu kirja, että kaksi muutakin hänen teostaan: »Om vår tids ungdom», (Aikamme nuorisosta, 1842) ja »Mannens ynglingålder» (Miehen nuorukaisiästä, 1852). Näissä kirjasissa ilmenee ylevä siveellinen henki ja naisen kunnioitus ja ne asettuvat tarmokkaasti vastustamaan sekä epäsiiveellisuuden tavallisia muotoja, että sitä kevytmielisyyden suuntaa, joka Hwasserin mielestä tähän aikaan alkoi Ranskasta tunkeutua Ruotsiin. Nämä kirjat olivat sentähden omansa kehittämään kunnioitusta naista kohtaan, vaikkei Hwasser, mikäli tiedetään, välillisesti esiintynyt taistelussa hänen asemansa parantamiseksi.

Eräs Emilie
Flygare-Carlénin
lausunto.

Omituista on huomata kuinka laajalti Fredrika Bremerin vaikutus ulottui hänen aikalaisiinsa. Niinpä löytyy Emilie Flygare-Carlénin romaaneissa monta kohtaa, jotka todistavat tätä, vaikkei tämä kirjailija tehnyt itseään tunnetuksi naisten oikeuksien suoranaishana puolustajana. M. m. löytyy »Högskolefondens» (Korkeakoulu-rahasto) nimisessä kertomuksessa eräs kirjoitus, jonka kertomuksen päähenkilö on kirjoittanut maakunnan sanomalehteen. Tässä sanotaan: — — »vuosisatojen valon ja pimeyden vaihdella ovat luojan merkilliset sanat »yhdeksi avuksi» niin erilailla selitetty, että naisen arvo, jota on heitetty

sinne ja tänne aikakausien eri vaakalaudalla, salli, että häntä milloin palveltiin jonakin korkeampana olentona, milloin taas alennettiin siihen määrin, että hän melkeinpä hipasi tomua haltijansa jalkojen juuressa. — Vuosisatojen vierissä on naisen rinnalle vähitellen kuitenkin ilmaantunut olento, jota nainen ei aina ole huomannut, tai jos hän on hänet huomannut, ei aina ole myötätuntoisuudella katsellut. Tämä olento on ollut tuo halveksittu korkeampi intelligenssi, naisen kaunis suojeleuskeli niin monta pahaa vastaan. — Monen edessä on loukkauskivi, — tuo ennakkoluulo naista kohtaan, joka tutkii jotakin tieteen eri alaa ja sillä tavoin koettaa hankkia itselleen oman leipäkannikkansa. Mistä johtuu tämä vastenmielisyys? Siitä tietysti, että nainen pysyköön entisellä alallaan. Niinpä niinkin, jääkööt vain ne, jotka niin ajattelevat paikoilleen, mutta älkööt ylenkatseellisella pilkalla vainotko niitä, jotka tässä asiassa ajattelevat toisin, niiden lukemattomien erilaisten olosuhteiden vaikutuksesta, joissa he elävät. — — Ja sitä paitsi kuinka suuri on niiden naisten lukumäärä, jotka eivät koskaan saa sellaista tehtävää elämässään! Rasittava työ toisten palveluksessa ja heidän hyväkseen vaikuttaa sen, että aika kuluu nopeammin, aika, joka kenties muutoin kulutettaisiin tyytymättömyyteen ja valitukseen siitä, ettei kohtalo ole suonut kaikille samaa. Ja eikö mieli pysy puhtaana työn ja itsenäisyyden ohella, kuin sitä vastoin työttömyys ja välinpitämättömyys vie lukemattomiin hairahduksiin ja niistä koituviin kärsimyksiin!»

Fredrika Bremerin kylvämä siemen olisi tuskin niin pian päässyt naismaailmassa itämään, ellei Ruotsissa onneksi olisi vaikutusvaltaisista piireistä ilmestynyt kaksi erittäin lahjakasta, tietorikasta naista, jotka samaan aikaan kuin hänkin alkoivat toimia hänen puolustamiensa aatteiden hyväksi. Rosalie Olivecrona, omaa sukua Roos, kuului niihin naisiin, jotka aikaisemmin oivalsivat, että Fredrika Bremer oli oikeassa, kun hän vaati parannuksia naisen asemassa. Kun »Herthan» tekijä kirjansa johdosta joutui kiukkuisten sanomalehtihyökkäysten esi-neeksi, lähetti rouva Olivecrona (1857) »Aftonbladet» nimiseen lehteen kirjoituksen nimeltä »En ropandes röst i öknen»

Sophie Adler-sparre ja Rosalie Olivecrona. „Tidskrift för hemmet.“

(Huutavan ääni korvessa), jossa hän puolusti »Herthassa» lausutuita mielipiteitä. Ystävästään Sophie Leijonhufvudista, sittemmin rouva Adlersparresta (salanimi Esselde) sai rouva Olivecrona lahjakkaan ja samanmielisen työtoverin. Rouva Adlersparre kirjoitti 1858 salanimellä »Keiner» »Svenska Tidningar» nimiseen lehteen kirjoituksen, jossa hän ehdotti oman naislehden perustamista. Näin syntyi »Tidskrift för hemmet» (Kodin aikakauskirja), joka alkoi ilmestyä v. 1859 noiden molempien ystävien johdolla.

Tällä mainiolla aikakauskirjalla, naisasian ensimmäisellä äänenkannattajalla Pohjoismaissa, oli miltei rajaton vaikutus Skandinavian ja Suomen naisiin. Se minkä Hierta vaikutti valtiopäivillä ja sanomalehdistössä, sitä samaa vaikutti »Tidskrift för hemmet» naisten keskuudessa. Sen maltillinen esiintyminen, sen hyvin kirjoitetut artikkelit ja ylevä siveellinen kanta saavutti pakostakin tunnustusta vastustajienkin leirissä. Esselde kuului sitäpaitsi niihin »kirjailijattariin, joita luettiin», joten aikakauskirja levisi sellaisiinkin piireihin, jotka olivat sen pääpyrinnölle välinpitämättömiä. Toisessa maassa, missä epäkohdat naisen asemassa esiintyivät räikeämmin ja vastarinta pukeutui katkerampaan muotoon, olisi aikakauskirja kenties ollut liian maltillinen. Kenties se ei sellaisissa oloissa olisi täysin tehokkaasti vaikuttanut. Mutta silloin kun »Tidskrift för hemmet» alkoi ilmestyä oli »Herthan» herättämä pahin myrsky jo laantumaan päin. Kaikilla valtiopäivillä oli esillä kysymyksiä, jotka koskivat naisen asemaa ja miltei joka vuosi saavuttivat naiset jonkun voiton kasvatuksen, lainsäädännön tai elinkeinojen alalla.

Muutamissa kohden asettui lehti vanhoilliselle kannalle. Niinpä tapaamme siinä 1870-luvun alkupuolella lähetettyjä kirjoituksia »naidun naisen omistusoikeudesta», mutta Esselde vastusti joskus tässä kysymyksessä sellaisia vaatimuksia, jotka hänen mielestään olivat liian jyrkkiä ja tekivät keskustelun liian katkeraksi, tapahtuipa tämä keskustelu joko valtiopäivillä tai sanomalehdistössä; hän pysyi johdonmukaisesti mielipiteessään, minkä hän seuraavalla tavalla oli määritellyt: »todellinen

omaisuuden yhteys väärän asemesta ja keskinäinen riippuvaisuus yksinvaltiuden asemesta» *). Englannissa ja Amerikassa tapahtuva taistelu naisten valtiollisen äänioikeuden hyväksi ei sekään alussa saavuttanut rouva Adlersparren myötätuntoisuutta ja Ruotsin naista hän ei pitänyt vielä läheskään kypsyneenä sellaisen vallan harjoittajaksi. »Jonkun verran myöhemmin kannatti hän kuitenkin naisen äänioikeutta, mutta ainoastaan määrättyillä takeilla, esim. vähemmistö vaalien, suhteellisten vaalien y. m. muodossa.» — — Samoin kuin herätettiin kysymys naisten valitsemisesta kouluneuvostoihin ja vaivahoitokuntiin, toivoi hän, ettei siinä kohden kohta astuttaisi täyttä askelta, varmaankin siitä syystä, että uusi naisellinen aines noissa hoitokunnissa saataisiin niin vaikutusvaltaiseksi ja niin arvokkaasti edustetuksi kuin suinkin. Oli meneteltävä varovaisesti »konservatiivisesti uudistamalla». Niinpä tuli naisjäsenten aluksi vain käydä kokouksissa ja ottaa osaa keskusteluihin, ilman päättämistä» *).

Sellaisenaan jatkui »Tidskrift för hemmet» Fredrika Bremerin osoittamaan suuntaan. Tämä näkyy m. m. seuraavista rouva Adlersparren lausunnoista: — »Harrastuksiemme lopullisena päämääränä tulee olemaan vaimon yhdenvertaisuus miehen kanssa siveellisessä ja taloudellisessa suhteessa, sekä naisen astuminen yhteiskunnalliseen elämään. Kun nämä päämäärät kerran ovat saavutetut, tulee naisten arvokkaasti käyttää valtaansa, tekemättä itseänsä syypääksi liialliseen intoiluun tai pelkuruuteen. Heidän ei tule jäädä ainoastaan miesten kauksi, vaan heidän tulee osata panna siihen työhön, minkä he suorittavat perheen ja kansojen hyväksi, parhaimman ja jaloimman voimansa: *aidillisyyden*. (Erästä kirjeestä) — — Onhan päivänkukka, joka kohottaa uljaan päänsä aurinkoa kohti, yhtä paljon Floran lapsi kuin muratti, joka piilee valoa tai mimosa, joka arkana pakenee pienintäkin kosketusta. Eikö siis nainen olisi yhtä naisellinen pyrkiessään valoon ja vapauteen, kuin etsiessään varjoa ja sitoessaan itsensä vapaaehtoisilla kahleilla?

*) S. L—d Adlersparre. *In memoriam*. (F. A—d) Sthlm :895.

Olisiko vähemmin naisellista uhrautua monen edestä, kuin yhden hyväksi, tai toimia vieraiden lasten puolesta, kuin omien lastensa eduksi? — Sitä emme usko.» (*Tidskrift för hemmet» 1872).

— »Vakaumuksen koko lämmöllä ja vakuuttavalla tavalla puolusti rouva Adlersparre naisen oikeutta, voimiensa ja kykynsä mukaan olemaan osallisena yhteiskunnallisessa työssä. Hän osoitti, miten eri aloilla nainen tarvitsee työtä ja työ naista ja hän huomautti sitä tappiota, mikä yhteiskunnalle koituu siitä, että niin moni hyvä voima käytännön puutteessa jätetään tylistymään ja ruostumaan. — — Jokainen uusi puoli naisen toimintapiirin ja oikeuksien laajentamisessa sai hänessä lahjakkaan ja pelottoman edustajan. Hän oivalsi kuitenkin mitä vaaroja väärään suuntaan mennyt naisvapautus voisi tuoda mukanaan, *sellainen* sukupuolten välinen yhtäläisyys, joka saattaa tahrata naisen puhtauden. Hän ei kärsinyt mitään tahraa tai vikaa *siinä* naisihanteessa, jonka hän oli ajatuksissaan suunnitellut ja hän otti sentähden tunnussanakseen Fredrika Bremerin lauseen: »tosi emansipatsionin tulee suojella meitä väärästä naisen vapautumisesta» *).

— »Sophie Adlersparre vilkkaine ja tarmokkaine luonteinen tunsi, alkuaikojen kirjallisen toiminnan jälkeen, itsessään yhä voimakkaamman tarpeen pukea aatteet tositoimintaan ja ikäänkuin siirtää henkiset ja esteettiset lahjansa käytöllisille aloille. Alituisesti hereillä oleva harrastus Ruotsin naisen hyväksi, oli leveänä pohjasävelenä kaikissa hänen yrityksissään ja lakkaamatta hän toimi tämän harrastuksensa hyväksi. Kaikki hänen kehoituksensa, hänen muiden maiden ja eri aikakausien kokemuksista kootut esimerkkinsä, osoittivat aina naisille usia tilaisuuksia tietojen kartuttamiseen, osoittivat heille väljempitä ja usia toiminta-aloja, näyttivät heille tien taloudelliseen riippumattomuuteen, samalla kuin hän tahtoi tehdä heidät itsenäisesti ajatteleviksi, henkisesti täysikäisiksi olennoiksi. Mutta usia uria täytyi murtaa, usia teitä avata ja juuri siinä työssä tar-

*) S. L.—d Adlersparre. In memoriam.

vittiin S. L.—d'n harvinaista alotekykyä, hänen pelkäämätöntä rohkeuttaan vaikeuksien voittamisessa, jotka muiden mielestä näyttivät voittamattomilta, tarvittiin, eikä vähimmässä määrässä sitä voimaa, jolla hän saattoi temmata muut mukaansa ja jolla hän, niissä apulaisissaan, jotka hän varmalla vaistolla itselleen valitsi, onnistui löytämään ennen huomaamattomia lahjoja ja heille itselleenkin salattuja taipumuksia» *).

Tässä on myöskin mainittava se kutsumus tulla jäseneksi erääseen K. M. asettamaan komiteaan, n. s. tyttökoulukomiteaan, jollainen kutsumus nyt ensi kerran viralliselta taholta tehtiin Ruotsin naisille, toimenpide, joka epäilemättä johtui S. L.—d'n väsymättömästä työstä naiskasvatuksen hyväksi, tarkoittipa tämä valmistusta yliopisto-opintoja varten tai kasvatuksia meijeri- ja käsityökouluissa. Ylempänä mainitun komitean mietinnöstä on rouva Adlersparre kirjoittanut osan, joka osoittaa yhtä paljon rakkautta korkeampaa tyttökoulua ja sen ajanmukaista ja oikeutettua uudistusta kohtaan, kuin tietuolista perehtymistä tähän asiaan. — — Tässä mietinnössä kannatti rouva Adlersparre myös ehdotusta, että muutamat valtion alemmat koulut pienemmissä kunnissa muutettaisiin yhteiskouluiksi, vaikkapa hän yleensä olikin epäilevällä tai vastustavalla kannalla yhteiskouluihin nähden. Ehdotusta on sittemmin käytetty oppikoulu-uudistuksessa vuonna 1904.

Rouva Adlersparre ja rouva Olivecrona panivat alkuun monta ihmisystävällistä yritystä, joiden tarkoituksena oli hyödyttää varattomia naisia, osaksi myöskin hankkiakseen parempiosaisille tilaisuutta käyttämään voimiaan yhteiskunnan palveluksessa. Näistä mainittakoon tässä ainoastaan »Sunnuntai- ja iltakoulut työväenluokan tyttärille», joiden koulujen perustaminen (1862) selitettiin seuraavin sanoin: »Ne tulevat rakentamaan uuden sillan ylellisyyden ja puutteen tyttärien välille ja palvelemaan toisiaan.» Vuonna 1863 avattiin toimisto puhtaaksikirjoittamista ja käännöstyötä varten, j. n. e. Rouva Olivecrona kirjoitti useampia arvokkaita kirjoituksia Ruotsin naisen

*) S. L.—d Adlersparre. *In memoriam.*

asemasta, esim. »Den svenska kvinnans arbete» (Ruotsin naisen työ) Philadelphian maailmannäyttelyä varten v. 1875 ja Ruotsia käsittävän luvun Theodore Stantonin »The Woman Question in Europe» 1884*).

Järjestetty naisasiatyö. Yhdistys naidun naisen omistusoikeuden hyväksi.

Yhä enemmän kaivattiin yhdyssidettä niiden henkilöiden välillä, jotka työskentelivät naisen aseman kohottamiseksi. Kaikki tähänastiset lainsäädäntötietä saavutetut uudistukset olivat tapahtuneet ainoastaan naimattoman naisen hyväksi. Naidun naisen asema oli muuttumaton, lukuunottamatta sitä, että hän 1845 sai saman naimaoikeuden pesässä kuin mieskin. Kaikissa muissa kohden oli hän 1734-vuoden lain alainen. Muutamat asiata harrastavat henkilöt Tukholmassa päättivät sentähden 1870-luvun alussa muodostaa yhdistyksen, jonka päätehtävänä oli selvittää yleisölle naitua naista koskevan lainsäädännön puutteet, sekä valtiopäivillä, että niiden ulkopuolella hankkia puoltajia uudistuksille tällä alalla. Valmistavien toimenpiteiden jälkeen, alkoi 6 p. helmik. 1873 toimintansa *Yhdistys naidun naisen omistusoikeuden hyväksi*, Ruotsin ensimmäinen naisasiayhdistys.

Kutsumuksen olivat allekirjoittaneet L. J. Hierta, kenraalitirehtöri G. Fr. Almqvist, rouva Ellen Ankarsvärd, neiti Anna Hierta, virastonpäällikkö ja rouva Linnell, rouva H. Sohlman ja rouva A. Wallenberg, mutta jo ennen ensimmäistä kokousta kuoli L. J. Hierta. Yhdistyksen johtokuntaan tulivat muut kokoonkutsujat sekä Ebba Lind af Hageby, syntynyt Hierta ja vapaaherra O. Stackelberg. Ensimmäinen pykälä yhdistyksen säännöissä kuului seuraavalla tavalla: »Yhdistyksen tarkoituksena on toimia sellaisen lainmuutoksen aikaansaamiseksi, että naitu nainen oikeutetaan hallitsemaan sitä omaisuutta, jonka hän ennen avioliittoa taikka sen kestäessä on perinyt tai ansainnut ja siis myöskin oman työnsä tulosta.»

Yhdistys alkoi kohta vilkkaan ja järkevästi johdetun toiminnan, joka kuuluu Ruotsin järjestetyn naisasiatyön miellyttävimpiin ja arvokkaimpiin ilmiöihin. Se näytti nuoruuden

*) Naiskysymys Euroopassa.

innolla antautuvan taisteluun, ja tämä into kuvastuu sen ensimmäisissä julkaisuissa.

Johdamme vain lukijan mieleen tuon pienen vertauksen, joka löytyy »Lain vääryydestä naitua naista kohtaan» jossa m. m. kerrotaan mitenkä maapallomme asukas etäisen taivaankappaleen eläjälle kuvailee useita tämän kiertotähden oloja, esim. avioliittoa. Kaukaisen muukalaisen kysyessä valmistautuvatko miehet ja naiset tosiaankin vakavasti sellaiseen tärkeään toimeen, vastattiin hänelle, että naiset usein omistavat koko elämänsä pelkästään näihin valmistuksiin, mutta että monipuolisimminkin sivistyneet miehet harvoin ajattelevatkaan tuota valmistusta. »Kun nainen nyt astuu tähän korkeassa arvossa pidettyyn pyhään aviosäätyyn», jatkaa muukalainen, »niin saapi hän tietysti määrättyjä etuoikeuksia niiden naisten edellä, joita ei kukaan ole valinnut puolisoikseen eikä elämänsä kumppaniksi? Kuulin äsken papin sanovan, että he nyt eivät enää ole »kaksi» vaan »yksi», sekä että miehen tulee koettaa saavuttaa vaimon luottamus. Tarkoitetaanko sillä sitä, että he tulevat yhtiökumppaneiksi keskinäisillä ja yhdistyneillä pyrinöillä ja kohtaako miestä mikään edesvastuu, ellei hän ansaitse tai onnistu saavuttamaan vaimonsa luottamusta?» »Ei suinkaan! Niin ei ole tarkoitus», vastasi maapallon asukas, »meidän lakimme mukaan on vaimon omaisuus ja työnansio, sekä se mikä hänellä nyt on että se, minkä hän vastedes voipi saada siitä hetkestä alkaen ehdottomasti oleva miehen omaisuutta.» »Mitä kummaa! Mutta silloinhan vaimollekin tietysti on myönnettävä sama oikeus miehen omaisuuteen ja tuloihin.» »Jopa jotakin! No kaikkia vielä! Miehellä on vain velvollisuus elättää vaimoaan ja totta puhuen ei häntä vastoin tahtoaan oikeastaan voi siihen velvoittaa.» »Mitä, olenko oikein teitä ymmärtänyt? Onko mahdollista että tämä pyhä aviosääntö, joksi sitä sanotaan, on vain narripeliä, todellisuuden irvikuva? Että, koska sanotaan »nuo kaksi ovat yhtä», ainoastaan mies on tuo yksi, siis kaikki, eikä vaimo mitään?» »Niin se jotenkin on lain puustavin mukaan, mutta tietysti on tapa . . .» »Tapa kieltää arvatenkin miehiä yleensä olemasta niin epä-

miehekkäitä ja itsekkäitä kuin laki sallii heidän olevan. Mutta pelättävissä on kuitenkin, että yksi ja toinen turvautuu lain auktoriteettiin. Mutta sallikaa minun vielä kysyä yhtä asiaa. Koska naiselta, joka astuu aviosäätyyn, vaaditaan niin vakavaluontoisia uhrauksia, mitä määrää silloin laki kevytmielisiin naisiin nähden, jotka siveellisesti vahingoittavat yhteiskuntaa?» »Heidän kanssaan ei lailla ole mitään tekemistä. Kaikki mitä he perivät tai ansaitsevat on heidän yksityistä omaisuuttaan ja jääpi siksi. He voivat myös haastaa oikeuteen lastensa isän, saadakseen häneltä korvausta lasten hoidosta ja elatuksesta. Naidulla naisella ei ole mitään puhevaltaa pienokaisiinsa nähden, koska hän ja mies lain mukaan ovat yksi.» »Mutta entä teidän rikollisenne? Eivätkö he aina tuomion julistamisen jälkeen menetä omistusoikeuttaan?» »Ainoastaan silloin kuin heidät havaitaan syyllisiksi törkeimpiin rikoksiin, niinkuin ryöstöön, murhaan ja väärennykseen.» »Suokaa anteeksi! Kysymykseni tuntunevat teistä kenties yksinkertaisilta, mutta minkätähden asetatte te murhaajanaisen ja avioliittoon menneen naisen omistusoikeuteen nähden lain edessä samaan asemaan?» j. n. e.

Tuonnempana sanotaan samassa kirjoituksessa: »Äskettäin kuulimme sangen omituisen yhteensovituksen. Vajavaltaisten joukkoon luettiin rikolliset, tylsämieliset, lapset ja naiset. Mahattaa kuitenkin tuntua jotenkin kovalta naisesta, joka ei tiedä olevansa syyppää mihinkään rikokseen, joka ei suinkaan pidä itseään tylsämielisenä ja aivan varmasti tietää aikoja sitten kehittyneensä lapsuuden tilasta, yhtäkkiä joutua sellaiseen seuraan. — — Naimakaari osoittaa meille, ettei naineella naisella omaisuuteen nähden ole mitään laissa turvattua miehestä riippumattonta olemusta. Mies ja vaimo ovat sama henkilö ja tämän kaksoisolennon edustajana on mies. Vaimo ei voi tehdä mitään sopimusta, hän ei voi ketään oikeuteen haastaa, eikä häntä itseään voida oikeuteen haastaa. Koko se henkilöellinen omaisuus, minkä hän avioliittoon mennessään omistaa, tai myöhemmin voi periä tai ansaita kuuluu hänen miehelleen, eikä laki myönnä vaimolle tähän omaisuuteen nähden mitään tarkastusoikeutta. Jos vaimo omistaa kiinteimistön maalla,

nauttii mies elinaikanaan siitä tulot ja voipi käyttää nämä tulot mielensä mukaan. Ainoastaan silloin kuin kiinteistö tai sen osa myydään, vaaditaan muutamissa tapauksissa vaimonkin suostumus. Miestä ei voida velvoittaa käyttämään tätä omaisuutta vaimonsa tai hänen lastensa elatuksen turvaamiseksi. Sellainen on laki kaikille ilman eroitusta ja sen määräykset avioehdosta, huomenlahjasta, avioeronehdoista y. m. ovat yleensä joko käytännössä niin vähän tunnettuja ja käytettyjä tai ovat niiden tarjoamat edut merkitykseltään niin vähäiset, etteivät ne tässä ansaitse mainitsemistakaan. — — Nuori mies kuvittelee usein, että hän tulee käsillään kantamaan tulevaa vaimoan, tukemaan, suojelemaan ja puolustamaan häntä — — tuo vanha juttu tammesta ja köynnöskasvista. Mutta muutamia päiviä kuherruskauden jälkeen osoittautuu tämä tyhjäksi mielikuvitukseksi. Kenties on vaimokin tuota samaa mielessään kuvitellut, mutta kun tuulentupa on haihtunut, selviää hänelle, että se oli harhaluulo; miehen tuli ruuka suojella häntä tosielämän kovakouraisilta kokemuksilta ja jokapäiväisyyden välttämättömiltä vaatimuksilta, mutta sen sijaan on vaimo menettänyt ne apuneuvot, jotka olisivat hänelle keventäneet elämän pikkuhuolien taakkaa, joka juuri raskaimpana on pantu aviovaimoa ja talonemäntää painamaan.»

Se kirjallisuus, minkä yhdistys naidun naisen omistusoikeuden hyväksi on julkaissut, edisti itsessään erittäin voimakkaasti tämän kysymyksen ratkaisua. Yhdistyksen ensimmäiset toimenpiteet tarkoittivat kuitenkin asian saattamista keskustelun alaiseksi valtiopäivillä. *)

Jo 1873 vuoden valtiopäivillä esitti herra W. Walldén kysymyksessä lakiesityksen, joka kuitenkin joutui saman kotalon alaiseksi kuin sen edelläkävijätkin ja hylättiin. Seuraavana vuonna oli asia taas esillä valtiopäivillä ja siitä esitettiin lakiesityksiä kumpaisessakin kamarissa (ensimmäisessä kamarissa herra Nordenfelt, toisessa herra Philipsson). Näiden valtiopäivien lakivaliokunta valmisti sen ohessa lakiehdotuksen, jonka

*) Seuraava esitys on otettu siitä selonteosta, minkä yhdistys julkaisi Chicagon naiskongressia varten 1893.

mukaan vaimo oikeutettaisiin itse hoitamaan sitä omaisuutta, joka avioehdon kautta on vieroitettu pois miehen hoidosta, tai sellaista omaisuutta, joka lahjan tai testamentin kautta on hänelle annettu, sillä ehdolla että se olisi hänen erityisomaisuutensa. Sitä paitsi olisi vaimo oikeutettu hoitamaan sitä omaisuutta, minkä hän omalla työllään voipi ansaita. Tämä ehdotus hyväksyttiin kumpaisessakin kamarissa ja se sai kuninkaallisen asetuksen kautta 11 päivästä joulukuuta 1874 lain voiman.

Ensimmäinen askel uudistusten tiellä oli siis astuttu. Koska yhdistys arveli, että asian kehitys voimakkaasti edistyisi, jos saataisiin toimeen kirjoitus, joka sisältäisi sellaisen lakiehdotuksen, että naitu nainen voisi avioehto tekemättä hallita omaisuuttaan, julisti se kilpailun määräten 2,000, 700 ja 300 kruunun palkinnot kolmesta parhaimmasta tähän suuntaan menevästä lakiehdotuksesta. Yhdistykselle saapuneesta ja asiantuntijain tarkastamasta yhdeksästä kilpikirjoituksesta, ei yhtään katsottu niin ansiokkaaksi, että se olisi voinut saada ensimmäisen palkinnon. Toiset palkinnot sitä vastoin annettiin, jonka ohessa kolmas kilpikirjoitus palkittiin ylimääräisellä 1,000 kr. palkinnolla. Viimeksi mainittuun kirjoitukseen perustui herra C. J. Svensénin 1877 vuoden valtiopäivillä esittämä lakiesitys, joka hylättiin. 1883 vuoden valtiopäivillä esitti vapaaherra O. Stackelberg lakiesityksen sellaisista tärkeistä asioista naimakaareen, että naitu nainen julistettaisiin täysivaltaiseksi ja aviopuolisojen omaisuusyhteys kumottaisiin. Sekin esitys hylättiin. Seuraavilla valtiopäivillä (1884) esitettiin kokonaista neljä lakiesitystä aviopuolisojen omaisuussuhteista (ensimmäisessä kamarissa herra A. O. Wallenberg ja toisessa herrat Stackelberg, Ekenman ja Smedberg). Valtiopäivät päättivät kuninkaalliselle majesteetille lähettämässään kirjelmässä anoa lakiehdotuksen laatimista sellaisista muutoksista ja lisäyksistä voimassa olevaan aviopuolisoiden omaisuussuhteita järjestävään lainsäädäntöön, että naidun naisen oikeus ja etu tulisi paremmin valvotuksi kuin mitä tässä lainsäädännössä oli tapahtunut. Tämän kirjelmän johdosta antoi

kunink. majest. uudelle lainvalmistelukunnalle toimeksi valmistaa tämänsuuntainen lakiehdotus.

Koska siis kysymys naidun naisen omistusoikeudesta oli pidettävä harkinnan alaisena silläikaa kun lainvalmistelukunta teki työtään, herätettiin yhdistyksessä ehdotus siitä, että sen toiminta olisi ulotettava toisiinkin kysymyksiin, jotka saattoivat edistää naisen (naimattoman niinkuin naidunkin) asemaa sosiaalisessa ja valtiolisessa suhteessa. Ehdotus hyväksyttiin maaliskuussa 1886 ja yhdistyksen sääntöjen 1 § muutettiin näin kuuluvaksi: »Yhdistys toimii ensi sijassa aikaansaadakseen sellaisia muutoksia Ruotsin valtakunnan laissa, että naitu nainen oikeutettakoon hallitsemaan sitä omaisuutta, jonka hän ennen avioliittoa tai senjälkeen on perinyt taikka ansainnut. Tämän ohessa tahtoo yhdistys muutenkin edistää sellaisia lainsäätämistä ja hallintotoimia, jotka saattavat edistää naisen aseman parantamista yhteiskunnassa.»

Niistä kysymyksistä, joita yhdistys nyt rupesi ajamaan mainittakoon: että naiset enemmän kuin tähän asti käyttäisivät kunnallista äänioikeuttaan; että naisia valittaisiin kouluneuvostoihin ja vaivashoitohallituksiin sekä yhteiskasvatus.

Yhdistys sai kohta syytä toimia viimeksimainitun kysymyksen hyväksi, erään lakiesityksen johdosta, minkä herra A. Hedin saman vuoden valtiopäivillä esitti siitä, että valtion oppikoulujen korkeimmat luokat, milloin tila myönsi, avattaisiin tytöille. Kutsuttiin kokoon keskustelukokous, johon saapui lukuisasti yleisöä ja jossa yhteiskasvatuksen eri puolet joutuivat keskustelun alaisiksi. Asiallisesta keskustelusta julkaistiin sittemmin pikakirjoitusreferaatti lentokirjan muodossa. Kun seuraavana vuonna yksi johtokunnan jäsen, professori C. Wallis, Pohjois-Amerikan Yhdysvalloissa oli tutkinut yhteiskoulukysymystä, järjesti yhdistys hänen kotiintultuaan pari julkista kokousta, joissa hän teki selkoa yhteiskasvatusaatteen tilasta Yhdysvalloissa ja joissa keskusteltiin siitä, miten se mahdollisesti olisi saatava Ruotsissa kotiutumaan. Hallituksen asettaman tyttökoulu-komitean mietinnön johdosta 19 p:ltä tammik. 1888 toimeenpani yhdistys suuren kokouksen, jossa keskusteltiin

tyttöjen kasvatuksesta, erittäinkin yhteiskasvatuksen kannalta. Tästä kokouksesta, johon oli saapunut noin 600 henkilöä, kävi selville, että yhteiskouluuudatteella oli innokkaita kannattajia mitä erilaisimmissa yhteiskuntapiireissä, eikä vähimmin opettajien ja opettajattarien keskuudessa.

Kun uuden lainvalmistelukunnan muutosehdotus avio-puolisojen omaisuussuhteita koskevaan lainsäädäntöön loka-kuussa 1886 oli painosta julkaistu, koetti yhdistys esitelmien, keskustelukokouksien ja sanomalehtikirjoitusten kautta saada se yleisön keskuudessa tunnetuksi.

Kunnallisasetus v:ltä 1862 oli myöntänyt naisille, jotka täyttivät laissa määrätyt ehdot, kunnallisen äänioikeuden, mutta heidän osanottonsa kunnallisiin vaaleihin oli ollut harvalukui-nen. Tukholmassa esim., jossa äänivaltaisia naisia v. 1887 oli 4,844 ja jossa heidän äänimääränsä nousi 62,363:een oli vain mitättömän pieni joukko käyttänyt tätä valtaansa. Vastustajat vetosivatkin tavantakaa tähän tosiasiaan, kun naiselle vaadittiin laajennettuja kansalaisoikeuksia, semminkin valtiollista ääni-oikeutta; he sanoivat, ettei naiselle sovi myöntää enempiä oikeuksia, koska hän niin vähän käytti tähänastisiakin oikeuk-siaan. Yhdistys koettikin lähinnä saattaa naisia yleisemmin käyttämään kunnallista äänioikeuttaan kaupungin valtuuston vaaleissa, kirkonkokouksissa y. m. Ennen Tukholman valtuus-vaalia maaliskuussa 1887 pidettiin keskustelukokous, johon oli saapunut kuudettasataa henkeä ja jossa kreivi Hamilton alusti keskustelun herättävällä ja valaisevalla esitelmällä naisen osan-otosta kunnallisiin vaaleihin ja toimiin. Tätä asiaa edelleen ajamaan asetettiin yhdistyksen keskuudessa naiskomitea, joka ryhtyi seuraaviin käytöllisiin toimenpiteisiin: Äänestysluette-loista kirjoitettiin kaikkien pääkaupungissa asuvien äänivaltaisten naisten nimet sekä kunkin äänimäärä. Keskikaupunkiin jär-jestettiin vaalitoimisto, jossa komiteanjäsenet vuoron perään palvelivat ja antoivat kaikki tarvittavat tiedot äänivaltaisille nai-sille. Painettuja vaalikehoituksia sekä ohjeita vaalissa nouda-tettavista menoista lähetettiin 4,400 äänivaltaiselle naiselle. Lä-

hinnä seuraavienkin vuosien valtuustonvaaleissa ryhtyi yhdistys samanlaisiin toimenpiteisiin ja yhä hyvällä menestyksellä.

Valtiopäivillä 1887 esitti herra F. T. Borg lakiesityksen naisen oikeudesta tulla valituksi kouluneuvostoihin, köyhäin-hoitohallitukseen ja vaivashoitolautakuntaan. Tämän johdosta pidettiin yhdistyksen kehoituksesta keskustelukokouksia, joissa m. m. valtiopäivämies herra A. Hedin esiintyi esitelmänpitäjänä. Sittenkun naiset 1889 vuoden valtiopäiväpäätöksen johdosta olivat tulleet vaalikelpoisiksi kouluneuvostoihin, köyhäin-hoitohallituksiin ja vaivashoitolautakuntiin, valittiin syksyllä 1889 ensimmäinen nainen, opettajatar valtion tyttönormaalikoulussa, neiti Lilly Engström jäseneksi kouluneuvostoon eräässä pääkaupungin suuremmista seurakunnista. Tästä on kiittäminen etupäässä yhdistyksen voimakkaita ponnistuksia. Seuraavana vuonna jatkoi yhdistys työtään samaan suuntaan ja tämän johdosta valittiin naisia pääkaupungin kolmen muun seurakunnan kouluneuvostoon.

Yhdistys on myöskin voimakkaasti kannattanut useita muita lakiesityksiä, joita voipi pitää yhdistyksen toimintapiiriin kuuluvina. Niinpä herra Borgin lakiesitystä naisen naimaiän korottamisesta 15:sta 21:teen. Valtiopäivillä 1891 hyväksyttiin tämä lakiesitys muutetussa muodossa, jolloin 17 vuotta määrättiin naisen alimmaksi naimiäksi. Edelleen kannatti yhdistys saman edustajan lakiesitystä avioero-oikeuden laajentamisesta naiselle sekä herra P. Waldenströmin lakiesitystä siviiliavioliiton aikaansaamiseksi.

Sittenkuin uuden lakivalmistelukunnan ehdotus muutoksiksi lainsäädäntöön aviopuolisojen omaisuussuhteista oli korkeimmassa tuomioistuimessa joutunut ankaran kritiikin alaiseksi, päätti kunink. majest. ettei ehdotusta pantaisi perustukseksi valtiopäiville annettavalle kunink. esitykselle. Kun sensijaan lainvalmistelukunta oli saanut toimekseen valmistaa ehdotuksen muutoksiksi voimassa oleviin säädöksiin, jotka koskivat pesäneroä ja siihen kuuluvia määräyksiä, arveli yhdistys että nyt oli sopiva aika ottaa uudestaan esille valtiopäivillä kysymys naidun naisen omistusoikeudesta. Valtiopäivillä 1892 esitti sentähden

kaksi hallituksen jäsentä lakiesityksiä tässä kysymyksessä. Kreivi H. Hamilton ehdotti, että naimaoikeus poistettaisiin kaupunkikiinteistöön nähden, minkä toinen aviopuolisoista joko ennen avioliittoa tai senjälkeen oli perinyt tai ansainnut, sekä ettei mies vaimon suostumuksetta olisi oikeutettu jakamaan, panttaamaan tai myymään pesän kiinteätä omaisuutta. Herra M. Höjer esitti lakiesityksen miehen edusmiehyyden lakikauttamisesta ja aviopuolisojen omaisuusyhteyden poistamisesta. Kreivi Hamiltonin lakiesitys hyväksyttiin toisessa kamarissa, mutta hyljättiin ensimmäisessä; herra Höjerin esitys hyljättiin kumpaisessakin kamarissa.

Samaan aikaan kuin nämä esitykset olivat esillä valtiopäivillä oli yhdistyksen toimesta julkaistu hovioikeuden notario Karl Staafin kirjoittama lentokirjanen nimeltä »Hufvudpunktterna i den svenska lagstiftningen om kvinnan» (Naista koskevan Ruotsin lainsäädännön pääkohdat). Kansantajuisessa muodossa tekee se selkoa naista koskevista laeista ja huomauttaa niistä vääryyksistä ja epäsuunnista, jotka siinä kohden vielä ovat olemassa. Tätä lentokirjasta lukuunottamatta on yhdistys yhteisellä otsakkeella »Om den gifta kvinnans eganderätt» (Naidun naisen omistusoikeudesta) julkaissut 15 vihkoa, jotka sisältävät selontekoja yhdistyksen toiminnasta, valtiopäiville jätetyistä lakiesityksistä, valiokuntain mietinnöistä ja keskusteluista kamareissa aviopuolisojen omaisuussuhteita koskevista kysymyksistä, kilpakirjoituksia, yhdistyksen kokouksissa pidettyjä esitelmiä y. m. Sitä paitsi on yhdistyksen toimenpiteistä kokoonpantu ja julkaistu testamentin kaava, osviitaksi vanhemmille, jotka toivovat, että se omaisuus, minkä he ovat jättäneet perinnöksi tyttärilleen, joko kokonaan tai osaksi on jäävä näiden itsensä hoidettavaksi, vaikka he ovat naimisiinkin menneet.

Tällä Ruotsin ensimmäisen naisyhdistyksen monijaksoisella ja kuitenkin yhteen pääkohtaan suuntautuvalla toiminnalla oli suuri ja perustava merkitys. Sen luja periaatteessa pysyminen, sen rohkea ja terveellinen työ herätti kunnioitusta sekä kotimaassa että ulkomailla, vaikka olikin luonnollista, että se joskus kohtasi sitkeätä ja katkeraa vastarintaa. Yhdistyksen toteuttama

ensimmäinen uudistus oli merkitykseltään mitä suurin erittäinkin työväenluokan naisille, sillä selittämättäkin on selvää, että kysymys naisen oikeudesta hallita omaa työnansiotaan ensi sijassa oli heitä koskeva. Myöskin vaikutti yhdistys erinomaisen voimakkaasti naisasiatyöhön Suomessa, jolle se monessa tärkeässä kohdin oli herättävänä esimerkkinä. Ensimmäisissä valtiopäiväkeskusteluissa 1880-luvulla naidun naisen omistusoikeudesta Suomessa olivat yhdistyksen julkaisut se varusaitta, josta asian ystävät saivat aseensa.

L. J. Hiertan elämäkerrassa mainitaan, että kaksi naista auttoi häntä keräämään aineksia eri maiden lainsäädännöstä, erästä hänen lakiesitystään varten, joka koski naisen omistusoikeutta. Nämä naiset olivat hänen nuorin tyttärensä Anna Hierta, sittemmin naimisissa professori Gustaf Retziuksen kanssa, ja rouva Ellen Ankarsvärd, syntynyt Nyström, kaksi nimeä, jotka sittemmin eriamättömästi ovat yhdistetyt Ruotsin naisasiatyöhön. Valitettavasti nähdään usein, että nuorempi sukupolvi käyttäytyy kylmästi niitä harrastuksia kohtaan, joiden hyväksi edellinen sukupolvi on toiminut. Anna Hierta menetteli toisin; antautui mitä suurimmalla innolla ajamaan naisasiaa, isänsä harrastusta. Tästä harrastuksesta johtui monta alotetta, jotka tarkoittivat Ruotsin naisen kasvatuksellista kehitystä, hänen korkeamman sivistyksensä ja oikeudellisen asemansa parantamista, työ, joka suoritettiin osaksi yhdistyksien piirissä, osaksi niiden ulkopuolella keskustelukokouksien muodossa, kilpikirjoitusten, koulujen ja erilaisten oppikurssien kautta.

P. A. Siljeströmin, R. von Kochin y. m. myötävaikutuksella toimeenpani neiti Hierta 1860-luvulla monta julkista keskustelukokousta, joissa neuvoteltiin erilaisista uudistuksista opetuslaitosten alalla. 1870-luvun alussa julisti hän peräkkäin kaksi kilpapakintoa kirjoista, joiden tuli kosketella osaksi »nuorissa naisissa enenevän kivulloisuuden syitä», osaksi »tyttöjen kasvatusta» ja »tyttökoulujen parasta järjestämistä». Näistä kilpailuista aiheutui moni etevä selvitys ja kirjoitus, jolla lienee ollut melkoinen, herättävä vaikutus. Herrojen R. von Kochin, Gustaf Laurinin ja professori L. M. Törngrenin kanssa perusti

**Anna Hierta
Retzius.**

ja järjesti hän omalla rahallisella vastuullaan 1874 »Käytännöllisen työkoulun nuorisoa varten», joka ohjelmaltaan oli yhteiskoulu ja jossa annettiin opetusta käsitöissä ja muissa käytännöllisissä aineissa. (Nyttemmin Palmgrenin koulu.) Yhdessä sisarensa, neiti Hedvig Hiertan kanssa lahjoitti hän Karolinilaiselle korkeakoululle 10,000 kruunun stipendirahaston naispuolisia lääketieteen ylioppilaita varten. Rouva Retzius, jonka nimen tapaamme tuonnempana muilla aloilla, on merkitykseltään suurin siinä, että hänellä, laajoilla matkoilla tutkittuaan naisia koskevia laitoksia y. m., oli tilaisuus antaa herätyksiä ja luoda alotteita naismaailmalle ei ainoastaan omassa maassaan vaan myös Suomessa. Hänen edullinen sosiaalinen ja taloudellinen asemansa on suuressa määrin ollut omansa edistämään sitä asiaa, jota hän on harrastanut. Ruotsi on siinäkin kohdin ollut onnellisin Pohjoismaiden sisarmaista, että ensimmäiset naiset, jotka ryhtyivät naisasiaa ajamaan, kuuluivat piireihin, jotka olivat omansa suurentamaan heidän toimintansa kantavuutta.

Ellen Ankar-
svärd.)*

Rouva Ellen Ankarsvärd oli, kuten mainittiin, naidun naisen omistusoikeutta ajavan yhdistyksen ensimmäisenä sihteerinä. Tällä alalla osoitti hän naiselle harvinaisia lainopillisia tietoja, jonka ohessa hän harjoitti vilkasta kirjailijatoimintaa. Moni yhdistyksen toimesta valmistettu, vaimon omistusoikeutta koskeva sanomalehtikirjoitus, jonka arveltiin aiheuttaneen lakiesityksiä valtiopäivillä, oli tämän rikaslahjaisen naisen kirjoittama. Hänen nimensä oli kuitenkin etupäässä liittyvä toiseen järjestöön. Kun rouva Adlersparre perusti Fredrika-Bremer-liiton, seisoi hänen ystävänsä rouva Ankarsvärd uskollisena hänen rinnallaan. Niiden monien kykyjen joukossa, joita edellinen osasi käyttää työnsä hyväksi, oli rouva Ankarsvärd epäilemättä kaikkein etevimpiä. Työätekevänä jäsenenä monessa komiteassa, keskustelukokouksien puheenjohtajana, ja lopulta liiton varapuheenjohtajana vuodesta 1896 kuolemaansa asti v. 1898 edisti hän liiton harrastuksia. Erittäinkin harrasti hän niitä

*) L. D. Dagnyssa 1898.

kysymyksiä, jotka koskivat naisen oikeudellista asemaa, naisen asemaa sairashoidon ja puutarhahoidon alalla, nuorisokirjallisuutta ja liiton aikakauskirjaa. Mutta muutkin liiton herättämät kysynykset olivat hänen huomionsa esineenä ja kaikkiin hän perehtyi naiselle harvinaisella ajatuksen terävyydellä, selvyydellä ja ennakkoluuloista vapaalla käsityksellä. »Yhteiskunnallinen asema ja ulkonaiset onnelliset elämänehdot vapauttivat hänet ottamasta osaa taisteluun leipäkannikan puolesta, jonka tähden hän saattoi puolueettomammin ja persoonallisia näkökohtia tavoittelematta arvostella asemaa. Hänen oikeudentuntonsa ja se tunnustus, minkä hän antoi jokaiselle rehelliselle vapauden ja itsenäisyyden pyrinnölle, saattoi hänet omaksumaan työläissisarensa asian omanaan ja hänen hyväkseen uhraamaan parasta minkä ihminen saattaa toiselle antaa: työvoimansa ja oman itsensä.»

Järjestetyn naisasiatyön tarve levisi vähitellen yhä laajempiin piireihin. Niinpä syntyi 1884 »*Fredrika-Bremer-liitto*», jonka perustavan kokouksen olivat kokoonkutsuneet vapaa-herratar Sophie Adlersparre, valtionantikvario Hans Hildebrand, rouvat Ellen Ankarsvärd ja Fredrika Linnell, fil. tohtori neiti Ellen Fries ja lehtori Gustaf Sjöberg. Liiton ohjelma oli näin kuuluva:

**Fredrika-
Bremer-
liitto.**

»Liiton tarkoituksena on kokoneiden naisten ja miesten yhteisvaikutuksella, niin laajoissa piireissä maattamme kuin mahdollista toimia siihen suuntaan, että se työ mikä tarkoittaa naisen kohottamista niin siveellisessä ja henkisessä kuin sosiaalisessa ja taloudellisessa suhteessa suuntautuisi terveellisen ja rauhallisen kehityksen tielle. Näitä tarkoituksiaan aikoo yhdistys edistää: osaksi suurempien ja pienempien keskustelukokouksien kautta, osaksi perustamalla pääkaupunkiin liittotoimiston, hankkiakseen ja antaakseen tietoja, hankkiakseen tietokirjoja ja kirjallisuutta, koulu- ja työohjelmia, kokoonpanakseen luetteloita määrätynalaisista työnhakijoista, kootakseen lausuntoja päivän tärkeimmistä kysymyksistä y. m.; osaksi koettamalla hankkia neuvonantajia ja asianvalvoja eri osissa maata Liiton toiminnan johtamiseksi ja edistämiseksi, osaksi kannat-

tamalla omaa äänenkannattajaa, tai eri osastoa jossain sanomalehdessä Liiton tarkoitusta varten».

Liiton toiminnasta sanotaan:*) »Ensimmäinen askel oli työtoimiston perustaminen korkeamman koulukasvatuksen saaneille naisille. — — — Tällainen toimisto oli tarpeellisempi näille naisille kuin työläisnaisille. Jälkimmäisille on aina ollut verrattain runsaasti työtä tarjolla, vaikkeivät palkkaehdot vielä ole läheskään tyydyttäviä. Sitä vastoin saapi sivistynyt nainen nykyisten työolojen vallitessa taistella hankkiakseen itselleen sekä työn *oikeutta* että *tilaisuutta*. Työtoimistonsa kautta tarjoaa liitto hyvin tarpeellista apuaan niille monille, jotka ovat paikan tarpeessa ja oppii sen kautta työsuhteita tuntemaan. — — —

Liitto koettaa muullakin tavoin olla työtä hakeville naisille hyödyksi antamalla tietoja naisille avoimista työaloista. Toimistossa on nimittäin saatavissa sääntöjä, asetuksia ja muita tietoja henkilöille, jotka aikovat aptekareiksi, kättilöiksi, kirjansitojiksi, kirjaltajiksi, diakonisseiksi, valokuvaajiksi, voimistelijoiksi, konttoristeiksi, meijerskoiksi, sairaanhoitajatariksi, sokerileipureiksi, pikakirjoittajiksi, puutarhureiksi, kellosepiksi y. m. samoin kuin yliopistoon, seminareihin ja kouluihin sekä postin ja telegraafin palvelukseen aikoville j. n. e. — — —

Eräässä postivirkailijain kokouksessa oli lausuttu epäedullisia arvosteluja postissa palvelevien naisten työtavasta. Liitto lähetti tämän johdosta kiertokirjeen kaikille postimestareille ja pyysi tietoja siitä, olivatko heidän johdollaan palvelevat naisvirkailijat toimittaneet tehtävänsä »erittäin hyvin», »varsin hyvin», vaiko »ei hyvin.» Enemmän kuin toinen puoli vastasi »erittäin hyvin», muut »varsin hyvin» ja ainoastaan 6 »ei hyvin»; vastaukset julkaistiin sitten sanomalehdissä. Samalla julkaistiin esimiesten edullisia lausuntoja postissa palvelevien naisvirkailijoiden työstä, joten nämä viimeksimainitut siis saivat julkisen hyvityksen.

*) Neiti Gertrud Adelborgin esitelmä Tukholman naiskonferenssissa 1897. — Dagny 1898—1902.

Telefoonilakon johdosta v. 1897 otti liitto selkoa sekä yleisessä telefoonyhtiössä että valtiotelefoonissa voimassa olevista palkka- ja työsuhteista ja tämä tutkimus osoitti, etteivät olot läheskään olleet tyydyttäviä ja että telefooninaisten vaatimukset yleensä olivat täysin oikeutettuja, joskaan ei voitu hyväksyä sitä tapaa, jolla he niitä esittivät. Tämä perusteellinen yleis-tutkimus julkaistiin liiton aikakauslehdessä ja jätettiin myös eri telefoonyhtiöiden asianomaisille päälliköille ja esimiehille. Liitto ryhtyi myöskin toimenpiteisiin estääkseen nuoria maalaistytöjä siirtymästä Tanskaan. Kävi nimittäin selville, että tämä siirtyminen, joka tapahtui Etelä-Ruotsin köyhemmistä pitäjistä ja joka 1880-luvulla pääsi niin suureen vauhtiin, että miltei joka ainoa tyttö näissä seurakunnissa jätti kotiseutunsa, aikaansai paljon hätää ja viheliäisyyttä. Siirtyminen on nyttemmin tauonnut.

Liiton juristi antaa lainopillisia ja taloudellisia neuvoja ja tietoja; komitea omintakeisia opintoja varten — nyttemmin lakkautettu — vaikutti kauan liiton keskuudessa, antaen neuvoja ja ohjausta erilaisten tieteellisten opintojen harjoittajille. Liitto toimeenpanee myöskin keskustelukokouksia kysymyksistä, jotka koskevat sen harrastuksia. Viime aikoina on se luonut huomionsa naisten taloudelliseen tilaan eri teollisuushaarojen ja työtoimien aloilla. Lorénin laitoksen apuvaroilla on se tutkinut naiskonttoristien, kauppa-apulaisten, tupakkatehtaissa y. m. toimivien naisten palkka- ja työsuhteita. Liitto otti myöskin tutkiakseen valtion keskusvirastoissa palvelevien ylimääräisten naisapulaisten palkkasuhteita. Tämän tutkimuksen tuloksia käytettiin perusteluna pormestari Lindhagenin 1905 vuoden valtiopäivillä esittämään lakiehdotukseen, joka tarkoitti mainittujen henkilöiden aseman valaisemista. Esitys hylättiin kuitenkin ensimmäisessä kamarissa. Liiton aloitteesta ruvettiin julkaisemaan työläisnaisia varten aiottua »Hemtrefnad» (Kodikkaus) nimistä aikakauslehteä. Samoin on liitto viime vuosina toimeenpannut esitelmäsarjoja ja käytöllisiä oppikursseja työväen luokan naisia varten.

1898 vuoden valtiopäiville jätetyn kunink. esityksen johdosta, joka koski aviopuolisojen omistussuhteita, toimeenpani liitto keskustelukokouksia tästä kysymyksestä.

Äänioikeuskysymyksen käsittelyn johdosta 1899 vuoden valtiopäivillä ja sen johdosta mitä silloin lausuttiin naisen valtiollisesta äänioikeudesta jätti liitto Kunink. Majesteetille kirjelmän, jossa pyydettiin hallitusta erikseen tai toisen äänioikeusreformin yhteydessä ottamaan harkinnanalaiseksi kysymys naisen äänioikeudesta vaaleissa valtiopäivien toiseen kamariin, mikäli nainen muuten täyttää tällaista äänioikeutta varten säädetyt ehdot. Kirjelmä ei kuitenkaan johtanut mihinkään tuloksiin. — Samoilla valtiopäivillä koetti liitto myöskin toimia postilaitoksessa palvelevien naisten työpalkkojen parantamiseksi.

Niistä työaloista, joilla liitto on toiminut, mainittakoon myös sairaanhoito. Ensi sijassa on liitto harrastanut paremman sairashoidon aikaansaamista maaseudulla. Samoin hankkii se paikkoja sairaanhoitajattarille, jotka ovat valmistautuneet ammattiinsa Sabbatsbergissä, Sofiakodissa tai Punasen ristin palveluksessa sekä maaseudun sairastaloissa. Erityinen toimisto sairaanhoitajattaria varten perustettiin syksyllä 1902. Stipendia-rahastojen avulla, jotka 1904 nousivat 273,000 kruunuun ja joista vuosittain on jaettu 45,000 kruunua, on liitto koettanut avustaa naisia, jotka haluavat valmistautua eri toimialoille. — Samoin on liitto perustanut sairaskassankin opettajattaria, konttoristeja ja heidän asemassaan olevia naisia varten. — Liitto antaa myös neuvoja niille, jotka tahtovat ottaa osaa kunnallisiin vaaleihin. — Valkoista orjakauppaa on liitto pontevasti vastustanut ja sanoin ja neuvoin koettanut varoittaa ja tukea nuoria, turvattomia tyttöjä, jotka lähtevät vieraille maille. Lopuksi mainittakoon liiton laaja toiminta nuorisokirjallisuuteen nähden; vuosittain julkaisee se jouluksi huolellisesti laadittuja luetteloja hyvistä nuorisokirjoista sekä antaa neuvoja kirjojen ostajille. »Dagny» niminen aikakauskirja, »Tidskrift för Hemmet» in seuraaja, oli liiton äänenkannattajana v. 1908. Vuonna 1890 liittyi Ruotsin Pukureformi-yhdistys, joka ennen oli toiminut itsenäisesti, liiton haaraosastoksi, mutta hajaantui 1902, jonka

jälkeen eräs komitea liiton keskuudessa toimii mainitun yhdistyksen periaatteiden toteuttamiseksi. Se koettaa aikaansaada parannuksia naisten ja lasten puvuissa ja toimii esitelmien ja sanomalehtikirjoitusten kautta sekä myymällä malleja ja kaavoja y. m. Yhdistyksen ehdottama koulupuku sekä sen mallit pikkulasten vaatteita ynnä alusvaatteita varten ovat tulleet yleisesti käytäntöön.

Liitto vietti tammikuussa 1905 20-vuotisjuhlaansa. Sen puheenjohtajana oli perustamisesta asti vuoteen 1901 valtion-antikvario Hans Hildebrand. Nykyään on rouva Agda Montelius puheenjohtajana ja professori Rosén varapuheenjohtajana.

Yhdistys naidun naisen omistusoikeutta varten ja Fredrika-Bremer-liitto ovat toiminnaltaan erilaisia ja tämä eroavaisuus ilmenee niiden omista vuosikertomuksista. Edellisessä oli ensimmäisten kuokaniskujen vireyttä. Se oli uran uurtava, herättävä ja siinä oli nuoruuden voimaa. Sen julkaisuissa oli objektiivisen ja asiallisen esittelyn ohessa palanen tuota suuttumusta, jota me tapaamme Stuart Millissä ja naisasian esitaisteilijoissa. Fredrika-Bremer-liitto alkoi toimintansa ajalla, jolloin esitaistelu oli voitettu kanta ja naiset rupesivat jo korjaamaan ensimmäisten uutisviljelyksien satoa. Sen työ sai sentähden monessa suhteessa toisenlaisen, enemmän yleisen, filantroopisen kuin uudistavan luonteen. Tämän piirteen kuvaa kenties paraiten seuraava lause neiti Adelborgin pitämässä esitelmässä »liitto käy usein ja ilman minkäänlaista agitatioonia niihin kysymyksiin käsiksi, jotka koskevat naisasian kehitystä»; samoin kuvastuu se Dagnyn nekrologissa rouva Ankarsvårdista, »että hän naisasiaan nähden asettui tyynesti tähystelevän päällikön kannalle».

Samaan aikaan kuin Fredrika-Bremer-liitto perustettiin (1884) syntyi Göteborgissa yhdistys, joka otti nimekseen *Göteborgin Naisyhdistys* ja jonka tarkoituksena oli toimia naisen saattamiseksi yhdenarvoiseksi miehen kanssa. Tarkoituksensa toteuttamiseksi tahtoi yhdistys erilaisia yhteiskuntakysymyksiä ja kirjallisia ilmiöitä koskevien esitelmien ja keskustelujen kautta harjoittaa jäseniään ottamaan osaa julkiseen toimintaan

**Göteborgin
Naisyhdistys.**

ja levittää kaikkien kansanluokkien naisiin harrastusta yleisiin kysymyksiin. Yhdistyksen toiminnalla oli käytännöllinenkin puolensa, jonka kautta se toivoi täyttävänsä tunnetun tarpeen paikkakunnan yhdistyselämässä. »Sillä yhteiskuntaelämä hyötyy siitä, jos nainen esiintyy hyödyllisessä toiminnassa ja sielunvoimien harjoituksissa miehen rinnalla. Hän ei siltä muutu epänaisekseen, ja mies saa avun, joka menestyksellä toimii sellaisilla aloilla, joille hän tavallisesti on enemmän välinpitämätön tai joilla hän ei parhaimmallaakaan tahdolla voi saada yhtä paljon aikaan kuin nainen. Osanotto yhdistyksen kokouksiin voipi herättää henkiin uusia harrastuksia, synnyttää voimakasta hyödyttämisen halua, sekä itsenäisiä mielipiteitä ja aikaansaada näköpiiriin laajenemista; — sen kautta lisääntyy elämänkokemus ja tieto niinhyvin yksityisen elämän eri kysymyksistä kuin niiden suhteista yhteiskunnallisiin oloihin» (Dagny 1884).

Yhdistyksen toiminnasta mainitaan sen »Framåt» (Eteenpäin) nimisessä aikakauslehdessä, että se on keskustellut monesta naisasian näkökannasta, naisten pukureformista, rauhan aatteesta y. m.; samoin on se toimittanut esitelmiä näitä asioita koskevilla kysymyksillä, lähettänyt anomuksen kaupungin valtuustolle ohjesääntöisen haureuden poistamisesta, perustanut työtoimiston, lukusaleja, kirjastoja ja lukuyhdistyksiä työväenluokan nuoria tyttöjä varten, ruokalan naisia varten, järjestänyt ruuanjakelemista ja kesäsiirtoloita kansakoululapsille, hankkinut sairas- ja hautauspukassan naisille j. n. e. Yhdistyksen puheenjohtajana oli neiti Mathilda Hedlund, sittemmin rouva Dalhoff-Nielsen ja sen sihteerinä toimi neiti Alma Åkermark, sittemmin rouva Breinholm. Yhdistyksen aikakauslehti »Framåt» oli erittäin vireästi toimitettu ja seurasi tarkasti kaikkia skandinavilaisia ja suomalaisia naisasiatyön ilmiöitä. Se oli kuitenkin perustettu vapaan keskustelun, vapaan sananvaihdon pohjalle, periaate, joka itsessään ei ole moitittava, mutta joka äärimmäisiin johdettuna on soveltumaton positiiviseen työhön, jota tehdään määrättyjä tarkoituksia varten. Senjälkeen kun aikakauskirja ilman vastalauseita oli ottanut palstoihinsa koko joukon

kirjoituksia, jotka hengeltään olivat jyrkässä ristiriidassa naisasian useiden siveellisten periaatteiden kanssa, herkesi Göteborgin Naisyhdistys käyttämästä sitä omana julkaisunaan. »Framåt» ilmestyi jonkun aikaa »Göteborgin naisten keskusteluseuran» äänenkannattajana ja jonkun aikaa toimituksen (herra ja rouva Breinholmin) vastuulla, mutta lakkasi muutamia vuosia myöhemmin. Valitettavasti lakkasi myöskin Göteborgin Naisyhdistys v. 1891 toimimasta, mutta sen ensimmäinen toiminta on ainakin käytölliseen puoleensa nähden jättänyt jälkeensä erinomaisen hauskan muiston semminkin Suomessa, jossa moni yritys sai alkunsa sen antamien esimerkkien mukaan.

Naiskysymys näyttää Ruotsissa saavuttaneen loistokautensa 1880-luvulla. Ibsenin ja Björnsonin teokset vaikuttivat suurella määrällä herättävästi Ruotsinkin naisiin. Valtiopäivillä ottivat etevät miehet puolustaakseen heidän asiataan. Naisten omista riveistä esiintyi Eva Fryxell, aikaisemmin tunnettu kirjoituksistaan »Tidskrift för hemmet» aikakauskirjassa, julkaisemalla mainiot teoksensa »Kvinnofrågan» (Naisasia) salanimellä Edmund Gammal ja »Omstörtning eller utveckling» (Kumousta tai kehitystä) salanimellä F. A. Ek. Ellen Key osottautui lahjakkaaksi esitelmänpitäjäksi kysymyksessä vaimon omistusoikeudesta ja naisen valtiollisesta äänioikeudesta. Ellen Fries julkaisi teoksensa »Märkvärdiga Kvinnor» (Kuuluisia naisia). Anne Charlotte Edgren ja Viktoria Benediktsson tulkitsivat etevissä runotuotteissa ne tunteet ja ajatukset, jotka monen sukupolven aikana näyttivät piileskelleen naisten mielissä. Tästä loistokaudesta kirjoitti Ellen Fries seuraavaan tapaan (»Kvinden og Samfundet» 1885).

»Vuotta 1884 tullaan epäilemättä aina mainitsemaan merkellisimpien vuosien joukossa Ruotsin naisen historiassa. Valtiopäivät hyväksyivät lain, jonka mukaan nainen tulee täysivaltaiseksi 21 vuoden ikäisenä eli samalla ikäasteella kuin miehen. Valtiopäivät jättivät hallitukselle kirjelmän, jossa pyydettiin tutkittavaksi tuota monimutkaista, mutta ylen tärkeätä kysymystä naidun naisen omistusoikeudesta ja vihdoin esitettiin lakiehdotus valtiollisesta äänioikeudesta naiselle (F. T. Borgin

Naisasia
1880-luvulla.

toimesta). Loppupuolella vuotta julistettiin asetus, jonka kautta melkoinen määrä uusia virkoja postilaitoksessa avattiin naisille. Päälle päätteeksi olemme Tukholman korkeakouluun saaneet naisprofessorin, kuuluisan matemaatikon, rouva Sonja Kowalevskyn. Vaikka hän onkin syntyään venakko ja kunnia siis ei tule meille, Ruotsin naisille, osoittaa hänen virkamääräyksensä kuitenkin, että me naiset nykyään purjehdimme myötätuudessa. Ruotsin naiset ovatkin tämän oivaltaneet. He eivät aijo jättää yksin miehelle edistyksestä koituvaa kunniaa, ja voidakseen pontevammin asiataan ajaa, ovat he tarttuneet yhteelliittymisen mahtavaan vipuun.» (Tarkoittaa äsken perustettuja yhdistyksiä Fredrika-Bremer-liittoa ja Göteborgin Naisyhdistystä.)

Naiset alkoivat vähin itsekin pitää voittoa puoleksi saavutettuna, jopa pelätäkkin, että uudistukset tulisivat liian äkillisesti heidän osalleen. Eräässä päivälehdessä lausui v. 1884 naisarvostelija, jonkun verran ylvästellen, äskettäin ilmestyneen novellikokoelman johdosta, »että naisasia Ruotsissa oli loppuun keskusteltu, itse periaate oli teoriassa tunnustettu». Rouva Adlersparre kirjoitti »Tidskrift för hemmet» aikakauskirjassa (1884) lakiesityksestä, joka koski naisen äänioikeutta ja vaalikelpoisuutta toiseen kamariin:

»Meidän ei tarvitse sanoa, että me luotamme naisen edistykseen yhteiskunnallisenkin elämän alalla tai että me uskomme, että hänellä sielläkin on suuri tehtävä täytettävänä. Tämä aikakauskirja on neljännesvuosisadan ajalla todistanut tätä meidän uskoamme. Mutta jota enemmän me toivomme ja odotamme naisen osanottoa yhteiskuntatyöhön, sitä tärkeämmältä näyttää meistä, että tämä tulee hyvin valmistetuksi. Tähän kuuluu, että nainen osoittautuu kypsyneeksi ja halukkaaksi käyttämään omantunnon mukaisesti niitä uusia oikeuksia, joita hänelle tahdotaan myöntää; siihen kuuluu huolenpito siitäkkin, että hän näillä oikeuksilla todellakin voipi jotain aikaansaada. Sillä muuten tulevat nämä oikeudet, niinkuin rouva Lenngren aikanaan aivan oikein huomautti, »olemaan ainoastaan naisen koristuksina». — Huomautettuaan siitä, kuinka vähän naiset käyttävät kunnallista äänioikeuttaan, jatkaa kirjoittaja: »Joko

ovat Ruotsin naiset kypsymättömät käyttämään sitä yhteiskunnallista toimintaa, jota nykyinen laki heille tarjoaa, ja turhaa olisi silloin lakimuutoksilla laajentaa heidän nykyistä, yhä käyttämätöntä oikeuttaan. Taikka tuntee nainen, että hän, *vajavaltaisena vaimona, huonosti palkittuna työläisenä, valtiokoulujen maksuttomasta opetuksesta osattomana ja kaikista tulokkaammista yleisistä ja yksityistoimista osattomana* tai työskennellen näissä toimita ainoastaan puolella tai sitäkin pienemmällä palkalla, tuntee nainen, me sanomme, että hänen äänioikeutensa merkitys yhteiskunnassa, jossa raha on ääniaasteikon määrääjänä, on kerrassaan arvoton, ja hänestä tuntuu vastenmieliseltä ja ikäänkuin yhteiskunnalliselta ilveilyltä käyttää tätä hyödytöntä äänioikeutta. Tällainen syy on arvossa pidettävä ja lienee monelle pätevä. — — Välinpitämättömyys, mikäli se ei riipu tietämättömyydestä, on vasta silloin häviävä, kun naiset, niin naidut kuin naimattomatkin, saavat jotain omaisuutta hallittavakseen. — Siihen asti me uskomme, että herra Borgin lakiesitys, joskin pohjaltaan oikeamielinen ja varsin vaaraton, tulee käytännössä olemaan vähästä arvosta. — — Vaalilainmuutos, joka tekisi naisen vaalikelpoiseksi toiseen kamariin, jäisi nyt ja vielä kauan vastaisuudessa merkitykseltään arvomaksi, eikä se siis, vaikkakin muodollisesti oikea, olisi meidän mielestämme toivottava. Meidän aikamme on naiselle ei ainoastaan murros aika, vaan samalla oleellisesti valmistuksenkin aika. — — Me uskomme, että naisia voidaan parhaiten valmistaa julkiseen toimintaan antamalla heidän ottaa osaa valtion ja kuntien asettamiin komiteoihin, joissa pohditaan kysymyksiä, jotka kenties useimmin ovat heidän kokemuksiinsa lähempänä ja heille tärkeämpiä kuin miehille.»

Rouva Adlersparre lopettaa huomauttamalla siitä yhteydestä mikä on olemassa Borgin lakiesityksen sekä herrojen Andersonin, Wallenbergin ja Stackelbergin samoilla valtiopäivillä esittämien lakiehdotusten välillä, jotka koskivat naispuolisen nuorison kasvatuksen tutkimista ja ehdotusta sen tarkoituksenmukaisimmasta järjestämisestä ja kannatuksesta valtion varoilla, naisen täysivaltaisuutta 21 vuoden iässä ja vaimon

omistusoikeutta. »Nämä vaatimukset sisältävät paljon muun ohessa senkin, että naisen nykyinen ja vastaisuudessa saavutettava osallisuus julkisessa toiminnassa on oleva todellinen eikä *näennäinen*, kuten se tähän asti on ollut, jolloin hän usein on koko elinaikansa ollut sekä *täysivaltaisuutta* että *omistusoikeutta* vailla.»

Vaikka tuntuukin omituiselta, että naisasian äänenkannattaja koetti asettaa sulkua naisten oikeuksien laajentamista tarkoittaville uudistuksille, niin antoivat nämä sanat monelle ajatuksen aihetta. Mutta kirjoittajan pelko, että tuo hyvä oli tuleva liian pian naisten osaksi oli tarpeeton. Pilviä alkoi kohota taivaanrannalle ja taantumisen ukkonen jymähteli jo kumeasti etäämpänä. Ellen Fries jatkaa »Kvinden og Samfundet» aikakauskirjalle osotetussa kirjeessään seuraavin sanoin:

»Keskellä näitä herätysääniä, jotka kuuluivat niin lupaa-vilta, ilmestyi Strindbergin kirja »Giftas» jälkikaikuineen päivän kronikasta. Niissä saamme tietää, että meillä naisilla nykyisessä yhteiskuntaelämässä on hyvät, liiankin hyvät päivät. Naisasian viholliset riemuitsivat — mutta hiljaa itsekseen, sillä erityisistä syistä he eivät tahtoneet, eivätkä tohtineet riemuita Strinbergiläisen teoksen johdosta. Silloin, tällöin saapi kuitenkin kuulla heidän sydämensä ajatukset, heidän ilonsa ja tyytyväisyytensä. Mutta moni niistäkin, joita muuten pidetään naisasian ystävinä, riemuitsivat. Tätä on vaikea käsittää. Muistetakoon kuitenkin, että kirjallisten kotteriojen valta on suuri, että tuo onneton oikeudenkäynti kirjaa vastaan*) saattoi herkäät mielet pois tasapainostaan, ja että jääkylmä logiikka sulaa, kun puoluevimman hehku valtaa mielen, jopa niinkin, että terve järkikin silloin palaa kun taula tulossa. Huolimatta pienestä neronleimusta tulee Strinberg tuskin huomattavammassa määrässä vaikuttamaan naisasian kehitykseen meidän maassamme; hänen kielensä on siksi liian raakaa, hänen kirjoitustapansa

*) »Giftas» joutui, niinkuin tiedetään, viranomaisten puolelta syyt-teeseen, mutta tämä toimenpide, ollen myöhäinen, vaikutti, että teos sitä enemmän levisi.

liian epätasainen ja hän itse nauttii siksi liian vähän yleistä kunnioitusta. Kenties on se riemu, joka eräissä piireissä tuli hänen kirjansa osalle, varoittavana tulevaisuuden enteenä. Mutta voipiko puhdas materialismi ja aistillisuus — ruumiillisen voiman uskonto — todellakin säännöllisissä oloissa olla naisten vapauttamisliikkeen ystävä? — —

Ilmassa tuntui pian, ettei naisasia kulkenut entisessä myötätulessa. Kaikkein ensin ilmeni tuo uusi ilmanpaino valtiopäivillä, jossa naisasiaa koskevat kysymykset vähitellen joutuivat miltei kokonaan pois päiväjärjestyksestä. Siellä pohdittiin nyttemmin melkein yksinomaan n. s. »suuria kysymyksiä», sellaisia, jotka koskivat koko maan elinehtoja, kuten verokysymyksiä, puolustuslaitosta, unionikysymyksiä, ja niiden rinnalla jäivät syrjään ne kysymykset, jotka olivat suhteellisesti yksityistä laatua. Tämä asiantila aiheutti tärkeän muutoksen Ruotsin naisasiatyössä, sen nimittäin, että Yhdistys naidun naisen omistusoikeuden hyväksi v. 1895 lakkasi toimimasta ja sulautui Fredrika-Bremer-liittoon. Ehdotusta perusteltiin seuraavalla tavalla:

»— 1884 vuoden valtiopäivät esittivät Kunink. majest:lle kirjelmän, jossa pyydettiin hallitusta valmistuttamaan ja valtiopäiville esittämään ehdotuksen sellaisiksi lakiuudistuksiksi aviopuolisojen omistusoikeudessa, että naidun naisen oikeus ja etu tulisivat paremmin kuin tähän asti turvatuiksi. Nyt on siitä jo enemmän kuin 11 vuotta kulunut, mutta valtiopäivien kirjelmä ei ole johtanut mihinkään tulokseen, eikä hallitus ole valtiopäiville jättänyt mitään sensuuntaista ehdotusta. Yksityiset valtiopäivämiehet ovat tosin esittäneet enemmän tai vähemmän perinpohjaisia lakimuutoksia aviopuolisojen omistussuhteista, mutta kamarit ovat hylänneet nämä lakiesitykset tavallisesti sillä perustelulla, että 1884 vuoden valtiopäivien kirjelmän mukaan sellaiset uudistukset ovat aikaansaavat hallituksen alotteesta.

»Tämän kysymyksen asema valtiopäivillä on tietysti suuressa määrässä ehkäissyt sitä toimintaa, minkä Yhdistys naidun naisen omistusoikeuden hyväksi on ottanut ajaakseen, sitä enemmän kuin nämä pyrinnot muutenkin ovat kärsineet siitä

Kahden yhdistyksen yhdistyminen.

uudistusharrastusten puutteesta, joka yleensä on ollut viime vuosina havaittavissa. Yhdistyksen johtokunta on sentähden arvellut, että kysymys naidun naisen omistusoikeuden parantamisesta kenties paremmin hyötyisi siitä, jos sitä ryhtyisi ajamaan yhdistys, jolla on laajempi ohjelma ja joka sentähden helpommin voipi koota ympärilleen henkilöitä eri piireistä, ja joka, samalla kuin se toimii muiden naisasiaa koskevien kysymysten ratkaisemiseksi, voisi työskennellä *naidun naisen* oikeudellisen ja taloudellisen aseman parantamiseksi. Koska siis, kuten tiedetään, jo toistakymmentä vuotta on olemassa yhdistys, Fredrika-Bremer-liitto — joka on ottanut päätehtäväkseen *toimia naisen kohottamiseksi siveellisessä ja tiedollisessa sekä yhteiskunnallisessa ja taloudellisessa suhteessa* — ja koska tämä liitto yhä enemmän on laajentanut toimintaansa, jota paitsi se edukseen omistaa erityisen julkisen äänenkannattajan, sekä keskustuomikunnan pääkaupungissa ja edustajia eri paikkakunnilla, niin luulee Yhdistys naidun naisen omistusoikeuden hyväksi parhaiden edistävänsä tätä tarkoituspäätä koettamalla sulattaa yhteen nämä molemmat yhdistykset, sitä suuremmalla syyllä kuin meidän pienessä maassamme useiden naisyyhdistyksien olemassaoloa, jotka toimivat samojen tarkoituspäätien hyväksi ja osaksi samoilla työvoimillakin, voitaneen pitää näiden työvoimien tuhlauksena.»

Siihen tapaan nähden, millä Yhdistys naidun naisen omistusoikeuden hyväksi oli sulautuva Fredrika-Bremer-liittoon, määrättiin, että edellämainittu liitto asettaisi keskuudessaan valiokunnan, jonka tulisi lainsäädäntötietä ja yleiseen mielipiteeseen vaikuttamalla toimia siihen suuntaan, että naidun naisen oikeutta hallita omaisuuttaan turvattaisiin ja laajennettaisiin, sekä edistää sellaisia toimenpiteitä, jotka ovat omansa kohottamaan naisen asemaa yhteiskunnassa.*)

Muut määräykset koskivat rahastojen siirtoa, valiokuntajäsenten ja tilintarkastajien valitsemista y. m.

*) Ote mainitun yhdistyksen pöytäkirjasta, jonka yhdistyksen silloinen pöytäkirjuri neiti Maria Cederschiöld on hyväntahtoisesti jättänyt tekijän käytettäväksi.

Toinen tärkeä tapahtuma järjestetyn naisasiatyön alalla **Ruotsin Naisten Kansallisen Kansallisliitto.** sattui seuraavana vuonna 1896, jolloin *Ruotsin Naisten Kansallisliitto* perustettiin ja yhtyi Kansainväliseen naisliittoon (*The International Council of Women*), joka perustettiin Washingtonissa 1888. Tämä liitto, joka ensi sijassa oli syntynyt naisasian edistämiseksi »kansallisten naisyhdistysten kansainvälisen yhteistyön kautta», on muodostunut eri maiden kansallisliitoista, jotka taas omasta puolestaan ovat muodostuneet kukin oman maansa yhteenliittyneistä naisyhdistyksistä, joko nämä sitten toimivat varsinaisen naisasian hyväksi taikka enemmän yleiseen ihmisystävälliseen suuntaan.

Kohta senjälkeen kun Kansainvälinen naisten liitto oli perustettu lähetettiin Ruotsiin kehoitus perustaa kansallisliitto. *) Chicagon naiskongressiin osaaottaneen neiti Hulda Lundinin ehdotuksesta oli tämä kutsumus osoitettu filos. tohtori Ellen Friesille, joka silloin oli monipuolisen ja siunausta tuottavan toimintansa korkeimmalla asteella, toiminta, johon historian tutkimuksen ja historiallistieteellisten julkaisujen sekä korkeamman naisopiston johtajatoimen ohessa myöskin kuului monenlaiset eri harrastukset naisasian alalla. Hänen ponnistuksillaan saatiinkin toimeen Ruotsin naisten kansallisliitto, joka perustettiin 11 p. tammik. 1896 ja heinäkuussa 1898 yhtyi kansainväliseen liittoon.

Ruotsin naisten kansallisliittoon kuului alussa 9 yhdistystä. Nyt on näitä yhdistyksiä kuusitoista, nimittäin 1) Fredrika-Bremerliitto, 2) Uusi Idun, 3) Ruotsin yleinen naisten yhdistys eläin- suojelusta varten, 4) Göteborgin tyttökouluyhdistys, 5) Naisten klubi, 6) Tukholman Lukusali, 7) Yhdistys hyväntekeväisyyden järjestämiseksi, 8) Käsityönystävien yhdistys, 9) Tukholman naisvoimisteluseura, 10) Lasten työhuoneiden keskuskomitea, 11) Ruotsin naisyhdistys isänmaan puolustamiseksi, 12) Naisyhdistys Ruotsin meripuolustusta varten, 13) Ruotsin Valkonauha, 14) Punasen ristin naiskomitea, 15) Iris seura (Göte-

*) Pöytäkirjurin ja sihteerin neiti Maria Cederschiöldin kertomus liiton toiminnasta Kristianian naisasiakokoukselle 1902.

borgissa), 16) Yhdistys kotien paikanvälittämisen järjestämistä varten.

Nämä 16 yhdistystä edustavat yhteensä lähes 14,000:een nousevaa jäsenlukua.

Ruotsin naisten kansallisliiton sääntöjen ensimmäisissä pykälissä määrätään sen tarkoitus ja kokoonpano seuraavalla tavalla:

1 §. Ruotsin naisten kansallisliiton tarkoituksena on olla Washingtonissa 1888 perustetun Kansainvälisen Naisten liiton (International Council of Women) osana, sekä mikäli mahdollista edistää seuraavassa §:ssä mainittujen yhdistysten yhteistyötä.

2 §. Jokainen yhdistys, jonka johtokuntaan kuuluu naisia, voipi kansallisliiton hallituksen harkinnan mukaan, tulla liiton jäseneksi.

Kansallisliiton ensimmäisenä puheenjohtajana oli rouva Ellen Ankarsvärd ja sen ensimmäisenä varapuheenjohtajana filos. tohtori Ellen Fries. Molemmat nämä harvinaisen lahjakkaat ja etevät naiset temmattiin äkkiä kuoleman kautta toiminnasta, joka oli tuottanut siunausta sekä Ruotsin naisille että isänmaalle. Rouva Ankarsvärd kuoli 8 p. Jouluk. 1898 ja tohtori Fries 31 p. Maalisk. 1900. Rouva Ankarsvärdin jälkeen tuli rouva Anna Hierta-Retzius kansallisliiton puheenjohtajaksi.

Kansallisliiton toiminta on sen sääntöjen mukaisesti ollut sekä *ulkonaista* että *sisällistä* laatua.

Ulkonainen toiminta, joka kuuluu kansallisliitolle kansainvälisen naisten liiton jäsenenä, laajenee vuosi vuodelta. Kansainvälisen naisten liiton hallinnolta ja eri maiden kansallisliitoilta sekä yksityisiltä naisyhdistyksiltä saapuu alinomaa ehdotuksia ja kyselyjä naisten toiminnan ja harrastuksien eri aloilta.

Tähän kirjeenvaihtoon liittyy likeisesti eri kansallisliittojen ja muiden naisyhdistyksien keskinäinen ja ahkera tiedonantojen vaihto, sekä naisasiaa koskeva kirjallisuuden vaihto. Tämä tietojen ja kokemusten vaihto on tietysti suuriarvoinen, semminkin niin syrjäiselle maalle kuin Ruotsi, jossa suurien sivistysmaiden eri kulttuurivirtauksien tunteminen useinkin

voipi käydä vaikeaksi, mutta joka tunteminen kuitenkin on niin tarpeellinen omalle kehityksellemme.

Kansallisliitto on ollut edustettuna kansainvälisen naisten liiton järjestämässä Lontoon naiskongressissa 1899, Pariisin kansainvälisessä naiskongressissa, joka pidettiin 1900 maailmannäyttelyn yhteydessä (*Le 2:ième Congrès International des Oeuvres et Institutions féminines*), Pohjoismaiden naisasiakokouksessa Kristianiassa 1902 ja Berlinin kansainvälisessä kongressissa 1904. Kreikkalais-turkkilaisen sodan aikana 1897 toimeenpani kansallisliitto »Kreikan naisten yhdistyksen» kehoituksesta rahankeräyksen sodassa haavoittuneiden kreikkalaisten hyväksi, joka keräys tuotti 2,321 kruunua. Liiton toimesta lähetettiin myös muutamia ruotsalaisia sairaanhoitajattaria Kreikan sotänäyttämölle.

Kansallisliiton toiminnasta kotimaassa mainittakoon ensi sijassa pohjoismainen naiskokous, joka liiton toimesta syksyllä 1897 pidettiin Tukholmassa. Osanottajia oli siinä Ruotsista 233, Norjasta 11, Tanskasta 5 ja Suomesta 23 henkilöä. Ensimmäisen varapuheenjohtajansa filos. tohtori Ellen Friesin muistoksi perusti kansallisliitto »Ellen Friesin stipendirahaston» naispuolisia historian tutkijoita varten. Vuonna 1902 ryhtyi tunnettu naisten oikeuksien puoltaja, herra Adolf Hedin, kansallisliiton kehoituksesta harrastamaan naispuolisten ammattitarkastaja-virkojen perustamista. Herra Hedin jätti saman vuoden valtiopäiville lakiesityksen, että käännettäisiin hallituksen puoleen tässä asiassa.

Kansallisliiton merkitys selveni erittäinkin Lontoon kongressissa 1899, jossa Ruotsi oli lukuisasti ja etevällä tavalla edustettuna ja jossa sen edustajat arvokkaalla osanotollaan kokouksen työhön herättivät yleistä myötätuntoa. Sama oli asianlaita Berlininkin kongressissa 1904.

1884-vuoden valtiopäiviä on sanottu »naisten valtiopäiviksi» sen johdosta, että niillä käsiteltiin niin monta naisen asemaa koskevaa kysymystä. Kuten olemme nähneet eivät naisasiaystävien toivomukset näihin valtiopäiviin nähden tulleet täytetyiksi. Päinvastoin olivat nuo samaiset valtiopäivät raja-

Naisen äänioikeus 1902-vuoden valtiopäivillä.

pyykinä, johon naisiasialle edullinen aikakausi päättyi ja uusi ainaisen vastatuulen aikakausi näytti alkavan. Monet yhtyneet asianhaarat vaikuttivat sen, että v. 1902 saatiin uudet sellaiset »naisten valtiopäivät». Tähän vaikutti kenties voimakkaimmin eräs komiteanmietintö, jossa ehdotettiin, että tähänastisten naistelegrafistien paikat osaksi täytettäisiin sivistymättömillä mieslakeijoilla, ehdotus, jota valtiopäivät eivät kuitenkaan hyväksyneet, vaan jonka johdosta naistelegrafisteille annettiin kaunis luottamuslause. Samoilla valtiopäivillä käsiteltiin myös kysymystä naispuolisten postivirkailijain ja valtiotelefonistien asemasta sekä tyttökoulujen valtionavusta. Suurinta mielenkiintoa lienee kuitenkin herättänyt naisen äänioikeuskysymys.

Tuonnempana jo mainittiin, että Fredrika-Bremer-liitto jätti kuninkaalle anomuksen naisen valtiollisesta äänioikeudesta. Keväällä v. 1902 jätti hallitus valtiopäiville ehdotuksen uudeksi äänioikeuslaiksi, sivuuttamalla kokonaan tämän anomuksen. Sen sijaan jätti herra Carl Lindhagen samoille valtiopäiville lakiesityksen, jossa viittaamalla liiton kirjelmään pyydetään eduskuntaa kääntymään kunink. majesteetin puoleen siinä tarkoituksessa, että hallitus valmistuttaisi selvityksen ja ehdotuksen erityisen äänioikeus-reformin varalle, jonka kautta myönnettäisiin naiselle äänioikeus valtiopäivien toisen kamarin vaalissa. Naiset osoittivat iloaan ja harrastustaan lakiesityksen johdosta lähettämällä kaksi kiitosadressia valtiopäiville, toisen Tukholmasta 4,154 ja toisen Göteborgista 1,487 henkilön allekirjoittamana. Perustuslakivaliokunta antoi kuitenkin yksimielisesti lakiesityksestä hylkäävän lausunnon seuraavilla perusteilla: »se ajatus, jonka nojalla koetetaan tehdä nainen yhdenvertaiseksi miehen kanssa valtiollisessa, yhteiskunnallisessa ja taloudellisessa suhteessa, saattanee teoretisessa suhteessa tuntua miellyttävältä. Mutta koska esitysehdotus koettaa julkiseen oikeuteemme juurruttaa aivan uuden periaatteen, joka ei muissakaan maissa, missä yhteiskunnalliset olot ovat meidän olojemme kaltaisia, vielä ole otettu käytäntöön, ei valiokunta ole pitänyt asianaan puoltaa tuota tarkoitettua valtiollisen vaalijärjestelmämme muutosta.» Ensimmäinen kamari hyväksyi äänestyk-

settä valiokunnan hylkäävän lausunnon. Toisessa kamarissa, jossa esityksen tekijä kaunopuheisesti puolusti esitystään, joutui se toki äänestyksen alaiseksi ja sai kokonaista 64 ääntä puolelleen, vaikka kysymys hylättiin 111 äänen enemmistöllä. Siinä hallitukselle lähetettävässä kirjelmän ehdotuksessa, joka koski uutta äänioikeuskysymyksen selvitystä yleisen äänioikeuden perustuksella, ja johon kiihkeä äänioikeusriita valtiopäivillä päättyi, ei naisesta mainittu niin mitään.

Sekä ensimmäisessä että toisessa kamarissa lienee kuitenkin moni puhuja puolustanut naisten asiaa. Ensimmäisessä kamarissa näyttää kenraalitirehtöri Wieselgren ensimmäisenä kannattaneen herra Lindhagenin lakiesitystä, puolustaen mitä lämpimmin naisen äänioikeutta tärkeimpänä varokeinona vastaisen yleisen äänioikeuden varalle. Myönnytyksenä täytynee pitää herra Carl Nyströmin samassa kamarissa lausumaa toivomusta saada pöytäkirjaan mielipiteenään merkityksi, että naisen äänioikeus on tulevaisuuden kysymys. Herra Sjöcrona lausui niinkään ensimmäisessä kamarissa mielihyvänsä siitä ehdotuksesta, joka tahtoi myöntää naisellekin äänioikeuden. Tärkeimpänä voitaneen kuitenkin pitää valtioministerin toisessa kamarissa antamaa lausuntoa, jossa hän sanoi naisenkin äänioikeuden kuuluvan yleiseen äänioikeuteen. Omasta puolestaan piti hän vääjänä antaa jokaiselle määrättyyn ikään tulleelle miehelle äänioikeus, mutta kieltää sama oikeus naisilta. Tietysti oli kamareissa niitäkin, jotka, katsoen enemmän naisten omaa parasta kuin maan etua, varoittivat päästämästä heitä valtiolliseen elämään. Niinpä arveli perustuslakivaliokunnan varapuheenjohtaja, vapaaherra Barnekow, toisessa kamarissa, »että hän oli nähnyt liian läheltä valtiollisten kokouksien tuottamaa kurjuutta, kujeilua ja riitaa sekä hellitteli liian paljon naista antaakseen hänelle äänioikeutta ja saattaakseen hänet tuohon kurjuuteen. Jos vaimot istuvat valtiopäivillä ja mies jää kotiin lapsia keinuttamaan ja kasvattamaan, niin oli nouseva sukupolvi siitä kärsivä.» — Tämä hyvässä tarkoituksessa lausuttu »kätkyteoria» antoi herra Lindhagenille tilaisuuden lakiesityksen puolustuspuheeseen liittää seuraava sangen sattuva sanan-

sutkaus: »että vapaaherra Barnekow lienee kokenut sängen rauhattomia perheoloja, kun hän kuvitteli, että jos nainen ker-
ran joka kolmas vuosi laskisi äänilippunsa vaaliurnaun, miehen
sentähden täytyisi pitkät ajat istua kätkeyeen ääressä». »Maan-
viljelyskin lienee huonolla kannalla hänen vaaliipiirissään, kun
ei sen puolen maanviljelijällä ollut varaa palkata vaalioikeutta
vailla olevaa naista kätkeyttä hoitamaan, silleikään kun talon
emäntä oli äänestämässä». Muutoin selitti puhuja, ettei hänen
lakiesityksensä sisältänyt mitään uutta periaatetta, vaan että se
ainoastaan johdonmukaisesti johtui kansalaisen äänioikeuden ja
naisen kunnallisen äänioikeuden vallalla olevista periaatteista. *)

Herra Adolf Hedén kirjoitti jonkun verran myöhemmin
kysymyksestä seuraavaan tapaan: — — — »Minä tahdon koko
sydämeistäni, että naiset saavat valtiollisen äänioikeuden, samoin
kuin heillä nyt ummelleen 40 vuotta on ollut kunnallinen
äänioikeus. Minä tahdon sen senvuoksi, ettemme mitenkään
suoriudu niissä suurimmissa vaikeuksissa, joita vastaan yhteis-
kunnan täytyy taistella, ilman alistetusta asemasta vapautetun
naisen apua ja osanottoa, — kasvatuksessa, vaivaishoidossa ja
kaikessa siinä toiminnassa, jossa pehmeä käsi, hellä ääni ja
kaunis katse saavat pienet varat riittämään, silleikään kun mie-
het suurilla rahasummilla eivät voi mitään pysyvää rakentaa.
Mutta ilman naisten äänilippuja emme voi pitää kurissa mies-
ten yltäkylläisyyttä, joka yksin tahtoo ymmärtää sen, minkä
ainoastaan naiset käsittävät. Meillä on muutamista Pohjois-
Amerikan Yhdysvaltojen länsivaltioista siitä ihan oivallisia esi-
merkkejä. Siellä naiset eivät ainoastaan äänestä, vaan he hal-
litsevatkin ja — nähkääs sitä röyhkeyttä! — he ovat hoitaneet
kaikki erinomaisella tavalla. — — — Toiset tahtovat kyllä myön-
tää, että naisten täytyy ottaa osaa yhteiskunnalliseen toimintaan
ja että tämä heidän osanottonsa on välttämätön, mutta he tah-
tovat kuitenkin säilyttää varsinaisen johdon ja komennon mie-
hille, joka minun mielestäni on kerrassaan nurinkurista, sillä
silloin jääpi esim. vaivaishoito jotenkin samalle s. o. yhtä kur-

*) Dagnyn» mukaan 1902 N:o 9 & 10.

jalle kannalle kuin nytkin. Jos naisten tulee ottaa niskoilleen uusia (julkisia) velvollisuuksia, niin täytyy heillä myöskin olla määräämisen oikeus ja valta, sillä muuten sälytetään heille velvollisuudet toisen käskystä ja nämä velvollisuudet voivat ja tulevatkin taistelemaan naisten omaa velvollisuuden käsitystä vastaan. Ja silloin täytyy heidän vetäytyä syrjään. Minä tahdon, ettei heitä asetettaisi sellaiseen välikäteen, että heidän täytyisi toisen komennosta tehdä sellaista, jota he itse pitävät typeränä ja vääränä. Onko järkevää saattaa heidät sellaiseen asemaan! Heidän tulee saada sekä valta että edesvastuu. Naiset ovat niin kauan olleet yksityisten orjattarina, että miehet kyllä tahtovat saada heidät orjikkeen ja komennettavakseen julkisessakin elämässä, mutta siitä tulevat he, asian omaksi hyödyksi, kieltäytymään.»

Naisten äänioikeus oli esillä valtiopäivillä 1904 ja 1905, pormestari Lindhagenin lakiesitysten johdosta, 1905, 58 kamarin jäsenen kannattamana. Lakiesitys tarkoitti kuitenkin vaan selvityksen anomista kysymyksestä, joka koski äänioikeuden antamista naisille valtiopäivien toisen kamarin vaaleissa. Ensimmäisessä kamarissa puolustettiin lakiesitystä 30 ja vastustettiin 89 äänellä; toisessa kamarissa oli vastaava äänenmäärä 88 ja 109. Vuonna 1904 hylättiin lakiesitys ensimmäisessä kamarissa ilman äänestystä ja toisessa 115 äänellä 94 vastaan, jotka sitä puolustivat.

Nämä pettymykset olivat kuitenkin johtaneet siihen, että Ruotsissa perustettiin ensimmäinen *Yhdistys naisen valtiollista äänioikeutta varten*. Samassa kokouksessa Tukholmassa, jossa kiitosadressi päätettiin valtiopäiville lähetettäväksi, asetettiin myös valiokunta, jonka piti valmistaa ehdotus yhdistyksen perustamiseksi mainittua tarkoitusta varten. Kokous oli kokoonkutsuttu Fredrika-Bremer-liiton aloitteesta, mutta myöhemmin liittyi siihen ryhmään, joka oli valinnut tuon komitean, myöskin naisia valtiollisesti radikaalisista piireistä. Useiden yhteensovituksen jälkeen hyväksyttiin seuraava ohjelmaehdotus uudelle yhdistykselle, kesäk. 1 p. pidetyssä kokouksessa, jossa oli saapuvilla 300 naista.

Yhdistys naisen valtiollista äänioikeutta varten.

Yhdistyksen tarkoituksena on toimia siihen suuntaan, että Ruotsin nainen saisi valtiollisen äänioikeuden. Yhdistys, jonka mielestä naisen tulee saada valtiollinen äänioikeus samoilla ehdoilla kuin mieskin, tahtoo toimia niin, että yleinen äänioikeus, kun se annetaan miehelle, myöskin on annettava naiselle. — Jotta naitu nainenkin tulisi valtiollisesta äänioikeudesta osalliseksi tahtoo yhdistys kannattaa työtä niiden siviilissa vielä mahdollisesti löytyvien määräysten poistamiseksi, jotka koskevat miehen edusmiehyttä ja siis ovat esteenä naidun naisen äänioikeudelle. — Siinä tapauksessa että olot myöntäisivät osittaisen äänioikeuden antamista naiselle pitää yhdistys tätä osittaista uudistusta keinona pitemmälle menevän uudistuksen toteuttamiseksi.»

Ohjelmassa vaaditaan, kuten näkyy, äänioikeutta naisille silloinkin miehetkin saavat yleisen äänioikeuden, siten poiketen naisasian yhdenvertaisuuden periaatteesta, jonka nojalla naisten tulee saada samat oikeudet kuin miehilläkin nykyään on. Jos ohjelmassa tuonnempana myönnyttäänkin »osittaisiin uudistuksiin», s. o. äänioikeuteen naiselle samoilla perusteilla kuin miehetkin nykyään siitä nauttivat, niin ei käy kieltäminen, että johdannossa se tehdään sivuseikaksi, jonka tässä yhdistyksessä olisi pitänyt olla pääasiana, ja päinvastoin. Asian omituisuus selviää parhaiten jos ajattelemme sitä mahdollisuutta, että joku puolue tai yhdistys, joka toimii äänioikeuden saavuttamiseksi määrätyleiselle kansalaisryhmälle, tekisi tämän toivomuksensa riippuvaksi jonkun toisen puolueen mahdollisesta voitosta, joka puolestaan toimii toisen kansalaisryhmän äänioikeuden hyväksi.

Uusi yhdistys, jonka ensimmäisenä puheenjohtajana oli rouva Emilia Broomé, tunnettu toiminnastaan rauhanaatteen hyväksi, on alusta alkaen ottanut ajaakseen naidun naisen äänioikeuden asiaa ja tätä varten lähettänyt lakimiehille kyselykaavan. Se on myös toimittanut lähetystöjä valtioministeri von Otterille ja oikeusministeri Bergerille, lähettänyt kehoituksia Ruotsin naisille sekä järjestänyt suuren joukon esitelmätilaisuuksia. Vuosien kuluessa on yhdistys yhä kasvanut, niin että paikallisyhdistysten luku joulukuussa 1907 oli 116.

Jo vuonna 1903 olivat nämä yhtyneet koko maata käsittäväksi järjestöksi, jonka keskushallinnon jäseninä olivat professorin rouva Ann Margret Holmberg, koulunjohtajatar Anna Whitlock ja Fredrika-Bremer-liiton toimiston johtajatar, neiti Gertrud Adelborg. (Katso »Viime vuosien äänioikeusliike«.)

Ruotsin sosialidemokratiseen liikkeeseen on naisiakin yhtynyt ja useat naisten keskuudessa perustetut yhdistykset pyrkivät sen tarkoituksensa toteuttamaan. Nämä yhdistykset ovat kahta lajia. Toiset, n. s. *naisklubit*, ovat liittyneet valtiolliseen liikkeeseen, muut eli *ammattiyhdistykset* kuuluvat ammattiliikkeeseen. Edellisistä on vanhin *Tukholman Yleinen Naisklubi* (säännöt v:ltä 1898), jonka tarkoituksena on olla sosiaalisen naisliikkeen yhdyssiteenä, ennen kaikkea toimimalla siihen suuntaan, että työläisnaiset järjestyvät ammattiyhdistyksittäin ja niissä kasvatetaan käsittämään solidarisuuden merkitystä alaluokan vapauttamiseksi. Edelleen tahtoo klubi ottaa osaa valtiolliseen elämään ja koettaa saada sekä omat jäsenensä, että naiset yleensä ymmärtämään sen merkitystä. Klubi koettaa myöskin seurusteluiltemiensa kautta osaksi helpoittaa jäsentensä tutustumista, osaksi jalostavan lukemisen y. m. kautta myötävaikuttaa jäsentensä henkiseen kehitykseen. Naisklubit Tukholman-Etelässä, Göteborgissa, Norrköpingissä, Helsingborgissa, Eskilstunassa, Gnängesbergissä, Malmössa ja Malmbergetissä ovat järjestetyt jotenkin samojen sääntöperiaatteiden mukaan. Kuitenkin sillä eroituksella, että ammattiagitatsioonia nytemmin hoitaa v. 1895 vartavasten asetettu komitea, joka tätä tarkoitusta varten toimii pääkaupungin naisten keskuudessa. Työhön kuuluu pääasiallisesti julkisten kokousten järjestäminen esitelmineen, keskusteluineen, sanomalehtikirjoitusten hankkiminen ja tehtaissa toimeenpantu agitatsiooni.

Ammattiyhdistysten toiminta ilmenee *Tukholman Naisten Ammattiyhdistysten* säännöissä, jotka hyväksyttiin syksyllä 1902. Yhdistys koettaa ammattikunnittain liittää sekä kodeissa, että teollisuuslaitoksissa toimivat työläisnaiset lujaan ja

*) Tiedot on rouva Anna Sterky hyväntahtoisesti antanut.

yksimieliseen järjestöön, saavuttaakseen täten ihmisarvonmukaisempia taloudellisia elämänehtoja, lyhempää työaikaa, pysyväsiä työsopimuksia ja muita yhteiskunnallisia etuja, joita työläisnaiset työnsä yhteiskunnalliseen merkitykseen nähden ovat oikeutetut saamaan. Niillä teollisuuden aloilla, joissa työ tapahtuu osaksi maaseudulla, koettaa yhdistys myöskin mikäli mahdollista, järjestää työläisnaiset, ehdollisesti vetoamalla Työläiskuntien apuun.

Yhdistys jakaantuu ammattiryhmiin eli osastoihin, jotka kukin valitsevat oman hallintonsa omine taloushoitoinen, mutta joiden säännöt ovat yhteisiä kaikille osastoille. Jos syntyy riitaisuuksia jossakin yhdistyksen osastossa, on siitä kohta tieto annettava keskushallinnolle ja tämän tulee silloin yhdessä asianomaisen osastohallinnon kanssa ryhtyä niihin toimenpiteisiin, joita asema kulloinkin vaatii. Jos työlakko on kysymyksessä voidaan sellaiseen ryhtyä ainoastaan osastokokouksen päätöksestä ja $\frac{2}{3}$ äänten enemmistöllä. Sen lisäksi tulee keskushallinnon kokoonkutsua muiden osastojen toimikunnat, jotka siten joko kannattavat tai hylkäävät kysymyksessä olevat lakko tuumat. Yleensä täytyy keskushallinnon kaikin voimin koettaa ratkaista syntyneet riitaisuudet rauhallisella tavalla ja tavalla sellaisella, joka on niin edullinen kuin suinkin työläisnaisille. Lakon ja työnsulun kestäessä tulee keskushallinnon kaikilla käytettävillä keinoilla koettaa hankkia taloudellista avustusta työläisnaisille sekä jakaa nämä rahavarat tarpeen mukaan, kuitenkin aina noudattamalla sitä sääntöä, että yksinäiset naiset, joilla on lapsia, ovat ensi sijassa huomioon otettavat.

Tarkoituksena on koota tämän yhdistyksen ammattiosastoihin kaikki naiset, jotka eivät jo kuulu ennestään oleviin ammattiyhdistyksiin, joissa on sekä mies- että naisjäseniä. Naisien liittoon kuuluvat tätä nykyä seuraavat osastot: lakki-, rosetti-, paita- ja räätäliompelijattarien sekä pesijättärien että silitäjättärien osastot. Järjestyksen alaisina olivat v. 1902 kappaleninki- ja sateenvarjo-ompelijattarien sekä trikookutojien osastot. Aikaa voittaen ulotetaan agitatiooni toisiinkin ammatteihin. Ammattiagitatiooniin tarvittavat varat on johtokunta tähän

asti hankkinut myyjäisten kautta, saaden jonkun verran apua Sosialidemokratiselta puoluehallinnoltakin. Sitäpaitsi on Ruotsissa olemassa erityinen Hansikkaompelijattarien liitto, jolla on osastoja Tukholmassa, Malmössä, Helsingborgissa, Lundissa, Kristianstadissa ja Landskronassa.

Seuraaviin ammattijärjestöihin kuuluu sekä mies- että naisjäseniä: Ruotsin leipurityöläisten, satulaseppien, tapetseerarien, jalkinetyöläisten, sokerileipojien, kankurien, raitioteiden puhdistajien, kirjansitojien, olutpanimotyöläisten, kirjaltajien, tupakkatyöläisten, korkki-, rauta- ja metallityöläisten, ulkotyöläisten ja tehtaalaisten, sekä kemiallis-teknillisten työläisten ammattiyhdistykset. Lukuunottamatta tupakka-, olutpanimo- ja kirjansitomotyöläisten sekä kirjaltajien ammattiyhdistyksiä, ovat naiset heikosti edustetut n. s. yhteisissä yhdistyksissä. Vuonna 1902 laskettiin Ruotsissa olevan noin 5,000 järjestynyttä työläisnaista eli tuskin $2\frac{1}{2}$ prosenttia maan työläisnaisten koko lukumäärästä.

Pohjoismaiden sosialidemokratrisissa kongresseissa on kysymys naisten järjestymisestä sentähden usein ollut keskustelun alaisena. Köpenhaminan kongressissa 1901, johon Ruotsinkin sosialidemokratrisia naisia oli saapunut, tehtiin seuraava päätös: »Koska kongressi järjestymisessä, niinhyvin ammatillisessa kuin valtiollisessa, näkee ainoan tehokkaan keinon, jolla naiset voivat saavuttaa ihmisoikeutensa, niin täytyy työväenpuolueen yhtenä päätehtävänään toimia siihen suuntaan, että naiset saataisiin ymmärtämään järjestymisen välttämättömyyden. Tämän tarkoituksensa saavuttamiseksi, ehdottaa kongressi eri maiden keskusjärjestöille, että he taloudellisesti kannattaisivat sekä suullista että kirjallista agitatioonia — — sekä kehoittaa työväenpuolueen sanomalehdistöä kaikkialla, missä syytä on olemassa, räikeästi esiintuomaan kaikki epäkohdat, joiden alaisena sorretut, järjestäymättömät työläisnaiset kärsivät.» Mutta samalla kehoitetaan tuossa samaisessa päätöksessä eri maiden työväenpuolueita »valtiollisessa agitatioonissa nimenomaan toimimaan suojeluskäytännön*) aikaansaamiseksi naisten ja lasten työhön nähden.

*) = kieltolakien.

Tämän kautta on puolue omistanut periaatteen, joka on jyrkässä ristiriidassa naisasian ohjelman kanssa, jossa ohjelmassa vaaditaan samaa vapautta täysikäiselle naiselle kuin täysikäiselle miehellekin työnsä valitsemisessa. Tuntuukin joskus siltä kuin naisia järjestävät johtajat ensi sijassa pitäisivät silmällä puhtaasti valtiollisia puolueharrastuksia. Niinpä mainitaan »Socialdemokraten'issa» syksyllä 1902 naisagitaatorin agitatsioonimatkasta, että 18 esitelmästä useimmat käsittelivät puolue- ja kunnallisohjelmaa.

Näyttää kuitenkin siltä kuin olisi työ näinä viime vuosina ollut luonteeltaan enemmän itsenäistä. Suuressa sosialidemokratisten naisten kongressissa Tukholmassa, helmikuussa 1907, pidettiin monta esitelmää, esim. vaimon asemasta ja naisten oikeudesta valita työnsä, jotka osoittavat jonkunlaista vapautumista sosialidemokratien tavanmukaisesta ajatussuunnasta. Tehtiin päätös, jossa kokous vastusti sellaista naistyötä koskevaa erikoislainsäädäntöä, joka vaikeuttaa naisten jo ennestään niukkaa toimentulonmahdollisuutta.

Naiset ja siveellisyystyö.

Ruotsin ensimmäisten naisasianaisten kunniaksi on luetava eräs seikka, joka todistaa hyvää sekä heidän selvänäkösyydestään että rohkeudestaan, se seikka nimittäin, että heidän piirissään ilmestyivät siveellisyyskysymyksen hartaimmat taistelijat. Fredrika Bremerin kannan tunnemme hänen »Hertha» nimisestä romaanistaan. Se peloton rohkeus ja tietoisuus, mikä ilmenee rouva Adlersparren tätä kysymystä koskevissa lukuisissa sanomalehtikirjoituksissa, tulee aina säilymään kiitollisessa muistossa. Niiden kautta tuli moni käsittämään, kuinka suurena häpeäpilkkuuna kaksinainen moraalinen surullisine seurauksineen on kristityissä yhteiskunnissa. Niin kauan kuin kynä pysyi hänen kädessään taisteli hän väsymättä aikakauskirjassaan korkeamman siveellisyysäännön puolesta, antamatta hetkeksikään sokaista itseään niillä runollisilla valeverhoilla, joiden varjolla naturalismi kerta toisensa perään on koettanut alentaa siveellistä mittakaavaa. Erittäin valaisevia ja ytimekkäitä ovat hänen kirjoituksensa »Mödrarna och sedlighetsfrågan» (Äidit ja siveellisyyskysymys; Dagny 1887), »Det moderna sed-

lighetskrafvet i kamp mot reaktion och radikalism» (Nykyajan siveellisyysvaatimus taistelussa taantumista ja radikalismia vastaan 1887*) ja »Om sedlighetsfrågan i de nordiska länderna 1888» (Siveellisyyskysymyksestä Pohjoismaissa 1888**).

Ruotsi on yhtä vähän kuin mikään muukaan maa voinut välttää ammattihaureuden mätähaavaa. Vanhempien aikakausien siveellisyysoloja ei vielä pidetä täysin tunnettuina. Kunigas Maunu Eerikinpojan hallitessa rangaistiin haureellisia naisia siten, että heidän täytyi kantaa »kaupungin kiviä», jotka kiinnitettiin heidän kaulaansa rautavitjalla. Kustavi Vaasa määräsi Salan hopeakaivoksen läheisyydessä asuville haureellisille naisille veron; vero säädettiin 2 äyriksi viikossa, joka muihin ulostekoihin nähden on pidettävä erittäin korkeana veroitukseksi. Vaikka sellaisten naisten lukumäärä vanhempinakin aikoina lienee ollut melkoinen Ruotsin suuremmissa kaupungeissa, on epäsiiveellisyys kuitenkin vasta 19:nen vuosisadan jälkimäisellä puoliskolla esiintynyt yleisenä prostitutsionina nykyaikaisessa merkityksessään, nimittäin varsinaisena ammattina. Koska tämä muutos tapahtui mainitun vuosisadan neljänä viimeisenä vuosikymmenenä, on syystä arveltu, että se on aiheutunut siitä, että haureus tehtiin ohjesääntöiseksi, joka tapahtui v. 1859. Federatsiooniliike ohjesääntöisen ammattihaureuden vastustamiseksi sai Ruotsissa alkunsa kolmekymmentä vuotta sitten ranskalaisen reformeeratun pastorin Alfred Testuz'in toimesta, jolloin *Brittiläisen Mannermaan ja Yleisen Federatsioonin Ruotsalainen Osasto* perustettiin 1878. Tässä yhdistyksessä, joka toimii lähettämällä kirjelmia kuninkaalle, valtiopäiville ja viranomaisille, sekä esitelmien, keskustelukokouksien ja kirjallisuuden kautta, ovat johtavat paikat aina olleet miesten käsissä. Mutta naisetkin ovat toimineet siveellisyystyössä. Heistä mainittakoon rouva Natalie Andersson-Meijerhelm, Suomessakin tunnettu siveellisyyskysymystä koskevista esitelmistään; Lina Nordvall, joka kuolemaansa asti (1890) oli federatsioonikokousten elähyttävänä henkenä; rouva Myhrman-

*) Meddelanden af Esselde. **) Dagny 1888.

Lindgren, joka jonkun aikaa toimitti »Sedlighetsvännen» nimistä aikakauskirjaa; sisaret Eva ja Mathilda Fryxell; rouva Anna Höjer, joka on toiminut valkoisen orjakaupan ehkäisemiseksi y. m. Naiset ovat monta kertaa anomuksien ja kokouksien kautta esiintyneet osoittaakseen inhoaan siitä, että pahetta on ohjesäännöillä järjestetty, ja paheksuakseen sitä velttoutta, minkä yleisö osoittaa epäsideellisuuden vastustamisessa. Joulukuussa 1883 jätettiin kuninkaalle 2,500 naisen allekirjoittama anomus, jossa vaadittiin ohjesääntöisyyden poistamista sekä että viranomaisia Tukholmassa ja muissa Ruotsin kaupungeissa käskettäisiin tarkemmin valvomaan katurauhaa, erittäinkin siihen nähden, ettei naisia julkisilla paikoilla hätyytettäisi ja että tarkastus- asemien y. m. ylläpitämiseksi käytetyt varat varattaisiin hyvin järjestettyjen sairaaloiden perustamiseksi ja n. s. työkotien ja muiden suojeluslaitosten kannattamiseksi turvattomien naisten hyväksi. Anomus ei kuitenkaan vinyt toivotuille perille.

Valtiopäivillä 1893 teki ruukinhoitaja Hugo Tamm lakiesityksen järjestelmällisen haureuden poistamiseksi. Tämän johdosta piti 700 naista kokouksen Continental-hotellissa, jossa tehtiin seuraava päätös:

»Koska tämä lakiesitys tarkoittaa toimenpiteiden aikaansaamista yhteiskunnallisen paheen vastustamiseksi, jonka ilmenemismuodot levittävät tuhoa ja kurjuutta laajoissa piireissä ja jäytävät yleistä siveyttä, lausuvat kokouksen osanottajat yksimielisesti suuren ilonsa siitä, että tämä huomiota ansaitseva asia on joutunut valtiopäivien harkittavaksi ja ilmaisevat lämpimän tunnustuksensa kaikille, jotka koettavat sitä edistää. Koska nainen yhteiskunnan kaikissa kerroksissa saapi enimmin kärsiä siitä kurjuudesta, joka on epäsideellisuuden seurauksena; koska nainen lähinnä on velvollinen äitinä ja kasvattajana puolustamaan nousevaa sukupolvea, niin täytyy hänen antaa ruukinhoitaja Tammin jaloille pyrinnoille se sideellinen tuki, jonka antaminen on hänen valtassaan. Tuntien tämän velvollisuuden ja oman vastuunalaisuutensa tahtovatkin tämän kokouksen osanottajat lausua hartaimman vakaumuksensa kannattaman myötätuntoisuutensa lakiesitykselle.»

Vuonna 1898 perustettiin naisten siveellisyysyhdistys »Hvita bandet» (Valkonauha), jonka ohjelmaan myöskin kuului raittiuskysymys. Kunkin kuukauden ensimmäisenä maanantaina pidettiin esitelmä K. F. U. K:n (Nuorten naisten kristillisen yhdistyksen) huoneustossa, vuoroin siveellisyys- ja vuoroin raittiusesitelmää. Sitäpaitsi järjesti yhdistys siveellisyysesitelmää, sekä harjoitti lähetystointia parantolassa langenneitten naisten keskuudessa. Nytemmin on yhdistys yhtynyt Ruotsin Valkonauhaan. (Katso sivu 100.)

Talvella 1902 vallitsi suuri virkeys siveellisyystyön alalla ja naisetkin ottivat erittäin tehokkaalla tavalla osaa tähän työhön. Useiden sanomalehtikirjoitusten johdosta, sekä Tukholman kaupungin konsistorin, Federatsioonin ja Tukholman pappiseurauksen ylimaaherra-virastolle lähettämien kirjelmien johdosta, jotka vaativat osaksi ammattihaureuden poistamista, osaksi yleisen siveellisuuden parempaa valvontaa, valittiin eräässä naisten pitämässä kokouksessa helmik. 5 p:nä komitea, joka sai toimekseen järjestää kokouksia asian ajamiseksi. Näitä kokouksia pidettiin kokonaista 18, eri osissa kaupunkia ja eri naispiireissä. Liikkeen johtajia olivat rouvat Anna Höjer, F. Vesterberg, L. Woods-Beckman, Billström, neidit Anna Roos, Mathilda Fryxell, I. Draghi, M. Vinqvist, E. Rathou y. m. Näiden kokousten tuloksena oli kuusi ylimaaherra-virastolle jätettyä naisten anomusta, saman suuntaisia kuin mieskorporatsioonien anomukset. Näiden anomuksien allekirjoittajia oli 500 kansakoulun opettajarta, Ompelijattarien yhdistys, Nuorten naisten kristillinen yhdistys, Valkonauha, Naisten Lähetisyhdistys, Nuorten naisten eteläinen kristillinen yhdistys. Sitäpaitsi jätettiin 15,438 henkilön allekirjoittama joukkoanomus sekä Fredrika-Bremer-liiton johtokunnan kirjelmä.

Sanomalehdistössä olleista lausunnoista mainittakoon tässä seuraavat »Äidin» kirjoittamat sanat (Stockholms Dagblad 3 p. tammik. 1902): »emmekö itse asiassa osoita julmuutta *miestä* kohtaan, kun emme tässä suhteessa koskaan vetoa hänen jalompaan persoonallisuuteensa, kun emme koskaan ota lukuun muuta kuin hänen huonompia tunteitaan, — — kun emme koskaan

häneltä odota mitään itsensä hillitsemistä, emmekä mitään sääliä heikompia kohtaan, vaan pikemmin jätämme hänet siihen luuloon, että hillitsemättömyys on hänelle eduksi? Tuleeko veli onnelliseksi sen anteeksiannon kautta, joka hänelle niin auliisti tarjotaan, silläikaa kun rangaistuksen, häpeän ja yhteiskunnallisen pannaan taakka sälytetään sisaren heikommille hartioille? Eikö päinvastoin tämä vapauttaminen lukemattomissa tapauksissa, huolimatta niistä ubrauksista, jotka tehdään *hänen* (veljen) pelastamiseksi, koidu hänelle omaksi turmioksi, sairaudeksi ja ennenaikaiseksi kuolemaksi, eikö siitä sikiä se kalvava matonen, joka jäytää hänen elämänonneaan ja jo äidin kohdussa myrkyttää hänen omat lapsensa?»

Niin sanottua valkoista orjakauppaa vastaan ovat viime aikoina useat naiset suurella tarmolla taistelleet. Rouva Anna Höjer on ulkomailla kunnialla edustanut Ruotsia kongresseissa, joita on pidetty tämän paheen vastustamiseksi, sekä »Dagny» lehdessä koettanut tehdä tämän liikkeen naisille tunnetuksi. Toukokuussa 1902 perustettiin *Ruotsin kansalliskomitea valkoisen orjakaupan vastustamiseksi*. Sen jäseninä ovat valtiopäivien ensimmäisen kamarin edusmies ruukinisäntä Hugo Tamm puheenjohtajana tohtori Karl Hildebrand sihteerinä, neiti Gertrud Adelborg, neiti Clara Wahlström, rouva Anna Höjer sekä neiti Sigrid Netzel, (Tukholman vaivahoitohallituksen jäsen). Kaikki nämä jäsenet sekä yhdeksän muuta henkilöä (2 naista, muut miehiä) ottivat osaa Lontoossa 1899 samaa tarkoitusta varten pidettyyn kongressiin. Puheenjohtaja herra H. Tamm sekä kuninkaan korkeimman oikeusistuimen jäsen, oikeusneuvos G. Herslow, olivat hallituksen edustajina virallisessa Pariisin kongressissa heinäkuussa 1902 ja neiti Wahlström edusti Ruotsia Frankfurt a. Mainin kansainvälisessä kongressissa lokak. 1902. Tähän asti on komitea toiminut ottamalla selkoa epäiltävistä tapauksista, työistä, joita eri tavalla sanomalehti-ilmoitusten kautta on houkuteltu hakemaan paikkoja vieraisissa maissa. Lontoon kansainväliseltä toimistolta saapuu alinomaa kysymyksiä ja niiden johdosta on toimeenpantu tutkimuksia. Nytemmin

on muodostunut »Vaksamhet» (Valppaus) niminen yhdistys; sen johtajana on neiti Clara Wahlström.

Naiset ovat myös tehokkaalla tavalla ottaneet osaa työhön turva- ja Magdaleena-kotien hyväksi. »Koti langenneita naisia varten» perustettiin jo 1852 rouva Elmbladin toimesta, »Yö-maja naisia varten» perustettiin 1884 Lina Nordvallin ja pastori Backin toimesta, »Elsa Borgin turvakoti» syntyi 1879, »Hemmet» Skurussa avattiin 1880 kapteeni ja rouva Ahlbergin toimenpiteestä ja Lina Nordvall perusti 1881 »Palvelijattarien turvakodin». Turvakoteja langenneita tai apua tarvitsevia naisia varten on Upsalassa, Geflessä, Örebrossa, Karlskronassa y. m. kaupungeissa.

Noin 13 vuotta on Bromstenin läheisyydessä toiminut suuremmin ja hyvin järjestetty »Fristad» niminen turvakoti, jonka uusi parhaimpien hyväntekeväisyys-periaatteiden mukaan rakennettu talo vihittiin 1902. Turvakoti voipi nyttemmin vastaanottaa 36—38 holhottia, joiden tehtävänä on kutominen, ompeleminen, sekä vaatteiden pesu, sillittäminen ja taloustoimet. Se on samalla talouskouluna, niin että nuoret naiset, kun he kolmen vuoden koetusajan jälkeen lähtevät ulos maailmaan palvelijattarina, ovat tietojensa ja harjaantumisen puolesta saaneet mitä parhaimman kasvatuksen. Ainoastaan sellaiset naiset pääsevät laitokseen, jotka itse sinne pyrkivät. Turvakodin puheenjohtajana ja rahastonhoitajana on rouva Alice Cervin, sihteerinä rouva Anna Höjer, johtajattarena diakonissa neiti Hanna Geijer. Turvakoti on vuodesta 1904 Diakonissalaitoksen hallinnon alainen.

Moni etevä siveellisyyskysymystä käsittelevä kirjoitus on lähtenyt naisten kynistä; toiset niistä koskevat nuorison kasvatusta siveellisyyteen ja kaksinaisen moraalien poistamista, toiset taas teroittavat mieliin minkälainen vaara järjestetty ammattihaureus on kansan ja nuorison oikeuskäsitteille. Naiset ovat koukuksissa ja sanomalehdistössä lausuneet monta valistunutta ja mieleenpantavaa sanaa näissä asioissa. Mainitsemme tässä rouva Myhrman-Lindgrenin sanat eräässä kansainvälisessä federatsiooni-

kokouksessa Tukholmassa 1890: »Omituista kyllä on tunnustus naisen tasa-arvoisuudesta miehen rinnalla ollut vaikeimmin saavutettavissa siveellisyyden alalla, eikä liene liian rohkea se väite, että syy siihen on ensi sijassa haettava siinä ammattihaureuden laillistuttamisessa, jota vastaan federatsiooni oikeuden nimessä taistelee. Sillä ei voitane kieltää, että järjestelmä, jonka rankaisevat toimenpiteet yksinomaan kohtaavat toista sukupuolta — vain toista kahdesta asianomaisesta — pakostakin myötävaikuttaa siihen, että yhteiskunnassa syntyy kiero käsitys näiden molempien asianosaisten yhtäläisestä vastuunalaisuudesta. Viranomaisen haureutta koskevien ohjesääntöjen kautta, jotka sovelletaan ainoastaan epäsideellisiin naisiin, leimataan nämä prostitutsionin merkillä, josta heidän itse asiassa on miltei mahdoton vapautua, silleikään kun heidän kanssarikoksellisensa, epäsideelliset miehet, säilyttävät kaikki vapaan kansalaisen oikeudet. Täten muodostuu ohjesääntöisyys tärkeäksi tukipylvääksi nyt vallitsevalle kaksinaiselle moraalille, jonka mukaan yleinen mielipide niin kerrassaan eri tavalla tuomitsee miehen rikoksen siveytlakia vastaan verraten siihen tuomioon, minkä se langettaa naisesta saman lain rikkomisesta. Ja tämä kaksinainen moraalituoپی loogillisella välttämättömyydellä mukanaan hämmennyneitä oikeuskäsitteitä muillakin yhteiskunnallisilla aloilla. Jos kokonaan jätämme sikseen sen kysymyksen, onko epäsideellisyys sellaisenaan rangaistuksenalainen tai ei, niin täytynee meidän kai myöntää, että kumpikin sen harjoittajista on yhtä paljon tai yhtä vähän rangaistuksenalainen. Ja siihen terveydelliseen vaaraankin nähden, minkä se tuottaa yhteiskunnalle, täytynee tavallisen terveen järjen mukaan asettaa molemmat asianosaiset samaan asemaan.»

»Kun naiset puolestaan», sanoo rouva Adlersparre (Meddelanden från Esselde) »yrittävät toimia periaatteidensa hyväksi ja yhteisvoimin koettavat saada uudenaikaista siveellisyysvaatimusta tunnustetuksi, leimataan tämä yritys hengellisen ylpeyden hävyttömäksi ilmaukseksi. Mutta — — puhtaat ja totuudessa väkevät voimat miesten ja naisten joukossa — — taistelevat uudenaikaisen siveellisyysvaatimuksen puolesta taannuttavaa

radikalismia vastaan, joka vaatii miehelle oikeutta elää epä-siveellistä elämää. Taistelu on alkanut. Johtakoon se oikeuden ja siveyden voittoon, samalla kuin kehoittaa antamaan anteeksi yksityisiä harha-askeleita.»

Se apu, minkä valistuneet lääkärit ovat alkaneet antaa tälle työlle kaikilla aloilla, on epäilemättä edistävä sen pyrintöjä. Erittäinkin on se vaikuttava yleiseen mielipiteeseen. Tohtori Ellen Sandelin († 1907) sanoo »Om ungdomens sedliga uppfostran» (Nuorison siveellinen kasvatus) nimisessä kirjassaan: »Jotta nuoria voitaisiin kasvattaa todellisesti siveellisiksi ihmiksi, on tarpeellista, että heihin istutettavia siveyskäsitteitä ei oteta kahtalaisen moraalin käsikirjasta, vaan että heitä juurrutetaan siihen totuuteen, että moraalii on sama niin miehelle kuin naiselle. Tuntekoot vanhemmat yhteiskuntaa ja nousevia sukupolvia kohtaan pyhäksi velvollisuudekseen juurruttaa tätä siveysihannetta nuorten sydämiin ja heille antaa tietoa siitä, sillä yksin se tieto on voimakas antamaan heille sitä jaloa intoa, sitä tulista hehkua, sitä kaikkia vastuksia uhmaavaa tahtoa, joka heille on tarpeen, kun taistelevat epä-siveellisyyden kiusauksia vastaan. Jos meidän siten on onnistunut nuoria innostuttaa tähän taisteluun, ja jos on onnistunut heitä vakaannuttaa siitä, että ihmissuvun tulevaisuus riippuu siitä, voivatko he elää niiden siveyskäskyjen mukaan, joita luonto heille on asettanut, niin saatamme siitä omistaa valoisia toiveita. — — Siten on vähitellen perustus laskettava sille uudelle yhteiskunnalle, joka omistaa kaikki entiset edut, mutta jolta puuttuu sen viat, johon epä-siveellisyys heittää yhä lyhyemmän varjon, jonka lait, miesten ja naisten yhdessä laatimat, suojelevat naista samassa määrässä kuin miestäkin, jossa ei tule puuttumaan naisen täyttä osaa työssä ihmiskunnan edistymiseksi, jossa *yksi* moraalii on vallitseva.»

Ensimäisen, kruununprinssi Oskarin suojeituksen alaisen Naiset ja raittiustyön perustamisesta Ruotsissa v. 1837 kului pitkä aika ennenkuin liike voitti suurempaa alaa ja vieläkin pitempi aika ennenkuin naiset alkoivat tehokkaammin ottaa osaa tähän

työhön. *) Vasta sittenkun englantilaiset ja amerikkalaiset raittiusyhdistykset esitelmänpitäjien kautta alkoivat tulla tunnetuiksi Ruotsissa, ryhtyivät naisetkin raittiuspyrintöjä kannattamaan. Suurten yhdistysten jäsenistä lieene nykyään 3 prosenttia naisia. Vaikuttavimpia heidän kesken ovat neidit Mathilda Fryxell ja Beatrice Dickson. Edellinen on niiden yritysten johtavana sieluna, joiden tarkoituksena on raittiuden edistäminen naisten ja nuorison keskuudessa, jota paitsi hänen kynänsä on ahkerassa toiminnassa raittiuden hyväksi. Jälkimäinen perusti Göteborgissa Ruotsin ensimmäisen paikallis-sininauhayhdistyksen ja on hän etevä puhuja. Muista naisista, jotka toimivat raittiusasian hyväksi mainittakoon rouva Kristina Bergman joka v. 1893 oli Good Templar-liiton toimeenpanevan johtokunnan jäsen, neidit Amanda Leffler, Tekla Enegren, Emmy Hellström, Anna Eneroth, Nanny Helgarzon y. m. *Naisten raittiusyhdistys* perustettiin v. 1887 rouvien Jenny Anderssonin, K. Johanssonin ja Nikoline Truvé'n aloitteesta. Se toimi etupäässä polisien, postiljonien, ajurien, rautatien- ja raitiotien-palveluskunnan keskuudessa, ylläpiti kahviloita, lukusalia y. m.

Neiti Emilie Rathoun aloitteesta perustettiin lokakuun 10 p:nä 1900 *Valkonauha yhdistys*, joka kohta liittyi »Maailman naisten kristilliseen raittiusliittoon» (World's Women's Christian Temperance Union). Tämä uusi yhdistys esiintyi kuitenkin julkisemmin vasta sitten kun maailmanliiton lähettiläs, rouva Ignate Carlssen, Norjasta, alkupuolella vuotta 1901 kävi Ruotsissa, jolloin haaraosastoja perustettiin useaan paikkakuntaan. Nämä yhdistykset valitsivat syksyllä samana vuonna keskushallituksen, johon seuraavat henkilöt tulivat kuulumaan, nim. neiti Ebba Löwenadler, Upsalasta, puheenjohtajana, neiti Emilie Rathou, Tukholmasta, varapuheenjohtajana, neiti Maria Sandström, Tukholmasta, sihteerinä, rouva Anna Hallberg, Tukholmasta, varasihteerinä, neiti Kerstin Larsson, Tukhol-

*) Juopuminen on harvinainen naisten kesken. Tilastotiede osoittaa, että, 1870—1889 2,6 juopuneista oli naisia. Samaan aikaan oli juopposairaista 7,7 naisia. Niistä 902 henkilöstä, jotka vv. 1861—1888 kuoli Tukholmassa juopumisesta oli 6,2 tai 6,7 naisia.

masta, rahastonhoitajana. Nykyään on yhdistyksen jäsenluku järjestön 36 yhdistyksessä yhteensä noin 2,000. Yhdistyksen keskushallituksessa toimii rouva Emma Wretlind puheenjohtajana, neiti Emilie Rathou sihteerinä ja rouva Tekla Julinder rahastonhoitajana. Lähettämällä kehoituksia naisille, toimeenpanemalla raittiusopetusta lasten ja nuorison keskuudessa, toimittamalla lentolehtisiä ja v:sta 1904 alkaen omaa aikakauskirjaa »Hvita Bandet» on keskushallitus koettanut levittää tietoa yhdistyksen toiminnasta ja periaatteesta ja herättää innostusta raittius ja siveellisyyksymyksiin.

Vuonna 1902 oli »Ruotsin opiskelvan nuorison raittiusyhdistyksellä» (Sveriges Studerande Ungdoms Helykterhetsforening) haaraosastoja kahdessa tyttökoulussa. Mainitun yhdistyksen keskushallinnossa on eräs nainen, seminarin opettajatar Frida Stillberg, jäsenenä. Ruotsin Sininauha-yhdistyksen keskushallinnossa on jäsenenä rouva Augusta Videbeck, ja kreivitär Mathilda Leijonhufvud on tehokkaasti edistänyt yhdistyksen tarkoituserää. Suuren pohjoismaisen »raittiusviikon» aikana Tukholmassa, heinäkuussa 1902, pidettiin myös ensimmäinen pohjoismainen Valkonauhan kokous, naisten johtamana naisia varten. Tässä tilaisuudessa liittyivät Skandinavian ja Suomen raittiuden alalla toimivat naiset yhä läheisempään keskenäiseen vuorovaikutukseen. — Tässä sopinee parhaiten mainita suuremmoinen *Skandinavilainen Merimieskoti* Lontoossa, joka on ruotsalaisen naisen, Agnes Hedenström-Welinin luoma.

Niistä monista, eri tarkoituseriä ajavista, yhdistyksistä, joissa Ruotsin naisten isänmaanrakkaus ja yhteishyvän harjastus on ilmennyt, on v. 1874 perustetulla »*Handarbetets vänner*» (Käsityön ystävät) nimisellä seuralla huomattava sijansa. Se edustaa naiskäsityön käytännöllis-taiteellista puolta, ja se on syntynyt kokonaan naisten aloitteesta samoin kuin sen johtajatkin ovat naisia. Se toimii Ruotsin taideteollisuuden jalostamiseksi isänmaalliseen ja taiteelliseen suuntaan ja se on laajalti vaikuttanut sekä kotimaassaan että muissa pohjoismaissa ja Suomessa. Sen suuremmoiseen ja väsymättömään toimintaan liittyy nimet: Sophie Adlersparre, Hanna Winge, Ellen An-

Naisyhdistyksiä eri tarkoituksia varten.

karsvärd, Hanna Lindberg, Fredrika Limnell, Molly Rohtlieb, Anna Fleetwood-Derby, Julia Kjellberg von Vollmar, Anna Wallenberg y. m. Yhdistyksen puheenjohtajana on tätä nykyä rouva K. Michaelson.

Föreningen för Sömmerskor (Ompelijattarien yhdistys) rouva Elisabeth Nyströmin perustama v. 1880, käsittää kaikki ne naiset, jotka elättävät itseään käsityöllä, ja se toimii edistämällä jäseniensä sekä moraalista että aineellista parasta semminkin auttamalla heitä (heidän kokoamalla varoillaan) sairauden sattuessa. Sen jäsenet eivät kuulu niihin ihmisiin, jotka ovat tottuneet elämään lähimäisensä kustannuksella. He ovat yleensä ahkeria, velvollisuuksiensa täyttämässä tunnollisia yhteiskunnan jäseniä, jotka syövät omaa, rehellisesti ansaittua leipäänsä ja mikäli voimat ja varat riittävät, elättävät paitsi itsensä myöskin iäkkäitä vanhempiaan, alaikäisiä siskojaan y. m. Sairasapukassa maksoi 1880—1905 noin 33,132 kr., vapaan lääkärinhoidon ja lääkkeiden sekä sairaspäivien avustukseen. Apukassa on jakanut 22,000 kylpypilettiä (muta-, havu-, lämpöisiä ja kylmiä kylpyjä), 647 jäsentä sai nauttia kesälomaa yhdistyksen kesäsiirtoloissa; myöskin ovat yhdistyksen jäsenet saaneet apua voidakseen oleskella kylpypaikoissa. Yhdistykseen, jolla myös on 34,000 kruunun eläkekassa, kuului 1903 510 jäsentä ja 341 kunniajäsentä. Sen puheenjohtajana on neiti Mathilda Fryxell.

Nya Idun niminen yhdistys, joka perustettiin 1885, toimii sääntöjensä mukaan »kaikesta puolueväristä huolimatta valmistaakseen eri toimialoilla työskenteleville, mutta yhteisten harrastusten elähyttämille naisille tilaisuutta yksinkertaisiin ja sisältörikkaisiin seurustelukokouksiin. Yhdistyksen jäseneksi pääsee jokainen sivistynyt nainen, joka toimii jollakin henkiselällä alalla, tai tietävästi harrastaa tieteellisiä, taiteellisia tai yhteiskunnallisia asioita.» Göteborgissa on *Iris-seura*, jolla on sama tarkoitus, mutta joka sen ohessa edistää yhteiskunnallisia ja hyväntekeväisysharrastuksia. — *Naistenklubin* (perustettu 1887) tarkoituksesta on sen puheenjohtaja neiti Hanna Andersson antanut seuraavan selonteon: »Tukholma on kehitty-mäisillään suurkaupungiksi, ja tällaisen kehittymisen aikana

ilmaantuu uusia tarpeita eri aloilla. Suhteellisesti nopeammin kuin kaupungin asukasluku on kasvanut, on niiden naisten luku lisääntynyt, jotka tekevät työtä ulkopuolella kotia. Tämä nopea lisääntyminen on, niinkuin luonnollista onkin, jakanut naiset eri ammattiryhmiin. Keskisäädyn naisista, jotka tekevät työtä kodin ulkopuolella — nämä tulevatkin tässä pääasiallisesti kysymykseen — jakaantuvat esim. oppikoulujen opettajat ja kansakoulun opettajat eri ryhmiin, postissa, telegraafissa, telefonissa, kontto-reissa tai käytännöllisillä aloilla toimivat naiset taaskin pieniin ryhmiin. Tällä jakaantumisella on kieltämättä muutamia hyviä puoliakin, mutta siinä piilee paljon vaarojakin naiselle ihmisenä, etupäässä vaara tulla yksipuoliseksi, joka aina seuraa eroit-tautumista. Tähän tulee lisäksi se, että kodin ulkopuolella työtä tekevä nainen liiankin usein kaipaa hyvän kotielämän hauskuutta ja iloa sekä että hän ajan ja varojen puutteessa harvoin on tilaisuudessa nauttia virkistävää seuralämää. Hänen tuttavapiirinsä tulee ahtaaksi, hän tuntee itsensä yksinään jätetyksi ja olevansa ulkopuolella sitä rikkaampaa elämää, jota eletään hänen ympärillään. Sen kautta että eri ryhmiin kuuluvat naiset yhtyisivät vaihtamaan mielipiteitä ja viettämään hyvää ja miellyttävää toverielämää voitaisiin voimakkaasti vastustaa tuon jo mainitun eristäytymisen sekä henkisiä että tunteeseen vaikuttavia vaaroja. (Dagny 1897.) — *Göteborgin tyttökoulu-yhdistys*, perustettu 1880, toimii naispuolisen nuorison kasvatuksen ja opetuksen hyväksi, keskustelemalla koulua koskevista tärkeistä kysymyksistä. — *Akateemisen sivistyksen saaneiden naisten yhdistys* perustettiin 1904. Yhdistyksen sääntöjen 1 § määrää: Yhdistyksen tarkoituksena on toimia siihen suuntaan, että akateemisen sivistyksen saaneille naisille suodaan ne edut, joita heidän suorittamansa kelpoisuusnäytteet käytännössä olevien lakien ja asetusten nojalla suovat miehille, joilla on samat kelpoisuusehdot. 2 §. Yhdistyksen jäseneksi pääsee jokainen ruotsalainen nainen, joka on suorittanut jossa-kin Ruotsin korkeakoulun tiedekunnassa muun kuin valmistavan tutkinnon. Yhdistyksen aloitteesta teki professori Trygger 1905 vuoden valtiopäiville lakiesityksen, että naiset, jotka täyt-

tävät kelpoisuusehdot saisivat hakea muutamia valtionvirkoja. — *Göteborgin ompelijattarien yhdistys* perustettiin 1888 tarkoituksella ylläpitää kesäsiirtolaa yhdistyksen jäsenille ja Göteborgin naisyhdistyksen haaraosasto *Föreningen*, perustettu 1885 tarjoaa ompelijattarille kahvia ja ruokaa halvasta hinnasta. Liikkeestä tuleva voitto jaetaan ompelijattarille ja muille ammattinaisille ammattitaidon saavuttamisavuksi, sairasavuksi y. m.

Naiset hyväntekeväisyyden alalla.

Ruotsin naisen toiminta hyväntekeväisyyden alalla on kauneimpia lehtiä hänen historiassaan. Useat Ruotsin kuningattarista ovat siinä suhteessa olleet jalona esikuvana. Kristiina kuningatar perusti v. 1637 *Yleisen lasten talon*. Ulriika Eleonoora vanhempi perusti v. 1682 *Drottningens hospital* nimisen sairastalon Tukholmaan sotilas- ja siviilivirkamiesten leskiä ja tyttäriä varten. *Sällskapet till arbetsflitens befrämjande* (Työkunnan edistämisseura) nimisen yhdistyksen perusti v. 1839 kuningatar Desideria työn välittämistä varten köyhille naisille. Kuningatar Josefina perusti 1875 *Kung Oscars minne* nimisen laitoksen, kodin säätyläisköyhiä varten. *Kronprinsessan Lovisas barnhospital* ja *Drottning Louises hjulpsfond* nimiset lahjoitukset ovat Kaarlo XV puolison muistoja. Nykyinen leskikuningatar Sofia, kuningatar Viktoria ja prinsessa Eugenie ovat perustaneet ja kannattaneet monta hyvää laitosta. Mainitsemme ainoastaan suuremmoisen Sofiakodin, jonka kuningatar Sofia perusti 1883 ja joka toimii monipuolisesti ja oivallisesti johdettuna sairashoidon hyväksi.

Edempänä on jo mainittu että Fredrika Bremer, rouvat Adlersparre ja Olivecrona olivat eteviä ja tietorikkaita ihmisystäviä. Lotten Wennberg, ensinmainitun hyvä ystävä, oli väsymätön köyhien kodeissa kävijä. Anna Hierta Retziusen tapaamme monella hyväntekeväisyyden alalla, Agda Montelius on johtavana henkilönä hyväntekeväisyyden järjestämisessä, Ebba Ramsay ja Thorborg Rappe ovat tehneet siunauksellista työtä lankeevatautisten ja aistinviallisten hyväksi. Jenny Lind osoitti kuninkaallista auliutta usealla hyväntekeväisyyden alalla, Agnes Lagerstedt harjoittaa suuremmoista toimintaa työväestön asuntojen parantamiseksi y. m.

Seuraavassa annetaan lyhyt selonteko naisen toiminnasta hyväntekeväisyyden alalla. *) Ei ole valitettavasti tilaa seikka-peräisemmälle selonteolle.

Tukholmassa oli v. 1905 kahdeksan lastenseimeä, jonne äidit, jotka tekevät työtä kodin ulkopuolella, voivat jättää lapsensa 10 äyriin (noin 15 p.) päivämaksua vastaan. Tästä mak-
susta saavat lapset kaksi jopa kolmekin ruokaveroa. Erittäin
hellittävässä tapauksissa — jos äiti esim. on sairas — otetaan
lapsia vastaan yöksikin, jolloin maksu koko vuorokauden hoi-
dosta on 25 ä 15 äyriä. Jokaista seimeä valvoo toimikunta,
johon kuuluu naisia sekä miehinen rahastonhoitaja; seimeä
johtaa hoitajatar, jolla on yksi tai kaksi apulaisnaista. Tavalli-
sesti on seimellä lahjoitettu pohjarahasto; mutta toimeentullak-
seen tarvitsee se sekä vapaaehtoisia lahjoja että kunnan kannatusta.
Vuonna 1892 antoivat seimet hoitoa 48,775 lapselle, joka summa edustaa yhtä montä tilaisuutta köyhille äideille
saada työnansiota. Useimmissa maaseutukaupungeissa on sam-
manlaisia lastenseimiä. Naiset ylläpitävät suuren lukumäärän
lastenkoteja ompeluseurojen, myyjäisten y. m. rahankeräysten
kautta saamalla varoilla. Tavallisesti johtavat naiset niitä, paitsi
maan suurinta lasten kotia, Tukholman yleistä lastenkotia,
jonka johtokunnassa on ainoastaan miehiä. Prinsessa Eugeni-
en perustamalla lastenkodilla Gotlannin saarella on kannatus-
rahasto, joka v. 1891 nousi 265,791 kruunuun. Täällä saavat
lapset hoitoa kunnes heille, rippikoulun käytyään, kodin toi-
mesta hankitaan paikkoja.

Sällskapet barnavård (Lastenhoito seura) nimisen yhdis-
tyksen tarkoituksena on levittää tietoja lasten hoidosta ja kas-
vatuksesta. Tämän tarkoituksen saavuttamiseksi on seura
perustanut Tukholmaan lastenhoitajien kasvatuslaitoksen. Lai-
tokseen otetaan noin kymmenkunta alle kahden vuoden olevaa
lasta, joiden äidit ovat pakoitetut hakemaan työtä kodin ulko-

*) Report from the Swedish Ladies' Committee to the World's Columbian Exposition in Chicago 1893. Compiled and edited by Ellen Fries. D. Ph. — Sveriges land och folk. Historisk statistisk handbok på offentligt uppdrag utgifven af Gustav Sundbärg. Sthlm. 1901, v. m.

puolella. Useimmat näistä lapsista ovat laitoksessa ainoastaan päivillä, pienempi osa heikoimmista saa myöskin öisin siellä kodin ja hoidon. Oppilaisiksi otetaan naisia, jotka ovat läpikäyneet Tukholman kansakoulun tai joilla on vastaavat tiedot ja ainakin 17 vuoden ikä. Opetus on sekä käytöllinen että tietopuolinen. Seuran toivomuksena on, että laitoksessa annettaisiin sekä käytöllistä että tietopuolista opetusta lastenhoidossa ja kasvatuksessa kaikille niille, jotka sitä tarvitsevat ja sellaista harrastavat. — Yhdistys *Katarina Barnavärn* (Katarinan lastenhoitoyhdistys) koettaa katuelämän kiusauksilta suojella kouluikässä olevia tyttöjä, joiden äidit ovat pakoitettut hakemaan elatuksensa kodin ulkopuolella. Vuonna 1900 oli laitoksen hoidokkaina 25 tyttöä. Heidän tehtävänään oli ottaa osaa laitoksen taloustoimiin, opetella käsitöitä, läksyjen lukeminen ja leikki. Menot tyttöä kohti ovat keskimäärin nousseet 30 äyriin päivässä. — Klaran seurakunnassa on eräs laitos, missä kansakoulutyöt saavat opetusta lastenhoidossa. — *Maitopisara* niminen yhdistys hankkii pääkaupungin köyhille pikkulapsille sopivaa ruokaa sekä koettaa antaa näiden äideille välttämättömpiä tietoja lastenhoidossa.

Malmqvistin kasvatustalitus alkoi toimintansa orpopyttöjen keskuudessa v. 1852 ja muutti 1862 omaan taloon. Tytöt saavat kansakoulunkasvatuksen ja oppivat taloustoimia, jonka jälkeen heille hankitaan palveluspaikkoja; he saavat yhä edelleen pitää laitosta kotinaan. Laitoksessa toimii johtajatar ja 4 opettajatarta sekä apulaisnaisia käytöllisiä töitä varten. Tukholman pitäjässä Rådan nimisellä tilalla on samanlainen laitos *Axel ja Sofia Almin tyttöjen kasvatustalitus*, jonka rouva Sofia Alm perusti v. 1891 sellaisia tyttöjä varten joiden pelättään joutuvan turmion tielle. *Kaupunginlähetyksen lastenkoti*, *Diakonissalaitoksen lastenkoti*, *Elsa Borgin lastenkoti*, *Sundsvallin lastenkoti*, *Nuorten tyttöjen koti* Göteborgissa y. m. ovat kaikki naisten johtamia. *Kuningatar Desiderian työkodin köyhiä ja turvattomia tyttöjä varten* Visbyssa, perusti v. 1823 Visbyn rouvasväenyhdistys. Sen yhteydessä toimii käytännöllinen talouskoulu. *Dubergin tyttökoulussa* Mota-

lassa, perustettu 1857, kasvatetaan nuoria tyttöjä palvelijattariksi. Sama tarkoitus on myöskin *työkodilla* Falunissa, jonka sikäläinen rouvasväenyhdistys on perustanut, ja *työkodilla köyhiä tyttöjä varten* Upsalassa, perustettu 1881. Sitä paitsi löytyy joukko yhdistyksiä, jotka hankkivat köyhille kansakoululapsille ruokaa, vaatteita, kenkiä ja joululahjoja. Kaikissa näissä yrityksissä ovat naiset toimeliaimmat ja useimmat niistä ovat syntyneet naisten aloitteesta.

Jo vuonna 1864 perusti neiti Anna Hierta n. k. *torstai-koulun*, jota hän johti 10 vuotta ja jossa vuosittain noin 70 palvelijatarta ja nuorta tyttöä sai maksutonta opetusta laskennossa, kirjoituksessa, oikokirjoituksessa ja maantieteessä. Samaan aikaan järjesti hän Klaran vanhassa koulutalossa ensimmäisen *parsimis- ja paikkaamiskoulun*, jossa hän sekä joukko muita pääkaupungin parempiosaisia naisia monen vuoden kuluessa opetti köyhempien kotien lapsille paikkaamista ja parsimista. Sellaisia kouluja löytyy nyttemmin maaseudullakin.

Toisen siunausta tuottavan ajatuksen toteutti rouva Retzius, kun hän v. 1887 perusti ensimmäisen *työkodin lapsia varten*, jossa lapset saavat opetusta käsitöissä ja yhden ruokaveron. Pojat valmistavat koreja ja mattoja, kutovat verkkoa, oppivat suutarin ja räätälintyötä, ompelevat säkkeitä, riipivät niiniä y. m. Tytöt ompelevat, kutovat kangasta, valmistavat tohveleita ja koreja, palmikoivat olkia j. n. e. Erityisesti pidetään silmällä, että lapset oppivat paikkaamaan vaatteita ja kenkiä sekä parsimaan. Kotoaan tuovat lapset rikkinäiset vaatteensa ja kenkensä paikattaviksi ja maksavat työaineista jonkun vähäpätöisen summan. Työkodissa valmistetut esineet myydään vähitellen tai erityisissä myyjäisissä. Tätä yritystä on kannatettu niin lämpimästi, että v. 1904 oli Tukholmassa 12 työkotia, joissa työskenteli 2,096 lasta ja Ruotsissa löytyi samana vuonna kokonaista 50 lastentyökotia. Vuonna 1899 sai 1,500 lasta maksutonta opetusta sekä päivällisen Tukholman työkodeissa ja kustannukset jokaista lasta kohti nousivat ainoastaan noin 28 Smk. vuodessa. Työkodit lähettävät myöskin osan lapsista n. s. kesäsiirtoloihin maalaiskoteihin. Selvää on, että

nämä työkodit opettavat lapsia rakastamaan järjestettyä elämää, työtä ja hyviä tapoja. Niinpä ovatkin sekä yksityiset että kunnat monella tavalla rientäneet auttamaan tätä jaloa ihmisystävää. Suuret joukot naisia korkeimmista yhteiskuntaluokista ovat toimineet opettajattarina näissä työkouluissa, sitten kun he ensin erityisissä opettajatarkursseissa ovat valmistautuneet tähän tehtävään. Tämä käytöllinen rakkaudentyö on yksinomaan naisten käsissä.

Samoin ovat myöskin *kansakoululasten kesäsiirtolat* naisten toimeenpanemia ja johtamia. Tämä aate toteutettiin v. 1884, kun neiti Lotten Lagerstedt omalla vastuullaan kuitenkin muiden asiaaharrastavien kannattamana, järjesti kesäsiirtolan, johon otettiin joukko kivulloisia ja varattomia koululapsia. Harrastus kasvoi ja 1885 perustettiin *Kesäsiirtolaseura*, jonka suojelijaksi tuli kruununprinsessa, nykyinen kuningatar Viktoria. Jo v. 1891 oli tämä seura järjestänyt 148 siistolaa, joissa 3,352 lasta kauniimpana kesäaikana oli ollut tilaisuudessa nauttia saaristoilmaa ja maaelämän rauhaa. Göteborgin naisyhdistys, Norrköpingin ja Geflen kaupungit, aikakauslehti *Idun* y. m. ovat myöskin järjestäneet samanlaisia kesäsiirtoloita. — Neiti Hedda Cronius'en v. 1870 perustamassa *Käytännöllisessä talouskoulussa* saa 36 tyttöä kerrallaan opetusta taloustoimissa, pyykinpesussa, leipomisessa, tarjoilemisessa, ompelussa y. m. Ainoastaan 6 näistä oppilaista maksaa 200 kr. vuosimaksuna, muut saavat maksuttoman opetuksen, ruuan ja vaatteet. Koulun yhteydessä on ruokakauppa, leipä- ja leivoskauppa, jota paitsi vastaanotetaan täysihoitolaisia ja ruokavieraita. Kun vapaoppilaat jättävät koulun, saavat he paitsi todistusta tarvittavat liinavaatteet, kuusi leninkiä, takin, raamatun y. m. Työväenluokan äidit pitävät koulua suuressa arvossa ja koettavat kilvan saada tyttäriään sen oppilaiksi.

Työläisnaisten koti niminen yhdistys, jota johtaa neiti Gerda Meyerson, koettaa hankkia työläisnaisille Tukholmassa hyviä asuntoja halvasta hinnasta ja siten estää n. s. loisjärjestelmää.

Auttaakseen naisia kaikista yhteiskuntaluokista, jotka ovat pakoitetut käsitöillä kartuttamaan tulojaan, perustettiin v. 1870

Tukholmassa, ranskalaista mallia seuraten, yhdistys *Bikupan* (Mehiläispesä) jolla oli oma huoneustonsa, missä myytiin naisten valmistamia, ruotsalaisia käsitöitä. Vuonna 1885 sulautui tämä yhdistys, jota kauan johti rouva Olivecrona, *Sällskapet för arbetsflitens befrämjande* (Työtaidon edistämisseura) nimiseen yhdistykseen, jolla on sama tarkoitus, nimittäin suoda varattomille naisille tilaisuutta itsensä elättämiseen, hankkimalla heidän töilleen menekkiä, kehittämällä heidän työtaitoaan, jakamalla heille neuvoja ja uusia malleja sekä johtamalla heitä uusille työaloille. Myyntiprosentti oli ensi alussa 6 ½, sittemmin 8 ½ ja vuodesta 1889 alkaen 10 ½.

Stiftelsen Lars Hiertas minne (Lars Hiertan muisto) nimisen laitoksen perusti rouva Wilhelmina Hierta v. 1877 poismenneen miehensä muistoksi. Sen tarkoituksena on herättää ja edistää tieteellisiä tutkimuksia ja keksintöjä, sekä teollisia keksintöjä ynnä toimia yhteiskunnallisten parannusten aikaansaamiseksi, yleishyödyllisten taitojen ja elinkeinojen kehittämiseksi ja opettamiseksi, sekä kaiken sen edistämiseksi, joka on omansa kansassa kasvattamaan siveellistä ja vapaamielistä henkeä. Laitoksella on käytettävänä 25,000 kr. vuotuiset korkovarot. Kahdesti vuodessa jaetaan näistä varoista rahamääriä sellaisille henkilöille, miehille ja naisille, jotka voivat toimia laitoksen tarkoituksensa hyväksi. Sen perustamista laitoksista mainittakoon terveysopillinen museo Karolinisessa korkeakoulussa, lasten työkodit, ruuanvalmistuskoulu työväenluokan nuoria tyttöjä varten, koulukeittiö Marian seurakunnassa Tukholmassa y. m. Sitä paitsi on laitoksen hallinto jakanut joukon matkapuujia niille, jotka ovat tahtoneet oppia tuntemaan tärkeitä laitoksia ja olosuhteita sekä myöskin tieteellisten tarkoitusten edistämiseksi.

Diakonissalaitoksen perusti v. 1849 neiti Maria Cederschiöld. V. 1904 oli sairasosastolla 545 sairaspaikkaa, jota paitsi löytyy poliklinikka varattomia varten. Samana vuonna oli laitoksessa 296 sisarta, joista noin 50 toimi seurakunta-diakonissoina.

Joku vuosi senjälkeen, kuin »Yhdistys sodassa sairastuneiden ja haavoittuneiden vapaaehtoista hoitoa varten» v. 1864 oli perustettu, muodostivat rouvat Sophie Adlersparre ja Rosalie Olivecrona »*Naistenkomitean sodassa sairastuneiden ja haavoittuneiden vapaaehtoista hoitoa varten*». Perustamisen syy oli se, että luultiin naisten voivan vaikuttaa sen aatteen hyväksi mitä Punanen risti edisti. Tämä ensimmäinen naisten komitea alkoi työnsä vaatimattomasti. Vuonna 1876 sai se sääntönsä ja 1886 otti se nimekseen »*Punasen ristin naiskomitea*» sentähden että »Yhdistys sodassa sairastuneiden ja haavoittuneiden vapaaehtoista hoitoa varten» samana vuonna otti nimekseen »Ruotsalainen yhdistys Punanen risti». Vähitellen on naistenkomitean toimintaa laajennettu. Ensi alussa valmistettiin sidetarpeita komitealle lahjoitetusta käytetystä palttinasta. Sittenmin on ostettu uutta ajanmukaista kangasta, josta on valmistettu siteitä ja sairashoidossa käytettäviä esineitä, jotapaitsi on lähetetty mallisarjoja maaseudulle. Ranskalais-saksalaisen sodan aikana (1870—71) turkkilaisvenäläisen sodan aikana (1877—78) sekä kreikkalaissodan aikana (1897) lähetti naiskomitea silloiset varastonsa sairashoito-apuneuvoja sotatantereelle. Vuodesta 1891 on naiskomitean toimesta löytynyt »Koti Punasen ristin sairashoitajattaria varten», joka vuodesta 1901 on ollut sijoitettu omaan suuremmoiseen taloonsa Kammakarekadun varrella, jossa myöskin toimii komitean sairausosasto. Side-esineitä on sitäpaitsi valmistettu koko ajan ja v:sta 1902 on niiden valmistamista enennetty, tarkoituksella käyttää niitä, jos Ruotsi joutuisi sotaan sekä onnettomuustapauksien sattuessa omassa maassa rauhanaikanakin. Työtä on pääkaupungissa laajennettu ja Punasen ristin paikalliskomiteoja on perustettu yli koko maan, sekä kaupunkeihin että maaseudulle — 1904 oli niiden luku 42 — ja on näillä sama toiminnanmuoto kuin Naiskomitealla Tukholmassa. Tästä syystä on Naiskomitea uudelleen järjestetty; jäsenluku, joka ennen oli 30, on nyttemmin 200. Nykyään käytännössä olevien side- ja sairashoito-esineiden malleja valmistetaan lähetettäväksi paikalliskomiteoille maaseudulla sekä samanlaisia esineitä

pääkaupungin varastoa varten. Paikalliskomiteojen tehtävänä on vuorostaan valmistaa side- ja sairashoitoesineitä, jota omalla paikkakunnalla säilytetään, jonka kautta saadaan useampaan paikkakuntaan sellainen varasto, joka on suuren arvoinen, jos sotaa käytäisiin omassa maassa sekä rauhanaikanakin tulipalojen ja muiden suurempien onnettomuuksien sattuessa. Vuonna 1904 oli näiden komiteojen yhteenlaskettu jäsenluku 2,094. Puheenjohtajana toimi rouva Lotten Edholm.

Föreningen för Sjukvård i Fattiga Hem (Sairashoito-yhdistys köyhien kotien hyväksi) perusti 1888 rouva Ebba Lind af Hageby y. m. Tukholman Adolf Fredrikin seurakuntaa varten, mutta vasta 1890 on se ulottanut toimintansa myöskin Johanneksen seurakuntaan. Yhdistyksen tarkoituksena on palkata opinkäynejä sairaanhoitajattaria, jotka köyhien omissa kodeissa hoitavat sellaisia sairaita, joita ei viedä sairashuoneisiin tai joita ei sellaisiin vastaanoteta. Sairaille hankitaan tarvittaessa olkivuode, vaatteita, sairashoidossa käytettävät esineet sekä ruokaa. Yhdistys kustantaa myöskin sellaisten sairasten lääkkeitä, jotka eivät ole niin köyhiä, että kunta niiden maksun suorittaisi. Yhdistys ei ole oikeutettu antamaan muita lahjoja, paitsi niitä, mitkä kuuluvat sairashoitoon. Sairanhoitajattaret toimivat piirilääkärin (ennen köyhienlääkärin) johdannon alla, mutta saavat joskus kutsun muiltakin lääkäreiltä. Henkilökuntaan kuuluu kolme sairaanhoitajattaria, joista yksi toimii johtajattarena, sekä palvelijatar, joka hoitaa heidän talouttaan ja valmistaa sairasruuan. V. 1900 oli hoidokkaiden luku 321 joita oli hoidettu keskimäärin 6,2 viikkoa. Yhdistystä ylläpidetään osaksi jäsenten vuosimaksuilla, osaksi yksityisillä lahjoilla ja pääoman koroilla, joka pääoma v. 1900 oli 15,200 kr. Johanneksen seurakunta maksaa vuosittain 700 kruunua. — Samanlaisia yhdistyksiä löytyy nyttemmin Marian, Kungsholman ja Östermalmin seurakunnissa.

Drottning Sophias förening till understödjande af härens sjukvård (Kuningatar Sofian yhdistys sotajoukon sairashoidon kannattamiseksi) perustettiin v. 1900 ja on sen tar-

koituksena kannattaa sitä puolta maan puolustamisesta, joka koskee sairashoitoa.

Vankeinhoidon alalla on *Kuningattaren koti nuoria naisia varten*, kuningatar Sofian perustama v. 1860 ja *Elsa Borgin koti vapautettuja nuoria naisia varten*, kumpikin tarkoituksella antaa turvaa ja apua vapautetuille naisvangeille. Sitäpaitsi löytyy naisjäseniä niissä seuroissa, joita on perustettu sekä Tukholmaan että maaseudulle mies- ja naisvankien auttamiseksi.

Lankeevatautisia lapsia varten perusti rouva Ebba Ramsay v. 1886 kodin lähelle Jönköpingiä, joka on naisten johtama ja hänen aloitteestaan muodostettiin *Yhdistys tylsämielisten lankeevatautisten lasten hoitamista varten*, joka v. 1892 perusti kodin. *Raajarikkoisten lasten koteja* on Tukholmassa Göteborgissa, Karlskronassa ja Helsingborgissa, joissa oppilaat saavat harjoitusta erilaisissa käsitöissä. Opettajina on melkein yksinomaan naisia, ainoastaan muutamilla poikkeuksilla niinkuin puusepäntöissä ja sellaisissa. Ensimmäisen *tylsämielisten laitoksen* perusti v. 1865 neiti Emanuella Carlbäck Sköfdessä, samoin perustettiin »Lean», rouva Josefina Wettergrundin aloitteesta 1869 *Yhdistys tylsämielisten hoitolaa varten Tukholmassa*. Jo vuonna 1858 oli rouva S. Wilkens, joka on tunnettu monenlaisesta ihmisystävällisestä toimestaan, perustanut *Yksityiskoulun sokeita varten* Göteborgiin ja v. 1860 perusti neiti J. Berglind samanlaisen laitoksen Tukholmaan, jonka suojelijoina olivat kuningatar Lovisa ja Fredrika Bremer y. m. *Sokeiden ja kuuromykkien koulun* perusti rouva Elisabet Anrep-Nordin v. 1886 Skaran kaupunkiin. Vuonna 1891 Tukholmassa raajarikkoisten auttamiseksi perustetun yhdistyksen toimintaan ottavat naiset aktiivisesti osaa. V. 1892 avasi se työkoulun. Ylipäänsä voitaneen sanoa, että Ruotsin naisilla on suuret ansiot hyväntekeväisyyden alalla, vaikkakin aistinviallisten opetus saatiin toimeen miesten aloitteesta.

Eläinsuojelusta edustaa *Svenska Allmänna kvinnoföreningen till djurens skydd*, (Ruotsin yleinen naisyhdistys eläinten suojelemiseksi), rauhan aatetta *Naisten rauhanyhdistys* ja isän

maan puolustamista *Kvinnoförbundet för Sveriges sjöförsvär* (Naistenliitto Ruotsin meripuolustusta varten) sekä *Svenska Kvinnoföreningen för fosterlandets försvar* (Ruotsin naisyhdistys isänmaan puolustamiseksi). Mainitsemista ansaitsevat myöskin *Vanhojen palvelijattarien laitos*, *Nuorten tyttöjen ystävät* niminen yhdistys y. m.

Uskonnolliselta alalta mainittakoon: *Raamattunaisten koti*, perustettu 1876; siinä on kasvatuksensa saanut enemmän kuin 200 raamattunaista ja usea lähetyssaarnaaja. Kodin yhteydessä pidetään äitienkokouksia, köyhien- ja pyhäkouluu, rukouskokouksia ja esitelmiä y. m. *Sotilastenkodit* Tukholmassa ja Göteborgissa, joista ensimmäinen on rouva Natalie Andersson-Meijerhelmin perustama v. 1877, tarjoaa sotilaille sekä henkistä että aineellista apua. *Lappalaislähetyshdistyksessä* ja *Tukholman evankelis-luterilaisessa sisälähetyseurassa* ovat naiset sangen toimivia jäseniä, samoinkuin *Pelastus-armeijassa*, *Ruotsin lähetyseurassa*, (joka ylläpitää naislähetyssaarnaajia Lapissa, Venäjällä, Kongossa, Kiinassa, Persiassa ja Pohjois-Afrikassa). *Ruotsin Kiinalaislähetyksessä* (joka myöskin ylläpitää naislähetyssaarnaajia) y. m. Yksinomaan naisten ylläpitämiä ovat: *Naisten merimieslähetyshdistys*, perustettu 1878, jolla on useita haaraosastoja maaseudulla; *Naisten Kiinalähetyshdistys*, perustettu 1850 Tukholmassa, joka kasvattaa kiinalaisia lapsia kristityissä kodeissa; *Pyhityshdistys Nerikessä*, Nelly Hallin perustama v. 1886, joka ylläpitää naislähetyssaarnaajia Kiinassa; *Lasten Lähetyshdistys*, Sigrid Rudbeckin perustama 1870, joka ylläpitää kiinalaisia lapsia kristityissä lastenkodissa sekä naislähetyssaarnaajan.

1880-luvulla tuli Nuorten naisten kristillisen yhdistyksen aate Ruotsiin rouva Natalie Andersson-Meijerhelmin kautta, joka Englannissa käydessään suurella harrastuksella oli seurannut sikäläisten yhdistysten toimintaa. Marraskuussa 1885 perustettiin hänen aloitteestaan ensimmäinen *Nuorten naisten kristillinen yhdistys* Tukholmassa, joka 1886 järjestyi, valiten rouva Meijerhelmin puheenjohtajakseen ja neiti Maria Schröderin sihteerikseen. Yhdistyksen tarkoitus on raamatun pohjalla

yhdistää kristillisiä naisia kaikista yhteiskuntaluokista toimimaan nuorten naisten todelliseksi hyväksi henkisessä, siveellisessä ja hengellisessä suhteessa. Vuoden lopussa oli yhdistyksessä 173 jäsentä ja sen työohjelmassa oli raamattuluokkia sunnuntaisin, työluokkia, joissa luettiin, laulettiin, tarjottiin teetä keskiviikkoin, tehtaantyttöjen kokouksia, paikanvälityslieki, köyhien ja sairaiden luona käyminen, joka oli yhdistyksen keskuudessa muodostetun samariitivaliokunnan tehtävänä j. n. e. Tästä alusta kehittyi yhdistys »*Ruotsin nuorten naisten kristillinen yhdistys*», jossa vuonna 1904 oli 66 paikallisyhdistystä ja 5,920 jäsentä. Tukholmassa oli samana vuonna järjestetty noin 250 kokousta, paitsi kesäkokouksia, joita pidettiin siinä parannuslaitoksessa, jota yhdistys ylläpiti jäseniään varten kesäaikana. Yhdistyksen eri toiminnanaloja, kukkalähetystä, pyhäkoulua, opettajattarien iltamia, posti- ja telegraafilaitoksessa, rautatiellä ja telefoonissa palvelevien naisten iltamia, kauppa-apulaisten iltamia, työtä nuorison keskuudessa y. m. hoitavat eri toimikunnat. Paitsi jo mainittujen eri komiteojen toimintaa, pidetään yhdistyksen toimesta sairaanhoitajatar kokouksia, palvelijatar kokouksia (muuttoviikolla syksyllä ja keväällä), rippikoulunuoriso kokouksia, seurustelu-iltamia selontekoineen j. n. e. Puheenjohtajana toimii neiti Anna Roos.

Keväällä 1894 perusti N. N. K. Y. keskusyhdistys Tukholmassa *Kvinliga Missions-Arbetare* (Naistyöntekijöitä lähetysten hyväksi) nimisen yhdistyksen, jonka tarkoituksena on evankeliumin levittäminen pakanoiden keskuudessa. Mainitulla yhdistyksellä (K. M. A.) on 11 työmaata: Zenana (Intian naisten keskuudessa), Kiina, Lappi, Kongo, Mongolia, Pohjois-Afrika, Tibet-Bengalia, Gammel-Svenskby (Venäjällä), Armenia, Israelin lähetys ja Jesidien (paholaisenpalvelijoiden) lähetys. K. M. A:n kanssa toimivat »Nuorisoyhdistys Kiinan hyväksi», »Aamunkoitto», Opettajattarien lähetysyhdistys» (L. M. F.), »Rukousrengas», »Vapaaehtoiset», »Telegrafistien lähetysyhdistys» y. m. Vuonna 1904 oli K. M. A:ssa 1,172 jäsentä ja oli sillä 130 n. k. kirja-asemaa, lähetyskirjasien levittämistä varten. Puheenjohtajana on Fredda Hammer.

Ruotsissa, kuten muissakin maissa, oli kansanopetus alku-Naiskasva-
tus.*) jaan perinnäinen, siten että jokainen sukupolvi suullisesti jätti kokemusvarastonsa seuraavalle polvelle. Varsinainen kouluopetus on myöhemmän ajan ilmiö ja sen alalla on taas kansakoulu oppikoulua nuorempi. Yleinen, järjestetty kansanopetus sai alkunsa v. 1686 kirkkolain kautta. Siinä säädettiin, että kaikkien lasten tuli hyvin oppia kristinuskonsa kappaleet. Lukkarin tuli opettaa heitä lukemaan ja papin tuli heitä tutkia. Koska Herran Ehtoollisella käyntiä ja avioliittoon menemistä varten vaadittiin määrätty tietomäärä, oli lukutaito kansan keskuudessa jo siihen aikaan varsin yleinen. Tytöt tulivat samoin kuin pojatkin tästä opista osallisiksi. Suuri pietistinen heränneisliike 1700-luvulla, joka edisti lukutaitoa ja raamatun tunteamista, vaikutti myöskin edistävästi naisten kirjatietoihin. Kun viimein 1842 vuoden asetus säädettiin, jonka kautta kansakoulussa käynti tehtiin pakolliseksi, joutuivat tytöt ja pojat samaan asemaan. Vertailun vuoksi mainittakoon, että Ranskassa, vanhassa, rikkaassa sivistysmaassa, tytöt unhotettiin, kun heinäkuun monarkia 1833 perusti kansakoulut. Ruotsin kansakoulut ovat kolmea lajia: pikkukoulu vasta-alottajille, varsinainen kansakoulu enemmän perehtyneille, alempi kansakoulu lyhempien kurssineen sellaisten seutujen lapsille, jotka ovat niin syrjäisiä, että vanhemmilla on vaikeuksia käyttäessään lapsia koulussa. Varsinaisen kansakoulun läpikäyneille järjestetään sitäpaitsi monin paikoin vapaaehtoisia jatkokursseja, jonka ohessa on olemassa pienempi määrä n. s. korkeampia kansakouluja. Kouluikä lasketaan kansakoulussa sattuvan 7—14 ikävuosien välimaille, mutta kouluneuvostot määräävät tavallisesti pakollisen kouluajan 6 vuodeksi. Kansakouluissa opetetaan kristinopin ensimmäisiä alkeita, äidinkieltä, laskentoa, mittaussoppia, historiaa, maantietoa, luonnontietoa, jonka ohessa oppilaita harjoitetaan piirustuksessa, voimistelussa, laulussa ja kasvitarhanhoidossa. Vallinnaisia aineita ovat pojille käsityöt ja tytöille taloudenhoito

*) Tiedot ovat pääasiallisesti saadut »Sveriges land och folk» nimisestä teoksesta sekä »Tidskrift för hemmet» ja »Dagny» aikakauskirjoista.

sekä naisten käsityöt. Korkeamman kansakoulun jatkokursseihin liittyy pitempiä kursseja tässä mainituissa aineissa y. m. Ruotsin kansakoulut ovat ensi sijassa kuntien ylläpitämiä vaikka ne saavatkin runsasta valtioapua; ne ovat kirkon ja valtion viranomaisten tarkastuksen alaisia.

Kansakoulunopettajattaret valmistautuvat kansakouluseminaareissa, joita on kuusi. Jokaiseen seminaariin on yhdistetty harjoituskoulu. Kurssi on nelivuotinen. Pikkukoulujen opettajattaret suorittavat tutkintonsa osaksi näissä seminaareissa, osaksi pikkukouluseminaareissa, joita 1904 oli 31, toiset kuntien, toiset yksityisten henkilöiden ylläpitämiä. Haaparannassa on suomenkielinen pikkukouluseminaari ja Mattisuddenilla Lapinmaassa lapinkielinen.

Kansanopistoja on ollut v:sta 1868, jolloin ensimmäinen sellainen laitos, »Hvilan» kansanopisto Skånessa, perustettiin. Vuodesta 1873 on siinä ollut kursseja naisille, ja kun »Hvilan» teki alun, ovat useat paikkakunnat seuranneet sen esimerkkiä. Vuonna 1900 oli kansanopiston läpikäyneiden naisten luku 6,778; samana vuonna oli kansanopistoissa 614 naista. Ikä on tavallisesti 18—20 vuotta. Opetusaineet ovat: äidinkieli, historia, maantieto, luonnon-, terveys- ja talousoppi, laskento, kirjanpito, kaunokirjoitus, laulu, käsityöt ja kutominen. Parissa nuoremassa kansanopistossa, Norrlannissa, ovat mies- ja naisoppilaat talvisaikana yhteisissä kursseissa ja on heillä osaksi yhteinen opetus. Muissa kouluissa pidetään naisten kurssit siihen vuodenaikaan kun miesten kurssit ovat suljetut. — Kaupunkien työväestöä varten on n. k. työväenopistoja, joihin naisetkin pääsevät. *Porvarikoulu* Tukholmassa, joka alkuaan (1836) oli ilta- ja pyhäkoulu miehiä varten, vastaanottaa v:sta 1880—81 myöskin naisoppilaita.

Ruotsissa on kodeilla epäilemättä ollut suurempi merkitys sivistyneen naisnuorison kasvatukseen nähden kuin suurissa kulttuurimaissa. N. k. täysihoitopensionaatit eivät ole koskaan, tai eivät ainakaan viimeisten 50—60 vuoden aikana saavuttaneet suurempaa kannatusta, eikä yksikään ruotsalainen pedagogi liene niitä erityisesti suosittelut. Vastenmielisyys nuorison

kasarmimaista kasvatusta vastaan menee niin pitkälle, että tuota arvoltaan epäiltävää, kotia muka vastaavaa, täysihoitoa useimmissa tapauksissa on pidetty pensionaateja parempana. Mutta selvää on, että kunnes kouluja perustettiin, täytyi tyytyä pensioneihin. 1700-luvun loppupuolella ja viimeisen vuosisadan alkupuolella oli niitä useita. Muutamia niistä pidettiin suuressa arvossa, esim. Bjurströmin pensionia Tukholmassa ja kuuluisaa Fryxellin pensionia Helsingborgissa 1848, sittemmin Rostadissa 1858—1877 y. m. Niitä, jotka eivät käyneet pensionaateissa, opettivat kotiopettajattaret kotona. V. 1826 avattiin Kjellbergin koulu Göteborgissa ja v. 1831 perusti kuuluisa historiantutkija Anders Fryxell korkeamman tyttökoulun, jota hän myöskin johti. Koulun suosija oli arkkipiispa J. O. Wallin ja kutsuttiin koulua sentähden Wallinin kouluksi. Tämä koulu oli sittemmin ensimmäinen, joka perusti kinnasiosaston, joka sai päästöoikeuden yliopistoon (1874).

Vähitellen alettiin vaatia tytöille perusteellisempaa koulukasvatusta. V. 1861 avattiin *Korkeampi opettajattarseminaari*, jonka tehtävänä oli valmistaa opettajattaria sekä koulua että kotia varten ja 1864 avattiin korkeampi tyttökoulu, *Statens normalskola för flickor* nimeltään, joka on seminaariin yhdistetty ja on sen harjoituskouluna. Nämä laitokset ovat Ruotsin ainoat korkeammat koulut naispuolista nuorisoa varten, joita valtio kustantaa. Seminaarissa on kolme yksivuotista osastoa, jota paitsi on neljäs vapaaehtoinen kurssi korkeampien tyttökoulujen aineopettajattaria varten. Mallikoulussa on kolme valmistavaa luokkaa, kahdeksan varsinaista luokkaa ja yksi jatkoluokka, pääasiallisesti taloudenhoito-opetusta varten. V. 1893 perustettiin yllämainittujen laitosten yhteyteen talouskoulu.

Yksityisiä korkeampia tyttökouluja oli v. 1900 noin 120 ja niiden yhteenlaskettu oppilasluku noin 13,000. Useimmat näistä kouluista ovat syntyneet yksityisten aloitteesta ja ne ovat yksityisten kustantamia, saaden joskus kannatusta kunnalta tai valtiolta. Niillä oli alussa suuria vaikeuksia voitettavina, sillä useimmat niistä eivät kannattaneet ollenkaan, tai oli niiden omistajilla niistä mitättömän pienet tulot. Opettajistolla on huonot palkat; monessa paikoin

ovat palkat niin pienet, etteivät opettajattaret saa niistä riittävää toimeentuloaan. Nämä epäkohdat ovat epäilemättä suuremmaksi osaksi syntyneet siitä, että vaatimukset kouluhuoneustojen tilavuuteen sekä yleensä terveysthoidollisiin laitoksiin ja opetuskaluston monipuolisuuteen nähden yhä kasvavat. Näistä vaatimuksista on tietysti tyttökouluille aiheutunut suuria kustannuksia, joita alhaiset koulumaksut eivät ole voineet korvata. Tyttökoulujen valtioapu ei nimittäin tähän asti ole ollut tarpeeksi suuri poistamaan taloudellisia vaikeuksia. Tämä herättää sitä enemmän huomiota, kun useimmissa kaupungeissa on valtion kustantamia korkeampia poikakouluja, joissa koulumaksu on hyvin alhainen. Naiskasvatuksen ystävät ovatkin useita kertoja koettaneet taivuttaa valtiopäiviä myöntämään määrärahoja korkeampien tyttökoulujen perustamista varten. V. 1874 myönnettiin 30,000 kr. avuksi jo löytyville kouluille, jota määrää vähitellen suurennettiin, niin että se 1882 oli noussut 70,000 kruunuun. Tämän vuoden valtiopäivillä, sekä seuraavilla kolmella valtiopäivillä esitettiin, että määräraha korotettaisiin 100,000 kr., mutta esitykset hyljättiin. Viimein ehdotettiin 1885 vuoden valtiopäivillä, että käännyttäisiin kirjelmällä kuninkaan puoleen ja anottaisiin selvitystä näissä asioissa. Ehdotus hyväksyttiin ja seuraavana vuonna muodostettiin komitea, jonka tehtäväksi tuli »ottaa selkoa, kuinka opetusta nykyään annettiin yksityisissä korkeammassa kouluissa naispuolista nuorisoa varten ja mihin tuloksiin niissä tähän asti on tultu». Tässä komiteassa oli kaksi naista, rouva Adlersparre ja neiti Hilda Casselli, apujohtajatar valtion tyttömallikoulussa. Komitean mietintö valmistui 1888 ja siinä ehdotettiin m. m. että jaettaisiin korotettua valtioapua määrätylelle luvulle yksityisiä tyttökouluja, sekä että alemmat poikakoulut useilla pienemmällä paikkakunnilla muutettaisiin yhteiskouluiksi. Seurauksena tästä oli kunink. esitys 1891 v. valtiopäiville, että määräraha korotettaisiin 100,000 kruunuksi, jonka esityksen molemmat kamarit hyväksyivät. Tästä määrärahasta tulivat myöskin osallisiksi ne yhteiskoulut, jotka sijaitsivat paikkakunnilla, missä ei löytynyt valtion koulua. Sitäpaitsi asetettiin tämän uuden määrärahan

suhteen useita ehtoja, joiden joukossa tärkein oli, että apua annettaisiin ainoastaan sellaiselle koululle, joka sai kunnalta tai yksityiseltä lahjoittajalta yhtä suuren vuotuisen kannatusavun kuin anottu valtioapu. V. 1902 korotettiin korkeampien tyttökoulujen määräraha 150,000 kruunulla, jota paitsi määräraha yksityisille oppilaitoksille, joissa on erityiset jatkokurssit, korotettiin 25,000 kruunusta 60,000 kr. Koulujen vuotuinen apu vaihtelee 3,000—4,500 kr. välillä, johon lisätään 1,000 kr. vuosittain niille kouluille, joissa annetaan opetusta taloudenhoidossa. Näyttää siltä kuin näillä lapsipuolen asemassa olleilla kouluilla olisi valoisampi tulevaisuus edessään. Vertailun vuoksi mainittakoon tässä kuitenkin, että valtion vuotuiset menot poikien oppikouluista vuonna 1900 tekivät — 3,824,628 kr.

Koulumaksut korkeammissa tyttökouluissa vaihtelevat alaluokilla 30—100 kr. välillä, korkeimmalla luokalla 90—250 kr. välillä ja kinnasaasioluokilla nousevat ne muutamissa kouluissa 300 kruunuun. Nämä korkeat oppilasmaksut, verrattuna poikien melkein maksuttomaan opetukseen yleisissä poikakouluissa antavat miettimisen aihetta. Koulukurssin pituus vaihtelee; tavallisesti kestää se 7—8 vuotta, muutamissa kouluissa ainoastaan 5—6 vuotta. Useimmissa kouluissa on 2—3 valmistavaa luokkaa, joihin otetaan myöskin poikia. Noin 20 koulussa on yksi tai useampi jatkoluokka, jotka valmistavat oppilaitaan osaksi opettajatarseminaariin, osaksi ylioppilastutkintoon, tai opettajatariksi, tai jakavat ne oppilailleen laajempia tietoja muutamissa aineissa. Ylioppilastutkinto suoritetaan viidessä korkeammassa tyttökoulussa (v. 1900), joita neljä on Tukholmassa ja yksi Malmössä. Oikeus tämän tutkinnon suorittamiseen myönnettiin 1870. Ensimmäisten kymmenen vuoden kuluessa käyttivät ainoastaan harvat tytöt tätä oikeutta, mutta aikaa voittaen on heidän lukumääränsä lisääntynyt, niin että heitä nyttemmin on vuosittain noin 50.

Aikaisemmin mainitussa komiteassa ehdotettiin myös, että useat 1 ja 2-luokkaiset ala-alkeiskoulut sekä 3 ja 5-luokkaiset oppilaitokset muutamissa pienemmissä kaupungeissa muutettaisiin yhteiskouluiksi komitean laatiman opetussuunnitelman

mukaan. Kulunkiarviossa 1892—93 vuosien valtiopäivillä tulivat nämä ehdotukset osaksi huomioon otetuiksi, mutta eivät saaneet enemmistön kannatusta. Vuonna 1904 toimeenpantu oppilaitoksien uudistus tuotti naisille useita etuja, siten että eräät alemmat koulut muutettiin yhteiskouluiksi. Mutta kun nämä ovat 6-luokkaisia ja entiset tyttökoulut olivat 8-luokkaisia, pelkäävät naissivistyksen ystävät, että uudistus ajan pitkään on vaikuttava ehkäisevästi maan naissivistykseen.

Niinkuin jo edellä mainittiin, oli »Yhdistys naidun naisen omistusoikeuden hyväksi» järjestänyt rouva Anna Hierta Retzius'en aloitteesta keskustelukokouksen yhteiskoulukysymyksen pohtimista varten. Kauan oli kuitenkin n. k. *Palmbergin koulu*, perustettu 1876, ainoa yhteiskoulu. Mutta vuonna 1885 teki herra Adolf Hedin valtiopäivillä sen esityksen, että tyttöjä saataisiin vastaanottaa valtion poikakoulujen alemmille luokille. Seuraavillakin valtiopäivillä oli asia esillä, mutta ei saanut kannatusta. Viimein ehdotettiin kunink. esityksessä 1887 ja 1890 vuosien valtiopäivillä, että asianomaiset kunnallishallitukset saisivat päättää, saisiko naisoppilaita mikäli oli tilaa vastaanottaa muutamilla ehdoilla eräisiin oppilaitoksiin, mutta kysymys ei ehtinyt tulla käsittelyn alaiseksi vuonna 1887, ja 1890 hylättiin eräs oppilaitoksia koskeva uudistusehdotus ja samalla yhteiskoulukysymyskin. Vuonna 1900 oli 8 yksityistä, täydellistä poikakoulua, joilla oli oikeus vastaanottaa naisoppilaitakin. Nämä oppilaitokset saavat pienempiä valtioapuja. Sitäpaitsi on parisenkymmentä yhteiskoulua, joiden ohjelma jotenkin vastaa valtion viisiluokkaisia poikakouluja. Kolme niistä on Tukholmassa, muut ovat pienemmissä kaupungeissa, tai rautatienasemien varsilla, jossa sellainen koulu tavallisesti on paikkakunnan ainoana oppilaitoksena, joka jakaa kansakoulukurssia korkeampaa oppimäärää.

Teknillisen opetuksen alalla mainittakoon *Tukholman Teknillinen koulu*, joka sai alkunsa v. 1844 yksityisten perustamista sunnuntai-piirustuskouluista käsityöläisiä varten. Nämä muutettiin sitten Käsiyökouluksi, joka vuorostaan vuosien kuluessa on kehittynyt siksi suuremμοiseksi teknilliseksi oppi-

laitokseksi, jossa käypi kolmattatuhatta oppilasta ja jota sanotaan Tukholman Teknilliseksi kouluksi. V:sta 1858 otetaan sinne naisoppilaitakin. Nytemmin voivat 14 vuotta täytäneet naiset harjoittaa opintoja II:ssa osastossa, n. s. teknillisessä koulussa naisoppilaita varten. Tämä osasto jakaa sellaista tieteellistä ja taiteellista opetusta, jota vaaditaan teknillisiin toimiin, joita naiset edullisesti voivat harjoittaa. Yksitoista ammattikurssia on olemassa. Kolmas osasto, korkeampi taideteollisuuskoulu, kolmivuotisella kurssilla, vastaanottaa sekä nais- että miesoppilaita.

Alemmissä teknillisissä ammattikouluissa oli 1896 1,212 naista. *Taideakatemiaan* oli vuoteen 1864 ainoastaan poikkeustapauksessa otettu naisia, mutta edellä mainittuna vuonna perustettiin siihen erityinen luokka naisoppilaita varten. Vuonna 1873 oli 155 naista harjottanut siinä opintoja. *Musikaalisessa Akatemiassa* oli v. 1892 71 naista opiskellut.

Voimisteluopetusta saavat Ruotsin naiset *Kungliga Gymnastiska Centralinstitutet* nimisessä laitoksessa aina v:sta 1864 alkaen. Kurssi oli ensi alussa yksivuotinen, mutta laajennettiin v. 1871 kaksivuotiseksi. Tukholman *Gymnastisk-Orthopediska Institutet* niminen laitos ja useat yksityiset vastaanottavat naisoppilaita. Ruotsin naisvoimistelijat ovat niinkuin tiedetään hyvin haluttuja ulkomailla ja moni heistä on saavuttanut huomattavan maineen Englannissa, Ranskassa ja Pohjois-Amerikassa. Rouva Bergman-Österbergin voimistelulaitos opettajattarien valmistamista varten, joka sijaitsee Dartford Heathissa, Kentissa, Englannissa, on tunnettu.

Jo ennenkuin kasvatusopillisten ruuanlaittokoulujen aate oli ehtinyt Ruotsiin, löytyi eri osissa maata käytännöllisiä talouskouluja, osaksi tyttöjä varten, jotka olivat läpikäyneet kansakoulun, osaksi varakkaimpien kotien tyttärille, tai yhteisiä kouluja. Vanhin näistä kouluista oli *Göteborgin käytännöllinen talouskoulu tyttöjä varten*, perustettu v. 1865, johon on yhdistetty leipomo, myymälä ja lastenseimi, jossa viimeksi mainitussa oppilaat saavat harjoitusta lapsenhoidossa. *Carnegien*

talouskoulu Göteborgissa, sokeritehtaalaiden tyttäriä varten perustettiin v. 1891 y. m.

Vuonna 1882 perusti rouva Anna Hierta-Retzius Tukholmassa Lars Hiertas Minne nimisen laitoksen varoilla saksalaisten ja englantilaisten mallien mukaan koulun, jossa annetaan opetusta yksinomaan *ruuanvalmistamisessa ja taloudenhoidossa*. Koulu on aijottu osaksi 12—14 vuotisia tyttöjä varten, jotka ovat oppilaina kansakoulussa; osaksi työläisten tyttäriä varten, jotka jo ovat lopettaneet koulunkäyntinsä, jota paitsi otetaan oppilaisiksi pienempi määrä nuoria naisia muista yhteiskuntaluokista kahdenkertaista maksua vastaan. Kurssit kestävät kolme kuukautta; oppilasluku on vaihdellut 10—15 välillä. Ruoka tarjotaan annoksittain päivällisvieraille, jonka kautta koulu on viimeiset viisitoista vuotta kannattanut hyvin. Opetusta johtavat taitavat keittäjättäret ja opettajattaret sekä ruuanvalmistamisessa että leipomisessa, säilykkeiden valmistamisessa, ruokatarpeiden ostamisessa, lihan paloitteluksessa j. n. e. Koulun tarkoituksena on ensi sijassa kasvattaa hyviä perheenemäntiä, sekä myöskin antaa tytöille, jotka tahtovat tulla palvelukseen, tilaisuutta harjaantua ruuanvalmistamisessa ja siten tehdä näille mahdolliseksi saada hyviä palveluspaikkoja. Tämän koulun kautta otettiin v. 1891 taloudenhoito oppiaineeksi Korkeampaan opettajatarseminariin Tukholmassa ja tyttöjen Mallikouluun, jota paitsi ensimmäinen ruuanlaittokoulu opettajattarien valmistamista varten sekä Marian seurakunnan koulukeittiö saivat alkunsa tämän koulun alotteesta. Tämän koulun mallin mukaan on perustettu useita kouluja sekä Tukholmassa että maaseudulla. Niiden naisten joukossa, jotka ovat antautuneet tälle kasvatuksen alalle, mainittakoon ainoastaan rouva Sofie Nilsson, joka v. 1889 opetti ruuanvalmistamista Nikolain kansakoulussa, neiti Brolinson, joka 1889 tutki koulukeittiöitä ulkomailla, tehden tämän matkan Lars Hiertas Minne nimisen laitoksen varoilla, neiti Lotten Lagerstedt, joka m. m. järjesti kiertäviä ruuanlaittokursseja talonpoikaistyöille Bohuslänin maakunnassa.

»*Fackskolan för huslig ekonomi*» (Taloudenhoidon ammattikoulu) Upsalassa on suuremmainen nykyaikainen laitospäiväkoulu osastoineen. Sen tarkoituksena on valmistaa ruuanlaiton-opettajattaria tyttökouluja ja ammattikouluja varten, valmistaa tilaisuutta sivistyneitten kotien tyttärille oppia taloudenhoitoa, antaa opetusta ruuanlaitossa kansakoulutyöille ja sellaisille tytöille, jotka ovat läpikäyneet kansakoulun, yhteiskoulujen IV, V ja VI luokan tyttöoppilaille (kerta viikossa) sekä tehtaantytöille (kerta viikossa).

Opetusta kutomataidossa jakavat *Handarbetets vänners väfskola* (Käsityönystävien kutomakoulu) ja Johanna Brunssonin käytännöllinen taidekudonta-koulu Tukholmassa, — edellinen perustettu v. 1822, — neiti von Engeströmin koulu Örebrossa, Thora Kullen koulu Lundissa y. m. Sitäpaitsi annetaan opetusta kutomisessa useassa talouskoulussa ja kiertävissä kutomakouluissa. — Kouluja, joissa opetetaan olkitöiden valmistamista, on Wexiössä, Sköfdessä ja Karlstadissa. — Naiskäsitöiden alalla ovat yhdistykset Bikupan ja Handarbetets vännar vaikuttaneet johtaen, herättäen ja kasvattaen. Kasvatusopillisen ompeluopetuksen alalla on neiti Hulda Lundin toiminut julkaisemalla oppikirjoja ompeluopetuksen järjestämisestä kansakoulussa, omien opettajatarkurssiensa kautta j. n. e.

Puutarhakouluja, joihin otetaan naisoppilaita, löytyy 1) Adelnäsissä Östergötlandissa. Kurssi on 2 á 3-vuotinen ja oppilaat ovat sekä miehiä että naisia. 2) Espenäsissä lähellä Lennäsiä Örebroon läänissä, jossa kurssi kestää puolen vuotta ja oppilailta vaaditaan alkeiskoulun päästötodistus tai vastaavat tiedot. 3) Agdatorpissa, 12 kilometriä Karlskronasta, jonka puoli vuotta kestäviin kesäkursseihin vastaanotetaan, samoinkuin Espenäsiinkin ainoastaan naisoppilaita, niinhyvin talonpoikaistyttöjä kuin muiden yhteiskuntaluokkien tyttäriä. Kolme vapaa-paikkaa talonpoikaistyöille Blekingistä kustantaa Blekingin läänin talousseura. Ensimmäiset yksinomaan naisia, niin nuoria kuin vanhoja, naituja kuin naimattomia varten toimeenpannut maanviljelyskurssit pidettiin Hagabergissä 2—15 p. tammik. 1906. Opetus oli maksuton.

Vuonna 1907 avattiin konsuli Oscar Ekmanin lahjoittamalla Rimforsa nimisellä tilalla Fredrika-Bremer-liiton *Maa-talousskoulu opettajattarien valmistamista varten*. Oppilaita on siinä 20, jotka paitsi tietopuolista opetusta saavat vuoro-tellen harjoitella kaksi viikkoa perätysten koulun eri osastoilla, nim. pikkuviljelijän kodissa, talousosastolla, pöydänkattamis- ja huoneidensiivoomisosastolla, käsityö- ja kasvitarhaosastolla sekä leipoma- ja pyykinpesuosastolla. Koulu sai perustamis-kustannuksiin valtioapua ja saa avustusta 13 talousseuralta, jota paitsi 1908 v. valtiopäiviltä on anottu valtion kannatusapua.

Nainen käy-
töllisillä työ-
aloilla. *)

Ruotsin naisten käsiteollisuutta on syystä kyllä kiitetty. Aikaisempina vuosisatoina täytyi naisten ahkerasti harjoittaa kehräämistä ja 1773 valmistettiin lankoja useimmissa läänissä myytäväksi, yksinomaan Tukholman tehtaita varten kehrättiin tänä vuonna 43,631 naulaa pellava- ja pumpulilankaa. Södermanlandista myytiin paksumpaa palttinaa, samoin kuin Blekingistä sarkaa ja verkkaa, mutta useimmissa porvarikodeissakin oli kangaspuut. 1820-luvun virallisissa kertomuksissa mainitaan useita paikkoja, joissa joku käsityönala oli yleinen. Pellavan- ja pumpulinkehruuta harjoitettiin useissa Taalainmaan ja Jemt-lannin pitäjissä, Kalmarin, Östergötlanin ja Kopparbergin lääneissä valmistettiin pellavakankaita, Hallannin läänissä paltti-naa, villa- ja pumpulikankaita, flanelia, hevosloimia, peit-teitä (ryyyjä); Kronobergin läänissä paksumpia liinakankaita, Göteborgin läänissä liina- ja villakankaita suuret määrät, Vest-manlannin läänissä, Jemtlanin, Vesterbottenin lääneissä villa-

*) *Bidrag till Sveriges officiela statistik*. Kommerskollegiums underdåniga berättelse. 1889. — *Arbetarestatistik*. I. Undersökning af bagerierna i Sverige. På uppdrag af Kungliga Kommerskollegium och under dess öfverinseende verkställd. Af *Johan Leffler*. 1899. — *Arbetarestatistik*. II. Undersökning af tobaksindustrin i Sverige. Af *Henning Elmquist* 1889. — *Johan Leffler*. De⁹ industriela arbeterskornas lefnads- och löneförhållanden i Stockholm. På uppdrag af Lorénska stiftelsen 1898. — *K. Key Aberg*. Inom textilindustrin i Norrköping sysselsatta arbetares lönevilkor och bostadsförhållanden. 1896. — Fredrika-Bremer-Förbundets enquete rörande löne- och lefnadsvilkoren bland kvinliga butikbiträden i Stockholm 1902. — *Sveriges land och folk*. Af *Gustaf Sundbärg* y. m.

ja liinakankaita, mattoja, peitteitä karvavilloista, Norrbottenin läänissä karkeampia kankaita, Gefleborgin läänissä liinakankaita, telta- ja purjekangasta, patjakangasta, »nordanstigiä», vuorivaatetta (vuosittain noin 2 miljoonaa kyynärää sekä 50,000 lankavyyhtea).

Vaikka naisten käsiteollisuus kotitarpeeksikin on vähene-
mään päin, on sillä nykyisen suurteollisuudenkin aikakaudella huomattava paikkansa. Kotitarpeena on se väheneeseen päin Jönköpingin, Gottlannin, Elfsborgin, Malmöhusin, Kristiansstadin, Vesternorrlandin ja Norbottenin lääneissä, mutta sitä vastoin eneneeseen päin Kopparbergin läänissä. Sitä harjoitetaan myöskin muutamissa Östergötlandin, Örebron, Göteborgin, Bohusin ja Vesterbottenin läänien kihlakunnissa; Gottlannin naisten kutomateollisuus (sarka- puolivilla- ja puuvillakankaat) on väheneeseen päin, mutta Vesterbottenissa on naisten kutomataito sangen suuri, vaikkakin tehdastuotteet alkavat syrjäyttää kotitekoiset kankaat. Myytäväksi ei enää kehrätä eikä kudota suuremmissa määrin paitsi Kopparbergin, Kristiansstadin («talonpoikaiskankaita») Skaraborgin, Blekingen, Örebron, Jönköpingin ja Elfsborgin lääneissä. Usein on näiden valmistus jonkun erityisen kihlakunnan omutuisalana, jossa se näkyy kotiutuneen, sellaisia ovat Markin, Kindin, Åsin, Bollebygdin, Vedenin ja Redvägin kihlakunnat Elfsborgin läänissä. Sitäpaitsi valmistavat naiset Elfsborgin läänissä suurimmaksi osaksi käsin mekkoja, liinoja ja sukkia. Työpalkat ovat tavallisesti alhaiset. Niinpä mainitaan että esim. metriltä maksetaan 8—10 äyriä ja päivässä ehtii kutoa noin 9 m.

Ruotsin naisen taitavuus taideteollisuuden alalla on tunnettu ja sen kauneimmat tulokset ovat olleet nähtävinä useissa näyttelyissä. Mutta tätä ei olisi saavutettu ilman sitä suurta harrastusta, sitä itsensä uhraavaa työtä, jota sen esitaistelijat ovat osoittaneet. Naisista tällä alalla mainittakoon, paitsi niitä, joista jo edellä on kerrottu, Calla Curman, Agnes Branting, Charlotte Randel, joka on saattanut vanhan Vadstenan pitsinnypläyksen uudestaan käytäntöön, Selma Giöbel, jonka toiminta taideteollisuuden alalla on tunnettu ylt' ympäri Ruotsin maan. Sofia Gisberg, ensimmäinen nainen, joka valitsi mallien piirusta-

misen toimialakseen ja jonka piirustukset, joita kirjansitomisliike Beck & Söner käytti, herättivät suurta ihailua y. m. Rouva Thyra Granströmin taideteollisuusosastoa K. M. Lundbergin liikkeessä ihailevat kaikki ulkomaalaiset ja Kotiteollisuusyhdistyksen pysyväinen näyttely, jota johtaa neiti Zickermann, herättää myöskin kaikkien niiden ihailua, jotka rakastavat Ruotsin kotitaideteollisuutta.

Maanviljelyksen ja sen sivuelinkeinojen alalla oli Ruotsin naisilla entisaikoina tärkeä paikkansa, mutta heidän osanottonsa ulkotöihin on melkoisesti vähentynyt. Karjanhoito ja meijerialous olivat aloja, joissa suurin osa maatalonväestön naisia kauemmin toimi, mutta nytemmin vetäytyvät nämä sellaisesta työstä ja miehet ottavat heidän paikkansa. Monessa seuduin eivät palvelijattaret enää tahdo suorittaa navettatöitä. Muonamiesten vaimotkaan eivät enää tahdo tehdä päivätöitä, vaan täytyy miesten esim. lypsää lehmät, työ, joka ennen oli vaimojen tehtävä. Vähemmin varakkaiden talonpoikien kotona olevat tyttaret ottavat kuitenkin osaa maatyöhön. V. 1890 väenlaskussa mainitaan, että 112,000 tytärtä ja 9,500 miniää auttoi perheenisää edellämämainitussa työssä. Mutta vähitellen vetäytyy tämäkin työvoima pois maatyöstä, sillä lapset, aikaihmissi tultuaan hankkivat itsenäisen elatuksen kodin ulkopuolella.

Merkillistä kyllä käytettiin naisia alussa matkustavina neuvojina, joita v:sta 1862 alkaen lähetettiin talousseurain kustannuksella edistämään meijerialoutta. Mutta 1870-luvun loppupuolella ruvettiin yleisemmin käyttämään meijerikonsulentteja naismeijeristien asemesta. V. 1900 oli talousseuran kaikissa alueissa, paitsi yhdessä, mieskonsulentteja; ainoastaan pari seura palkkasi sitä paitsi meijerskoja.

Ammattikasvatuksensa saavat meijerskat kahdessa valtion meijerissa, toisessa on oppikurssi yksivuotinen, toisessa se kestää puolen vuotta, (kuitenkin niin, että sama oppilas voi ottaa osaa useampaan peräkkäiseen kurssiin). Sitäpaitsi on olemassa 24 n. s. valtion meijeriasemaa, joissa oppikurssi on naisoppilaille kaksivuotinen. Kurssit, kuten talousseurain koulutkin, ovat maksuttomia.

Ammattien alalla on Ruotsin nainen verrattain vastaalkaja. Tosin on hänellä käsityönammattin alalla aika ajoin ollut suuria oikeuksia, sillä hän pääsi jo 1720 ammattikuntien jäseneksi. Mutta hänen aikansa kului silloin niin kokonaan kodin taloudenhoidossa, että hän harvoin oli tilaisuudessa tekemään työtä kodin ulkopuolella. Vuonna 1846 lakkautettiin ammattikunnat, ja naiset niinkuin miehetkin oikeutettiin tavaraa valmistamaan, vaikkeivat olleetkaan mestareita eivätkä ammattikuntien jäseniä. Täydellinen elinkeinovapaus laillistettiin 1864.

Naisten lukumäärä tehdas- ja käsiteollisuuden eri aloilla näkyy seuraavista tauluista:

Naisten käyttäminen tehtaissa ja vuoritöissä v. 1907.*)

Ammatit	Työpaikkojen luku	Työntekijäin luku	Naistyöntekijäin luku
Metsätyöt	4	678	37
Kaivostyöt	37	4,432	353
Muu louhinta, hiili- tai turveteollisuus	47	2,540	697
Ravinto- ja nautintoaineiden teollisuus	1,652	23,815	9,381
Kutomateollisuus	272	27,983	17,562
Vaateusteollisuus	912	15,971	10,111
Nahka-, karva- ja kumituotteiden tehtaita	39	2,001	737
Puutavateollisuus	173	14,570	1,340
Puumassa- ja paperiteollisuus	176	15,091	2,985
Graafillinen teollisuus	152	4,197	1,171
Malminjalostusteollisuus	8	5,529	236
Metalliteollisuus	135	8,521	1,721
Kone- ja laivanrakennusteollisuus	43	5,119	394
Kivennäisteollisuus	155	10,555	1,247
Kemiallis-teknillinen teollisuus	108	9,257	4,063
Rakennusteollisuus	21	1,193	57
Valaistus- ja vesijohtolaitokset y. m.	3	379	6
Yhteensä	3,937	151,831	52,098

*) Förslag till Lag angående förbud mot kvinnors användande till arbete nattetid i vissa industriella företag, afgifvet af den af Kungl. Maj:t tillsatta kommitté för revision af lagen ang. skydd mot yrkesfara. Stockholm 1907.

Käsityönammatteja. *)**Ryhmä 1.**

	Lukumäärä
Leipureita	2,330
Mallasjuomain valmistajia . . .	72
Sikaarintekijöitä	13
Mylläreitä	24
Maltaiden valmistajia	—
Teurastajia ja makkarantekijöitä	200
Sokerileipureita	337
Yhteensä	2,976

Ryhmä 2.

Värijäreitä ja sarantamppaajia .	28
Hatuntekijöitä	46
Lakintekijöitä	56
Verkonkutojia	1
Sateenvarjontekijöitä	2
Köydenpunojia ja seilareita .	26
Purjeiden ja presenninkin valmistajia	4
Räätäleitä	1,090
Nyörintekijöitä	58
Kehrääjiä	5
Yhteensä	1,316

Ryhmä 3.

Harjain ja kampain tekijöitä .	14
Turkkureita	108
Nahkureita ja säämiskän valmistajia	12
Hansikkaan tekijöitä	55
Partureita	67
Satulaseppiä ja tapetseerareja .	37
Suutareita ja kengänpaikkaajia	158
Yhteensä	431

Ryhmä 4.

	Lukumäärä
Maalareita ja kiillottajia . . .	13
Yhteensä	13

Ryhmä 5.

Nikkareita	21
Sorvareita, blokkien, listojen ja pumppujen valmistajia .	14
Sahureita	2
Puukenkien valmistajia	3
Tynnyrintekijöitä	1
Yhteensä	41

Ryhmä 6.

Kirjansitojia ja salkuntekijöitä	141
Yhteensä	141

Ryhmä 7.

Korintekijöitä	11
Korkinleikkaajia	—
Yhteensä	11

Ryhmä 8.

Rakennus- ja muurarimestareita	1
Sementinvalajia	—
Lasimestareja ja kultaajia . . .	15
Kaakeliuunien tekijöitä ja sa-venvalajia	10
Kivenhakkaajia	—
Tiilenteekijöitä	3
Yhteensä	29

*) Seuraavat tiedot ovat v. 1899.

Ryhmä 9.

	Lukumäärä
Kemiallis-tekniillisten preparaati- tien valmistajia	—

Ryhmä 10.

Läkki- ja peltiseppiä	30
Vaskenvalajia ja vyöntekijöitä	3
Kultaseppiä	121
Rauta- ja terästyöntekijöitä	15
Vaskiseppiä	9
Seppiä	21
Tinan ja sinkin valureita	—
Kaasu-, sähkö- ja vesijohtojen tekijöitä	1
Yhteensä	200

Ryhmä 11.

	Lukumäärä
Veneiden ja proomujen teki- jöitä	—
Soittimien tekijöitä	2
Puima- ja myllykoneiden teki- jöitä	—
Kelloseppiä	24
Vaunuseppiä	1
Pirrantekijöitä	56
Yhteensä	83

Ryhmä 12.

Kuvanveistäjiä	—
Kirjapainajia	17
Kaivertajia	—
Yhteensä	17

Yhteensä kaikissa ryhmissä 5,258

Seuraavat muistiinpanot työläisnaisten työ- ja palkka-
suhteista lienevät ehkä huvittavia. Naispuolisista leipomatyön-
tekijöistä sanotaan, että useimmat heistä ryhtyvät tähän työhön
täytettyään 18 vuotta ja mitään oppiaikaa he eivät suorita.
Naisia käytetään niinhysin ruisleipä-leipomoissa kuin vehnä-,
hienoleipä- ja sekaleipomoissa, mutta etupäässä ensinmainituissa,
eritenkin leipojina, kaulaajina, pursottajina, paistajina, palottajina
ja sekalaisen työn tekijöinä, harvemmin alustajina ja apureina,
aniharvoin juoksuuttöinä ja oppilaina. Vehnäleipä-, hienoleipä-
ja sekaleipomoissa ovat useimmat naiset sekalaisyöntekijöitä.
Koska naiset eivät suorita oppiaikaa, eivät he myöskään ylene
ammattissa, eikä heidän palkkansakaan suurene. Korkein palkka
800—1,000 kruunua ynnä täysihoito tulee harvojen osaksi,
(kuten esim. työnjohtajien ja liikkeenhoitajien). Suurin osa
naisista saa 470—600 kruunua.

Viimekuluneen vuosisadan ensimmäisinä vuosikymmeninä
pääsi yhä useampia naistyöntekijöitä tupakkatehtaisiin. He oli-
vat kumminkin melkoisessa vähemmistössä aina vuosisadan

keskivaiheille asti, kunnes sikariteollisuus alkoi kukoistaa, jossa teollisuudessa etupäässä käytettiin naistyöläisiä. Vuodesta 1865 on naisten lukumäärä tullut melkein neljä kertaa suuremmaksi, vaikkakin on löytynyt aikoja, jolloin — sikarivalmistuksen vähetessä — se on laskeutunut. Ylipäänsä käytetään naistyöntekijöitä enimmäkseen kaupungeissa, miestyöntekijöitä taas maaseudulla. Vuonna 1899 oli neljässä tupakkatehtaassa työntekijöinä ainoastaan naisia ja 49 tehtaassa oli naisten lukumäärä suurempi kuin miesten. Suurin osa naisista työskentelee sikarivalmistamisessa, sen jälkeen käytetään heitä enemmän kääre- ja puristetupakan valmistamisessa ja myöskin paperossi- ja piipputupakan valmistamisessa, jonka ohessa he tekevät liistaröimisiä ja lajittelutyötä. Useimmat naistyöläiset ovat kahdeksantoista-vuotisia tai hiukan vanhempia; keski-ikä on naimattomille 24 vuotta, naimisissa oleville 36 ja leskille ynnä avioliitosta eronneille naisille 46 vuotta. Noin neljäs osa naistyöläisiä saa viikkopalkkana vähemmän kuin 6 kruunua, aniharvoin saavat he korkeimman viikkopalkan, 18 kruunua. Vuonna 1899 toimitetuissa tilastollisissa tutkimuksissa sanotaan, että 11,2 % miehistä sairastaa tauteja hengityselimissä, mutta ainoastaan 7,9 % naisista oli sanonut nauttineensa hoitoa tämänlaatuisten tautien tähden. Luullaan tämän osoittavan, että ammatti on enemmän vahingollista miesten kuin naisten terveydelle.

Kutomateollisuudessa käytetään naisia Norrköpingin villakutomioissa seuraavissa töissä: kertaajina, puolaajina, puomaa-jina, kutojina kaksi- ja useampiniitisissä kangaspuissa, parsijoina, nopporeina, kuivuuraamin hoitajina, ylileikkauskoneen ääressä toimivina, vaatteen pingoittajina, sekä puuvillakutomioissa: puhdistajina, venyttäjinä, liittäjinä, alokekehrääjinä, kehrääjinä, vaihtajina trostelikoneessa, puclienpakkaajina, kehijinä, loimen luojina, niisiinpujottajina, kutojina y. m. Heidän palkkansa vaihtelee, ollen 258—635 kr. välillä. Ylipäänsä ollaan sitä mieltä, että terveysuhteet ovat paremmat villakutomioissa, kuin puuvillakutomioissa, joissa työntekijät usein kärsivät häiriöistä hengityselimissä.

Vuonna 1898 julkaistiin ne tutkimukset, joita oli tehty teollisuuden palveluksessa olevien työläisnaisten elanto- ja palkkaussuhteista Tukholmassa. Niistä nähtiin, että 78 $\frac{1}{2}$ oli naimattomia, 7,4 $\frac{1}{2}$ leskiä, eronneita tai hyljättyjä vaimoja, 14,1 $\frac{1}{2}$, jotka elivät laillisessa avioliitossa. Suurin osa raskaan työn tekijöistä, niinkuin naisapurit rakennuspaikoissa, maatyöntekijänaiset, pyykinpesijättäret, puutarhatyöntekijät, olivat muuttaneet maaseudulta ja terveystuhtect heidän kesken, vaikka työ oli raskasta, olivat ylimalkain hyvät. Tukholmassa syntyneet työläisnaiset olivat lukuisammin edustettuina sellaisissa ammateissa, missä äly ja hyvä aisti ovat tarpeellisia ominaisuuksia, niinkuin hienommissa ompeluummateissa, kirjapainoissa ja kirjansitomoissa. Muutamilla aloilla käytetään ainoastaan vanhempia naisia, niinkuin esim. silkki- ja nauhatehtaissa, toisilla taas käytetään nuoria ja alaikäisiä tyttöjä, niinkuin kotelo-, pussi- ja kynätehtaissa, keinoitekoisten kukkien valmistuksessa ja hehku-lampputehtaissa. Tavallisesti ovat naiset 12—19 vuosien ja 50—60 vuosien välillä terveimmät, niiden jälkeen seuraavat 20—30 vuotiaat; sensijaan ovat 30—40 vuotiaat naiset enimmäkseen kivullosia. Panimoissa työskentelevien naisten terveys on huonoin, niiden jälkeen tupakkatehtaalaisen — ehkä juuri sentähden, että useimmat heistä ovat tukholmalaisia — liinaompelijattarien ja miestenpuku-ompelimoissa työskentelevien naisten. Suurin osa työläisnaisista kuuluu huonopalkkaisimpaan luokkaan, siihen jossa vuosipalkka on alle 365 kruunua; ne joilla on parempi palkka saavat 470 kruunua, paraspalkkaiset (panimoissa, leipomoissa, kirjapainoissa) saavat 600—800 kr.; maidon jakajat, kotelotyöntekijät ja liinaompelijattaret ovat huonopalkkaisimmat; kaikkein alimman palkan saavat ne neulojattaret, jotka tekevät välikäteistä työtä, sekä ne naiset, jotka työskentelevät sähköllä johdetuissa ompelimoissa. Ne työläisnaiset, jotka tekevät n. k. sesonkityötä ja joiden täytyy olla osan vuodesta melkein työttöminä, ovatkin huono-osaisempia kuin toverit muissa ammateissa. Mitä työläisnaisten asunto-oloihin tulee, niin osoittaa tilasto, että naimattomat naiset asuvat paremmin kuin naimattomat työmiehet, huolimatta siitä,

että heillä on huonompi palkka. Monen naimattoman työläisnaisen suurimpana ilona vanhemmalla iällä on oma pieni huone, jota hän järjestää ja laittaa kodikkaaksi.

Vasta viime aikoina ovat naiset alkaneet harjoittaa kirjansitojan ammattia. Vuonna 1893 omistivat naiset 4 kirjansitomoa Tukholmassa ja yksi kaupungin suurimmista kirjansitomo-liikkeistä antoi työtä 100 naiselle. Moni nainen harjoittaa kultasepän ammattia, niiden joukossa mainittakoon neiti Sigrid Torsk, joka v. 1860 otti isänsä liikkeen johdon, sekä rouva Ester Meyer, syntyisin Ponsback, josta sanotaan, että hän v. 1893 oli mestarina omassa liikkeessään. Samana vuonna omistivat ja johtivat naiset 23 kultasepänmyymälää ja 11 kellosepän liikettä. Noin 45 % Tukholman valokuvaajista on naisia. Rouva Louise Flodin, synt. Söderqvist, perusti v. 1858 kirjapainon Arbogaan, jossa hän itse latoi ja painoi toimittamansa sanomalehden. Nyttemmin käytetään jotenkin yleisesti naisia latojina, sillä vuonna 1907 oli naiskirjaltajia 895. V. 1893 johtivat naiset 12 omistamaansa kirjapainoa.

Useimmat suurimmista ompelimoista ovat naisten johtamia. Neiti Augusta Lundinin liikkeessä, joka perustettiin 1867, sai v. 1893 noin 160 naista työtä.

Asetusten kautta vuosilta 1845, 1859 ja 1863 saavat naimattomat, täysikäiset naiset, lesket ja naimisissa olevat naiset, jos mies on suostumuksensa antanut, harjoittaa kauppaa samoin kuin miehetkin. Naisten perustamien liikkeiden joukosta mainittakoon Sofia Gumaelius'en ilmoitustoimisto, Välitystoimisto, kumpikin Tukholmassa, rouva Adlersparren perustama Puh-taaksikirjoitustoimisto y. m. Rouva Sophie Whitlock osoittaa suurta toimeliaisuutta rakennusliikkeen alalla; häntä innostuttaa ensi sijassa ajatus saada yksinäisille naisille huokeita ja hyviä asuntoja. Tätä samaa asiaa harrastaa myöskin neiti Eugenie Sundholm. Omatakeista kauppaa harjoittaa suuri joukko naisia, mutta vielä suurempi on niiden luku, jotka työskentelevät kauppa-apulaisina myymälöissä.

Vuonna 1903 julkaistiin sen tutkimuksen tulokset, jonka Fredrika-Bremer-liitto toimeenpani Lorénin laitoksen varoilla,

Tukholmassa työskentelevien konttori- ja kauppa-apulaisten palkka- ja työsuhteista.

Tämän tutkimuksen esineinä olivat naiset, jotka palvelivat henkivakuutus- ja tapaturmavakuutuslaitoksissa, paikanvälitystoimistoissa, asianajo-, patenti- ja sähkösanomatoimistoissa, valtion rautateillä, kukka- ja hedelmäkaupoissa, kylpylaitoksissa, leipomoissa, sokerileipomoissa, ruokatavarakaupoissa, maito- ja voiliikkeissä, kahvikaupoissa, siirtomaatavarakaupoissa, ryyti-kaupoissa, saippua- ja kynttiläkaupoissa, paloviinakaupoissa, korutavarakaupoissa, kirja- ja paperikaupoissa, lamppuöljy-kaupoissa, instrumentti-kaupoissa, polkupyörä-liikkeissä, konekaupoissa, kirjapainoissa, sanomalehtien toimistoissa, puuvillatehtaissa, kaakelitehtaissa, klosettitehtaissa, verkatehtaissa, huonekalu- ja sänkyvaatetehtaissa, trikoo-, akkunaverho- ja talouskaupoissa sekä useissa muissa erilaatuisissa osaksi tukku-, osaksi erikoisliikkeissä, konttoreissa y. m.

Mitä ikään tulee, niin osoittivat tutkimukset, että useimmat naispuoliset kauppa-apulaiset olivat 24 à 30 vuoden vanhoja; ainoastaan 16 $\frac{9}{10}$ niistä naisista, joita tutkimus koski, oli yli 33 vuoden vanhoja. Ne 261 kauppa-apulaista, jotka olivat vastanneet kysymykseen millainen asema heillä oli liikkeessä, jakaantuivat seuraavasti: 12 toimi konttorinapulaisena ja kirjanpitäjänä, 23 kassanhoitajana, 212 apulaisena, 1 prokuristina, 1 kopistina, 2 kirjuri-apulaisena, 8 korehtuurinlukijana, 1 kutomaopettajana, 1 taiteellisena apulaisena, 1 piirustajana, 1 varastonhoitajana, 1 mittajana ja 2 juoksutyttöinä. Tärkeään kysymykseen palkkasuhteista vastasivat kaikki 378. Vuosipalkkana oli 11:llä enemmän kuin 1,500 kruunua, 49:llä oli enemmän kuin 1,000, mutta vähemmän kuin 1,500 kr., 67:llä oli 800—1,000 kr., 54:llä 400—600, 29:llä 300—400, 13:sta 200—300 ja 33:lla naisella s. o. 8,7 $\frac{9}{10}$ heistä, jotka olivat vastanneet kysymykseen, oli vuosipalkka alle 200 kr. Mutta näillä huonopalkkaisimmilla oli melkein aina vapaa asunto tai ylös-pito, pesu ja lääkärinhoito tai myöskin kaikki nämä edut. $\frac{1}{3}$:lla näistä kauppa-apulaisista oli 600—800 kr. vuosipalkka; 21 $\frac{9}{10}$ oli 300—600 kr., mutta näistä 83 oli ainoastaan 4:llä vapaa

elanto ja asunto. Heidän alhaisin viikkopalkkansa oli siis 5 kr. 18 äyriä ja korkein 11 kr. 35 äyr. 61 $\frac{0}{100}$ niistä, joilla oli 400 kr. vuosipalkka oli 13 tunnin työpäivä. Pisin työpäivä oli niillä, jotka palvelivat leipuriliikkeissä, ja koska heidän täytyi olla työssä sunnuntaisinkin, tuli heille keskimäärin 102 viikkotuntia tai jaettuna 7 työpäivän kesken, 14 $\frac{1}{2}$ tunnin työpäivä.

Yksityispankeissa käytetään naisia verrattain yleisesti alemmilla palkoilla. Vuonna 1893 oli heidän lukunsa 26,9 $\frac{0}{100}$ yksityispankkien koko henkilökunnasta, 38,8 $\frac{0}{100}$ vakuutuslaitoksissa ja 52,8 $\frac{0}{100}$ säästöpankeissa. Heidän vuosipalkkansa vaihteli 633 — 1,560 kr. välillä. Vuonna 1902 oli sanomalehdistössä väitelyä naisten sopivaisuudesta tällaiseen toimintaan ja yksi sanomalehti (Dagens Nyheter) tiedusteli parin pankin isännistöltä, kuinka he arvostelivat naisen työtä tällä alalla. Ne kaksi yksityispankkia sekä postisäästöpankki, joiden puoleen sanomalehti oli kääntynyt, arvostelivat ylipäänsä erinomaiseksi naisten luottettavuuden, säännöllisyyden, ahkeruuden ynnä kestävyuden ja ettei ollut pienintäkään taipumusta vähentää heidän lukuaan; päinvastoin. Sitävastoin tunnustettiin, ettei naisia voida käyttää kamreereina eikä myöskään johtajapaikoilla; kirjeenvaihtajina pidetään myöskin miehiä sopivampina. Syyksi sanottiin osaksi »yleisön ennakkoluuloa olla tekemisessä esim. naiskamreerin kanssa», osaksi sitä seikkaa, että naisilla on vaikea perehtyä tähän alaan, »koska ei ulkomailta käytetä naisia ylemmillä paikoilla pankeissa ja naiset siis eivät saa tilaisuutta, niinkuin heidän miestoverinsa muissa maissa tutkia tätä ammattia».

Professori Per Gustaf Cederschiöld (synt. 1782, kuollut 1848) aikaansai uudistuksen kättilöjen opetuksessa Ruotsissa. Jo 1829 vuoden laki salli, että kättilö, joka oli läpikäynyt korkeamman kurssin, sai muutamissa tapauksissa käyttää instrumenttia. Ruotsi lienee ensimmäinen maa, jossa naiset saivat tämän oikeuden. Kättilöjen valmistuslaitoksia on Tukholmassa, Lundissa ja Göteborgissa. Oppiaika on 9 kuukautta, mutta ne, jotka tahtovat harjaantua instrumenttien käyttämiseen, saavat

läpikäydä 3 kuukauden lisäkurssin. Se asetus, joka on kaikkien kättilöjen »kuuliaasti noudatettava», on vuodelta 1856. Siinä säädetään, että päästäkseen oppilaaksi kättilökurssiin, »täytyy omata taidon lukea ruotsalaista ja latinalaista painoa ja osata välttävästi tehdä luetusta selkoa sekä jotenkin virheettömästi kirjoittaa sanelun mukaan selvällä käsialalla ynnä tuntea neljä laskutapaa kokonaisilla luvuilla ja yksinkertaista päässä-laskua». Mutta Ruotsin kättilökunta pitää nyttemmin tätä asetusta vanhentuneena ja on lausunut toivomuksena, että uudessa asetuksessa sisäänpääsövaatimukset, mitä tietoihin ja moraaliiin tulee, korotettaisiin ja että oppiaikaa pidennettäisiin. Suurempien tietojen tarpeellisuuden ovat he viime aikoina kerta toisensa perään julkilausuneet kokouksissa, neuvotteluissa, lähetystöjen kautta ja anomuksissa kunink. majest:ille, samoin kuin ovat vaatineet parannuksia palkkaeduissaan, anoen vuosipalkkana kunnilta 400 kr. ynnä vapaata asuntoa ja polttopuita. Vuoden 1906 valtiopäivillä anoi herra M. Mattson, toisessa kamarissa, valtioavun myöntämistä maalaiskunnille kättilöjen palkkaamiseksi. Anomus loppuu seuraaviin huomiota ansaitseviin sanoihin:*) »Sosiaalinen kehitys on synnyttänyt järjestöjä, jotka meidän aikanamme ovat useimmilla työmarkkinoiden aloilla alkaneet rajoittaa työnantajien rajatonta oikeutta työpalkkojen suuruuden määräämisessä. Tässä on kuitenkin ala, joka on jäänyt näiden ajanvirtauksien ulkopuolelle. Kättilöjen palkat eivät ole millään tavalla muuttuneet palkanlisäysten tai muiden koroitusten muodossa, kuten useimpien muiden virkailijain palkat, vaan pysyvät entisellään huolimatta siitä, että rahanarvon laskeutuminen on aiheuttanut palkanparannuksia useimmilla muilla aloilla. Valtion täytyy siis valvoa, että kättilöt, jotka kärsivällisesti ja vaatimattomasti ovat täyttäneet vastuunalaisen toimensa yhteiskunnassa, saavat tästä useinkin rasittavasta ammatistaan nauttia jotenkin kohtuullisen, joskin niukan toimeentulon, tarvitsematta joutua kunnallisen mielivallan alaisiksi». Näiden perustelujen nojalla esitti ano-

*) Dagny 4—5 1906.

muksentekijä, että valtion tuli järjestää kättilöjen palkkakysymys yhtenäisen, koko valtakuntaa käsittävän suunnitelman mukaan, eikä, kuten tähän asti, jättää se kunkin kunnan mielihalultaan. Kun kunnilla itsellään vieläkin on oikeus määrätä kättilöjen palkkaedut ovat palkat hyvin erilaiset. Niinpä oli v. 1907 kättilön palkka 35 kunnassa pienempi kuin 100 kruunua. Ainoastaan 43,5 % kunnankättilöistä saa 450 kr., jota summaa kunink. esityksessä pikkukouluopettajattarien palkkasuhteista pidetään pikemmin liian pienenä kuin riittävänä korvaamaan välttämättömiä elantokustannuksia. Kunink. esityksessä 21 p. helmik. 1908 ehdotetaan kuitenkin vähimmäksi palkaksi 300 kr. ynnä asunto ja polttopuut. Herrat Kjellberg ja Byström ovat samoilla valtiopäivillä anoneet, että 400 kr. määrättäisiin minimipalkaksi. Vuonna 1907 oli kättilöntointa harjoittavien luku koko maassa 2,841, joista 2024 oli kuntien palkkaamaa ja 817 harjoitti yksityispraktiikkaa. — V. 1904 velvoitettiin ne kuntien palveluksessa työskentelevät kättilöt, joiden palkka oli 200 kr. tai enemmän ja jotka olivat alle 50 vuoden vanhoja, liittymään vastaperustettuun kättilöjen eläke-rahastoon maksamalla vähintään 10 kr. vuosittain, jolloin valtio puolestaan lisää saman määrän, kuitenkin ei enempää kuin 25 kr. 20 vuoden aikana. *)

Vuonna 1896 oli Ruotsissa 768 harjaantunutta sairaanhoitajataria, joista 451 toimi sairastaloissa, sairastuvissa ja muissa sairaanhoito-laitoksissa ja 255 yksityishoitajina kaupungeissa, 26 maalaiskuntien palveluksessa ja 36 yksityisenä sairaanhoitajattarena maaseudulla. Sairanhoitajattariksi otetaan naisia, joilla on »perusteelliset alkeistiedot ja jotka ovat saaneet hyvän kasvatuksen»; heitä valmistetaan sairaanhoitajattariksi Sabbatsbergin sairaalassa, Sofiakodissa, Punasen ristin sairaanhoitajattar-kodissa, Tukholman diakonissalaitoksessa ja monessa maaseudun sairaalassa. Oppiaika kestää 1—3 vuotta. Liittymällä jäseniksi »Ruotsin sairaanhoitajattarien eläkekassaan» voivat sairaanhoitajattaret hankkia itselleen vanhuuden vakuutuksen. 1902 vuo-

*) Social Tidskrift 1908 vihko 3.

den valtiopäivät määräsivät tähän tarkoitukseen vuotuisen apurahan, joten nämä eläkkeet saivat hyvin tarpeellisen lisäyksen.

Vuonna 1861 saivat naiset oikeuden tulla hammaslääkäreiksi. 1905 harjoitti 12 naista hammaslääkärin tointa Tukholmassa ja muutama maaseutukaupungeissa. Vuonna 1891 avautui naisille uusi ura, kun he saivat oikeuden tulla oppilaisiksi aptekeihin sekä määrättyjen kokeiden suorittettua samat oikeudet kuin miespuoliset farmaseutit. — Naisilla on myöskin oikeus päästä välskäreiksi, kun ovat suorittaneet tarpeelliset kokeet.

Ensimmäinen taidettaan julkisesti harjoittava naistaiteilija Ruotsissa lienee ollut Anna Maria Ehrenstrahl 1600-luvun lopulla, kuuluisan maalarin David von Ehrenstrahlin tytär. Hän käytti samaa taidetyyliä kuin isänsäkin ja sai tämän kuoltua toimekseen valmistaa hänen keskeneräiset teoksensa. Häntä pidetään *barocki*-taiteen täydellisenä edustajana, jota vastoin Ulrika Pasch edustaa *rococo*-taiteen välitöntä viehätystä. Yhdeksänentoista vuosisadan alku- ja keskivaiheilla mainitaan tuskin muita naistaiteilijoita, kuin Maria Röhl 1830-luvulla ja Sofia Adlersparre, edellinen kuuluisa mustaliitu-muotokuvistaan ja jälkimäinen tunnettu alttaritauluistaan. Mutta yleensä eivät naiset siihen aikaan antautuneet kuvaamataiteita harjoittamaan. Kauan aikaa epäiltiin, oliko naisella laisinkaan mitään taipumuksia tähän taiteeseen, ja tätä epäilystä lisäsi vanhempien haluttomuus »kustantaa tytöille niinkin kallista kasvatusta» kuin tarvittiin taiteilijaksi pääsemistä varten. Mutta senjälkeen kuin Vapaiden taiteiden akatemia 1866 avasi ovensa naisoppilaille, on naistaiteilijoiden lukumäärä nopeasti lisääntynyt. Naiset ovat edustettuina muotokuva-, laatu ja eläinmaalauksen alalla, rakennus-, vesivärimaalauksen, meri- ja maisemamaalauksen aloilla, jonka ohessa heidän joukossaan tavataan monta kuuluisaa kuvapiirtäjää. Kuvanveisto- ja mitalikaiverus-taiteenkin alalla on Ruotsin naisella edustajansa. Ulkomaillakin maineen saavuttanut Lea Ahlborn määrättiin kunink. rahankaivertajaksi 1853. Tässä mainittakoon vain Amalia Lindegren, vanhimpia ja ulkomailla tunnetuimpia naistaiteilijoita laatumaa-

Nainen opin
tiellä ja muilla
työaloilla.

lauksen alalla, sekä samalta alalta Agnes Börjesson, Emma Ekvall, Elisabeth Keyser, Emma Sparre (joka on harjoittanut muotokuva-maalaustakin), Hildegard Thorell muotokuvamaalauksen, Anna Palm marinimaalauksen, Ellen Jolin rakennusvesivärimaalauksen ynnä Ida Schultzenheim eläinmaalauksen alalla. Clara Montalba, asuva Englannissa, on ainoa Ruotsin nainen, joka on saanut kunnian maalata muotokuvansa Florensin Uffizigalleriaan. Ottilia Adelborgin kynäpiirrookset lastenkirjoihin ovat kuuluisat, niinkään Jenny Nyström-Stoopendahlin samansuuntaiset teokset. *)

Musiikin alalla on Ruotsin naisilla ollut huomattava sijansa ja moni heistä, niinkuin Jenny Lind-Goldschmidt ja Christina Nilsson-Miranda on saavuttanut maailman maineen. Senjälkeen kuin Musikaalinen Akatemia v. 1856 avattiin naisille, on yhä uusia kykyjä ilmestynyt säveltaiteen eri aloilla. Helena Munktell, Elfrida Andrée, Walborg Aulin y. m. ovat esiintyneet säveltäjinä. Näytelmätaiteen alalla voidaan esittää sellaisia nimiä kuin Emelie Höggvist ja Elise Hwasser.

Kirjallisuuden alalla on Ruotsin nainen kuitenkin saavuttanut suurimmat voittonsa ja on hänellä alalla eri aikoina ollut johtavassa asemassa. Fredrika Bremer laski perustuksen ruotsalaiselle kertomakirjallisuudelle, Emilie Flygare-Carlénin rannikkokertomukset saavuttivat maailman maineen. Vapaaheratar Sophie von Knorring'in, Marie Sophie Schwartz'in romanit, Josephine Wettergrundin (Lean) leikilliset novellit, Aurore Ljungstedtin (Claude Gerardin) sensatsioniromaanit, Maria Lönnbergin historialliset romanit ja Maria Anholmin matkakertomukset ovat kaikki olleet suosituimpia ja heidän kirjojensa menekki on ollut suuri, toisinaan ovat ne hyvinkin laajalti levinneet. Helene Nyblom (syntyisin tanskalainen) ynnä Amanda Kerfstedt ovat valinneet novellin alakseen ja Mathilda Roos on omistanut hienon lahjakkaan kirjailijakykynsä romaanille. 1880-luvun realistisista kirjailijoista olivat Anne Char-

*) Pääasiallisesti Dagnyn mukaan 1895 ja 1896 »Svenska kvinnan inom de bildande konsterna» (A. H.).

lotte Edgren, synt. Leffler, sittemmin duchessa di Cajanello, sekä Viktoria Benediktsson (Ernst Ahlgren) Ruotsin etevimmät kyvyt. Lahjakkain nykyajan kirjailijoista on Selma Lagerlöf, joka v. 1904 sai Ruotsin akatemian suuren mitalin, kunnianosoitus, joka tätä ennen on Ruotsissa tullut kahden naiskirjailijan, Fredrika Bremerin ja Emelie Carlénin, osaksi. Uudenaikaisen romantiikan edustajana viepi hän isänmaansa maineen ympäri maailman. Nuoremmista kirjailijoista, joilla jo on huomattu asema, lienevät Annie Quiding, joka sai Ruotsin akatemian palkinnon eräästä runokokoelmasta, sekä Sophie Elkan enimmäen tunnetut. Ruotsin naiset ovat edustetut kaunokirjallisuuden useimmilla aloilla, niinhyvin varsinaisen lyriikan kuin näytelmä- ja kertomarunouden alalla. Yksi ainoa nainen, filos. tohtori Ellen Fries, on saavuttanut huomattavan sijan tieteellisen kirjallisuuden alalla historian tutkijana. Menneiden aikojen naiselämän kuvaajana ja historiallisena kertojana ei hänelle minäkään maan kirjailija vedä vertoja. Eräs toinen Ruotsin nainen, neiti Ellen Key, on saavuttanut maineen oman maansa ulkopuolellakin luennoitsijana ja kirjallisia sekä yhteiskunnallisia aineita koskevien kirjoitusten tekijänä. Neiti Anna Sandströmin aikakauskirja »Verdandi», joka käsittelee kasvatustieteellisiä kysymyksiä, on saavuttanut arvossapidetyn aseman. Samassa maineessa ovat Anna M. Roosin kirjat ja Cecilia Bååth-Holmbergin kansantajuiset historialliset ja kirjallisuushistorialliset teokset.

Pikkulasten koulujen perustamisesta saakka on niissä ollut naisia opettajina. Tämä lukuisa opettajisto on palkkoihin nähden hyvin epäedullisessa asemassa. Useampia kertoja on opettajien palkkakysymys ollut valtiopäivillä esillä, johtamatta toivotuille perille. V. 1907 jätettiin K. Majesteetille 4,318 pikkukouluopettajan allekirjoittama anomus palkankorotuksesta. Tämän johdosta jätti K. M. v. 1908 valtiopäiville esityksen, jonka mukaan peruspalkaksi määrättäisiin 500 kr. ja 50 kr. palkankorotus 5, 10 ja 15 vuoden palveluksen jälkeen. Samoilta valtiopäivillä jätti herra Fridtjuf Berg toisessa kamarissa 40 muun jäsenen kannattamana esitysehdotuksen sellaisista

muutoksista k. esitykseen, että peruspalkka koroitettaisiin 550 kruunuksi ja palkankorotukset 5, 10 ja 15 vuoden palveluksen jälkeen 75 kruunuksi. *)

Vuodesta 1859, jolloin naisille annettiin oikeus päästä kansakoulunopettajiksi, oli Ruotsin valtio maksanut saman palkan sekä mies- että naisopettajille. Mutta 1906 vuoden valtiopäivillä esitti silloinen kirkollispäällikkö kunink. esityksessä, että tästä yhdenvertaisuuden periaatteesta luovuttaisiin. Tämän esityksen valtiopäivät hyväksyivät ja tammik. 1 p:stä 1907 on sekä mies- että naisopettajan peruspalkka 900 kr., mutta palkankorotukset 5, 10 ja 15 vuoden palveluksen jälkeen ovat miesopettajilla 150 kr. ja naisopettajilla 100 kr. Kaupungeissa ovat palkat erisuuruisia, esim. Tukholmassa on miesopettajalla, kaikki palkankorotukset lukuunotettuna 3,400 kr. ja naisopettajalla 2,300 kr. Gööteborgissa ovat vastaavat numerot 3,000 ja 2,100, Söderhamnissa 2,275 ja 1,675 j. n. e. Kun vertaa korkeinta opettajapalkkaa Tukholmassa korkeimpaan opettajatarpalkkaan Söderhamnissa, huomaa, että miesopettajalla Tukholmassa on enemmän kuin kaksi kertaa naisopettajan palkka Söderhamnissa, vaikka paikkakunnat ainakin elintarpeiden hintaan nähden ovat yhtäläisiä. **) V. 1868 oli naisopettajien luku 29,6 % koko opettajistosta, v. 1876 48,2 %, v. 1885 58 % ja 1890 60,3 %. Vuonna 1906 oli naisopettajia 10,775 ja miesopettajia 5,485. — Naisseminaareissa täytyy olla ainakin yksi naisadjunkti, samoin tulee myöskin voimistelun-, käsitöiden- ja mieluummin myöskin soitannon- ja laulunopettajan olla nainen.

Korkeammissa tyttökouluissa on sekä mies- että naisopettajia. Katsoen siihen että kelpoisuusvaatimukset ovat suuret, ovat naisopettajien palkat verrattain hyvinkin pienet; niiden keskimäärä on tuskin 1,000 kruunua suurempi. Useimmilla johtajattarillakaan on tuskin enemmän kuin 1,200—1,500 ynnä asunto ja lämpö. Naisopettajilla on kaksi eläkelaitosta. Esi-merkkinä siitä, kuinka vastahakoisesti naisille uusia työaloja

*) Dagny N:o 6 1908.

**) Dagny N:o 2 1908.

avataan, mainittakoon, että Oppikoulukomitean mietinnössä v. 1903 asetetaan kelpoisuusehtoihin ja palkkaan nähden opettajavirkoja hakiessa yhtä ansiollisiksi ne naiset, jotka ovat läpikäyneet Korkeamman opettajatarseminaarin kolmivuotiskurssin, kuin ne naiset, jotka ensin ovat suorittaneet ylioppilastutkinnon, sitten filosofiankandidaatti tutkinnon ja viimein läpikäyneet koevuodet, tai toisin sanoen käyttäneet opintoihinsa, paitsi melkoisia rahallisia menoja, vähintään viisi vuotta enemmän kuin seminaarin läpikäyneet. Voivatpa nämä syrjäyttää sellaisenkin hakijan, joka on käyttänyt vielä lisäksi muutamia vuosia lisen-siaattitutkinnon suorittamiseen. Itse asiassa asetetaan yliopistolaisen sivistyksen saaneet naisopettajat toiselle sijalle. Komitea katsoo nimittäin, että päästötodistus Korkeammasta opettajatarseminaarista ja hyväksytyt opettajataito (arvosana, joka oppilaidenkin mielestä on melkein sama kuin hyljätty) ovat asetettavat normaalivaatimuksiksi valtion yhteiskoulujen vakinaisiin opettajavirkoihin, mutta tähän lisätään se myönnitys, että »tällaisiin virkoihin ovat myöskin hakukelpoisia ne naiset, jotka ovat suorittaneet ne tutkinnot, jotka oikeuttavat miehiä saamaan adjunkti- ja lehtorinvirkoja». Tämän mukaan ovat naisopettajien palkat melkoisesti pienemmät miesopettajien palkkoja, niin että esim. naispuolinen filosofian lisensiaatti, joka ei ole suorittanut koevuosia, saa 1,000 kruunua, mutta miespuolinen filosofian kandidaatti saa alhaisemmasta opinarvostaan huolimatta samasta työstä 1,800 kruunua.

Senjälkeen kuin naiset v. 1870 saivat oikeuden suorittaa ylioppilastutkinnon, on naisylioppilaiden luku vain hitaasti kasvanut. Ensin saivat he päästötodistuksen poikalyseoista, mutta v:sta 1875 on tyttökouluilla, niinkuin sanottu, ollut oikeus päästää oppilaitaan yliopistoon. Ensimmäinen nainen, joka Ruotsissa suoritti ylioppilastutkinnon, oli neiti Betty Petersson (1872). Vuonna 1900 oli 605 naista suorittanut tämän tutkinnon. Vuonna 1873 saivat naiset oikeuden harjoittaa opintoja kaikissa tiedekunnissa, paitsi jumaluusopillisessa, mutta vuonna 1905 saivat he tämänkin oikeuden. Ensimmäinen nainen, joka Ruotsissa (v. 1883) suoritti filosofian lisensiaatti-

tutkinnon, oli tohtori Ellen Fries. Syy miksi Ruotsin yliopistoissa verrattain vähän naisia harjoittaa opintoja lienee suurimmaksi osaksi siinä, että opetus korkeammissa tyttökouluissa on kallis, koska valtion kannatus, jota nämä koulut nauttivat, on pieni. Naisylioppilaista jatkaa ainoastaan 40 $\frac{0}{0}$ lukujaan, toiset menevät käytännöllisille aloille. Vuonna 1907 oli yliopistollisia tutkintoja suorittaneiden naisten luku seuraava: 110 filos. kandidaattia, 8 filos. lisensiaattia, 9 filos. tohtoria, 28 lääketieteen lisensiaattia, 20 lääketieteen kandidaattia, 1 lakitieteen tohtori ja dosentti. Tämän lisäksi 139 naisylioppilasta valmistautuu filos. kandidaattitutkintoon, 20 lääketieteen kandidaattitutkintoon, 2 opiskelee jumaluusoppia ja 2 lakitiedettä.*)

Sen vapaamielisen virtauksen vallitessa, joka 1860-luvulla heräsi Ruotsissa, jätti C. I. Svensén 1865—66 valtiopäivillä lakiesityksen naisen täydellisestä tutkinto oikeudesta yliopistossa, ei ainoastaan ylioppilastutkintoon vaan myös filosofian ja lääketieteen tohtorinarvoon sekä kansliatutkintoon nähden ja ehdotti esityksen tekijä tämän yhteydessä, että naiselle suotaisiin vapaa pääsy posti-, telegraafi- ja rautatievirkoihin sekä muihin siviilivirkoihin. Kysymys lykättiin yleisen valitusvaliokunnan ja talousvaliokunnan käsiteltäväksi, mutta sittenkin jäi kaksi säätyä kahta vastaan. Kaksi alemmaa säätyä oli sitä mieltä, jonka he lausuiivat Kunink. Majestetille lähettämässä kirjelmässään, että naiselle yleensä suotakoon pääsy niihin virkoihin, joista laki ei häntä sulkenut, ja että hänelle tämän johdosta valmistettaisiin tilaisuus käymään kaikki ne tutkinnot ja kokeet, joita näitä virkoja varten vaadittiin. Aatelis- ja pappissääty tekivät eriäviä päätöksiä, jota vastoin lisätty valitus- ja talousvaliokunta yhtyi alempien säätyjen päätökseen. Sittemmin vaati Kunink. Majest. asiaan kuuluvien yliopisto-viranomaisten, kanslerviraston ja terveyskollegion lausuntoja.

Terveyskollegion lausunnossa 14 p:ltä maalisk. 1867, sanotaan: »Kuitenkaan eivät naisen henkiset ominaislahjat estäne häntä hankkimasta itselleen niitä tietoja, joita lääketiede

*) Lydia Wahlström: Nutidsfrågor 1907.

tarvitsee tarkoitusperänsä toteuttamiseksi tai lääketieteen omaa tietovarastoa oppimasta, semminkin jos nämä henkiset lahjat jo nuorena tytössä niinkuin nuorukaisessakin suuntautuvat vakaviin ja ankariin opintoihin — ovatko nämä opinnot omansa perhe-elämää hyödyttämään, se jääköön sanomatta —; mutta tässä kohtaa opintojen harjoittajaa niin monta naisen häveliäisyyttä loukkaavaa seikkaa, niin paljon vastenmielistä ja pelottavaa, että suuri osa niistä nuorista naisista, jotka mahdollisesti antautuvat lääketieteellisiin opintoihin, todenmukaisimmin tulevat niistä luopumaan, vaikka monen vuoden opinnot senkautta menisivätkin heiltä hukkaan. Tämä seikka ei kuitenkaan estäne naista, jolla on tarpeeksi rohkeutta ja kestävyyttä ja sen lisäksi tarkoitusta vastaavaa luontaista taipumusta suorittamiasta lääketieteellistä opintokurssia siihen kuuluvine tutkintoineen, jonka vuoksi kollegiolla ei ole syytä evätä valtakunnan säätyjen esitystä, mikäli tämä esitys tarkoittaa naisen oikeuttamista ylioppilastutkinnon jälkeen harjoittaa niitä opintoja ja suorittaa niitä tutkintoja ja muita kokeita, joita vaaditaan lääkäriksi pääsöä varten sekä lääkärin ammatin harjoittamiseksi».

»Jos taas valtiosäätyjen kirjelmän sananmuoto olisi omansa antamaan sellaisen käsityksen, että naisille pitäisi järjestää erityisiä oppikurseja sen yleisen ja yksityisopetuksen rinnalla, minkä oppilaitoksemme tarjoavat kaikille oppilailleen, tai että lääkäreiksi aikoville naisille valmistettaisiin erityinen kasvatus, joka laadultaan ja laajuudeltaan eroaisi tavallisesta lääkärin oppikurssista, niin pitää kollegio velvollisuutenaan alamaisesti evätä jokaista sellaista toimenpidettä, joka samalla kuin se tunnustaisi, ettei nainen ole yhtä sopiva kuin mies lääkärin ammattiin, sen nojalla perustaisi erityisen lääkäriluokan.» Saman lausunnon toisessa paikassa sanotaan: — — »vaikkakir naista voidaan pitää sopivana harjoittamaan yksityistä lääkärinpraktiikkaa, niin estävät hänen sukupuolensa ja siitä johtuvat taipumuksensa kuitenkin hänen käyttämistään lääkärinvirassa. Ainoana poikkeuksena tästä säännöstä ovat mahdollisesti lääkärinvirat synnytyslaitoksissa sekä muissa naisia ja lapsia varten aijotuissa sairaaloissa.»

Upsalan lääkeopillinen tiedekunta lausuu m. m.: »Mitä ensiksikin tulee naisen oikeuteen, sittenkun hän on saavuttanut tarpeelliset tiedot ja käynyt laissa määrätyt tutkinnot, harjoittaa ammattiaan samoilla ehdoilla kuin miehisetkin lääketieteen lisensiaatit, niin ei tätä oikeutta tiedekunnan mielestä voida häneltä minkään tosisyyn perustuksella kieltää, sillä edellytyksellä kuitenkin, että naisoppilaat saavat täysin samanlaisen opetuksen ja että heidän tulee suorittaa aivan samat tutkinnot kuin miesoppilaat.» Sitävastoin ei tiedekunta katsonut voivansa puoltaa naisen pääsöä vakinaiseen lääkäriinvirkaan, pääasiallisesti siitä syystä, »ettei meidän yhteiskunnassamme naisen sopivaisuutta valtiovirkojen itsenäiseen hoitamiseen vielä ole koeteltu ja että hänen kykyään siinä kohden vielä on pidettävä epäiltävänä». Tiedekunta epäsi erikoisoppilaitoksien perustamista naisia varten, osaksi taloudellisista syistä, osaksi siitä syystä, »että naisoppilaiden tieteellinen kasvatus tulee parhaiten taatuksi, jos he saavat opetuksensa samoissa oppilaitoksissa kuin miesoppilaatkin.» — Lundin lääkeopillinen tiedekunta oli sitä mieltä, »että naisen tuli saada käyttää kaikki ne tilaisuudet opintojen harjoittamiseksi ja tutkintojen suorittamiseksi, jotka valtio tarjoaa miehellekin, ja että hänen tämän lisäksi tulisi saada nauttia kaikkia niitä etuja ja sitä ylenemisen mahdollisuutta, johon hyvät tietotodistukset ja osoitettu taito häntä oikeuttavat.» — Karolinisen korkeakoulun opettajakollegio sanoo lausunnossaan 24 p:ltä syysk. 1869, että praktiseeraavien naislääkärien ehdottomasti tulee omata sama tietopuolinen ja käytännöllinen oppi kuin mieslääkärienkin; »että opinnot olisivat harjoitettavat yhteisopetuksen muodossa, lukuunottamatta anatomisia disseksiooneja, ja että naisoppilaille olisi määrättävä samat vaatimukset ja tutkinnot kuin miehillekin».

Kuten ylempänä mainituista sitaateista ja referaateista ilmenee, asettuivat asiaankuuluvat viranomaiset erittäin suopealle kannalle siihen kysymykseen nähden, saisiko nainen antautua lääkäriammatin alalle. Jo vuosi senjälkeen kuin nämä lausunnot kanslerinviraston kautta olivat jätetyt Kunink. Majest:ille eli kesäk. 3 p:nä 1870, toimitettiin Kunink. kirjelmä terveys-

kollegiolle, jossa Kunink. Majest. selitti, että nainenkin oikeutetakaan harjoittamaan lääkäriammattia, jos hän on suorittanut tämän oikeuden saavuttamiseksi vaaditut, asetuksen mukaiset kokeet ja tutkinnot, sekä määrättiin, että naisylioppilaitakin saakoot nämä tutkinnot ja kokeet suorittaa. Sitävastoin katsoi Kunink. Majest. yleensä arveluttavaksi oikeuttaa naisia pääsemään vakinaiseen valtionvirkaan lääkäreinä. Hallitus avasi siis naisille yliopiston ja Karolinisen korkeakoulun samoilla ehdoilla kuin miehillekin; yhteisopetuksen periaate toteutettiin alusta alkaen. Tästä ei ole ollut minkäänlaisia vaikeuksia tai haittoja naisoppilaille opettajien eikä toverienkaan puolesta. Naisille asetetaan samat vaatimukset ja heidän työnsä on saman valvonnan alaisena kuin heidän miestoveriensakin; he saavat hoitaa yhtä paljon mies- kuin naispotilaitakin ja sairaita jaettaessa saapi kukin oppilas odottaa vuoroaan.

Vuonna 1873 sai Ruotsi ensimmäisen naisoppilaan lääketieteessä, kun neiti Hildegard Bäck kirjoitettiin Upsalan yliopistoon. Kuurouden tähden täytyi hänen kuitenkin keskeyttää opintonsa v. 1879. Vasta v. 1888 — siis 18 vuotta sen jälkeen kuin Kunink. kirjelmä 3 p:ltä kesäk. 1870 oli julaistu — suoritti ensimmäinen nainen, neiti Karolina Widerström, lääketieteen lisensiaatitutkinnon Tukholman Karolinisessa instituutissa. Senjälkeen on 27 naista tutkinnon suorittaneena saanut lääkärivaltakirjan, joista yksi, v. 1904 kuollut Anna Stecksén, oli saavuttanut lääketieteen tohtorin arvon. Kaksikymmentä naista on tämän lisäksi suorittanut lääketieteen kandidaattitutkinnon ja 20 valmistautuu paraikaa samaa tutkintoa varten.

Tutkintonsa suoritettua ovat naislääkärit olleet pakoitetut toimimaan yksityisen praktiikan alalla, ja kun jotkut heistä ovat koettaneet saada viranhoidomääräystä, on Kunink. lääkintälaitos hylännyt hakemukset, viitaten sananmuotoon edellämainsussa asetuksessa 3 p:ltä kesäk. 1870. Jokunen heistä on toiminut amanuenssina lääketieteellisissä laitoksissa. Mutta samassa määrässä kuin heidän lukunsa on lisääntynyt on kuitenkin korjaus tässä kohden osottautunut tarpeen vaatimaksi. Kuinka tärkeätä olisikaan heille, jos he tutkinnon suorittettuaan miestoveriensä

tavoin saivat jonkun alilääkärin viran jossain sairaalassa tai pääsisivät v. t. piirilääkäreiksi j. n. e. Tämä olisi tärkeätä ei ainoastaan taloudelliselta kannalta, vaan ensi sijassa siltä kannalta, että he suuremmalla kokemuksella sittemmin voisivat alkaa omaa yksityispraktiikkaansa, josta yleisölläkin olisi hyötyä. Voisihan sitäpaitsi ajatella, kuten on tapahtunutkin, että joku yhteiskunta tai piirikunta tahtoisi naislääkärin, toivomus, joka olisi varteen otettava. Siinä anomuksessa, jonka 31 naislääkärinä ja lääketieteen oppilasta tammik. 25 p:nä 1901 jätti Kunink. Majesteetille, pyydetään myös yllämainittujen näkökohtien nojalla, ettei Kunink. asetusta 3 p:ltä kesäk. 1870 pidettäisi esteenä naisille, kaikissa niissä tapauksissa, joissa perustuslaki ei kiellä pääsemästä sellaisiin lääkäriin virkoihin, joihin tieteelliset ja käytännölliset ansiot saattavat heitä oikeuttaa. Siinä huomautetaan erittäin, että »samojen opintojen, samojen tutkintojen, samojen ansioiden ja velvollisuuksien täytyy tuottaa samoja etuja, oikeuksia ja samoja viransaantimahdollisuuksia».

Tämän anomuksen johdosta saivat naimattomat naislääkärit v. 1903 oikeuden hoitaa kaupunginlääkärin virkoja sekä aluelääkärin virkoja kaupungeissa, alilääkärin virkoja lääninsairaaloissa ja yleisessä lastensairaalassa Tukholmassa, lääkärintointa sellaisissa kunnallisissa sairaaloissa, joissa kunnallisilla viranomaisilla tai laitoksen johtokunnalla on määräämisvalta, sairastuvissa ja yksityisten yhdistysten ylläpitämissä hoitoloissa, alilääkärin ja amanuenssintointa valtion laitoksissa mielenvikaisia varten, vankilalääkärinvirkoja, lääkärintointa terveyslähteillä, kylpylaitoksissa ja parantoloissa, amanuenssintointa lääkintähallituksessa, assistentintointa oikeuskemistin luona, terveydenhoitotarkastajavirkoja, prosektorin, laboraattorin ja amanuenssintointa yliopiston lääketieteellisessä tiedekunnassa, ja Karolinsassa instituutissa ja sairausvoimistelussa Gymnastiska Centralinstitutet nimisessä voimisteluoopistossa. Jos naislääkäri, joka yleisten viranomaisten määräyksestä hoitaa virkaa, menee naimisiin, katsotaan hänen luopuneen virastaan.

Vuonna 1897 suoritti neiti Elsa Eschelson molempien oikeuksien lisensiaattitutkinnon ja pääsi siviilioikeuden dosentiksi

Upsalan yliopistoon. Hän on tämän toimensa ohella julaissut joukon tieteellisiä tutkimuksia, joiden tieteellinen arvo lainoppineen yleisönkin mielestä on niin suuri, että hän kauan sitten olisi täyttänyt ne kelpoisuusehdot, jotka asetetaan professorin viran hakijalle, mutta hän ei ole sellaista saanut, koska naiset perustuslain mukaan eivät pääse sellaisiin virkoihin valtion yliopistoissa. Tukholman korkeakoulussa, joka ei ole valtiolaitos, on sitävastoin nainen ollut professorina, nim. kuuluisa matemaatiko, venäläissyntyinen Sonja Kovalewski. Tässä opistossa on sitäpaitsi ollut naisia fysikan, kemian ja matemaatiikan amanuensseina.

Ruotsin valtiovirastoissa, postissa, telegraafissa, rautatiellä ja useissa muissa laitoksissa saavat naiset tavallisesti vain alempia virkoja.

Telegrafisteista oli v. 1893 noin 51 $\frac{0}{100}$ naisia. Voidakseen päästä tähän toimeen vaaditaan hakijalta, paitsi todistusta korkeammasta mallikoulusta, m. m. että hän on läpikäynyt valtion järjestämän sähköttämiskurssin. Palkkaa oli 900 kr. ja palkan korotusta 5, 10 ja 15 vuoden nuhteettomasta palveluksesta. Ne, jotka olivat asemanhoitajia, saivat sitäpaitsi vapaan asunnon, lämmön ja valon. V. 1902 teki se Kunink. Majesteetin asettama komitea, joka oli saanut toimekseen valmistaa uudet palkkasäännöt posti- ja telegraafivirastoille, ehdotuksen, »että »aluksi» olisi asetettava miehisää asemanhoitajia kahdellekymmenelle paikalle niistä sadasta paikasta, joiden hoitajina oli naisia, voidakseen sillä tavoin vähentää naistelegrafistien lukua. Valtiopäivillä ehdotus hyljättiin ja päätettiin korottaa palkkoja siten, että nämä 100 naispuolista asemanhoitajaa nyttemmin saavat 1,500 kr. sekä 150 kruunun palkankorotuksen 5 ja 10 vuoden nuhteettoman palveluksen jälkeen. Sama palkankorotus ja 1,300 kruunun vuosipalkka annetaan 200 naispuoliselle telegrafistille.

Postissa oli naisia v. 1893 postinhoitajina 0,97, ekspeditöreinä 6,4, postihallituksen apulaisina 13,2, apulaisina postikonttoreissa 40,7. V. 1902 oli Tukholmassa postilaitoksen kassanhoitajina $\frac{2}{3}$ naisia ja $\frac{1}{3}$ miehiä. Tästä huolimatta on yli-

määräisillä naisapulaisilla, juuri niillä, jotka hoitavat näitä kasvoja, verrattain pieni palkka, useimmin ei enempää kuin 75 kr. kuussa. Postiekspediööreillä kolmannessa ja neljännessä luokassa — joita virkoja naiset enimmäkseen hoitavat — on 1,800—2,050 kr. Postisäästöpankkia hoitavat yksinomaan naiset 2—3 kr. päiväpalkalla. Naiset eivät saa eläkettä ei postissa eikä telegraafissa.

Vuonna 1904 toimeenpani Fredrika-Bremer-liitto tutkimuksen naispuolisten apulaisten asemasta valtion virastoissa. Seuraavat tiedot saatiin: 306 naista palvelee valtion eri virastoissa, ylihallituksissa j. n. e., amanuensseina, kamreereina, ylimääräisinä registraatoreina, ylim. konttorikirjureina, piirustajina tai apulaisina arkistoissa. Heidän työnään oli puhtaaksikirjoittaminen, karttojen piirustaminen, tilastojen tekeminen, toimituskirjeiden määräpaikkaan lähettäminen, kirjelmien kokoonpano, tarkastaminen ja kirjanpito, arkisto- ja kirjastotyö, asialuettelon (diarion) pitäminen j. n. e. 268:lla oli kuukausipalkka, 58:lla tuntipalkka. Palkka vaihteli 500—2,300 kr. välillä ja oli vain poikkeustapauksissa tätä suurempi. Sitäpaitsi oli muutamia kymmeniä naisia satunnaisina apulaisina valtion virastoissa.

Aina vuodesta 1860 on naisia käytetty rautateiden hallintovirastossa eri toimissa, mutta 1867 otettiin ensimmäinen naiskirjanpitäjä, joka myöskin sai oikeuden eläkkeeseen. Nyttemmin on naisia piletinmyyjinä, puhtaaksikirjoittajina, kontrollöörinä y. m. Heidän palkkansa vaihtelevat 1,000 ja 1,800 kr. välillä.

Ruotsin valtiopankki ei käytä palveluksessaan naisia.

Urkureina ja lukkareina ovat naiset saaneet olla aina vuodesta 1861 asti. Ensimmäinen naisurkuri oli neiti Elfrida Andrée, etevä säveltäjä, joka nimitettiin urkuriksi Gustavin tuomiokirkkoseurakuntaan Göteborgissa. V. 1895 oli Ruotsissa 15 naislukkaria.

Naisen oikeudellinen asema. *)

Kuninkaallisen asetuksen nojalla v:ltä 1845 sai sisar samman perintöoikeuden kuin veli. Kuitenkin oli veljellä vielä

*) Pääasiallisesti Karl Staafin kirjoittaman »Hufvudpunkterna i den svenska lagstiftningen om kvinnan» nimisen esityksen ja Maria Cederschiöldin kirjoitusten mukaan Dagnyssa 1895 ja 1903.

kauan etuoikeuksia pesänjaossa. Sellainen etuoikeus oli esim. n. k. »otto-osa» tai veljen oikeus ottaa kiinteän omaisuuden perintöjaossa maalla omat osansa iiman että arpaa heitettiin. Tämä otto-oikeus, samoin kuin kaikki muutkin etuudet, joita veljellä oli perityn kiinteän omaisuuden jaossa maalla, kumottiin sen esityksen johdosta, jonka herra P. Andersson jätti valtiopäiville v. 1889 ja joka silloin hyväksyttiin.

Viime vuosisadan alkuun asti ei kukaan nainen tullut täysivaltaiseksi, ellei hän ollut leski. Naimattomana oli hän isän holhouksen alainen, isän kuoltua veljen tai miespuolisen sukulaisen alaisena ja naimisiin mentyä oli mies hänen edusmiehensä. Vuonna 1809 sai naimaton nainen oikeuden erityisen kuninkaalle tehdyn anomuksen johdosta, tai niinkuin sanottiin »armon tietä», tulla täysivaltaiseksi. Tämä määräys muutettiin 1858 siten, että naimaton nainen 25 vuoden ikäisenä voi tulla täysivaltaiseksi, kun siitä tuomioistuimelle ilmoitettiin. V. 1863 poistettiin ilmoitusmääräys ja viimein v. 1884 otettiin tässä asiassa täysi askel, niin että naimaton nainen, samoin kuin mies, on täysivaltainen 21 vuoden ikäisenä. Naittajanoikeus (jonka mukaan naisen, kun hän menee naimisiin, täytyy saada vanhempien, tai niiden, kuoltua veljen tai jonkun muun miespuolisen sukulaisen suostumus) poistettiin 1872 aatelittomilta ja 1882 aatelisilta. Nyttemmin saa naimaton nainen hallita sekä omaa itseään että omaisuuttaan.

Naiset saavat todistaa ja ajaa asioita oikeudessa ja v:sta 1857 olla testamentin todistajina. Naimattomat, täysivaltaiset naiset ja lesket saavat, samoin kuin miehet, olla holhoojina. Yksi tärkeä oikeus on Ruotsin naisilla ollut aikaisemmin kuin useimpien muiden maiden naisilla. Vuodesta 1862 on heillä ollut kunnallinen äänioikeus. Tämä johtuu siitä, että kunnallinen äänioikeus Ruotsissa vanhastaan on ollut yhdistettyä maaomaisuuteen, huolimatta siitä, onko omistaja mies tai nainen, ja voimassa olevat kunnallislait v:sta 1862 ovat rakennetut tuolle vanhalle perustalle. Näiden lakien mukaan on täysivaltainen nainen, joka maksaa veroa vähintään 500 kruunun tulosta sekä on merkitty äänestysluekkeloihin, äänioikeutettu

kunnallisissa asioissa. Tähän oikeuteen sisältyy äänioikeus kuntakokouksissa, valtuusmiesvaaleissa kaupungeissa, papin ja lukkarinvaaleissa sekä kirkonkokouksissa, joissa ratkaistaan, paitsi kirkollisia asioita, m. m. myöskin kansakoulujen meno- ja tuloarviot. Kuntakokouksissa valitaan myös maakuntakeräjien edustajat. Kun nämä puolestaan valitsevat maakunnan edustajat valtiopäivien ensimmäiseen kamariin, samoinkuin kaupunkien valtuustot valitsevat kaupunkien edustajat, on naisilla näihin vaaleihin välillinen vaikutusvalta samoilla ehdoilla kuin miehilläkin. Toisen kamarin vaaleihin ei naisilla ole mitään vaikutusvaltaa.

Valtiopäivillä 1887 jätti F. T. Borg esityksen naisen oikeudesta tulla valituksi köyhäinhoitolautakunnan, köyhäinhoitohallituksen ja kouluneuvoston jäseneksi. Vasta kaksi vuotta myöhemmin (1889) tämä hyväksyttiin, kuitenkin suomalla naiselle oikeuden milloin tahansa kieltäytyä vastaanottamasta tointa. Vuonna 1905 oli Tukholman kouluneuvostossa 7 naisjäsentä ja 1902 oli kaupungin köyhäinhoitohallituksessa 6 naisjäsentä. Aina vuodesta 1902 on naitu nainen vaalikelpoinen köyhäinhoitohallitukseen. Vuoden 1905 valtiopäivät hyväksyivät C. Lindhagenin jättämän esityksen, että nainen olkoon vaalikelpoinen Tukholman kaupungin työnvälityshallitukseen ja Tukholman kaupungin kansakoulujen ylihallitukseen.

Lakiesityksen rikoslain 18 luvun 7 § muuttamisesta, koskeva naisen laissa määrättyä suojelusikää, jätti 1887 vuoden valtiopäiville P. Waldenström. Se kuului näin:

»Ei voitane kieltää, että nuori nainen kaipaa parempaa suojelusta yleisen lain puolelta viettelyksiä vastaan, kuin mitä tämä laki nykyään hänelle antaa. Voimassa olevan rikoslain 18 luvun 7 §:ssä säädetään, että se joka harjoittaa siveettömyyttä naisen kanssa, joka on täyttänyt 12, mutta ei 15 vuotta tuomittakoon kuritustyöhön korkeintaan kahdeksi vuodeksi taikka vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi. Jos nainen sitävastoin on täyttänyt 15 vuotta, rangaistakoon se, joka hänen kanssaan siveettömyyttä harjoittaa ainoastaan korkeintaan 100 kruunun sakoilla, jota rangaistusta ei voi tuo-

mitä muussa tapauksessa kuin jos mies, naisen tai tämän edusmiehen vaatimuksesta, on tuomittu maksamaan sille lapselle eläkettä, joka tästä salavuoteesta syntyy (9 §). Jos siis sydämetön mies on raiskannut viisitoistavuotiaan tytön, niin ei häntä Ruotsin lain mukaan saa rangaista, ellei tyttö ole tullut raskaaksi. Jos onkin ollut aika — mitä minä en usko olleen, jolloin on luultu että nuori nainen tai oikeammin sanoen tyttölapsi sellaisen määräyksen kautta on saanut kaiken sen suojeluksen, mitä hänelle yleisen lain puolelta voidaan vaatia, niin tunnustanee jokainen, että tällainen aika on ollut ja mennyt. Yhä lukuisemmin, yhä valtaavammin nousee perheen, kirkon, valtion ja ihmisyyden nimessä vaatimaan hänelle tehokkaampaa suojelusta niitä viettelyksiä vastaan, joita sydämettömät miehet asettavat hänen tielleen jo hyvinkin varhaisella iällä, etenkin jos hän, köyhän kodin lapsena, on pakotettu hankkimaan elatuksensa oman perhepiirinsä ulkopuolella. Otettaisiin epäilemättä askel tähän suuntaan, jos se suojelus, joka nykyään suodaan tytölle viiteentoista vuoteen asti, ulotettaisiin kahdeksaentoista vuoteen saakka.»

Valiokuntamietinnössä ei asiaa puollettu, syystä että rikoslain tarkastus juuri silloin pantiin alulle. Tosin ei senjälkeen ole suojelusikää korotettu, mutta rangaistuksia on kovennettu. Laki 20 p:ltä kesäkuuta 1890 tuomitsee siveellisyysrikoksesta 12 vuotta nuorempaa tyttöä kohtaan kuritushuoneeseen neljästä kahdeksaan vuoteen asti, ja jos tämä teko on aiheuttanut ruumiinvammoja tai kuoleman, kuritushuoneeseen kahdeksasta vuodesta kymmeneen vuoteen saakka tai vankeutta elinajaksi. Jos tyttö on täyttänyt kaksitoista, mutta ei viisitoista vuotta, on rangaistus kuritushuonetta korkeintaan kaksi vuotta taikka vankeutta enintään kuusi kuukautta.

Vuodesta 1891 on naisen naimaikä korotettu 15:sta vuodesta 17:än vuoteen. Vuonna 1845 sai vaimo saman naimaosan pesään kuin mies. Tämä oikeus oli verrattain arvoton, koska se, samoinkuin vaimon omistusoikeus ylipäänsä, miehen eläessä oli käytännöllistä merkitystä vailla, koska miehellä oli valta oman mielensä mukaan hallita ja käyttää yhteistä pesää,

omaa ja vaimonsa työnansiota ja naimaosaa, lukuunottamatta kiinteätä omaisuutta maalla, jonka vaimo on pesään tuonut. Vuodesta 1874 on miehen oikeuksia kuitenkin rajoitettu siten, että naitu nainen silloin sai oikeuden itse hallita omaa työnansiotaan sekä sitä omaisuutta, joka avioehdon kautta on eroitettu miehen hallinto-oikeudesta, sekä sitä, joka lahjana tai testamentin kautta on hänelle annettu, ehdolla että se olisi hänen yksityisomaisuuttaan. Nytemmin on myöskin kiinteä omaisuus kaupungissa, jonka jompikumpi puolisoista ennen avio-
liittoa on saanut, tai sen kestäessä perinyt, hänen yksityisomaisuuttaan. Myöskin on vaimon oikeutta saada pesäeroa laajennettu. Mutta miehen edusmiehyys on säilytetty, vaikkakin nämä uudistukset sitä hiukan rajoittavat. Miehellä on siis edelleen valta oman mielensä mukaan hallita pesän omaisuutta — lukuunottamatta äskenmainituista poikkeustiloja — pantata, myydä, lahjoittaa tai hävittää se vaimon tietämättä tai ilman hänen hyväksymistään. Sydämetön mies voi, ilman että hänen menettelynsä on laitonta, pantata tai myydä vaimonsa vaatteet, kalleudet ja vihkimäsormuksen. Tosin määrätään, että vaimo hallitsee omaa työnansiotaan, mutta jos tämä työnansio muutetaan esim. ompelukoneeksi, niin on miehellä oikeus myydä tai pantata tämä esine, sillä se kuuluu yhteiseen pesään, jota hän vapaasti hallitsee. — On eräs tapa, jonka kautta naitu nainen voi suojella työnansiotaan, nim. panemalla se omalla nimellään säästöpankkiin, jolloin hänellä on oikeus ilman miehen suostumusta sanoa talletus irti ja ottaa se sieltä pois. Näitä säästöjä ei anneta pankista miehelle ilman vaimon suostumusta.

Avioehdon tai paktumin kautta voi vaimo ennen avio-
liiton solmimista eristää osan omaisuudestaan miehen hallinnosta, s. o. naimaosansa pesässä ja yksityisomaisuutensa. (Avioehdon kautta voi jompikumpi puoliso saada naimaosan siinä omaisuudessa, joka ei luonteeltaan ole yhteistä, tai voidaan häntä estää saamasta naimaosaa siinä omaisuudessa, joka lain mukaan on puolisoitten yhteistä.) Avioehdossa voidaan määrätä, että vaimo joko hallitsee oman yksityisomaisuutensa tai että omaisuuden hallinto jätetään kolmannelle henkilölle. Edel-

lisessä tapauksessa täytyy avioehdossa erikseen määrätä, että myöskin arvopaperit, kiinteistöt j. n. e., joiksi vaimon omaisuus voidaan muuttaa, edelleenkin pidetään erillään yhteisestä pesästä. — Valitettavasti tehdään verrattain harvoja avioehtoja, sillä niitä kohtaan vallitsee jonkunlainen ennakkoluulo. Tavallisesti pidetään avioehtoa epäluottamuksen osoitteena tulevaa aviomiestä kohtaan, jos morsian tai hänen omaisensa sellaista toivovat.

Myöskin pesäeroa katsellaan jonkunlaisella ennakkoluulolla ja siksi ryhdytään tähän varokeinoon tavallisesti vasta sitten kun on liian myöhäistä pelastaa jotain siitä omaisuudesta, jonka toinen puoliso on hävittänyt.

Omaisuus, jonka toinen aviopuoliso on saanut lahjana tai testamentin kautta, voi myöskin tulla hänen yksityisomaisuudekseen, johon toisella puolisosella ei ole naimaosaa, jos lahjoittaja tai testamentintekijä erikseen niin määrää. Myöskin voidaan määrätä, että sellainen vaimolle annettu lahja tai testamentti ei tule miehen hallinnon alaiseksi.

Valtiopäivillä 1903 jätti herra Lindhagen (30 edustajan kannattamana) toiseen kamariin esityksen, että naimakaaren 9 luvun 1 § muutettaisiin näin kuuluvaksi:

»Naimaton nainen, joka on 21 vuotta täyttänyt, sekä naitu nainen olkoon täysivaltainen hallitsemaan ja hoitamaan itseään ja omaisuuttaan, naitu nainen kuitenkin niillä rajoituksilla, jotka johtuvat miehen pesänhoito-oikeudesta.»

Ensimmäisessä kamarissa jätti herra F. A. Boström saman esityksen. Valiokunnan kehoituksesta molemmat kamarit päättivät Kunink. majesteetille ehdottaa, että otettaisiin tutkittavaksi missä määrin voimassa oleva lainsäädäntö vaimon oikeudellisesta asemasta tarvitsisi tulla sovittelun ja selventämisen alaiseksi siinä tarkoituksessa että ilman niiden perusteiden oleellista järkyttämistä, joilla tämä lainsäädäntö lepää, vaimon oikeudellinen asema tulisi selvemmin ja johdonmukaisemmin määrityksi kuin mitä se nykyään on, sekä että valtiopäiville jätettäisiin ehdotus niistä lakimuutoksista, joihin asianhaarat voivat johtaa.

Isä on lain mukaan lastensa holhooja. Hänellä on päättamisvalta, kun on määrättävä lasten kasvatus, vastaisen elämän ura ja uskonto (silloin kun vanhemmat ovat eri uskontoa). Siinäkin tapauksessa, että isä väärinkäyttää holhoomisoikeutta lasten yli ja tuomioistuimien julistaa hänet menettäneen tuon oikeuden, ei äitiä voida, niin kauan kuin hän itse on miehen edusmiehyiden alainen, asettaa lastensa holhoojaksi, vaan siksi määrätään vieras henkilö. Vasta isän kuoltua on äidillä oikeus holhota lapsiaan ja heidän omaisuuttaan neuvoteltuaan isän lähimmäisen sukulaisen tai holhoojan kanssa. Isän kuoltuakin suosii siis laki isää, antamalla isän suvulle oikeuden ottaa osaa lasten holhoomiseen. Mutta sellaista oikeutta ei suoda äidin sukulaisille, jos äiti kuolee ensin. Jos äiti menee uusiin naimisiin, kadottaa hän tietysti holhoomisoikeutensa ensimmäisessä avioliitossa syntyneitten lastensa yli, syystä että hän tulee uuden aviomiehensä edusmiehyiden alaiseksi. Mutta jos leskimies nai uudelleen, jää hän edellisestä avioliitosta syntyneitten lastensa holhoojaksi.

Fredrika-Bremer-liiton kirjoituksen johdosta teki herra M. F. Nyström v. 1902 lakiesityksen sellaisesta muutoksesta Naimakaaren 15 luvun avioeroa koskevaan 2 §:ään, että voimassa oleva määräys, että »mies on lähempi» hoitamaan pesää ja lapsia, siinä tapauksessa että molemmat aviopuolisot ovat yhtä syyvät avioeroon, muutettaisiin näin kuuluvaksi: »tuomarilla on oikeus ratkaista heidän välillään sen mukaan kuin parhaaksi nähdään». Ehdotettu pykälänmuutos oli tarkoitettu vakuuttamaan myöskin äidille oikeutta lastensa yli, silloin kuin avioliitto laillisesti puretaan ja poistamaan sen huutavan vääryyden, että äidiltä kielletään oikeus silloinkin, kun hän ei todistettavasti ole syytä tämän oikeuden menettämiseen. Lakivaliokunta oli muutamien lakitieteellisten syiden perustuksella ehdottanut lakiesitystä hyljättäväksi, ja samaan päätökseen tuli ensimmäinenkin kamari; toisessa kamarissa se sitävastoin hyväksyttiin, mutta ensimmäisen kamarin hylkäävän päätöksen johdosta raukesi kysymys. Valtiopäivillä v. 1903 esitti herra Nyström lakiesityksen, että tuomari avioeron tapauksessa,

johon kumpikin aviopuoliso on yhtä syyllinen, päättäköön, kuka vanhemmista saapi lapset huostaansa. Tämä lakiesitys hyväksyttiin valtiopäivillä — siis voitto, joka, vaikka pienikin, ei ole merkitystä vailla.

Vuoden 1907 valtiopäivillä tehtiin kumpaisessakin kamarissa esitys, joiden tekijöinä olivat ensimmäisessä kamarissa oikeusneuvos E. Trygger ja toisessa tohtori K. Kjellberg, toinen siis lakimies ja toinen lääkäri, että hallitusmuotoon tehtäisiin se lisäys, että »opettajavirkoihin valtion oppilaitoksissa, teologian opettajavirkoja yliopistossa kuitenkin lukuunottamatta, muihin virkoihin tiede-, käsityö- tai taidelaitoksissa, sekä lääkärintoiimiin voitaisiin, sen mukaan kuin kuningas ja valtiopäivät ovat sopivaksi päättäneet, nimittää ja ylentää myöskin Ruotsin *naisia*».

Esityksen ystävät voittajina taistelusta lähtivät ja se hyväksyttiin molemmissa kamareissa, ensimmäisessä 64 äänellä 60 vastaan, toisessa 116 äänellä 95 vastaan. Voidakseen tulla laiksi täytyy kumminkin ehdotuksen, se kun tarkoittaa muutosta perustuslakiin, jäädä lepäämään, tullakseen uudelleen esityksi valtiopäivillä lähimpien yleisten vaalien jälkeen.

Ainoa Ruotsin laissa tavattava kieltolait, joka koskee täysi-ikäisten naisten työtä, löytyy 1900-vuoden lain 7 §:ssä, jonka mukaan lapsensynnyttäjää ei saa käyttää teollisuusammattillisessa työssä synnytyksen jälkeen seuraavina 4 viikkona, ellei lääkärintodistuksella osoiteta, että hän haitatta voi aikaisemmin työhön ryhtyä, sekä että naista ei käytettäkö työhön maanalaisessa kaivoksessa tai kivilouhimossa.

**Naisten työtä
koskevat
kieltolait.**

Viimeinen virallinen kansainvälinen kokous työläisten suojelulainsäädäntöä varten Bernissä teki syysk. 26 p:nä 1906 sopimuksen, jossa naisilta kielletään yötyö teollisuuslaitoksissa. Sopimukseen yhtyivät seuraavat valtiot: Saksa, Ranska, Italia, Tanska, Hollanti, Sveitsi, Belgia, Luksenburgi, Iso-Britannia, Itävalta-Unkari, Portugali, Espanja ja *Ruotsi*. Sopimus tehtiin valmistavasti sillä edellytyksellä, että asianomaisten maiden eduskunnat antaisivat siihen suostumuksensa. Tämän johdosta on n. k. ammattivaarakomitea Ruotsissa hallituksen määräyk-

sestä valmistanut asiasta lakiehdotuksen, joka pääkohdissaan on näin kuuluva:

»1 §. Sellaisen laitoksen työssä, joka toimii vuoriteollisuuden, ruukin, tehtaan, käsityöpajan tai muun teollisuustoiminnan palveluksessa, teollisuustuotteiden tai tavarainvalmistamista varten ja jota laitosta käytetään siinä laajuudessa, että siinä edellisen tai kuluvan vuoden kestäessä joskus on pidetty enemmän kuin 10 työntekijää, varattakoon naiselle vähintään 11 tunnin keskeytymätön lepo kunakin vuorokautena. Tähän lepoon sisältykään aika klo 10:stä illalla klo 5:een aamulla.»

4 §:ssä sanotaan: Sellaisissa laitoksissa, joissa valmistetaan nopeasti pilaantuvia tavaroita, olkoon kuninkaalla valta suoda vapautusta 1 § määräyksistä.

Lopuksi ehdottaa komitea:

»Tämä laki astuu voimaan tammik. 1 p. 1911; kuitenkin niin että 1 §:ssä määrätty keskeytymätön lepo sovitettakoon kolmen vuoden ylimenoajalla, ylempänä mainitusta päivästä lukien ainoastaan 10 tunniksi kutakin vuorokautta varten. Tämän lain määräyksistä olkoot tammik. 1 päivään 1919 vapautetut seuraavat teollisuushaarat: sokurinvalmistus valkojuurikkaista, villankarstaus, kampausta tai kehruu, sekä päivätyö kaivoslaitoksissa, joissa nämä työt ilmastosuhteiden vaikutuksesta ovat keskeytettävät vähintään 4:ksi kuukaudeksi vuodessa.»

Komitea lausuu kuitenkin suuret epäilyksensä ehdotuksesta. Se ilmoittaa alussa, että Fredrika-Bremer liitto, Naiskirjaltajain klubi ja Sosiaalidemokraattisen Naiskonferenssin työvaliokunta ovat asettuneet epäävälle kannalle kysymyksessä olevaan lainsäädäntöön nähden. Ruotsin Kirjaltajaliitto ja Ruotsin Yleisen Kirjapainajain-yhdistyksen Tukholman osasto ovat vastustaneet sellaisia rajoituksia voimassa olevissa työsopimuksissa, jotka koskevat naistyöntekijöitä kirjaltaja-ammattissa, heidän työaikaansa ja ylityötään. Näitä lausuntoja, jotka ovat kotoisin sellaisista piireistä, joita kysymyksessä oleva lainsäädäntö läheisesti koskee, ei komitean mielestä voida jättää huomioon ottamatta, sitä suuremmalla syyllä kuin meidän päivi-

nämme yhä useammalta taholta vaaditaan niiden rajoitusten poistamista, jotka tähän asti ovat estäneet naista hänen pyrkimyksessään päästä täyteen tasa-arvoon miehen kanssa sekä julkisessa elämässä että työmarkkinoilla. Kansainvälisen sopimuksen edellyttämä lainsäädäntö toisi kuitenkin mukanaan muutamilla työmarkkinan aloilla, joilla nainen tähän asti yleensä on ollut mieheen verraten tasa-arvoisessa asemassa, sangen huomattavia muutoksia, jotka kulkisivat päinvastaiseen suuntaan kuin nuo ylempänä mainitut, yhä kasvavan mielipiteen kannattamat pyrkimykset.

Kansainvälinen sopimus perustunee pääasiassa kahteen näkökohtaan, ensiksikin huolenpitoon nousevasta ja tulevasta sukupolvesta sekä toisekseen siihen työhuojennukseen, johon naisen heikompi ruumiinrakennus häntä oikeuttaa. Komitean mielestä voidaan kuitenkin epäillä, vaativatko nämä näkökohdat niin suurta rajoitusta työajan vapaassa käyttämisessä, joka pakostakin syntyy, jos kansainvälisen sopimuksen ahtaat määräykset tulevat käytäntöön. Tilastollinen tutkimus osoittaa, että kansainvälisen sopimuksen tarkoittamaa yötyötä ainoastaan vähässä määrässä Ruotsissa harjoitetaan. Mainittu kiello tulisi kuitenkin kohtaamaan erästä teollisen työn alaa, kirjaltaja-ammattia, joka työaikaan ja palkkaan nähden, huolimatta siinä joskus vaaditusta yötyöstä, on naiselle siksi edullinen, että hän siinä kutakuinkin voipi valvoa terveytensäkin vaatimuksia.

Komitea on myös mikäli mahdollista koettanut kielloa lieventää ja valmistanut tilaisuutta poikkeuksille ja se on tehnyt tämän niin lieveässä muodossa kuin tarkastuksen säilyttämiseksi on ollut mahdollista. Lakiehdotukselle on myöskin koetettu antaa sellainen muoto, että se voidaan sovittaa laajempia olosuhteita tarkoittavaan kieltolakiin.

Fredrika Bremer-liitto perustelee epäävän lausuntonsa seuraavalla tavalla:

»Liitto on sitä mieltä, että täysivaltainen nainen olkoon oikeutettu itse päättämään työvoimansa käyttämisestä. — — —

Että suojelulainsäädännön puolustajat toivovat, että kiello naisten käyttämisestä yötyössä hyödyttää ei ainoastaan tulevaa

sukupolvea, vaan myöskin naisia, on ilmeistä, mutta ei ole lainkaan todistettu, että niin on laita maissa, joissa kielto on käytännössä, sillä mitä eriävempiä mielipiteitä vallitsee näiden lakien vaikutuksesta. Moni luulee, että tämä hyvää tarkoittava toimenpide on johtanut erinomaisiin tuloksiin, koska naiset ovat kadonneet tehtaiden yötyöstä, mutta mitä seurauksia kielto-alueilla on ollut taloudellisessa ja siveellisessä suhteessa, siitä ei todellisuudessa mitään tiedetä. Tosin mainitaan, ettei naisten luku tehtaissa ole vähentynyt, vaan päinvastoin paikoittain enentynyt, — parissa maassa on heidän lukunsa kuitenkin pienentynyt — mutta palkkasuhteista ennen ja jälkeen suojelulakien voimaan astumista ei ole kylliksi tietoja. On kuitenkin jotenkin selvää, että kun naisten yötyö kielletään sekä myöskin ylytyö niillä tunneilla, jotka ovat yölevoksi määrättyt, naiset useimmassa tapauksessa kadottavat työnsä niillä työmailla, joissa lyhempää tai pitempää yötyötä tarvitaan. Tehdas ei voi hankkia itselleen naisia päivätyöhön ja miehiä yötyöhön, vaan tulee yö- ja päivävuorojen vaihdella, ja sellaisissa paikoissa, joissa satunnaista ylytyötä öiseen aikaan usein vaaditaan, on myöskin naisten poistaminen seurauksena, koskei heitä saa tarvittaessa työhön käyttä. Kieltämätöntä on, että yötyö on pahaksi, mutta se on pahaksi niin miehille kuin naisille. Jos yötyö voitaisiin kieltää tai jos sitä voitaisiin rajoittaa jokaiseen työntekijään nähden, olisi tästä epäilemättä hyötyä, mutta kielto, joka kohtaa ainoastaan naisia, vaikeuttaa pakostakin heidän kilpailuansa miesten kanssa ja tekee naisen jo ennestäänkin kovan ja epätasaisen taistelun kunniallisen toimeentulon puolesta vieläkin raskaammaksi.

Kun niin hyvää tarkoittavaa lainsäädäntöä kuin tämä, jonka kautta tahdotaan saattaa naisia pois yötyöstä, suunnitellaan, ei ole työläisnaisten helppo alussa arvostella mihin se voi johtaa. Ulkomailla on lakeja säädetty ilman että naisten mielipidettä on kuulusteltu, heidän, joita asia lähimmin koskee. Mutta vähitellen huomaavat he, että paraspalkkaisimmat paikat näiden lakien johdosta heiltä suljetaan, ja silloin he peljästyvät ja koettavat monella tavalla niitä vastustaa, mutta silloin on

vastarinta myöhäistä. Täällä meillä ovat kuitenkin naiset mitä erilaisimmista piireistä nousseet vastustamaan tällaisten uudistusten toimeenpanemista.

Näyttää perin vaikealta säätää lakia epätietoisilla edellytyksillä ja ilman perinpohjaista asiain selvittelyä sekä tuntematta kenenkä hyväksi ja kuinka monen hyväksi tämä laki säädetään, joka kuitenkin epäilemättä tulisi sulkemaan pois melkoisen lukumäärän naisia siitä työstä, johon he ovat tottuneet. Yksin naiskirjaltajia on jo yli 500 ja he ovat tasarvoisia miestoveriensä kanssa niinhyvin työhön kuin palkkaan nähden, mutta laki, joka kieltää yötyön ja ylityön niinä tunteina, jotka ovat määrätty yölepoa varten, tekisi useimmille heistä mahdottomaksi säilyttää työpaikkansa. Sellainen laki tuottaisi epäilemättä monessa tapauksessa naisille — siis äideille ja tulevillekin äideille — paljon raskaampaa työtä ja vähentänyt työnansion tilaisuutta. Monelle tietäisi se siveellistä perikatoa.

Näiden näkökohtien perustuksella täytyy Fredrika-Bremerliiton johtokunnan lausua vakaumuksenaan, ettei pidä pelkästä ulkomaan matkimisen halusta säätää Ruotsia varten lakia, jota täällä ei ole kaivattu. Johtokunta pitää toivottavana, ettei tässä kysymyksessä mitään päätettäisi, ennenkuin kaikkiin niihin tehtäisiin, joissa naisia työskentelee, asetetaan naisammattitarkastajia, jotta ensin saataisiin selville millä kannalla asiat ovat toisessa niinkuin toisessakin suhteessa. Sellaiset tarkastajat voisivat epäilemättä järkiperaisella toiminnalla korjata monta epäkohtaa, jotka nyt vaikeuttavat naisten työtä tehtaissa, sekä ryhtyä sellaisiin toimenpiteisiin, jotka suojelevat lapsia siitä vaarasta, minkä äitien poissaolo kotoa heille tuottaa. Kun näiden tarkastajien kokemusvarasto on koottu ja järjestetty, silloin voidaan ottaa kysymys uuden tarkastuksen alaiseksi. Kenties naiset, joita asia lähimmin koskee, jo sitä ennen itse ovat tilaisuudessa saada äänensä kuuluviin, kenties on myös sitä ennen saatu lain kautta normaali-työpäivä säädetyksi ja mahdollinen yötyö siis siihen määrään rajoitetuksi, ettei kukaan ajattele

erityistä suojelulainsäädäntöä naisia varten, joiden taistelua olemisen puolesta yhteiskunnan ei pidä vaikeuttaa.»*)

Naiskirjaltajain klubi lausui mielipiteenään seuraavaa:

»Naiskirjaltajain luku Tukholmassa voinee nykyään olla 500—600 ja kun monen näistä täytyy myöskin huolehtia omaistensa toimeentulosta, voitaneen ehkä sanoa, että 1,200 á 1,500 henkeä on elatukseensa nähden riippuva näiden työntekijöiden ansiosta. Heidän työpäivänsä on 8-tuntinen sanomalehtikirjapainoissa ja 9 á 10-tuntinen muissa kirjapainoissa. Ylityö on rajoitettu 12 tuntiin viikossa. Tällaisen työn jälkeen on työntekijöillä vähintään 9 tai, tekeillä olevan ehdotuksen mukaan, 12 tunnin vapaa-aika. Palkkaehtoihin nähden ovat naiset samassa asemassa kuin miehet.

Naiskirjaltajista tuntuisi katkeralta, jos he kadottaisivat nykyiset edulliset työsuhteensa. Tämä tapahtuisi epäilemättä jos kansainvälisen sopimuksen määräykset tulisivat laiksi, sillä naistyöntekijät eivät silloin enää voisi saada työtä kirjapainoissa. Sopimuksen mukaan voivat eri valtiot kuitenkin päättää, mitkä työpaikat ovat teollisuuslaitoksia, ja ehkä on mahdollista ettei kirjapainoja niiden joukkoon lasketa. Mutta ellei kirjapainoja voi asettaa erikoisasemaan näihin kysymyksessä oleviin kielto-lakeihin nähden, yhtyvät Naiskirjaltajain klubin valtuutetut siihen lausuntoon, jonka Fredrika-Bremer-liiton valtuutetut antoivat.»

Vaikka Fredrika-Bremer-liiton lausunto liikkuu todistettujen tosiasioiden alalla ja vaikka se on saanut kannatusta ammattiyhdistyksiltä, joihin kuuluu sekä miehiä että naisia, työntekijöitä ja työnantajia, kohteli sanomalehdistö näitä lausuntoja kovin pilkallisesti. Fredrika-Bremer-liittoa syytettiin teoreettisesta yhdenvertaisuuden intoilusta ja naisten vanha-aikuisesta, elähtäneestä itsensä yliarvioimisesta j. n. e.

*) Tässä muutoin niin ansiokkaassa lausunnossa ehdotetaan, omi-tuista kyllä, että jos erityisiä naisten suojelulakeja säädetään, tulisi niiden kohdata ainoastaan nuoria, kehittymättömiä, vajavaltaisia naisia ja — *nai-tuja naisia.*

Ruotsissa lienee 1880-luvulla yleisesti luultu, että nais-**Taantuminen.** asia teoriassa oli oikeaksi tunnustettu. Ainoastaan kaukonäköisemmät ihmiset aavistivat, että taantuminen mahdollisesti oli tulossa, kuten näkyy Ellen Friesin ylempänä mainitusta kirjeestä ja muutamista rouva Adlersparren lausunnoista. Kuinka tarkkanäköinen viimeksi mainittu monessa suhteessa olikin, olisi hän tuskin voinut aavistaa, että kymmenen vuotta hänen kuolemansa jälkeen monivuotinen polemiikki oli koko laajuudessaan vetävä esiin saman kysymyksen, minkä Stuart Mill 1854 otti käsittelynsä alaiseksi: naisen luonnon ja hänen siitä johdettavan asemansa. Eikä hän luultavasti olisi sitäkään aavistanut, että kysymyksen saattaisivat päiväjärjestykseen naisasian omaan piiriin kuuluvat henkilöt, jotka täydellä todella tulisivat vaatimaan, että jälleen palattaisiin entisaikojen naiskäsitteeseen.

Taantuminen alkoi Ruotsissa hiipiä esiin, ennenkuin ainoakaan peruskohta naisasian ohjelmassa oli voitettu, ennenkuin vaimon täysivaltaisuus ja omistusoikeus, äidin oikeus lapsiinsa, valtiollinen äänioikeus ja täysikäisen naisen vapaa työnvalinta sekä kaksinaisen moraalin poistuminen olivat saavutetut. Jo siihen aikaan kuin Ruotsin kansa vielä sellaisenaan ei tuntenut naisasian todellista sisällystä, syntyi taantuminen ja tähtäsi iskunsa niitä ulkovarustuksia vastaan, jotka olivat valloitetut, sitä vähää vastaan, joka oli voitettu. Tämän ilmiön syyt ovat moninaiset ja ne yhtyvät toisiinsa. Todenmukaisimpana syynä lienee se seikka, johon Ellen Fries viittaa kirjeessään, että 1880-luvulla alkoi ilmestyä kaunokirjallisuus, mikä perustui ensin Max Nordaun ja sittemmin Nietzsche'n teorioihin, jotka, kuten tiedetään, eivät juuri myönnä naiselle mitään etevää asemaa kodissa eikä yhteiskunnassa.

Tämä suunta kohteli »naisia ja heidän vaatimuksiaan» ennen kuulumattomalla kiukulla ja ylenkatseella. Naisia vastaan viskattujen syytösten pääsumma oli jotenkin seuraava:

»Tryckt och otryckt» (Painettua ja painamatonta) nimisessä kirjassaan sanoo Strindberg, että nainen on surkastunut olento, joka kehityksessään on pysähtynyt nuorukaisen ja miehen keskiväliin, etuoikeutettu, aina sairas lapsi. Hänen mie-

lestään pysyy täysin todistettuna tosiasiana, että nainen on miestä ala-arvoisempi ja sentähden on hänen alistettu asemanakin oikeutettu. Hän ainoastaan täydentää miestä. Mies kehittyy 100:n nopeudella, jota vastoin nainen ei saa nopeutakaan nousemaan 60 korkeammalle. Innostuessaan todistamaan miehen etevämmyyttä, sanoo hän, että miehellä on tunto-, kuulo- ja näköaisti tarkempi kuin naisella — ottamatta huomioon, että jahtikoirat, petolinnut ja hyönteiset siis johdonmukaisesti olisivat miestä korkeampia olentoja, koskei hän tietenkään siinä suhteessa voi heidän kanssaan kilpailla. Strindberg väittää aksioomina — ihan vastoin jokapäiväistä kokemusta — ettei poika koskaan äidiltään peri henkisiä ominaisuuksia eikä taipumuksia, »kenties siitä syystä, ettei äidillä ole sellaisia», ja päinvastoin, ettei tyttö niitä koskaan peri isältä. Nainen on tehnyt miehen vetojuhdakseen, vaikka miehen kuitenkin on onnistunut säilyttää hallitsija-asemansa; nainen ei vielä koskaan ole voinut — poikkeuksia lukuunottamatta — omalla työllään hankkia itselleen rikkautta. Naisten työtä kodissa arvostellaan vain lyhyesti siten, että he ovat miesten »elättejä». Johtavana juonena kulkee Strindbergin kaikissa teoksissa Nordaun tunnettu lause: »Jeder Mann braucht viele Weiber» (Jokainen mies tarvitsee monta naista), ja hän pitää sitä hävyttömyytenä, että nainen vaatii mieheltä siveellistä puhtautta.

»Kvarstadsresan» nimisessä kirjassaan hän sanoo, ettei rakkauden uskollisuus perustu ihmisen parempaan luonteeseen, vaan on hyveenä ainoastaan orjuuden nurjapuoli. — — Ken höllentää siteet ja julistaa naisen syyttömäksi, jos hän seuraa luonteensa ääntä, hän on oikealla vapautumisen tiellä, mutta kun rouva Agrell ja federatsiooni tahtovat miestäkin rangaista, silloin ovat he joutuneet taantumisen ja petettyjen ahtaaseen umpikujaan. »Giftas» nimisessä kirjassaan ja muissa teoksissaan kuvaa hän monessa paikoin nuorukaisen turhaa taistelua siveellisen puhtauden puolesta, miten tämä siinä joutuu perikatoon, taikka miten taistelu päättyy tappioon hyveen kustannuksella. »Giftas» kirjassaan sanoo hän uuden- aikaista naisihannetta »ilkeäksi sekasikiöksi», ja väittää hedel-

mätöntä tai lapsetonta naista luonnon poikkeukseksi, joka ei osaa oikein arvostella miehen ja naisen suhdetta ja jonka sanoille ei pitäisi antaa mitään merkitystä. »Ett Dockhem» (Nukkekot) nimisessä kirjassaan ivaa hän naisia yleensä, semminkin opettajattaria; lukijasta tuntuu ikäänkuin hän äkkiä olisi siirtynyt takaisin entisiin aikoihin ja siihen raakaan pilkkaan, jolla silloin naimatonta naista kohdeltiin. Strindberg onkin selittänyt, että hän näitä hyökkäyksiä tehdessään vain »teki oikein, täytti velvollisuutensa» (Kvarstadsresan 1885) ja hän sanoo »ei uskovansa pohjoismaiseen naisemansipatsiooniin, mutta on avioliitto-emansipatsioonin eturivin miehiä» (Budkafalen 1885).

Toinen sen ajan vasemmisto-kirjailijoista, O. Levertin, pitää myös raa'an, ruumiillisen vietin ylistämistä täysin oikeuttettuna, »pakanallisen Afroditen, nucuuden hehkun, luomisen, suvun ylläpitäjän ylistämistä» (Revy 1886). »Erik Grane» nimisessä romaanissaan ivaa G. af Geijerstam siveysharrastuksia, pilkkaa langenneiden naisten pelastamisyrityksiä ja puhuu halveksien niistä kirjailijoista, jotka taistelevat puhtaampien siveellisyyksitteiden puolesta, sekä antaa kertomuksensa sankarittaren lausua, että hän pitää »Giftas» kirjasta, eikä pane pahakseen miesten huonoa elämää, »koska kaikki miehet ovat samanlaisia». — A. Lundegård toistaa Arne Garborgin sanat: — »ihmisten täytyy irtautua niistä kärsimyksistä ja siitä turmiosta, joksi nurinkurinen yhteiskunta aikojen kuluessa on muuttanut sen (sukuvietin), mikä luonnon järjestyksen mukaan on ihmisen kauniin ja pyhin lahja, elämän terveys ja ilo, ainoa onni, mistä tässä elämässä oikeastaan voi puhua». —

Nämä lienevät osapuilleen olleet suurimmat syytökset naisia ja naisasiaa vastaan. Tämä kirjallisuus ei kenties aina yksistään olisi paljon merkinnyt; onhan aina löytynyt epä-siveellisiä kirjoja. Mutta vaara oli siinä, että kirjallinen vasemmisto-kritiikki hyväksyen tätä kirjallisuutta arvosteli, joskus ihastuksella sitä tervehti, ja että niitä arvokkaalla vapaamielisellä taholla useinkin vain lievästi paheksumalla mainittiin. (Katso esim. arvossa pidetyn Ibsenin selittäjän Robinsonin arvostelua

»Giftas» romaanista). Lisäksi tuli sekin seikka, että naisasian uskonnollis-vanhoilliset vastustajat useinkin itsepintaisesti sekoittivat tuonlaatuisen kaunokirjallisuuden sen ajan etevimpien siveellisyiden ja naisasian puoltajien, Ibsenin ja Björnsonin kanssa, vaikka näiden käsitys avioliitosta ja naisen asemasta oli aivan päinvastainen.

Niin rajusti oli taantumisen kaunokirjallisuudessa esiintynyt, että käsitys naisen asemasta äkkiarvaamatta näytti siirtyneen vuosisatoja taaksepäin. Vielä kauemmaksi sitä kantaa, mikä ilmenee hovioikeuksien lausunnoissa 1820 ja 1830-luvuilla, joissa kuitenkin kuvastuu jonkinlainen huolenpito ja kunnioitus, joskin lyhytnäköinen. Kuinka pintapuolinen tuo uudempi, jalompi käsitys naisen personallisuudesta tosiaankin oli, näkyy naturalismin nopeasta leviämisestä. Ensin yhtyivät sitä kannattamaan arvostelijat ja kirjallinen vasemmisto, ja sittemmin sai se naistenkin joukossa puoltajia, jotka eivät kestäneet yleisen mielipiteen painoa. Syy on helposti selitettävissä. Kaikilla aloilla vallitsee miesten käsityskanta elämästä ja sen ilmiöistä ja tämän käsityskannan painoa eivät naiset jaksa vastustaa. Se on hävittänyt heidän arvostelukykynsä ja lahjakkaimmatkin naiset joutuvat tappiolle. Tämä ilmiö esiintyy huomattavimmin sellaisina aikoina, kuin nyt kysymyksessä oleva, jolloin miessuvun huonoimmat ainekset etusijassa ovat saavuttaneet yleisen mielipiteen suosion ja jolloin jaloimpien ja valistuneimpien ääni näyttää kaikuvan kuuroille korville.

Tämä totuus oli pian toteutuva Ruotsin naisissa 1880- ja 1890-luvuilla. Sielläkin saatiin kokea, kuinka helposti ihmiset luulevat, että voitto muka on saavutettu, kunhan vain vastarinta *yhdessä* muodossa on poistunut tai heikontunut. Kun aate pukeutuu uusiin kehitysmuotoihin, huomataankin että nuo muka valloitetut vahvat varustukset olivatkin horjuvia apujoukkoja, jotka karkaavat vihollisen puolelle.

Omituista kyllä olivat ensimmäiset pakolaiset etevä naiskirjailijoita. Rouva Edgrenin kirjailijatoimessa oli tosin jo aikaisemmin ilmestynyt paljon sellaista, joka teki yllätyksen vähemmän hämmästyttäväksi. Kuitenkin lienevät hänen kirjansa

»Den kärleken» (Se rakkaus, se rakkaus) ja »Kvinlighet och erotik II» (Naisellisuus ja erotiikka) tuottaneet monelle suurta pettymystä. Näissä teoksissa luopui rouva Edgren koko entisestä naiskäsitteestään. Edellinen kirja on, kuten Astrid Stampe sanoo, *uskoton*, koska rouva Edgreniltä ei puuttunut edellytyksiä ymmärtää niiden pyrintöjen vakavuutta, joita hän pilkkaa.

»Sanna kvinnor» (Todellisia naisia) nimisen kirjan tekijä, joka niin mieltä järkyttävällä tavalla on kuvannut kuinka naisten koiramainen alistuminen kiihdyttää miesten huonoja taipumuksia, käyttää jälkimmäisessä teoksessaan koko suurta kirjailijataitoaan tehdäkseen uskottavaksi, että juuri tuo samainen naisten ominaisuus pysyvimmän sitoo miehen. Naisten yhdenvertaisuuden ja ihmisarvon periaate, jota kirjailija niin lämpimästi oli puolustanut, oli nyt haihtunut, oli hävinnyt Strindbergin aikaansaaman taantumisen painon alla.

Viktoria Benediktssonin jälkeenjättämässä muistiinpanoissa siinä hänen elämäkerrassaan, minkä Aksel Lundegård on julkaissut, tapaamme saman taantumiskaiun. Naisena oleminen tuntui hänestä masentavalta. Hänen inhonsa omaa sukupuoltaan kohtaan, hänen palava toivonsa, että hän olisi syntynyt miehenä, osoittaa sekin, miten taantumispiireissä naista halveksitiin. Tosin arvostelee hän alussa ankarasti Strindbergiä ja puhuu ylenkatseella »Tukholman nurkkakunnista», mutta jota enemmän hän joutuu tekemisiin näiden nurkkakuntien kanssa, sitä enemmän joutuu hän sairaalaisen naishalveksimisensa valtaan. Hän sanoo m. m. — »yksin en mitään mahda, kun olen nainen. Tarvitsisin voimakkaamman tahdon tukea, minulta puuttuu tarkkanäköisempi silmä. — — Ne erehtyvät, jotka sanovat, että miehet sortavat naisia, ei, naiset itse ovat toistensa tyranneja. Ainoa emansipatiooni mitä he kaipaavat, olisi vapautuminen tästä tyranniudesta. — Naisen suurin kunnia on ottaa osaa miehen rehellisiin pyrintöihin ja väsymättömänä työtoverina seurata häntä elämän taisteluissa» j. n. e. — Vaikka hän jyrkästi kannattaa yksiavioisuuden periaatetta ja hylkää Strindbergin löyhät siveellisyyskäsitteet, on hän koko-

naan tuon vanhan, kuluneen käsityskannan vallassa, jota Strindberg muun lisäksi tahtoo teroittaa mieliin, että naisen siinä asiassa aina ja nurkumatta tulee suoda miehelle mitä suurin vapaus. On surullista nähdä tämä valoisa ja selvä henki vallassa olevan, alhaisen ja sairaalouden elämäkäsitteiden saattamana.

Vuonna 1896 julkaisi neiti Ellen Key, joka, kuten tuonempana mainittiin, ennen oli esiintynyt naisasian ystävä, kaksi esitelmää »Missbrukad kvinnokraft» (Väärinkäytettyä naisvoimaa) ja »Kvinnologik och psykologi» (Naislogiikkaa ja psykologiaa). Näissä kirjasissa yhtyi hän naisasian vastustajiin, viskaten seuraavat syytökset sitä vastaan: »Naisasia on tukahuttanut harrastuksen naisen erikoisluonteen tutkimiseen; se on saattanut syrjätielle kysymyksen naidun naisen oikeudellisesta asemasta, joka on tärkein kohta koko naiskysymyksessä; se on laiminlyönyt opetuskysymyksen, joissa kuitenkin naisen äidillisyyden tunteen olisi pitänyt päästä täysiin oikeuksiinsa, se on houkutellettu naisia joukottain uusille työaloille, jotka *sattumalta* ovat olleet tarjolla, ottamatta selkoa ovatko ne naisille sopivia; se on jättänyt alaluokan naisen harrastuksiensa ulkopuolelle ja siten suurentanut sosiaalista juopaa; se ei ole kehoittanut naisia tekemään voitavaansa omasta luonteestaan, vaan houkutellettu heitä työnsä kestäessä aina kurkistelemaan miehistä ihannetta esikuvanaan; se on ollut omansa vähentämään kodissa suoritettavan työn kunnioitusta; se on tehnyt puolustajansa kiihkomielisiksi, istuttanut heihin sen käsityksen, että he ovat uuden uskonnon papittaria, houkutellettu heitä väärän kunniatunnon vallassa ylenmäärin rasittamaan voimiaan; se on tehnyt kannattajansa pintapuolisiksi ja dogmeihin taipuvaisiksi». Näillä perusteilla sanoo neiti Key vannoneensa Hannibalin valan aina ja sammumattomalla vihalla kohtelevansa naisasiaa.

Useissa myöhemmissä teoksissaan (Tankebilder, Människor, Barnets århundrade *) ynnä aikakauskirjain artikkeleissa)

*) Ajatuskuvia. Ihmisiä. Lapsen vuosisata.

jatkaa neiti Key hyökkäyksiään naisasiaa vastaan. Useat nais- ja mieskirjailijat esiintyivät nyt lentokirjasissa ja sanomalehdissä, toiset puolustamaan naisasiaa, toiset vastustamaan sitä maailmankäsitystä, mikä ilmenee ylempänä mainituissa kirjasissa. *) Edellisissä kirjoituksissa esitettiin jotenkin seuraavia mielipiteitä.

Ken vähänkin tuntee naisasiaystävien työtä huomaa, että hyökkäys oli perätön. Itse asiassa osoittaa tämä hyökkäys vain kuinka laajalle naisasiaa vastaan kohonnut taantuminen oli ulottunut ja mitenkä kova sen paino on ollut, kun se on voinut ajaa yhden asian entisistä puolustajista sellaisiin liiallisuuksiin. Neiti Key ei rajoittunut teoksissaan ainoastaan hyökkäämään naisasian kimppeeseen, hän puhuu myös naisen luonteesta, hänen henkisestä kyvystään ja siitä johtuvasta asemastaan tavalla, joka sekkin osoittaa, mitenkä täydellinen muutos hänessä oli tapahtunut. Hän polvistuu ja palvelee — kuten Srindberg — miehen yliherruutta. Hän uhraa monta monituista sivua todistaakseen sitä, jota ei vielä voida todistaa, »ettei naisten nimiä loista ihmiskunnan ikuisten nimien joukossa». Hän sanoo, että työnjohtajien todistuksien mukaan naisen suorittama työ on liikekannalta katsoen ala-arvoista. Opiskelevat naiset ovat tunnustaneet pettyneensä omaan personalliseen kehitykseensä nähdessä, jota he ovat opinnoiltaan odottaneet (nykyisen opintojär-

*) *Misslyckad kvinnokraft af Ellen Idström. — En protest med anledning af Ellen Keys föredrag i kvinnofrågan af Alma Cleve. — Ett ord till fröken Ellen Key och till den svenska kvinnan af Mathilda Roos. — I kvinnofrågan.* Embetet att vara husnior. Kvinnans kallelse. Af *Helene Nyblom. Kärlek och moderlighet.* Hvad är ordens innebörd? af *Ina Rogberg.* — *Kvinnoarbeta och kvinnoolycka af Anna Sandström. — Modern erotik och romantik.* Af *Anna Sandström. — Ellen Keys lifsåskådning och verksamhet som författarinna.* Af *C. D. af Wirén. — Ellen Keys tredje rike af Vitalis Nordström.* — Kolme suomalaisten kirjailijoiden julkaisemaa lentokirjaa: *Till Ellen Key.* Kvinnofrågans prima principia. — *Arvostelu neiti Ellen Keyn viime lausunnoista naisasiassa.* *Minna Canth. — Elisabeth Cady Stanton och kvinnosaksarbetet af Alexandra Gripenberg.* Kirjoituksia *Kotija Yhteiskunnassa* rouva *Elisabeth Löfgrenillä* ja rouva *Maria Furuhjelmillä.* Kirjoituksia Ruotsin ja Suomen aikakauslehdissä.

jestelmän vallitessa). Vaimot, jotka ovat työskennelleet kodin ulkopuolella, ovat tunnustaneet, että he huonosti ovat täyttäneet kumpaisenkin työalansa. Lääkärit ovat tunnustaneet, että naiset ruumiillisesti ja henkisesti rappeutuvat liian rasittavista opinnoista ja sopimattomissa ammateissa. Ei siinä kyllin, että hän täten yksityisillä esimerkeillä ja yksityisten ihmisten lausuntojen nojalla on koettanut todistaa naisten sopimattomuutta niillä aloilla »joille naisasia on heidät ajanut»; hän selittää myös: »Jokainen ammatti, minkä sivistynyt nainen täyttää, riistää joko sivistymättömältä naiselta tai mieheltä jonkun työnansion mahdollisuuden». Neiti Key puhuu naisasian harjoittamasta painostavasta pakosta. Mutta sellainen lause kuin tuo ylempänä mainittu on kai pidettävä pahasti painostavana, jos mikään. Se teroittaa vielä uudestaan mieleemme sen asian, minkä miehet tähän asti ovat pitäneet ihan itsestään selvänä, että kaikki työ maailmassa kuuluu miehelle ja että hän ainoastaan armosta antaa siitä naiselle sen osan, minkä hän sopivaksi näkee. Neiti Key ei sanallakaan moiti varakkaita *miehiä* siitä, että *he* riistävät jonkun työnansion vähempivaraisilta veljiltään tai sisariltaan.

Varoittaessaan sivistyneitä naisia riistämästä työtä sivistymättömiltä, on neiti Key niin sanoaksemme asettunut jälkimäisten, työläisnaisten puolelle. Mutta hän on omistanut suuren osan teoksestaan »Barnets århundrade» (Lapsen vuosisata) ylistääkseen liikettä, joka katkerimmalla tavalla loukkaa työläisnaista, nimittäin naisen vapaan työnvalinnan rajoittamista lakisäädösten kautta. Nämä kieltolait rajoittavat *ainoastaan* sivistymättömän naisen työaloja; sivistynyttä naista ne eivät koske.

Kun neiti Key täten on joka taholla rakentanut esteitä naisen työlle kodin ulkopuolella, siirtyy hän syytöksensä ydinkohtaan. Hän sanoo: — »Onko naissuku, joka nyt pyrkii eteenpäin niin monella harhatiellä, onko se todellakin uudestaan hartaudella antautuva siihen kutsumukseen, jonka suru-rena esikuvana on Marian-palvelus? Tulevatko ne naiset, jotka nyt ylistävät lapsettoman naisen etuja, uudelleen käsittämään, että naisen pyhimpänä tehtävänä on tulevaisuuden kasvattaminen

äidinrinnan nesteellä, äidin sydämen voimilla, ja että se nainen, joka ylevällä ja kauniilla tavalla täyttääpi sen tehtävän, on nais-suvun korkein ilmenemismuoto.» («Några italienska madonnatyper.» Muutamia italialaisia madonnatyyppejä.)

Nämä sanat työntävät naisen yhdellä iskulla takaisin en-tisiin aikoihin, jolloin hänelle ei annettu muuta kuin lapsen-synnyttäjän arvo, ei mitään persoonallisuuden, ihmisen eikä yh-teiskuntajäsenen arvoa.

Läpikäyvänä piirteenä kaikissa neiti Keyn myöhemmissä teoksissa on yleensä se tapa, millä hän teroittaa mieleen suku puolielämän miltei kaikkivaltiasta, ihmistä hallitsevaa voimaa, naisen huonommuutta miehen rinnalla, hänen epäonnistuneita kokeitaan niillä työaloilla, joita naisasian vastustajat sanovat »miehisiksi» ja lopuksi sitä seikkaa, että nainen on sukupuoli-olentona onnellisin ja hyödyllisin. Siis samaa, minkä lukija saapi Strindberginkin teoksista oppia. Runollinen sanamuoto verhoo neiti Keyn kirjoissa miellyttävään muotoon sen raa'an käsitystavan, joka muuten olisi monta lukijaa, semminkin naisia peloittanut.

Neiti Key on tosin koettanut vakuuttaa (Kvinnologik och psykologi siv. 189) olevansa ja yhä pysyvänsä innok-kaana naisasianaisena siinä merkityksessä, ettei hänen mieles-tään »pieninkään lainpykälä eikä säädös saako sulkea toista naista mitä täydellisimmästä henkilökohtaisesta vapaudesta. — Ja jos naisen tähän asti saavutettua vapautta vähimmilläkään tavalla uhattaisiin, silloin panisi hänkin kaikki voimansa liik-keelle *sen* puolustusagitatsioonin palveluksessa.» Mutta nämä kauniit sanat menettävät voimansa, vieläpä muuttuvat katke-raksi ivaksi, jos vertaamme niitä hänen naisasiaa vastaan jul-kaisemiinsa yhdeksään väitteeseensä, tuota pyrintöä vastaan, josta »naisen nyt jo voittama vapaus» on seurauksena, ja jos vertaamme niitä hänen teoksiensa koko perussäveleeseen. On ymmärrettävissä, että lainsäätäjät kieltäytyvät myöntämästä nai-sille valtiollista äänioikeutta, kun nainen omankin sukupuolensa säestämänä selittää, että naisen luonteessa on jonkinlainen »vil-leys» ja joka myöntää oikeaksi seuraavan määritelmän: »nainen

on olento, joka miehen sanoessa, että kaksi kertaa kaksi on neljä, vastaa: »sitä en usko, ja vaikka sitä miten todistaisitte, pysyn minä siinä kohden omalla kannallani.» Ettei neiti Key ole vienyt harhaan edes naisasian vastustajiakaan näkyy siitä, että kolme arvostelijaa tunnustaa, että he alussa ovat häntä suosineet naisasian vihollisena. (»Barnets århundrade» nimisen kirjan arvostelija, Elisabeth Kjellbergin, »Läsning för hemmet» aikakauskirjassa; kirkkoherra Bergroth »Vartijassa», Vitalis Nordström »Ellen Keys tredje rike» nimisessä kirjassaan).

Jotenkin näitä asioita lienee taistelu tarkoittanut. Moni nainen esiintyi kaunokirjallisuudessa taantumisen osoittamaan suuntaan tai puolusti sitä sanomalehdistössä. Yhtä ahkerasti kuin nuo kirjailijanaiset 1880-luvulla kirjoittivat pieniä viivanalaisia, joissa he saattoivat naisasian eri kohtia keskustelun alaisiksi, yhtä ahkerasti alkoivat he nyt aikakauskirjoissa, romaneissa ja novelleissa tutkia rakkaudentarvettaan ja vihaansa konttoripulpettia vastaan. Taantumisen jäljet ilmenevät siinäkin hengessä, millä sanomalehdistö käsitteli naisasiaa, siinä tavassa millä se puhui naisista*) ja heidän tarkoituksestaan yhteiskunnassa. Tuskinpa olisi 1880-luvulla tapahtunut se, mikä tapahtui v. 1901, että yksi maan etevimmistä sanomalehdistä Fredrika Bremerin 100-vuotispäivänä sisälsi kirjoituksen, täynnä salakavalaa syytöksiä naisia ja naisasiaa vastaan. (Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning» naisten kunnallisesta vaalikel- poisuudesta.)

Se ala, jossa muutos kenties parhaiten tuntuu, on epä-siveellisen ja naisasialle vihamielisen kirjallisuuden arvostelu. Ei siinä kyllä, että moni tämän kritiikin miehisiin edustajista uskomattoman kiivaasti tuota kirjallisuutta kannattaa. Aniharva nainenkaan uskaltaa nousta sellaisia kirjallisuuden tuotteita vastaan. Naisasian alkuaikoina käsittivät sen tienraivaajat, että värin tunnustaminen tällä alalla kuului heidän ensimmäisiin vel-

*) Esim. »Svenska Dagbladets» polemiikki niitä naisia vastaan, jotka olivat allekirjoittaneet vastalauseen Ellen Keyn Ibsenille pitämän puheen johdosta.

vollisuuksiinsa. Tämä näkyy lukuisista Esselden kirjallisuusarvosteluista. »Tidskrift för hemmet» ja »Dagny» nimisissä aikakauslehdissä. Pelkäämättä kirjallisia klikkejä tai päivän opinioonia, puolusti hän siveellisten ihanteiden asiaa, kun se oli tarpeen. Vuonna 1884 kirjoitti hän »Giftas» nimisestä romaanista:

— »Myrkkyä meille tässä tarjotaan, myrkkyä kristallimaljassa, sähköyden neron tulta, mutta äärettömän rumien, siveettömien ja raakojen kuvien koristamaa. Se on synti kohotettuna elämän johtavaksi periaatteeksi. Ja tästä rohjetaan sanoa, ettei ole ihme, »jos nuoriso suosii tuota runoilijaa: luonnon ja vapauden evankeliumiahan hän julistaa, ja sehän kuuluu nuorisolle, sehän on aikamme tunnussana.» Niinpä kyllä, samoin kuin maanjäritykset ja vesitulvat siihen kuuluvat. Mutta raa'an luonnonvoiman sieluton vapaus, ei ole meidän aikamme kehityksen päämäärä, vaan järjen voimaa se tavoittelee, sitä voimaa, joka tajuttoman aineen orjuudesta vapautuneena, sitoo tämän aineen ihmistahdon alaiseksi ja käyttää raakaa luonnonvoimaa jalostuneen luonnon palveluksessa. Ja kuitenkin tahdotaan tänä järjen vapauden aikana tervehtiä vapauttajana häntä, joka neuvoo nuorisoa pelkurimaisesti taipumaan alhaisemman luontonsa ikeen alle, joka kehoittaa sitä luopumaan kaikesta vastarinnaasta, kaikesta taistelusta ja häpeällä antautumaan alimpien intohimojen valtaan! Tunnustettakoon ainakin rehellisesti, että taantumista sitä silloin palvellaan, sokeiden luonnonvoimain orjuuden alle sitä alistutaan, ja älköön kohotettako, niinkuin nyt tapahtuu, väärää lippua vapauden nimessä.»

Yhtä pelottomana, yhtä tarmokkaana naisasian siveellisyysaatteiden puolustajana esiintyi Esselde arvostellessaan Stella Cleven »Pyrhussegrar» (Pyrhus voittoja) nimistä kertomusta »Framåt» lehdessä (1886): — »On sanottu, että »Framåt» (Eteenpäin) olisi naisyhdistyksen äänenkannattajalle erittäin sopeva nimi. Me emme ole olleet samaa mieltä. Nimi pyrkii olemaan kokonainen ohjelma, mutta lupaa ainoastaan *yhtä*: *liikettä*, antamatta vähintäkään takeita liikkeen päämäärästä ja

suunnasta. »Framåt» *voipi* merkitä taaksepäin, riippuen mistä päästä lähdetään liikkeelle ja mitä kohden kuljetaan. Se voipi merkitä sekä pahaa että hyvää. Se voi viedä ylöspäin täydellisyuden korkeuksia kohti, mutta se voi myös viedä alaspäin alentumisen liukasta polkua pitkin. Tämä meidän käsityksemme on toteutunut — äskettäin siten, että »Framåt» on esittänyt lukijapiirilleen kuvauksen, joka on naisellisen strindbergiläisyyden ilmaus alentavinta laatua.»

Toisessa paikassa »Dagny» lehteä (Neiti Elisabeth Grundtvigille, 1887 siv. 101) sanoo hän toistamiseen: »meidän mielestämme on sellaisista keinoista paljon enemmän vahinkoa kuin hyötyä, ja me luulemme, että ne voivat monen naisen hentoon ja herkkään luonteeseen vaikuttaa ihan päinvastaisella tavalla, saastuttamalla hänen mielikuvitustaan ja samentamalla hänen tunne-elämäänsä, kunnes hän lopulta luulottelee tunteensa sitä samaa kuin ne naiset, joista hän on lukenut. Tällä emme suinkaan tahdo sanoa, ettei taistelu alhaisempaa luontoamme vastaan voisi joutua runoudenkin kuvauksien esineeksi ja siten olla meille hyvänä tienoppaana, eikä kuten »Pyrhussegrar» johtaa meitä harhateille, mutta sen täytyy silloin tapahtua aivan toisella tavalla, hienotuntoisesti ja sellaisella hellävaraisuudella, jota ei Stella Cleve koskaan ole uneksintukaan. — Meillä niinkuin Norjassakin saarnaavat miehiset runoilijat ja arvostelijat julkisesti vapaata rakkautta. — Vaara on kaikkialla sama; se seuraa »uudenaikaista elämäkäsitystä», milloin sitä käsitetään lihan vapautumisena. On siis jo aika ruveta taisteluun sitä vastaan. Ja kuinka mielellään emme soisikaan, että Pohjoismaiden oikeamieliset ja rohkeat naiset yhtyisivät lujaan liittoon siveyttä ja siveellistä puhtautta suojelemaan, siinä tarkoituksessa, kuten itse niin kauniisti sanotte, että tulevaisuuden naiset voisivat varjella itseään vieläpä miestäkin auttaa. *Mutta jos me päämäärään pyrimme, tulee meidän sen saavuttamiseksi käyttää vain puhtaita aseita.*

Vaikka tämänlainen kaunokirjallisuus on Esselden ajoilta melkoisesti lisääntynyt ja yhä julkeammin esiintynyt, emme kuitenkaan nykyaikaan tapaa siitä niin ankaria naisten kirjoit-

tamia arvosteluja kuin ne, jotka tässä olemme maininneet. Päinvastoin ilmenee useimmissa sellaisissa arvosteluissa, milloin ne eivät ole suorastaan hyväksyviä, jonkunlainen varovaisuus vastalauseita panna. Tuntuu siltä kuin arvostelija pelkäisi, ettei häntä pidettäisi tarpeeksi vapaamielisenä eikä aikansa tasalla olevana henkilönä. (Katso esim. »Dagnyssa» 1898 olevaa arvostelua Harold Goten »Sin nästas hustru» nimisestä romaanista ja »Idunin» »naisten ja kotien oman lehden» pääkirjoitusta — N:o 27, 1898 — jossa samaa teosta ylimmällä kiitoksella ylistellään). Ja tämä naisten myöntöväisyys tämänlaista kirjallisuutta, naisasian niin vaarallista vastustajaa kohtaan, osoittaa parhaiten miten pitkälle taantuminen jo on ehtinyt. Se osoittaa, että omaa asiaa on vastustajain silmillä niin kauan katsottu, että oikea näköpiiri siitä on hämmentynyt.

»Se mikä oli odottamatonta on tapahtunut» — kirjoittaa Eva Fryxell (»Dagny» 1898, rouva Olivecronan nekrologi), — »että useat naiset ovat alkaneet leimata luonnottomuudeksi sitä ylevää naisihannetta, jota sivistyksemme jaloimmat ja lahjakaimmat miehet ovat luoneet runoudessa ja suorasanaudessa kirjallisuudessa, sitä ihannetta, jota parhaimmat naisemme ovat elämässään toteuttaneet. »Puhdasta naista» aletaan pitää luonnon irvikuvana, rappeutumisen edustajana, käsittämättä, että hän on kallein voitto siitä ankarasta kurista, minkä alaisena naissuku vuosituhansien kuluessa on kehittynyt. Tätä suurilla uhrauksilla kehittynyttä tyyppiä pilkataan sekä niitä, jotka sitä ihanteenaan pitävät. Sitä eivät naisasian tienraivaajat olisi voineet aavistaa, silloin kuin he luottamuksella tekivät työtä sukusua kohottamiseksi taloudellisessa, sivistyksellisessä ja siveellisessä suhteessa.»

Että nykyinen asema on perin vakava tunnustetaan monella taholla. Erään puheen johdosta, minkä neiti Key piti keväällä 1898, kirjoitti »Dagny»'n toimitus: — »jokainen tässä (naturalistisessa) hengessä tapahtunut uudistuspyrintö ei suinkaan vaikuta vapauttavasti, vähentää vain entistä vähemmäksi meiltä naisilta mahdollisuutta onnistua olemisen taistelussa. Pelkkää tunneolentoa, jonka korkeimpana lakina on minuuden

ja personallisuuden vapautuminen, ei yhteiskunta lainkaan tarvitse. Merkit osoittavat jo, että naisten omasta keskuudesta heitettyjä aseita on käytetty meidän karkoittamiseksi niistä vaikeasti valloitetuista asemista, jotka me viimeisten vuosikymmenien epätasaisessa taistelussa ennakkoluuloja ja totuttua tapaa vastaan onnellisesti olemme saavuttaneet. Taantumisliikettä, joka tahtoo vaihtaa sen terveän, toimintakykyisen, työniloa uhkuvan personallisuuden, minkä uudenaikainen naisliike on luonut, dekadenssikirjallisuuden luomaan väärään, kauneudenihannetta tavoittelevaan naistyyppiin, — tätä liikettä vastaan tulee meidän naisten lausua voimakas paheksuminen.»

Lisäksi tulee vielä tilastotieteen painava todistus. Neiti Adelborg huomauttaa*), osoitettuaan että rikollisuus naisten keskuudessa viime aikoina on tuntuvammin vähentynyt kuin miesten piirissä: — »toiselta puolen on viimeisten vuosien kuluessa esiintynyt epäsuuntia, semminkin nuoremmassa naispolvessa. Tähän kuuluu äpärälästen suuri lisääntyminen ja nuorten naisten itsemurhat.»

Vaikkakin osa niistä piireistä, joita tässä tarkoitetaan, eivät ole kokeneet taantumisen vaikutusta sellaisenaan, niin ei vaara sillä vähene, joskin mainitut epäsuunnat, kuten neiti Adelborg olettaa, johtuisivat etupäässä siitä tosiasiasta, että nuorisoyö nykyisten teollisuusolojen vallitessa entistä aikaisemmin jättää vanhempainsa kodin, hakeakseen toimeentulonsa ulkona maailmassa. Sillä naiset läpikäyvät paraikaa tärkeän kansantaloudellisen kriisin, joka likeisesti liittyy naisasiaa kohdanneeseen taantumiseen. Valaisemme tämän taas otteella neiti Fryxellin tuonnempana mainitusta kirjoituksesta.

»Naisasia on monessa suhteessa tehnyt käänteen, jota tarkkanäköisimmätkään eivät ole voineet ennakoita aavistaa. Entiseen aikaan luulivat vastustajat, toiset luulevat sitä vielä nytkin, että naiset pyrkivät luonnottomaan ja turmiolliseen riippumattomuuden tilaan, että he siirtyen pois omalta työalaltaan koettavat tunkeutua miehen työmaille, että heidän kil-

*) Sveriges land och folk. siv. 252.

pailunsa alentaa hänen työpalkkaansa j. n. e., ja moni arvelee, että heidän vaatimuksensa ovat torjuttavat. Liikkeen harrastajat yhtä vähän kuin sen vastustajakaan saattoivat alussa käsittää kysymyksen laajuutta. Kumpikaan ei selvästi käsittänyt, että tuo haluttu tai mainittu muutos oli välttämätön, että se johtui muuttuneiden sosiaalisten olosuhteiden pakosta. Teollisuus ja koneiden suorittama työ riistivät naiselta yhä useampia kodin askareita, semminkin käsityön. Kodissa ei lopulta tavallisesti enää löytynyt työtä muille kuin perheen emännälle ja palvelijattarille. Sen sijaan aukeni muita työaloja, joissa naisten työvoimaa vilkkaasti kysyttiin. Naisia tarvittiin tehtaissa ja konttoreissa, kassapulpetin ja kirjoituspöydän ääressä, telefoonin ja telegraafin palveluksessa, kauppuodissa, pikkulasten koulussa, kansakoulussa, seminaarissa, voimistelun alalla, postissa ja monessa muussa toimessa. Jos nainen tarvitsi työtä, niin kaipasi työ naista. Monessa tapauksessa ei tarvittu teoreettisesti puolustaa uudistuksia, jotka toteutuivat itsestään, uuden yhteiskuntajärjestyksen luonnollisina seurauksina, ja jotka ilman minkäänlaisia teorioita ja kaikkesta lyhytnäköisestä vastarinnasta huolimatta olivat käytäntöön pantavat. Naisten työtä tarvittiin yhä vähemmän kodeissa, mutta sitä enemmän muualla, jossa sitä myöskin paremmin palkittiin. Tämän johdosta oli moni heistä *pakoitettu* hakemaan toimeentulonsa kodin hiljaisen piirin ulkopuolella.

Tästä on johtunut — eikä suinkaan odottamatta — että moni nainen on tyytymätön siihen asemaan, johon uusi yhteiskunta on hänet asettanut. Entiset työalat ovat menetetyt ja niiden sijaan on astunut toisia aloja, jotka eivät niin suuresti noita naisia miellytä. He ikävöivät päästä ulkotyöstä takaisin kotityöhön, ajatustyöstä käsiteollisuuteen, konttoripulpetin äärestä kotoisiin askareisiin. Mutta siellä heitä ei tarvita; heidän täytyy pysyä koulukateederissa, pankinkonttorissa, telefoonin ääressä. Ja he ajattelevat kaihomielin »vanhaa, hyvää aikaa» paratiisina, jonka he pelkäävät ikipäiviksi kadottaneensa. Entisten aikain kärsimykset ovat unohtuneet: avuttomuus, riippuvaisuus, nöyryytys ja sorto. Älköön kukaan luulko, että

kaikki nämä naiset kiitollisin mielin ajattelevat niitä sukupolensa jäseniä, jotka heidän mielestään ovat tätä asiain tilaa jouduttaneet, älköön luulko, että he olisivat kylliksi tarkkanäköisiä ja oikeamielisiä ymmärtääkseen, että uudistus, yksityiskohtia lukuunottamatta, on entisestään parantanut naissuvun asemaa. He nurkuvat ja syyttävät »tienraivaajia» uuden asemansa epäkohdista, ja he vahvistavat sen kautta sitä vastarinnan voimaa, joka vaikeuttaa ja hidastuttaa vanhojen, elähtäneiden yhteiskuntamuotojen häviämistä ja yhteiskunnan siirtymistä uusiin muotoihin. Ja tienraivaajat, joiden hyvin suunniteltu työ on uudistusta helpoittanut, saavat siltä taholta pikemmin moitetta kuin kiitosta osakseen.»

Jos sovitamme nämä tosiasiat, jotka eivät liene pysyneet kellekään salaisuutena, eräisiin naisten työaloilla esiintyviin ilmiöihin, niin tulemme johtopäätöksiin, jotka herättävät meissä vakavaa pelkoa naisten tulevaisuuden toiveista. Eräässä virallista tietä syntyneessä teoksessa *) on toteennäytetty, että naiset yhä enemmän vetäytyvät pois niistä maatalouden ja sen sivuelinkeinojen alempiarvoisista töistä, joita he ennen toimittivat. Paremmat, arvokkaammat toimet, esim. meijerskan paikat, olisivat enimmin haluttuja, mutta siellä kohtaa heitä niin sanoaksemme nemesis, sillä miehet tunkevat heidät sieltä yhä enemmän pois ja valloittavat heidän sijansa. Suurteollisuus uhkaa tukahuttaa kotiteollisuuden ja naiset siirtyvät sentähden yhä enemmän tehtaisiin, jotka ovat anastaneet heidän entisen työnsä sillä alalla. Mutta jos naisen työ lakisäädösten kautta siihen määrään teollisuuslaitoksissa kielletään, kuin sekä sosialistiselta että ihmisystävälliseltä taholta viime aikoina yhä useammin on vaadittu, niin seuraa siitä epäilemättä naisellisen työvoiman melkoinen vähentyminen tehtaisissa. Ääniä on, kuten nähtiin, kohonnut naisten työn vastustamiseksi pankkialalla; hallituksen asettamat komiteat ovat ehdottaneet, että heidät suljettaisiin pois telegraafin palveluksesta ja (välillisesti nurjalla kohtelulla) koulutoimen alalta. Kaikkialla ilmenee taipumus »ajaa naiset

*) Katso nainen käytöllisillä aloilla.

kotiin takaisin», kuten lause kuuluu, tähän kotiin, joka viimeisten vuosikymmenien mahtavien kansantaloudellisten mul-listusten vaikutuksesta ei enää *voi* tarjota työtä kaikille naisille. Naisiasialle vihamielinen taantuminen vaatii naisille *vapaata rakkautta*, samalla kun heiltä *työnvalinnan vapautta* koetaan kaikella tapaa rajoittaa; näiden pyrintöjen yhtyminen on omansa synnyttämään vakavia ajatuksia.

Naiset näyttävät yhä enemmän joutuvan Scyllan ja Charbydin väliin, s. o. »ojasta allikkoon». Tämä kehoittaa naisasian ystäviä horjumatta pysymään kiinni vaatimuksessaan, että naiselle suodaan ihan sama oikeus kuin miehellekin työn valintaankin nähden. Tämä oikeus on puolustettava etupäässä köyhän naisen tähden, sillä Ruotsissa tulee sosiaalidemokratia tuskin enempää kuin muissakaan maissa valvomaan hänen etuaan, kun sikseen käypi. Kaikissa maissa on se ottanut naisten työtä koskevat kieltolait ohjelmaansa ja koettanut niitä toteuttaa välittämättä niiden naisten kohtalosta, jotka siten jäävät työttömiksi. Ratkaisevalla hetkellä täytyy naisten aina väistyä miesten edun tieltä, tässä niinkuin muissakin valtiolisissa puolueissa. »Koska miehet» — käyttääksemme erästä jo sananparreksi tullutta lausetta — »jo niin kauan ovat tottuneet pitämään naisia yksityisorjinaar., että he nyt tahtovat saada heidät julkisenkin elämän orjattariksi.» Puhumattakaan kaikista niistä tapauksista, jolloin naiset vapaaehtoisesti tarjoutuvat »odottamaan oikeuksiaan, kunnes miehet ovat oikeutensa saavuttaneet», niinkuin Belgian sosiaalidemokraatit naiset muutama vuosi sitten tekivät.

Neiti Fryxellin tuonnempana mainitussa kirjoituksessa sanotaan, että taantumisella on rajuilma-keskuksensa eräissä nykyajan uskonnollisissa ja sosiaalisissa oloissa. Tämä pitäne paikkansa. Naisasian ensimmäiset naispuoliset esitaistelijat Ruotsissa käsittivät kysymyksen ensi sijassa eettillisenä kysymyksenä, vaikka sen taloudelliset puolet joskus ilmenivät kylläkin polttavina. Ainoastaan tässä valossa voipi naisasia, kuten kaikki suuret eettilliset kysymykset, lähteä siitä »pyhästä, kirkkaasta lähteestä, joka pulppuaa ijäisyyden maaperästä» ja jonka nimenä

on ihmishengen täydellisyyden kaiho, koska Jumala on täydellisyys. Tämä käsitys edellyttää kristinuskon pohjalla tapahtuvaa kehitystä, mutta se on kerrassaan jyrkässä ristiriidassa sen käsityskannan kanssa, joka ilmenee monessa nykyajan aatevirtauksessa, että kristinuskko muka olisi ihmiskunnan kehitykselle esteenä. Tämä käsityskanta ilmeni muun muassa eräässä puheessa, minkä Ellen Key Ruotsin naisten puolesta huhtikuun 16 p:nä 1898 piti Henrik Ibsenille. Puheessa pannaan erityinen paino personallisuuden vapautumiselle, johon sisältyy »tahto rakastaa, vihata, työskennellä, horjahtaa, kärsiä omalla tavallaan, oman olemuksensa lain mukaan», joka merkitsee »*kaikkien* personallisuudessa piilevien voimien ja mahtien vapautumista, eikä kuten tähän asti sitä, että eräät puolet personallisuudessa tukahtetaan, jonkun määrätyn ihanteen saavuttamiseksi». Samassa puheessa on neiti Key viitannut siihen aikaan, jolloin nainen on tuleva sen uskonnon tosiuskovaiseksi tunnustajaksi, jonka mukaan ihmislunne seuraa omia lakejaan, pelkäämättä siinä kohden syyllisyyden tunnetta»*).

Tässä lausuttujen mielipiteiden parhaimpana vastauksena voidaan pitää seuraavaa filos. tohtori Ellen Friesin arvostelua (keväällä 1896): »Täällä Ruotsissa on naisasia pitkälle edistynyt ilman ylen kovaa taistelua ja kysymättä *kaikkia* meidän voimiamme. Naiset ovat päässeet niiden vapaamielisten virtausten suojaan, jotka tämän vuosisadan alkupuolella innostuttivat maattamme. Mutta näiden virtausten arvo on Ruotsissa alentunut ja naisasiakin on sen johdosta joutunut epäluulon ja ennakkoluulojen esineeksi. On kaivettu kaksi syvää uurretta kahden puolen sitä tyyntä leveätä virtaa, joka meidän maassamme on vienyt naisasiaa eteenpäin. Me olemme tänä talvena kokeneet kuinka syviä nämä uurteet jo ovat, olemme jo nähneet sulkujen petteävän . . . Vesi on tulvannut sisään eri tahoilta. Toisen uurteen kaivajat tahtovat johtaa virran juoksua *taaksepäin*. Tämä uurre ei ole vaarallinen, sillä moiset yritykset eivät

*) Näitä ajatelmia vastaan panivat monet sadat, eri leireihin kuuluvat naiset protestin, joka sanomalehdissä julkaistiin.

koskaan onnistu. Mutta toisen uurteen kuohuvaa pyörrettä nähdessämme joudumme joskus neuvottomuuden valtaan. Me tiedämme, että näiden pyörteiden väririkas välke hurmaa monen ihmisen, semminkin nuorison mielen. Ja tämä syrjävirtaus on vaarallinen, sillä niin lumoavalta kuin se tuntuukin, johtaa se suoraa päätä erämaan hiekkamereen, joka kuolettaa kaiken elämän. On olemassa valekevät sellainen, joka saapi meidät luulemaan, että kesä jo on käsissä. Mutta sitä kevättä seuraa aina tuhoisa takatalvi. Muistakaamme, että ennen muinoin tavallaan jo oli olemassa naiskysymys, ja että se vei perikatoon. Oli aika, jolloin Rooman naisilla oli enemmän oikeuksia, kuin mitä me koskaan olemme uskaltaneet uneksia-kaan. Mutta näiden oikeuksien omistajilta puuttui itsensä hillitsemisen taito, heiltä puuttui velvollisuuden ja vastuunalaisuuden tunne. Siksi aikaansaivat nämät oikeudet vallattomuuden ja väärän vapauden, sentähden johti tämä aatesuunta hiekkaiseen erämaahan, joka kuolettaa kaiken elämän. Mutta me nykyajan naisasiaystävät, *me emme tahdo sellaista vapautta*, me emme halua sitä vapautta, joka johtaa erämaahan, vaan sitä, joka viepi meidät elämän raikkaille, aina pulppuaville lähteille. Saavuttaaksemme tämän päämäärän täytyy meidän ajaa asiatamme tosinöyryydessä, meidän tulee rakastaa totuutta ja säilyttää sydämemme puhtaina. Kullakin ajalla on ollut omat ihanteensa. Epikurolaiset, stoalaiset, ritarikauden urhot, kaikki ovat he jokainen aikanaan innostuttaneet ihmisiä ihanteillaan. Mutta korkealle niiden yli kohoavat kristinuskon ihanteet. *Niitä* tulee meidän seurata, jos mieli nähdä kalliin asiamme pääsevän päämääräänsä.»

Tässä teoksessa on jo ennen mainittu,**) että »Yhdistys naisen valtiollista äänioikeutta varten» alusta pitäen sai osakseen vilkasta harrastusta ja osanottoa. On todellakin sanottu,

Viime vuosien
äänioikeus-
liike.*)

*) Dagny 1903—1908 — Neiti M. Cederschiöldin kirjeet Koti- ja Yhteiskunnassa v. 1903—1907. — The International Woman Suffrage Alliance Report of second and third conferences Berlin June 1904, Copenhagen August 1906.

**) Katso sivu 87—89.

ettei mikään liike Ruotsissa ole kehittynyt ja kasvanut niin nopeasti, kuin naisten äänioikeusliike. Vuonna 1904 oli äänioikeusyhdistysten luku 35, v. 1905 47, v. 1906 73 ja vuodenvaihteessa v. 1907 116. Yhdistyksellä on laillaan oma äänenkannattajansa »Dagny», joka viikkolehdeksi muuttuneena siirtyi Fredrika-Bremer-liitolta Dagny-yhdistykselle*). Vuonna 1902 oli yhdistys kahden viikon kuluessa saanut 5,641 nimikirjoitusta sen esitysehdotuksen alle, jonka herra Lindhagen sittemmin jätti valtiopäiville naisen valtiollisesta äänioikeudesta. Tämä esitys hyljättiin ensimmäisessä kamarissa ilman äänestystä, toisessa kamarissa oli 111 ääntä 64 vastaan. Vuosina 1904—1905 jätti herra Lindhagen samanlaiset esitykset, v. 1904 kolmenkymmenen, toisen kamarin jäsenen kannattamana, mutta esitys hyljättiin 115 äänellä 93 vastaan. Ensimmäisessä kamarissa se taaskin hyljättiin ilman äänestystä. Seuraavana vuonna oli asian kannattajien luku toisessa kamarissa noussut 57:llä ja ensi kerran tuli asia äänestyksen alaiseksi ensimmäisessä kamarissa, jolloin 89 sitä puolusti ja 30 vastusti; toisessa kamarissa esitys hyljättiin 109 äänellä 88 vastaan.

Vuosi 1905 oli Ruotsille suurten pettymysten vuosi, kun Norja erosi unioionista. Tämä pettymys johti kuitenkin ruotsalaisia elävään tietoisuuteen siitä, että tappio oli korvattava entistä tarmokkaammalla kulttuurityöllä oman kansan kohottamiseksi ja sen tulevaisuuden turvaamiseksi. Sellainen tietoisuus heräsi voimakkaana Ruotsin naisissakin ja valtiollisen äänioikeuden asia joutui heidän piirissään entistä vireämmän toiminnan esineeksi.

Tähän asti oli luultu, että vanhoillinen ministeristö oli naisen äänioikeuden suurin vastustaja. Syksyllä 1905 sai Ruotsi vapaamielisen ministeristön, ensimmäisen kerran 1884 vuoden

*) Ruotsin naisten ensimmäinen aikakauslehti »Tidskrift för hemmet» alkoi ilmestyä rouva S. Adlersparren johdolla v. 1859. Sitä seurasi v. 1886 Fredrika-Bremer-liiton äänenkannattaja »Dagny», ensin rouva Adlersparren, sittemmin rouva Amanda Kerfstedtin toimittamana. V:sta 1891 oli neiti Lotten Dahlgren Dagnyn päätoimittajana, kunnes lehti v. 1908 siirtyi »Ekonomiska föreningen Dagny» nimiselle yhd. Päätoimittaja Ellen Kleman.

jälkeen. Moni naisasian ystävä liitti nyt suuria toiveita tähän muutokseen. Joulukuussa jätettiin valtioministeri Staaffille monta anomusta naisen valtiollisesta äänioikeudesta, joista mainittakoon Fredrika-Bremer-liiton, Naisten äänioikeusyhdistysten sekä 127 etevän naisen allekirjoittamat anomukset. Pääministeri vastasi, ettei hallitus voinut ottaa vastuulleen sellaisen ehdotuksen esittämistä valtiopäiville, joka kävi naisten toivomaan suuntaan. Perustellessaan tätä jyrkkää vastausta, josta hän vakuutti hallituksen olevan yksimielisen, selitti hän maan rauhallisen kehityksen välttämättä vaativan, että nyt todella ja viipymättä toimeenpannaan laajalti ulottuva miesten äänioikeuden uudistus. Oli ajateltu, että tämä uudistus koskisi ainoastaan niitä miehiä, jotka olivat äänioikeutta vailla. Jos se nyt ulotettaisiin naisiinkin, olisi siitä luultavasti, melkein pä varmastikin, se seuraus, että koko uudistus suuresti viivästyisi ja kävisi vaikeaksi.

Jos vertaa tätä vastausta niihin lausuntoihin, joilla naisasianystävien esityksiin muissa maissa on vastattu, niin huomaa, että naisten äänioikeutta tarkoittavien anomusten hylkääminen usein perustuu samoihin syihin: miesten äänioikeus on ensin laajennettava, *vasta sitten* tulee naisten vuoro. Niin vastattiin naisille Yhdysvaltojen tasavallassa 1860-luvulla; silloin täytyi hankkia neekereille äänioikeus, ennenkuin naiset saattoivat tulla kysymykseen. Samaan tapaan vastaa vapaamielinen ministeristö, vapaamielisestä valtiomuodostaan tunnetussa Ruotsissa vuonna 1906. Naisten täytyy aina odottaa.

Valitettavasti oli useita äänioikeuden ystäviäkin samalla kannalla, päättäen sanomalehtikirjoituksista ja kokousten lausunnoista. Tästä huolimatta jättivät naiset tammikuussa 1906 35 anomusta naisen äänioikeudesta osaksi yksityisille valtiopäivämiehille, osaksi molempien kamarien jäsenille. Lopputulos tästä oli, että 4 lakiesitystä tänä vuonna tehtiin. Perustuslakivaliokunta, jossa niitä käsiteltiin, hylkäsi ne, mutta ehdotti, että valtiopäivät anoisivat hallitukselta selvitystä naisen äänioikeuskysymyksessä. Tämä ehdotus hyväksyttiin; ensimmäisessä kama-

rissa oli 69 ääntä 60 vastaan ja toisessa kamarissa 127 ääntä 100 vastaan.

Vapaamielisen ministeristön pelkurimainen kanta naisten äänioikeuskysymyksessä oli kuitenkin herättänyt melkoista huomiota. Ministeristö erosi toukok. 1906, sen jälkeen kun sen valtiopäiville jättämä esitys yleisestä valtiollisesta äänioikeudesta miehille hyljättiin. Vanhoillinen ministeristö, joka seurasi entistä vapaamielistä, ei ole sekään vielä (joulukuussa 1907) täyttänyt naisten toivomuksia.

Naiset jatkavat agitatioonsa, joka näiden viimeisten tappioiden jälkeen on tullut jos mahdollista vieläkin innokkaammaksi. Äänioikeusliike on saavuttanut niin suurta kannatusta kaikissa kansankerroksissa, ettei sen menestys enää ole riippuvainen muutamien innokkaiden johtajien työstä. Se edistyy ikäänkuin luonnonvoiman tavalla, uurtaen uusia uria ja kasvaen uusien kannattajien, uusien työvoimien lisääntyessä. Vuonna 1906 toimeenpantiin joukkoanomus naisten kesken, joka sittemmin jätettiin 1907 v. valtiopäiville. Se oli merkittävä ei ainoastaan siinä, että allekirjoittajien luku oli 142,128 s. o. 8,13 % Ruotsin naisista yli 18 vuotta, vaan myöskin siinä, että yleinen mielipide naisten keskuudessa varmistui ja äänioikeusyhdistysten jäsenten into kasvoi tämän vapaaehtoisen työn ohella. Joukkokokouksia on pidetty niinhyvin Tukholmassa kuin maaseudulla. Samalla koettavat naiset todenteolla perehtyä valtiollisiin ja yhteiskunnallisiin kysymyksiin. Syksyllä v. 1907 järjestettiin äänioikeusyhdistysten jäsenille pääkaupungissa esitelmäsarjoja, keskustelutilaisuuksia ja käytännöllisiä harjoituksia yhteiskunnallisissa ja valtiollisissa aineissa. Nämä esitelmätilaisuudet y. m. jatkuvat toukokuuhun 1908 ja näissä kohtaavat naiset kaikista kansankerroksista toinen toisensa tovereina, joita elähyttää sama halu hankkia itselleen kansalaistietoja, joita he sittemmin yhdessä miesten kanssa tahtovat käyttää yhteiskunnan ja valtion hyväksi.

Eri puolueiden suhdetta äänioikeuskysymykseen kuvaa neiti Maria Cederschiöld (Koti ja Yhteiskunta n:o 10 1907) seuraavalla tavalla: »Sosialidemokraatit ovat kauan kieltäytyneet

ottamasta naisten valtiollista äänikeutta ohjelmaansa, johon se vaatimus tuli vasta tämän vuoden (1907) valtiopäivillä. Hra Brantingin puheesta joukkokokouksessa Tukholmassa huhtikuussa 1907 oivalsi helposti, miksi hänen puolueensa vihdoin viimein on suvainnut ryhtyä kannattamaan naisten äänioikeutta. Puolueen mielestä nyt odottava äänioikeusehdotus ei ole ensinkään tarpeeksi pitkälle menevä; etenkin ovat suhteelliset vaalit sille silmätikkuna. Nyt toivoo puolue toimimalla naisten äänioikeuden hyväksi voittavansa nämät puolelleen ja joskus toisten saavansa heiltä apua, ajaakseen läpi syvälle ulottuvat vaatimuksensa.

Lieneekö sitten tarmokas ja itsetietoinen liike naisten itsensä keskuudessa vai jotkut muut syyt osaltaan vaikuttaneet, varmaa on, että johtavain politikkojen lausunnoissa ja sanomalehdistössä nyt ilmenee toisellainen mieliala, joka on melkoista suopeampi naisten äänioikeusasian pikaiselle ratkaisulle.

Siinä kokouksessa, minkä vapaamielinen kokoomuspuolue piti heti valtiopäiväin päätyttyä, selitti puolueen johtaja, entinen valtioministeri Karl Staaff, että puolueelle on yhä enemmän selvennyt se käsitys, että välttämätöntä on naisenkin päästä valtiolliseen elämään. Ja »Dagens Nyheter»-lehti, jota saattaa pitää hra Staaffin äänenkannattajana, on kesän kuluessa sisältänyt useita suopeita kirjoituksia asiassa. Sama on myöskin ollut laita erään toisen vaikutusvoimaisemman vapaamielisen sanomalehden, Göteborgin »Handelstidningin».

Kun niinmuodoin vapaamieliset näyttävät haluavan ottaa ohjelmaansa naisten äänioikeuden, on todenmukaista, että vanhoillinen hallitus ei tahdo olla huonompi. Sillä 1905 vuoden kesän tapahtumain jälkeen käyvät vanhoilliset ja vapaamieliset jaloa kilpailua siitä, kutka saavat toteutetuksi enimmäen uudistuksia».

Miten valoisin toivein naiset tulevaisuutta katselivat, sitä osoittavat loppusanat neiti Cederschiöldin äskenmainituksessa kirjoituksessa. »Sitä selvitystä naisten valtiollisesta äänioikeudesta, jota vuoden 1906 valtiopäivät pyysivät, joudutetaan tarmokkaasti, ja uskotaan hallituksen ensi tuleville valtiopäiville esittävän ehdotuksen tässä asiassa. Hyvinkin luultavaa on, että

valtiopäivät eivät hylkää sellaista ehdotusta, ja syytä on siksi toivoa, että vuosi 1909, sama vuosi, jolloin me vietämme hallitusnuotomme satavuotista riemujuhlaa, on antava täydelliset kansalaisoikeudet Ruotsin useimmille naisille samaten kuin miehillekin.»

Nämä toiveet ovat kumminkin rauenneet tyhjiin, sillä valtioministeri Lindman, jonka mielipidettä äänioikeusyhdistyksen nykyinen puheenjohtaja, neiti Anna Whitlock, joulukuussa 1907 tässä asiassa tiedusteli, selitti, ettei mitään esitystä naisen valtiollisesta äänioikeudesta hallituksen puolelta jätetä. Entinen valtioministeri Staaff y. m. jättivät tosin 1908 v. valtiopäiville esityksen asiasta, mutta perustuslakivaliokunta antoi hylkäävän lausunnon, syystä että tuo ennen mainittu selvitys ei vielä ollut valmistunut. Kun asiaa valtiopäivillä toukok. 2 p:nä käsiteltiin, oli sillä ensimmäisessä kamarissa ainoastaan 49 puoltajaa, kun valiokunnan lausunto sitä vastoin sai 79 ääntä. Toisessa kamarissa oli asialla lämpimiä puoltajia, kuten herrat Staaff, Lindhagen, Branting y. m. mutta tästä huolimatta voitti valiokunnan mietintö muutaman äänen enemmistöllä.

Naisten täytyy siis jatkaa äänioikeustyötään, joka sitkeydessään ja laajuudessaan on kaunis lisä Ruotsin naisten naisasiatyössä ja muodostaa niin sanoaksemme renessanssin Ruotsin naisasian historiassa. Päämäärän saavuttaminen voipi olla heille vain ajankysymys, sillä kauan ei Ruotsin niin korkealla kehitystasella olevien naisten tarvinne odottaa sitä oikeutta, jonka heidän sisarensa Suomessa ja Norjassa jo ovat saavuttaneet.

III.

Norjan naisen aikaisemmasta historiasta on huomautettu että se verhoutuu pimeään, paljoa sankempaan kuin hänen ruotsalaisten ja tanskalaisten sisariensa samanaikainen elämä. Toistaiseksi ovat näet tiedot hänen elämänoloistaan kristinuskon valtaanpäästyä aina viimeksi kuluneen vuosisadan keskivaiheille saakka odottamattoman niukkoja. Kuitenkin tiedetään että täällä, niinkuin muuallakin, kristinuskosta tuotti naisen asemaan eräitä edullisia muutoksia. Siten ei enää sallittu panna lapsia surmille, ja uskottomuudesta määrättiin syylliselle sama rangaistus, olipa hän aviomies tai aviovaimo. Myöskin supistettiin suuresti naittajan valta, ja naisten oli määrä kihloihin mennessä todistajan läsnäollessa antaa suostumuksensa liittoon, »koska Jumala ei salli naista tai neitoa kihlattavan miehelle vasten tahtoansa».

Tosin ei ritarilaitos eivätkä nunnaluostarit täällä vaikuttaneet naisten asemaan niin suurella määrällä kuin Keski- ja Etelä-Euroopassa. Mutta silti eivät luostarit suinkaan siinä suhteessa olleet merkitystä vailla. Vanhin niistä oli Skienin luona sijaitseva Gimsøn luostari. Sen perusti, kuten otaksutaan, Dag Eilifinpoika kohta jälkeen vuoden 1110, jolloin kuningas Sigurdin mukana palanneet ristiretkelijät innostuttivat maamiehiänsä luostareja perustamaan. Gimsø oli benediktiläisluostari. Se oli erittäin arvossapidetty, omisti suuret maa-alueet, ja kävi kauppaa sangen laajalti. Nonneseterin luostari Oslossa otaksutaan Oslon piispan perustamaksi. Tämä lienee tapahtunut kahdennentoista vuosisadan ensimmäisellä puoliskolla. Senkin luul-

Nunnaluostarit.

laan olleen benediktiläisluostarin, ja sillä oli melkoiset maatilat, lohen- y. m. kalastusoikeudet. Aivan Bergenin ulkopuolella oli Norjan, ikään katsoen, toinen luostari, cisterciensiläiskuntaan kuuluva Santa Marian nunnaluostari. Sen samoin kuin Lysen luostarin perustaja lienee ollut piispa Sigurd (v. 1146); kaikissa tapauksissa sitä jo mainitaan kuningas Sverren aikana. Luostarin kirjelmien joukossa on m. m. eräs piispa Audfinnin kädestä lähtenyt, maaliskuun 29 p. 1326 päivätty kirje, jolla hän vahvistaa vaalin, millä sisar Ingeborg Cecilia valittiin abedissaksi, »koska vaalissa on ollut riittävä enemmistö, valittu oli 30 vuoden vanha, avioliitossa syntynyt, tunnettu neitsyydestä siveydestään ja muutoinkin luonnonlahjoiltaan etevä.» Kuuluisa Skule Jaarli perusti Reinin luostarin, joka kuului cisterciensiläis- tai augustinilaiskuntaan, otaksuttavasti jälkimäiseen. Tämän nunnakunnan jäseniä sanottiin »augustinilaiskunnan kuororouviksi». Luostari rakennettiin Skule Jaarlin Reine eli Reinir nimiselle kotitalalle Trondhjemin lähetyville kolmanneltoista vuosisadan edellisellä puoliskolla, ja hänen sisarensa Austraatin Sigrid rouva tuli sen ensimmäiseksi abedissaksi. Lähellä Trondhjemia sijaitseva Bakken nunnaluostari, joka perustettiin kahdennentoista vuosisadan keskivaiheilla, lienee kuulunut benediktiläiskuntaan. Norjassa oli olemassa ainoastaan yksi Birgittan nunnakunnan luostari, Munkeliv Bergenissä. Alkuaan tämäkin oli benediktiläisluostari, mutta muutettiin vv. 1421—1434 birgittalaisluostariksi. Se oli Norjan nuorin ja rikkain luostari, mutta sisällinen eripuraisuus, tuhlaavaisuus ja epäjärjestys vähensivät sen vaikutusvaltaa, eikä se nauttinut lähimainkaan sitä kunnioitusta kuin sen emäluostari Vadstena*).

Vaikka meillä on hyvin niukkoja tietoja Norjan nunnaluostareista, on kuitenkin huomattavissa että niillä aikoinaan oli suurikin merkitys. Omituista on nähdä miten suuressa määrin eri kansojen kansalliset ominaisuudet ja maalliset olot vaikuttivat luostareidenkin pyhällä ja eristetyllä alalla. Siten

*) Chr Lange. De norske klostere historia. Chr. Tönsbergs förlag Kristiania. 1856.

olivat esim. Englannin, Ranskan ja Italian nunnat oppineita, jotka omistivat aikansa ja harrastuksensa etupäässä klassillisiin ja jumaluusopillisiin tutkimuksiin, mutta sen ohessa myöskin vaikuttivat yleisiin asioihin, yksinpä aikansa politiikaankin. Saksan nunnat valmistivat hienoja käsitöitä, mutta harjoittivat hekin tieteellisiä opintoja ja tutkimuksia. Norjan nunnat taas omistivat, niinkuin abedissojen kirjevaihdoista käy selville, paljon aikaa luostarien suurten mautilojen hoitamiseen, joskin heillä luonnollisesti oli apunaan pehtoreja, jotka olivat maallikkoja. Mutta sängen paljon nunnat myöskin kopioivat rukouskirjoja y. m. teoksia. Ennen kaikkea nunnaluostarit kuitenkin tarjosivat naisille turvaa sota-aisina aikoina sekä olivat vanhojen ja yksinäisten naisten ainoat senaikuiset elätyslaitokset.

Uskonpuhdistuksen vaikutus.

Kun uskonpuhdistus pääsi valtaan Norjassa, lakkautettiin luostarit, niiden asujammet muuttivat sukulaisten ja tuttavien luokse, ja jotkut menivät naimisiin, jota vastoin toiset siirtyivät Vadstenan luostariin. Jo 1540 oli Gimsøn nunnaluostari tyhjänä. Jonkun aikaa tämän jälkeen alkoivat oikeudenkäynnit noitia vastaan, ja Norjassakin joutuivat useat naiset syytteeseen noituudesta sekä mestattiin tai poltettiin roviolla. Mutta kuinka kehittymättömänä uskonpuhdistus alussa esiintyykään, edisti se kuitenkin valistuksen kohoamista ja tapojen sivistymistä. M. m. vaikutti rippikoululaitoksen käytäntöönpano, joka tapahtui v. 1746, suuresti naisten asemaan, sillä se edellytti lukutaidon opetusta sekä tytöille että nuorukaisille. Rahvaanlasten ensimmäinen opetus olikin molemmille sukupuolille yhteinen. Eräs asetus v:ta 1739 säättää näet että lukkarin on pidettävä koulua, jossa »hänelle erityisesti määrättävien talojen» nuoriso, sekä pojat että tytöt, nauttivat opetusta. Asetuksessa sanotaan nimenomaan että opetus on yhteinen; kuitenkin oli poikien istuttava erikseen pöydän ääressä ja tyttöjen heistä erillään »välimatkan tai väliseinän eroittamina, niin etteivät suinkaan istu vierekkäin». Omituisuutena mainittakoon että Kristian V:nnen säättämässä Norjan laissa v. 1697 on määräys, kuinka kättilöiden tulee käyttäytyä. Kättilöt lienevät siis Norjassa olleet ensimmäiset julkista virkaa omistavat naiset. Mainitussa laissa säädetään

»että pappien tulee ohjata kättilöitä kohtelemaan oikein sekä äitiä että lasta». Tietysti ei mikään ammattiopetus tämän sanan varsinaisessa merkityksessä tullut kysymykseen. Mutta asetus pani painoa siihen, »että kättilöiden on oltava rehellisiä, jumalaapelkääviä naisia, jotka ymmärtävät ammittiaan sekä asuvat sopivilla paikoilla, niin että voivat olla sekä köyhille että rikkaille avuksi».

Mutta uskonpuhdistus pukeutui Norjassa, saattaapa sanoa melkein alusta alkaen, kovaan ja ankaraan muotoon, joka mieluummin saarnasi lakia kuin evankeliumia. Se vaati vaimolta täydellistä alistumista, ja vihkimäkaavaan otettiin vanhan testamentin mukaan vaimolle syntiinlankeemuksessa lausuttu kirous.

Ludvig Hol-
berg.

Kuten tunnettu, syntyi suuri tanskalais-norjalainen historioitsija ja draamainkirjoittaja Ludvig Holberg Norjassa, nim. Bergenissä (v. 1684). Mutta selvittämättä on kuinka suuressa määrin tämä nerokas mies, joka melkein nykyajan käsitystä vastaavalla tavalla vaati naiselle oikeutta korkeampaan sivistykseen ja kehitykseen, on edistänyt mainitun kysymyksen joutumista päiväjärjestykseen Norjassa. Mainitaan tosin että useat sen ajan ylhäisimpiin seurapiireihin kuuluvat edistyshaluiset ja älykkäät naiset, olisivat suuresti vaikuttaneet häneen, samoin kuin hän puolestaan heihin. Mutta kun Holberg jo nuorena ylioppilaana jätti Norjan, lienee tämä vaikutus ollut peräisin myöhemmiltä ajoilta, tullen Tanskasta ja hänen teoksiensa kautta.

Naisasia
XVII:nnessä
sataluvulla.

Seitsemännentoista sataluvun keskivaiheilla rupesi naisasia siis vähitellen astumaan esiin. Tätä kysymystä käsitteli Kristianian senaikuisten ylhäisten seurapiirien suosikki, runoilija ja kauppias Tullin sekä runomuodossa että suorasanaisesti, jonkatähden kaupungin naiset kunnioittivat tätä ritariansa runoelmalla *).

*) Tämän runon alku kuuluu:

Hvis Verdens Skikke var som i de ældre tider,
En Aerestøtte vi opreiste Dig, Tullin.

(Jos mailman meno olisi sama kuin muinoin, niin pystyttäisimme muistopatsaan sinulle, Tullin.)

»Intelligentssedlerne» lehdessä v:lta 1764 (n:o 12) käsittelee tätä kysymystä eräs »Lucinde», joka m. m. kirjoittaa:

— »Onhan nuori tyttö yhtä hyvin kuin poikakin saanut Luojalta terveen järjen ja viisi aistia. Arvostelukyky ei häneltä liioin puutu. Jos naisilla nyt kerran on järki ja ymmärrys, niin en käsitä miksi he eivät saisi oppia niitä käyttämään. Eikö heidän opetustaan voisi siten järjestää, että se ei heitä estäisi perehtymästä taloudenpitoon, ompeluun ja muihin toimiin?» Kun eräs äiti sanoo: Tyttäreni menee kaikissa tapauksissa naimisiin, ja typerästä naisesta tulee useimmiten paras puoliso — niin vastaa siihen Lucinde: »En tahdo naisia oppineiksi, mutta sitä he eivät olekaan, jos omaavat niin paljon tietoja, että voivat kehittää järkeään ja tahtoaan muutoinkin kuin pitkällisen kokemuksen kautta. Nainen ei kaipaa syviä tieteellisiä opintoja, mutta runous, kaunopuheisuus, kielet, siveysoppi, maallisen viisauden pääperusteet, maantieto ja historia sekä perusteelliset tiedot uskonnossa voivat olla hänelle suureksi hyödyksi.» Suurempia vaatimuksia ei Lucinde rohennut asettaa. Liian pitkälle meni hänen mielestään se nainen, joka niin yksinomaan antautui kirjailijatoimeen, että hän jätti kaikki muut työt. »Yksi korkeasti oppinut nainen vuosisataa kohti kussakin maassa on riittävä harvinaisuutena esiintuotavaksi.»

Etupäässä lienee moitittu naiskasvatuksen vaillinaisuutta. Sillä välin kuin poikien opintoihin heidän oleskellessaan yliopistoissa tai kauppakouluissa ulkomailla uhrattiin paljo varoja, ei ryhdytty juuri mihinkään toimenpiteisiin, jotka olisivat turvanneet tyttärien oikeutta saada kehittyä hyödyllisiksi yhteiskunnan jäseniksi ja oppia jotakin työtä, jolla he tarpeen tullen voisivat itseään elättää. Tyttöjen opetus oli hyvin alhaisella kannalla. Lukuunottamatta pikkulastenkoulussa annettuja ensimmäisiä alkeistietoja sekä uskonnonopetusta rippikoulussa, eivät tyttäret tavallisesti saaneet oppia muuta kuin jonkun verran englannin- ja ranskankieltä ja joskus hiukan musiikkia. Vuosisadan lopulla kirjoitti eräs nainen yksityiskirjeessä: »Kun kasvattajani eivät ole tahtoneet suoda minulle tilaisuutta hyödyllisiin toimiin, onko ihmettä että usein kärsimyksen aikoina

unhoittaakseni edes hetkiseksi kuinka vähän minä tunnen itseni onnelliseksi ryhdyn hyödyttömään työhön, jopa huvittelen kirjoittamalla epäonnistuneita runoja koirastani.» Kirjeen kirjoittaja oli rouva Ditlevine Feddersen, ja häntä sanoo eräs hänen aikalaisensa »naiseksi, joka ihaili kieliä ja tieteitä, vaikka tapa sallii naissuvun ainoastaan salaa niitä palvella».

Tästä säännöstä oli kuitenkin, luonnollista kyllä, poikkeuksiakin olemassa. V. 1753 ilmestyi Köpenhaminassa F. Ch. Schönaun kirjoittama teos »Samling af Danske lærde Fruentimmer» («Luettelo oppineista tanskalaisista naisista»). Siinä mainitaan eräs norjalainenkin nainen, neiti Birgitte Lange, synt. 1714, joka espanjankielestä oli kääntänyt tanskaksi Solin Mexicon valloituksen historian. Hänestä sanotaan että hän vastoin häneen istutettua luonnollista taipumusta saattoi Jumalan kunniaksi, »isänmaansa kaunistukseksi», lähimäisensä hyödyksi sekä omaksi huvikseen ja mielenylennykseksen »hyvästi käyttää hänelle uskottua leiviskää». Seuraelämässä oli naisilla etevä sija. Dramaattiset ja soitannolliset yhdistykset ja seurat olivat omansa edistämään molempien sukupuolten seurustelua, ja yhteiset illanvietot näyttivät jo tähän aikaan olleen tavallisia. Useilla ylhäisiin piireihin kuuluvilla naisilla oli näissä seuroissa johtava asema, ja v. 1799 perustetun Kristianian näytelmällis-musikaalisen seuran johtokuntaan valittiin myöskin yksi nainen. Norjan sivistyneissä alkoi europolainen, etupäässä englantilainen vaikutus päästä valtaan, ja olkoonpa että se esiintyi jotenkin pintapuolisena, tuloksena oli kaikissa tapauksissa, että ainakin vähäinen piiri naisia sai ajan oloihin nähden hyvän kasvatuksen. Lieneepä naisia silloin tällöin kutsuttu luentojaikin kuuntelemaan.

Omituista kyllä kävi naisasian tunnettu edelläkävijä Englannissa, Mary Wollstonecraft, tähän aikaan Norjassa. Matkakirjeissään hän esittää Norjan naisten asemaa edulliseksi. Sitä vastoin eräs saksalainen matkustaja yhdeksännentoista vuosisadan alussa huomauttaa »että kauniin sukupuolen kehitys on laiminlyöty, ja sen toiminta kohdistuu melkein yksinomaan taloudenhoitoon, joka täällä on käsittämättömän työläs ja laaja».

Norjan naiset elivät, samoinkuin koko Norjan kansa, Haugianismi. kahdeksannentoista vuosisadan lopulla uskonnollisessa murroskaudessa, jonka vaikutukset ulottuivat yhdeksännentoista vuosisadan keskivaiheille. Tämä seikka oli epäilemättä yhtenä synnä siihen, että Amerikassa ja Englannissa tähän aikaan heräävä naisvapautuksen aate ei heissä tiettävästi synnyttänyt vasta-kaikua. Ensimmäinen kansallis uskonnollinen herätys Norjassa, Haugianismi, jonka vaikutus lienee ollut suurin kansan ja keskiluokan naisten keskuudessa, oli näet luonteeltaan kovin ankara. Sen tunnustajain joukossa oli tarmokkaita naisia, jotka järjestivät ja johtivat uskonnollisia kokouksia, ja joiden voimakas vaikutus tuntui laajoissa piireissä, mutta varmaankin he itse olivat ensimmäisinä kannattamassa periaatetta naisen vajavaltaisuudesta. Näissä ynnä muissakin Norjan naisissa ilmenevä välinpitämättömyys naisen asemasta on varmaankin aiheuttanut seuraavan arvostelun: »Kun muistaa tarukauden voimakkaita naistenkielöitä, sen jyrkkäpiirteisiä naisluonteita, niin on melkein selittämätöntä että heidän jälkeläisensä, Norjan naiset, niin kauan olivat Ruusuprinssana. Vuosisatoja he lumottuina nukkuiivat läpipääsemättömän muurin ympäröiminä. Norjan miehet heräsivät, isänmaa nousi alennuksestaan, kansan kasvatus alkoi, taisteluja käytiin — ja naiset pysyivät mykkinä.» (Anne Holsten 1898).

»Ensimmäinen naisasianharrastus sen nykyaikaisessa merkityksessä» — rouva Vilhelmine Ullman kirjoittaa (»Kvinden og Samfundet» 1891) — »on Tanskasta peräisin ja syntyi 'Clara Raffenin kirjeiden' johdosta. Moni nainen näki niissä ilmilauseena sen polttavan tiedonjanon, sen kehityksen- ja vapaudenkaipuun, minkä hän pakostakin oli kätkenyt omaan sydämeensä, koska sitä olisi pidetty naurettavana päänäpistona, jota ei kukaan olisi ymmärtänyt.» Camilla Collett taas mainitsee kiitollisuudella Ruotsista käsin tulleet vaikutukset, etenkin Fredrika Bremerin teokset, joiden johdosta Norjassakin alkoi tuntua vapaudentuulahduksia. Samaan suuntaan vaikutti se ryhmä vapaamielisiä miehiä, joiden eturivissä kulki Lars Johan Hierta, sekä vihdoin eikä suinkaan vähimmin Sophie Adlersparren ja

Rosalie Olivecronan »Kodin aikakauskirja» («Tidskrift för hemmet»).

Camilla Col-
lett.

Mutta aatteen varsinaiset syntysanat isänmaassaan lausui kuitenkin norjalainen nainen. »Puolen vuosisataa Norjan kansan saavutettua vapautensa kajahtaa yksinäinen ääni, yksinäinen, mutta selvä ja kuuluva. Ääni on naisen, joka kutsuu työhön sisariaan, naisia.» Vuonna 1855 ilmestyi Camilla Collettin teos »Amtinandens døtre» (Maaherran tyttäret). Samoin kuin »Hertha» on tämäkin teos romani, jossa tuodaan esille naisen aseman kieroudet. Siinä on niinkuin Herthassakin useita kohtia, jotka meidän aikamme tuntuvat luonnottomilta, mutta ylipäänsä on kuvaus niin voimakas, ponteva ja innokas ja sen ajan olot niin todenperäisesti esitettyjä, että se aina on luettava naisasiakirjallisuuden pysyviin teoksiin. Siinä ilmenee jalon sydämen mielipaha siitä vääryydestä, millä väkevämpi on kohdellut heikompaansa, naista, jonkatähden sitä on sanottukin »kaukaiseksi, puolittain tukehtuneeksi huudoksi, joka tunkeutui esiin naisen vapautta ja valoa kaihoavan sielun syvyydestä.»

Kolmannen painoksen esipuheessa tekijä lausuu: »Avio-
liittoa ja perhe elämää esitetään aina naisen elämäntarkoitukseksi. »Hänen todellinen, ihana elämäntehtävänsä, hänen pyhä, ylevä kutsumuksensa», niinhän on pappien tapana sitä nimittää. — Kaunisointuisia sanoja! Mutta unhoitetaan että hän itse seisoo voimaton ja sidottuna tämän ylevän tehtävän edessä. Hyvin suuri osa naisia ei ollenkaan pääse tarkoitustaan täyttämään, ja jos tämä taas tapahtuu, niin arpa tuskin kertaakaan sadasta lankeaa siten, että tämä ihana elämäntehtävä todellakin tulisi ihanaksi.»

Itse kirjasta esitämme seuraavat kohdat: »Meihin naiseen ollaan tyytymättömiä, ja täydellä syyllä. Mutta mitä meidän on tehtävä? Ainoa, mikä meitä kehittää, on tuska ja kärsimys, mutta valitettavasti ne samalla tekevät meidät elämään kykenevämmiksi. — — Me vaadimme suurempaa ajatuksen ja tunteen vapautta, vaadimme että poistetaan nuo lukemattomat naurettavat tavat ja ennakkoluulot, jotka tätä ehkäisevät; todellisempia, luonnollisempia käsitteitä hyveestä; raittiimmat siveel-

lisyyskäsitteet, jotka pystyisivät torjumaan kaikki epäsiiveellisen julkisen tuomion hyökkäykset, joista ei paraskaan nainen nykyään ole suojattuna; suurempaa riippumattomuutta miehistä henkisessä suhteessa, mikä seikka olisi omansa saamaan aikaan vilkkaampaa yhteyttä, joten naisella tulisi miehen elämässä olemaan entistä suurempi ja syväisemmin käsitetty merkitys. — — — Me elämme monessa suhteessa kovan pakon alaisina, joka vaikuttaa että ainoastaan vaillinaisesti voimme tarkoitustamme täyttää. Tuhansille kuuroille korville on huu-dettava että meidän asemassamme on jotakin kieroaa, jotakin vääriä ja mielettömiä. Eikö noilla katkerilla molemminpuolisilla valituksilla olisi mitään perää? Me emme niitä kuule, te sanotte. Mutta ne kaikuvat kuitenkin, nuo valitukset, muistuttaen noita selittämättömiä hätähuutoja, jotka joskus tuntuvat nousevan tyynestä, kirkkaasta järvestä tai kaikuvan halki ilmojen, mutta kaikki korvat eivät ole rakenteeltaan sellaisia, että voisivat niitä tajuta.» — —

»Edellytetään että nuori tyttö saapi elättäjäkseen miehen, joka tahtoo hänet naida. Täten tulee avioliitto tyttärille jonkinlaiseksi leipäkysymykseksi, samoin kuin laki- tai sotatieteen opinnot pojille. Kasvatus sovitetaan sen mukaan, s. o. sillä pyritään paljoa enemmän varustamaan tyttöjä niillä syöteillä, millä heidän on pyydystettävä vastainen asemansa, kuin opetamaan heitä sen vaatimuksia toden teolla täyttämään. Siten he kasvavat ja varttuvat saavuttamatta varsinaisia tietoja, ilman todellisia harrastuksia, viettäen työtöntä elämää täynnä turhanpäiväisiä huvituksia. Aivankuin vanhemmat jonkinmoisen säälinsekaisen heikkouden vallassa eivät voisi heille kylläksi sellaisia hankkia, eivät voisi heitä tarpeeksi huumata heitä odottavan surullisen kohtalon varalle: heidän tulee ainakin saada huvitella ja elää hyvissä oloissa niin kauan, kuin he ovat heidän luonaan kodin turvissa. Usein tulee siihen lisäksi salainen sydämensuru, joka tekee tuhojaan noiden hiiviskeleväin metsätulien lailla, joita ei kirkkaana kesäpäivänä huomaakaan. Ja sitten he seisovat rajalla: toisella puolen avuttomuus, toisella surkea, ilman rakkautta solmittu avioliitto. Ratkaisu ei ole

vaikea. Silkkinyöri on kuitenkin aina kunniakkaampi kuin köysi. Ja niin he menevät naimisiin. Ja nyt odottaa että ainakin parhaimmat heistä saavuttaisivat merkityksen, jalomman kuin minkä jotkut vaivaiset tanssijaisvoitot ovat heille hankkineet. Päinvastoin, nytpä he vasta ovatkin astuneet pimeyden ja mitättömyyden toivottomaan yöhön. — — — On kuitenkin olemassa suuremmissa luonteita, jotka täydellisesti ymmärtävät yksityiseltä valloittaa oikeutensa jälleen. Yksilö viettää usein voittojaan suvun arvottomuuden uhallakin.»

»Jokaiseen naisluonteeseen on kätkeytynä, voisipa melkein sanoa, vaistomainen taipumus itsekieltäytykseen. Niin kauan kun tämä kieltäytyminen on heistuksena siitä nöyryydestä, minkä Jumala on laskenut naisen sieluun, on se kaunis, liikuttava ja siunausta tuottava, se on hänen paras turvansa kohtalon mielivaltaa vastaan. Se hänen ilonsa tekee hartaammaksi, hänen alttiutensa ja kestävyytensä vastoinkäymisissä suuremmaksi kuin konsanaan miehen. Tämä puhuu ja toimii, hän vaikenee ja kärsii. Niin, ihana on tämän vaikenemisen ja kärsimisen aulius, tämä naisessa ilmenevä Jumalan ja luonnon äännettömyys. Se on nöyryydessään luotu voittajaksi, sen alaisiksi taipuvat valta, jopa raakuuskin. Mutta ihmiset huomasivat että sitä, törkeästi väärinkäyttämällä, saattoi käyttää edukseen. Heidän yhteiskuntaetujensa kannalta ei riittänytkään naisen uhrautuminen ja vaikeneminen, hänen oli vaikeneminen nöyryytettynä ja alennettunakin. Ja he muuttivat Jumalan ja luonnon hänelle antaman nöyryyden pelkurimaisuudeksi ja arkuudeksi, riistäen siltä rakkauden ja vapauden hengen. Ja katso! Raakuus ei enää sen edessä taipunut, vaan käytti sitä väärin. Ja he keksivät joukon tuskastuttavia ja omavaltaisia lakeja, millä he häntä saartoivat, pysyttääkseen häntä ikuisesti pelonalaisena . . . Sanalla sanoen he tukahduttivat hänessä uskon suureen onneen, mutta antoivat hänen hyvikkeeksi pitää sellaista, mikä saattoi olla vähän hauskaa.» — — —

»Sophie (kirjan päähenkilö) oli tässä orjuudenhengessä kasvanut; hän oli jo äidinmaidon keralla imenyt itseensä tähän orjuuteen kuuluvat elämänsäännöt. Eikä hän kotiseutunsa

ahtaassa piirissä koskaan ollut nähnyt niitä vastaan rikottavan. Hän oli nähnyt sisariensa äänettöminä taipuvan ja antavan uhriksi elämänsä. Mutta hänen mielessään oli kuitenkin jo aikaisin ihannekuvana väikkynyt todellisempi, jumalallisempaa alkuperää oleva naisellisuus, kuin se epäsikiö, mille ihmiset tämän nimen antavat.»

»Amtmandens Døtre» lienee tuskin asetettava Fredrika Bremerin »Herthan» rinnalle. »Herthasta» huomaa miten harvinaisen syvälle sen tekijä on perehtynyt aineeseensa, mikä seikka on luonnollisena seurauksena vuosikausia kestäneistä, naisen asemaa sekä vanhassa että uudessa maailmassa koskevista tutkimuksista. Lisäksi siinä ilmenee verraton monipuolisuus ja laajakantoinen selvänäköisyys. »Hertha» tuopi esille ohjelman naisen aseman parantamiseksi. Camilla Collett luo huomionsa etupäässä naisen ajatus- ja tunne-elämää kahlehtiviin oloihin. Ulkonaisiin reformeihin hän ei kajoo, ainoastaan ohimennen hän esittää suoranaisia toivomuksia vastaisuuden varalle. Välittömyytensä, runollisen kauniin, paikoittain liikuttavan esitystapansa kautta kirja kuitenkin vielä nytkin vaikuttaa lukijaan omituisella viehätöksellä.

Luonnollisesti tämä ensimmäinen huuto naisten puolelta kaikui melkein kuuroille korville, jos ajattelee suurta yleisöä. Naisvapautusaate ja kaikki, mikä siihen liittyi, oli vanhojen, järkevien ihmisten mielestä suoraa mielettömyyttä, päähänpisto, josta kaikkien hyvien kansalaisten tuli rukoilla Jumalaa ihmisiä varjelemaan. Nuoriso taas, etenkin yliopistonuoriso, saattoi kyllä pitää asiaa varsin huvittavana keskusteluaineena seuroissa. Olihan se jotakin niin kaukaista, niin eriskummallista, saattoihan olla varsin hupaista jutella siitä hiukan, kun oli omat vakavat asiat pohdittu loppuun. Etenkin jos nainen oman asiansa puolesta taisteli, saattoi keskustelu tulla mieltäkiinnittäväksi ja pirteäksi. Että olisi naisia, jotka vakavasti siihen tapaan ajattelivat, sitä ei voitu uskoa, taikka ehkä hyväntahtoisuudesta näitä naisia kohtaan ei tahdottu uskoa heillä olevan niin epänaisellisia mielipiteitä.

Jokseenkin näin pitkälle oli päästy, kun Camilla Collett lähetti maailmaan toisen teoksensa »Fra de stummes Leir» (»Mykkien leiristä») 1877. Tämä kirja avasi monen silmät huomaamaan että oli tosi kysymyksessä. Mutta siihen vaadittiinkin tällainen selväpuheinen paheksuminen, silmän täytyi säihkyä, äänen väristä vihasta kertoessa vääryydestä ja kohtuuttomuudesta. Että nuorempaan polveen kuuluvilla naisilla voi olla suurempi luottamus asiansa menestykseen riippuu siitä, että tämä usko suureksi osaksi on hänen tuskansa hinnalla ostettu. »Suurin hätä on siinä, mistä hädäntunne puuttuu.» Camilla Collett osoitti olevansa oikeassa tässä väitteessään. Hän tunkeutui syvemmälle asian ytimeen kuin muut, sillä hänessä säteili neron totuus ja todellisen runoilijasielun rohkeus. Sielunsa pohjia myöten hän kykeni olemaan oma itsensä, siksi hänessä myöskin ilmeni sellainen naisen itsetunto, joka ei koskaan sallinut hänen ylivaltaa mairitella. Hän oli täydellä todella naisellinen, siksipä ei hänen kirjoituksissaan tai lausumissaan koskaan tavananut pienintäkään pilkkua orjamaista myönteliäisyyttä miehen mieliksi. Ei ikä eikä harkinta voinut hänessä painaa alas loukatun oikeudentunnon nostattamaa paheksumista tai estää häntä tuomasta sitä julki, sillä hän oli uskollinen ja jatkoi kampaailua elämänsä loppuun asti. *) — — Hän asettui naisten puolesta taistelemaan, ja kirkkaat, teräväksi hiotut aseensa olivat hänen sydämensä syvyydestä peräisin. Rintamassa hän seisoi peräytymättä, horjumatta, myöhemminkin, siihen aikaan, jolloin pohjolassa eräät kyvykkäät naiskirjailijat pakenivat vartio- paikoistaan, palvelivat uusia kirjallisia muoteja, matelivat maassa kirjailijoiden tuomioistuimien edessä tai alentuivat kalastelemaan sivistyneen alhaisen suosiota ja hivelemään sen nauruhermoja taistelevain sisariensa kustannuksella **).

Suureksi kasvoi Camilla Collettin merkitys Norjan naismaailmalle. »Koko vanhempi sukupolvi, tuo suuri joukko hiljaisia, tunteuttomia naisia, jotka elivät siellä täällä maa-

*) Gina Krog. »Framåt» 1887.

***) Gina Krog 1899.

seudun kätöksessä, he oppivat hänen kauttaan tuntemaan itsensä ja itsensä ymmärtämään. Nämät olivat niitä naisia, jotka kumminlahjaksi olivat saaneet kärsimyksen, elämäntutustumukseksi itsekieltäymyksen ja elämäntoivoksi alistuvaisuuden, niitä, joille oli saarnattu että »mitättömyys ja passivisuus ovat naisellisyyden peruslaki». Kaikki nämät naiset olivat, jokainen eri luonteensa mukaan, eläneet elämänsä miten parhaiten saattoivat, lahjakkaammat olivat enemmän kärsineet, vähälahjaisemmat tunteet vähemmän; heillä kaikilla oli yhteinen tunnusmerkki: alakuloisuus. He tajusivat kaikki että heissä oli jotakin kasvannassaan ehkäistyä. Mutta Camilla Collettin mukanaan tuomassa vapaammassa ilmassa muuttui nuoremman sukupolven naisissa alakuloisuus taisteluninnoksi. He vaativat työtä, vaativat itselleen oikeuden kehittää ja käyttää kykyjään, vapautta niinhyvin henkisessä kuin aineellisessakin suhteessa.*)

Camilla Collettin merkitys Norjan kirjallisuudelle teki hänet tunnetuksi ja arvossapidetyksi sellaisissakin piireissä, missä oltiin välinpitämättömiä naisiasialle. Yksimielistä ihailua herätti se voima ja rohkeus, millä hän sanojaan muovaili verhoten kauniiseen kielipukuun täysipainoiset ajatuksensa. Hänestä onkin sanottu että hän paremmin kuin kukaan muu on naisellisellä hienoudellaan muodostellut norjankieltä verhoksi, joka keveltyy ajatuksiin niin sujuvasti kuin lihaksiin liittyy iho. Hän on pukenut sanoiksi Norjan kansan ylevimmät tunteet.

Vähää myöhemmin kuin Camilla Collett esiintyi hänen uskollinen asetoverinsa Aasta Hansteen, joka 1870 Dagbladetissa julkaisi kolme kirjoitelmaa nimeltä »Naisten ajatus naisten vajavaltaisuudesta» Stuart Millin teoksen johdosta, joka silloin oli ilmestynyt tohtori Georg Brandesin kääntämänä. Seuraavana vuonna hän »Pohjoismaisessa kuukauslehdessä» (»Nordisk Maanedsskrift») julkaisi »Naisen asema maailmassa» nimisen kirjoituksen. Siinä hän m. m. vastusti erään filos. tohtori Lyngin lausumaa mielipidettä, että naisen tulee olla »liehuva

Aasta Hansteen.**)

*) Ragna Nielsen, Camilla Collettin 80-vuotispäivänä.

***) Laura Kieler, Nylaende 1898.

olento, joka ei muuta ole eikä muuta pyri olemaan kuin hurmaava», sekä että hänellä ei olisi minkäänmoista oikeutta itse pyrkiä saavuttamaan tietoja ja valistusta, vaan olisi hänen tyydyttävä siihen, mitä »Jumala ja mies» pitivät sopivana hänelle antaa. Tämä Aasta Hansteenin kirjoitus sisältää perusajatuksen kirjaseen nimeltä »Nainen luotuna Jumalan kuvaksi», jonka hän julkaisi vuonna 1878. Me esitämme siitä seuraavan:

— »Sillä kysymyksellä, jota sanotaan naisasiaksi, tällä koko maailmassa vireillä olevalla työllä, joka tarkoittaa naisten aseman parantamista ja heidän asettamista luonnollisiin oikeuksiinsa, sillä on vastustajansa, joista melkein on pakoitettu uskomaan että he ehdoin tahdoin paaduttavat itsensä päästäkseen myöntämästä että työ naisten vapauttamiseksi ennakkoluulojen painosta on oikeutettua. Tällä asialla on vastustajia sekä miehissä että naisissa. En tiedä kumpiko ryhmä on pahempi. Miehiset vastustajat ovat paksunahkaisempia, mutta naispuoliset ovat äärettömän itsepintaisia, ja heihin eivät mitkään järkisyyt pysty. Kuitenkin ovat tässä esittämäni mietteet etupäässä suunnatut miespuolisille vastustajille, syystä että minun mielestäni aina on naisia moitittu liiaksi ja miehiä aivan liian vähän. Jätän sentähden naispuoliset vastustajat kulkemaan omia teitään. Tahdon ainoastaan panna tähdelle että naisilta ei sovi paljoakaan odottaa, siksi että he elävät niin ahtaissa ja painonalaisissa oloissa ja ovat aivankuin poissa suunniltaan, heihin kun on liiaksi koetettu vaikuttaa sekä maallikko- että hengelliseltä taholta. Mutta vallassaolijoita ei ole ollenkaan syytä sääliä. — — — Mikä eroitus muinaisajan ja nykyajan filosofien välillä! Suuri, kunnianarvoinen Sokrates valitsi puolisokseen kiukkuisen ja levottoman Xantippan ollakseen joka päivä tilaisuudessa harjaantua sävyisyyteen ja itsensävoittamiseen. — — — Nykyajan filosofit eivät ole tyytyväisiä aikansa naiseen, joita kuitenkin läpi vuosisatojen on kasvatettu tekeytymään olennoiksi, vailla päätä ja aivoja, vailla selkärankaa ja lihaksia. Eikä tämäkään vielä kylliksi. Miesten makua tyydyttävät ainoastaan sellaiset naiset, jotka todellakin ovat vailla päätä, vailla aivoja ja luurakennusta. Tällainen nilviäinen —

sellainen »naisellinen» nainen, minä tarkoitan — näyttää olevan tarpeellinen heidän itsekylläistä hyvinvointiansa varten. — Miehistä itsehyväisyyttä ja itserakkautta on jo kyllin kauan kohdeltu yhtä hellävaroen kuin sairasta kananpoikaa; sitä on pidetty rasiassa pumpuliin käärittynä ja syötetty sille voita ja pippuria. Nyt on jo aika sitä hiukan karaista. Mitä sanottaisiin henkilöstä, joka olisi siksi omituinen, että ei kärsisi kuulla naapurinsa omistavan yhtä paljon kuin hän itse? Joka arvelisi kadottaneensa omaisuutensa ja oikeutensa, jos ei voisi lähimäistään pitää raukkana?» —

»Naiset kulkevat matkaansa eteenpäin elämässä niinkuin hevoset maantiellä, kaihtimet silmien sivulla, jotta eivät näkisi mitään siitä kaikesta, mikä heitä ympäröi. Heidän ei ole sallittu nähdä sellaista, joka korkeuteen kohooa, eikä sitäkään, joka syvyyteen vajoo. Heillä pitää aina vain olla edessään kerrassaan vaakaasuora ja rajoitettu perspektiivi, ja tämä suppea näköpiiri on välttämättömästi yhden ainoan miehen täytettävä. Niitä naisia, jotka haluavat laajempaa näköpiiriä, ja jotka sentähden miesten suureksi harmiksi kääntävät silmäkaihtimet hie-man sivulle nähdäkseen vähän enemmän maailmaa ja katsellakseen muita ja useampia esineitä kuin tuota yhtä välttämättöntä, näitä naisia miehet rangaistukseksi, pelotukseksi ja varoitukseksi nimittävät — »sinisukiksi».

— — »Minua moititaan siitä, että minä esiinnyn liian ankarana. Mutta luullakseni on naisasian laita sama kuin nokkosien poimimisen: jos kevyesti kosket lehtiin, poltat itseäsi, jos puristat lujasti, niin et polta. — — — On aivan tavallista että miehet, ainakin teologit, heti kun kääntävät huomionsa naisiin tai puhuvat itsestään suhteessa häneen, noin hiukan ikäänkuin sekoittavat itsensä Jumalaan, Herraan ja Luojaan, samalla kuin käsittävät naista joksikin, en oikein tiedä miksi — eläimeksi, luontokappaleeksi — taikka miltei kääremeeksi, saatanaksi.»

Mainitussa »Pohjoismaisessa Kuukauslehdessä» oli sittemmin pääkonsuli C. Falsenilta kirjoitus, jossa Aasta Hansteenian puolustettiin ja jossa m. m. osoitettiin aivan nurinkuriseksi

että naisia koskevien asiain ratkaisu kokonaan on miesten käsissä. »Ei ole tarkoituksena johtaa naisia miesten jälkiä kulkemaan ja sitten tämän mittakaavan mukaan selittää että heitä on mahdoton käyttää. Eihän ollenkaan vielä tiedetä mihin suuntaan naisen kyky on häntä johtava, kun se saapi vapaasti kehittyä. Siksipä ehkäisevät siteet ovat aukaistavat, jotta voimat voisivat päästä toimintaan.»

Aasta Hansteenin sanat kaikuivat torventoitahdusten lailla, mutta herättivät siitä huolimatta tähän aikaan sangen vähän vastakaikua. Urhea kirjailijatar lähti kuitenkin tavan takaa ja väsymättä uusille sotaretkille. V. 1874 hän julkaisi taantuvaiseen suuntaan käypiä vihkimäkaavan muutosehdotuksia vastaan kirjoituksen, joka lähetettiin kaikille Skandinavian piispoille. Seuraavana vuonna hän ankarasti ruoski »kaksinaista moralia» ja yhteiskunnan osoittamaa arkuutta, kun pitäisi nousta vastustamaan miehen perinnäistä vastuunvapautta sukupuolisiveyttä koskevissa suhteissa. Vuosina 1876—78 hän piti esitelmiä Kristianiassa, Köpenhaminassa ja Tukholmassa. Aasta Hansteenin esiintyminen syytytti sellaisen vastustuksen ja suuttumuksen myrskyn, että oleskelu kotimaassa kävi hänelle tuskalaksi, jonka vuoksi hän muutti Yhdysvaltoihin asumaan. Mutta hänen yhdeksänvuotisen poissaolonsa aikana alkoi yleinen mielihyvä vähitellen, joskin hitaasti, kääntyä naisasian eduksi. Camilla Collettin ja Aasta Hansteenin vaatimukset eivät enää olleet huutavan ääni korvessa; yhä useammat olivat niihin yhtyneet. Kun siirtolaisellemme saapui Amerikkaan sanoma, että Norjassa oli perustettu naisasiayhdistys ja naisasialehti, palasi hän kotimaahan, jossa hänen etevät lahjansa nyt olivat tarpeen. Tämän jälkeen hän yhä edelleen on palavalla innolla ja lannistumattomalla rohkeudella jatkanut työtään naisasian hyväksi, etupäässä kirjoittamalla »Nylaenden» sekä muihin sanomalehtiin ja aikakauskirjoihin.

Kolmas etevä nainen tältä ajalta on rouva Vilhemine Ullman, o. s. Dunker, joka vuosikautia etevällä tavalla on käyttänyt kynäänsä naisasian palveluksessa, ja joka aina »Nylaenden» syntymästä saakka on sen lukijapiirille tuttu ja rakas.

Epätietoista on kuinka pian Camilla Collettin eloon he- **Henrik Ibsen**
rättämät aatteet olisivat päässeet suuren yleisön tietoisuuteen **ja Björnstjer-**
tunkeutumaan ja saavuttaneet kannatusta, elleivät Norjan suu- **ne Björnson.**
rimmat runoilijat ja kirjailijat 1870—1880-luvuilla olisi jatka-
neet hänen työtään. Minkä merkityksen tämä oli omansa an-
tamaan asialle on sanomattakin selvä. Mitä ei koskaan olisi
annettu anteeksi naiskirjailijalle, se sai kuuluisain, arvossapidet-
tyjen miesten esittämänä suojelemaan vastaanoton, jopa ihailuakin
osakseen. Henrik Ibsen antaa »Yhteiskunnan tukeissa» Lona
Hesselin huudahtaa: »Teidän yhteiskuntanne on poikamies-
sielujen yhteiskunta. Te ette näe naista.» Tämä kirja on
siitä merkillinen, että hyvyyden voimain varsinaisina edustajina
siinä on kaksi n. s. »vanhain tyttöjen» halveksittuun ihmis-
ryhmään kuuluvaa henkilöä. Tuollainen suuresti kammottu
olento: voimakas, itsenäinen nainen, jolla on pää ja sydän
paikallaan, sellainen on tässä näytelmässä välikappaleena mie-
hen siveelliseen kohoamiseen. Tässä ja muutamissa edellisissä
näytelmissään Ibsen kuvasi naisen kasvatuksen heikkoja puolia,
hänen kieroja asemaansa avioliitossa ja yhteiskunnassa. Kuinka
paljo siinä oli harkintaa, kuinka paljo välitöntä runoilijainspi-
rationia, siitä lienee mahdotonta päästä selville. Varmaa vaan
on että naisasia sen kautta astui paljoa suuremman piirin tie-
toisuuteen, kuin muuten olisi ollut mahdollista, ja vaati sitä
kantaansa selvittämään. Hänen myöhemmät draamansa joutu-
nevat aina erilaisen arvostelun alaisiksi, mutta ei mikään voi
sitä tosiasiaa muuttaa, että hänen aikaisemmat teoksensa tuo-
miopasanun lailla herättivät kuolleimmatkin naiset ajattelemaan.

Björnson taas taisteli kaksinaista moralia vastaan »Han-
sikas» näytelmässään, jossa on tuo tunnettu lausuma: »Voisi
todellakin uskoa että avioliitto olisi jonkinlainen ylempi kylpy-
laitos miehiä varten, ja että miesten sopisi tulla siihen heittä-
ytymään milloin tahansa ja millaisina tahansa!» Ja äiti vannot-
taa tyttärtään asettamaan avioliittoa korkealle: »Älä koskaan
luovu vaatimasta puhtautta ja jaloutta, älä mistään hinnasta.
Se on pelkuruutta, ja sitä saa niin kovasti katua.» Toivehikas
loppu, jolloin molemmat nuoret päättävät toisiaan odottaa ja

eroavat Alfin lausussa: »Mitä korkeammalla seppäle on, sitä suuremmanarvoinen on minulle elämä», suuntaa lukijan silmää valoisampia vastaisuuden näköaloja kohti. »Det flager i Byen og paa Havnen» teoksessa Björnson edelleen taisteli sitä käsitystä vastaan, että miehellä olisi etuoikeus elää siveetöntä elämää. Puhujalavalta jyrisi hänen mahtava äänensä moniavioisuutta vastaan, kun hän ponnella ajoi sukupuolipuhtauden asiaa. Hän lausui:*)

— »Historiassa esiintyy yhä ankarampi yksiavioisuuden vaatimus. Nainen, jota niin kauan aikaa on kasvatettu uskollisuuteen yhtä ainoaa kohtaan, on luonnollisesti tässä päässyt kauemmaksi kuin mies ja siten vaikuttanut häneen. Kun nyttemmin luonnontieteetkin pätevällä tavalla ovat todistanee, että perinnöllisyyslait tekevät pidättäytymisen suorastaan velvollisuudeksi suvun menestyksen kannalta katsoen, on sen johdosta herännyt voimakas liike, joka asettaa miehelle samat siveellisyysvaatimukset kuin naiselle.» —

»Tavattoman suuri on niiden miesten luku, jotka eivät voi sukuviettiänsä hallita, etenkin ollessaan juovutusjuomain vaikutuksen alaisina. Paljon on olemassa sellaista, joka mielikuvitusta ja himoa kiihottaa, mutta jota yhteiskunta ei vastusta, vaan päinvastoin ottaa suojelukseensa. Me tapaamme sellaista joka kadunkulmauksessa kaupungeissa, sitä on sekoitettuna kirjallisuuteen ja taiteeseen, jokaisessa teatterissa ja taidenäyttelyssä se houkuttelee, se levitteleikse sanomalehdissä ja myymälöissä, tunkeutuu koteihimme ylellisyyden — sisustuksen, tanssijaispukujen, tapojen ylellisyyden muodossa. Meidän suonissamme virtaa sellaisilta ihmisiltä perittyä verta, jotka ryöstivät, ostivat ja möivät vaimonsa, meidän rakkautemme voi vieläkin pukeutua muotoihin, jotka olisivat australialaisille ja hottentoteille sopivia, niin vielä rumempiinkin, ehkä varhaisempien ajanjaksojen kansoille ominaisiin. Siten ovat muinaisuus, nykyisyys ja vastaisuus ihmislouonteseen kutoutuneet.

*) Engifte och månggifte. Af Björnsterne Björnson. Öfversättning. Helsingfors J. C. Frenckell & Son 1889.

»Nuoruusajan moniavioisuus tuopi mukanaan yksiavioiseen avioliittoon seurauksensa joko uskottomuuden, huikentelevaisuuden, kylmäkiskoisuuden, väsymyksen tai kärsimättömän hermostuneisuuden muodossa, sekä sairaaloisena epäluulona ihmisiä kohtaan, jättääksemme mainitsematta pahimman: suuren sukupuolitaudin kaikkine muunnoksineen. — — Uskoamme nuorisoon! Se toivoo saavansa omistaa voimansa kaikkein jaloimmille päämäärille, mutta silloin nämät todellakin ovat korkealle asetettavat. Jos meille vanhemmille miehille nuorina ollessamme olisi puhuttu niin, kuin minä nyt olen koettanut teille puhua, luulen että olisimme käyttäytyneet toisin, ja että olomme monessa suhteessa nyt olisivat toisellaiset. Minä kehoitan nuoria naisia hankkimaan itselleen varmuuden siitä, että se mies, jolle he antautuvat, on siveellisesti vakava; niin edesvastuuttomasti kuin tähän asti ei enää sovi menetellä. Moniavioisuuden seuraukset ovat saatavat vähentymään avioliitosta; naisella on valta pitää moniavioisuuden ihanteet loitolla kodista sekä pitää lasten mielet niistä vapaina.»

Lopuksi tahdomme muistuttaa mieleen Björnsonin tunnettua lauselmaa: »Kun nainen kerran seisoo meidän rinnallamme hyvänä toverina, jakaen tasan kanssamme valistuksen ja vastuun, silloin on ihmiskunta tullut kaksin verroin voimakkaammaksi. Silloin on maailmassa entisestään kaksin verroin jaloja aatteita, siveellistä tarmoa ja henkistä työkykyä. Naisen kärsivällisyys, käytännöllisyys ja suuri uhrautuva rakkaus virtaavat silloin uudistavana voimana kautta yhteiskuntiemme.»

Myöskin Alexander Kielland ja Jonas Lie koskettelivat teoksissaan naisen asemassa esiintyviä kierouksia, edellinen purevan ivansa voimalla, jälkimäinen hänelle ominaisella syvyydellä ja hartaudella. Kaikkialla pohjoismaissa syyttivät uudet aatteet taistelunliekit ilmituleen. Ei kukaan voinut pysyä välipitämättömänä, uneliaimmatkin pakoitettiin ajattelemaan. Kysymys naisen luonteesta, hänen suhteestaan mieheen yhteiskunnassa ja kodissa astui päiväjärjestykseen ja tunkeutui hitaimmankin mieleen. Kaikkialla eri mielipiteet törmäsivät vastakkain.

Toisella puolen olivat vanhoilliset, jotka kannattivat vanhaa, passivista naisihannetta ja alamaisuusteoriaa, toisella puolen n. s. bohème-kirjallisuus vaati ihmiselle oikeutta tyydyttää sukupuoliä muka vastustamattomana luonnonvoimana. Vihdoin pohjolan suurimmat runoilijat, jotka näitä molempia suuntia vastaan asettivat vaatimuksensa: naisen vapautuksen ja tasa-arvoisuuden, miehen puhtauden ja siveellisen lujouden.

Suurten runoilijain anomus.

Mutta Norjan suuret runoilijat ryhtyivät persoonallisesti käytännöllisiin uudistustoimiin. Talvella 1884 Henrik Ibsen, Björnsterne Björnson, Jonas Lie ja Alexander Kielland lähettivät suurkäräjille seuraavan kirjelmän: »Suurkäräjät lykkäsivät aikoinaan kysymyksen itsenäisen omistusoikeuden myöntämisestä naidulle naiselle kunnallishallitukseen lausunnon antamista varten. Me jätämme sanomatta ovatko ja milloin kunnallishallitukset saaneet naiselta erityisen valtakirjan puhua hänen puolestaan. Me rajoitumme huomauttamaan että se edellytys, mistä useimpien kunnallishallitusten lausunnot lähtevät, nimittäin että avioliiton perusteena yleensä on rakkaus, minkätähden myös omaisuudenyhteyttä edelleen puolletaan sääntönä pidettäväksi, tuskin lienee oikea. Mutta vaikka niin olisikin, rohkenemme kuitenkin niin vakavassa asiassa huomauttaa että rakkaus on muuttuvaista; pysyväisen, taloudellisia suhteita määrävän lain perustaksi se tuskin lienee sopiva. Että naidulle naiselle, niinkuin on ehdotettu, myönnettäisiin oikeus, jos hän tahtoo, hankkia itselleen itsenäinen omistusoikeus, ei ole suinkaan riittävä parannus. Sellainen vaatimus voisi helpolla näyttää loukkaavalta poikkeukselta, ja semmoisia nainen mielellään välttää. Hänen tulee tietää ja tuntea astuvansa avioliittoon samaa laillista oikeutta nauttien kuin mies. Siveellisessä suhteessa ei ainoastaan hänellä olisi siitä etua, vaan miehelläkin, ja yhdyselämä saisi helpommalla alusta alkaen todellisen arvokkuuden leiman. Rakkauskkin, missä sitä todella olisi olemassa, saisi tasa-arvoisuuden-tunteesta tukea. Mitä erityisesti kysymyksen taloudelliseen puoleen tulee, lienee sangen yleinen kokemus, että siellä, missä juoppous vielä on kansallislaitos sekä uhkarohkeat kauppayritykset ja takaussitoumukset sangen

tavallisia, yhteiskunnan oma etu vaatii, että naitu nainen mitä pikimmin lakkaa olemasta laillisesti alaikäinen.»

Vaikka naisasia jo 1870-luvulla tuli keskustelunalaiseksi, ei vielä järjestetty työ sen edistämiseksi tullut kysymykseen. Vuonna 1875 perustettiin Kristianiassa »Naisten lukuyhdistys», (»Læseforening for Kvinder»), joka — niinkuin rouva Ullman kertoo — ensin joutui sanomalehdistön epäluulon ja ivan esi-neeksi, ja jota tuskin olisi voitu saada aikaan, ellei sitä olisi pantu alkuun niin vanhoillisista piireistä, että vähitellen rauhoituttiin. Hirveät ennustukset laiminlyödyistä kodeista ja emansipeera-tuista tavoista jäivät vähitellen unohduksiin, kun eivät käyneet toteen. Mutta itse teossa edistyi naisasia sangen hitaasti. Ca-milla Collett sanoo vuonna 1884: »Täällä Norjassa olemme vielä samalla kannalla kuin 1814. Toinen puoli kansasta lei-mataan epänaisselliseksi, jos sillä on mitään tekemistä toisen puolen kanssa. Naisellisuuden ihanne on tulla mahdollisimman vähän huomatuksi, tai, toisin sanoen, kulkea ennen tallattua tietä vähimmässäkään määrässä siitä poikkeamatta. Jos nainen rohkenisi lausua mielipiteensä tai tehdä kysymyksen, kun miehet puhuvat politiikkaa, niin hän saisi kohteliaan vastauksen, mutta aivan vaistomaisesti se kohdistettaisiin sille miehelle, joka istuisi kysyjää lähimpänä.»

Joskin täytyy otaksua tätä kirjoitetuksi jonakin toivotto-muuden hetkenä, sisältänee se kuitenkin jonkun verran totta. Camilla Collett sanoo myöskin samassa paikassa (*The Woman Question in Europe*) että tähän asti ei Norjasta ole ollut mitään naisasiasta kerrottavaa. Mutta tästä ajasta alkaen on tapauksien kulku niin nopea, että tuntuu siltä, kuin ainoastaan vaivoin voisi niitä seurata. Norjalainen naisasiatyö muistuttaa sisämaan-kevättä. Se viipyilee tullessaan, mutta kun se vihdoin saapuu, tulee se sellaisella voimalla, että lehti jo puhkeaa koivuun, kun järvestä jää vastikään on lähtenyt.*)

*) 1870-luvun lopulla ja 1880-luvun alkupuolella ilmestyi muutamia naisasiaa käsitteleviä kirjasia, osaksi nimettömäin, osaksi nimeltä mainittujen miesten ja naisten kirjoittamia. Me mainitsemme tässä: »*Fra de talendes Leir*» (Puhuvien piiristä), 1878, (Hagerupin kirjakauppa); »*Kvindesporgs-*

„Nyt Tidskrif-
tin“ kirjoituk-
set.

Vuonna 1882 oli ensi kerran norjalainen nainen, Cecilie Thoresen, suorittanut ylioppilastutkinnon, ja pian seurasivat muutamat muutkin hänen esimerkkiään. Nämät ensimmäiset naisylioppilaat muodostivat pienen »Skuld»-nimisen yhdistyksen ajan kysymyksiä pohtimista varten. Jotenkin samaan aikaan oli miesylioppilaiden piirissä perustettu keskusteluyhdistys nimeltä »Fram». Tässä pienessä yhdistyksessä piti herra H. E. Berner naisasiasta esitelmän, joka sittemmin painettiin »Nyt Tidskriftiin» vuonna 1884. Tämä etevä esitelmä alkoi seuraavilla vanhan Bjarkamal-runon sanoilla: »En kutsu teitä juominkeihin enkä naisten armasteluun, tuimaan taisteluun minä teidät kutsun.» Siinä käsiteltiin naisasiaa äärettömän tärkeänä, syvälle käyvänä siveellisenä ja taloudellisenä kysymyksenä, ja lausuttiin varma toivo, että Norjan naiset olisivat valmiit oikeuksiensa puolesta taistelemaan.

Esitelmässä sanotaan muun muassa: »Meillä on tätä nykyä tilastollisten tietojen mukaan 40,000 naista enemmän kuin miehiä, ja täysikasvaneiden naimattomien naisten luku on 259,000. Kuinka puutteen- ja sorronalaista elämää melkoinen osa näistä »turvattomista» naisista elää, selviää itsestään, kun ottaa huomioon miten suuressa määrin lainsäädäntö ja yleinen mielipide vaikeuttavat naisten työansion saantia ja tietojen hankkimista, etenkin kun tietää että meidän maassamme naitujen naistenkin »elättäminen» usein on kaikkea muuta kuin ihanteellista. Ensimmäinen oikeus, mikä naisella kuitenkin on, on oikeus elää ja tehdä elämästään niin hyvä kuin suinkin mahdollista. Kun yhteiskunta nyt kerran sallii naisten elää, on kai myöskin sallittava heidän taistella olemisen taistelua ilman kaikkia noita kieltoja ja esteitä, jotka ovat muinaisten aikojen perintöä, mutta joiden poistaminen on meidän aikamme pää-

maalet» (Naiskysymys) kirj. M. J. Faerden, 1885. (Th. Steens Forlagsexpedition); »Det Kvindelige Arbeide» (Naisen työ) kirj. H. E. Berner; »Hvad laerer Bibeln om Kvindens Stilling?» (Mitä raamattu opettaa naisen asemasta?) (Trondhjems Boghandel); »Kvindesporgsmaalet. Svar till pastor Faerden» (Naiskysymys. Vastaus pastori Faerdenille) kirj. Kitty Kielland; »Kvindebevegelsen» (Naisialiike) kirj. Clara Tschudi (1885).

tehtäviä, syystä että aika ei tule toimeen ilman naisten taloudellista ja älyllistä voimaa. Vaikka jo kristinusko oli julistanut kaikkien kansojen veljeyden sekä miehen ja naisen tasa-arvoisuuden, on vasta myöhemmin aikoina, sivistyksen kehittyessä, vähitellen tästä tehty johtopäätöksiä naisten eduksi. Ja vasta meidän päivinämmä on päästy täysin selville siitä, että se jalon ihmisyyden henki, joka huokuu meitä vastaan historiasta, ja joka niin sanoaksemme on siinä laiksi muuttunut, ei liioin voi sallia että vanhat, raakalaisajoilta perityt käsitteet naisten asemasta jäävät ennalleen muilla aloilla tapahtuvan edistyksen keskelle muodostamaan ikäänkuin poikkeuksen yleisestä säännöstä. — Aikakaudella, jonka tunnusmerkkejä on kaikensuuntaisten etuoikeuksien lakkauttaminen, niin että jokainen saapi täyden vapauden olla oman onnensa seppä, ei naisen tielle yksistään voi asettaa kieltoja, joiden mukaan hänellä ei ole oikeutta itse valita asemaansa, vaan ainoastaan jäädä odottamaan, että joku toinen tulisi ottamaan niskoilleen edesvastuun hänen elatuksestaan ja kohtaloistaan.

»Mutta, sanotaan, naisessa ei ole mitään voimaa. Mitä häneltä voipi odottaa? Hänellä on pitkät hiukset ja lyhyt mieli.» Siihen minä vastaan: Antakaamme naisille tilaisuus näyttää mihin he kykenevät, ennenkuin tuomitsemme! Poista-kaamme ensin raja-aidat! Suokaamme naisellekin vapautta pyrkiä korkeimpaan, mihin hänen kykynsä voipi kohota. Luonto on jo tuominnut, väitetään. Mutta »vastoin luontoa» merkitsee usein, kun on naisesta puhe, »vastoin tapaa». Kun naisen alistettu asema on yleisenä tapana, näyttää tähän kajoaminen olevan loukkaus »luontoa vastaan». — — Naisellisuuden ihana kukka ei viihdy eroitettuna elävästä elämästä toimeettomuudessa ja riippuvaisuudessa muista. Siksipä mielistelyhalu, kevytmielisyys, auktoriteetti-usko ja tuhmuus parhaiten kehittyvät aasialaisen haaremissa. Naisellisuus samoin kuin miehekkyyys vaatii vapautta päästäkseen täyteen voimaansa. Naisvapautus on sen tähden juuri todellisen naisellisuuden hyväksi tehty vaatimus.»

Vihdoin sanotaan naisen äänioikeudesta: »Kun lainsäädäntö ei kauemmin asetu sille kannalle, että naisilla ei voi

olla omia mielipiteitä eikä saa olla mitään toivomuksia ihmiskunnan tärkeimmissä asioissa, on tämä uusi asiointi omansa mitä suurimmassa määrin kohottamaan naisia siveellisessä suhteessa. He kohoaisivat heti, saisivat osakseen sellaisen kunnioituksen, jota eivät mitkään henkilökohtaiset ominaisuudet koskaan voi hankkia niille, jotka yhteiskunnallisessa suhteessa ovat alistetussa asemassa. — Jos naiselle myönnetään äänioikeus, niin on poliittinen kunniantunto vaikuttava häneen. Hän on oppiva pitämään politiikkaa asiana, josta hänellä tulee olla oma ajatuksensa. Hän oppii tuntemaan itsensä persoonallisesti vastuunalaiseksi, eikä hän silloin enää, niinkuin nyt, pidä yhdentekevänä kuinka kieroön suuntaan hänen vaikutuksensa vieneekään, kun hän vaan saa miehen taipumaan, koska mies kuitenkin kantaa kaikesta edesvastuun. Hänen välillinen vaikutuksensa politiikkaan lakkaa vasta silloin olemasta vahingollinen, kuin se muuttuu välittömäksi. Taikka, niinkuin vanha amerikalainen poliitikko on sanonut: »Paras on julkinen vastuunalaisuus siinä, missä on olemassa salainen voima.»

Tästä esitelmästä sanoo rouva Ullman (Kvinden og Samfundet 1891): — »Nämät sanat synnyttivät vastakaikua. »Skuld» sai uutta vauhtia samoin kuin »Fram». Kaikki ne monet hajallaan olevat erilaiset ainekset, jotka sittemmin yhdessä muodostivat tuon suuren asian, ne kykeni Gina Krog kokoomaan ja selvittämään. Ajatukset, jotka sisältyvät hänen kirjoitelmaansa »Naisasian kehitys ja lähin tehtävä maassamme» (»Nyt Tidskrift» 1884), muodostavat vieläkin sen aatepiirin, jossa naisasia liikkuu.»

Tässä kirjoitelmassa sanotaan: »Kun meidän vastustajamme väittävät että n. s. naisasian olemassaolo todistaa vallitsevissa oloissa olevan jotakin kieroä ja luonnotonta, olemme heidän kanssaan aivan samaa mieltä. Luulenpa naisvapautuksen kannattajain vielä syvemmin kuin vastustajain tuntevan että naisasian olemassaolo tietää olosuhteiden luonnottomuutta. He näet arvelevat tämän kysymyksen olevan yhtenä todistuksena monen muun joukossa siitä, että ihmiskunnan koko toisella puoliskolla on asumasijana ainoastaan yksi maakunta tuosta suuresta

inhimillisestä yhteiskunnasta. Ensimmäisenä harrastuksenamme on oleva uuras työ naisten valistamiseksi ja heidän kykyjensä kehittämiseksi. Useimmat ihmiset eivät ole vaivautuneet perhe-työllä syvemmältä kysymykseen, mitä muuttuneet olosuhteet vaativat. Pidetään esimerkiksi varsin hyvänä asiana että nuoret naisetkin voivat ansaita rahoja, ja siksi annetaan heidän, usein kovin nuorella iällä ja ilman todellista valmistusta, ruveta pitämään elatuksestaan huolta. Tätä tointa pidetään näet melkein poikkeuksetta ainoastaan väliaikaisena; taka-alalla on vanha käsitys avioliitosta elatuslaitoksena. — — Ammoisista ajoista on yhä uudestaan toistettu noita vanhoja valhelausemia, että naisten heikkous on heidän voimansa, heidän alistumisensa heidän suuruutensa, heidän tietämättömyytensä heidän viisautensa, ja niin kauan on sekä suorasanaisesti että runomuodossa ylistetty pohjan naisen puhtautta, että on saatu monet naiset uskomaan kaiken olevan hyvällä kannalla, joten he ovat sulkeneet silmänsä sukupuolensa älylliseltä ja, mikä pahempi, sen siveelliseltäkin alennukselta. Yhteiskunnan siveellinen uudistus on jäävä tulevaisuuden varaan, kunnes naiset täysikasvaneina, täysivaltaisina, tasa-arvoisina ihmisinä seisovat miesten rinnalla. Naiset ovat herätettävät ihmisarvoansa tuntemaan, ja heidän siveellinen vastuunyhteydentunteensa on kehitettävä. — Ei ole epäilemistä että »tunturi nyt tulisi verhotuksi», jos vaan naiset pyrkisivät mukaan.»

Kesäkuun 28 p:nä 1884 perustettiin »*Norjan Naisasiayhdistys*» (»*Norsk Kvindesagsforening*») Kristianiassa, ja seuraavana vuonna syntyivät Bergenin ja Trondhjemin haaraosastot. Yhdistys, jonka ensimmäinen puheenjohtaja oli H. E. Berner, saavutti suuremmoisen kannatuksen; ennen pitkää siihen näet kirjoittautui 500 jäsentä. Sen ensimmäisiä toimenpiteitä oli 1,000 kruunun palkinnon julistaminen parhaimmasta Norjan naisen yhteiskunnallista ja taloudellista asemaa käsittelevästä selonteosta. Tämä saattoi naisasian keskustelunlaiseksi muissakin piireissä. Muun muassa mainitaan että asia otettiin käsiteltäväksi kolmessa kokouksessa »*Studentersamfundetissa*», jolloin Kristoffer Brunin lausunto teki valtavimman vaikutuksen. Hän kosketteli kysymyksen eetil-

listä puolta, antoi kaikkea muuta kuin valoisian kuvauksen nuorten miesten keskuudessa nykyään vallitsevasta siveellisestä tilasta ja heidän moralisista käsitteistään ja lausui että hän arvostellessaan naisasian merkitystä laski pääpainon siihen vaikutukseen, mikä sillä oli oleva siveellisyyksymyksiin. Oliko se alentava naisten siveellisyyksikäsitteet miesten kannalle, vai oliko se kohottava miehet naisten tasalle? »Hän puhui sillä hartaudella ja, mielispä sanoa, apostolisella vakavuudella, mikä on hänelle ominainen. Hänen lopettaessaan vallitsi salissa hiljaisuus, niin syvä kuin kirkossa, ja ympärillään näki vain totisia, kalpeita kasvoja, jotka selvästi osoittivat kuinka syvälle sanat olivat sattuneet.» (M. S. Dagnyssa 1885.)

Pelkkä ajatus, että naisten siveellisyyksikäsitteiden aleneminen miesten käsitteiden kannalle oli mahdollisuus, pani tässä kokouksessa mielet kuohuksiin. Miltähän olisi tuntunut, jos vastaisuuden verho olisi poistettu, ja olisi nähty mitä Aasta Hansteen myöhemmin, 1890-luvulla, nimitti »naaraspuoliseksi bohemeksi»?

Yhdistyksen toiminnasta sanoo rouva Ullman 1891 (Kvinden og Samfundet): — »Kun minun on tehtävä selkoa siitä tavasta, millä se vaikuttaa, niin tahtoisin ensin huomauttaa seuraavaa: Minä luulen sen etupäässä vaikuttavan tavalla, jota pidetään »aito naisellisenä», nimittäin äänettömästi, pelkällä olemassaolollaan. Yhdistys on tosiasia huolimatta siitä suostaanko sitä vai eikö, ja me rohkenemme toivoa että se on sellaisena pysyvä, että siihen liittyvät yhä useammat, kunnes asiasta ei enää olla eri mieltä. Mutta yhdistys tarttuu myöskin aina käytännöllisellä tavalla asioihin, milloin naisten suojeleminen vääryydeltä siihen pakoittaa — — se koettaa edistää heidän parastaan ja puolustaa heidän oikeuttaan tosisteossa ottaa osaa kehitys- ja edistystyöhön.»

Yhdistyksen suunnasta lausuu sen puheenjohtaja rouva Qvam (Nylaende 1901): — »Yhdistyksen päämääränä on ollut yhteiskunnan herättäminen tietoisuuteen siitä, että kodin samoin kuin yhteiskunnan etu vaatii naisten kohottamista tasa-arvoisuuteen miesten rinnalle, jotta he voisivat saavuttaa sen kehityksen ja sen aseman yhteiskunnassa, johon jokainen tämän jäsen on

oikeutettu. Tämä yhdistyksen ohjelma on pakoitanut sitä ryhtymään toimiin, kun on tehty vääryyttä naisille, sen on usein, kun on huomannut vaaran olevan tarjolla, täytynt soittaa hälytyskelloa sekä etsiä parannuskeinoja auttaakseen yhteiskunnan turvattomia — vartiotoimi, joka ei ole ollut helppoa eikä liioin miellyttävää, vaan joka päinvastoin usein on vienyt yhdistyksen orjantappuraisille poluille.»

Yhdistyksen toimeenpanemissa lukuisissa kokouksissa olivat tärkeät kysymykset keskustelunalaisina. Niistä otettakoon tähän kaksi lausuntoa naisen omistusoikeudesta. Toinen, herra H. E. Bernerin, kuului:

— »Minun personallisen kokemukseni mukaan on yhdistyksen ohjelmassa tuskin olemassa toista kysymystä, jota naiset itse niin suurella mielenkiinnolla seuraavat kuin nyt esilläolevaa. Olen saanut joukoittain suullisia ja kirjallisia lausumia, joista kaikista käypi esille toivomus, että Norjan lainsäädäntöön tässä kohdassa saataisiin aikaan pikainen korjaus. Minun luonani on käynyt naisia, jotka vaeltaen tunturiseuduilta ovat saapuneet kuvailemaan mihin hätään he ja heidän omaisensa ovat joutuneet noiden raakalaisajoilta perittyjen lakien kautta, jotka pitävät vaimoa paheisiin vajonneen ja tuhlaavan miehen holhouksen alaisena. Mutta aina ei suinkaan synnä onnettomuuteen ole miehen juoppous, irstailu tai muut paheet. Tapahtuu näet hyvin usein että miehellä ei ole yhtä suurta kykyä hoitaa raha-asioita kuin vaimolla. Jos mies on mennyt rikkaisiin naimisiin, saapi usein nähdä toteutuvan vanhan sananparren »minkä koski tuo, sen virta vie». Vaimo on esimerkiksi saanut kasvatuksensa perheessä, missä säästäväisyys on vallinnut, äyri äyriältä, kruunu kruunulta on koottu se ehkä suurikin omaisuus, jonka hän on tuonut mukanaan miehelleen. Hän on oppinut pitämään kiinni rahasta, mutta mies, joka ei ole tuonut pesään mitään omaisuutta eikä liioin ole luonteeltaan säästäväinen, menettelee usein kevytmielisesti omaisuuden hoitoa koskevissa asioissa. Hän voipi siis helpolla saada aikaan taloudellista vauriota.

»Nykyisen lakimme mukaan tulee naimaton nainen täysivaltaiseksi samanikäisenä kuin mies; hänellä on oikeus tehdä kaikellaisia, ostoja y. m. koskevia välipuheita. Mutta sillä hetkellä, jolloin hän antaa vihkiä itsensä mieheen, tapahtuu lain määräyksen mukaan äkinäinen muutos. Olisi luonnollista ajatella että, kun nainen antautuu asemaan, jota pidetään hänen varsinaisena elämäntehtävänä, ja kun tätä tapausta lisäksi vietetään juhlallisilla menoilla, se myöskin olisi alkuna entistä suurempien oikeuksien omistamiseen. Mutta asianlaita on päinvastainen. Samassa silmänräpäyksessä, jolloin hän polvistuu vihkimätuolille, kadottaa hän omistusoikeudellisen, jopa henkilökohtaisenkin täysivaltaisuutensa. Hän tulee kaikissa suhteissa vajavaltaiseksi, miehen holhouksen ja isäntävallan alaiseksi. Hän kadottaa todenteolla omistusoikeutensa. Lainopin kannalta tosin väitetään että avioliittoa solmitessa aviopuolisoiden kesken astuu voimaan »omaisuudenyhteys». Mutta todellisuudessa vaimo kaiken menettää, mies kaiken voittaa. Tämä voi vapaasti ja edesvastauksetta hävittää koko omaisuuden samana päivänä, kuin vihkiminen on tapahtunut, ja vaimolla ei ole ainoatakaan oikeudellista keinoa, millä suojella omaisuuttaan. Ei ole olemassa mitään »omaisuudenyhteyttä» näiden sanojen edellyttämässä merkityksessä, nimittäin siinä, että mies ja vaimo yhdessä ja yhtä suurella oikeudella omaisuutta hallitsisivat. Vasta miehen kuollessa vaimon oikeus pesän osallisuuteen elpyy eloon — jos pesässä silloin enää on mitään jäljellä.»

Yliopiston stipendiaati Hagerup lausui:

— »Totta on, että periaate vaimon omistusoikeudesta, jos se pantaisiin toimeen, ei aina olisi hänelle eduksi. Olisi näet kohtuutonta, että vaimolla ei olisi mitään osallisuutta miehen ansaitsemissa varoissa, sillä monessa tapauksessa juuri vaimon toiminta taloudessa ja hänen säästäväisyytensä tekevät miehelle mahdolliseksi päästä hyviin varoihin. Samoin on toiselta puolen oikeudenmukaista, että miehellä on osallisuus siihen omaisuuteen, minkä vaimo on tuonut myötä, koska hän, mikä useimmiten on asian laita, taitavalla hoidolla sitä enentää. Jotta näissä suhteissa ei syntyisi epäkohtia, ei lain-

säädännön sovi eksyä liian pitkälle meneviin erikoismääräyksiin. Moni pelkää ikipäiväisen kinan syntyvän aviopuolisoiden kesken siitä, mikä on toisen, mikä toisen omaisuutta, jos vaimolle suotaisiin omistusoikeus. Mutta missä puolisoitten suhde on oikea, ei tämä tällainen ole ajateltavissa. Tiedetäänhän yleensä perheissä kelle tuo tai tämä omaisuus tai omaisuudenosa kuuluu; kaikissa tapauksissa on silloin kysymys pikkuseikoista, ja sellaisista eivät hyvät puoliset kiistele. Jos suhde lakkaa olemasta hyvä, voipi tietysti tämä kohta, samoin kuin monet muut, antaa riittäväksi aiheita. Mutta minun ei täällä tarvitse hukata aikaa tuomalla esille todistuksia, ettei mikään laki sellaisissa tapauksissa kykene saamaan parannusta aikaan. Aikaisemmin on jo tänä iltana tuotu esille että omaisuudenyhteyden vallitessa sitävastoin paljoo suuremmissa määrin syntyy eripuraisuutta, kuin jos vaimolla olisi omistusoikeus. Jos avioliitto tulee onnettomaksi, voipi ajatella mahdolliseksi että syntyy riita siitä, kuinka paljon kumpikin asianosainen on maksava yhteisen pesän ylläpitämiseksi. Tämä on siksi pulmallinen kysymys, että sitä tuskin lakimääräyksillä voidaan järjestää. Sitovien sääntöjen asettaminen näyttäytyisi pian epäkäytännölliseksi. Riidan sattuessa täytyisi asia jättää tuomioistuimelle, jonka tulisi ratkaista se huomioon ottamalla molempien aviopuolisoiden asemaa ja varallisuussuhteita. Epäilemättä edellyttävät yhteiset menot jonkinmoista omaisuudenyhteyttä. Mutta kun ei voida myöntää luonnolliseksi ja onnelliseksi että tämän perusteella kaikki omaisuus tehdään yhteiseksi, ja kun jokainen lain asettama rajoitus tulisi enemmän tai vähemmän ehdolliseksi, on oikeudenmukaisinta jättää asianosaisten itsensä valtaan jokaisessa eri tapauksessa sopia omaisuudenyhteyden laajuudesta ja rajoista. Kaikkein vähimmin on vaikeuksia syntyvä niissä perheissä, missä on lapsia, ja missä puolisoja yhdistää sama harrastus turvata näiden tulevaisuutta. Naidun vaimon tekeminen täysivaltaiseksi on muuten katsottava täydellisesti soveltuvan lainsäädäntömme henkeen muissa kohdin, sillä lain käsityksen mukaan avioliitto ei suinkaan tee naista kykenemättömäksi toimimaan omin päin. Päinvastoin

edellyttää laki että se hänen kypsymistään edistää. Sentähden ovatkin leski- ja avioeronsaanut vaimo täysivaltaisia ikään katsomatta.»

Samoin kuin useimmat, ehkä kaikkikin, naisasiayhdistykset pohjoismaissa, rajoittui »Norjan Naisasiayhdistys» alussa valistustyöhön aatteen levittämiseksi. Asia oli selvitettävä, kuunneltiin esitelmiä ja keskusteltiin. Täytyi »tehdä työtä siihen, että salvat saataisiin avatuiksi ja naiset herätetyiksi itsetietoiseen elämään». Yhdistys julkaisi kirjasia ja pani toimeen esitelmiä yhteiskasvatuksesta, vaimon omistusoikeudesta, ohjesääntöisen haureuden lakkauttamisesta, parempien palkkojen ja väljempien työalojen hankkimisesta naisille y. m. V. 1887 alkoi yhdistys julkaista omaa aikakauskirjaa nimeltä: »Nylaende». Sen toimitusta hoiti ansiokkaasti neiti Gina Krog, joka sittemmin otti sen kokonaan haltuunsa. Yhdistyksen pyynnöstä kutsuttiin ensimmäinen kerta nainen jäseneksi hallituksen komiteaan kun rouva Rossing valittiin uuden koululain aikaansaamiseksi asetettuun kuninkaalliseen komissiooniin. Vähitellen pyrittiin sitten työtä laajentamaan. Yhdistyksen aatteen levittämistä tarkoittavan herätystyön rinnalla pantiin siksi toimeen »käytännöllinen osasto», jota yhdistyksen molemmat puheenjohtajat myöhemmiltä ajoilta, rouvat Randi Blehr ja F. M. Qvam, ovat vaalineet ja kehittäneet. M. m. on yhdistys toiminut aikaansaadakseen parannettua ammattivalmistusta naisille, siten kohottaakseen heidät parempaan aineelliseen asemaan, sekä hankkinut talousopetusta naisille, tehdäkseen heidät kykeneviksi luomaan onnellisia koteja. Tämänsuuntaisista hankkeista mainittakoon tässä seuraavat: valtionmatkarahat ompelijattarille (yhdistyksen alotteesta), alkeiskurssit sekä esitelmäjaksot eri aineissa työläisnaisille, kirjanpidon, äidinkielen, laskennon ja englanninkielen oppikurssit naisille, kurssit leipomisessa, säilyypanossa, ompelussa y. m. Myöskin on yhdistys puuhannut kättilöille ja piirivankilain naisvartijoille parannettuja palkkietuja ja vaatinut naisia otettaviksi palvelukseen polisivartiokonttoreihin, se on tehnyt alotteen »Norjan Naisten Terveysliiton» (»Norske Kvinders Sanitetsforening») perustamiseksi y. m.

Suuremoinen on ollut sen esitelmätoiminta, joka on liikkunut yleishyödyllisillä aloilla käsitellen pienten lasten hoitoa, talousoppia, sairaruoan valmistusta, vaatteidenpesua, ruuanlaittoa, helpotajuista fysiologiaa y. m. Syksyllä 1900 avasi yhdistys talouskoulun, josta edempänä. Myöskin on yhdistys hallitukselta anonut naisille pääsyä teknilliseen korkeakouluun y. m. s.

»Norjan Naisasiayhdistys» ei ollut ohjelmaansa ottanut naisen äänioikeutta. Tästä syystä ryhdyttiin jonkun ajan kulltua sen syntymästä toimenpiteisiin toisen, tähän päämäärään tähtäävän yhdistyksen aikaansaamiseksi. Vuonna 1885 piti neiti Gina Krog »Norjan Naisasiayhdistyksessä» asiasta esitelmän, josta me teemme seuraavan otteen:

— »Naisista väitetään, että heiltä puuttuu lujutta, puolueettomuutta, laajaa katsetta ja arvostelukykä y. m. Mutta emmekö nykyisissä puoluetisteluissemme, joihin ainoastaan miehet ottavat osaa, ole nähneet kaikenlaista semmoista, jota usein sanotaan naisväentapaiseksi: sanoista kinastelua, henkilökohtaista vainoamista, sättimisiä, pelkuruutta, valheellisuutta. Älköön minua ymmärrettäkö väärin. En tahdo miesten huonoja ominaisuuksia tuoda esille, jotta naisten avut sitä kirkaammin loistaisivat. Tahdon vaan huomauttaa kuinka pohjiaan myöten väärä on se katsantotapa, joka naisten vikojen ja heikkouksien perusteella tahtoo heiltä yhteiskunnallisia oikeuksia kieltää. Sellainen todistelu edellyttää, että valtio on ihannevaltio, jossa asuu ihannekansalaisia, kun sen asemesta olisi muistettava että valtiollinen yhteiskunta yhtä hyvin kuin kaikki muu maailmassa on inhimillisten puutteellisuuksien alainen. Naiset eivät liioin ole osoittaneet välinpitämättömyyttä ja kyvyttömyyttä, kun ihmiskunta kokonaisuudessaan on pyrkinyt edistykseen ja valistukseen. Kristinuskoa levitettäessä oli naisillakin merkityksensä, ja taistelussa neekeriorjuuden lakkauttamiseksi eivät Amerikan naiset suinkaan näytelleet toimetoman osaa. Näitä ja paljo muita tosiasioita voidaan tuoda esille vastatodisteiksi vapaamielisten väitteeseen, että muka vanhoilliset ainekset pääsisivät voitolle, jos naiset saisivat äänioikeuden. Päinvastoin

Ensimmäinen
esitelmä nai-
sen äänioi-
keudesta.

voipi tapahtua niitä yhteiskunnallisia tehtäviä selvitettäessä, jotka meidän aikamme kansojen ratkaistaviksi asettaa, että juuri naiset tulevat eturivissä kulkemaan. Mitä enemmän olen näitä kysymyksiä ajatellut, sitä varmemmaksi on käynyt vakaumukseni, että kumpikin sukupuoli yksinään edustaa suurissa piirtein katsottuna ylipäänsä jotakin henkisesti yksipuolista, ja sitä lujemmaksi on käynyt uskoni, että aikakautemme kaipaa naisia: ihmisiä, joilla on äidinsydän. Äidillisyyttä, josta apinantapaiset piirteet ovat hävinneet, äidillisyyttä, joka vaikuttaa henkisesti suurena, elähyttävänä, yhdistävänä — sitä yhteiskunta tarvitsee. Sillä yksipuolisesti miehinen, sotaisa ja seikkailunhaluinen henki ei enää yksin voi viedä ihmiskuntaa edistyksen tietä eteenpäin. Sen osoittaa meille yhteiskuntiemme nykyinen tila. Minun mielestäni siis Strindberg esiintyi kömpelösti ja halpamaisesti, vieläpä lisäksi raa'asti, kun hän kirjoitti: »Ei mikään kysymys ole astunut esiin niin sopimattomaan aikaan kuin naisasia. Ennen oli yhteiskunta jaettuna kahteen määrättyyn puolueeseen, kylläiset ja nälkiintyneet, mutta sitten ne hajausivat, ja saatiin kaksi uutta ryhmää, miehet ja naiset.» Arvelenpa, että kysymys rikkaista ja köyhistä tuskin lienee ratkaistavissa ilman naisten myötävaikutusta.

— »Todisteeksi naisten äänioikeutta vastaan käytetään välistä sitä seikkaa, että he ovat sotapalveluksesta vapaita; he eivät ole samojen rasitusten alaisina kuin miehet eivätkä mukautetun voi itselleen samoja oikeuksia vaatia. Mutta asian laita on se, että valtio ei ole huomannut etunsa mukaiseksi määrätä sotapalvelusta naisille. Onhan osa miehistäkin nykyisen norjalaisen asevelvollisuuslakimme mukaan tästä velvollisuudesta vapautettuna, nimittäin hengelliset virkamiehet, luotsivanhimmat ja vakinaiset luotsit. Vanhempien lakien mukaan olivat vielä useimmat miehet siitä vapaina. Syynä tähän on luonnollisesti valtion oma etu. Sillä on näet suurempi hyöty siitä, että nämät miehet tekevät työtä kukin omissa virassaan kuin sotapalveluksessa. Samaa voipi tietysti täydellä syyllä sanoa, ja sitä onkin sanottu naisista. Että maan lainsäädäntö ei sitäpaitsi aseta sotapalvelusta perusehdoksi äänioikeudelle

selviää siitä, että äänioikeutta ei riistetä tähän toimeen kelpaamattomilta miehiltä.

— »Tiedän useiden demokraatiemme ajattelevan tällä tavoin: Tietysti naiset ajan tullen saavat äänioikeuden, mutta ensiksi on meidän saatava aikaan yleinen äänioikeus miehille. — Miksi ensin? Ensimmäinen askel oikeudenmukaisempaa asiain järjestelyä kohti lienee kai äänioikeuden myöntäminen niille, jotka yksilöinä jo nyt täyttävät valtion asettamat ehdot ja maksavat sen vaatiman veron, ja jotka ovat äänioikeutta vailla ainoastaan siksi, että ovat naisia. Sitäpaitsi voipi vastaisuudessa käydä vaikeammaksi saada uudistus toteutetuksi, kun kaikki miehet hallitsevat; on syytä pelätä, että miesten tekemä vastarinta silloin on tuleva entistä sitkeämmäksi. Selvää kuitenkin on, että uudistuksen menestys pääasiallisesti riippuu siitä, mille kannalle naiset asettuvat asiaan. Mitä laajemmalta maamme naiset itse tuovat esille vaatimuksensa, sitä pikemmin sen laisääntäjäkokous on myöntävä, että yhteiskunnalle on vahingoksi ja yksilölle tapahtuu vääryys, jos heiltä heidän oikeutensa kielletään.»

Tämä esitelmä oli Norjan naisten sittemmin niin laajalle haarauneen äänioikeustyön ensimmäinen itu. Samana vuonna (1885) perustettiin »*Naisten Äänioikeusyhdistys*» (»*Kvindestemmeretsforeningen*»), jonka tarkoituksena on työskennellä äänioikeuden saavuttamiseksi Norjan naisille samoilla perusteilla kuin miehille. Kun yhdistys v. 1897 hankki itselleen säännöt, joita sillä ei alusta alkaen ollut, sai niiden ensimmäinen pykälä seuraavan muodon: »Yhdistys toimii valtiollisen ja kunnallisen äänioikeuden hankkimiseksi naisille». Jäseninä tässä yhdistyksessä voivat olla ainoastaan naiset, jota vastoin »Norjan Naisasiayhdistyksen» jäsenyyteen pääsevät miehetkin. Uuden yhdistyksen ensimmäinen puheenjohtaja oli neiti Gina Krog. Vuonna 1888 pantiin alulle tarmokas agitationi äänioikeuden puolesta. Silloin tuli m. m. 15 päivä marraskuuta merkkipäiväksi Norjan naisasian historiassa: mainittuna päivänä rouva Ragna Nielsen ja neiti Anna Rogstad pitivät esitelmiä tästä aineesta noin 600:aan nousevalle kuulijajoukolle, jossa oli naisia kaikista kansanluokista.

Naisten Äänioikeusyhdistys.

Keväällä 1890 jätettiin Norjan suurkäräjille 4,533 naisen allekirjoittama anomus perustuslain muutoksesta siihen suuntaan, että ne Norjan naiset, jotka täyttävät perustuslaissa säädetyt ehdot, saisivat äänioikeuden. Suurkäräjät jättivät asian erään komitean harkittavaksi, mutta tämän enemmistö hylkäsi anomuksen. Koska äänioikeuskysymys Norjan suurkäräjissä on mieltäkiinnittävimpiä kohtia tämän maan naisasiatyössä, painatamme tähän muutamia otteita keskustelusta (1890 vuoden »Nylaenden» mukaan).

Naisen äänioikeus suurkäräjien käsiteltävänä.

Eräs komitean jäsenistä, Eisland, lausui: — »Tämän keskustelun aikana on minulla, niinkuin varmaankin monella muulla, ollut selvä tunne siitä kierosta asemasta, missä nainen on, kun hänellä ei ole sananvaltaa, saatikka päättämivaltaa tässä perin tärkeässä kysymyksessä, joka koskee häntä itseään. Minua on aina pahoittanut eräs syytös, joka luonnollisesti loukkaa sukupuolensa nostattamiseksi uurastavia naisiakin, nimitäin se, että me naisasianystävät tahtoisimme »saattaa naiset julkiseen elämään». Eivätkö vastustajamme käsitä, että ihmiskunnan koko kehityskulku johtaa siihen, että naiset itse oivaltavat velvollisuudekseen ja oikeudekseen vaikuttaa julkiseen elämään? Me emme heitä siihen vedä, he astuvat niin sanoaksemme siihen itse. Tosin on naisten suuri enemmistö vielä sillä kannalla, että äänioikeuden omistaminen tai sitä vailla oleminen on heille yhdentekevää. Mutta olihan Elizabeth Cady Stanton, joka ensimmäiseksi herätti kysymyksen eloon, nainen, ja yhä edelleenkin ovat naiset taistelun johdossa. Voimmepä olla varmat siitä, ettei kukaan tällä hetkellä voisi tätä asiaa paremmin puolustaa kuin ne naiset, jotka meidän maassamme toimivat sen toteuttamiseksi. — — Ei mikään ole omansa selvemmin osoittamaan naisen äänioikeuden välttämättömyyttä kuin ne kolme epäkohtaa, jotka minusta tekivät naisasianystävän. Ensiksikin ne suuret vaikeudet, mitä naisilla tähän asti on ollut voitettavina hankkiessaan itselleen tietoja ja taitoa, joiden avulla he voisivat henkeään rikastuttaa ja ansaita elatuksensa. Tähän asti ovat vanhemmat ajatellessaan lahjakasta tytärtään pikemmin olleet huolissaan hänen tulevaisuudestaan kuin

iloinneet hänen lahjoistaan. »Kunpa hän olisi poika», sanotaan. Eikä vieläkään ole tiedon tie hänelle niin tasoitettu kuin miehelle. Toinen epäkohta on vähäinen palkka, mikä maksetaan naisten työstä, vaikka se usein on yhtä hyvää kuin miesten. Minä muistan kertomuksen köyhästä vaimosta, joka myyskelteli mattoja ja kaupitteli niitä kuuluisalle kirjailijattarellemme Camilla Collett'ille. Hän kerran pyysi, kaksinkertaista hintaa matosta, joka oli paljoa huonommasti valmistettu kuin muut. Kun rouva Collett ihmeissään kysyi, miksi se matto oli muita kalliimpi, vastasi vaimo ylpeänä: »Niin nähkääs, hyvä rouva, se ei olekaan akkaintyötä se, se on miehentyötä, minun mieheni on sen tehnyt». Kolmas epäkohta, se joka suurimmassa määrin on minussa herättänyt siveellistä suuttumusta ja katkeruutta sekä johtanut minut liittymään naisasianystäviin, on tuo meidän yhteiskunnissamme vallitseva kaksinainen morali. Tämän mukaan saapi mies rankaisematta elää epäsiivelisesti, asetetaanpa hänen käytettäväkseen erityisiä paheiden pesiäkin, samalla kuin naisilta vaaditaan tahratonta elämää. Kun nyt meillä on päästy niin pitkälle, että naiset itse anovat oikeutta olla mukana valitsemassa niitä miehiä, joiden tulee säätää lakeja heidän ja meidän noudatettaviksemme, niin en voi muuta kuin ilomielin heidän anomustaan kannattaa, sillä uskon äänioikeuden olevan omansa suuresti kohottamaan heidän asemaansa. Ja minun on rehellisesti tunnustettava, että olisin onnellinen, jos minä aina, suurkäräjä-edustajana antaessani äänestyslippuni, voisni olla asiastani yhtä varma kuin nyt.»

Toinen komitean jäsen, Ullman, lausuu muun muassa: — »Muistakaamme, että tämä kysymys koskee vaimojamme, äitejämme, sisariamme ja tyttäriämme. Joskaan eivät he, jos ehdotus tulisi laiksi, saisi äänioikeutta, niin asia kuitenkin koskee samanlaisessa asemassa olevia naisia. Minä pyydän arvoisia vastustajiani panemaan mieleen, että täällä kyseessä olevat naiset ovat samoja, joihin ihmiselämän pyhimmät ja hellimmät siteet meidät yhdistävät, joita kohtaan me tunnemme syvintä kunnioitusta, puhtainta ja lämpimintä rakkautta. Muistakaamme tämä,

alkäämme tuoko esille tyhjiä teorioja, sellaisia kuin: »mitä me voimme sallia naisille», »kuinka paljon oikeuksia me voimme heille myöntää», y. m. s., aivan niinkuin tässä olisivat kysymyksessä ventovieraat ja meille aivan tuntemattomat ihmiset. Jos aina voisimme muistaa, että tämä asia koskee niin sanoaksemme omaa lihaamme ja vertamme, niin pitäisi periaatteellisen puolen olla meillä selvillä. Käytännöllistä puolta taas valaisevat mitä räikeimmällä tavalla jokapäiväisestä elämästä saadut esimerkit. Katselkaa talollisten leskiä, kartanonomistajain leskiä, katselkaa naimattomia naisia, jotka maalla omistavat maata! Heillä on samat verot, samat velvollisuudet, sama yhteiskunnallinen asema kuin miehisilläkin tilanomistajilla. Miksi heillä ei siis ole oikeutta miesten tavoin ottaa osaa yleisten asiain järjestelyyn? Katselkaa naispuolisia kauppiaita maalla ja kaupungissa! Saman kadun varrella asuu esimerkiksi kaksi kauppiasta: Vilhelm Hansen ja Vilhelmiina Hansen. He pitävät kaupan samoja tavaroita, heillä on samat velvollisuudet kauppiaina ja yhtä suuret tulot, ja he nauttivat yleisön puolelta yhtä suurta luottamusta. Miksi Vilhelm Hansenilla on äänioikeus, mutta ei Vilhelmiinalla? Voiko kukaan järkevä ihminen uskoa että valtio tahtoo suojella vanhan rouva Hansenin »naisellista puhtautta valtiollisen elämän vaarallisilta vaikutuksilta» kieltämällä häneltä äänioikeuden yleisissä vaaleissa? Kahdella talonomistajalla, miehellä ja naisella, on yhtä suuret tulot, yhtä suuret verot, mutta edellisellä on äänioikeus, jälkimmäisellä ei. On kaksi postiekspeditööriä, kaksi telegrafistia, kaksi konttoristia; toisella on äänioikeus, syystä että hän on mies, toisella ei ole äänioikeutta, siksi että hän on nainen. Onko tähän olemassa mitään järjellistä syytä?

— »Voiko kukaan uskoa, että se seikka, että toinen on syntynyt mieheksi, toinen naiseksi, olisi vähimmässäkään yhteydessä yhteiskunnallisen oikeuden, äänestämisoikeuden kanssa? Tämä kielletään kuitenkin toiselta asianosaiselta, vaikka hän täyttää kaikki perustuslain äänivaltaiselle kansalaiselle säätämät ehdot. Mutta, vastataan, jos naiset saisivat oikeuden ottaa osaa valtiolliseen elämään, niin vahingoittuisi heidän naisellisuutensa, ja

yhteiskunta joutuisi siitä kärsimään. Miehet näkyvät pelkäävän, että naiset, samassa kuin saivat äänioikeuden, kaikki tyynni, äidit, tyttäret, perheenemännät, suinpäin heittäytyisivät julkiseen elämään pyrkien suurkäräjiin ja jättäen lapset itkemään ja miehet tyhjiin patojen ääreen nälkää näkemään. Minä en ollenkaan tätä usko. Eiväthän kaikki miehetkään niin suuresti harrasta valtiollisia asioita, että he ilman muuta antautuisivat julkisen elämän palvelukseen. Päinvastoin on tunnettu asia, että suuri enemmistö ennen kaikkea hoitaa omia asioitaan ja yksityisharrastuksiaan. Vaikka miehillä on äänioikeus, eivät kuitenkaan kaikki miehet jätä perhettään ja tointaan omistautuakseen poliitikalle. Kuinka sitten voi peljätä naisten sitä tekevän, naisten, jotka paljoa lujemmilla siteillä ovat kotiin ja perheeseen sidotut? Me uskomme, että naisilla on erityinen tehtävä elämässä ja yhteiskunnassa, eri vaikutuspiiri ja erilaiset lahjat, joiden kaikkien pitäisi tulla käytetyiksi paljoa enemmän kuin tähän asti. Ihmiskunnan koko kehitys osoittaa, että mies ja nainen ovat luodut erilaisiksi ja jäävät erilaisiksi, ja tästä syystä pitäisi naisten ottaa osaa yhteiskunnan asioiden järjestelyyn. Me emme tahdo, niinkuin vastustajamme uskovat, hävittää miehen ja naisen luonteessa löytyviä erilaisuuksia, vaan me vaadimme heille samoja oikeuksia siksi, että he ovat erilaisia. — — Me luulemme miehissä olevan vallalla kerrassaan väärän ajatuksen naisten välillisestä vaikutuksesta, jota arvataan aivan liian suureksi. Sillä joko he ymmärtävät jotakin ja vaikuttavat silloin tavalla, joka nykyisen katsantokannan mukaan on heiltä kielletty, s. o. samalla tavalla kuin miehet. Taikka he eivät ymmärrä mitään eivätkä silloin voi saada mitään aikaan. Muilla keinoin ei voi yleisiin asioihin vaikuttaa. Siksipä ei enää käy laatuun sulkea naisten suita kehoittamalla heitä vaikuttamaan hiljaisuudessa. Vaatimus, että naisille on hankittava ihmis-oikeudet, on astunut jättiläisasteeseen eteenpäin, ja äänioikeus on ainoastaan yksi rengas kehityksessä. En tiedä, onko voitto nyt jo kallistuva meidän puolellemme, mutta kerran, kun aika on kypsytynyt, me voitamme. Sillä äänioikeuden myöntäminen naiselle on johdonmukainen seuraus siitä työstä,

joka on nostattanut naisen raakalaisen kuormajuhdasta ihmiseksi, miehen vertaiseksi laissa ja tavoissa.»

Eräs uudistuksen vastustajista, valtioneuvos Herzberg, vakuutti koko sydämeästään pitävän naista yhtä suuressa arvossa kuin edelliset puhujat, mutta ritarillisuudesta ja säälistä hän tahtoi suojella häntä tarvitsemasta kokea elämän kovimpia taisteluja. »Minä myönnän, että nainen ,on ihminen, itsenäinen, ajatteleva ja tahdolla varustettu olento', mutta minä en tahdo hänelle antaa äänioikeutta, sillä minä en pidä tämän myöntämistä välttämättömänä seurauksena hänen ihmisarvonsa tunnustamisesta. Minä tahdon mielelläni auttaa naista sellaiseen asemaan, että hän paremmin kuin tähän asti voipi ansaita leipänsä kodin ulkopuolella, koska tämä ei kansantaloudellisten muutosten johdosta enää voi elättää yhtä monta naista kuin ennen muinoin. Mutta minun mielipiteeni mukaan on olemassa raja, jonka yli nainen ei saata mennä, ja äänioikeus on mielestäni tämän rajan toisella puolella. Äänioikeuden myöntäminen naisille tuottaisi tuhoa yhteiskunnalle, sillä kaikissa yhteiskuntaoloissa vallitseva työnjakojärjestelmä saisi sen kautta kolahduksen. Jos antaisimme miehen ja naisen vaihtaa työtä, niin me hävittäisimme luonnon ja historian vahvistaman järjestyksen, jota tästä syystä voimme nimittää jumalalliseksi maailmanjärjestykseksi, saisimme aikaan sekasorron ja epäjärjestyksen, jonka alkuna olisi kotien hajaantuminen ja joka lopullisesti johtaisi yhteiskunnan hajoamiseen ja vallitsevien olojen kukistumiseen. Me houkuttelisimme naista pois siitä tehtävästä, jonka kristinusko, historia ja luonto ovat hänelle määränneet, me siirtäisimme hänet pois toimialalta, jossa ei kukaan voi häntä korvata, ja asettaisimme hänet naurettavaan ja epämiellyttävään asemaan. Naisethan ovat kaikissa maissa enemmistönä. Voisi niin ollen tapahtua, että he lainsäädännössäkkin pääsisivät miehiä lukuisammiksi, josta voisi syntyä vaarallisia ja arveluttavia seurauksia. Voisi käydä, kuten kävi miehen sadussa, hänen, jonka piti hoitaa taloutta, mutta joka pää edellä putosi puuropataan. Voisipa niinkin tapahtua, että moni neitonen pitäisi uutta yhteiskunnallista oikeuttaan niin kalliina,

että sanoisi kosijalleen: — »Ei kiitos, herraseni, minä kunnioitan teitä, mutta äänioikeudestani en luovu». Taikka voisi tapahtua, että suurkäräjissä sattuisi istumaan yksinomaan vanhoja poikamiehiä, leskimiehiä ja -vaimoja sekä nuoria naimattomia naisia — ja kuinka silloin kävisi keskustelujen, sen me voimme aavistaa. Ei, naisilla on nyt jo aivan kyllin suuri välillinen vaikutus yleisiin asioihin, koska he ovat läheisessä yhteydessä meihin miehiin. Edustaminen on miehen asia, ei naisen. Miehen tulee elämän raskaimmat kuormat kantaa. Jos me sallimme naistenkin niitä kantaa, niin riistämme heiltä heidän suurimman ja jaloimman valtansa.»

Tähän vastasi Eisland: »Ruotsalainen historioitsija Geijer sanoi, että ihminen on historiassa myöhään esiintyvä käsite ja nainen vielä myöhäisempi. Tällä hän tarkoitti, että kesti kauan aikaa, ennenkuin ihmiset oppivat ymmärtämään velvollisuutensa, oikeutensa ja arvonsa, ja vasta tämän tapahduttua kiinnitettiin huomio naiseen, hänen velvollisuuksiinsa, oikeuksiinsa ja arvoonsa. Mutta tästä asiasta me emme suinkaan vielä ole selvillä, sillä kun me miehet tahdomme määritellä mikä »naisellisuus» on, niin puhumme niinkuin sokea väreistä. Mikä on naisellisuus muuta kuin käsite, jonka me miehet yksinämme olemme luoneet tietämättä millaiset naiset oikeastaan ovat? Kuinka me voisimme tietää sen, kun emme koskaan ole antaneet naiselle tilaisuutta vapaasti kehittyä, vaan aina hänen kehitystään rajoittaneet säännöillä: »Se on naisellista, niin pitkälle hän saa mennä, tuossa on hänen toimialansa rajat» y. m. s. Siksipä väite, että naiset kadottaisivat naisellisuutensa, jos saisivat äänioikeuden, on tuulesta temmattu. Me emme tiedä mikä naisellisuus on, ja ajatus siitä on ollut siksi vaihteleva, että se, mikä sata vuotta sitte pidettiin julkeuden rajoja hiipaisevana epänaissellisuutena, nyttemmin pahimpienkin vastustajiemme puolelta pidetään oikeutettuna ja luonnollisena, esimerkiksi että naiset saavat kulkea yksin kaduilla, palvella pankeissa ja postissa y. m.»

Vielä kiivaammin kuin valtioneuvos Herzberg, vastusti naisen äänioikeutta piispa Heuch. Hän lausui: — »Minä vas-

tustan ehdotusta siitä syystä, että naisen osanotto julkiseen elämään, olkoon se mitä laatua tahansa, ei hänelle tuota vapautta, vaan tekee hänet huonommaksi. Se saastuttaa kodin pyhäkön, höllentää vähitellen perhesiteitä ja tuopi sentähden mukaansa tapainturmelusta. Tämän vakaumukseni syvimpänä perusteena on uskonni, että raamattu ensimmäiseltä lehdeltyään aina viimeiselle kieltää naiselta oikeuden millään tavalla ottaa osaa julkiseen elämään. Ja minun mielipiteeni mukaan on raamattu elämämme ainoa ojennusnuora, jonka mukaan meidän tulee kaikki olomme järjestää. Raamattu sanoo, että vaimo ei saa miestänsä hallita, vaan hänen pitää pysyä kotonaan hiljaisuudessa. Tämän käskyn perusteella minä jyrkästi kiellän naisilta äänioikeuden, jopa siinäkin tapauksessa, etten ymmärtäisi miksi asian täytyy niin olla. En kuitenkaan siksi arvele naisen olevan meitä huonomman, sillä hän yksin voi luoda kodin, ja se on hänelle suuremmaksi kunniaksi kuin kaiken maailman viisaus. Toiselta puolen ei ole olemassa niin loistavia luonnonlahjoja, ei niin suurta oppia, ettei niitä voisi kodin palveluksessa ja perhe-elämän sulostuttamiseksi käyttää. Mutta samalla voipi yksinkertaisinkin nainen, jollei häntä ole naisemansipationin tai — tahtoisinpa melkein sanoa — muut paheet päässeet turmelemaan, luoda hyvän kodin. Sitä vastoin, jos naiset temmataan kodin piiristä erilleen, niin heiltä häipyvät kaikki perheharrastukset, ja he rupeevat kotoista työtä pitämään rasituksena. Meistä miehistähän joskus tuntuu siltä, kuin olisimme vieraita kodille. Me tahtoisimme mielellämme omistaa sille enemmän aikaa, mutta meillä on tärkeät yhteiskunnalliset velvollisuutemme, joita emme kotiemme tähden saa laiminlyödä. Kuinka nyt kävisi, jos naisetkin vedettäisiin pois kodista ja sen harrastuksista? Tarkatkaa meidän naisasianaisiamme! Nämä ihmisraukat — minä tahallani käytän tätä sanaa, sillä surkutella täytyy näitä harhauneita, näitä kotinsa ja kalliimmat velvollisuutensa unhoittaneita — millä halveksumisella he puhuvatkaan talousaskareista! He pyrkivät tekemään miesten töitä, joita suorittamaan he eivät kykene, eivätkä käsitä, että siten laiminlyövät ainoan suuren tehtävänsä, jossa ei ainoa-

kaan mies voi heidän kanssaan kilpailla, nimittäin tehtävän olla kodin luojina ja vaalijoina. Herra Ullman kehoitti meitä muistamaan että tämä kysymys koskee äitejämme, vaimojamme ja tyttäriämme. Olkoonpa niinkin! Mutta kuvitelkaa, hyvät herrat, että teidän oma äitinne esimerkiksi eilen olisi ollut täällä läsnä suurkäräjien jäsenenä, ja että te olisitte kuulleet tuon kunnan eukon huutavan kimeällä äänellään, täynnä tuota kiihkoa ja kiivautta, jonka valtaan tiedämme naisen niin helpolla joutuvan. Minä toden totta uskon etten olisi ollut ainoa, joka olisi pelästyneenä paennut salista. Ei, muistakaamme että aina meidän päiviimme saakka naisen pukimiin on kuulunut huntu, ja ainoastaan julkeus sen häneltä ryöstää. Naisvapautuksen aate näyttää olevan ristiriidassa kielenkin luonteen kanssa, sillä sanalla »julkinen mies» ei ole mikään huono merkitys, mutta sanomalla naista »julkiseksi» viskaa häntä vastaan mitä herjaavimman solvauksen. Jos nainen antautuu julkiseen elämään, ei hän ainoastaan mene kodilta hukkaan, vaan samalla ehkäistyy hänen kehityksensä siksi, miksi luonto on hänet aikonut. Hänestä tulee suvuton olento, neutri. Ja mitä tulee yhteiskunnasta, johon kuuluu vain miehenpuolisia ja suvuttomia jäseniä? Minä panen mitä jyrkimmän vastalauseen naisen äänioikeutta vastaan, syystä että se tekisi naisemme huonoiksi naisiksi. Lainsäädäntömme ja yhteiskuntaelämämme on, surullista kyllä, jo poikennut tälle turmion tielle, ja minä puolestani en hyväksy ainoatakaan tähänastisista toimenpiteistä, joiden kautta naisen tieto- ja toiminta-alaa on laajennettu. Minun mielipiteeni mukaan ne sotivat Jumalan säätämää maailmanjärjestystä vastaan, eivätkä luuloteltu hyöty, välttämättömyys- eivätkä kansantaloudelliset näkökohdat voi minua saattaa mieltäni muuttamaan. Mahdollista on että vedenpaisumus kerran on tuleva, että naisvapautuksen aate on voittava, mutta minä puolestani toivon ettei se ole minun eläessäni tapahtuva.»

Herra Wexelsen lausui: — »Minä olen aivan toista mieltä kuin piispa Heuch. Minusta naisten auttaminen heidän luonnollisiin oikeuksiinsa on oleva meillä miehillä omantunnonasiana. Minä olen liittynyt naisasiaan syvästi uskonnollisista

syistä. Mutta minä en usko että kaikki, mitä Pietari ja Paavali ovat kirjoittaneet, on meille iankaikkista totuutta. Nämät apostolit olivat aikansa lapsia. Heidän määräyksensä uhrilihasta, naisen peitetystä päästä ynnä monesta muusta silloin tärkeästä asiasta eivät sovellu nykyajan oloihin. Jos me orjallisesti noudatamme raamatun kirjainta, niin me kiellämme kristinuskon suurinta ominaisuutta: sen kehityskykyisyyttä, joka tekee sen soveltuttamisen ihmiselämään kaikkina aikoina mahdolliseksi. Sitäpaitsi ei enää auta yksityisen sanoa: »Minun mielipiteeni mukaan naisen on vaiettava seurakunnassa.» Siitä ei ole apua, sillä elämä ei siitä välitä, ja nainen ei enää vaikene seurakunnassa! Rakkauden ja oikeuden henki on ruvennut avaamaan hänelle yhä useampia ovia ulos maailmaan. Ja hän käyttää näitä tilaisuuksia huolimatta siitä, että herra piispa pitää epä kristillisenä kaikkea sitä työtä, millä on tahdottu tehdä elämän taakka keveämmäksi tuhansille naisille ja vapauttaa heitä olosuhteista, missä heillä on ollut ainoastaan kaksi mahdollisuutta valittavana: tulla joko kärtyyisiksi ja juonikkaiksi vanhoiksi tytöiksi tai äideiksi, joilla ei ole muuta tehtävää kuin lapsien synnyttäminen. Me miehet olemme niin kauan määränneet miksi nainen voi ja saapi tulla, että nyt on aika hänen itsensä astua esiin. Kaikkein typerin poikaviikari saa itse valita toimialansa, mutta me miehet luulemme olevamme oikeutetut määräämään mille alalle naisen, yksin kaikkein lahjakkaimmankin, on antautuminen. Herra Herzberg puhui työnjaosta yhteiskunnassa. Minäkin luulen että sellainen on välttämätön, mutta en usko sen olevan meidän miesten yksin määrättävänä. Jos naisen työ ulkopuolella kotia on Jumalan käskyjen rikkomista, niin yhteiskunta jo kauan on tehnyt itsensä vikapääksi tähän syntiin sallimalla hänen tulla opettajattareksi y. m. s. Kristityssä maassa, Englannissa, on nainen monta kertaa ollut valtaistuimellakin, ilman että kirkko koskaan olisi sitä synniksi julistanut.»

Herra Ullman huomautti: — »Ovatko meidän yhteiskuntamme niin mallikelpoiset, että meillä miehillä on syytä kerskua itsevaltiaan hallintomme tuloksista? Eikö ole meille häpeäksi että on olemassakaan sellaisia onnettomia naisia, joita herra

piispa nimitti »julkisiksi». Eikö meidän tulisi lyödä rintoihimme sanoen: »Jumala meitä armahtakoon, monen monituissessa kohdin eivät asiat ole oikealla kannalla.» Herra piispa lausui äsken että naisasianharrastajat ovat harhautuneita, epänaissellisia olentoja. Te näytte aivan unhoittavan että meistä täällä läsnäolevista moni on pyhimmillä, hellimmillä siteillä yhdistetty näihin samoihin naisiin, ja me torjumme syvästi paheksuen ja ylenkatseella moisia syytöksiä. Me tiedämme paremmin kuin muut kuinka onnellinen se mies on, jolla elämäntaistelussa on rinnallaan nainen, jonka naisasia on vapautteen kasvattanut. Vaimojemme ja äitiemme nimessä me torjumme halpamielisen syytöksen, että naiset naisasian kautta tulisivat omiksi irvikuvikseen. Yleistä hämmästystä, ja syystä, on varmaankin herättänyt se seikka, että hengen mies keskustelussa saattaa puhua omasta äidistänsä tavalla semmoisella kuin herra piispa tänään. Mutta teidän sananne kuvaavat sattuvasti edustamaanne katsantokantaa, sillä huolimatta naista kohtaan osoittamastaan äitelästä ritarillisuudesta se kuitenkin kaikinpitää häntä miehen omaisuutena, jota tämä saapi mielivaltaisesti, oman tahtonsa mukaan kohdella.»

»Nylaende» liittää selostuksensa loppuun seuraavan huomautuksen:

»Vaikka naisten äänioikeuden puolesta annettiin 44 ääntä ja sitä vastaan 70, tuotti tämä päivä kuitenkin asialle moralisen voiton. Ibsenin lausuma: »Teidän yhteiskuntanne on poikamiessielujen yhteiskunta» on tästä hetkestä alkaen Norjaan nähden kadottanut merkityksensä. Me emme enää ole oikeutettuja näitä sanoja käyttämään, kun meillä on miehiä, jotka niin rohkeasti meidän asiaamme puolustavat, kuin tässä tilaisuudessa tapahtui.»

Epäilemättä lukija yhtyy tähän kiitoslauseeseen Norjan miehille, mutta silti ei voi olla kunnioituksella ajattelemaan niitä Norjan naisia, joiden tietää seisovan tämän keskustelun takana. Sillä heidän rohkea, selväjärkinen ja hyvinjärjestetty toimintansa, se se on lyhyessä ajassa loihtinut esiin puolustajia sellaisia, kuin yllä on esitetty.

Vuonna 1891 pidettiin Kristianiassa uusi agitatsioonikokous, jossa hyväksyttiin päätös, että käännyttäisiin maan valitsijamiesten puoleen pyynnöllä, että he äänestäisivät ehdokkaita, jotka olisivat taipuvaisia tätä uudistusta kannattamaan. Vuonna 1893 oli kysymys jälleen esillä suurkäräjissä ja sai nyt 58 ääntä (sitä puolsi siis edustajien enemmistö, mutta ei perustuslain vaatima kahden kolmanneksen enemmistö); vuonna 1895 aleni luku 54:ään. Maaliskuussa 1896 lähetti »Naisten äänioikeusyhdistys» suurkäräjiin anomuksen kunnallisesta äänioikeudesta ja vaalikelpoisuudesta naisille, mutta ehdotus onnistui saamaan ainoastaan 21 kannattajaa.

Miesten tapa käsitellä tätä asiaa esiintyy hyvin omituisessa valossa, kun kerromme että vuoden 1893:n keskustelussa Sverdrup, kun miesten äänioikeus oli kyseessä, lausui suotavimmaksi edistyä askel askeleelta. Mutta kun naisten äänioikeus tuli kysymyksenalaiseksi, hän ei suinkaan halunnut mitään asteettaista kehitystä, vaan tahtoi asiaa lykättyksi määräämättömään tulevaisuuteen, koska, jos uudistus nyt pantaisiin toimeen, naimattomat naiset saisivat äänioikeuden ennen naituja. Samaan suuntaan kävivät useat lausunnot vuonna 1895. Kysymystä ei nyt enää pidetty niin mielettömänä kuin aikaisemmin. Nyt pidettiin ainoastaan aikaa sopimattomana, asian toimeenpaneminen oli lykättävä. Mutta lausuttiin että, jos vapaasti voitaisiin valita naidun ja naimattoman naisen välillä, niin mieluummin annettaisiin äänioikeus edelliselle.

Tähän asti olivat kunnallinen ja valtiollinen äänioikeus olleet yhdistettyinä; jolla oli toinen oikeus, hänellä oli myöskin toinen. Mutta tähän aikaan, politisen elämän aaltojen käydessä korkeina, ruvettiin yhä voimakkaammin vaatimaan yleistä valtiollista äänivaltaa miehille. Kunnallinen ja valtiollinen äänioikeus siis erotettiin toisistaan, ja vuonna 1896 laajennettiin edellinen suuressa määrin, niin että siitä tulivat osallisiksi uudet ryhmät miehiä. »Naisten äänioikeusyhdistys» teki silloin (v. 1897) ehdotuksen, että naisille myönnettäisiin kunnallinen äänioikeus miesten valtiollista äänioikeutta varten voimassa olevien perusteiden mukaan. Mutta perustuslakikomitea »piti ehdo-

tusta mielettömänä», joten se ei tullut käsittelynalaiseksi. Seuraavana vuonna (1898) sai valtiollinen vasemmistopuolue suuren voiton, kun yleinen politinen äänioikeus miehille saatiin hyväksytyksi. Naiset jätettiin uudistuksen ulkopuolelle. Tästä asiasta keskusteltaessa saavutti ehdotus, joka puolsi yleistä valtiollista äänioikeutta miehille ja naisille, 33 ääntä. Naisasian kannattajia masentava oli se seikka, että jotkut niistä 81 edusmiehestä, jotka ehdotusta vastustivat, selittivät periaatteellisesti olevansa naisen äänioikeuden ystäviä, vaikka »eivät vielä katsoneet tällaisen uudistuksen toimeenpanoa ajan vaatimaksi». Syyksi sen vastustamiseen sanottiin myöskin sitä seikkaa, että naiset eivät muka yhtä tarmokkaasti ja vakavasti kuin miehet olleet äänioikeutta vaatineet. Siihen vastasi »Nylaende» että naiset tosin eivät koskaan saavuttaisi, eivätpä edes pyrkisi saavuttamaan sentapaista »tarmoa ja vakavuutta», mikä kansanpuhujain puolelta oli kansankokouksissa käytetty, mutta että he kuitenkin olivat ryhtyneet taisteluun vakavuudella, joka ehkä paremmin kuin puheenaolevissa kokouksissa esiintynyt sieti tarkastamista.

Seuraava »Nylaendessa» v. 1899 julkaistu lausuma osoittaa meille mitä olivat kokeneet ja tunteneet ne naiset, joiden toiminnan päämääränä oli naisten osallisuus yllämainittuun uudistukseen:

— »Vasemmisto ei ole ottanut ohjelmaansa naisen äänioikeutta. Ne, jotka toivoivat tämän tapahtuvan, ovat kovin vähän oppineet tuntemaan mainittua puoluetta semmoisena, kuin se viime vuosina on esiintynyt. Niin kauan kuin vasemmisto oli taisteleva puolue, oli suuressa osassa sen jäseniä havaittavissa suopeutta naisen äänioikeutta kohtaan — mikä seikka oli omansa herättämään toiveita monen mielessä. Ja kuitenkin on nykyinen vasemmisto pakoittanut naiset vielä suurempaan riippuvaisuuteen ja kohdellut heitä vielä kohtuuttomammin kuin mikään puolue sitä ennen, senkautta että se ulottui valtiollisen äänioikeuden kaikille miehille ja kunnallisen melkein kaikille — ja sulki pois kaikki naiset näistä molemmista oikeuksista. Niin kaukana me emme vielä koskaan ole yhden-

**Naisasia ja
valtiolliset
puolueet.**

vertaisuuden päämäärästä olleet. Vasemmisto voitti, se pääsi äkki-
arvaamatta, se pääsi täydellisesti valtaan, ja tällaisessa tapauk-
sien aallokossa kärsii usein toinen tai toinen hyvä asia haak-
sirikon. Eräs vasemmiston sanomalehti »Dagbladet» vastasi,
mainittuaan että tätä seikkaa oli valitettu, sangen kuvaavasti:
»Kuorma oli täpösen täynnä, naisen äänioikeus ei enää siihen
mahtunut.» Puolueaivot eivät näy käsittävän että kuormasta
olisi voitu poistaa muutamia »kääröjä», esimerkiksi miesten
yleinen kunnallinen äänioikeus, ja sen sijaan nostaa siihen esi-
merkiksi kunnallinen äänioikeus naisille nykyisen sensuksen
pohjalla. Ja puolueen mielikuvitelmat ovat aina samat: oikeu-
denmukaisesti kohdellut naiset tulevat vahingoittamaan puo-
luetta, itsenäisyysasiaa, isänmaata . . . Että liian täyteen ahdettu
kuorma voi kaatua, kun se kulkee ainoastaan yhdellä pyörällä,
että kansalliset pyrkimyksemme eivät koskaan oikein pääse
voimistumaan ja kasvamaan, ennenkuin niille luodaan laveampi
pohja ja annetaan syvempi multa — sitä käsittämään ei riitä
puolueymmärrys. Mutta varmaan onkin parempi että asiamme
ei ole puolueohjelmassa. Samassa määrin kuin vasemmiston
oikeudentunnossa on ollut havaittavana lamaautuminen, samassa
määrin on ehkä vastakkaisessa leirissä tapahtunut herätys. Eh-
käpä siten se päivä on koittava, jolloin tämän uudistuksen
vievät perille oikeamieliset ja selvänäköiset miehet kaikista
puolueista.»

Voittoisa valtiollinen puolue oli siis niinkuin usein ennen
syrjäyttänyt naisten vaatimukset. Mutta sitä tarmokkaammin
he itse väsymättömällä innolla taistelivat asiansa puolesta. Vuosi
1898 tuli monessa suhteessa tärkeäksi naisille. Jo vuoden
alussa »Naisten äänioikeusyhdistys» muutti sääntönsä siten, että
ensimmäisestä pykälästä poistettiin sanat »samoilla perusteilla
kuin miehet», jonka ohella yhdistys keväällä samana vuonna
lähetti suurkäräjiin ehdotuksen perustuslain 50 §:n muuttami-
seksi. Tämä on sitä merkillisempi, kun yhdistys siinä itse toi
esille koko joukon naisten äänivaltaa koskevia vaihtoehdotuksia.
Ensimmäinen vaatii kunnallista äänioikeutta kaikille 25 vuotta
täyttäneille Norjan kansalaisille, miehille ja naisille, jotka ovat

maassa asuneet viisi vuotta. Toisessa on ensimmäiseen ehdotukseen lisätty: »naisille kuitenkin ainoastaan siinä tapauksessa, että he viimekuluneena vuonna ovat valtiolle tai kunnalle maksaneet suoranaista veroa omaisuudesta tahii tulosta». Kolmas säätää että (naisten) tulojen tulee nousta 300 kruunuun; neljännessä koroitetaan summa 400 tai 500 kruunuksi; viidennessä määrätään summa vähintään 300 kruunuksi maalla ja vähintään 400 kruunuksi kauppakaupungeissa; kuudes ehdottaa maalaiskuntia varten 400 tai 500, kaupunkeja varten 500 tai 600 kruunua. Luonnollisesti tämä ehdotus on omansa hämmästyttämään naisasianystäviä ja herättämään monenkaltaisia mietteitä. Mutta yhdistys perusteli ehdotustaan muun muassa seuraavasti: — Kun yleinen äänioikeus miehille voitti eduskunnan hyväksymisen, arveltiin mahdolliseksi että osa naisia pääsisi siitä osalliseksi. Mutta tämä oli mahdotonta siitä yksinkertaisesta syystä, ettei ollut olemassa mitään vaihtopuolista ehdotusta, ja uuden sellaisen esittäminen asian käsittelynalaisena ollessa ei käynyt laatuun, koska perustuslakiehdotus on muuttamatta hyväksyttävä siinä muodossa, kuin se on esiintuotu. Tämä laiminlyönti sulki siis meiltä mahdollisuuden saada hyväksytyksi ehdotuksen, jolla ehkä olisimme jotakin voineet saavuttaa. — Meillä ei ole kovinkaan paljo syytä ajatella toiveittemme toteutumista koko laajuudessaan nyt, kun miehet ovat saavuttaneet yleisen äänioikeuden. Meidän tulee siis tarkoin käyttää hyväksemme kaikki mahdollisuudet. Poliitikassa on viisas menettelytapa usein erittäin suurenarvoinen, senhän olemme tavan takaa saaneet kokea. Järkisyiden perusteella on meidän aluksi tyytyminen vähempään; monet pienet saavutukset päättyvät näet lopulta suureen, ratkaisevaan voittoon.» (Puheenjohtaja neiti Anne Holsen Bergenin kokouksessa elokuulla 1898.)

Samaan suuntaan puhui myöskin naisasian lämminsydäminen kannattaja H. E. Berner, joka jo 1883 oli asettunut tälle kannalle julkaistessaan oivallisen lentokirjasensa »Naisten äänioikeus» (»Kvindestemmeretten»).

Kaikki yhdistyksen jäsenet eivät tätä mielipidettä hyväksyneet. Tämän ryhmän puolelta tuotiin esille se vaatimus, että naiset nyt, kun miehillä oli yleinen äänioikeus, eivät saisi tinkiä mitään oikeuksistaan. »Ainoa oikea kantamme on tasa-arvoisuus, naisille sama oikeus kuin miehille.» Tästä vaatimuksesta ei saa helpoittaa. Varminta olisi seurata muiden maiden esimerkkiä ja antaa valtiomiesten tuoda esille yksityiskohtaisia ehdotuksia; naisten tulee ainoastaan anoa yhdenvertaisuutta. Että olisi asteittain kuljettava eteenpäin oli väite, joka ei nyt enää, miesten yleisen äänioikeuden voitettua lain voiman, ollut paikallaan. Miehiin nähden oli kansanvaltainen periaate hyväksytty, miksi silloin olisi otettava käytäntöön ylimysvaltainen, kun kysymyksessä olivat naisten oikeudet j. n. e. (Lausuntoja Bergenin kokouksessa.)

Mikäli tiedämme eivät naisasianystävät missään muussa maassa ole taipuneet sellaiseen menettelyyn kuin tämä »Naisten äänioikeusyhdistyksen». Sillä onhan tämä ehdotus selvä poikkeus naisasian periaatteesta: »sama oikeus naisille kuin miehillekin».

Maan naisten
äänioikeus-
yhdistys.

Etupäässä tämän periaatteellisen erimielisyyden johdosta perustettiin »*Maan naisten äänioikeusyhdistys*» («*Landskvindestemmeretsforeningen*» L. K. S. F.). Sen ensimmäinen pykälä kuuluu: »Yhdistyksen toiminnan tarkoitus on hankkia Norjan naisille valtiollinen ja kunnallinen äänioikeus samoilla perusteilla, kuin se on miehillä». Sen kiertokirjeessä lausutaan m. m.: »Norjan miehet ovat viimeaikoina tapahtuneen äänioikeudenlaajennuksen kautta saavuttaneet niin suuret valtiolliset oikeudet ja saavuttavat epäilemättä lähimmässä tulevaisuudessa yhtä suuret oikeudet kunnallisellakin alalla, että Norjan naisten, jotka nyt ovat tästä uudistuksesta jääneet osattomiksi, nyt on ponnella tuotava esille äänioikeusvaatimuksensa».

Uuden yhdistyksen puheenjohtajaksi valittiin rouva F. M. Qvam.

Vuoden eduskuntakokouksessa tuotiin esille odottamattoman monta naisten kunnallista äänioikeutta koskevaa ehdotusta. Niitä oli kokonaista seitsemän: 1) Ylioikeuden asianajaja San-

gereidin ehdotus: kunnallinen äänioikeus ja vaalikelpoisuus naisille samoilla perusteilla kuin miehille. 2) Kymmenen muun edusmiehen: yleinen äänioikeus miehille ja naisille, vaihtoehtoisesti miehille yksin. 3) Herra A. Schjødtin: yleinen äänioikeus miehille ja naisille, vaihtoehtoisesti miehille ja naisille, jotka maksavat valtiolle tai kunnalle veroa. 4) »Naisten äänioikeusyhdistyksen» yllämainittu ehdotus, jonka herra V. Ullman toi esiin kuitenkin muulla tavoin siihen yhtymättä. 5) Kahden edusmiehen ehdotus, että n. s. »edustajalakien» (»formandskabslovene») 2 §:ää muutettaisiin siten, että »Norjan kansalaiset» sanojen jälkeen pantaisiin sanat »miehet ja naiset». 6) Norjan työväenpuolueen ehdotus: yleinen äänioikeus sekä miehille että naisille. 7) Tohtori Louise Qvamin kirjoittama ehdotus, jonka kuusi edusmiestä jätti suurkäräjille samalla sitä kannattaen. Tämä pyrki etupäässä ratkaisemaan pulmallista kysymystä, kuinka niille naiduille naisille, joilla ei ole omistusoikeutta, olisi saatava äänioikeus. Ehdotus kuului: »Edustajalakeihin heinäkuun 27 p:ltä 1896, molempien 2:een §:ään (jotka määräävät miesten äänioikeuden ehdot) tehdään seuraava lisäys: »Lausetapa Norjan kansalainen tarkoittaa tässä laissa sekä nais- että miespuolisia Norjan kansalaisia. Naimisissa olevan henkilön, joka on omaisuudenyhteydessä aviopuolisonsa kanssa, katsotaan täyttäneen perustuslain 50 §:n b:kohdan tai puheenaolevan lain 2 §:n asettaman ehdon äänioikeudelle, kun aviopuoliso sen täyttää.» Tämän hyvin harkitun ja sitovasti perustellun ehdotuksen katsotaan jouduttaneen asian ratkaisua, se kun osoitti millä tapaa voitaisiin antaa äänioikeus naidulle naiselle. Lainsäätäjät eivät näet tahtoneet naituja naisia syrjäyttää antamalla äänioikeutta ainoastaan naimattomille.

Seuraavana vuonna jatkettiin työtä. »Maan naisten äänioikeusyhdistys» valmisti 10,570 naisen allekirjoittaman äänioikeusanomuksen. Vuonna 1898 oli sisäasiainministeriö kunnallislainsäädännön tarkastamista varten asettanut komitean, jonka vuonna 1900 sisäasiainministeriöön jättämässä mietinnössä m. m. sanottiin: »Kunnallinen äänioikeus on miehillä,

joilla on valtiollinen äänioikeus, siinä tapauksessa, että he ovat maksaneet veroa kunnalle tai valtiolle viimeiseltä verovuodelta, ovat asuneet kunnassa kaksi viimeistä vuotta eivätkä ole muiden palveluksessa. Sitäpaitsi tulee myöskin 25 vuotta täytäneillä naisilla, jotka nauttivat kansalaisoikeutta Norjassa ja täyttävät kolmea viimeksi mainittua ehtoa, olla äänioikeus.»

Tämän lisäksi lähetettiin vuosina 1899—1901 lainsäätäjille yhä uusia anomuksia äänioikeudesta naisille, niin että niiden yhteenlasketut allekirjoitukset nousivat 12,968:aan. Vuonna 1901 jätti »Maan naisten äänioikeusyhdistys» suurkäräjiin ehdotuksen, että naisille suotaisiin yhtä laaja kunnallinen äänioikeus kuin miehille. Samana vuonna jätti »Naisten äänioikeusyhdistyksen» toimikunta perustuslakikomitean puheenjohtajalle paheksumislausunnon siitä, että käsiteltäväksi otettiin kysymys yleisen kunnallisen äänioikeuden myöntämisestä miehille, mutta kaikki naisten kunnallista äänioikeutta koskevat ehdotukset jäivät lepäämään.

„Päivä valke-
nee“.

Vihdoin koitti valoisampi aika. Toukokuun 25 p:nä 1901 hyväksyivät suurkäräjät lain, minkä mukaan naiset, jotka maksavat veroa, maalla vähintään 300 kruunun ja kaupungissa vähintään 400 kruunun vuosituloista, samoin kuin nekin naiset, joiden miehet ovat samasta summasta veroitetut, ovat äänioikeutetut ja vaalikelpoiset kunnallisissa vaaleissa. Samaan aikaan saavuttivat miehet yleisen kunnallisen äänioikeuden. Naiset eivät siis periaatteessa päässeet tasa-arvoisiksi miesten rinnalle, mutta tämä uudistus osoitti kuitenkin että heille tahdottiin antaa ja todellisuudessa annettiin kunnan asioissa vaikutusvalta.

»Nylaende» kirjoittaa tästä: »Ilonhumina on kuulunut kaikkialta, sittenkuin ratkaisu tuli tunnetuksi. Ollaan kiitollisia ja hyvässä toivossa. Viidentoista vuoden ponnistusten jälkeen koittavat vihdoin paremmat päivät. Mutta ne, jotka täyttötotta ovat vaatineet meille naisille oikeuksia samoilla ehdoilla kuin miehille, eivät luonnollisesti ole tyytyväisiä. Meille on langennut vanhastaan tunnettu sisarenosa ja miehille veljenosa, kahta vertaa suurempi kuin meidän (otaksuttiin

näet että noin 400,000 miestä ja 200,000 naista tämän reformin kautta tuli äänioikeutetuksi). Sitä paitsi meillä vielä on saavuttamatta tärkein kaikesta: valtiollinen äänioikeus. — Mutta emme ole yksin ilon ja juhلاميelen vallassa, me tuntemme tarmomme uudelleen heränneeksi ja toimintakykymme kasvaneen. Emme luule olevan syytä pelkoon, että naiset unhoittaisivat oikeuksien tuovan velvollisuuksia mukanansa.»

Ilahuttavana seikkana on mainittava että oikeistopuolueesakin oli edustajia, jotka äänestivät ehdotuksen puolesta. Tämä oli epäilemättä suuri edistysaskel ja sitäpaitsi siveellinen voitto naisille, sillä mies, joka ei tahdo äänestää yleistä äänioikeutta miehille, mutta samalla selittää tahtovansa myöntää äänioikeuden naisille oman kannattamansa valtiollisen periaatteen mukaan, hän pitää naisten oikeutta kunniaassa. Tämä naisten voitto siis perustui, niinkuin »Nylaende» aikaisemmin oli ennustanutkin, kaikkiin puolueisiin kuuluvien valistuneiden ja oikeamielisten mielihien myötävaikutukseen, eikä mihinkään puolueohjelmaan. »Mutta», kirjoittaa lehti (vuonna 1901), »mitä on sanottava niistä vasemmiston edustajista, jotka kannattivat yleistä äänioikeutta miehille, mutta puolsivat sellaista ainoastaan veroa maksaville naisille? Niin, mitä sanotaan niistä, jotka hankkivat omille lapsilleen komeat pukimet ja sitte keräävät mytyn vanhoja vaatteita — lapsipuolilleen lähetettäväiksi?»

Yhtä tarmokkaasti kuin naisen äänioikeuden ystävät toimivat äänioikeuden saavuttamiseksi, yhtä vireästi ovat he käyneet asiaan käsiksi saattaakseen naiset uusia oikeuksiaan käyttämään. »Nylaende» on julkaissut kokonaisia sarjoja opastavia kirjoituksia, kokouksia valaisevine esitelmineen ja keskusteluneen on pidetty, sopivia ehdokkaita on asetettu. »Maan naisten äänioikeusyhdistys» perusti toimiston vaaliohjeiden antamista varten.

Vuonna 1901 voimaan astuneen lain kautta sai 233,346 naista kunnallisen äänioikeuden. Saman vuoden kunnallisiin vaaleihin otti osaa 48,402 naista eli keskimäärin noin 21 %. 116:ssa maan kihlakunnista ei ainoakaan nainen ottanut osaa

vaaleihin, ja vaalioikeuttaan käyttäneiden naisten kokonaisprosentti oli maalaiskunnissa 9,5 äänioikeutettujen naisten kokoluusta. Kaupungeissa otti 48 % näistä vaaleihin osaa. (Miehistä taas käytti vaalioikeuttaan maalla 41,2 % ja kaupungeissa 56,9 %). Vuonna 1901 valituista kuntain luottamushenkilöistä, yhteensä 12,428, oli naisia 98, niistä 12 maalaiskunnissa asuvaa.

»Maan naisten äänioikeusyhdistys» päätti nyt keskittää työnsä etupäässä niihin 116 kihlakuntaan, missä naiset eivät ollenkaan olleet ottaneet osaa vaaleihin. Seuraavana kesänä ja syksynä lähetettiin 29 eri kiertokirjettä, joista yksi vaalijulistus levisi 70,000 kappaleen suuruisena painoksena. Asian hyväksi pidettiin 52 esitelmää ynnä keskustelukokouksia. »Maan naisten äänioikeusyhdistykseen» liittyi 16 uutta haaraosastoa, joiden luku seuraavana vuonna oli kohonnut 48:aan, yhteenlaskettu jäsenluku 2,300. Yhdistys lähetti myöskin edustajia vuosina 1903 ja 1904 ulkomailla pidettyihin äänioikeuskokouksiin.

**Bergenin
kokous.**

Norjassa pannaan usein toimeen yhteisiä kokouksia. Ensimmäinen laajempi sellainen »Yleinen naisasiakokous» («Landskvindesagsmødet») pidettiin Bergenissä elokuussa 1898. Siellä oli 184 osanottajaa, jotka kuuluivat 24:ään eri yhdistykseen. Näistä eivät kaikki olleet naisasiayhdistyksiä.

Tässä kokouksessa rouva Ragna Nielsen toi esiin samansuuntaisia epäilyksiä naisen äänioikeudesta kuin vuonna 1884 rouva Adlersparre. Rouva Nielsen näet vastusti ehdotusta, että naisille nyt jo myönnettäisiin yleinen äänioikeus. Tähän asti hän oli saattanut puoltaa periaatetta »äänioikeutta naisille samoilla perusteilla kuin miehille», koska siinä tapauksessa, että tällainen laki olisi astunut voimaan, se olisi myöntänyt äänioikeuden sellaisille naisille, jotka ainakin johonkin määrin olisivat ehtineet valmistua sitä käyttämään. Mutta nyt, kun oli pantu toimeen yleinen äänioikeus miehille, hän ei enää voinut kannattaa ehdotusta, joka toimeenpantuna tuottaisi saman oikeuden naisillekin. Miehet ansaitsivat valtiollisen äänioikeuden, sillä miehet harrastivat yleisiä asioita. Mutta naisissa oli

huomattavissa sellainen harrastuksenpuute ja välinpitämättömyys, että puhuja ei saattanut pitää äänioikeuden myöntämistä heille kaikille toivottavana. Jos se 200 vuoden perästä annettaisiin kaikille naisille, niin voitiin olla aivan tyytyväisiä; puhuja ei tahtonut sitä heille annettavaksi, ennenkuin heitä oli kasvatettu mahdollisiksi sitä oikein käyttämään; oli kuljettava asteettain eteenpäin. Kuitenkin oli puhuja halukas kohta myöntämään naisille kunnallisen äänioikeuden, sillä tällä alalla heillä jo oli harrastuksia, joita he pystyivät käsittämään.

Rouva Nielsen nousi samassa tilaisuudessa vastustamaan sitäkin seikkaa, että naisasiayhdistykset ryhtyvät edistämään naisten kehitystä käytännöllisillä aloilla esimerkiksi koulukehtiöiden ja käsityökurssien y. m. kautta, syystä että siinä muka vaani naisasian menestystä uhkaava vaara. »Eivät Lucretia Mott ja rouva Stanton kutsuneet kokoon Seneca Fallsin kokousta hankkiakseen naisille luvan keittää ja ommella, eikä Stuart Mill siitä syystä kirjoittanut kirjaansa naisen alistetusta asemasta; ja Camilla Collett, siksikö hän pitkin elämänsä kirjoitti ja kärsi, jotta saisi toimeen ompelukurseja ja koulukeittoyhdistyksiä!» —

Nämät molemmat lausunnot herättivät aikoinaan suurta kummastusta. Ensimmäistä vastaan huomautettiin että se uudelleen toi esille noita vanhoja säilyttämiä, millä naisasian vastustajat ikiajoista alkaen ovat naisten äänioikeusvaatimuksia torjuneet. Jos naisille oli tarpeen kasvatusaika äänioikeuden saantia varten, olisi sen pitänyt olla yhtä tarpeellinen miehille, mutta tätä väitettä ei ollut heitä vastaan käytetty. Yhdenvertaisuusperiaatetta ei pidä järkyttää, se on naisasian elinehto, ja jos siitä helpoittaa, joutuu koko asia kärsimään. Mitä tulee tuohon toiseen kohtaan, joka myöhemmin on silloin tällöin ilmennyt naisiasiakeskusteluissa Norjassa, ovat varmaankin kaikki yksimieliset siitä, että toiminnan keskittäminen yksinomaan itse aatteen selvittämiseen ja syventämiseen, jos se olisi mahdollista, tietysti olisi onnellisinta. Mutta naisasia on siksi laaja, siksi monimutkainen, siksi yleisinhimillinen, ettei sille voida niin ahtaita rajoja määrätä. Valtiollisesti täysin vapaissa maissa voi sellainen keskittäminen kuitenkin käydä pänsä. Sitä vastoin ei

sellainen menettely ole mahdollinen tätä etua kaipaavissa maissa. Mutta ennen kaikkea, jos tahdotaan tehdä kysymys kansanvaltaiseksi, jos nyt jo tahdotaan saada rahvaan- ja työläisnainen mukaan naisasiatyöhön, täytyy taipua seuraamaan vanhaa kasvatustavallista sääntöä »tunnetusta tuntemattomaan». Naisryhmä, joka on »välinpitämätön ja harrastusta puuttuva» — voinevatko naisasianystävät päästä sen yhteyteen muulla tavoin kuin pienillä käytännöllisillä avustuksilla, jotka ikäänkuin rakentavat sillan toisesta yhteiskuntaluokasta toiseen? Naisasianystävät voivat tietysti jättää tämän muiden tehtäväksi, mutta syyttäkööt silloin itseänsä, jos nämä muut, naisiasialle välinpitämättöminä, yhä vaan suurentavat työläisnaisissa usein tavattavaa epäluuloa naisasiaa kohtaan, jota mielialaa sosialidemokraatit puolestaan kaikin tavoin koettavat vahvistaa. Naisasian esitaistelijain suhteen taas lienee vaikea tarkkoja rajaviivoja vetää. Eiköhän kaikki, mikä on omansa naisten suurta enemmistöä kohottamaan, ollut heidän elämänsä ja pyrkimystensä päämäärä, joskaan eivät, niinkuin Camilla Collett rouva Nielsenin tiedonannon mukaan, aina huomanneet yhteyttä jonkun työhön kuuluvan erikoiseikan ja itse aatteen välillä? Muuten Camilla Collett itse teoksessa »Amtmandens døtre» valittaa että kasvatuksessa »pyritään paljoa enemmän varustamaan tyttöjä niillä syöteillä, millä heidän on »pyydystettävä» vastainen asemansa, kuin opettamaan heitä sen vaatimuksia toden teolla täyttämään.» Järkiperaisesti järjestetyt käytännölliset kurssit ovat paraimpia ja nopeimmin päämäärään johtavia keinoja, millä naisia — etenkin syvien rivien naisia — voipi auttaa saavuttamaan suurempaa onnea, varallisuutta ja arvonantoa kodeissaan sekä eri elämänaloja varten laajempia tietoja ja niistä johtuvia suurempia tuloja. Tämän tietää jokainen, joka on tosielämässä nähnyt näiden kurssien vaikutuksia.

Kokouksen monista mieltäkiinnittäivistä lausunnoista panemme tähän lisäksi otteen Anna Rogstadin esitelmästä: »On ryhdyttävä sensuuntaisiin toimenpiteisiin, että köyhät ja onnettomat naiset maassamme yhä suuremmassa määrin saavuttaisivat taloudellisen riippumattomuuden senkautta, että saisivat

oikeudenmukaisen palkan työstään. Meidän on auttaminen heitä elättämään itseään rehellisellä tavalla, niin että heitä ei vastedes enää niin lukuisin joukoin tapaisi kuritushuoneissa, vankiloissa, vaivaistaloissa siveellisesti ja ruumiillisesti rappeutuneiden joukossa. Niin kauan kuin naisten on tehtävä työtä maksusta, joka muodostaa vaan vähäisen osan oikeudenmukaisesta palkasta, niin kauan on siveettömyys johtava heidät onnettomuuteen. Sehän tempaa mukaansa melkein kouluikässä olevan tytön. Hän varttuu täysikasvuiseksi tutustuen paheeseen ja tottuu ajattelemaan mahdolliseksi kunniansa myymistä. Tämä on yhteiskunnallinen mätähaava, jonka surkeutta tuskin voi kyllin suureksi arvata. Ja me naiset oivallamme sen paremmin kuin muut. Me tiedämme että näille onnettomille naisille on hankittava leipää, sillä nälkäiset naiset ne kaikista ensimmäisinä ovat ostettavissa. Mutta tässä me naiset emme voi mitään saada aikaan, niin kauan kuin olemme äänioikeutta vailla, sillä ilman äänivaltaa emme mainittavia uudistuksia saa toimeen.»

Työläispuolue on perustanut useita naisyhdistyksiä, joista toiset ovat yksinomaan politisia, toiset taas ammattiyhdistyksiä, jotka sen ohessa ovat ohjelmaansa ottaneet valtiollisiakin kysymyksiä. Kristianiassa kuuluu edelliseen ryhmään *Työläispuolueen naisyhdistys (Arbeiderpartiets Kvindeforening)*. Toiseen ryhmään kuuluvat ompelijattarien, tupakkatehtaiden työläisnaisten, sanomalehdentaittajain, tulitikkutehdas-työntekijättärien, hansikkainompeijattarien, pesijättärien ja puhdistajain, koneellakutojain, purjeiden valmistajain, jalkine- sekä säämiskä-työntekijättärien *ammattiyhdistykset*, Hjulän naisyhdistys, Nydalenin naisyhdistys, saumaajattarien, kirjansitojattarien ja naislatojain *klubit*. Kaikkiaan 16 yhdistystä, joihin kuuluu yhteensä noin 1,000 jäsentä.

Naislatojain klubi perustettiin vuonna 1896 kirjaltajain eräässä joukkokokouksessaan tekemän päätöksen johdosta, jossa

*) Työläispuolueen naisyhdistyksen puheenjohtaja rouva Gunhild Ziener on suosiollisesti antanut tekijälle tähän kuuluvat tiedot.

anottiin ettei miehisiä latojanoppilaita eikä naislatojia, ikään katsomatta, saisi pitää työssä enempää kuin 8 tuntia päivässä, eli 6 tai $6\frac{1}{2}$ työtuntia, ateriainaikaa vähentämällä. Silloin 44 naislatojaa kääntyi sisäasiainministeriön puoleen kirjelmällä, missä he valittivat tästä päätöksestä, joka teki heidän työpäivänsä 2 tai $2\frac{1}{2}$ tuntia entistään lyhyemmäksi. »Jos tämä kirjaltajain vaatimus pääsee voimaan, on se omansa sekin puolestaan sulkemaan meidät pois tästä ammatista, joten lukuisat naiset, jotka ovat uhranneet parhaimman ikänsä tätä ammattia oppiakseen, joutuvat työttömiksi. Päinvastoin pyydämme että yhä edelleenkin, kuten tähänkin asti, mies- ja naislatojille määrätty työaika saisi meihinkin nähden pysyä voimassa, koska jokainen rajoitus, myöskin ylityön ottamisen kieltö, tulee tuottamaan meille entistä vielä suurempia vaikeuksia saada työtä. Että mainittu muutos aiheutuisi terveydellisistä syistä, mitä erityisesti meihin naiseen tulee, siihen emme voi yhtyä, koska meidän keskuudessamme vallitseva terveydentila on yhtä hyvä kuin mieslatojienkin.» («Nylaende».)

Fredriksstadissa on Käsityöläisseuran (Haandverkslaget) ja Kvaløernen naisyhdistykset, jotka molemmat ovat valtiollisia, sekä ompelijattarien ja jalkinetyöntekijättärien ammatti- ja valtiolliset yhdistykset, joihin kuuluu yhteensä noin 200 jäsentä. Drammenissa on ompelijattarien ja konekutojain ammatti- ja poliittisilla yhdistyksillä noin 100 ja panimotyöläisten naisyhdistyksellä noin 150 jäsentä. Stavangerissa on Työläisnaisten ammatti- ja valtiollinen yhdistys (jäsenluku noin 100); Bergenissä poliittinen Työläisnaisten yhdistys (jäseniä noin 100); Rososissa samanlainen Työläisnaisten yhdistys (jäsenluku noin 50). Hamarissa on naisyhdistys »Bien», jolla on valtiollinen ohjelma ja noin 50 jäsentä. Samallinen ohjelma ja jotenkin yhtä suuri jäsenluku on Narvikinkin naisyhdistyksellä, minkä ohella n. s. »Nuorisoseuroissa» («Ungdomslagen»), koko maassa toimivissa valtiollisissa yhdistyksissä, on yhteensä noin 500 naispuolista jäsentä. Kristianian Työläispuolueen naisyhdistyksen puheenjohtajana toimii rouva Gunhild Ziener. Mikäli olemme asiasta selvillä, lienee näissä naisyhdistyksissä harjoitettu

valtiollinen agitatsioni samansuuntainen kuin sosialidemokraattinen ohjelma.

Norjassakin on naisasian harrastajain joukossa vireitä ja toimekkaita uurastajia siveellisyystyön alalla, ja harvoissa maissa on tällä toimialalla tehty tarmokkaammin työtä, kuin täällä etenkin eri ajankohtina on tapahtunut. Niinkuin useimmissa muissa maissa on ammattihauereus Norjan suurissa kaupungeissa ollut laillistettuna. Vähitellen nousi yleinen mielipide kuitenkin yhä voimakkaammin tätä järjestelmää vastustamaan, ja lääkärit sekä filantroopit rupesivat eri ryhmin sitä vastaan kamppailemaan.

Naiset ja siveellisyystyö.*)

Ensimmäisinä ryhtyivät taisteluun Kristianian papit; myöhemmin siihen liittyivät Siveellisyysyhdistys, Työväenyhdistys ja Norjan naisasiayhdistys. Vuonna 1883 pidettiin Kristianiassa perheenisien kokouksia, joissa oli läsnä 1400 miestä ja joissa sovittiin yhteisestä lausunnosta. Tässä paheksuttiin mitä ankarimmin julkista laillistettua haureutta, joka oli kristitylle kansalle häpeäksi sekä luvaton, koska se tartunnalta suojelemisen tarkoituksessa suvaitsi pahetta. Tämä adressi lähetettiin Kristianian piispalle, joka lämpimästi sitä puoltaen toimitti sen kirkollisasiainministeriöön. Siveellisyysyhdistys järjesti kokouksia kansakoulunopettaja-seminaarissa ja sotilasharjoituskentillä sekä toimitti asiasta kirjoituksen Norjan almanakkaan, minkä ohella maan kaikille kirja- ja taidekauppiaille lähetettiin kehoitus ryhtyä epäsiiveellisten kirjain ja taideteosten levittämistä vastustamaan.

Taistelua oli omansa kärjistämään n. s. bohèmekirjallisuus.***) 1880-luvun keskivaiheilla ilmestyi Albertine niminen

*) Om sedlighetsfrågans ståndpunkt inom de skandinaviska länderna under år 1888. Af Esselde. (Siveellisyyskysymyksen kanta Skandinaavian maissa vuonna 1888. Kirj. Esselde). — Sedlighetsvännen (Siveellisyystävä). — »Dagny». — »Nylaende». — Brittiläisen, mannermaan ja yleisen federationin Tukholmassa 1890 pidetyn kokouksen keskustelut y. m.

**) Kirjallisuus, jossa kuvataan siveellisesti rappiolle joutuneita henkilöitä.

Suom. alavuitta.

kirja, jonka tekijä oli Kr. Krogh, ja joka kertomuksen muodossa kuvasi ammattihaureusjärjestelmää kaikkine hirvittävyksi-neen. Vakavat henkilöt lienevät sen luettuaan ymmärtäneet että paheen ehkäisemiseksi oli jotakin tehtävä ja tämän jälkeen antaneet entistä enemmän tunnustusta siveellisyystyölle. Toi-sille piireille taas, joissa asiaa katsottiin keveämmältä kannalta, sekä nuorisolle oli kirja epäilemättä kaksiteräinen miekka. Tästä kirjoitetaan »Dagnylle» vuonna 1887: — »Albertine on maa-laaja Kroghin kirjoittama kertomus. Se kuvaa alhaista säätyä olevaa nuorta tyttöä, joka sisarensa kohtalosta säikähtyneenä ja mielikuvitus siveettömien ajatusten vallassa hautoo vaan yhtä ainoata asiaa: häpeällistä tulevaisuuttaan, jota hän kauhistuksella odottaa, ja jota ystävät ja naapurit edeltä käsin ovat hänelle ennustaneet sekä siveellisyyspolisi jo hänelle määrännyt ainoas-taan siitä syystä, että hän on sisarensa sisar. Tyhjä sielunelämä, halu pukeutua koreasti ja kuulua hienoihin sekä haluttomuus työhön veltostuttaa hänen tahtoaan, joten vastustuskyvystä ei ole puhuttakaan. Kun pieni lemmenseikkailu, tosin kunniallinen — toisena osallisena on siinä hieno herra, joka kuitenkin on siksi järkevä, että hän varoittaa tyttöä sekä eroaa hänestä, kun ei voi häntä naida — on päättynyt, käy Albertine yhä väliä-pitämättömämmäksi eikä enää ollenkaan sovellu säätyynsä. Vih-doin hän antaa erään polisimiehen uskotella itselleen — tätä typeryyttä on lukijan vaikea ymmärtää — että hän jo on po-lisin valvonnan alaisena ja siis on velvollinen häntä tottelemaan. Seurauksena on että polisimies vie hänet turmioon, ja nyt hän ilman armotta syöstään tuohon ammattihaureuden kuiluun, jota hän aina on kammoksunut. — Tässä siis, kuten niin usein uudenaikaisessa novellissa on asian laita, lukijan myötätuntoi-suutta kysytään langenneelle naiselle. Mutta kun Dostojevskij ja Guy de Maupassant, nämät langenneiden naisten uskolliset ritarit, tahtovat saada meitä uskomaan naisen, myytyään itsensä, olevan yhtä hyvän, jopa paremmankin kuin ennen viattomana, tekee Krogh hänet syyttömäksi lankeemukseensa ja siitä johtu-vaan julkeuteensa. Syy on siveellisyyspolisin. Tämä riippuu paikallisista oloistamme. Jo kauan on huomio ollut kiintyneenä

laillistetun epäsideellisuuden kauheuksiin ja kierouteen sekä erityisesti erääseen sen seuraukseen, siihen nimittäin, että ne, joiden olisi tuota luuloiteltua suojelusta annettava, itse turmeluvat sekä sitte vuorostaan saattavat muita turmioon, siten vaan levittäen pahetta, jota heidän tulisi ehkäistä . . . Kroghin kirja ilmestyi ja vaikutti niinkuin ainakin asiaan perehtyneen miehen sana. Se osoitti todeksi mitä oli peljätty ja pidettiin arvokkaana, asiaan vaikuttavana lausuntona. Takavarikko, johon ryhdyttiin vasta sitten, kun $\frac{3}{4}$ painoksesta oli myyty, käänsi huomion vielä suuremmissa määrin kirjaan, ja sitä luettiin nyt paljoa laajemmissa piireissä, kuin muutoin olisi tapahtunut. Takavarikkoon ottoa vastaan on sadellut vastalauseita, jos jonkin näköisiin muotoihin pukeutuneita. Valtioministeri on erään sellaisen vastalauseen johdosta luvannut saattaa ammattihaureusasian hallituksen käsittelyn alaiseksi. Useat naisetkin ovat, kuten tiedetty, innokkaasti ja vakaumuksensa pakoittamina ottaneet vastalauseisiin osaa. Heidän innostuksensa on kuitenkin minun mielestäni vienyt heidät harhaan, johtaen heitä asettamaan kirjaa liian korkealle sekä esteetisessä että siveellisessä suhteessa. Tila ei kuitenkaan salli minun syventyä tähän kysymykseen, mihin sitäpaitsi yksilölliset käsitykset suuresti vaikuttavat. Minä tahdon vaan mainita erään kohdan rouva Antonie Løchenin »Dagspostenissa» julkaisemasta lämminsydämisestä lausunnosta, mikä kohta minusta perustuu erehdykseen. Hän näet sanoo että sellaisten äitien kuin Albertinen »täytyy meitä sivistyneitä äitejä kirotta, kun häveliäisyytemme ei salli meidän lukea mitä heidän tyttärensä täytyy sivistyneen luokan miehiltä kärsiä». Ensiksi on siis sivistyneiden äitien poikien joukossa sellaisia miehiä, mikä seikka tuskin sallii heidän pysyä asiasta välinpitämättöminä. Toiseksi ovat heidän viattomat tyttärensä vaaranalaisina, koska voivat joutua sellaisten miesten puolisoiksi. Asia on tämä: me tulemme kaikki asianosallisiksi pahetta vastaan taisteltaessa, jotta se ei kohtaisi meitä itsekutakin. Mutta kuinka? Björnson on pienessä terävässä kirjoituksessa lausunut mitä useat ajattelevat. Hän näet kehoittaa ottamaan Kroghin kirjassa käsitellyn asian keskustelunlaiseksi, mutta katsomaan vaaraa kokonaisuudessaan

suoraan silmiin pysähtymättä puolitiehen. Jos yhteiskunta tarvitsee suojelusta, niin se suojelkoon itsensä miehiltä yhtä hyvin kuin naisilta. Vasta silloin voittaa siveellisyys todellisen voiton. Ei ole mitään hyötyä siitä, että naista ruvetaan leväperäisesti ja intoilevalla säälillä kohtelemaan. Oikeuden on kohdeltava heitä molempia yhtä ankarasti. Ja hän on oikeassa.»

Kun jotkut bohème-kirjailijat julkean rohkeasti julistivat että siveellisestä elämästä olisi seurauksena heikkous ja sairaaloisuus, kääntyi Kristianian Siveellisyysyhdistys lääketieteellisen tiedekunnan puoleen pyytäen asiasta lausunnon. Vastaus kuului: — »Viime aikoina siellä täällä esiintynyt väite, että siveellinen elämä ja sukupuolinen pidättyväisyys ovat terveydelle vahingollisia, on meidän yhdenmukaisen kokemuksemme mukaan väärä. Me emme tunne mitään sairauden tai sairaaloisuuden tapausta, jota voisi sanoa puhtaasta, siveellisestä elämästä johtuneeksi.» Kirjelmän alla olivat nimet J. Nicolaysen, E. Winge, Lochmann, H. Heiberg, Johan Hjort, J. Worm-Müller, E. Schönberg.

Sittenkun tarkkojen tutkimusten kautta oli saatu selville että suuri osa paheenpesiä käyttävistä henkilöistä oli koulu-nuorukaisia, lähetti Siveellisyysyhdistys oikeusministeriöön kirjelmän, jossa pyydettiin että julkinen, laillistettu ammattihaureus lakkautettaisiin ja siveellisyyskysymys kokonaisuudessaan otettaisiin harkittavaksi. Oikeusministeriö vaati silloin terveyslautakunnan puheenjohtajalta lausunnon, kuinka voitaisiin toisella tavalla ja tehokkaammalla tavalla suojella yhteiskuntaa kuppataudin tartunnan tuhoilta. Asiaa pohti sittemmin eri virastoje edustajista kokoonpantu komitea, ja 14 p:nä jouluk. 1887 lakkautettiin Kristianiassa ohjesääntöinen ammattihaureus. Seuraavan vuoden helmikuun 15 p:nä suljettiin kaikki haureudenpesät. Samaan aikaan lähetettiin kaikille kaupungin lääkäreille kiertokirje, jossa heitä kehoitettiin kaikin tavoin neuvoin ja toimin avustamaan terveyslautakuntaa oloja järjestettäessä. Kaikille ammattihaureutta harjoittaville naisille lähetettiin näin kuuluva kirje: — »Hallituksen päätöksen johdosta lakkautetaan 15 p:nä helmikuuta julkinen prostitutsioni, koska se sotii Nor-

jan rikoslain 18 luvun 26 §:ää vastaan, joka määrää siveettömyyttä maksua vastaan harjoittavaa naista rangaistavaksi 3 kuukauden jopa 3 vuoden kuritustyöllä. Sinä et sentähden kauemmin voi asettua polisin suojeluksen alaiseksi, kun tämä tästä lähtien on velvollinen pitämään huolta siitä, että lakia noudatetaan. Sinä siis ymmärrät että sentapainen elämä, jota tähän asti olet viettänyt, nyt on asetettu oikealle paikalleen, muiden rikoksien joukkoon, sekä että joudut sen rangaistuksen alaiseksi, joka tätä pahetta harjoittaville on säädetty. — — Meidän hartain toivomme on saada, jos mahdollista, ojentaa sinulle auttava käsi, jotta voisit aloittaa uutta, nuhteetonta elämää. Jos sinä siis toden teolla tahdot paheen polut hyljätä, niin voit kääntyä Siveellisyysyhdistyksen jonkun naisjäsenen puoleen. (Nimiä, osoitteita.)»

Nyt ryhdyttiin laajalle haarautuvaan toimeen työn ja opetuksen hankkimiseksi näille onnettomille naisille. Osa heistä lähetettiin valtion kustannuksella kotipaikoilleen, työkoteja perustettiin, kaksi pankkia varasi työn edistämiseksi melkoiset rahasummat.

Useat, etenkin ohjesääntöisyyden kannattajat, ovat väittäneet että turvattomuus Kristianian kaduilla tämän järjestelmän lakkautuksen jälkeen suureni, sekä että sivistyneiden säätyjen nuorisossa pääsi vallalle siveetön puhetapa. Että mielipiteet tästä asiasta käyvät eri suuntiin ilmenee erään suuresti arvossa pidetyn norjalaisen papin lausumasta, jossa nimenomaan sanotaan että Kristianian laitapuolet uudistuksen jälkeen olivat »tunteettomiksi muuttuneet», niin hiljaista ja rauhallista siellä oli. Tukholman siveellisyyskongressissa vuonna 1890 teki Norjan Siveellisyysyhdistyksen edustaja rehtori Sørensen selkoa Kristianiassa vallitsevista oloista, lausuen m. m. seuraavasti:

— »Miten on asian laita tätä nykyä? kysyttäneen. Mihin kokemuksiin on tultu laillistetun ammattihaureuden lakkautamisen jälkeisenä aikana? Tähän kysymykseen on liian aikaista antaa vastaus; vielä on vuosikymmen tai pari kuluva, ennenkuin voipi osoittaa siveellisyysoiloissa havaittavaa parannusta tai huononemista, jonka varmuudella voisi päättää johtuvan mai-

nitun epäkohdan lakkauttamisesta; mutta nyt jo voipi sanoa että tuo yleistä pahennusta herättävä elämä, joka ennen niin suurena määrin vallitsi kaduilla, ainakin osaksi on kadonnut. Pahe on menettänyt jonkun verran ilmeisestä julkeudestaan, ja tätä katsovat kaikki siveellisyydenharrastajat suureksi edistykseksi. Itse perusajatus vanhassa järjestelmässä on pidettävä siveellisesti turmiollisena, koska se ikäänkuin antoi aihetta siihen johtopäätökseen, että yhteiskunnan täytyi epäsiiveellisyyttä suvaita sen pahimmisakin muodoissa. Kaikkia muita paheita vastustettiin kaikilla keinoin, mitkä järjestetty oikeustoimi käytettäväksi tarjoo; mutta tässä meneteltiin ikäänkuin edellyttäen että siivettömyys on jotakin kerrassaan välttämätöntä. Sellainen ajatussuunta oli omansa, muuta ei voi olettaa, vaikuttamaan lamauttavasti kansan siveellisyyteen. Jos taas kiinnittää huomion epäsiiveelliseen elämään kaduilla ja yksityisissä taloissa, lienevät mielipiteet siitä, onko se enentynyt vai vähentynyt, sangen eriaviä.*) Me luulemme kuitenkin voivamme väittää että, joskin se olisi enentynyt, ei syynä tähän ole periaate, jota olemme ajaneet, vaan joko puutteelliset lainmääräykset tai olevien lakien puutteellinen sovelluttaminen. — — Voimme yleensä sanoa että viime vuosina meillä saadut kokemukset sekä terveydellisessä että siiveydellisessä suhteessa eivät millään tavalla ole siveellisyydenharrastajia peloittaneet jatkamasta alkamaansa uraa, joskin on tunnustettava että työtä on jäljellä yllin kyllin. — — Etenkin lienee siveellisyydenharrastajain lähimmässä tulevaisuudessa kohdistettava huomionsa voimassa olevien lakien parantamiseen, kun ne näyttäytyvät puutteelliseksi. Hyvä askel tähän suuntaan on jo otettu, kun tämän vuoden suurkäräjät ovat rikoslakiin otettavaksi hyväksyneet seuraavan määräyksen, joka astuu voimaan 1 p:nä syyskuuta tänä

*) Yhä vieläkin ollaan tässä kohdassa eri mieltä. Vuonna 1895 pidetyssä julkisessa kokouksessa kannattivat useat lääkärit ohjesääntöisyyden palauttamista. Toinen ryhmä taas, johon kuuluu sekä lääkäreitä että siveellisyydenystäviä, väittää siiveydellisen tilan ohjesääntöisyyden lakkauttamisen jälkeen kohonneen.

vuonna. »Mies, joka täytettyään 21 vuotta, ilman pätevää syytä kieltäytyy menemästä naimisiin naisen kanssa, joka kihlauksen johdosta tai muuten annettuun avioliupaukseen luottaen on antanut hänen maata itsensä raskaaksi, rangaistakoon vankeudella tai sakoilla. Naiselle, jota on loukattu 18 luvun 24 §:ssä mainitulla tavalla, annetaan korvaus, uskottujen miesten harkinnan mukaan, vahingonkärsineen ja syyllisen varojen ja tilan mukaan sen tappion korvaamiseksi, jota loukatun katsotaan kärsineen omaisuuteen tai menestykseen nähden. 27 luvun 3 §:n nojalla pannaan 18 luvun 24 §:ssä mainittu rikos syytteeseen loukatun vaatimuksesta.»

Samassa tilaisuudessa puhui toinenkin norjalainen siveellisyydenystävä, neiti Ida Welhaven, suurella lämmöllä siitä, kuinka tärkeätä oli siveellisyytyöhön ryhtyessä omata kaikkivoittava rakkaus. Hän huomautti naiskuulijoilleen että naisten vapaampi ja vaikutusvaltaisempi asema meidän päivinämme laskee heidän harteilleen suuremmat velvollisuudet. Etenkin tulee yläluokan sivistyneiden ja varakkaiden naisten huolehtia huonompiosaisten kanssasisariensa parasta, tukea ja ystävinä heitä auttaa. Hän valitti että monet ylhäisempääkin säätyä olevat naiset eivät pysty taistelemaan korkeamman siveellisyyden puolesta, osaksi, koska he itse puuttuvat sielun todellista puhtautta, osaksi koska heillä ei ole kyllin sitä itsekkäisyydestä vapaata rakkautta, joka lämmöllään voipi miehen intohimon puhdistaa, ja joka heidän jou tuessaan langenneiden kanssasisariensa yhteyteen kykenisi antamaan näille halua ja voimia pyrkimään parannuksen tielle. »Kun me heitä varoitamme», hän lausui, »niin alkäämme käyttääkö »te» pronominia, vaan sanokaamme »me»; välttäämme alentuvaista puhetapaa.» Mutta näitä sielunominaisuuksia, puhtautta ja rakkautta, emme voi ottaa; ne ovat lahjoja, joita meidän tulee rukoilla itsellemme ylhäältä. Rukous ja elämän yhteys Jumalan kanssa tekevät meidät vahvoiksi taistelussa ja tuottavat meille voiton.»

Joskin vastustajat olisivat olleet oikeassa väittäessään että siveydellinen tila Kristianiassa ei ole parantunut ohjesääntöisen prostitutsionin lakkauttamisen jälkeen, näyttää kuitenkin siltä,

kuin ei tällä taholla kylliksi olisi otettu huomioon erästä tämän yhteydessä olevaa seikkaa. Mainittu järjestelmä lakkasi näet aikaan, jolloin yli Skandinaavian tulvehti tähän asiaan vaikuttavaa kirjallisuutta. Merkkillisimmät olivat Strindbergin teokset, Arne Garborgin »Mandfolk», Geijerstamin »Erik Grane», Peder Nansenin »Maria» ja »Julies Dagbok». Kaikissa näissä ei ainoastaan esitetty miehen sukuviettiä vastustamattomaksi, vaan tahdottiin myöskin höllentää niitä puhtauden ja siveyden käsitteitä, jotka tähän asti olivat vallinneet sivistyneiden perheiden nuorten naisten keskuudessa. Onhan mahdotonta että sellaiset opit, usein esitettyinä viehättävän kauniilla kielellä ja sisältäen näennäisesti päteviä todistelmia, olisivat olleet nuorison herkkään mieleen vaikuttamatta.

Vuonna 1895 tehtiin Norjassa kauhistuttava rikos, joka tapahtui melkein pääkaupungin kadulla ja joka kuohutti mieliä laajoissa piireissä. Kristianian laitakaupungilla raiskattiin ja murhattiin nuori tyttö. Mielenkuohunta oli niin yleinen, että tuhansiin nouseva joukko naisia saapui siihen joukkokokoukseen, minkä »Norjan naisasiayhdistys» oli tapahtuman johdosta kutsunut kokoon, ja monen täytyi jäädä ulkopuolelle. Kokouksen tarkoitus oli julkisesti lausua jyrkkä paheksuminen kaduilla vallitsevan turvattomuuden johdosta, joka saattoi tehdä tällaisen tapauksen mahdolliseksi, sekä neuvotella siitä, mihin toimenpiteisiin naisten oli kehoitettava viranomaisia ryhtymään, jotta sellaiset rikokset vastaisuudessa estettäisiin. Mielipaha nousi ylimmilleen, kun saatiin tietää että eräällä taholla tahdottiin saada rikoksentekijää julistetuksi mielipuoleksi, jotta hän sen kautta vapautettaisiin oikeudenmukaisesta rangaistuksesta. Eriäviä mielipiteitä lausuttiin julki kokouksessa ja myöhemminkin asiasta syntyneessä sanomalehtikiistassa siitä rangaistuksesta, mikä tämänlaatuisista rikoksista olisi vaadittava. Mutta yhtä mieltä oltiin siitä, että Norjan naisten oli yhtenä ilmaistava syvä paheksumisensa siitä lievästä rangaistuksesta, joka tulee naisen kunnian ryöstäjälle, verrattuna siihen, mihin tavaran ja kullan anastaja tuomitaan. Tämä laimeus on loukkaus naissukupuolta vastaan. Naisten tulee vakavasti pitää kiinni ankarasti

siveellisestä lainsäädännöstä, kaiken sivistyksen pääperusteesta; ja sellainen vaatii kunnioitusta naiselle. Kokous lähetti myöskin murhatun vanhemmille lämmintä myötätuntoa huokuvan kirjelmän.

Tämä tapaus oli omansa järkyttämään niidenkin mieliä, jotka siihen asti olivat siveellisyysyöltä kieltäneet kaiken oikeutuksen.

»Norjan naisasiayhdistys» nosti myöhemmin myöskin kysymyksen naisvartijain asettamisesta polisivartiokonttoreihin. Sen yhteydessä tulivat julkisuuteen useat seikat, jotka olivat omansa monenmoisia mietteitä herättämään. Vuonna 1897 vangittiin Kristianiassa yhteensä 2,058 naista juoppoudesta. Heidät otti polisikonstaapeli kiinni ja kuljetti lähimpään vartiokonttoriin, jossa toinen otti heidät vastaan säilytettäväksi. Jo kuljetus jätti kylliksi toivomuksille sijaa, ja polisikamarissa tapahtui usein konstaapelin ja naisen välillä kamppailu, pöyristyttävää laatua. Mies pääsi tietysti ruumiillisesti voimakkaampana voitolle, mutta tapa, millä hän sen usein saavutti, ei siedä kertomista. Ennenkun naiset suljettiin koppeihin, joutuivat he asianomaisen vartijan tarkastettaviksi. Heiltä otettiin pois tulitikut, tupakka, juomatavarat, veitsi y. m. esineitä, jotka sitte seuraavana aamuna annettiin heille takaisin. Nämät tällaiset naiset säilyttävät harvoin tavaroitaan taskussaan; polisimiehestä siis yksin riippui, tahtoiko hän menetellä inhimillisesti vai ei. Usein tapahtui että nämät naiset yön aikana mielenliikutuksesta ja häpeäntunteesta saivat kouristuksia. Silloin oli vain miehiä heitä auttamassa, avaamassa heidän vaatteitaan y. m. Lääkäreitä ei ollut saapuvilla. Juopuneet naiset tutkittiin avonaisessa salissa, johon miesten koppien ovet antoivat. Näitten ovien yläpuoli oli säleistä tehty. Täällä nyt naisia tarkastettiin, samalla kuin enemmän tai vähemmän juopuneet miehet tätä toimintaa seurasivat raakaa puhetta pitäen. Naisten koppien ovet olivat kokonaan säleistä valmistettuja, niin että vartija aina saattoi luoda silmäyksen koko huoneeseen. Nämät naistenkopit olivat usein niin täynnä, että nuoret ja vanhat, hukan humaltuneet ja kokonaan juopuneet naiset sysättiin samaan

huoneeseen, 4—5 yhdelle aiottuun, 7—8 kahdelle varattuun koppiin. Usein he tämmöisessä tilassa joutuivat raivoon, kiskoivat vaatteet ja vuodevaatteet toisiltaan, iskivät apuun rientäviä vartijoita mitä erilaisimmilla esineillä ja käyttäytyivät aivan hillittömästi. Useat tänne tuoduista olivat 15—20 vuoden vanhoja tyttöjä. Vartijat olivat tosin vanhanpuoleisia, naineita miehiä, mutta kun heidän tämmöisten mellakkain sattuessa m. m. täytyi pukea vaatteet vangittujen ylle, oli selvää että tämä järjestelmä kaipasi perinpohjaista uudistusta. (Dorothea Schjoldager »Nylaende» 1898).

Lopulta selvisivät nämät epäkohdat viranomaisille, ja alkaen syksystä 1903 on polisivartiokonttoreissa naisvartijoita. joten vangitut naiset nykyään ovat naisten tarkastuksen alaisina. Nytemmin ovat myöskin koppien ovet eheät, ainoastaan kurkistusrei'illä varustetut. Vangittujen käytös on parantunut, ja naisvartijain arvellaan vaikuttavan heihin hyvää.

Siveellisyysyhdistykset julistivat vuonna 1896 kilpailun parhaimmasta kuudennen käskyn opetusta käsittelevästä kirjoituksesta. — — — Noin 20 vuotta on Kristianiassa ollut vierasmaja nuoria naisia varten. Siinä on otettu vastaan matkustavia nuoria tyttöjä, jotka tilapäisesti ovat olleet kodin ja turvan puutteessa, myöskin sellaisia, jotka etsivät itselleen työtä tai vakinaista paikkaa. — Syksyllä 1902 avattiin »*Valkonauhahan koti naimattomille äideille*» (*»Det hvide Baands Hjem for ugifte Modre»*), jonka johtaja on neiti Augusta Reinert: samaan aikaan pantiin sen hyväksi toimeen myyjäiset. Joulukuussa 1905 oli koti antanut avustusta kaikkiaan 97 naimattomalle äidille ja 92 lapselle. Edelliset suorittavat pienen maksun, joka otetaan lapsen isän kannatusrahasta tai äidin palkasta, niin pian kuin hän voi tehdä työtä. Kodin suojelusta nauttivat naiset saavat kahdelta lakimieheltä apua, kun on kysymyksessä lapsen isältä saatava elatusapu tai muu seikka, missä oikeusapu on tarpeen. Kodin tarkoituksena on, antamalla hoitoa ja turvaa äidille ja lapselle, vaikuttaa kasvattavasti edelliseen sekä sittemmin, hankkimalla hänelle työtä, auttaa häntä elättämään itseään ja lastaan ja pyrkimään takaisin rehelliseen elä-

mään. Sitäpaitsi on kodissa hoidettu 25 kasvattilasta ja annettu suojaa muutamille nuorille tytöille. — Valkonauhan jäsenien aloitteesta avattiin vuonna 1902 Trondhjemissa miesten yömaja.

Norjan naiset ovat tämän lisäksi mitä tehokkaimmin otaneet osaa siveellisyystyöhön pitämällä esitelmiä, julkaisemalla kirjallisuutta, käymällä langenneiden tai vaarassa olevien naisten luona, perustamalla magdalenakoteja y. m. Mainittakoon heistä kreivitär Ida Wedel-Jarlsberg, rouva Nico Hambro, neiti Ida Welhaven, rouva Marie Michelet ja neiti Dorothea Schjoldager. Rouva Olaus Løchen piti 1887 Trondhjemin Naisasiayhdistyksessä oivallisen esitelmän »Puhtaudesta ja häveliäisyydestä» («Om Renhed og Blufærdighed»), jossa hän m. m. esitti mielipiteenään, että siveellisyystyö olisi kohdistettava sekä laissa että tavoissa ilmenevän kaksinaisen moralin poistamiseen; »vähän enemmän armeliaisuutta epäsiiveellisiä naisia ja vähän enemmän ankaruutta epäsiiveellisiä miehiä kohtaan»; toiseksi olisi nuorille kansannaisille varattava tilaisuus suuremman työ-
kuntoisuuden hankkimiseen, heille olisi maksettava paremmat palkat ja saatava aikaan viattomia huveja. »Langenneita miehiä me kohtelemme ystävinä ja sukulaisina, viettäkööt kuinka huonoa elämää tahansa, jopa siinäkin tapauksessa, että tämä irstas elämä on painanut heihin leimansa. Me otamme heidät kuitenkin vastaan kodeissamme, sallimme heidän ehkä hyvällä lapsiamme, puhella, kävellä ja tanssia nuorten tyttöjemme kanssa, niin, ehkäpä me vielä aivan levollisesti sallimme heidän mennä näiden kanssa kihloihin ja naimisiin. — — Mutta langenneita naisia me kammoksumme kuin ruttoa.»

Bergenin kokouksessa rouva Nico Hambro lausui että siveellisyyskysymys on naisille elinkysymys; sen tulee kulkea kaiken naisasiatyön etunenässä. »Sillä kaikki, mitä naiset pyrkivät saavuttamaan ulospäin, saapi arvonsa ja oikeutuksensa ainoastaan siitä, missä suhteessa se on tähän kysymykseen. Jos siveellisyuden taso alenee, alenemme mekin. Jos rupeemme vaatimaan vähemmän puhtautta itseltämme ja miehiltä, joudumme lähemmäksi orjanaisten asemaa.» — —

»Ammattihaureuden käsite tuhoo myöskin alempien kansankerrosten oikeudenkäsitteet, sillä meidän on muistettava että epäsiiveillisillä naisilla on tuttavapiirinsä, jossa heitä tuntevat sekä täysikasvaneet että, mikä on pahempaa, myöskin lapset. Viranomaiset eivät heitä kiellä itseään elättämästä haureudella, mutta heitä rangaistaan, jos he rikkovat eräitä polisisääntöjä vastaan. Heitä rangaistaan, miehet, heidän rikostoverinsa ovat rangaistuksesta vapaita. Jos he sairastuvat, viedään heidät sairaaloihin. Mutta jos heidän miehensä rikostoverillansa on tarpeeksi varoja, voi hän välttää julkista hoitoa; hänen tautinsa jääpi hänen ja hänen lääkärinsä väliseksi yksityisasiaksi. Epäilemättä meidän lääkärimme tässä suhteessa kantavat raskasta edesvastuuta, ja auttakoon Jumala naispuolisia lääkäreitä, että he eivät tekisi itseään samaan menettelyyn syyppäiksi. — Kun naiset puhuvat vapaasta rakkaudesta ikäänkuin jostakin, jota kannattaisi tavoitella, niin se osoittaa että ilma on saastutettu. Vanha testamentti voi meille opettaa kuinka pitkältä kului aikaa ja kuinka orjantappuraisia polkuja yksiavioisuuden aatteen oli kuljettava, ennenkuin se pääsi kansojen tajuntaan. Ei ole olemassa mitään uskontoa maailmassa, joka olisi naista kohottanut, paitsi kristinusko. Jos poikkeamme pois kristillisestä siiveysopista, niin vaivumme takaisin pakanuuden moralin kannalle, ja kuinka pitkälle se kantaa, kun siiveellisyysvaatimuksista on kysymys? — — Meidän on herättäminen naisissa vastuuntunnetta ja siiveellistä vakavuutta. Meidän täytyy saada aikaan itse kansan syvimmissä pohjakerroksissa liike, niin mahtava, ettei se ainoastaan pinnalla synnytä vihurinväreitä, vaan nostattaa syvyydet aaltoilemaan paisuen kohisevaksi myrskyksi, voimaansa kukistumattomaksi. Olojen nykykannalla ollessa on suuri vaara tarjolla. Elämämme kalleimmat arvot ovat kysymyksessä.»

Norjan siiveellisyysyhdistykset ovat nyttemmin yhtyneet valitsemaan itselleen »*Keskuskomitean*», joka pitää siiveellisyystyön johtolangat käsissään. Se on yhteistyössä »*Norjan Naisien Kansallisliiton*» (»*Norske Kvinders Nationalraad*») kanssa taistelussa valkoista orjakauppaa vastaan.

Vuonna 1889 saapui neiti Charlotte Gray Lontoosta Norjaan tutustuttaakseen tämän maan naiset »Maailman naisten kristilliseen raittiusliittoon» («The World's Women's Christian Temperance Union») ja sen rientoihin. Tuloksena hänen toiminnastaan oli muutamien raittiusseurojen perustaminen naisten piirissä. Nämät yhtyivät sittemmin (marraskuussa 1892) muodostaen »*Norjan Naisten raittiusseuran*» («*Norske Kvinners Totalafholdsselskab*»). Se järjestäytyi riippumattomaksi kansalliseksi liitoksi asettuen »Maailman naisten kristillisen raittiusliiton» yhteyteen. Puheenjohtajana oli kreivitär Ida Wedel-Jarlsberg ja sihteerinä neiti Birgitte Esmark. Seuran tarkoituksena on kristinuskon perusteella vastustaa kaikenlaisia juovuttavien juomien käyttämistä. Syyskuussa 1905 oli jäsenluku 3,111, joista 1,050 kuului 18:aan lastenyhdistykseen. Seuran toiminta käsittää pelastustyötä ja kukkaslähetystä, sillä on sanomalehtiosasto, joka ylläpitää yhteyttä sanomalehdistön kanssa, se on perustanut lukusaleja, sunnuntaikoteja tehdastyöille y. m. Sen kustannuksella on painatettu sarja kirjasia, ja keskimäärin jaetaan niitä joka vuosi noin 3,000 kpl. Koulunuorisoon on koetettu vaikuttaa siten, että 5,000 kpl. erästä kirjoitusta, jossa varoitetaan käyttämästä tupakkaa ja väkijuomia, koulunjohtajien luvalla on ripustettu kouluihin, Kautokeinossa lapinkielellä. Sitäpaitsi seura on englanninkielestä mukailemalla julkaissut n. s. »musikaaliset raittiusaakkoset», minkä kautta lapsille huvittavalla tavalla voidaan opettaa joitakuita raittiutta koskevia totuuksia. »Maailman naisten kristillisen raittiusliiton» maailmananomukseen juovutusjuomia vastaan kokosi seura 16,000 nimeä. Se koettaa saada aikaan sellaisia muutoksia lakiin, ettei enää katsottaisi lieventäväksi asianhaaraksi sitä seikkaa, että jokin rikos on juovuspäissä tehty, sekä että juopumuksesta säädetäisiin ankarampia rangaistusmääräyksiä.

Sitäpaitsi harjoitetaan laajalle haarautunutta esitelmätoimintaa naisten, lasten, merimiesten, kalastajain sekä työttömäin keskuudessa, vankiloissa, kuritushuoneissa, vaivaistaloissa y. m. Vuonna 1901 kävi Norjassa islantilainen Olafia Johanssdottir, joka piti eri osissa maata 48 raittiusesitelmää. Bergenissä ja

Kristianiassa levitetään m. m. seuran aikakauslehteä ja raittiuskirjasia lääkärin vastaanottohuoneisiin. Kun naisille annettiin kunnallinen äänioikeus, ja naisten siis tuli ottaa osaa kunnallisiin vaaleihin, pidettiin syksyllä 1901 useita kokouksia eri osissa maata, ja yhdistyksen vuosikertomuksessa sanotaan »että jäsenet kaikkialla ymmärsivät että heidän uudet oikeutensa tuottivat heille uusia velvollisuuksia ja uuden edesvastuun, sekä että he tunnollisesti käyttämällä äänioikeuttaan saattoivat tehokkaasti vaikuttaa hyvän voitollepääsyyn yhteiskunnassa». Vuonna 1905 oli raittiusseuran puheenjohtajana neiti Martine Johannessen Bergenistä.

Paitsi tätä yhdistystä on vielä olemassa »Norjan raittiusseura» (»Det Norske Totalafholdsselskab»), johon vuonna 1901 kuului 87 naisyhdistystä, jotka muodostivat 21 piiriä. Näiden jäsenluku oli kaikkiaan 1,396.

Raittiustyössä toimivista naisista lueteltakoon edellämaintujen lisäksi neiti Dorothea Schjoldager, Elisabeth Edland, joka 12 vuotta oli »Norjan raittiusseuran» matkustavana esitelmänpitäjänä ja sellaisena erittäin suosittu († 1902), neiti Birgitte Holterman († 1901), neiti Martine Johannessen, joka on puheenjohtajana naisten raittiusyhdistyksessä, »Maailman naisten kristillisen raittiusliiton» lähetti rouva Ignate Carlsen, neiti Elisabeth Espenak, tohtori Caroline Steen, rouva Wenche Sivle y. m.*)

Viime aikoina on syntynyt suuri määrä naisyhdistyksiä, joilla on mitä erilaisimmat tarkoitukset. Kun ei ole ollut mahdollista saada niistä täydellistä selontekoa, annamme tässä ai-noastaan tärkeimmistä muutamia tietoja.

Naisyhdistyk-
siä hyvä-
ntekeväisyys-
ja muita tar-
koituksia
varten.

»Nuorten naisten kristillinen yhdistys» (»Unge Kvin-
ders Kristelige Forening») perustettiin tammikuussa 1887.
Sen tarkoituksena on »Jumalan sanan perustuksella ja luteri-
laisen kirkon tunnustuksen mukaan jäseniensä keskuudessa

*) Vuonna 1899 hyväksyttiin laki, jonka kautta kunnat oikeutettiin kieltämään tupakanmyyntiä lapsille. Monet kaupungit ovat tätä lakia käytäneet hyväkseen, niiden joukossa Drammen (v. 1905) Drammenin »Naisliiton» (»Kvinderaad») aloitteesta ja Kristiania (samana vuonna) kaupunginvaltuuston jäsenen neiti Elise Heyerdahlin aloitteesta.

edistää elävää jumalanpelkoa, sivistystä ja tosiystävyyttä». Päämääräänsä koettaa yhdistys saavuttaa kokoomalla nuoria, eri yhteiskuntaluokkiin kuuluvia naisia yhteistoimintaan keskinäiseksi opetuksiksi ja tueksi, panemalla toimeen sunnuntai-kokouksia, joissa rukoillaan ja viljellään Jumalan sanaa, edelleen järjestämällä esitelmiä yleishyödyllisistä aineista, kirjastoja, lauluharjoituksia ja juhlatilaisuuksia. Vuonna 1902 oli yhdistyksellä 300 osastoa ja noin 17,000 jäsentä. Sen toiminnasta mainittakoon että se ylläpitää kotia liikkeissä palveleville naisille, kukkaslähetystä, toimeenpanee lähetys-, raamatunkeskustelu-, rukous- ja laulukokouksia, uskonnollisia illanviettoja, ompeluseuroja, kokouksia rippikoulunuorisolle sekä johtajainkokouksia, jonka ohella yhdistys julkaisee »Vort Blad» nimistä aikakauslehteä. »Nuorten naisten kristillinen yhdistys» on liittynyt »Norjan kristilliseen nuorisoliittoon» (»Norges kristelige Ungdomsforbund»), mihin vuonna 1905 kuului 335 yhdistystä, joilla yhteensä oli 32,380 jäsentä, 15,445 miestä ja 16,935 naista. Toimikuntaan kuuluu myös naisia.

Kansainvälisen »Nuorten naisten kristillisen yhdistyksen» (»Young Women's Christian Association») yhtenä haaraosastona toimii »Nuorten naisten kristillinen seura» (»Unge Kvinders Kristelige Samfund»), jonka vuonna 1889 perustivat kreivitär Ida Wedel-Jarlsberg ja neiti Birgitte Esmark. Sen tarkoituksena on »Jumalan sanan ja luterilaisen kirkon tunnustuksen pohjalla koota nuoria naisia kaikista yhteiskuntaluokista ja toimia heidän hyväkseen hengellisessä, siveellisessä ja tiedollisessa suhteessa». Yhdistys tahtoo »kehoittaa ja johdattaa niitä, jotka totuudessa Herraa rakastavat ja tahtovat häntä palvella, sopuun, rakkauteen, keskinäiseen avuliaisuuteen, rukoukseen ja Jumalan tuntemiseen; voittaa Herralle niitä naisia, jotka vielä kulkevat vieraina sille ilolle, minkä elämä Hänen yhteydessään tuottaa; johtaa nuoret keskinäiseen myötätuntoisuuteen ja auttavaisuuteen ja sen ohessa muullakin tavoin edistää heidän menestystään; suojella turvattomia ja siten auttaa heitä niitä vaaroja ja kiusauksia voittamaan, mitkä heitä saattavat kohdata». Vuonna 1902 oli yhdistyksellä haaraosastoja Aalesundissa,

Drammenissa. Kristiansundissa, Bergenissä, Soggedalissa, Ulsteinvikissä, Hareidessa ja Noressa. Toiminta käsittää sunnuntaikokouksia hartautta sekä yksinomaan uskonnollista lukemista, laulua ja keskustelua varten, kuorolaulun opetusta, raamatunluokkia, kursseja ja esitelmiä eri aineissa, kokouksia rippikoulunuorisolle, sisälähetystoimintaa, kirjastojen ylläpitämistä sekä istumatyötä tekeville nuorille naisille kesämatkojen järjestämistä. Seuran yhteydessä toimii pakanalähetysyhdistys, joka ylläpitää naispuolista lähetysaarnajaa Kiinassa, sekä raittiusyhdistys, jonka jäsenluku on noin 140. Vuosina 1894 ja 1897 oli seuralla haaraosastoineen yhteisiä kokouksia, ja vuonna 1902 pidettiin skandinaavilainen kongressi, johon otti osaa edustajia pohjoismaiden nuorten naisten kristillisistä yhdistyksistä.

Norjan naiset toimivat innokkaasti *lähetystyössä*. Todistuksena heidän harrastuksestaan ja uhrautuvaisuudestaan tällä alalla ovat sikäläiset monilukuiset lähetysyhdistykset; eri lähetysasemilla ulkomailla on myöskin naisia työssä, vaikka ei viihittyinä lähetysaarnajina (tämä tiedonanto on vuodelta 1893). Vuoteen 1903 eivät naisten lähetysyhdistykset ottaneet osaa »Norjan Lähetysseuran» (»Det Norske Missionssselskab») hallintoon. Naiset eivät saaneet olla edustajina piirikokouksissa eivätkä kuulua jäseninä ei keskustustoimikuntaan eivätkä piiri-toimikuntiin. Mutta Stavangerissa 1903 pidetyssä yleiskokouksessa päätettiin että naiset tästälähin olisivat äänioikeutettuja ja vaalikelpoisia »Norjan Lähetysseurassa». Uudistus, johon rouvat Bolette Gjør ja Marie Michelet tekivät aloitteen, on sitä huomattavampi, kun useat papit sitä vastustivat. Viime aikoina on naisia yhä kasvavin joukoin ruvennut esiintymään saarnajina sekä raamatunselitysten ja uskonnollisten esitelmien pitäjinä. Nuorten naisten kristilliset yhdistykset vaikuttavat tähän suuntaan, ja niiden toimesta julistavat naispuoliset esitelmänpitäjät laajoissa piireissä uskonnollisia totuuksia.

Diakonissatoiminta on myöskin vilkkaan harrastuksen esineenä. Tämä toimi alkoi vuonna 1867, ja nyt on Kristianiassa suuri diakonissalaitos, jossa jo v. 1893 oli 305 sisarta.

Diakonisoiaksi tulleiden naisten koko lukumäärä oli silloin 557. Sitäpaitsi on olemassa yksivuotinen sairaanhoitokurssi »sivistyneeseen luokkaan kuuluville uskovaisille naisille». Diakonissalaitoksen työalueena on koko maa, ja se lähettää sisaria sekä yleisiin että yksityisiin sairaaloihin, klinikkoihin, turvakoteihin, vaivaistaloihin ja vankiloihin sekä yksityistenkin luokse. Monet toimivat seurakunnissa kiertävinä sairaanhoitajattarina ja monet lähetysasemilla ulkomailla. *Punainen risti*, josta sitten v. 1893 on osasto myöskin Kristianiassa ynnä tämän haaraosasto Bergenissä, on rengas kansainvälisessä järjestössä sairaiden ja haavoitettujen sotilaiden hoitoa varten. Tämä yhdistys pani ensimmäisenä toimeen järjestettyjä sairaanhoitokursseja. Nyttemmin sillä on koulu, jonka kurssi kestää 1½ vuotta, oma klinikka y. m.

Suuremmoinen on se toiminta, jota »*Norjan naisten terveystoimisto*» (*Norske Kvinders Sanitetsforening*) harjoittaa. Se aloitti toimensa vuonna 1896, puheenjohtajana rouva Fredrikke Qvam. V. 1905 oli sillä 40 haaraosastoa, ja jäsenluku kohosi yli 3,000. Yhdistys on luonteeltaan kansallinen eikä ole yhteydessä ulkomaisten kanssa. Sen tarkoituksena on sairaanhoitotarpeiden hankkiminen sekä sodassa käytettäviksi että onnettomuuden tapahtuessa rauhan aikana, sekä Norjan naisten opastaminen kykeneviksi ensi avun antamiseen tapaturman sattuessa. Myöskin on sairaanhoidon kohottaminen liiton ohjelmassa. Se ylläpitää sairaanhoitajattaria varten oppilaskotia, johon vuosittain otetaan 16 oppilasta, ja jonka yhteydessä on 12 sairasvuodetta käsittävä sairaskoti. Oppilaat saavat käytännöllisen valmistuksensa valtiosairaaloissa, lapsenpäästölaitoksessa, Ullevoldin kulkutautisairaaloissa, yhdistyksen omassa tuberkuloosiparantolassa sekä sen oppilas- ja sairaskodissa. Kurssi on yksivuotinen. Yhdistyksellä on omat sairaankuljetusvaunut kaikkein tarpeineen, paareineen, vuodevaatteineen y. m., sen ompeluseurat valmistavat sairaanhoitotarpeita; esimerkiksi vuonna 1905 200 kenttäsaaraa-vuoteen kaikki varusteet. Sitäpaitsi on yhdistyksellä vaatevarasto, josta jaetaan apua suurten tulipalojen y. m. s. sattuessa. M. m. yhdistys ryhtyi mitä ripeimpään

toimeen, kun vuonna 1904 Aalesundin kaupunki joutui liekkien uhriksi. Viisi tuntia onnettomuuden tultua Kristianiassa tunnetuksi matkusti Aalesundiin seitsemän sairaanhoitajaa mukanaan suuret varastot vuode- ja pitovaatteita, sairaanhoitotarpeita, ruokaa, virvoituksia y. m. Vuonna 1899 pani yhdistys toimeen laajakantoisen työn keuhkotaudin vastustamiseksi. Se näet lähetti kaikkialle koko maahan kiertokirjeitä ja kehoituksia pyytäen avustusta rahaston perustamiseksi, jonka avulla ylläpidettäisiin sairaskoteja keuhkotautisille. Kristianian haaraosasto on (v. 1903) avannut samaa tautia sairastaville lepokodin, jossa on 22 vuodetta, ja jota johtaa naispuolinen lääkäri. Samallinen koti (12 vuodetta) on Rörosin haaraosastolla, ja Bergenin filiaali taas jakelee maitoa ja munia heikoille tuberkelitautisille sekä ylläpitää toipumiskotia sellaisia keuhkotautisia varten, jotka on paranneina lähetetty pois sanatorioista. Vuodesta 1899 alkaen on yhdistys levittänyt 30,000 kpl. erästä tätä tautia käsittelevää kirjasta.

»*Ylempien koulujen yleinen opettajataryhdistys*» («*De høiere Skolers Landslærerindeforening*») maan eri osissa toimivine haaraosastoineen, perustettu v. 1899, pyrkii saattamaan oppikoulujen opettajattaret yhteistoimintaan opettajakunnan ja koulun hyväksi. Sen ensimmäisessä yleisessä kokouksessa Kristianiassa lausui sen puheenjohtaja neiti Fredrikke Mørk: — »Eiköhän ole suureksi osaksi ollut oma syyimme että meille on annettu niin vähän arvoa ja palkkamme pidetty niin viheläisen pieninä, kuin olivat esimerkiksi 10 vuotta sitten. Yhteisyydentunne on puuttunut, jokainen on kulkenut yksikseen. Uuden koululain astuessa voimaan saatiin kokea että opettajattarien asettaminen yhteiskouluihin pidettiin melkein tarpeettomana. Emmeköhän silloin, ennenkuin lakia hyväksyttiin, olisi voineet vaikuttaa asiaan, jos vaan olisimme yhdessä pitäneet oikeuksistamme vaarin? Eiköhän hallitus olisi kuunnellut meitä, jos me kaikki, jokaikinen opettajatar koko maassa, olisimme huomauttaneet että naisten on oltava mukana, kun kyseessä on lasten kasvatusta sekä kodissa että koulussa? Miehet eivät yksin voi tätä tointa hoitaa, ilman että lapset siitä kärsi-

sivät. Viranomaisilla ei ole oikeutta riistää tulevaisuuden kansalaisilta, ei miehiltä eikä naisilta, sitä henkistä vaikutusta, minkä alaiseksi he joutuisivat, jos heitä kouluaikana olisi johtamassa myöskin naisia erityisesti naisellisine ominaisuuksineen.»

»*Opettajien ystäväpiiri Kristianiassa*» (»*Lærernes Vennekreds i Kristiania*»), perustettu vuonna 1901, toimii edistääkseen jäsenien kristillistä elämää ja heidän kehitystään kristillisiksi kasvattajiksi sekä yleensä kristinopin mukaisen lastenkasvatuksen hyväksi kodissa ja koulussa. Tätä tarkoitusta pyrkii yhdistys saavuttamaan kokoontumalla Jumalan sanaa viljelemään, keskustelemaan uskonnonopetuksesta ja kristillisestä kasvatuksesta sekä vaikuttamalla yleisöön esitelmien kautta, levittämällä kirjasia kasvattajien valistamiseksi sekä vihdoin käytännöllisillä toimenpiteillä kasvavan sukupolven suojelemiseksi.

Kun syksyllä v. 1902 perustettiin »*Kristillinen yhdistys harhaan joutuneiden itseauttamiseksi*» (»*Kristelig Forening til Selvhjælp for forkomne*»), olivat naiset, niinkuin neiti Schjoldager y. m., tehokkaasti mukana.

Vuonna 1896 perustivat muutamat naisylioppilaat yhdistyksen hyvän uskonnollisen kirjallisuuden lukemista, esitelmänpitämistä y. m. varten. Tämä piiri oli kuitenkin jo hajonnut, kun seuraavana vuonna miss Rouse, »Brittish Volunteer Unionin» lähetti, kävi Kristianiassa. Hänen pitämänsä esitelmät ja kokoukset antoivat aiheita »*Naisylioppilaiden kristillisen yhdistyksen*» (»*Kvindelige Studenters Kristelige Forening*») perustamiseen. Sen päämääränä on jäsenien persoonallisen hengellisen elämän syventäminen sekä ylioppilaiden voittaminen Jesukselle Kristukselle. Se tahtoo tehdä Norjan yliopiston keskeiseksi, josta kristinuskoa voimakkaasti levitetään, senkautta että ylioppilaita kehoitetaan suuntaamaan toimintansa aloille, missä he tehokkaimmin voivat tehdä työtä Jesukselle. Vuonna 1899 liittyi yhdistys »Norjan ylioppilaiden kristilliseen liittoon». Senkautta ne naisylioppilaat, jotka ottivat osaa »Valkean ristin» työhön, tulivat jäseniksi »Ylioppilaiden valkean ristin osastoon» (siveellisyytyö). »Naisylioppilaiden kristillisellä yhdistyksellä» on kuitenkin vain vähäinen määrä jäseniä, mikä

seikka on ehkäissyt toiminnan laajentamista ulospäin. Työ onkin etupäässä tarkoittanut yhdistyksen sisällistä vahvistamista. Ensimmäisenä vuonna käytiin kumminkin sairaiden luona ja sunnuntai-iltapäivisin pantiin toimeen uskonnollisia illanviettoja langenneille naisille y. m. Viime aikoina on kristillistä työtä tehty naisvoimistelijoiden piirissä. Myöskin lähetystoimi on ollut yhdistyksen harrastuksen esineenä, ja lähetyssaarnaajia on käynyt sen kokouksissa pitämässä esitelmiä. Puheenjohtajana on neiti Valborg Lerche, cand. theol.

»*Kätilyhdistys*» (perustettu v. 1897), jolla on haaraosastoja kaikkialla maassa, järjestää kokouksia selostuksineen, esitelmineen — useimmiten niitä pitää lääkäri — ja keskusteluineen. Myöskin on olemassa vapaaehtoinen, yksityinen apurahasto kätilöjä ja heidän lapsiaan varten. Yhdistyksen puheenjohtaja on Marie Weflen, ja kätilöjen ammattilehti on nimeltään »*Tidskrift for Jordmødre*».

»*Kristianian kauppiassädädyn naisten yhdistys*» (»*Kristiania Kvindelige Handelsstands Forening*») on perustettu v. 1890. Sen jäsenluku nousi v. 1900 700:aan, ja sen apukasassa oli varoja 16,843 kruunua. Sen ensimmäinen innokas puheenjohtaja oli (vuoteen 1896) neiti Anna Mossevig; v. 1900 oli puheenjohtajana neiti Ida Groth. — Naispuolisten kauppa-apulaisten yhdistyksiä on Drammenissa, Bergenissä, Trondhjemissä ja Kongsbergissä.

»*Kotien etu*» (»*Hjemmenes vel*»), perustettu v. 1898, vaikuttaa panemalla toimeen esitelmiä ja keskusteluja sekä käytännöllisillä hankkeillaan, niinkuin kaupanvälitystoimiston, ruuantarjoilun ja vihanneskaupan kautta. Se puuhaa parannuksia asumusoloihin, työtä säästäviä uudistuksia koteihin y. m. Siihen on etupäässä yhtynyt perheenemäntiä, se kun erityisesti pitää silmällä kotien parasta, ja sen puheenjohtajana on rouva Mathilda Nærup.

»*Naisten äänioikeusklubi*» (»*Kvindestemmeretsklubben*») kokoo naisia eri piireistä arvokkaisiin illanviettoihin esitelmineen y. m.

»Naisylioppilaiden klubi» («*Kvindelige Studenters klub*») perustettiin vuonna 1902. Se pyrkii esitelmillä ja keskusteluilla edistämään toiselta puolen toveruushenkeä ja lähempää yhteyttä naisylioppilaiden kesken, toiselta puolen valmistamaan näille tilaisuutta harjaantua väittelyihin ja hyvässä muodossa lausumaan mielipiteitään. Puheenjohtajana on tohtori neiti Regine Stang.

»Kristianian opettajatyhdistys» («*Kristiania Lære-
rindeforening*») on kansakoulun opettajattarien keskuksena. — »Nai-
sten lukuyhdistys» («*Læseforening for Kvinder*») on,
niinkuin edellisestä on selvinnyt, hyvin kauan ollut olemassa.
— Naisten eläinsuojelustyötä edustaa »Norjan naisten eläin-
suojeluyhdistys» («*Norsk Kvindeforening for Dyrenes beskyt-
telse*»). — Naisia on toimihenkilöinä Kristianian rauhanyhdis-
tyksessä, Norjan kotiteollisuusyhdistyksessä, Norjan taide- ja
teollisuusyhdistyksessä, raittius- ja nuorisoyhdistyksissä, lasten
työkodeissa, kuurojen yhdistyksessä, Kristianian työläisopistossa,
palvelijatyhdistyksessä, opettajattarien avustusyhdistyksessä, yli-
oppilaiden yhdistyksessä vapaata opetusta varten y. m.

Maaseudulla on suuri joukko hyväntekeväisyisyhdistyksiä,
joita naiset osaksi tai kokonaan johtavat. Sellaisia ovat esim.
»Drammenin lastenkoti» («*Pleiestiftelsen i Drammen*»), jonka
v. 1878 perusti ja vieläkin johtaa Svenda Holst. Vuonna 1905
oli 220 lasta saanut opetuksensa kodissa, jossa yhtäikaa voi-
daan pitää viidettäkymmentä lasta. He oleskelevat 10—11
vuotta laitoksessa, jossa heitä kasvatetaan hyödyllisiksi yhteis-
kunnan jäseniksi.

Ennen on mainittu että 1700-luvulla perustettiin erään-
laisia kansakouluja, joissa lukkari paikkakunnan lapsia opetti.
Nämät koulut pysyivät suurimmaksi osaksi muuttumattomina
aina vuoteen 1850, jolloin koulujen johtokunnat saivat oikeu-

**Naiskasva-
tus.*)**

*) Der Stand der Frauenbildung in Norwegen. Von Direktor Olaf Berg. 1902. — Norske Kvinders retslige og sociale Stilling af Gina Krog. Kristiania 1893. — Landslaerindemødet i Kristiania 1900. — Norden 1902. — »Nylaende». — Rouva Ullmanin kirjoitus »Kvinden og Samfundetissa» 1891. — »Nyt Tidsskrift» 1844 y. m.

den kunnallishallituksen myönnytyksellä perustaa erityisiä käsityökouluja tytöille. Tähän oli seuraava kansakoulukomitean lausuma (v. 1858) antanut aiheen: »Ei tarvitse erityisesti huomauttaa kuinka tärkeä naissivistys on yhteiskunnalle. Kokemus osoittaa liiankin usein että naisen laiminlyöty kasvatus voipi perheelle ja senkautta yhteiskunnalle tuottaa onnettomuutta. Että käsityökouluja pidetään sopivana keinona naissivistyksen kohottamiseksi selviää siitä, että nämät koulut maissa, missä opetus on korkeimmalla kannalla, ovat erityisen huolenpidon esineinä.»

Siitä asti kuin koulupakko astui voimaan v. 1827, tehtiin työtökin saman määräyksen alaisiksi, ja he ovat siis kansakoulun oppiaineissa nauttineet samaa opetusta kuin pojat. Maalla opetetaan tyttöjä ja poikia tavallisesti yhdessä, kaupungeissa eivät kansakoulut yleensä ole yhteiskouluja. Oppiaika ja oppiaineet ovat molemmille sukupuolille samoja, paitsi että pojilla on veistoa ja tytöillä käsitöitä, sekä että jälkimäisillä koulun ylemmillä luokilla on ruuanlaitto ja kotitalousoppi vapaaehtoisena aineena. Vuonna 1900 oli 12:een Kristianian 16:sta kansakoulusta järjestetty koulukeittiö. Opetus käsittää, paitsi ruuanlaittoa, leipomista ja jonkun verran talousoppia, myöskin pientenlasten- ja sairashoidon ensi alkeet sekä kodin kirjanpitoa. Neiti Helga Helgesen on, toimiessaan tällä alalla, suorittanut kauniin ja siunausta tuottavan työn, ja koulukeittoate leviää yhä enemmän maaseudullakin. Vuonna 1898 oli Norjan maa-laiskansakouluissa 255,162 lasta; kaupunkien kansakouluissa 36,370 tyttöä (36,943 poikaa); kiertokouluissa oli 3,898 lasta. Samana vuonna oli 192 kansakoulun jatkoluokkaa, joissa oli 800 naisoppilasta (1,915 miesoppilasta), jonka ohella vanhempia oppilaita varten perustetuissa 406:ssa iltakoulussa annettiin opetusta 2,019 naiselle (4,168 miehelle). Paitsi jatkoluokkain käsityöntunteja on opetus näissä kouluissa yhteinen. Jokaisessa maan 18:ssa ammissa on kansanopistoja tai myöskin n. s. amtin-kouluja, joiden opetusohjelmat eivät suuresti toisistaan erii. Useimmat niistä ovat valtion perustamia tai nauttivat valtioapua. Toiset ovat yhteiskouluja, toiset joko miehiä tai naisia varten;

kaikissa saavat edelliset harjaantua maanviljelykseen ja jälkimäiset käsitöihin ja taloudenhoitoon, samalla kuin he saavat teoretista opetusta. Oppikurssi kestää tavallisesti 6—8 kuukautta. Vuonna 1898—99 oli olemassa 44 kansanopistoa ja amtinkoulua, joissa yhteensä oli 856 naisoppilasta (1,131 miesoppilasta).

Alkeisoppilaitokset tyttöjä varten ovat oikeastaan peräisin 19:nnen vuosisadan jälkimäiseltä puoliskolta. Naisoppilaita ei otettu vastaan katedraalikouluihin, jotka vuosisadan alussa olivat ainoat olemassa olevat ylemmät oppilaitokset. Useimmiten oli tosin tytöillä pääsy kaupunkien n. s. reali- ja porvarikouluihin, joita vuonna 1840 oli 20. Kuitenkin oli naisoppilaiden luku näissä ainoastaan 121 (poikain 785). Sivistyneiden perheiden tyttäret saivat kasvatuksensa joko kodeissaan kotiopettajattarien johdolla taikka yksityisissä pensioneissa. Näitä omistivat useimmiten ulkomaalaiset, ja niissä saivat oppilait, perehtyen etupäässä kieliin, soitantoon y. m. s., siihen aikaan naisille tavallisen sivistysmäärän. Suurena edistysaskeleena pidettiin Hartvig Nissenin Kristianiassa avaamaa tyttökoulua, jota varten oli laadittu todellinen suunnitelma määrättyine ohjelmineen. Sen päämäärä ei tosin ollut kovin korkealle asetettu, mutta koulussa vallitsi varma kurinpito, ja henki oli hyvä.

Vuonna 1884 oli olemassa 70 ylempää tyttökoulua, joista 21 oli kuntien ylläpitämää. Mutta vaikka nämä laitokset johonkin määrin koettivat aikaansa seurata, ei niitä lähimainkaan voinut, ei lukuun eikä etevyyteen katsoen, verrata poikakouluihin. Niinpä lausuikin kirkollisministeriö vuonna 1883 julkaisemassaan kiertokirjeessä: »Samalla kuin poikakoulut ovat pitkäaikaisen yhteistyön tulos, jonkatähden niillä on ominaisena tunnusmerkkinä opetuksen metodien, laajuuden ja päämäärän yhdenmukaisuus, ovat tyttökoulut, yksityisinä kouluina ollen, kehittyneet riippumattomina toisistaan ja monessa suhteessa paikallisten tarpeiden ja subjektiivisten käsitystapojen mukaan.» Jo ennenkin, nimittäin kirkollisministeriön koulutilastossa v:lta 1875, huomautetaan kuinka laimeata huolenpito naispuolisen nuorison korkeammasta koulunopetuksesta on ollut, ei ainoas-

taan valtion, vaan myöskin lähimpäin asianosaisten, kuntien puolelta, ja kuinka ala-arvoisiin opettajavoimiin tyttökoulujen usein on ollut tyytyminen.

Herra H. E. Berner kirjoitti v. 1884 »Nyt Tidskriftissä»:

— — »Mikä korkeampi valtioviisaus se vaatinee että tyttärien opetus ei saisi olla yhtä hyvä kuin poikien, kuin veljien? Me saamme joka päivä uusia todistuksia siitä, että valtio melkein yksinomaan huolehtii poikien korkeampaa opetusta, mutta välinpitämättömyydellä katselee tyttöjen koulusivistystä. Naisten täytyy verojen ja koulumaksujen muodossa ottaa osaa poikakoulujen ylläpitämiseen, mutta tyttökouluille ei valtio maksa äyriäkään. Ja kuitenkin, mikä ajatus on luonnollisempi kuin se, että tyttö- ja poikakoulujen tehtävä olisi sama: kasvattaa ihmisiä, yksilön ja yhteiskunnan eduksi kehittää jokaisen synnynnäiset taipumukset hyvään. Suurkäräjakeskusteluissa (v. 1878), jotka koskivat erityistä keskikoulututkintoa tytöille, lausui Johan Sverdrup: »Itse teossa pitäisi miehen ja naisen henkisen kehityksen niin vähän kuin mahdollista olla erilainen. Ei ole oikeata ylimalkaisin sanoin puhua »sydämenpuolesta» ja »järjenpuolesta», joista toinen muka kuuluu toiselle, toinen toiselle sukupuolelle. Sydämen ja älyn kehitys ovat molemmille yhtä tärkeät; totuuteen on pyrittävä.»

Yhä edelleen piti valtio tyttökouluja lapsipuolen asemassa; vuonna 1900 ei ollut ainoatakaan valtioapua nauttivaa sellaista, kahdella oli apuraha kunnalta, yksi (Trondhjemissa) eli omien rahastojensa varassa. Vuonna 1878 saivat tyttökoulut oikeuden panna toimeen julkisen keskikoulututkinnon; näiden koulujen kurssi oli 1869 vuoden lain mukaan kuusivuotinen, ja niihin pääsi valmistavasta koulusta, jolla oli kolme luokkaa. Keskikoulu johti kimnasiin, jonka oppiaika oli kolme vuotta, ja joka valmisti oppilaansa yliopistoon. Nyt saivat tyttökoulut oikeuden seurata tätä keskikoulukurssia sekä panna toimeen saman tutkinnon kuin mainitut oppilaitokset. Vuoteen 1896 oli kuitenkin matematiikan oppimäärä tyttökouluissa lyhyempi kuin keskikouluissa. Nyttemmin, alkaen mainitusta vuodesta, on keskikouluissa nelivuotinen kurssi, joka on kansakoulun

toisen osaston jatkona; kuitenkin saavat tyttökoulut — Kristianian kolmen suurimman tyttökoulun kääntynyt anomuksella ministeriön puoleen — lisätä oppiaikaansa yhden vuoden.

Sitten v. 1896 on tytöillä pääsy kaikkiin valtion ja kunnan alkeisoppilaitoksiin. Kun vuosimaksu näissä on paljoo pienempi kuin yksityiskouluissa, on useiden tyttökoulujen, etenkin pienemmällä paikkakunnilla sijaitsevien, täytynyt lakkauttaa toimensa, syystä että eivät ole voineet epätasaista kilpailua ylläpitää. Vuonna 1900 ilmoitettiin keskkoulututkintoon 1,252 poikaa ja 797 tyttöä, joista 1,151 poikaa ja 778 tyttöä hyväksyttiin. V. 1898—99 oli 14 valtionkoulua, joihin kuului keskkoulu ynnä kinnasi, ja 41 kunnan ylläpitämää, valtion kannattamaa keskkoulu. Kaikki ovat velvolliset ottamaan oppilaksi sekä tyttöjä että poikia. Sitäpaitsi on olemassa 8 yksityistä keskkoulu kinnaseineen, joista 2 on yhteiskoulu, 1 kunnan, ilman valtioapua ylläpitämä tyttökoulu ja 21 yksityistä keskkoulu, joista 15 tyttö- ja 4 yhteiskoulu. Mainittuna vuonna oli 14 valtionkoulussa yhteensä ainoastaan 145 tyttöä, samalla kuin kuntien ylläpitämissä kouluissa oli 1,834 ja yksityisissä yhteiskouluissa 591 tyttöä, kunnallisissa tyttökouluissa 150 ja yksityisissä tyttökouluissa 3,254 oppilasta. Tämän lisäksi on muutamia yksityisiä yhteis- ja tyttökouluja, joilla ei ole oikeutta panna toimeen keskkoulututkintoa. V. 1898—99 oli kaikkiaan 4,358 tyttöä saanut opetuksensa yhteiskouluissa ja 4,472 tyttökouluissa.

Useat yksityiset yhteiskoulut ovat erittäin etevä, kuten rouva Ragna Nielsenin täydellinen yliopistoon johtava oppilaitos Kristianiassa. Samoin monet yksityiset ylempät tyttökoulut, niiden joukossa Olav Bergin, Nissenin ja Berlen oppilaitokset, kaikki mainitussa kaupungissa. Sitä seikkaa, että ilman muuta poikakoulut avattiin myöskin tytöille, katsellaan monella taholla epäillen, syystä että arvellaan eräiden tärkeiden, uudistukselle välttämättömän tarpeellisten toimenpiteiden jääneen sikseen. Me esitämme tässä muutamia asiaa koskevia, mies- ja naispuolisten pedagoogien antamia lausuntoja. P. Voss kirjoittaa 1902 »Nordenissa»:

— »Norjan ylempät alkeiskoulut ovat periaatteen puolesta järjestetyt yhteiskouluiksi. Tästä on seurauksena että keskikouluja saattaa olla monella paikkakunnalla, jotka muuten jäisivät ylempää oppilaitosta vaille. Yhteisopetus lähentää koulua ja kotia, kun perheen kaikki lapset pääsevät samaan oppilaitokseen, jonka kautta vuorovaikutus kodin ja koulun välillä vilkastuu. Mutta tarpeellisina aineksina yhteiskoulussa eivät ole ainoastaan pojat ja tytöt, vaan myöskin opettajat ja opettajattaret. Ja kuitenkin ei vielä ole tehty mitään opettajattarien ja naistarkastajien valmistamiseksi yhteiskouluhin. Etenkin senjälkeen kuin tästä koulumuodosta on tullut kansallislaitos, on anteeksiantamatonta kauemmin kädet ristissä jättäytyä sattuman varaan.»

— »Yhteiskoulu, semmoisena kuin se meillä valtion ja kunnan ylläpitämänä esiintyy — lausuttiin »Yleisen opettajatyhdistyksen» kokouksessa vuonna 1900 — on sopimaton tyttöjen kasvatuslaitokseksi. Kun ottaa huomioon kuinka nämät koulut saivat alkunsa, niin ei kukaan voi ihmetellä että niin on asian laita, sillä yhteiskouluja ei suinkaan perustettu siinä tarkoituksessa, että tytöt saisivat kelvollisia kouluja. Useimmissa kaupungeissa oli hyviä tyttökouluja, usein yhtä hyviä tai parempia kuin poikakoulut. Mutta viimeainitut kalliimpine opettajavoimineen ja harvalukuisine oppilaineen tulivat valtiolle ja kunnalle liian kalliiksi, ja siksi täydennettiin luokat tytöillä — poikakoulujen taloudellisen aseman parantamiseksi. Yksi tai korkeintaan kaksi naisopettajaa otettiin koulun palvelukseen. Meillä on 49 valtion tai kunnan ylläpitämää yhteiskoulua; niistä on 36 koulussa ainoastaan yksi opettajatar, 3:ssa ei ole yhtään vakinaista naisopettajaa, 8:ssä on kaksi, yhdessä on kolme ja ainoastaan yhdessä ainoassa koulussa on neljä opettajattarta. Nyt oli yhteiskoulu valmis. Mutta siksi eivät yhteiskoulumme vielä tänäkään päivänä ole muuta kuin poikakouluja, jotka on avattu tytöille, ilman että niitä olisi uudestaan järjestetty heidän etujaan silmällä pitäen. Jos asianlaita olisi ollut päinvastainen, jos poikakoulut olisi lakkautettu ja pojat pakoitettu siirtymään tyttökouluihin, joissa heidän kehi-

tyksensä olisi ollut uskottuna yksinomaan naisopettajien käsiin, mikä tavaton vastustus olisikaan tätä toimenpidettä miesten puolelta kohdannut! Mutta nyt täytyy niiden tyttöjen, jotka tahtovat saavuttaa suuremman tietomäärän kuin kansakoulujen tarjoaman, kaikkialla maassamme melkein yksinomaan olla miesten vaikutuksen ja johdon alaisina yhdennestätoista ikävuodestaan ylöspäin. Juuri niinä vuosina, jolloin tunne-elämä tytöissä kehittyy voimakkaimmin, ei tulla ollenkaan ottamaan huomioon tätä puolta heidän sielunelämäänsä, sillä ei kukaan mies, olkoon hän kuinka hyvä, etevä ja tietorikas tahansa, voi auttaa tyttöä kehittämään tunne-elämänsä terveeksi ja voimakkaaksi.»

Toinen opettajatar, neiti Randers, lausui samassa tilaisuudessa: »Yhteiskoulun ensi aikoina puhuttiin niin kauniisti että koulu oli kuvastava kotia, veljet ja sisaret kun istuisivat vierekkäin samalla penkillä y. m. Yhteiskoulu tulisi kodin kasvatukselle avuksi, olisi sille jatkona, ja sen tulisi siksi mahdollisimman suuressa määrin olla tämän kaltainen. Saattoiko silloin aavistaa että ajateltiin kotia ilman äitiä, ilman naisen johtavaa henkeä! Kotia, joka oli perustettu yksinomaan poikien tarpeita silmällä pitäen, — kotia, jossa miehinen aines oli yksinvaltiaana? Kuinka olisi rohjettu piirtää sellaista kodin irvikuvaa? Ja kuitenkin on yhteiskoulujen suhteen menetelty juuri niin — naiset on suljettu niistä pois.»

Vuonna 1879 järjesti Kristianian kaupungin ylläpitämä *Ylempi kauppaopisto* kauppa-alaan kuuluvissa aineissa iltapäiväkurssin naisille. Tämä kurssi on ilahuttavalla tavalla menestynyt, minkä sen yhä kasvava oppilasmäärä osoittaa. Muutamissa muissakin kaupungeissa on naisilla tilaisuus valmistautua kauppa-alalle, ja nyttemmin heillä on pääsy myöskin *Kauppakimnasiin*, jonka kurssi on kaksivuotinen. Käytännöllisten koulujen alalta voipi edelleen mainita että *Taide- ja teollisuuskoulu* Kristianiassa on avoinna miehille ja naisille, sekä että eri osissa maata on valtion avustamia *teollisuuskouluja naisille*. Sitäpaitsi on sellaisiakin, jotka eivät nauti valtioapua. Maanviljelyskoulut, Kristianian, Bergenin ja Trondhjemmin tek-

nilliset koulut, kuntien teknilliset iltakoulut y. m. laitokset ovat miehille tarkoitettuja, mutta sitä ei aina ole koulujen ohjelmissa selvästi lausuttu. *Valtion ylempi maanviljelyskoulu Aasissa* on avoinna naisille, ja vuonna 1905 oli oppilaiden joukossa useita sellaisia.

Eräs seura (»Selskabet for Norges vel») ylläpitää *karjanhoitokouluja* (v. 1901 niitä oli kuusi), joihin naisillakin on pääsy, sekä talousskouluja. Valtion 9:stä *meijerikoulusta* on 7 naisoppilaita varten.

Viime aikoina on perustettu talous- ja ruuanlaittokouluja, joista on mainittava *Drammenin naisasiayhdistyksen ammattikoulu* 1899 ja *Norjan naisasiayhdistyksen ammattikoulu taloudenpitoa varten* Kristianiassa 1900. Drammenin koululla on kuuden kuukauden sisäoppilaskurssi perheenemäntien ja talousskoulunopettajattarien valmistamista varten, kolmen kuukauden kurssi nuorille tytöille sekä iltakursseja työläisnaisille. Kristianian koulu työskentelee kolmessa osastossa. Siinä on viiden kuukauden sisäoppilaskurssi; kolmikuukautinen aamupäiväkurssi ruuanlaitossa, johon liittyy ruokatarjoilu, ruokien, leivän, leivoksien, hillojen y. m. tilauksien toimittaminen; kolmikuukautiset ruuanlaiton iltakurssit työläisten vaimoille ja tyttärille kansakoulujen huoneistoissa (3 tunnin oppiaika kaksi kertaa viikossa) sekä kuuden viikon kurssi palvelijattarille (3 tuntia kaksi kertaa viikossa). Jo v. 1898 pantiin alkuun oppijakso vaatteenompelussa, joka toimii syys- ja kevätkursseina (3 ½ tuntia yhteen jaksoon kolme kertaa viikossa). Vihdoin on kolmikuukautinen liinaompelukurssi (3 ½ tuntia kaksi kertaa viikossa). Koulu nauttii kannatusta valtion ja kunnan puolelta sekä on täydellä syyllä erittäin hyvässä maineessa.

Maaseudullakin on hyviä ja arvossapidettyjä talousskouluja.

Yhdistys »Kotien etu» panee toimeen neljä kuukautta kestäviä lastenhoitokursseja. Oppilaat saavat harjaantua työhön lastenkodeissa, sairaaloissa y. m. sekä saavat opetusta ompelimisessa ja lapsille sopivien ruokien valmistamisessa.

Vanhempina aikoina ei naisilla ollut mitään ammattioikeuksia, joten he saattoivat harjoittaa ainoastaan muutamia vähäpätöisiä elinkeinoja. Seitsemännellätoista sataluvulla perus-

Nainen käytännöllisillä työaloilla.

tettiin Norjassa alunathtaita, ja vuonna 1790 oli sellaisessa laitoksessa Kristianiassa 12 naispuolista työntekijää. Nuuskan jauhaminen ja valmistaminen oli aina naisten työnä; myöskin tapasivat köyhät naiset, kun ei ollut lihamyymälöitä, aamuisin kuljettaa selässään lihakappaleita talosta taloon tarjoten niitä kaupaksi. Vuonna 1743 omisti Kristianian ainoan kirjapainon eräs nainen, leskivaimo Ambjørg Maria Jensintytär Hobro. Naisten palkoista tähän aikaan voipi saada käsityksen, kun kuulee että erään ylhäisen perheen palvelijattarilla oli 6—17 riksiä vuosipalkkaa.

Leskivaimot, joiden miehet olivat ammatteja harjoittaneet, tapasivat saada luvan jatkaa heidän tointaan. Eräs laki v:ltä 1839 sisältää siitä erityisen säännöksen, mutta siinä määrättiin myöskin että naimattomat, yli 20 vuoden olevat naiset, jotka olivat puheenalaisessa ammatissa taitavia tai olivat kivullosia, »niin että he todistettavasti eivät voineet itseään muulla tavoin elättää», saattoivat maistraatilta saada oikeuden harjoittaa ammattia ilman kisällin apua. V. 1866 saivat leskivaimot ja 21 vuotta täyttäneet naimattomat naiset oikeuden erityisestä hakemuksesta harjoittaa käsiteollisuutta, ja v. 1894 vihdoinkin saivat naiset kauppan ja teollisuuden alalla samat oikeudet kuin miehet. Sittemmin on naisia siirtynyt näille työaloille, mutta ei erittäin lukuisasti, suurteollisuus kun ei tähän asti ole Norjassa voittanut kovin suurta alaa. Niin mainitsee esimerkiksi 1891 vuoden tilasto maanviljelyksessä toimivia naisia olevan 85,517, pienessä teollisuudessa (kehruu, kankaan kudonta, vaatteiden pesu, ompelu) 37,901, samalla kuin tehtaissa oli työläisinä 7,805 ja työpajoissa 4,303 naista.

Vuoden 1895 tilasto osoittaa naispuolisia tehtaalaisia olevan eri aloilla seuraavat määrät:

	18 vuotta täyttäneitä naisia, alle	Tyttöjä 18 vuoden.
Saven y. m. maalajien jalostus	476	60
Metalliteollisuus	389	77
Koneiden, työkalujen ja -aseiden sekä kuljetusneuvojen valmistus	19	1
Kemiallinen teollisuus	535	132
Lämmitys- ja valaistustarpeiden, öljyjen y. m. valmistus	45	1
Kutomateollisuus	4,955	429
Paperi-, nahka- ja kumiteollisuus y. m.	867	128
Puutavarain valmistus	78	18
Ravinto- ja nautintoaineiden valmistus..	1,451	331
Vaatetustavarain valmistus	1,155	88
Graafillinen teollisuus	54	15
Sellaisten tuotteiden valmistus, jotka eivät kuulu näihin ryhmiin tai kuuluvat useampiin niistä.....	39	14
	Yhteensä 10,073	1,124

Vuotta 1899 koskeva tilasto ilmoittaa tehdastyössä olevan naisia 14,660 eli 18,5 $\%$, työpajoissa ja pienessä teollisuudessa 12,400.

Vuosina 1897—98 pantiin Kristianiassa toimeen ompelimoiden ja »ompelutupien» tarkastus, jonka tulokset terveystarkastusinspehtori sitten julkaisi. Kaikkiaan oli tarkastettu 203 ompelimoa, jotka pitivät työssä 1,771 ompelijatarta (huoneiden luku oli 283). Tähän on kuitenkin laskettu muitakin ammattaitoja kuin ompelu, nk. esim. turkkurin-, hattu-, kureliivi-, kappa-, öljyvaateliikkeitä y. m., missä naisia on työssä. Kaikkein useimmat näistä liikkeistä ovat aivan pieniä, ja niitä omistavat ja johtavat naiset, muutamia harvoja isompia, nk. esim. kappa-, liina- ja pukuompelimoja omistavat ja johtavat miehet. Pienet liikkeet ovat tavallansa jonkinmoista kotiteollisuutta, sillä huone, joka yöllä on makuusuojana ja päivällä ruokailuhuoneena, saapi myöskin palvella ompelimonaa. Suuremmat ovat tehtaantapaisia, sillä usein käytetään koneita. Tarkastettujen työpaikkojen puhtaudesta mainitaan että naispuoliset työntekijät ylipäänsä ovat siistimmät kuin miehiset, sekä että

epäsiisteys on huomattavampi isommissa, koneita käyttävissä liikkeissä kuin pienemmissä. Työaika on keskimäärin klo 8—8 tai klo 7—7, siitä poisluettuna 1 $\frac{1}{2}$ tunnin päivällislepö ynnä $\frac{1}{2}$ tunnin loma-aika aamupäivällä ja saman verran iltapäivällä kahvin ja voileivän nauttimista varten. Useimmat ompelijattaret pienissä liikkeissä eivät kuitenkaan tee työtä herkeämättä koko aikaa, vaan saanevat he tehdä työtään sangen levollisesti ja tasaisesti, ponnistamatta liiaksi ruumiin- tai sielunvoimiaan. Suurissa tehtaissa sitävastoin, missä niin sanoaksemme toinen ratas liittyy toiseen, vaaditaan usein sangen suurta voimaponnistusta ja tarkkaavaisuutta. Yksi ompelijattarien aseman suurimpia vaikeuksia, joka sitäpaitsi ei helpolla ole autettavissa, on n. s. sesonkityö. Kiiireimmäksi työajaksi otetaan suurempi määrä työntekijöitä, kuin mihin liikkeellä on tilaa, huoneet ahdetaan liian täyteen, ilma pilaantuu, ja lisäksi pidennetään työaika. Palkat ovat tosin koroitettuja, mutta tämä aika vaikuttaa kuitenkin tavallisesti kovin epäedullisesti työntekijättärien terveyteen. Sitäpaitsi suuri joukko heistä jää kauaksi aikaa työttömäksi, kun sesonki on ohii, tai on heillä työtä vaan puoleksi päivää. Tarkastuksen jälkeen julkaistut taulut osoittavat että kappapelijat voivat ansaita korkeimman keskimääräisen viikkopalkan eli 10 kruunua 30 äyriä; ylin viikkopalkka on 15 kr., alin 6 kr. Senjälkeen tulevat herrainvaatteiden ompelijat, joilla on keskimääräisenä viikkopalkkana 9: 90, ylimpänä ja alimpana 23: ja 4:; kuitenkin huomautetaan että oikeastaan suhde lienee päinvastainen, nimittäin että viime-mainituilla työntekijöillä on kaikista ompelijattarista parhaimmat tulot. Parhaiten naiset ansaitsevat, kun he tekevät kappaletyötä räätälintyöpajoissa mestarin ja kisällien välillä sovitun tariffin mukaan, sekä tehdessään työtä tehtaissa, missä valmistetaan yksinkertaisia vaatteita. Eräissä hienommissa pukuompelimoissa on keskimääräinen viikkopalkka 9: 29, ylin 17:, alin 5:; turkisliikkeissä 9: 02, 19: ja 4:; liinavaateompelimoissa 8: 35, 15: ja 4:; hansikasliikkeissä 7: 79, 20: ja 4:; muoti- ja hattuliikkeissä on apulaisilla tavallisesti kuukauspalkka, joka vaihtelee 20 ja 70 kruunun välillä; johtajatar saa 70—100 kruunua. Huonoimmin

palkattuja ovat halpojen kappa- ja pukuliikkeiden ompelijattaret, joiden tulot ovat 7: 22, 15: ja 4: 50. Näitä numeroja tuopi tarkastaja kuitenkin esille johonkin määrin empien, koska muutamilla työntekijättärillä lienee paitsi viikkopalkkaansa ruoka ja asunto, jonkatähden aivan paikkansa pitävä yleiskatsaus ei ole mahdollinen.

Ylipäätään osoittivat tutkimukset että suuri osa pienissä liikkeissä palvelevista ompelijattarista elää paremmissa oloissa kuin tehdasnaiset. Usein vallitsee työnantajain ja työntekijättärien välillä tuttavallinen ja ystävällinen suhde; edellinen tarjoaa kahvia aamu- ja iltapäivisin, ja jos joku tyttö on sairas tai kivulloinen, koetetaan häntä säästää. Toiselta puolen tytöt eivät pidä siitä niin tarkkaa lukua, vaikka kiireimpään aikaan istuisivatkin työssä vähän kauemmin. Sellaiset olot, joissa sydän ainakin johonkin määrin pääsee mukaan työhön, vaikuttavat, jollei juuri virkistävästi ruumiiseen ja sieluun, kuitenkin vähemmän kuluttavasti kuin tehdasmaisesti tehty työ, paitsi sitä, että viimemainittu paljoo enemmän jännittää tarkkaavaisuutta. Ompelijat olivatkin yleensä hyvällä mielellä, ja ainoana valituksen aiheena oli heillä niukat palkat. Epäilemättä on kuitenkin ompelimon omistaja usein huonommassa asemassa kuin työntekijä. Hän on ehkä ollut hyvä ompelija, mutta hänellä ei ole tällaisen liikkeen vaatimaa johtavaa kykyä, taikka on hän naimisissa ja monen lapsen äiti, ja niin laajaan ja monipuoliseen toimintaan ei riitä hänen älynsä eivätkä hänen ruumiinvoimiansakaan.

Ilahuttava edistysaskel on että ompelijattaret voivat hakea 200—400 kruunun suuruisia stipendejä, joita sisäasiainministeriö jakelee; apurahan saaja on oikeutettu itse määräämään millä paikkakunnalla hän tahtoo oleskella oppiaikanaan. Stipendin saamiseksi vaaditaan todistus, että asianomainen on ammatissaan taitava.

Kristianiassa lienee noin 200—400 naista työssä hattutehtaissa. Heillä on toimenä villojen peseminen, vanuttaminen ja huovaksi vatvominen, he reunustavat huopahattuja sekä ompelevat ja painavat sileiksi olkipalmikkoja. Silkkinnukkahattujen valmistus, samoinkuin huopahattujen muodostaminen ja värjäys

on miesten toimenä. Ne työläisnaiset, jotka vanuttavat hatuja, kantavat palkkaa 8 kruunua viikossa, hatunreunustajat voivat, jos ovat näppäriä, ansaita 3 kr. 60 äyriä päivässä, hatunomelijat 12—14 kr. viikossa. Olkihattujen valmistajat ansaitsevat sesonkiaikoina 20 kr. viikossa; alin viikkotulo on 10 kr.

Norjan naisten koti- ja taideteollisuus on saavuttanut ihailua monessa näyttelyssä, viimeiseksi vuonna 1900 Parisissa, jossa se herätti huomiota siinä määrin, että kuuluisat taidearvostelijat sille omistivat kirjoituksia. Etenkin ovat gobeliinit saavuttaneet maineen erinomaisista väriyhdistyksistään ja aiheistaan sekä ihmeteltävästä kutomateknikastaan. Rouvat Frida Hansen, Sigrim Munthe, Randi Blehr, muita mainitsematta, ovat tällä alalla toimineet erittäin ansiokkaasti.

Muilta työaloilta mainittakoon että neiti Anne Næss, ensimmäinen naispuolinen kelloseppä, sai kellosepän ammattioikeudet v. 1902. Vuodesta 1903 on Drammenissa naispuolinen kelloseppä, joka tekee hyvää työtä, ja jota pidetään erittäin taitavana. Vuonna 1896 avasi neiti Marie Hansen kirjansitomoni, jossa 1898 oli 12 naista työntekijöinä. Nytemmin on naisia kirjansitojina Kristianiassa neljä, Drammenissa yksi. Useimmat tätä ammattia harjoittavat naiset eivät suorita määrättyä oppikurssia, vaan jäävät puolitiehen. Heitä käytetään sentähden etupäässä toimittamaan koneellisempaa työtä, niin kuin nitomista, taittamista, liisteröimistä y. m.

Ulkotyöntekijöistä on kalanperkaajattarilla länsirannikon merikaupungeissa huomattava sija. Bergenissä alkaa sillinkalastuksen aikana mainittu työ klo 7 aamulla kestäen klo 7:ään i. p.; päivällisaikaan on tunnin loma. Mutta jos kiireellisiä tilauksia saapuu, ovat ne heti toimitettavat. Koska sillinperkuu kuuluu sesonkiammatteihin, — s. o. ainoastaan määrättyyn vuodenaikaan harjoitettaviin — ei palkkaa makseta päivän mukaan. Työntekijättäret jaetaan ryhmiin, kolme kussakin, ja nämät jakavat tulot keskenään. Maksu lasketaan tynnyrin mukaan ja on erilainen riippuen kalan suuruudesta ja siitä käsiteltävästä, minkä se vaatii. Riiviin ladottu silli tuottaa per-

kuusta 3 kr. 50 tynnyriltä, suursillistä maksetaan tynnyriltä 1 kr. 75—2 kr. 50. Työntekijä ansaitsee siis korkeintaan 13 kruunua viikossa. Turskanperkaamisesta maksetaan enemmän. Ylipäätään on kalanperkuu sivutoimi, jota harjoitetaan niihin aikoihin, jolloin »silli tulee». Silloin useimmat paikkakunnan naiset 70-vuotiaasta alkaen aina 15-vuotiseen, ovat tässä toimessa mukana, vaikka heillä väliaikoina, »kuolleen» kalastus-sesongin kestäessä on muuta työtä.

Naispuoliset kauppa-apulaiset*) saavat keskimäärin 45 kr. kuukaudessa, mutta palkka on kovin vaihteleva: alkaville 20 kr., aniharvoin, tietysti vaan taitaville ja harjaantuneille, 100 kr. Kassanhoitajattarilla on keskimäärin 40 kr., mutta heidän palkkansa voivat olla myöskin kovin alhaisia, aina 15 kruunuun saakka, eivätkä ne koskaan kohoa 80 kr. korkeammalle. Ainoastaan poikkeustapauksissa käytetään naisia kauppamatkustajina. Liikemiesten konttoreissa, yksityispankeissa ja vakuutuskonttoreissa palveleville naisille maksetaan 500—600 kruunusta (vasta-alkajille) ylöspäin, niin että vuosipalkka yksityistapauksissa voipi kohota 1,800 kruunuun. Norjan tilastossa on pääryhmässä kauppa ja rahaliike naisten luku 9,060. Kysyttäessä antoivat useiden yksityispankkien johtajat vuonna 1901 täyden ja ehdottoman tunnustuksensa naisten työlle. Muutamissa haarakonttoreissa on kassanhoitajattarilla sama palkka kuin miehisellä kirjanpitäjällä, noin 1,200 kr. 3—4 tunnin työstä päivässä; pääkonttorin alikassanhoitajattaret voivat päästä 1,500 kruunuun 4 tunnin aamupäivätyöstä. Yleensä oli tultu siihen kokemukseen, että joskin terveydentila herrojen joukossa oli parempi kuin naisten, niin äly ja työkyky taas riippuivat yksinomaan yksilöstä. Pankeissa on ollut naisvirka-lijointa, jotka ovat pystyneet tekemään työtä kahden puolesta. Hermostuttaviin toimiin sopivat miehet empimättä paremmin, naiset näyttävät helpommin voivan kestää yksitoikkoista, kone- maista työtä, jota he yleensä suorittavat erittäin täsmällisesti.**)

*) Tiedonannot vuodelta 1891.

***) Katso Ruotsia käsittelevää lukua »Nainen käytöllisillä aloilla».

Ennen oli apteekarinleskellä oikeus miehensä kuoltua pitää apteekia edelleen sillä ehdolla, että liikettä johti tutkinonsuorittanut apteekari. Vuonna 1877 lakkautettiin tämä oikeus; kuitenkin saattoi kuningas erityisestä hakemuksesta myöntää leskelle tai pesälle oikeuden 5—10 vuotta eteenpäin pitää sitä hallussaan. Mutta 1884 saivat naiset oikeuden itse avata ja johtaa apteekiliikettä, jos täyttävät ne ehdot, mitkä laki miehille tällä alalla asettaa. Myöskin naimisissa oleva nainen voi harjoittaa omaa apteekiliikettä, jos hän itse hallitsee omaisuuttaan. Naisten, jotka tahtovat päästä apteekioppilaiksi, tulee suorittaa samat tutkinnot, mitkä ovat miehille määrätty. Vuonna 1893 oli 8 naista suorittanut apteekiapulaisentutkinnon.

Sairaanhoidajattarien valmistus ei vuoteen 1893 ollut erityisesti järjestetty; ainoastaan silloin tällöin tarpeen vaatiessa pantiin toimeen kurssit valtionhospitaalissa Kristianiassa tai diakonissalaitoksessa. Mutta mainittuna vuonna perustettiin punaisen ristin Norjan osasto, jonka tehtäviin myöskin kuului säännöllisten sairaanhoidajakurssien toimeenpaneminen. Nytemmin voivat naiset valmistua tälle alalle »Norjan naisten terveydenhoitoyhdistyksessä» sekä metodistien toimesta (Betania) ynnä katolisten sisarten ja »harmaasisarten» luona (kurssi läpikäydään Breslaussa).

Vuonna 1818 toimeenpantiin ensimmäinen oppikurssi kättilöille, mutta vasta 1854 avattiin pysyvä oppilaitos tätä tarkoitusta varten Kristianiassa; Bergeniin perustettiin samallinen 1861. Vuonna 1900 suoritti 60 kättilöä näistä laitoksista päästötutkinnon; kättilöjen luku koko maassa oli 1,144.

Norjan kultuurielämässä viime vuosikymmeninä havaittava henkinen valppaus ei luonnollisesti ole voinut olla vaikuttamatta naisiin. Tässä voimme kuitenkin antaa ainoastaan muutamia viittauksia heidän toiminnastaan taiteen ja kirjallisuuden alalla, joka sekin osaltaan usein tuntuvasti on tehnyt Norjan nimen tunnetuksi ulkomailla. Kun naispuolisia säveltäjiä mainitaan, tulevat norjalaiset säveltäjät ensi sijaan. Rouva Agathe Backer-Gröndahlin sävellysten maine on levinnyt kauas ulkopuolelle hänen synnyinmaataan; nuorempien joukossa on

**Nainen oppi-
neilla urilla
ja muilla
työaloilla.**

Mon Schjelderup etevä. Naisten näyttelyssä Köpenhaminassa oli musiikkiosastossa noin 50 norjalaisen naisen sävellyksiä. Näyttämötaiteen alalla on mainittavana taiteilijoita semmoisia kuin Sofie Parelus, Lucie Wolff ja Johanne Dybvad. Maalajista mainitaan Kitty Kielland, Harriet Backer, Asta Nørregaard, Leis Schjelderup, Mimi Falsen, Cathrine Heyerdahl, Juliane Langberg, Topsy Jebe, Ragnhild Thrane, Anna Diriks y. m. Rouva Finne Døvre on kuvanveistäjä. Kirjailijoista on Alvilde Prydz enimmäen tunnettu ulkopuolella kotimaataan taiteellisesti hienoista ja kuitenkin voimakkaista kuvauksistaan. Amalie Skram liikkuu realistis-psykologisen romanin ja novellin alalla. Laura Kielerin (hän oleskelee Tanskassa), Elise Aubertin, Helene Lassenin, Elisabeth Schøyenin, Helene Dickmarin, Charlotte Korenin, Hulda Garborgin, Clara Tschudin y. m. teoksia luetaan paljo heidän kotimaassaan, ovatpa ne tunnettuja koko Skandinaaviassakin.

Opettajaura on verraten kauan ollut naisille avoinna. »Kun alettiin ottaa naisetkin huomioon — kirjoittaa rouva Ullman (Kvinden og Samfundet 1891) — oli koulunopettajan toimi ensimmäinen, missä heitä ruvettiin käyttämään. Mutta se empiminen ja varovaisuus, millä tämä tapahtui, osoittaa kyllin selvästi kuinka mitättömäksi heidän kykynsä arvattiin. Etevässä tyttökoulussa ei koskaan rohjettu pitää naisia opettajina ylempänä kuin toisella luokalla. Henkisesti kypsyyden, tietorikkaiden ja kokeneiden opettajattarien täytyi silloin siirtyä syrjään miesopettajien tieltä. Kun valtio vuonna 1869 otti naisia kansakoulun palvelukseen ja oppikouluihin ruvettiin ottamaan naisopettajia valmistaville luokille, vakuutettiin puheita ja kirjoituksin: »Siihen pojat eivät koskaan tule suostumaan.» Ja sitä pidettiin oikeastaan aivan niinkuin ollakin piti, että pojat eivät sitä kärsisi. Kuinka hyvin opettajattaret työnsä suorittivatkaan, olisi kuitenkin heidän menestymisensä ollut epävarma, ellei taloudellinen näkökohta olisi painanut raskaana vaa'assa. He olivat saatavina pienemmästä palkasta. Ja se ratkaisi asian.» —

Kansakoulun opettajattaret saavat valmistuksensa seminaareissa, joissa opetus on molemmille sukupuolille yhteinen. Oppi-

aika on nyttemmin kolmivuotinen. Valtion ylläpitämiä seminaareja on kuusi, lisäksi on olemassa neljä yksityistä, joista yksi ottaa vastaan ainoastaan naisoppilaita. V. 1898—99 oli valtion seminaareissa 153 naista (miehiä oli 208), yksityisissä 127 naista (222 miestä). Opettajattaria palveli valtion seminaareissa 7 ja yksityisissä 8. Kansakouluissa oli maalla 1,138 opettajatarta ja kaupungeissa 1,216. Seminaarinopettajattarien palkkaedut — he kuuluvat kaikki kolmanteen palkkausluokkaan — ovat 1,300—1,500 kr. ynnä vapaa asunto; kansakoulun naisopettajilla on 600—1,500 kr. (miehillä 800—2,600 kr.) Koulunjohtajan toimi kaupunkien kansakouluissa ei ole naisilta kielletty, mutta tähän asti ei mikään nainen ole sellaista virkaa hoitanut.

Valtion ja kunnan ylläpitämissä, tutkinto-oikeutta nauttivissa 49 alkeisopistossa oli vuonna 1900 vakinaisessa virassa 59 naisopettajaa (240 miesopettajaa). Edellisenä lukuvuonna oli yksityisissä yhteiskouluissa opettajina 43 naista (49 miestä), yksityisissä ylemmissä tyttökouluissa 213 naista (72 miestä). Yhteiskoulujen johtajina oli, yhtä poikkeusta lukuunottamatta, ainoastaan miehiä. Kuudella tutkinto-oikeutta nauttivista tyttökouluista oli naisjohtaja, kuudella miesjohtaja, kolmessa oli sekä mies- että naisjohtaja. Tutkinto-oikeutta vailla olevissa ylemmissä tyttö- ja yhteiskouluissa oli yhteensä 208 naisopettajaa (124 miesopettajaa). Valtionkouluissa on naisopettajain palkka 1,200—1,700 kr. (miehillä on 2,200—4,400 kr. paitsi rehtoreilla, joilla on suuremmat palkat); kuntien ylläpitämissä kouluissa on naisopettajilla sama palkka kuin tuntiopettajilla eli 900—1,700 kr. Yksityiskouluista ei ole olemassa palkkatilastoja; kuitenkin otaksutaan palkkaetujen niissä olevan jotenkin samat kuin kunnallisten koulujen tarjoamat.

Vuonna 1882 saivat naiset oikeuden suorittaa ylioppilastutkinnon. Kaksi vuotta myöhemmin pääsivät he yliopiston tutkintoihin, akadeemisiin arvoihin, lahjoituksiin (legateihin) ja stipendeihin nähden tasa-arvoon miesten kanssa; viimemainitussa suhteessa ainoastaan siinä tapauksessa, että erityiset määräykset eivät ole sitä estämässä. Vuoden 1900 lopussa oli 297

naista suorittanut ylioppilastutkinnon, 1 nainen oli suorittanut teologian kandidaatitutkinnon, 3 lainopillisen, 18 lääketieteen kandidaatin, 2 hist.-filologisen ja 2 fys.-matemaatisen tutkinnon. Vuonna 1891 ehdotti H. E. Berner säädettäväksi naisten pääsyä virkoihin koskevan lain, jota V. A. Wexelsen esitti odelskäräjissä. Ehdotus esiintoi vaatimuksen, että naiset yhtä hyvin kuin miehet pääsisivät virkoihin ja muihin julkisiin toimiin, jos he olivat suorittaneet laissa säädetyt tutkinnot sekä muuten täyttivät näiden virkojen tai toimien omistajille asetetut ehdot. Odelskäräjät päättivät yksimielisesti ja keskustelutta lähettää ehdotuksen hallitukselle. Myöskin 1893 vuoden odelskäräjiin jätettiin samansuuntainen ehdotus, tällä kertaa sen jätti V. Ullman; viimeainitussa oli kuitenkin tehty poikkeus hengellisten virkain suhteen. Käräjät päättivät olla sitä käsittelemättä; saman kohtalon alaiseksi se joutui 1894. H. E. Bernerin tekemää ehdotusta, joka vuonna 1891 jätettiin hallitukselle, käsiteltiin oikeusministeriössä, jonka päällikkö, valtioministeri Hagerup, sitä valmisti. Yleinen asetus naisten oikeudesta päästä virkoihin samoilla ehdoilla kuin miehet olisi, niin arveltiin, liian laajakantoinen, sillä olihan paljo virkoja, joihin naiset eivät sovellu. Luonnollista ja oikeinta oli sentähden että sellainen asetus annettaisiin erikseen kutakin eri virkamiesryhmää varten ja niiden ministeriöiden alotteesta, joiden käskynalaisina asianomaiset virkamiehet olivat. Erityisesti virkoihin nähden lausui oikeusministeriö, lainopillisen tiedekunnan kannattamana, että perustuslain 92 §:n lausetapa: »Norjan kansalainen» tuskin saattoi käsittää naiset, sekä että siis perustuslainmuutos oli tarpeen vaatima, ennenkuin naiset voivat päästä valtion virkoihin. Sentähden olisi ensimmäisille uusien vaalien jälkeen kokoontuville suurkäräjille tehtävä ehdotus, jonka kautta voitaisiin poistaa tämä perustuslain aiheuttama este, niin että naisille avautuisi vapaa pääsy mainitulle uralle. Tämä tapahtuikin, kun vuonna 1901 seuraava lisäysehdotus perustuslain 92 §:ään esitettiin: »Laissa säädetään missä määrin ne naiset, jotka täyttävät perustuslaissa miehille asetetut ehdot, voivat virkoihin päästä. Tämän ehdotuksen hyväksyivät suurkäräjät

yksimielisesti. Vuonna 1905 esitettiin suurkäräjissä ehdotus laiksi koskeva naisten virkoihin pääsyä, mutta se ei saavuttanut enemmistöä. Tämän johdosta panivat »Naisylioppilaiden yhdistys» ja »Norjan naisasiayhdistys» toimeen vastalausekokouksia. Kokouksien päätökset toimitettiin hallitukselle.

Vuonna 1883 nostettiin yliopistossa kysymys naisen oikeudesta valmistautua lääkäriksi samoilla ehdoilla kuin miehille oli säädetty. Lääkeopillinen tiedekunta epäsi ehdotuksen lausuen m. m. huolensa siitä, että »senkautta mahdollisesti Norjan naisten hermosto, tunne-elämä ja naisellisuus joutuisivat kärsimään, jos sellainen oikeus heille myönnettäisiin», jonka tähden tämä ura oli pidettävä heiltä suljettuna. Mutta yksi tiedekunnan jäsenistä, professori S. Heiberg, oli ulkomaanmatkalla ollen estettyä olemasta saapuvilla. Tultuaan kotiin otti hän selkoa asiassa tapahtuneista neuvotteluista, ja päinvastoin kuin virkaveljensä esitti hän syitä ja todistuksia naisen oikeudesta valmistautua lääkäriksi. Hänen lausuntonsa kuului:*) »Niistä muistutuksista, joita tähdätään naisten lääketieteellisiä opintoja vastaan, koskevat useimmin esille tuodut heidän kehittyneempää tunne-elämäänsä, heidän huonompaa älyllistä kykyänsä ja heikompia ruumiinvoimiansa. Yleisenä sääntönä lienevät nämät väitteet paikkansa pitäviä; mutta minä en ole kuullut miehisliltä ylioppilailta vaadittavan mitään rekryytitarkastusta, ennenkuin heille myönnetään oikeus harjoittaa lääkeopillisiä opintoja. Kuitenkin on minun personallisten kokemuksiini joukossa ollut tapauksia, jolloin olisin toivonut voivani opinnoista estää hermostuneita, vähälahjaisia ja ruumiillisesti heikkoja miesylioppilaita. Mutta sellaisiin toimenpiteisiin lienee valtion vaikea ryhtyä. Elämä itse vaatimuksineen hoitaa kyllä aikanaan sellaiset seulonnat. Samoinkuin on olemassa miehiä, joiden kunto ei kohoa keskimäärään, niin on naisia, joiden kyky on sen yläpuolella. Lain-säädännön ei pidä karkoittaa niitä, jotka arvelevat omaavansa halua ja taipumusta lääkäriin ammattiin, pois tästä toimesta. Elämäntyön valinnan tulee olla kunkin yksityisasiana. —

*) »Tidskrift för Hemmet» 1883.

Tunne-elämään nähden on tosin myönnettävä että lääketieteellisillä opinnoilla on vaaransa, etenkin sukupuolialalla, mutta nämät vaarat ovat suuremmat miehille kuin naisille. Mitä taas hienotunteisuuteen tulee, otaksun naisen siinä olevan miestä etevämmän, ja huomattava on että usein pulmalliset perheolot asettavat mitä suurimmat vaatimukset lääkärin tahdikkuuteen. Yleensä on miehessä enemmän tyyneyttä ja kylmäverisyyttä, mutta kun jollakin naisella on nämät ominaisuudet tavallista suuremmassa määrässä, täytyy hänen saada niitä käyttäen. Jos hän on kyvykäs, tulee hän käytetyksi, jos hän on kyvytön, joutuu hän syrjäytetyksi ja jää unhoituksiin. Mitä vihdoin ruumiinvoimiin tulee, tahdon huomauttaa epäamättömästä tosiasiasta. Me voimme tuoda esille todistuksia naistemme ruumiillisesta kestävyydestä, kun muistamme, että meillä tätä nykyä maassa on 700:aan nouseva kättilökunta, joka toimii mitä vaikeimmissa oloissa ja mitä keinoimmasta palkasta. Kun nyt kättilöiden luku on suurempi kuin lääkärien, voipi siitä tehdä sen johtopäätöksen, että edellisillä on maalla jonkun verran pienemmät alueet kuin jälkimmäisillä. Mutta kättilöillä taas puolestaan on epämiellyttävämmät ja rasittavammat velvollisuudet sekä enemmän yövalvontaa kuin lääkäreillä. Ne ruumiinvoimien koetukset, jotka näiden naisten täytyy kestää, eivät paljoa eria lääkärien suoritettavista voimannäytteistä. Jos meillä ehdotettaisiin lääkäreitä käytettäväksi kättilöiden asemesta, pidettäisiin sitä luultavasti naurettavana, vaikka kyllä on olemassa maita, joissa suuri joukko miehiä antautuu tähän toimeen.»

— — —

— »Suurin piirtein katsottuna on valtio meillä laiminlyönyt naisten kasvatuksen. Jos naissukupuolelle tahdottaisiin perustaa samallaisia oppi-, teknillisiä ja realikouluja, kuin on olemassa miehiä varten, niin kehittyisi meillä naissukupuolvi suuressa määrin etevämpi nykyistä. Tässä suhteessa meidän kuitenkin täytyy alkaa yläpäästä. Yliopistosta on liike alkava, ja sillä on ensimmäisenä päämääränään oleva parempien julkisten koulujen aikaansaaminen tyttärillemme.» — —

— »Mutta vaikka tahdon että naiselle on myönnettävä

vapaa pääsy meidän tutkintoihimme, niin en kuitenkaan usko että alussa niinkään suuri joukko on niihin pyrkivä. Minä otaksun myöskin että naisten omassa piirissä puolison ja äidin tehtävää aina tullaan pitämään onnellisimpana ja luonnollisimpana. Ennenkuin siis mikään kouluhuoneistojen laajennus ja opettajakunnan lisääminen tulee kysymykseen, on siksi asianmukaisinta olla ryhtymättä eri toimenpiteisiin ja aivan yksinkertaisesti myöntää naisille pääsy — paitsi luentoihin, jotka jo ovat heille avoinna — myöskin laboratorioon, leikkelysaleihin ja sairaaloihin sekä tutkintoihin.»

V. 1884 myönsi laki naisille oikeuden suorittaa lääkeoppillisia tutkintoja sekä toimia lääkäreinä. Naislääkärit voivat päästä Kristianian valtionhospitaaliin ja kättilöopistoon sekä valtion houruinlaitoksiin. Norjan ensimmäinen naislääkäri on Louise Spångberg-Holdt, joka suoritti tutkintonsa 1894. Vuonna 1902 ilmoitetaan että kaksi naislääkäriä palvelee asiantuntijoina sellaisissa oikeuslääkinnöllisissä tapauksissa, joissa naisia on osallisina, yksi kuuluu terveyshoitolautakuntaan ja yksi on koululääkärinä. Yliopistoissa voivat naiset olla dosentteina; eräs nainen on assistenttina kasvitieteellisessä laboratoriossa, toinen, ollen zootomisen museon konservatorina, pitää luentoja.

Vuonna 1872 anoi ensi kerran nainen, valmistauduttuaan siihen ulkomailla, oikeuden saada suorittaa hammaslääkärin tutkinnon. Tähän myönnyttiin, ja v. 1893 oli 14 naista suorittanut mainitun tutkinnon.

Useassa valtion asettamassa komiteassa on naisiakin ollut jäseninä. Virastoissa on palvelut naisia sitten v. 1876 puhtaaksikirjoittajina, laskuapulaisina tilastollisessa päätoimistossa y. m. Heidän lukunsa oli v. 1893 eri ministeriöissä 23, tilastollisessa toimistossa 5, missä heidän palkkansa oli 60—104 kr. kuukaudessa. Eräällä naisella oli kopistin palkka 125 kr. Toiset näistä palkoista ovat yhtä suuret kuin miesten, toiset alempia. Postilaitos on jo kauan palveluksessaan käyttänyt naisia, ja vuodesta 1890 voivat naiset päästä postimestareiksi. Näitä oli 1893 kolme, palkkana 1,200 kr. Postiapulaisia oli 11, vuosipalkka vaihdellen 600 ja 1,200 kruunun välillä, sekä

15 postinavaajaa, joiden vuosipalkka oli 400—1,000 kr.; lisäksi oli postinavaajina suuri joukko, joiden palkka ei noussut 400 kruunuun; myöskin oli naisia maalaispostimestarien apulaisina.

Telegrafistien valmistamista varten on kursseja osaksi miehille ja naisille yhteisesti, osaksi erityisiä naisille. Nämät pääsivät mukaan telegrafistikursseihin vuonna 1857 silloisen sähkölennätinpäällikön pyynnöstä, että hallitus antaisi 2—4 naisen valmistautua tähän toimeen. Ensimmäinen naistelegrafisti oli Nielsine Breda, joka suoritti tutkinnon 1860.

Vuonna 1893 oli 6 naista palveluksessa rautatiehallituksen konttorissa ja 122 sähkölennätinlaitoksessa. Edellisten palkka oli 600—840 kr., viimemainittujen palkkain ilmoitetaan 1898 olevan 900, 1,000, 1,200, 1,300, 1,400 kruunua. Sitäpaitsi oli suuri joukko naisia pienissä palkkioviroissa, jotka eivät oikeuttaneet eläkkeensaantiin. Kun naistelegrafistit v. 1898 anoivat palkankorotusta sillä perusteella, että miestelegrafistien palkkaetuja edellisenä vuonna oli parannettu ja elantokustannukset nousseet, ei heidän anomuksensa johtanut mihinkään toimenpiteeseen. Sensijaan se antoi aihetta sangen merkiliseen tapaukseen naistelegrafistien historiassa senkautta, että telegraafipäällikkö, joka epäsi anomusta, perusteli mielipidettään sillä, että muka naistelegrafistit eivät kykynsä puolesta vetäneet vertoja miehille kumppaneilleen, ja että heitä m. m. ei voitu käyttää hoitamaan mutkikkaampia koneita eikä olemaan n. s. ryhmänjohtajina. Kaikki Kristianian naistelegrafistit julkaisivat silloin vastalauseen, josta kävi selville että mutkikkaimpien koneiden hoidossa ja vilkasliikkeisimmillä asemilla käytettiin joko enemmän naisia kuin miehiä tai vuoroin enemmän miehiä, vuoroin enemmän naisia. Ryhmänjohtajajärjestelmä pantiin kokonaisuudessaan toimeen vasta sen jälkeen, kuin telegraafipäällikkö oli antanut lausuntonsa, ja ainoastaan suurilla asemilla; sitäpaitsi johtajan toimeen ei kuulunut muita töitä, kuin mitä naiset joka päivä suorittivat. Vastalauseen johdosta tiedusteli sanomalehti »Morgenbladet» useilta korkeilta sähkölennätinvirkamiehiltä naisten pätevyyttä; kaikki vastaukset kävivät päinvastaiseen suuntaan kuin päällikön. Myöskin aika-

kauslehti »Elektroteknisk Tidskrift» puhui samaan suuntaan kuin vastalauseentekijät, joten näitä vastaan tähdätty syytös muuttui luottamuslauseeksi.

Puhelinasemilla palvelevat naiset saavat 40—70 kr. kuukausipalkan; johtajattarilla on 120 kr. (tiedonannot v:ta 1893). Näihin virkoihin on liitetty se omituinen määräys, että naiset 40 vuotta täytettyään saavat eron.

Kristianian maistraatissa palveli v. 1893 kolme naista, joilla oli 60—100 kr. kuukausipalkka. — Sitten vuoden 1885 on naisia käytetty Norjan pankissa ja hypoteekipankissa. Edellisen Kristianian osastossa oli v. 1893 naispuolinen kirjanpitäjä-apulainen ja kaksi apulaista vaihtokonttorissa; palkka oli sama kuin miehillä eli 1,500—2,250 kr. — Veronkantokonttorissa Kristianiassa palvelee naiskassöri, jolla on 2,000 kruunun vuosipalkka.

Norjan naisen oikeusasemasta on huomautettu että se silloin tällöin vanhempina aikoina on ollut vapaampi kuin myöhempään aikaan, sekä että uudistukset äsken kuluneen vuosisadan keskivaiheilla ainoastaan antoivat takaisin naisille heidän entisiä oikeuksiaan. Niinpä olivat naimattomat naiset täysivaltaisuuteen ja naimisissa olevat miehen edusmiehyyteen nähden paljoo vapaammat vuoteen 1687, jolloin Kristian V:n norjalainen laki astui voimaan. Tämän mukaan oli nainen kerrassaan vajavaltainen olento. Naimaton nainen oli koko ikänsä isänsä, naitu miehensä holhouksen alaisena. Erityisen kuninkaallisen lupakirjan kautta saatettiin kuitenkin naimaton nainen samoin kuin alaikäinen mies julistaa täysivaltaiseksi. Leskivaimot olivat ainoat lain mukaan täysivaltaiset naiset, mutta heillä piti apunaan olla oikeudellinen neuvonantaja (lagvaerge), jonka he joko valitsivat itse tai pyysivät hallitusta nimitämään.

Vanhimpien tunnettujen lakien mukaan ei naisella ollut

*) Kvindens retslike Stilling. Af K. F. Dahl. Bergen 1899. — Norske Kvinders sociale och retslike Stilling. Af Gina Krog. 1893. — Nylaende y. m.

mitään perintöoikeutta, tai oli se aivan mitättömän pieni. N. s. Gula-käräjain ja Frosta-käräjain lakien mukaan peri tytär puolet siitä määrästä, minkä pojanpoika sai periä. Magnus Laga-baeterin laki v:lta 1274 sääsi että tytär ja pojanpoika perivät puolet siitä mitä poika. Kristian IV:n lakimuutos v:lta 1604 pani toimeen sen uudistuksen, että tytär peri puolet pojan perintömäärästä, ja tämä laki oli voimassa vuoteen 1854, jolloin säädettiin yhtäläinen perintöoikeus. Poikkeuksia tehdään sovellettaessa n. s. sukulunastusoikeutta (*aasædesretten*), jonka mukaan lähimmillä rintaperillisillä on oikeus vanhempien kuoltua lunastaa perintöalo alhaiseksi arvioidusta hinnasta, sekä omaperäisyyttä (*odelsretten*) s. o. perheen oikeutta lunastaa takaisin sukuun perintötila, joka on joutunut sen hallusta. Molemmissa tapauksissa on miehellä naiseen verraten etuoikeus. Nämät säädökset ovat vanhojen ylimysvaltaisten järjestelmän jäännöksiä.

Laki vuodelta 1894 myönsi jokaiselle naiselle, naidulle yhtä hyvin kuin naimattomalle, oikeuden harjoittaa kauppaa ja elinkeinoja samoilla ehdoilla kuin miehille on säädetty; kuitenkin on otettava huomioon, että vaimo, joka elää yhdessä miehensä kanssa, ei ilman erityistä lupaa voi harjoittaa elinkeinoa, joka on mieheltä hänen julkisen asemansa tai ammattinsa perusteella kielletty. Jotenkin samaan aikaan kuin naiset täten saivat laajennetun mahdollisuuden ansaitsemiseen, esiintyi ensi kerran lainsäädännössä ennen tuntematon pyrkimys supistaa naisten työtä »heidän heikomman ruumiinrakenteensa tai muiden sukupuolierotuksien perusteella». Laki vuodelta 1892 säättää ettei kukaan norjalainen nainen saa kuutena ensimmäisenä viikkona synnytyksen jälkeen tehdä työtä tehtaissa; kuitenkin voidaan aika lääkärintodistuksen nojalla lyhentää neljäksi viikoksi; vuorikaivoksissa y. m. senlaatuissa maanalaisissa laitoksissa ei saa käyttää työssä naisia (eikä lapsia). Sama määräys on voimassa käynnissä olevien koneiden puhdistuksesta tai öljyamisestä sekä hihnojen paikoilleen asettamisesta.

Vuonna 1845 myönnettiin naimattomille naisille heidän täytettyään 25 vuotta samanlainen täysivaltaisuus kuin se, jota

18 vuotta täyttäneet nuorukaiset nauttivat, nimittäin oikeus saada holhoojan asemesta huoltaja (kuraatori). Vuonna 1863 säädettiin että mies ja nainen tulevat täysivaltaisiksi samanikäisinä, 25 vuoden iässä; samaan aikaan julistettiin leskivaimot täysivaltaisiksi iästään riippumatta ja ilman velvollisuutta pitää oikeudellista neuvonantajaa. Vuonna 1869 määrättiin miehen ja naisen täysivaltaisuus alkavaksi 21 vuoden iässä, jonka ohella sama laki sääsi naimattomille täysivaltaisille naisille, leskivaimoille ja avioeron saaneille vaimoille oikeuden vaatia itselleen julkisesti nimitettäväksi oikeudellisen neuvonantajan, jonka, heidän sitä halutessaan, tulisi neuvoa ja johdattaa heitä omaisuudenhoitoa koskevissa asioissa.

Periaatteessa naisen täysivaltaisuuden julistus merkitsee että lainsäädäntö tämän myönnytyksen kautta on luopunut aikaisemmin vallitsevasta ajatuskannasta, että nainen on lapsi, joka ei koskaan tule täysikasvuiseksi, ja tuonut ilmi uuden käsityksen hänestä, nimittäin, että hän on persoonallisuus, jolla on sama oikeus ja velvollisuus kuin miehellä täydesti vapaana ja vastuunalaisena itse hallita henkilökohtaiset olonsa. Käytännöllisessä suhteessa taas on uudistus tuonut mukanaan naisille taloudellista riippumattomuutta ja laajennettua mahdollisuutta työansioon. Heidän vielä holhouksenalaisena ollessaan olivat heidän oikeutensa mainitussa suhteessakin kovin rajoitettuja, he kun yleensä saivat työtä ainoastaan yksityisaloilla.

Sitten vuoden 1889 voidaan naisia valita kansakoulujohtokuntiin ja neuvostoihin kaupungeissa ja maalla. — V. 1897 hyväksyttiin laki, joka sallii naisten olla todistajina oikeudessa, ja 1902 myönnettiin heille oikeus tulla valamiehistön ja sovintolautakunnan jäseniksi. Valamiehistön jäseniksi valittiin naisia ensi kerta vuonna 1905, ja monessa kaupungissa on naisille eri kertoja uskottu tämä toimi. (Drammenissa se on ollut kahdellatoista naisella.) — V. 1894 astui voimaan laki, joka antoi sekä miehille että naisille yleisen äänioikeuden viinanmyyntiä koskevissa asioissa. Vihdoin (v. 1901) myönnettiin naisille kunnallinen äänioikeus ja vaalikelpoisuus ennen mainituilla perusteilla. — Naisia voidaan valita mielenvikaisten

hoitolaitosten tarkastustoimikuntiin; tammikuun 1 p:stä 1903 istuu yksi nainen Kristianiassa ja sen lähiseuduilla sijaitsevain neljän hoitolan toimikunnassa sekä useita muissa osissa maata. Kauppa-oikeuksiin voi valita naisia, jotka ovat 30 vuotta täytäneet, ovat Norjan kansalaisia sekä omaavat tietoja kauppa-asioissa. — Norjan ensimmäinen naispuolinen asianajaja, Elise Sem, on harjoittanut tointaan Kristianiassa v:sta 1904. Häntä käytetään paljon ja erilaisissa tehtävissä.

Suojelusikä tytöille on (v:sta 1842) 12 ja 15 vuotta; siveellisyysrikoksesta alle 12 vuoden vanhoja tyttöjä vastaan on rangaistus 9—12 vuoden pakkotyö; jos tyttö on yli 12 mutta alle 15 vuoden on rangaistus lievempi. Siveellisyysrikoksia mielenvikaisia naisia vastaan rangaistaan myöskin; samoin tähän rikokseen syyllisen miehen oman valvonnan tai holhonnin alaisia tahi hänen kasvatettavanaan olevia naisia vastaan. Norjassa ei ole naisen naimaikä laissa määrätty, vaikka siksi joskus on — kihlausta koskevien määräysten johdosta — otaksuttu 16 vuoden ikä. Tämä määräys ei kuitenkaan ensinmainitussa suhteessa liene lainvoimainen. — Eräs tohtori Dedichen on ruvennut vaatimaan lainsäännöstä, jonka mukaan naimisiin aikovia henkilöitä, sekä miehiä että naisia, velvoitettaisiin hankkimaan itselleen lääkärintodistus. Tätä ehdotusta pohditaan innokkaasti naisyhdistyksissä.

Vanhimpina aikoina ei vallinnut omaisuudenyhteyttä puolisojen kesken, vaan vaimolla oli omistusoikeus, jota kuitenkin supisti miehen laajalle ulottuva hallinto- ja määräämisoikeus. Vähitellen tuli kuitenkin omaisuudenyhteys avioliitossa säännöksi, paitsi perintömaata koskevissa tapauksissa; tämä oli muun omaisuuden ulkopuolella, ja avioliiton purkaututtua joutui se jälleen sitä omistaneen suvun haltuun. Kristian V:n lain astuttua voimaan vuonna 1687 tuli omaisuudenyhteys yleiseksi, s. o. miehellä oli rajaton määräämisvalta, ja vaimo oli lain mukaan vailla kaikkia oikeuksia yhteisen pesän hallintoa koskevissa asioissa. Vaimo oli vajavaltainen, ja avioehtolaki

oli epäselvä ja puutteellinen.*) Vasta v. 1871 asetettiin suurkäräjien päätöksen mukaan kuninkaallinen komissioni asian käsittelyä varten. Tämä julkaisi v. 1875 perustellun lakiehdotuksen, joka edellytti omaisuudenyhteyden pysyttämistä, mutta kuitenkin tahtoi suoda vaimolle jonkinmoisen vaikutusvallan yhteisen pesän hoidossa, sekä sisälsi seikkaperäisiä sääntöjä avioehtoa ja niitä tapauksia varten, missä vaimon omistusoikeutta saattaisi säilyttää. Pääasiassa yhtäpitävinä tämän ehdotuksen kanssa annettiin monta vuotta peräkkäin kuninkaallisia esityksiä laiksi aviopuolisojen omistusoikeudellisista suhteista, mutta ilman mitään tuloksia. Kun asia ensi kerran tuli käsiteltyalaiseksi odels-käräjissä, päättivät nämät anoa että hallitus tiedustelisi kunnallishallitusten mielipidettä asiasta. Vastauksia saapui 525 kunnasta ja niistä 508 puolusti omaisuudenyhteyden säilyttämistä. Tämän kanssa sopusoinnussa oleva kuninkaallinen esitys annettiin v. 1884 odels-käräjille, mutta ei tullut käsittelyn alaiseksi; seuraavina vuosina sitä ei enää uudistettu. Sitävastoin jätettiin yksityisten aloitteesta kaksi kertaa suurkäräjille lakiehdotuksia, jotka vihdoin 1888 tulivat ratkaistuiksi. Silloin hyväksytyn lain mukaan, joka on huomattavimpia, mitä aviopuolisoiden keskinäisistä suhteista on olemassa, tuli naimisissa oleva nainen, samoinkuin naimaton, täysivaltaiseksi 21

*) Silloin voimassa olevaa avioliitto-lainsäädäntöä valaisevana seikkana kertoo Berner »Nyt Tidskriftissä» 1884 seuraavan oikeustapauksen. Eräällä vaimolla oli naimisiin mennessään v. 1881 ollut pieni omaisuus. V. 1882 jätti hänen miehensä hänet paeten rakastajattarensa kanssa, hävitettyään kolmannenosan vaimonsa omaisuudesta. Vaimo, joka oli toimekas, osti nyt itselleen jäljellä olevilla rahoillaan pienen maatilan. Mutta rakastajatar oli toisen miehen vaimo, ja tämä antoi etsiä paenneet ja veti heidät oikeuteen. Paennut mies tuomittiin 9 kuukauden kuritushuonerangaistukseen sekä maksamaan oikeus- y. m. kuluja. Kun hänellä ei ollut äyriäkään, pantiin vaimon maatilalla toimeen ulosotto, koska koko hänen omaisuutensa Norjan lain mukaan hänen mennessään naimisiin joutui hänen miehelleen. Seurauksena siitä oli että hänen täytyi jättää koti ja kontu maksaakseen miehen rikoksien aiheuttamat kustannukset, yksinpä hänen rakastajattarensa koriste- ja vaatelaskut. (Vaimo anoi vapautusta maksamisesta, mutta ei mainita myönnönytinkö siihen.)

vuoden iässä; kuitenkin on tämä täysivaltaisuus, kuten on sanottu, »suurimmaksi osaksi teoretista laatua», ja käytännössä sitä supistavat tuntuvasti useat oleelliset rajoitukset. Avioehdon voivat aviopuolisot tehdä sekä ennen että jälkeen avioliiton solmiamisen; jollei avioehtoa tehdä, on omaisuudenyhteys sääntönä. Siinä tapauksessa mies yksin hallitsee omaisuutta, kuitenkin hänellä ei ole oikeutta ilman vaimon suostumusta lahjoittaa siitä pois enempää kuin $\frac{1}{6}$. Ei hän liioin ilman vaimonsa myöntymistä voi antaa pois, luovuttaa, pantata eikä vuokrata muille kiinteistöä maalla, jota vaimo on yhteiseen pesään tuonut. Silloinkin kuin vaimon ansaitsemat rahat tai omaisuus tulevat pesään kuulumaan (jos hän esim. näillä rahoilla ostaa jotakin kotiin), on hänellä siihen eittämätön oikeus, kunhan hän sen on todistettavasti hankkinut ansaitsemillaan varoilla. Jos mies antaa aihetta pelkoon, että hän hoitamalla yhteisen pesän asioita kevytmielisesti tai ymmärtämättömästi tuhlaa sen varoja, voipi vaimo vaatia pesää jaettavaksi niin, että hän saa oman osansa eri omaisuudeksi eroitetuksi. Samoin jos mies on hänet hyljännyt, tai jos yhteinen pesä asetetaan konkurssitilaan, tai jos mies ilman vaimon myönnytystä on määrännyt omaisuudesta jossakin suhteessa, missä lain mukaan tämän suostumus on tarpeen.

Aviorikoksesta säädetty rangaistus on yhtä suuri miehelle kuin vaimolle. Mies yksin määrää perheen olinpaikan, ja jos vaimo kieltäytyy häntä seuraamasta, voipi se seikka yksin olla syynä avioeroon. Ero myönnetään, jos molemmat asianosaiset ovat siitä yksimielisiä, ilman että heidän tarvitsee siihen ilmoittaa erityistä syytä. Ensin on kuitenkin hengellisten tai maallisten viranomaisten välitystä koetettava. Jollei tämä auta, järjestetään puolisojen omaisuussuhteet sekä tehdään sopimus lapsista, minkä jälkeen amtmanni tai maistraati myöntää eron. Tämä ei oikeuta uuden avioliiton solmiamiseen, mutta se lakkauttaa aviollisen yhdyselämän. Tämä ero voidaan myöskin milloin tahansa, jos molemmat asianosaiset sitä haluavat, lopettaa ja yhdyselämä jälleen alkaa. Mutta jos ero on kestänyt vähintään kolme vuotta, ja välitystä uudelleen

on koetettu ilman tulosta, myönnetään lopullinen avioero. Uuden avioliiton solmimiseen vaaditaan kuitenkin erityinen lupa. Nytemmin (sitten v. 1892) voidaan ero myöskin myöntää ainoastaan toisen asianosaisen pyynnöstä; sellainen annetaan myöskin, jos toinen puolisoista joutuu parantumattomasti mielenvikaiseksi. Mutta avioero voidaan myöskin saada oikeudenkäynnin ja tuomion kautta sellaisten syiden perusteella kuin kaksinnaiminen, aviorikos, toisen hengen tavoitteleminen, hengenvaarallinen pahoinpitely sekä erinäiset salaiset ja parantumattomat taudit.

Tässä lienee myöskin mainittava että v. 1901 hyväksyttiin uusi, entistä vapaamielisempi vihkimäkaava, jota saa käyttää, jos asianomaiset sitä haluavat; vanha on kuitenkin vielä käytännössä.

Jos avioliitto purkautuu kuoleman kautta, on miehen ja vaimon oikeusasemassa olemassa se ero, että leskimies yleensä on oikeutettu hallitsemaan pesää jakamatonna, olkoot lapset täysivaltaisia tai ei, jota vastoin leskivaimo ainoastaan erityisen, amtmannin antaman luvan nojalla saa hallita jakamatonta pesää, jos lapset ovat alle 25 vuoden, »siinä tapauksessa, että hän luotettavalla todistuksella voipi osoittaa olevansa toimielias ja taitava taloutta pitämään». Jos avioliitto purkautuu avioeron kautta, ei puolisoitten oikeuksissa ole mainittavaa eroa. Jolleivät vanhemmat voi sopia siitä, kenen huostaan lapset jäävät, määrää oikeus tämän seikan.

Uusi rikoslaki, joka astui voimaan 1 p:nä tammikuuta 1905, säättää 11 §:ssään että, jos toinen aviopuoliso voidaan todistaa syylliseksi siihen, että hän on toiseen tartuttanut sukupuolitaudin tai pannut hänet tällaiselle tartunnalle alttiiksi, voi toinen asianosainen vaatia avioliittoa purettavaksi. Sama on asianlaita, jos toinen puolisoista tuomitaan laissa luetelluista siiveillisyyserikoksista tai mistä rikoksesta tahansa ankarampaan rangaistukseen kuin kuuden vuoden vankeuteen tai vaarallisena henkilönä vankeudessa pidettäväksi tai yli kolmen kuukauden vankeuteen rikoksesta aviopuolisoaan vastaan. Vihdoin voipi toinen aviopuoliso vaatia avioliiton purkamista, kun toiselta

tuomitaan pois vanhemmanvalta lasten yli, tai jos hän useampia kertoja on tuomittu irtolaisuudesta, kerjäämisestä ja juopottelemisesta. Toinen aviopuoliso ei kuitenkaan millään tavalla saa olla syyllinen samoihin rikoksiin, jos mieli hänen vaatia avioeroa.

Isä yksin on avioliitossa syntyneiden lasten holhooja. Aviottomista lapsista määrää sitävastoin äiti yksin. Isä on velvollinen antamaan sellaiselle lapselle elatusapua, kunnes se on täyttänyt 15 vuotta; eräissä tapauksissa voidaan hän tuomita sitä kokonaan elättämään sekä lapsen täytettyä 15 vuotta antamaan sille elatusapua. Aviottomilla lapsilla on äitinsä suhteen täydelliset perheoikeudet, heillä on perintö-, omaperäis- ja sukulunastusoikeus yhtä hyvin kuin aviolapsillakin.

**Naisten työtä
koskevat kiel-
tolait.)***

Se kuninkaallinen esitys uudeksi tehdaslaiksi, joka 1900—1901 annettiin suurkäräjille, ei sisältänyt muita määräyksiä täysikasvuisten naisten työstä, kuin mitä jo on mainittu. Kuninkaallisen työväen kommissionin luonnos tehdaslaiksi sisälsi määräyksiä, joiden tarkoituksena oli sekä miesten että naisten työajan järjestely. Tämä osa lakiehdotusta jätettiin asiaa edelleen käsiteltäessä pois, eikä siihen liioin lisätty mitään erityisiä naisten työtä koskevia määräyksiä. Kun tätä ehdotusta pohdittiin suurkärjävaliokunnassa vuonna 1892, lausui valiokunta, yhtä jäsentä lukuunottamatta, pitävänsä suotavana että yötyö kaikenikäisiltä naisilta kiellettäisiin. Valiokunta ei kuitenkaan tehnyt mitään tätä asiaa koskevaa ehdotusta, johon oli synynä sen harras toivo saada laki heti hyväksytyksi, jota paitsi arveltiin että mainittu määräys ei oleellisesti siihen kuulunut. Sisäasiainministeriö antoi sentähden käskyn käsitellä kysymystä naisten yötyön kiellosta normalityöpäiväkysymyksen yhteydessä. Sitävastoin työväenasiain valiokunta puolsi tätä määräystä, perustellen sitä odelskäräjille (1901—1902) antamassaan lausunnossa seuraavasti:

*) Aftryk af den for Stortinget 1900—1901 fremsatte kongelige proposition om udfærdigelse af en lov om tilsyn med arbeide i fabriker med tilhørende dokumenter. Kristiania 1902. — »Nylænde» y. m.

— »Kun ottaa huomioon, että nyt jo hyvin suuri joukko naisia työskentelee teollisuuden alalla, sekä että luultavasti yhä suuremmassa määrin meilläkin ruvetaan naisia käyttämään tehdastyössä, etenkin niin kauan kuin tätä työtä voidaan saada halvemmasta hinnasta kuin miesten työtä,*) täytyy katsoa olosuhteiden meidänkin maassamme vaativan että yhteiskunta suojelee naistyöntekijöitä ylen rasittavalta työltä. Naiset ovat yleensä turvattomampia kuin miehet, kun yritetään pakottaa työntekijöitä koviin työehtoihin suostumaan, ja yhteiskunnalla on, etenkin kun on puhe naispuolisista työläisistä, sangen vähän hyötyä siitä, että näitä rasitetaan kovin pitkällä työajalla ja yötyöllä. Koko sukukunta on näet siitä kärsivä. Sentähden on ajoissa ajateltava varokeinoja, ennenkuin tästä, syystä että ei ole ryhdytty mihinkään toimenpiteisiin, on kehittänyt yhteiskunnallinen vaara, joka sitten tuskin enää olisi torjuttavissa ilman vallitsevien olojen äkkiyrkkiä muutoksia.» Näillä perusteilla oli valiokunta yhtä jäsentä lukuunottamatta, päättänyt ehdottaa että kaikki »nuorten henkilöiden» työajan järjestämistä tarkoittavat määräykset ulotettaisiin myöskin täysikasvaneisiin naisiin. Tämän johdosta huomauttaa »Norjan Työnantajain yhdistyksen keskushallinto» (»Norsk Arbeidsgiverforenings Centralstyre») m. m. seuraavaa:

— »Työväenasiain valiokunnan ehdotuksen mukaan ei kukaan norjalainen nainen, missä käsi- tai tehdasteollisuuden haarassa hän toimineekaan, saisi tehdä työtä kello 8:sta illalla kello 6:een aamulla. Valiokunnan enemmistö on ankaruudessaan jättänyt huomioon ottamatta että maassamme on erityisiä teollisuudenaloja, jotka tuskin voinevat pysyä pystyssä, jos niin jyrkkä lainmääräys ilman poikkeuksia hyväksytään. Kuinka esimerkiksi on käyvä meidän säilyketehtaittemme, jos ei tällaisesta kiellosta myönnetä vapautusta. Tässä teollisuudenhaarassa on työmäärä eri aikoina mitä erilaisin, riippuen siitä, mitä meri tuottaa, toisin sanoen raaka-aineen saannista. Ehkä ei sellaista kolmena viikon päivänä rajuilmojen

*) Harvennus tekijän.

tähden ollenkaan ole saatavana, ja naisten, joita tässä teollisuudessa on työntekijöinä melkoista suurempi lukumäärä kuin miehiä, täytyy silloin olla joutilaina. Mutta sitten voipi viikon seuraavina päivinä tulla niin paljon kaloja, että on mahdotonta saada työ loppuun suoritetuksi tavallisen työajan kuluessa, vaan työtä on tehtävä jälkeen klo 8 illalla, jotta ei raaka-aine yön kuluessa turmeltuisi. Kun naiset eivät ole työssä, ei miehilläkään ole mitään tointa, koska säilyketehtaissa eri työhaarat ovat toisistaan riippuvaisia. Sardinikausi erittäin on kovin lyhyt, mutta sen kestäessä on ankarasti tehtävä työtä. Päivän selvää on siis että säilyketeollisuus joutuisi häviöön, jos valiokunnan ehdottama määräys voittaisi lain voiman, jollei useissa eri tapauksissa myönnettäisi siitä vapautusta. Kutoma- ja puumassateollisuudessa tuottaisi naisten yötyön rajoittaminen myöskin suuria hankaluuksia. Sitäpaitsi tapahtuu usein että talven aikana vallitsee vedenpuute, niin että työaika silloin on lyhennettävä, minkätähden keväällä on tehtävä sitä uutterammin työtä. Tälläkin alalla on useissa tapauksissa miesten työnteko mahdoton, jos naisten täytyy pysyä siitä poissa. Sama on laita monella muulla teollisuudenalalla. Kerrassaan kohtuutonta on yötyön kieltö siellä, missä kaksi työkuntaa on toimessa. Meijeritkin ovat tässä mainittavat, koska ne usein saavat suurimman maitomääränsä vasta jälkeen klo 7—8 illalla. Kuinka niiden on käyvä, jos naiset kielletään tekemästä työtä jälkeen kello 8?»

Samassa kirjoituksessa huomautetaan että Norjassa on olemassa suuri luku uutteria työläisperheitä, joille työväenasiain valiokunnan ehdottamat määräykset tulevat olemaan rasakana taakkana.

Vaikka monessa, odelskäräjille, suurkäräjille ja valiokunnalle lähetetyssä kirjelmässä huomautetaan että useimmiten terveyshoidolliset epäkohdat saavat vaurioita aikaan eikä suinkaan työ, jätetään, omituista kyllä, tämä seikka syrjään, kun on naisista puhe. Niinpä esimerkiksi sanotaan Kristianian »Mekanikkojen yhdistyksen» (»Mekanikernes Forening») kirjelmässä: — »Naisia käyttävissä tehtaissa olemme huomanneet että

nuoret tytöt, jotka ruvetessaan tehtaan palvelukseen ovat olleet voimakkaita ja kukoistavia, tehtyään työtä muutaman vuoden ovat terveydeltään turmeltuneita, kuoppasilmäisiä ja vähäverisiä. Että tämä johtuisi työstä ei ole otaksuttavissa; tärkeimpänä syynä ovat epäilemättä terveysthoidolliset olosuhteet.*) Näistä mainitaan: myrkyllisten aineiden käyttäminen, fosforin käyttö tulitikkujen valmistuksessa, se epäkohta, että tahkokivialtaissa olevaa vettä ei kuukausmääriin muuteta, vaan se saapi pilaantua, sekä että joidenkuiden tehtaiden lattioita ei koskaan pestä, ainoastaan huuhdotaan vedellä, että eräät koneet, jotka saavat aikaan paljon tomua ja siksi ovat terveydelle turmiollisia, eivät ole eri huoneisiin sijoitettuja eivätkä varustettuja laitteilla, millä voitaisiin poistaa jätteet ja pöly j. n. e. Huolimatta näistä ja muista esimerkeistä, jotka selvästi osoittavat mille uralle lainsäädännön tulisi antautua sekä mies- että naispuolisten työntekijäin hyväksi, jätetään tämä tärkeä näkökohta naisten asemaa arvoitellessa syrjään. Sen asemesta, että pontevasti vaadittaisiin terveysthoidollisia uudistuksia pääehtona naistyöntekijäin aseman parantamiseen, parempaa ammattiopetusta sekä suuremmat palkat silmällä pitäen periaatetta: sama palkka samasta työstä, pyritään kaikkein ensimmäiseksi — poistamaan heidät työstä. Sillä aivan varmana voinee pitää että useimmilla teollisuudenaloilla hyvin harvat työnantajat lain voimaan astuttua ottavat vaivakseen seurata ja pitää muistissa kaikkia noita monia määräyksiä. Silloinkin kuin he voisivat niitä seurata, on paljoa mukavampi käyttää 20 §:n osoittamaa keinoa: »yötyötä vaativassa toimessa — — — voidaan nuoria, 15 vuotta täytäneitä miehiä tarkastuslautakunnan luvalla ja sen säätämällä ehdoilla käyttää myöskin klo 8:sta i. p. klo 6:een a. p. »*)

Tuskin voipi ajatella selvemmin lausuttua neuvoa, miten naiset olisivat eri työaloilta karkoitettavat.

Kristianiassa kesällä 1902 pidetyssä pohjoismaiden nais-

*) Harvennus tekijän.

asiakokouksessa lausuttiin useita kertoja jyrkkä paheksuminen siitä, että täysikasvaneita naisia asetettaisiin samaan asemaan kuin »nuoret henkilöt», ja naisille selvitettiin heidän työnsä tältä koituvat tuhoisat seuraukset. Lopuksi yhdyttiin seuraavaan päätöslauselmaan: »Kokous panee vastalauseensa sitä vastaan, että täysikasvaneiden naisten työ asetetaan samojen järjestysmääräyksien alaiseksi kuin »nuorten henkilöiden» työ.» Tämä lauselmä päätettiin lähettää maan naisyhdistyksille pyynnöllä, että ottaisivat asian keskustelunalaiseksi, ennenkuin päätöslauselmä lähetettäisiin hallitukselle ja suurkäräjille. Tämä onkin tapahtunut syksyllä 1902 ja talvella 1903.

Norjalaisia
naisasian-
ystäviä.

Naisiasiatyö Norjassa on ollut edullisessa asemassa siinä suhteessa, että se useiden eteväin kansalaisten, sekä miesten että naisten puolelta on saanut nauttia harrasta myötävaikutusta. Melkein kaikkien nimet ovat tässä kirjassa monessakin paikassa esiintyneet; mutta me mainitsemme vielä muutamia. Valtio-ministeri Sten on sekä suurkäräjissä että ministerinä kannattanut naisten asiaa. Suurkäräjän presidentti Viggo Ullman on ollut naisasian etevimpiä ajajia eduskunnassa. Kun pieni ryhmä naisia ensin ryhtyi työhön naisen äänioikeuden hyväksi, kääntyi se Ullmanin puoleen, joka osoitti asialle mitä lämpimintä myötätuntoisuutta. Sittemmin hän monella tavoin on naisasianharrastajia auttanut, eikä kukaan, jolla oli onni olla kuulemassa, koskaan voi unhoittaa hänen naisasiaa koskevia lausuntojaan suurkäräjissä. Nykyinen suurkäräjäpresidentti Berner on hänkin esiintynyt samansuuntaisesti. — »Nylaendessä» ovat vähän väliä naisasian edistämistä tarkoittavan työn yhteydessä nähtävinä nimet Kattie Anker Møller, Eva Blytt, Anna Hvoslef, Amalia Hansen, Dikka Møller y. m.

Kun kirjallisuuden suurmiehet maassa niin aikaisin viitoivat suunnan, ei ole ihmeellistä että naisten pyrinnoilla on tiede-, laki- ja valtiomiesten joukossa paljon ystäviä — tai sellaisia, jotka eivät ainakaan esiinny vastustajina. Mutta vielä tärkeämpänä on pidettävä sitä seikkaa, että naisasia Norjassa on tunkeutunut hyvin laajalle ja samalla kansan pohjakerrokseen. Tässä maassa on tehty ja tehdään tarmokasta työtä nais-

asian hyväksi, aate on tullut kansalliseksi kysymykseksi, ja se ei vielä samassa määrin kuin muissa pohjolan maissa ole kärsinyt taantumuksen vaikutuksesta. Päinvastoin on tätä usein Norjassa kohdannut mitä jyrkin ja voimakkain vastustus. Niin kirjoitetaan esim. »Nylaendessä» v. 1897 (nimimerkki cb):

— »Se naispolvi, joka aloitti työn naisasian toteuttami- **Naisasia ja taantumus.**
seksi, oli kyllästynyt puheeseen puolisosta ja äidistä. Moni meistä vanhemmista muistaa että nämät sanat meitä melkein tympäsivät. Ei siksi, että olisimme niihin liittäneet jotakin vastenmielistä, mutta siksi, että nuoruuden kuohuvassa elämäninnossa emme halunneet mitään muuta kuin vapaasti olla oma itsemme ja saada ilmaa sielumme pyrinnoille. Meissä eli nuoruuden halu valloittaa maailma, kirjoittaa nimeimme sukupolvien historiaan, »omistaa elämän koko ihanus». Mutta mitä me tavoittelimmekaan, mitä me kaihosimme, se meiltä kiellettiin näillä sanoin: »Se ei ole meille naisille tarpeellista, meidän tulee uhrattua miehen ja lasten hyväksi». Koko meidän kasvatuksemme muodostui passiviseksi, epätodelliseksi odotusajaksi. Meidän henkisen elämän kaipuamme, meidän työhalumme, lämmin isänmaanrakkautemme — niitä ei tarvittu, ei kukaan niitä kysynyt, ei vaatinut, niitä ei johdettu mukaan tuohon suureen yhteiskunnalliseen työhön. Yksin koulukasvatuksemekin oli olemassa tuota miestä ja noita lapsia varten, joihin emme itse uhranneet ajatustakaan, mutta jotka meidän välttämättömästi täytyi saada, jos mielimme tulla yhteiskunnalle hyödyllisiksi jäseniksi, joiden elämä olisi todellisuutta. Muinaisten aikain tavoissa oli olemassa pieni piirre, joka sangen räikeästi osoitti tätä: hyväntekeväisissä perheissä ei ollut harvinaista että nuori tyttö samana päivänä, kuin ensi kerran pääsi ripille, sai pikkulapsen vaatevarusteet.

Mikä riemu meille, jotka nyt olemme äitejä, että meidän tyttäriemme ei tarvitse tätä kokea, ja kuinka surkeata kuulla Ellen Keyn jälleen hyväksyvän tuota vanhaa »odotushannetta». Kuinka moni nainen onkaan nuorella iällään, kun sielu on hento ja arkatuntoinen, saanut haavan, jota vuodet eivät ole kyetneet parantamaan. Se oli katkeran juoman kaltainen, tuo

tunne, että emme itsestämme olleet mitään; miksi me mahdollisesti saatoimme tulla, siksi oli meidän tultava miehen kautta. Voimakkaimmat saattoivat kulkea tämän kiirastulen läpi, itse saavuttaa mielenrauhaa ja pelastua elämää varten, hurskaimmat luulivat uhrautuvansa uskonnon nimessä, mutta lukemattomat voimakkaat henkilöt tulivat yksinomaan katkeriksi ja menettivät luonteensa hienoimmat piirteet; lukemattomat heikot taas jäivät kehityksessään puolitiehen eivätkä koskaan päässeet elämään todellista elämää. Nämät ovat tosiasioita, jotka sadat naiset maassamme tuntevat omasta ja sisariensa elämästä. Ja nyt saamme kuulla puhuttavan siitä, että me äidit annamme tyttärillemme saviruukkia päivällisruuan asemesta, kun annamme heille aseet käteen, millä he voivat ansaita elatuksensa. Kuva on niin typerä, etten oikein tahtoisi siitä johtopäätöstä tehdä — minusta sen pitäisi merkitä jotakin muuta. Mutta ei, siitä ei voi erehtyä! Päivällisruoka on aviosääty, saviruukki on se työ, jonka me tämän asemesta annamme lapsillemme. Mutta niin pitkälle ei taantumus ole vievä meitä passivisia, hiljaisia naisia ja äitejä. Tuo vanha odotuspeikko ei saa häiritä nuoria, päivänvalossa kasvatettuja tyttäriämme. Me tahdomme heitä kehittää itsenäisiksi ihmisiksi, joiden luo rakkaus voipi tulla, niinkuin se tulee miehelle, elämän siunattuna päivänpaisteena, ja jos he ovat kasvattaneet itsensä hyväksi naisiksi, niin ei päivänpaiste ole turhaan heidän elämänpelkuansa valaiseva.»

Toinen kirjoittaja (Anna Rogstad) ihmettelee että todellakin voidaan istua maanittelemassa esille kummituksia keskellä kirkasta päivää, niinkuin Ellen Key tekee »Missbrukad kvin-nokraft» («Väärinkäytetty naisvoima») nimisessä kirjassaan. »Ei kellään ole oikeutta tuomita niitä naisia, jotka elävät murosaikana. Sekä kirjasen tekijä että me muut ja vielä uudetkin sukupolvet ovat menneet manan majoille, ennenkuin oikeudenmukainen tuomio voidaan langettaa siitä liikkeestä, joka nyt käy naisasian nimellä. Siksipä ovat kaikki siihen tähdätyt hyökkäykset ammuin haudattujen kummituksien esille manaa-

mista. Jokainen perusteeton tuomio kehityksen alaisesta asiasta, olkoon se naisasia tai mikä muu tahansa, on hyljättävä.»

Näistä kysymyksistä keskusteltaessa on Norjassa aivan oikein huomautettu että viime aikoina siellä ilmestynyt siveetön kirjallisuus ei itsessään ole taantumuksena pidettävä, se olisi sille liian suuri kunnia. Mutta se on epäilemättä ollut yhtenä syynä taantumuksen syntymiseen naisasian alalla. Aatteen ystävät ovat kuitenkin valppaasti pitäneet näitä ilmiöitä silmällä. Niinpä naisasian väsymätön esitaistelija Aasta Hansteen*) (»Nylaende» v. 1896) panee jyrisevän vastalauseen kahden naiskirjailijan rouva Laura Marholmin ja rouva Erna Juel Hansenin teoksia vastaan, huomauttaen että niiden suunta, aistillisen rakkauden asettaminen naisten harrastuksien keskipisteeksi, ei ole uusi eikä liioin mikään todellinen »naisten suunta».

Norjan naisasiatyössä tuntuu olevan nuoruudeniloa ja työintoa. »Kun me naiset rupesimme saavuttamaan osan siitä, mitä olimme toivoneet — sanoo rouva Nielsen — tiesimme että se oli onni, joka ei suinkaan ollut väheksittävä. Joskin se elämäntyö, jonka suorittamiseen me taistellen olimme saavuttaneet oikeuden, muiden silmissä on kovin vähäinen ja vaatimaton, niin on meillä itsellämme kuitenkin riemuisa tunne siitä, että kykymme kehittyvät, että työemme on renkaana kokonaisuudessa. Ja joskin tiedämme ettemme vielä ole päässeet luvattuun maahan, niin on kuitenkin sen näkeminen jo ihanaa. Prinsessa on astunut ulos vuoresta, kylkiluu on alkanut seisoa omilla jaloillaan, jopa ruvennut kävelemäänkin, ja se riemuitsee kuin lapsi huomattaessaan horjuvain jalkainsa voivan kuljettaa sitä paikasta toiseen.»

Norjan nais-
asiatyön yle-
nen luonne.

Että vielä usein Norjassa, niinkuin muissakin maissa, horjutaan sivulle jos toisellekin, kun naisasian suhde kristinuskoon tulee kysymyksen alaiseksi, ilmenee seuraavasta »Nylaenden» v. 1896 lähetetystä kirjoituksesta:

— »Kristityt naiset ja »Nylaenden» ystävät työskentelevät kukin erikseen eivätkä yhdessä. Kun kysyn teiltä miksi,

*) Kuollut huhtikuussa tänä vuonna (1908).

vastaatte varmaankin: »Siksi että ne, jotka nimittävät itseään kristityiksi naisiksi, nuo, jotka pappeineen ja kirkkoineen puuhailevat kristillisiä lehtisiä levittäen, eivät tahdo tunnustaa meidän harrastuksiamme hyviksi.» Ja kristittyjen naisten vastaus kuuluisi varmaankin useimmissa tapauksissa: »Nylaende» ja sen ihmisethän ovat vapaa-uskojia!» Taikka myöskin: »Nylaende», mikä lehti se on? Naisasia, mikä asia se on?» Näitä kristittyjä naisia on lukuisa joukko, ja minä uskallan sanoa että teillä olisi siitä hyötyä, jos saisitte heidät mukaanne. Heissä on paljon itsensäunhoittavaa rakkautta ja kestävää alttiiksiantavaisuutta, joka olisi tueksi hyvälle asialle ja veisi sen eteenpäin. — — Olen käyttänyt lausumatapaa »kristityt naiset», ja se on ehkä loukannut joitakuuta teistä, sillä voitte luulla minun tarkoittavan että te ette ole kristittyjä. Minä luulen kuitenkin että meidän naisten joukossa on harvoja vapaauskojia (niinkuin sanotaan), mutta sitä useampia sellaisia, joita tahtoisin nimittää epäselviksi kriitikoiksi, pintapuolisiksi arvostelijoiksi. Kristinuskosta, kristitystä ihanteesta he eivät tahdo eivätkä saata luopua, mutta niitä muotoja, joissa kristinuskon ydin esiintyy niissä, joita he nimittävät kirkollisiksi kristityiksi, niitä he vierovat. — — Mutta sietäkää noita muotoja, etsikää ja löytäkää niistä totuuden ydin! Ainoastaan sellaisesta, ymmärtämystä huokuvasta sydäimestä voi tulla hyvää vaikuttava arvostelu, joka perkaa pois sen, mikä on poistettava. Eikö ole ajateltavissa että moni vieraantuu teistä, »Nylaendestä» siksi, että hän, Jesus Kristus, jonka pyhä oppi ja elämä enemmän kuin mikään muu on kohottanut naisen aseman, ei saa siitä kiitosta eikä kunniaa? Suokaa minun lopuksi, jottei minua voisi syyttää käytännöllisten tosiseikkain syrjäyttämisestä, mainita ne asiat, joista varmasti kaikki oikeuden voittoa harrastavat Norjan naiset ovat yksimielisiä. Niitä ovat siveellisyysasiaa ja naisten turvaamista koskevat lait, juoppouspaheen hävittäminen, tehdasnaisten, ompelijattarien ja heidän vertaistensa olojen parantaminen — ja aivan varmaan paljon muutakin. Minä uskon, päättäen siitä, mitä tunnen teistä ja »Nylaendestä», että teidän oikea- ja vapaamielisyytenne on johdettava teidät ensi-

mäisinä kaikista ojentamaan kätenne täydellä myötätuntoisuudella ja ymmärtämyksellä joka taholle.»

Tuskin erehtynee, jos otaksuu että Norjan naisasianharrastajat etupäässä ovat etsittävät valtiollisesti ja yhteiskunnallisesti vapaamielisten, eivätkä vanhoillisten tai radikaalien joukosta. Kuitenkin osoittavat eräät ilmiöt että erinäisillä työaloilla näyttää vallitsevan yhteistoiminta naisasianystävään ja niiden uskonnollis-hyväntekeväisyyspiirien kesken, jotka muissa maissa usein naisasiaa vierovat. Samoin lienee radikaalien ja naisasianystävään suhde, jos saapi päättää yhteisesti toimeenpannuista juhlakulkueista ja puheista 17 p. toukokuuta y. m. Tämä eri ryhmien asianharrastus tekee miellyttävän vaikutuksen.

Emme tunne onko nyt jo koetettu ottaa selvää naisten työstä ja osallisuudesta kansallis-isänmaalliseen liikkeeseen. Ehkä aika vielä on liian läheinen, jotta varmuudella voitaisiin sen laajuutta arvostella. Mutta epäilemättä se valtavasti on myötävaikuttanut naisten valveuttamiseen, se on temmannut heidät mukaansa, osoittanut heille että heillä on velvollisuuksia suur-takin kotia, isänmaata kohtaan ja senkautta johtanut heitä asemaansa miettimään. Että näin on ollut asian laita, siihen viittaa m. m. se seikka, että Camilla Collett sai kasvatuksensa kansallisen liikkeen ensi nuoruuden aikoina, ja että naisasiatyö järjestettiin aikaan, jolloin liike näytti polttopisteensä saavuttaneen.

Norjan naisasiatyö näytti kohonneen korkeimmilleen pohjoismaisen naisasiakokouksen aikoina, joka pidettiin Kristianissa vuonna 1902. Siinä oli silloin havaittavana nuoruuden ominaisuudet: murtumaton voima, intohimoinen halu keskusteluihin ja väittelyihin, liiallisesti venytettyihinkin, taipumus pitää niitä positiivista työtä tärkeämpinä ja vihdoin jonkinmoinen pelko näyttää vanhoilliselta. Muulla tavoin lienee vaikea selittää esim. eräitä naisasianystävänä esiintyvien henkilöiden lausumia väittelyssä, joka koski naimattomia äitejä («Nylaende» 1902—1903). Nämät naisasianharrastajat tuntuvat olevan kovin lähellä Strindbergin suosittelemaa naisvapautusta: »hellittä

siteitä ja julistaa naista rangaistuksesta vapaaksi, kun hän seuraa luonnon ääntä». Armeliaisuus onnetonta kohtaan on aivan toinen asia kuin nämät lausumat, jotka ilmaisivat että Norjasakin pieni takaportti oli taantumukselle avoinna.

Oli yhtä ja toista muutakin, joka osoitti saman vaaran läheisyyttä — jollei tahdo pitää sitä jo olemassa olevan taantumuksen seurauksena — niinkuin esimerkiksi se, että tunnettu suurisuuntainen teos »Norja yhdeksännellätoista vuosisadalla» täydellisesti oli syrjäyttänyt naiset. Tämä kuuluisa teos sivuuttaa miltei kokonaan vaieten heidän osanottonsa kulttuurityöhön, vaikka toimitus on luvannut »kaikilta puolin valaista maan oloja». Toisena enteenä oli se laimeus, joka nuorten taholla oli huomattavana naisasiaa kohtaan. Useat myönsivätkin tämän avomielisesti. Niinpä lausuttiin esimerkiksi naisylioppilaiden klubissa, kun vuonna 1903 keskusteltiin tämän yhtymisestä hankkeissa olevaan Norjan naisten kansallisiin liittoon, »että naisylioppilaiden todellakin on aika itse tehokkaasti ryhtyä asioihin, kun heidän etunsa ovat kysymyksessä, eikä, niinkuin tähän asti on tapahtunut, antaa naisyhdistyksen yksin kantaa päivän kuormaa ja taistelun kuumuutta kestää».

Niinkuin kaikki pienet, syrjäiset maat, joiden kieli on suurissa sivistysmaissa tuntematon, on Norjalla naisasiankin alalla taisteltavana eristymisen vaaraa vastaan, siitä kun usein johtuu taipumus itsekylläisyyteen ja jonkinmoinen likinäköisyys omia paikallisia oloja arvosteltaessa. Sitä ilahuttavampaa on että täällä nyttemmin on olemassa »*Norjan naisten kansallislitto*» (*»Norske Kvinders Nationalraad*), joka vuonna 1904 otettiin »Kansainvälisen naisliiton» yhteyteen. Sen puheenjohtajana on neiti Gina Krog ja sihteerinä rouva Karen Grude Koht. Tämän kautta on Norja naisasiatyön alalla joutunut läheiseen vuorovaikutukseen ulkomaiden kanssa.

Että naisasian ystävien joukossa huomio muutenkin on kiintynyt nykyisen aseman sekä vahvoihin että heikkoihin kohtiin ilmenee äsken julkaistusta kuvauksesta »Norjan naiset kahdenkymmenennen vuosisadan kynnyksellä», *) josta teemme

*) Kirj. Gina Krog, »Norden» 1902.

seuraavat otteet: — »Esitelmissä ja keskusteluissa esiintuottiin Kristianian kokouksessa vaatimus naisen kohottamisesta täydelliseen tasa-arvoisuuteen miehen rinnalle, vaadittiin samat oikeudet naisille kuin miehillekin kodissa ja yhteiskunnassa, kunnassa ja valtiossa, taloudellisessa, yhteiskunnallisessa ja morallisessa suhteessa. Eivätkä nämät suuret vaatimukset näytä suuttaneen ei yleisöä ylipäättäen eikä auktoriteetteja erityisesti. Kokous ja sen vieraat olivat aivan erinomaisen huomaavaisuuden esineinä. Yliopisto juhlasaleineen annettiin pyynnöstä kokouksen käytettäväksi, valtioministerin luona oli vastaanottoja kokouksen osanottajille, ja kaupungin etevimmät perheet panivat toimeen juhlallisuuksia. Holmenkollenin suureen jäähyväisjuhlaan olivat hallituksen ja suurkäräjään etevimmät miehet saapuneet, ja suurkäräjään presidentti piti puheen naisen äänioikeuden puolesta. Suurimmissa sanomalehdissä oli pitkät selostukset keskusteluista. Kun osanottajista korkeintaan 8 prosenttia oli ulkomaalaisia naisia ja ainoastaan pari prosenttia oli miehiä, voipi tätä kokousta siis pitää Norjan naisten edustajakokouksena ja heidän työnsä tuloksena. Kokouksessa kuuli sanottavan että samallinen tilaisuus Ruotsin tai Tanskan pääkaupungissa ei olisi voinut saada osakseen niin suurta myötätuntoisuutta, ei ainakaan niin suurta virallista tunnustusta. Tämä on luultavasti asian laita. Mutta jos siitä tehtäisiin se johtopäätös, että Norjan naiset kokonaisuutena olisivat päässeet pitemmälle kuin Ruotsin ja Tanskan, silloin oltaisiin väärällä tolalla. Missä pohjolan maassa naisen asema on paras, se on avoin kysymys, johon ei ole helppo vastata.

»Tuskin milloinkaan on ollut aika, jolloin olisi ollut vaikeampi saada eheä käsitys Norjan naismaailmasta kuin nyt, vuosisadan alkaessa. Kun ajattelee esimerkiksi miten naiset muutamin paikoin maaseudulla vielä tänä päivänä elävät, niin kuin polvi polvelta ovat eläneet melkein samassa asemassa, saman työn varassa ja samoja tapoja noudattaen kuin ennen muinoin, ja sitten ajattelee sitä täysin uudenaikaista ympäristöä, missä naiset suurimmissa kaupungeissamme elävät, niin ymmärtää että taulun ainakin tulisi olla suuri, jotta sitä voisi

arvostella. Vanhan ja uuden sattuessa yhteen voipi tulos olla enemmän, mutta myöskin usein vähemmän miellyttävä. Kun esimerkiksi kansainvälisen proletariaatin siveellisyyskäsitys yhtyy useassa paikassa vallitsevaan alkuperäiseen käsityskantaan ja vanhoihin maaseututapoihimme, silloin voipi tuloksena olla raakuus ja naisille alennustila. Mutta kun toiselta puolen, ottaaksemme vielä esimerkin, tuo uusi oppi naisen vapaudesta ja tasa-arvoisuudesta miehen kanssa ja heidän oikeutensa yhteisiin opintoihin, työhön ja urheiluun kohtaa noita vanhoja, terveitä, ikimuisroisista ajoista maassamme vallinneita tapoja, jotka sallivat miesten ja naisten vapaasti tavata toisensa sekä työssä että huvituksissa — silloin syntyy hyvin miellyttävä kuva. — Muuten on kovin uskallettua koettaa antaa yleiskuva »Norjan naisesta», syystä että hän ei ole samaan muotoon valettu eikä yleensä sovinnainen. Minä voin myöntää että hän on vähemmän säännöstellen ja ohjaten kasvatettu kuin hänen pohjoismaiset sisarensa, mutta hän ei silti ole vähemmän sivistynyt. Hänellä on voimakkaampi yksilöllinen luonne. Kun nuori tyttö menee naimisiin, voipi nähdä hänen siirtyvän helposta, iloisesta elämästä rasittavaan, usein yksinäiseen työelämään, jossa hän tarmokkaasti ja sydämen lämmöllä ryhtyy käsiksi uusiin velvollisuuksiinsa puolisona ja äitinä ja suoriutuu hyvin. Mutta voipi myöskin saada nähdä hänen naimisiin menessään yhtäkkiä muuttuvan ja kääntävän selkänsä nuoruutensa ihanteille. — Paljon on puhuttu Norjassa tapahtuvista, monilukuisista avioeroista. En tiedä ovatko ne tilaston mukaan useampia täällä kuin muissa maissa, mutta aivan varmaan on myönnettävä että ne viimeisinä vuosikymmeninä suuresti ovat enentyneet. Tavan takaa on väitetty, välistä aiheettomasti, välistä täydellä syyllä, naisvapautuksen olevan niihin syynä. Varmaankin tämä ilmiö osaksi on yhteydessä naisten valveutumisen kanssa; nykyisen polven naisissa on vähemmän alistuvaisuutta kuin edellisten. Mutta ajattelematonta on siitä tehdä se johtopäätös, että avioerot vast'edeskin naisvapautuksen leviessä enenisivät. Tämäkin ilmiö on pidettävä tuloksena vanhan ja uuden ankarasta, melkein äkkäriarvaamattomasta yh-

teentörmäyksestä. Mutta meillä on oikeus toivoa avioliittojen tulevan paremmiksi, jota suurempi vara valita elämäntyötä nuorilla naisilla on oleva, jota harvemmin he ehdoin tahdoin tai tiedottomasti antavat taloudellisten tai yhteiskunnallisten syiden heitä houkutella tai pakoittaa avioliittoon.

— — »Meidän talonpoikaissäädysämme, jossa poika ja tyttö käyvät samaa koulua, jossa miehen ja vaimon työ ja toimi ovat toisiaan lähempänä, ja jossa vaimon työllä yleensä on paljoa suurempi taloudellinen merkitys kuin tavallisissa kaupunkioiloissa, siellä ei juopa miehen ja naisen välillä ole ollut niin syvä. Tästä syystä on moni eksynyt väittämään ettei tässä yhteiskuntaluokassa mikään naisten herätys olisi tarpeen vaatima. Kenties on kunnioitus naista kohtaan täällä Norjassa ollut suurempi kuin monessa muussa maassa, mutta tämän tapainen naisten kunnioitus ei ole meidän aikamme vaatimusten mukaan riittävä. Me tarvitsemme sitä enemmän sekä kaupungissa että maalla, sekä miesten että naisten puolelta, ja se on, onnellista kyllä, nousemaan päin. Mutta tähän asti on juopa nykyäikoina pikemmin suurentunut. Talonpoikaissäätymme miehet ovat innokkaasti ottaneet osaa valtiolliseen ja kunnalliseen elämään ja senkautta laajentaneet näköpiiriään, samalla kuin naiset, jotka alati ovat kotiinsa sidottuja, usein pysähtyvät kehityksessään, jolloin heidän aatepiirinsä jääpi rajoitetuksi. Viimeisinä aikoina on ruvettu huolehtimaan parempaa ammattiopetusta kansannaisille ja hankkimaan heille tilaisuutta tietojen saavuttamiseen muillakin aloilla kuin jokapäiväisten askarten piirissä. Kun tämä tulee suuremmassa mitassa tehdyksi, voimme odottaa mitä parhaimpia tuloksia kansan menestymiselle ja taloudelle. Kun kansannaiset tulevat mukaan henkisen edistyksen piiriin, silloin on maan henkinen rikkaus suuresti karttuva. Kun tuo kätketty, hiljainen voima, lempeys, velvoittavuudentunto ja uskonnollinen vakavuus, joka on niin monelle heistä ominainen, pääsee valoon ja vapauteen, silloin heidän henkensä versoo ja kasvaa. — Kun kaupungin ja maaseudun naiset, yhteiskunnan ja sivistyksen kukkuloilta kansan pohjakerrokseen saakka, kerran ojentavat toisilleen kä-

tensä apuun ja yhteiseen työhön, silloin on jokaisen yksilönkin voima kasvava. Ja päivä päivältähän naiset tulevat toisiaan lähemmäksi. Ei ole maassa kulmakuntaa niin syrjäistä, ettei aate pian ole sinne leviävä. Yhtä varmasti kuin he siellä ovat kuulleet tuosta uudesta lännen maasta, johon niin paljon ihmisiä siirtyy, yhtä varmasti he kerran saavat kuulla uudesta ajasta, joka täällä kotona on koittanut, ja senkautta he ehkä lujemmin tulevat kiinnitettyiksi Norjan todelliseen maaperään, nuoreen Norjaan.»

**Naiset ja
unionin
purkaus.**

Vuonna 1905 saivat Norjan naiset tuntuvalta tavalla kokea että he olivat valtiollista äänioikeutta vailla. Heti kun tieto oli levinnyt, että hallitus oli antanut suurkäräjille esityksen kansanäänestyksestä Ruotsin ja Norjan välisen unionin purkauksen johdosta, pani »Maan naisten äänioikeusyhdistys» vastalauseensa kansanäänestystä vastaan, johon naisilla ei ollut oikeutta ottaa osaa. Tähän adressiin yhtyi 574 mitä erilaisimpia tarkoituspieriä ajavaa naisyhdistystä. Yhdistys alun pitäen pelkäsi että sen vastalauseetta ei otettaisi huomioon, ja tulos olikin se, että tämä pelko toteutui. Tämä syrjäyttäminen osanotosta asiaan, joka koski kansan pyhimpiä etuja, oli omansa syvästi loukkaamaan naisia laajoissa piireissä. »Maan naisten äänioikeusyhdistys» julkaisi silloin seuraavan kehoituksen:

»Maan naisten äänioikeusyhdistys» on jo lähettämällä adressin suurkäräjille ja hallitukselle lausunut valtiomahdeille kiitoksensa siitä, mitä nämät ovat tehneet maamme itsenäisyyden ja itsemääräämisoikeuden ylläpitämiseksi. Yhdistyksen jäsenet tahtovat vielä lisäksi liittää jaa-äänensä niiden miesten lausumaan jaa-ääneen, joilla on oikeus ottaa osaa elokuun 13 p:n kansanäänestykseen, lausuen syvällä vakaumuksella tahtovamme kannattaa kesäkuun 7 p:nä tehtyä päätöstä.»

Samaan aikaan kehoitti yhdistys maan kaikkia naisia hallitukselle ja suurkäräjille menevän adressin allekirjoittamiseksi lähettämään nimensä. Monet varoittivat yhdistystä tähän ryhtymästä, mutta tulos osoitti että onni suosii rohkeata. Elokuun 4 p:stä 16 p:ään saapui 268,902 nimikirjoitusta. Lisäksi on huomautettava että yhdistys äsken oli käyttänyt loppuun kaikki

varansa tuskin päätyneessä vaalitaistelussa, jonka tähden tämä tulos on katsottava ylen hyväksi, kun vielä ottaa huomioon pitkät välimatkat Norjassa ja käytettävänä olevan ajan lyhyden. Trondhjem, Drammenin ja Sarpborgin paikalliset naisyhdistykset panivat myöskin toimeen nimenkeräyksiä, joten tähän »kansanäänestykseen» osaa ottaneiden naisten luku oli noin 300,000.

Luonnollista on että naiset vuonna 1905 tapahtuneen Suuri voitto. suuren valtiollisen uudistuksen kautta saivat herätyksiä omankin asiansa alalla. Helmikuussa 1907 jätti »Maan naisten äänioikeusyhdistys» suurkäräjiin kirjelmän, jossa pyydettiin suurkäräjiä auttamaan maan naispuoliset kansalaiset oikeuksiinsa antamalla heille äänioikeutta. Kirjelmässä viitataan muutamien Pohjois-Amerikan valtioiden, Uuden Seelannin, Australian ja Suomen tässä asiassa antamaan esimerkkiin. Suurkäräjien perustuslakivaliokunnalle annettiin tehtäväksi valmistaa ehdotus laiksi naisten valtiollisesta äänioikeudesta. Tämä valmistui helmuna 1907, niin että yleisö loma-aikana saattoi siihen tutustua. Naiset pitivät ahkerasti mielenosoituskokouksia ja äänioikeusesitelmää.

Valiokunnan ehdotuksessa oli ensin selostus niistä adreseista, jotka naiset v. 1905 olivat lähettäneet hallitukselle ja suurkäräjille, ja naisia kiitettiin osoittamastaan »isänmaanrakkaudesta, valtiollisesta harrastuksesta ja älystä». Sitten seurasi lyhyt selonteko naisten poliittisista oikeuksista muissa maissa. Senjälkeen lausutaan: »Valiokunnan enemmistö pitää luonnollisena että naisten mielestä yhteiskunnan etuja parhaiten valvotaan, kun hekin kerran pääsevät, kuten miehet nyt, vaikuttamaan yleisten asioiden johtoon. Valtioissa, missä kansanvalta on tunnustettuna, on äänioikeus annettava kaikille niille, joilla on edellytyksiä tämän oikeuden käyttämiseen tavalla, joka edistää yhteiskunnan kehitystä ja hyvinvointia. Kansalaisten sulkeminen tästä oikeudesta pois ainoastaan sukupuolen perusteella on vääryys poissuljettuja kohtaan ja lisäksi vahingoksi yhteiskunnalle, joka tarvitsee kaikki saatavissa olevat voimat. Nyt on siis kysymys siitä, onko naisilla edellytyksiä käyttämään G ripenberg, Naisasian kehitys III. — 20

äänioikeutta oikein, ja tähän kysymykseen on valiokunnan enemmistön mielestä vastattava myöntävästi. Sekä naisten kyky ja lahjakkuus että heidän kasvatuksensa, luonteenomaisuutensa ja älynsä asettavat heidät miesten rinnalle työhön niiden yhteiskunnallisten tehtävien suorittamiseksi, jotka ilman yhteiskunnan kaikkien voimien myötävaikutusta tuskin lienevät ratkaistavissa. Keskusteltaessa tästä kysymyksestä julkisuudessa on tuotu esille se pelko, että naisia mahdollisesti voitaisiin paikoittaa vasten tahtoaan ottamaan vastaan edustajatointa. Kokeumus on kuitenkin osoittanut että kansan korkeinta luottamustoimintaa ei koskaan kellekään tyrkytetä, ja ne naiset, jotka eivät halua ottaa sitä vastaan, voivat epäilemättä yhtä varmasti kuin miehet samallaisissa tapauksissa säilyä siitä.

Neljä valiokunnan jäsenistä, Bryggesaa, Grivi, Knudsen ja Ruberg, kannattivat yleisen äänioikeuden myöntämistä naisille samoilla ehdoilla kuin miehille. Neljä muuta jäsentä, Berner, Høstmark, Naess ja Thallang, tahtoivat antaa naisille valtiollista äänioikeutta samoilla perusteilla kuin heillä on kunnallinen äänivalta, mutta sovittelussa Bryggesaa ja Ruberg menivät rajoitetun äänioikeuden puolelle — jotta ei asia kokonaan joutuisi karille. Tämä tuli siis valiokunnan päätökseksi. Ainoa jäsen, joka äänesti tätäkin muotoa vastaan, oli edusmies Malm, jonka vastalause oli 18 palstan pituinen. Herra Malm toi myöskin esille mielipiteensä pitkässä lausunnossa, kun kysymys 14 p. kesäkuuta oli suurkäräjissä esillä. Mutta hänen todisteensa olivat noita vanhoja kuluneita, joita tuntee suurkäräjakeskustelusta v. 1890. Ainoastaan harvat kannattivat hänen ehdotustaan, että lakiehdotus hyljättäisiin. Ennen äänestystä ilmoittivat edustajat Bryggesaa, Konow, Hansen y. m. kannattavansa ehdotusta yleisen äänioikeuden myöntämisestä naisille. Tämä kuitenkin hyljättiin, ja rajoitettua äänioikeutta puoltava ehdotus voitti 73 äänellä 48 vastaan. Lopullisessa äänestyksessä hyväksyttiin 96 äänellä 25 vastaan ehdotus, joka puolsi valtiollisen äänioikeuden (ja vaalikelpoisuuden) myöntämistä kunnallista äänioikeutta nauttiville naisille.

»Nylaendessä» kirjoitettiin voiton johdosta:

»Kesäkuun 14 päivä on säilyvä muistossa yhtenä historiamme valonkohtana. Samoin kuin monet muut suurkäräjien päätökset sisältää uusi lakiehdotus rajoituksia, jotka eivät täydellisesti ole meidän periaattemme kanssa sopusoinnussa, mutta me olemme kaikissa tapauksissa voittaneet niin paljon, että emme henno varjopuolissa viipyä. — — Niinkuin usein suurten asiain on laita, tuli äänioikeus hiljaa. Monelle meistä naisista se tuli äkillisenä yllätyksenä. Ja nuo suuret seuraukset, ne tulevat samaten hiljaa, vähitellen. Naiset eivät suinkaan aio hämmästyttää maailmaa yhdellä iskulla. He ajattelevat enemmän sitä uutta edesvastuuta, mikä heillä nyt on, ja iloitessaan saavutetusta voitosta eivät he unhoita että uusien oikeuksien käyttäminen ja uusien velvollisuuksien suorittaminen omaksi ja muiden hyödyksi kysyvät uupumatonta työtä. Ennen kaikkea he kiitollisuudella ajattelevat niitä miehiä, jotka suurkäräjissä antoivat äänensä heidän asiansa hyväksi.»

lähäs naisen äänioikeuden esitaistelija Aasta Hansteen kirjoitti puolestaan:

»Kolmellasadallatuhanella Norjan naisista on nyt valtiollinen äänivalta. Kolmesataatuhatta Norjan naista osoitti v. 1905 ansaitsevansa äänivallan. Terve, Norjan kansa! Valon virta vuotaa yli Norjan valtakunnan!»

IV.

Kuningatar
Margareeta.*)

Tanskan historia neljännellätoista vuosisadalla asettaa silmäimme eteen mitä räikeimpiä vastakohtia. Sen kansa on tällä aikakaudella ensin hajaantuneena ja sorrettuna, mitä syvimässä alennustilassa, mutta noustuaan siitä se hallitsevana kansakuntana Ruotsin ja Norjan yhteydessä kohoaa laajuuteen nähden Europan toiseksi valtakunnaksi. Kristoffer II:sen viimeisinä hallitusvuosina ei Tanskan voimattoman kuninkaan valta ulotu Laalantia ulommaksi, ja siitäkin on vain pieni osa hänen hallussaan; mutta ennenkuin vuosisata on loppuun kulunut, hallitsee Margareeta mahtavana, voimakkaana Jäämeren rannoilta aina Eteläjäyllännin rajamaille asti, ja pohjoismaiden kolmessa valtakunnassa taipuu kaikki hänen valtikkansa alle. Tanskasta on sanottu että sitäkin vaivasi kansojen keskiajantauti, aatelisvalta, ja että se senvuoksi sortui onnettomuuksiin. Mutta sitä parantelivat lääkärit, sellaiset kuin Valdemar Atterdag ja hänen tyttärensä Margareeta, ja lääkkeenä oli heidän poliitikansa, joka loi uuden, mahtavan kuningaskunnan. Tämä näet kukisti jäykän ja kopean aatelin ja toi maahan järjestystä ja rauhaa.

Kun Margareeta 21-vuotiaana isänsä kuoltua astui historian näyttämölle, oli hän jo täysin kehittynyt, etevä ja teräväkatseinen poliitikko, joka toimi maltillisesti ja asioita tyyneästi punniten. Hänen maansa oli kurjassa tilassa. Kauppa oli hansakaupunkien käsissä, ja niiden haltuun olivat Skånen lin-

*) Emil Slomann. Drottning Margarethe. Kjöbenhavn 1885.

natkin joutuneet vielä viideksitoista vuodeksi eteenpäin. Aateli oli mahtava ja toivoi voivansa valtaansa kartuttaa, talonpojat taas olivat loppuun köyhdytetyt ja kaikkia oikeuksia vailla. Mutta Margareeta voitti aatelin sävyisällä ja näennäisesti myöntyvällä politiikallaan, antamalla takaisin maan mahtaville maatalojoja, jotka hänen isänsä oli heiltä riistänyt, ja auttamalla heitä solmiamaan rikkaita avioliittoja. Mutta kun hansakaupunkien valta Margareetan viisaan politiikan kautta vähitellen rupee horjumaan, ja Skånen linnoitukset palautuvat hänelle, kasvaa hän mahtavaksi, käskäväksi kuningattareksi, joka kurittaa merirosvoja ja tarmokkain käsin alkaa yleistä järjestystä lujentaa. Tämä nainen, joka pelkkäin myöntymisien nojalla on noussut valtaistuimelle, esiintyy myöhemmin taipumattoman ankarana, supistaa aatelin ja kartuttaa kruunun omaisuutta ja taistelee maalla sekä merellä epäjärjestystä ja laittomuutta vastaan. Omituisinta on että aatelikin näyttää älynneen Margareetan etevyyden ja huomanneen hänen yksin voivan antaa valtakunnalle sen, mitä se parhaiten tarvitsi. Sillä kun uusi kuningas Margareetan pojan kuoltua oli valittava, »siltoin olivat kaikki sekä Tanskassa että Norjassa selvillä siitä, että Margareetalle edelleenkin oli uskottava valtakunnan hallitus». Näihin asti oli hallitseva nainen ollut pohjoismaissa tuntematon käsite. Mutta eipä siellä ennen oltukaan nähty hänen kaltaistaan naista. Ei siinä kyllin että vastamainitut kaksi valtakuntaa valitsivat hänet valtakunnanhoitajaksi, kahta vuotta myöhemmin yhtyi Ruotsikin vapaaehtoisesti liittoon. Omituista on nähdä kahden sisälisessä hajaannustilassa olevan kansan kääntyvän naisen puoleen ja panevan vallan hänen käsiinsä odottaen että hän ratkaisisi pulmallisimpia tehtäviä, mitä hallitsijalla voipi olla. Margareeta oivalsi ajan vaatimukset. Hän ylläpiti lujuudella valtaistuimelle noustessaan vahvistamiensa vanhoja, »kirkkorauhaa, naisrauhaa, kotirauhaa, kartanorauhaa, kyntörauhaa ja kärjärauhaa» koskevia asetuksia. Tuo kolmen valtakunnan välinen sopimus suunnitelma, Kalmarinliitto, joka oli tarkoitettu puolustusliitoksi ulkomaisia vihollisia vastaan, ei koskaan, kuten tiedämme, tullut perustuslaiksi. Otaksutaan syynä siihen olleen

sen, että Margareeta arveli sen liiaksi häntä sitovan, mutta samalla oivalsi ettei se aika vielä ollut käsissä, jolloin suuremman vallan hankkiminen kuninkaalle olisi ollut toteutettavissa. Koko hänen politiikkansa viittaa kuitenkin siihen, että hänellä näitä kolmea valtakuntaa varten oli uudistussuunnitelmansa: yhteiskuntaolojen järjestäminen ja rauhan turvaaminen kuninkaanvallan laajenuksen kautta.

Päästäkseen tämän tarkoituksensa perille hän perusti luostareita ja suosi pappeja, jotka silloin edustivat humanista käsityskantaa ja puolustivat järjestettyä yhteiskuntaelämää. Hänen maallisista ja hengellisistä neuvonantajistansa ei kuitenkaan ainoakaan etevyydessä vetänyt hänelle vertoja. Yksin hän seisoi, korkeana ja ankarana. Lähimpiä miespuolisia sukulaisiaan ja virkamiehiään hän käytti aseinaan, itse hän aina pysyi hallitsijana. Hänen huomattavimmat luonteenominaisuutensa olivat tavaton lahjakkuus, aivan verraton tarmo, rautainen tahto ja kylmäkö mielenlaatu. Mutta kylmä hän ei kuitenkaan ollut. Syvä oli suru, jota hän tunsii ainoan poikansa Olavin kuoleman johdosta, vaikka politiikan ikuisesti pyörivä ratas ei saanut pysähtyä silloinkaan, kuin hän itse murrettuna kärsi poikansa kuolinvuoteen ääressä. On sanottu että hänellä oli »miehen kyky panna kaikki alttiiksi aatteen, asian puolesta henkilöön katsomatta, miehen taito eroittaa pääasia sivuseikoista, miehen taipumaton tahto ja hänen kykynsä tehdä täytetty velvollisuus elämän tarkoituksperäksi». Häntä on sanottu pohjoismaiden suurimmaksi kuninkaaksi keskiajalla. Mutta Margareetalla oli kaksi ominaisuutta, jotka usein puuttuvat mieheltä; hän rakasti valtaa, mutta ei sen ulkonaista muotoa, ei kunniaa, loistoa eikä etusijalla oloa. Hän hallitsi aina muitten nimessä, mahdollisimman vähän omassa nimessään. Hän vietti puhdasta elämää ja oli luonteeltaan siveä, aistillisuudesta vapaa; hänen ainoa suuri personallinen tunteensa oli rakkaus poikaan.

Ei ole ihmettelemistä että kuningatar Margareetan suoremmonen persoonallisuus asettaa varjoon kaikki muut senaikuiset tanskalaiset naiset. Säilyneistä asiakirjoista ilmenee että naisten elämä tässä maassa monessa suhteessa oli samallaista kuin Ruotsin naisten viettämä. Muutamissa kohdin oli kuitenkin oleellisia eriävyyksiä. Ruotsalainen ja norjalainen kansannainen ei koskaan tarvinnut kokea maaorjuuden alentavaa vaikutusta, jonka ikeen alla tanskalainen talonpoika 400 vuotta huokaili. Tosin eivät naiset suoranaisesti olleet sen alaisia, mutta epäkohta koski kuitenkin syvästi heidänkin elämäänsä. Muistettakoon vaan herraskartanon Ida-neitiä Andersenin sadussa »Waldemar Daae ja hänen tyttärensä». Hänestä tuli talonpojan vaimo; »köyhän orjan, jonka herrasmies saattoi panna puuhevoson terävään selkään ratsastamaan». Toiselta puolen taas nuo mahtavat virtaukset suurista sivistysmaista nopeammin saapuivat Tanskaan kuin Ruotsiin ja Norjaan. Siksi ritariaika, luostarielämä ja renessanssi lienevät paljoa suuremmassa määrässä vaikuttaneet tanskalaisten kuin ruotsalaisten ja norjalaisten naisten elämään. Tanskassa oli useita nunnaluostareja, joista yksi, Maribossa Odensen hiippakunnassa sijaitseva, oli birgittalaisluostari. Tässä samoin kuin muissakin pidettiin naimattomana oleminen Jumalalle otollisena elämänä, ja moni nainen antautui luostarin hiljaisuudessa Jumalan palvelemiseen. Mutta tapahtuipa niinkin että vanhemmat lasten mieltä kysymättäkään määräisivät heille, varsinkin tyttärilleen, tämän elämänuran. Olipa muutoin aiheena sen valitsemiseen tämä tai toinen, niin saivat nämät naimattomat naiset tavallaan luostarien kautta elämäntehtävän. Keskiajalla nämät laitokset näet pitivät huolta sairaista, köyhistä ja heikoista. Nuo myöhemmin hal-

Naisten elämä keskiajalla. *)

*) Thora Brodersen. Traek af Kvindens liv i gamle Dage (Troels Lundin teoksen mukaan »Danmarks og Norges Historie i Slutningen af det 16:de Aarhundrede» ja Bangin teoksen mukaan: »Prestegaardsliv i gamle Dage») Kv. og Samf. 1901. — Kirstine Frederiksen Die Geschichte der Frauenbewegung in Dänemark (Handbuch der Frauenbewegung von Helene Lange und Gertrud Bäumer) 1901. — Ida Falbe-Hansen. Pigeskolen («Vort Hjem» 1901) j. n. e.

veksitut »vanhat tytöt» eivät siihen aikaan tietäneet mitään ylenkatseesta; päinvastoin kohdeltiin nunniksi rupeavia suurella kunnioituksella. Luostarit olivat tavallaan myöskin naiskasvatuksen edustajia, mutta niiden toimesta tällä alalla ei tiedetä mitään lähempää. Otaksuttavasti nuoret tytöt luostareissa etupäässä oppivat kallisarvoisia käsitöitä valmistamaan, vaikka kirjallisille opinnoillekin varmaan uhrattiin aikaa jonkun verran.

Tanskan naiset edustavat tähän aikaan sangen monta eri tyyppiä. Kansanlaulut kuvaavat tavan takaa hilpeitä, iloisia, uljaita neitoja, epäilemättä luonnon mukaan esitettyjä. Emme kuitenkaan voi vakuuttaa että nämät naiset omien aikalaistensa silmissä olisivat vastanneet hyvin kasvatetun nuoren neidon ihannetta. Tämä on tuskin luultava. Pikemmin lienevät yleisenä naisihanteena olleet sellaiset luonteet kuin kuninkaantytär Sigrid, jonka kainous, kuten Saxo kertoo, oli niin suuri, »ettei häntä saatu edes vilkaisemaankaan niihin moniin nuoriin miehiin, jotka häntä kosivat», sekä kuningatar Bodil, joka oli niin hurskas, »että hän usein omin käsin somisteli sitä neitosta, jota huomasi herransa ruvenneen rakastamaan». Tällainen oli teoria. Käytännössä olivat asiat paremmalla kannalla riippuen siitä, että ihanne oli ulkomailta peräisin eikä koskaan päässyt pohjoismaissa oikein kotiutumaan.

Kautta koko keskiajan noudatettiin Tanskan aatelisissa perheissä sitä omituista tapaa, että lapset, etenkin tytöt, aikaisin lähetettiin pois kotoaan vanhempien sukulaisten, tavallisimmin jommankumman isoäidin kasvatettaviksi, joskus jo muutaman päivän tai viikon vanhoina. Arveltiin »ettei kenestäkään tule mestaria isänsä talossa» ja »ettei lasten pitäisi kauan saada ajellehtia kodissa, jotteivät heidän hyvät taipumuksensa leväperäisyyden ja hemmottelun kautta tulisi tukahdetuiksi». Kun lapsi vietiin pois, tuli taloon joku »ymmärtäväinen ja taitava neitsyt» (»vittig og kyndig »Jomfru») opettamaan nuorelle emännälle senaikuista laajaperäistä ja monimutkaista taloudenpitoa.

Uskonpuhdistuksen mukana, joka esiintyi aviottomuutta vastaan, kohosi avioliitto ja senkautta — tavallaan — naitu nainen kunniaan. Mutta tuo karvas juuri, naisen alamai-

suuden periaate, oli vielä olemassa. Vaikka papit puolustivat avioliittoa, ja kirjoja julkaistiin, joissa avioliittoa ylistellen kuvattiin naisen elämän päämääräksi, pidettiin miehen ehdottomasta herruudesta kuitenkin ainoana mahdollisena. Näitä kysymyksiä käsittelevässä kirjassa, jonka piispa Niels Palladius vuonna 1557 julkaisi, sanotaan: »Lyömäillä ja pieksemällä ei tosin hurskaita naisia luoda, sillä mistä yksi paholainen ajetaan ulos, siihen yhdeksän syöksyy sijaan. Mutta naisen tulee, voidakseen oppia olemaan miehelleen kuuliainen, ensimmäiseksi saada mieleensä teroitetuksi ett'ei hänen tule kysyä kuinka rikas, kaunis, älykäs, köyhä, huono tai ymmärtämätön mies on, vaan on hänen mieleensä painaminen tämä ainoa, että mies on hänen isäntänsä, jolle hänen tulee olla alamainen. Hänen on siis, kohta kun ovat yhteen tulleet, tarkasti tutustuminen miehen tapoihin ja luonteeseen, siihen, mistä hän pitää tai ei pidä, sekä onko hän pikavilhainen, kiivas, kostonhimoinen tai ärtyisä. Tämän kautta oppii vaimo sanoissa, töissä ja esiintymisessään asettumaan miehen mukaan ja voi siten olla hänelle kuuliainen, niinkuin Jumala ja kunnia vaativat. Vaimon on käytöksessään miestä kohtaan oleminen kaino, kohtelias, raitis ja puhdas, hänen on niin kaunistaminen itseään, että hän on miehelleen mieluinen. Kun miehellä on vieraita, on vaimon esiintymisellään näytettävä että miehensä on ainoa, josta hän välittää; hän ei saa vilkkua muihin miehiin niinkuin hullu lehmä. — Jos mies mielihäntä kristillisesti hallita vaimoan, tulee hänen pitää siitä huolta, että vaimo on toimellinen eikä viru työttömänä, ei kuljeksi kaduilla eikä seisoskele joutilaana ovissa ja ikkunoissa.» Olipa kuitenkin muutamia lempeämpiäkin määräyksiä: »Vaikka mies on viisaampi ja luonnoltaan älykkäämpi kuin nainen, on hänen kuitenkin joskus otettava varteen vaimonsa neuvot.» — Huomattava on että kaikki nämät kirjoitukset ovat miesten kynästä lähteneitä; naisten ajatuksia tästä asiasta ei tunneta.

Sekä tapa että laki, sekä kirjallisuus että yleinen käsitys oli miehen puolella vaimoa vastaan. Yksin papitkin vetivät

vaimojaan hiuksista, löivät ja ruhjoivat heitä sekä kohtelivat heitä kaikin tavoin julmasti.

Sitävastoin pidettiin jokaisen miehen velvollisuutena tehdä kaikki voitavansa, jotta leskivaimo pääsisi uusiin naimisiin. Tämä koski varsinkin pappien leskiä. Heille ei annettu eläkettä, mutta seurakunta oli velvollinen heitä elättämään; mukavimmin asia sujui siten, että lesken miesvainajan viran perijä nai hänet. Lesket pitivätkin itseään melkein kuin virkaan kuuluvina, ja kävipä kerran niinkin, että papinleski, joka oli ollut kolme kertaa naimisissa, vetosi valituksellaan kuninkaaseen asti, kun ei hänestä neljättä kertaa huolitettu.

Naimattomille naisille perustettiin uskonpuhdistuksen jälkeen n. s. »neitsytluostari», joka sijaitsi vanhassa Maribossa. Se oli aiottu elätyslaitokseksi vanhoille neitsyille, »että he voisivat rauhassa kuolla». Mutta kun laitoksen jäseniä ei yhdistänyt mikään työ, ja kun sitä ei ollut kannattamassa yhteinen aate, niin luostarineitsyiden kesken vallitsi eripuraisuutta, jonka tähden koko hanke vähitellen raukesi tyhjiin. Omituisia laatuaan olivat n. s. »neitsytkamarit», joissa nuorille aatelisneidoille opetettiin »kotitoimia ja hienoja tapoja». Kuningattarien ja aatelisrouvien velvollisuutena oli sitten pitää huolta siitä, että nämät tytöt hyvien avioliittojen kautta saivat tulevaisuutensa turvatuksi. Kuningatar puolestaan hoiti asiaa siten, että hän suorastaan lähetti käskyn asianomaisille aatelmiehille, jotka tavallisesti mielellään käskyä tottelivat; koska he senkautta toivoivat saavansa mukkeita lahjoitusmaita. Kiitettiinpä hautauspuheissakin kuningattaria tässä toimessa osoittamastaan taitavuudesta. Samoin kuin vanhemmat määräsivät tyttäriään antautumaan luostarielämään kysymättä heidän mieltään, samoin menettelivät he myöskin, kun oli kysymyksessä avioliiton solmiminen. Mutta vaikka joskus nähtiin että nainen epätoivon valtaamana surmasi itsensä tai sen miehen, jonka kanssa hänet pakoitettiin avioliittoon, oli naisten kasvatus silloin kuitenkin sellainen, että useimmat taipuivat ja alistuivat, joskin kohtalo oli kova. Lapsia kasvatettiin ankaruudella. Usein otti isä heidät huoneeseensa ja pieksi heitä aivan syyttä. Tämä tapah-

tui etenkin pitkänäperjantaina muistoksi Vapahtajan kärsimisestä. Opetusta ei tytöille annettu muuta kuin kodin hoidossa; ei pidetty sopivana että he tunsivat muuta kirjallisuutta kuin hartauskirjansa ja Holger Dansken kronikan.

Aatelisnaisten elämässä sai renessanssi aikaan muutoksen. Renessanssi. Sen Tanskassa niin lyhyellä kukoistuskaudella harrastivat sekä miehet että naiset suuressa määrin tieteitä ja kirjallisuutta. Aatelisnaiset kokosivat vanhoja kansanlauluja, lukivat isänmaan historiaa, latinan ja kreikan kieltä sekä kirjoittivat runoja hollannin- ja ranskankielellä. Birgitte Thott'in Senecankäännös on kuudennentoista sataluvun etevimpiä proosatuotteita. Sofie Brahe, kuuluisan tähtitieteilijän sisar, harjoitti innolla tähtitieteellisiä opintoja. Leonora Kristina, Kristian IV:nnet onneton tytär (s. 1621), joka oli naimisissa surullisesti kuuluisan Korftiz Ulfeldt'in kanssa, oli aikansa lahjakkaimpia naisia. Hän luki latinaa ja kasvioppia sekä opiskeli anatomiaa. Hänellä oli terävä kynä ja sujuva esitystapa. 22 vuotta kestäneen vankeutensa aikana hän suunnitteli kirjaa »Heltinders pryde» (»Sankaritarten kunnia»), joka oli kokoelma merkillisten naisten elämäkertoja. Samaan aikaan hän myöskin kirjoitti omasta elämästään yksityiskohtaisen kertomuksen, jolle hän pani nimeksi »Jammersminde» (»Onnettomuuden muistoja»). Tämä kirja on Tanskan vanhemman kirjallisuuden parhaimpia teoksia. Myöhemmin hän vielä osittain laajensi mainittua elämäkertaa, jossa hän m. m. panee voimakkaan vastalauseen sukupuolensa alistettua asemaa vastaan. »Kun hyve ja ansio tekevät ihmisen arvokkaaksi — hän sanoo — ei sukupuolieroitus kelpaa syyksi, jonka nojalla häntä voisi halvempaan pitää. Sielu on sukupuoleton eikä muutu ulkonaisen muodon ja kohtalon kautta. Eivät ne, jotka miehen nimeä kantavat, aina toimi miehen tavalla, mutta usein toimivat naiset sankarin tavoin ja kantavat kuitenkin vaan naisen nimeä.»

Leonora Kristinan kynästä on peräisin pieni tunnettu runonpätäkkin:

»Voi kaikki taakat kantaa tosirakkaus,
On uskollinen mieli naisen kaunistus.»

Seitsemänneltoista sataluvulla ryhtyi moni nainen memoareja ja elämäkertoja kirjoittamaan. Niin esim. paljastaa Charlotte Dorothea Biehlin (1731—1788) kirjevaihto paljonkin sen ajan historioitsijain silmiltä salattua diplomatiaa.

Moni toimi hyväntekeväisyyden alalla ja uhrasi suuria summia hädän lieventämiseksi. Ajan ylimysmielistä katsantotapaa kuvaa se seikka, että useimmat tällaisten lahjoitusten kautta perustetut laitokset olivat aiotut ylhäisimpien yhteiskuntakerrosten naisille, jotka jotenkin olivat vaikeuksiin joutuneet. Tämä osoittaa myöskin että korkeimmassakin asemassa olevia naisia uhkasi täydellinen avuttomuus, jos heidän elättäjänsä kuolivat voimatta tai tahtomatta heidän tulevaisuuttaan turvata.

Jo seitsemännentoista sataluvun alkupuolella tavataan Tanskassa julkisia, naisasiaa koskevia lausuntoja. Niin esim. kirjoitti Anders Bording ylistysrunon neiti Margareeta Juelin, erään sen ajan oppineen naisen kunniaksi. Runon nimi oli »Scutum Gynaecosophias eller Forsvar for laerde kvinder» (»Oppineiden naisten puolustukseksi»), ja siinä sanotaan m. m.:

»Miks nainen, jalo sielultaan,
ois älyn lahjaa vailla
ja oppimaan ja tutkimaan
ei kelpais miehen lailla?»

Naispuolisten lääkärien puolesta taas puhutaan seuraavassa säikeistössä:

»Hän tietää juomat pistokseen
ja keinot kohjuisille,
kun moni kaino vaivoineen
ei lähde lääkärille.»

Ludvig Hol-
berg.

Niinkuin jo Norjaa käsittelevässä luvussa on mainittu, esiintyi Ludvig Holberg naisvapautuksen puoltajana. Hän kirjoitti vuonna 1722 naisten puolustukseksi runon, jota myöhemmin leikillisesti on sanottu »runopukuseksi Stuart Milliksi». Sen nimenä oli »Zille Hansdotters Gynaekologia eller Forsvarsskrift for kvindekønnet» (Zilla Hannuntyttären gy-

naekologia eli naissukupuolen puolustus»). Siinä m. m. lausutaan:

»Luin Isämeidän, aapisen,
kun kahdeksan mä täytin,
vaan lisää pyysin kaihoten
ja oppimieltä näytin».

mutta silloin pikku Zilla huomasi kaikki häntä kohtaavat karsimykset, ja silloin tulevat mietteet

»ja vaikka siivet katkotaan,
saa moitteet lintu kestää,
ja kansa soimaa kummissaan:
kas, mikä lennon estää?»

ja koko tuo sukkela, joskin paikoin kuivahko puolustusruno päättyy tekijän alleviivaamaan lauseeseen:

»Jos paljon meille uskotaan,
myös paljon saamme aikaan.»

Joskus on otaksuttu että tämä runo olisi ivallinen mukailu Anders Bordingin aikaisemmin julkaisemasta, äskennäitusta runosta. Mutta tätä käsitystä ei enää katsota paikkaansa pitäväksi. Pikemmin lienee Holbergin Gynaekologiaa aiottu Bordingin runolle täydennykseksi. Mutta etupäässä Holberg varmaankin terävällä kynällään tahtoi huomauttaa että miehen työ ei ollut niin ihmeellistä laatua, ettei nainenkin voisi sitä toimittaa. Tämän ohella hän ivallansa ruoski sitä äitellä naisten jumaloimista, johon heikomman sukupuolen ensimmäiset puolustajat tavallisesti tekivät itsensä syyllisiksi.

Sitäpaitsi on olemassa muita Holbergin lausumia, joita on mahdoton käsittää väärin, ja jotka jyrkästi vastustavat silloin vallitsevaa käsitystä naisesta. Todistuksena siitä ovat m. m. seuraavat rivit:

»On outo mulla mieli, viiton tietä uutta:
se tiedot tutkikoon, ken saanut lahjakkuutta,
se talon hallitkoon, ken johtaa parhaimmin,

ja taitavin ken on, se käyköön ohjihin.
 Miks täytyis A:n, jos hän on viisas nainen,
 pakosta hameen — kehräellä vaimen?
 Miks B, jos hän on narri, juoppo, hölmöinen
 ois mestari vain ansiosta housujen?
 Jos mies ei itse kunnan työtä tehdä voi,
 hän viisas on, jos vaimollensa johdon soi.
 Se totta: tähden tämän teon ainoan
 hän tunnustuksen ansaitsee ja kunnian.*

Eräässä v. 1739 ilmestyneessä teoksessaan hän sanoo:
 »Arvosteluni tarkoituksena ei ole myöntää naisille uusia oikeuksia, tahdon vain osoittaa että on uskallettua ruveta todistelemaan naisen sukupuolensa vuoksi olevan kaikkiin tärkeihin toimiin kykenemättömän, ja etteivät muutkaan todistelut, joihin vedotaan, pidä paikkaansa. Siinäkin tapauksessa, että mies tahtoo perustaa oikeutensa ainoastaan Jumalan lakiin, on kohtuutonta että hänellä yksin on valta. Perheenisä on tosin perheen pää, sehän on luonnonlakien mukaista, joiden alalla kaksipäinen hallitus on kerrassaan tuntematon käsite. Mutta tästä ei johduta siihen, että naisilta olisi kiellettävä pääsy kaikkiin tärkeihin virkoihin. Päinvastoin on terveen järjen mukaista että virkoihin asetetaan ne, jotka niihin parhaiten sopivat, ja viisaasti menettelee se mies, joka antaa vaimonsa tehdä sen, minkä tämä osaa paremmin kuin hän itse. — — — Kaikkien yhteiskunnallisten lakien mukaan on naimaton nainen koko elinaikansa vajavaltainen, tulkoonpa hän miten vanhaksi ja ymmärtäväiseksi tahansa. Viisas nainen on perheenemäntänä täysin harjaantunut taloudenhoitoon, hän on koko taloutta johtanutkin, onpa vielä sen lisäksi pitänyt huolta kehnosta, väkeviin menevästä miehestäänkin, mutta sittenkään ei hän leskenä saa ryhtyä mihinkään tärkeään toimeen ilman huoltajansa suostumusta. Kaikissa kuningassukujen perimysoikeutta koskevissa laeissa määrätään lähin naispuolinen hallitsijasuvun jäsen hoitamaan hallitusta perintöprinssin alaikäisyyden aikana, ja hallitsevaksi ruhtinattareksi, ellei miespuolista perillistä ole.*) Naista

*) Tässä erehtyi kumminkin Holberg, kuten huomaamme, sillä monessa valtakunnassa ei naisilla ole kruununperimysoikeutta.

pidetään siis toisaalta niin kykenemättömänä, ettei hänelle uskota määräämisvaltaa yhdestä jyvätynnyristäkään, ja toisaalta kumminkin hänen käsiinsä annetaan koko valtakunnan hallitusohjat. — — — On olemassa toinen syy, johon eniten vedotaan naisia vastaan, nimittäin lastensynnytys ja siitä johtuvat haitat; ja se näyttää olevan tärkeämpi. Mutta vaikkapa oletetaan että se aika, minkä äidit tavallisesti lepäivät synnytyksen jälkeen, on todella tarpeellinen ja luonnon vaatima, niin ei siitä sen suurempaa vastusta ole, kuin että nainen kuuteen viikkoon ei voi virkaansa hoitaa, jota vastoin typeräjärkinen mies on kelpaamaton vuodet läpeensä.»

Useita Holbergin aikuisia naisia kiitetään »oppineiksi ja terävä-älyisiksi». Cilla Gad'ia (oikeastaan kotoisin Bergenistä) esimerkiksi kehoitettiin esiintymään opponenttina akadeemisessa väittelyssä; tähän eivät viranomaiset kumminkaan myöntyneet. Helene Friis ja Susanne Juel mainitaan myös ajan naiskirjailijoiden joukossa. Myöhemmin (1775) kuvasi Kamma Rahbek kirjeissään aikakautensa kirjallisia ja valtiollisia ilmiöitä paremmin kuin kukaan ennen häntä. Rouva Hegerman-Lindencrone (1778) ja J. L. Heibergin äiti rouva Gyllembourg (1773) ovat hekin julkaisseet kirjeitä ja muistelmia, jälkimäinen myös novelleja, joihin kahdeksannentoista vuosisadan vapaamielisyys, mutta myöskin sen kevytmielisyys tuntuvasti ovat painaneet leimansa. Mainitsemista ansaitsee myöskin että »Fruentimmer Tidenden og Fredagsselskabet», («Naisten lehti ja perjantai-seura») nimistä lehteä, joka ilmestyi 1767, toimitti eräs nainen. Sen tarkoituksena ilmoitettiin olevan naisen aseman parantaminen.

Uudistusten aika ei kumminkaan vielä ollut koittanut. Ajanhenki oli ylen ihannoiva, ja naisihanne oli yhtymä tyttömäistä viattomuutta ja luostarineitoa. »Nuori tyttö olisi pidettävä äitinsä säilikönlaatikossa, kunnes joutuu naimisiin», niin arveltiin johtavissa piireissä, ja J. L. Heiberg teki »Aprillinarreissa» pilaa sen ajan tyttökoulusta. Muuten sangen vapaamielinen runoilija Paul Möller piti inhoittavana että naiset saattoivat ajatella itsenäistä kirjailijatoimintaa, ja ajan etevim-

mässä kirjallisessa tuotteessa, Paludan Müllerin »Adam Homossa», on esitetty irvikuva emansipeeratusta naisesta.

1848 vuoden
herätykset.)*

Jotta naisia tulisi entistä tärkeämmäksi, yhteiskunnalliseksi kysymykseksi, vaadittiin kuitenkin voimakkaampia herätteitä sekä ulkoa- että sisältäpäin. Huolimatta sodan seurauksista, vapautti Tanskan kansa itsensä vuonna 1848 holhunalaisuudesta kahdessa eri suhteessa: henkisestä riippuvaisuudesta Saksasta ja Saksan kirjallisuudesta sekä yksinvaltaisen hallitusmuodon soralalaisuudesta. Tähän aikaan alkoivat muutamaiset naiset ikävällä huomata että he olivat ikäänkuin ulkopuolella näitä kansan korkeimpia harrastuksia. Ne kansalaisoikeudet, joita Tanskan miehet kuningas Fredrik VII:n vuonna 1849 toimeenpaneman hallitusmuodon kautta pääsivät nauttimaan, eivät tulleet naisten osaksi. Ilma oli täynnä suuria kysymyksiä. Miehet eivät enää tuhlanneet parhaita voimiaan taiteellisiin salonki-keskusteluihin kauniiden ja loistavalahjaisten naisten kanssa. Heidän kunnianhimonsa suuntausi toisaalle, heissä heräsi uusia harrastuksia, tosielämä suurine, raskaine vaatimuksineen astui heidän eteensä. Tämän kansallisuusliikkeen rinnalla kulki uskonnollinen virtaus, Grundtvigianismi, joka esiintyi paljoo lämpimämpänä, syvällisempänä, paljoo käytännöllisempänä ja vapaamielisempänä kuin Haugianismi Norjassa. Sen johtaja, N. F. S. Grundtvig, oli jo alusta pitäin suunnannut katseensa yhteiseen kansaan ja yleensä varattomiin kansanluokkiin ja niiden tarpeisiin. Hänen aloitteestaan syntyi monta oivaa laitosta, joiden eduista naisetkin tulivat osallisiksi. Grundtvigianismi oli sentähden omansa tukemaan kaikkia hyviä, vapaamielisiä pyrintöjä. Sitäpaitsi oli Grundtvigilla itsellään suuri personallinen vaikutusvalta aikansa naiseen. Hänet kutsuttiin m. m. pitämään sarja saarnoja humanisuudestaan ja sivistysharrastuksistaan tunnetulle kuningatar Caroline Amalielle, joka hovinaisineen oli suuresti mieltynyt häneen ja hänen oppiinsa.

*) Kirstine Frederiksen. Die Geschichte der Frauenbewegung in Dänemark. — The Woman Question in Europe. — Kv. og Samf.

Siihen aikaan alkoivat kuulua ensimmäiset vaativat äänet naisten joukosta. Uskonnollinen liike valtiollisen onnettomuuden synnyttämän hehkuvan isänmaanrakkauden yhteydessä vaikutti valtavasti useaan naiseen. Etevimvät näistä olivat Ilia Fibiger (1817—1867), Pauline Worm (1825—1883) ja Mathilde Fibiger (1830—1872). Näistä kolmesta oli viimeksimainittu, vaikka olikin nuorin, tuleva naisasian esitaistelijaksi Tanskassa.

Hän julkaisi v. 1850 salanimellä »Clara Rafael» pienen kirjan **»Clara Rafael kiista.»** Clara Rafaelin Breve» (»Clara Rafaelin kirjeet»), johon runoilija Heiberg oli kirjoittanut alkulauseen. Tiedettiinkin että hän suuresti suosi nuorta 20-vuotista kirjailijataria. Mutta ilman tätä suositustakin olisi kirja varmaan herättänyt huomiota, sillä käsitteihän se kysymystä, jonka aika nyt oli tullut. Heibergin esipuheesta, kuinka hyväntahtoinen se tekijätarta kohtaan onkin, käy ilmi että hänellä oli omat ajatuksensa aineen suhteen, sekä että häneltä ei suinkaan ollut jäänyt huomaamatta se lapsellinen kehittymättömyys, mikä kirjassa paikoittain on havaittavissa. Hän sanoo m. m.: — »Se aate, joka innostuttaa Claraa (saanen kai sanoa häntä siksi, vaikka hän minun luullakseni on Mathilde nimeltään), on naissuvun vapauttaminen, ei siinä alhaisessa merkityksessä, että naisen tulee miekkailla, uida ja polttaa tupakkaa, ei myöskään tuossa vähemmän alhaisessa, mutta melkein vielä pahemmassa muodossa, että naiselle vaaditaan puhe- ja äänivalta kunnallisissa asioissa ja valtiopäivillä ja mahdollisuutta päästä ministeriksi, vaan merkityksessä, jonka kohtuutta jokaisen on myöntäminen, siinä nimittäin, että naiselle on suotava vapaus toteuttaa ihanteensa. Ja tätä ihannetta, nais-ihannetta, katsoo Clara oleelliseksi osaksi yleisestä ihmisyyden ihanteesta. Mies- ja naisihanne ovat itsekseen olleen yksipuolisia, ainoastaan molempien yhtyessä syntyy yleisinhimillinen ihanne. Tämä kaikki on myönnettävä, mutta silloin johtuu kysymään: »Mikä siis on naisihanne?» Senhän tulisi, sen mukaan mitä on edellytetty, olla erilainen kuin miehinen, täydentää sitä. Tässä kohden näyttää minusta kumminkin Clara poikenneen johdonmukaisuuden tieltä, hän kun kuvaa Gripenberg, Naisasian kehitys III. — 21

naisellisen ihanteen ihan miehisen kaltaiseksi tai, oikeammin sanoen, antaa sille niin ylimalkaisen, abstraktisen muodon, että se ikäänkuin sulaa vastakohtaansa; sillä mieshän on yleensä abstraktisempi olento kuin nainen. — — Korkein naisihanne, minkä kristinusko tuntee, on neitseellisyyden ja äitiyden yhtymä. Koskettamatta lähemmin siihen, mikä tässä on mystilistä ja, niinkuin kaikki mysteeriot, käy mahdottomaksi, kun järki rupeaa sitä selvittelemään, tahdon vain huomauttaa että, vaikkapa pidettäisiinkin tätä ihannetta vertauskuvallisena, piilee siinä kumminkin se ajatus, että naisellisessä ihanteessa on samalla jotakin jumalallista ja inhimillistä, sekä että se olisi vajavainen, jos jompikumpi puuttuisi. — — — Rakkaus, joka käsittää koko ihmiskunnan, on suuri ja kaunis, vieläpä enemmän kuin kaunis, sillä se on kristityn velvollisuus, mutta se on liian abstraktinen voidakseen kokonaan täyttää jalon nais sydämen. Naisen tulee osoittaa sääliä, myötätuntoa ja avuliaisuutta kaikille, mutta yhtä hänen tulee rakastaa, se on hänen aatteensa ruumistuneena, hänen oikea vapautuksensa. Ja tämä yhteen henkilöön kohdistuva rakkaus ei saa joutua ristiriitaan sen rakkauden kanssa, jolla hän kaikkia rakastaa, eikä ylipäätänsä hänen aatteellisten pyrintöjensä kanssa. — Abstraktinen on itsessään epänaissellista. Olkoot jyrkät piirteet ja rajaviivat miehen yksinoikeutena, liidelköön hän ilman jalansijaa todellisuuden yläpuolella; naisen tehtävänä on kiinnittää hänet siihen, mikä tässä maailmassa on kaunista; hänen tulee olla se Iris, joka rakentaa sillan maasta taivaaseen.»

Itse kirjaa tarkastellessa huomaa että Mathilde Fibiger vielä vähemmän kuin Camilla Collett koskettelee naisen asemaan tehtäviin käytännöllisiin uudistuksiin. Hänen vapautusvaatimuksensa ei ensinkään sisälly se, että naisen tulisi ottaa osaa miehen työhön. »Naisen vapautus», hän sanoo, »ei riipu siitä, että hänelle annetaan vapaa pääsy virkoihin ja työansioon. Tee hänestä lääkäri — ja tarkasta tuleeko hän siitä sen vapaammaksi! Mitäpä hyödyttää, vaikkapa hän oppiikin avaamaan ja leikkelemään ruumiita, jos hänen henkensä sillä välin riutuu sen ravinnon puutteesta, jota ainoastaan iäisen elämän

lähde voi tarjota. Juuri tämän ravinnon ääreen on hänelle tie avattava. Tällä en kuitenkaan tahdo sanoa että pitäisiin toiminta-alamme laajentamista kokonaan tarpeettomana ja sopimattomana. Mielestäni tulee tämän vain olla seurauksena emansipatsionista, mutta sitä ei saa pitää itse emansipatsionina. Työkyky luo toimialan eikä päinvastoin. — Me arvoilemme miesten vaikutusvaltaa liian suureksi, kun uskomme että nämät »hengen valtakunnan herrat» ovat sulkeneet meiltä tien vapautteen ja nyt kulkevat avaimet tallessa taskussaan. Ei kenenkään ole pakko jäädä ulkopuolelle hengen maailmaa — me elämme sen keskellä. Mutta me elämme pimeydessä, siksi emme sitä tunne. Valoa ja tietoja me tarvitsemme, tietoja elämästä.»

Hänen mielestään eivät yksin naiset tarvitse vapautusta, sitä tarvitsee koko ihmiskunta. Hän kääntyy tosin naisten puoleen, »he ovat minua lähinnä, heidät ja heidän kutsumuksensa käsitan parhaiten; heidän kauttaan voin ehkä vaikuttaa jalostavasti miehiinkin. — Miehen asiana ei ole naista valistaa, vaan henkisesti valveutuneiden tulee nukkuvia herättää, voimakkaiden tulee tukea heikkoja, rikkaiden jakaa henkinen omaisuutensa köyhien kanssa, mutta vapaat eivät voi orjia vapauttaa. Niin totta kuin meissä itsessämme on orjanmieli, niin totta täytyy myös vapautuksen lähteä meistä itsestämme.»

Omituista kyllä asettaa Mathilde Fibiger kirjassaan ehdotoman pidättyväisyyden vaatimuksen myöskin aviopuolisille. Jos tämä jossakin määrin onkin katsottava riippuvaksi hänen nuoruudestaan ja kokemattomuudestaan, on se kuitenkin merkille pantavaa aikana, jolloin ei vielä tiedetty mitään uus-asteettisista tolstojlaisista opeista.

»Clara Rafaelin kirjeet» herättivät pitkällisen ja kiivaan kirjallisen kiistan sekä puolesta että vastaan. Mainitsemme tässä seuraavat lentokirjaset, jotka kaikki ilmestyivät vuonna 1851: »Fem Breve til Clara Rafael fra en ung Hustru», (»Viisi kirjettä Clara Rafaelille eräältä nuorelta vaimolta»). »Hvad är Emancipation?» Af Sophie A. (»Mitä on emansipatsioni?» Kirj. Sophie A.) »En kontravisit hos Clara Rafael.» Af

Athalia Schwartz. (»Vastavierailu Clara Rafaelin luona.» Kirj. Athalia Schwartz.) »Fire Breve om Clara Rafael til en ung Pige fra hendes Søster.» (»Neljä kirjettä Clara Rafaelista eräälle nuorelle tytölle sisareltaan») Kirj. Pauline Worm. »En Brevveksling om Kvindens stilling i Samfundet.» (»Kirjevaihto naisen asemasta yhteiskunnassa.») »Nogle blade skrivne til Clara Rafael» Af Cecilie. (»Muutamia lehtiä Clara Rafaelille Ceciliaalta.») Sanomalehdissä ja lentokirjasissa ahdistelivat nuorta kirjailijataria terävät ja tottuneet kynät. Heiberg, joka niin ritarillisesti oli hänet esittänyt kirjalliselle maailmalle, vetäytyi pian syrjään jättäen hänet yksin taistelemaan aatteen puolesta, joka pohjaltaan olikin tälle runoilijalle vieras. Mathilde Fibiger huomasi tavasta, millä hänen myöhemmät teoksensa otettiin vastaan, ettei hän kirjallisella toiminnallaan pääsisi pitemmälle, jonka vuoksi hän sen jättikin ja antautui käytännölliselle alalle. Että hän ei sitä tehnyt tuskatta, ilmenee seuraavista hänen lausumistaan sanoista: »Jospa tietäisitte miltä tuntuu olla ymmärryksen ja tietojen puolesta kuin kapalolapsi ja samalla tuntea itsessään jumalallinen halu ja tahto luoda jotakin jumalallista.» Hänestä tuli sittemmin Tanskan ensimmäinen naistelegrafisti, ja hän uhrasi viimeiset heikot voimansa oppiakseen mallikelpoisesti suorittamaan tämän mekanisen työn.

Liikuttavaa on nähdä nuoren tytön tällä tavoin taistelevan yksinään koko yhteiskuntaa vastaan. Mutta vaikkapa taistelu kävikin hänelle ylivoimaiseksi murtaen hänen vastustuskykynsä, tuli sillä olemaan suuri merkitys hänen sukupuolelleen. Sana oli lausuttu, kipinä oli syttynyt. Liekki oli leimahtanut ilmituleen eikä enää sammunut.

Pauline Worm.

Mathilde Fibigerin molemmat aikalaiset, hänen sisarensa Ilia sekä Pauline Worm, eivät herättäneet niin suurta huomiota kuin »Clara Rafael», mutta he pitivät puoliaan kauemmin kuin hän. Ilia Fibiger vaati sekä runoissaan että suorasanaissa kirjoitelmissaan naisille oikeutta kehitykseen. Pauline Worm kuvasi novellissaan »De Fornuftige» (»Järkevät») miten nuoren naisen lahjat tietämättömyyden ja ennakkoluulojen kautta menevät hukkaan. Teos ilmestyi 1857, siis melkein

samaan aikaan kuin »Hertha» ja »Amtmandens Døtre», jonka viimeainitun kanssa sillä onkin yhtä ja toista yhteistä. Siten esimerkiksi sankaritar »Alvilde» sortuu, syystä ettei saa luonnonlahjojaan kehittää. Mutta kirjalta puuttui mainittujen Ruotissa ja Norjassa ilmestyneiden teoksien taiteellisuus, eikä se siksi koskaan vaikuttanutkaan naisasian kehitykseen yhtä suuressa määrin kuin nämät. Kuitenkin oli Pauline Wormin työ tämän aatteen puolesta hänen omassa isänmaassaan hyvin suuriarvoinen. Silloin kuin sen ensimmäisten julistajain äänet olivat sortuneet, piti hän huolta siitä, että vaatimukset eivät vaienneet. Hän vaikutti sitäpaitsi kirjoituksillaan, runoillaan ja novelleillaan useihin niihin naisiin, jotka sittemmin suoranaisesti ottivat osaa työhön aatteen toteuttamiseksi. Pauline Worm oli myöskin ensimmäinen nainen, joka Tanskassa piti julkisen esitelmän (vuonna 1865) ja sanomalehtikiistaan, joka on mainittu Norjaa koskevassa luvussa, ja jota käytiin »Nordisk Maanedsskrift» lehdessä, otti hän osaa kirjoitelmalli »Kvindesagens Fortid og Fremtid» (»Naisasian entisyys ja tulevaisuus»). Hänen on sanottu kuuluvan sukupolveen, joka oli saanut niin kauttaaltaan esteetisen kasvatuksen, että julkinen esiintyminen oli hänelle suorastaan tuskallista. Mutta toiselta puolen hänen luja oikeudentuntonsa ja vapaudenrakkautensa tekivät hänet erinomaisen sopivaksi naisasian tienraivaajaksi. Ylipäätään oli hänellä kaikki ne ominaisuudet, jotka tapaavat johtaa ihmisiä taistelemaan jonkun aatteen puolesta, jota suuret joukot epäluulolla katselevat. Hänen ystävänsä ja elämäkertansa kirjoittaja historioitsija Barfod kuvaakin häntä näillä sanoin: »Hän oli äärimäisyyteen asti epäitsekäs, siksi osasikin hän paremmin herättää kuin koota, paremmin yllyttää kuin innostuttaa.» »Tätä ominaisuutta ei kuitenkaan jokapäiväisessä elämässä juuri pidetä omistajalleen edullisena — sanoo Kirstine Frederiksen — mutta se pitää kilven puhtaana ja selän suorana. Tämä on Pauline Wormin nykyajan naisille jättämä perintö.»

Tanskassakin oli 1850-luku monessa suhteessa hyvin tärkeä naisille. Vuonna 1857 esitettiin valtiopäivillä kolme naisen asemaa koskevaa lakiehdotusta: 1) sama perintöoikeus

Orla Lehmann
ja 1857 v:n
valtiopäivät.

miehelle ja naiselle; 2) naimattoman naisen täysivaltaisuus 25 vuoden ikäisenä, jolloin häneile olisi määrättävä huoltaja; 3) täysivaltaisille naisille oikeus harjoittaa, samoin kuin miehetkin, kauppaa ja sellaisia elinkeinoja, »jotka eivät ole sopimattomia heidän sukupuolelleen». Kun kysymystä ensi kertaa käsiteltiin maakäräjissä, puolusti suuri vapaudentaistelija Orla Lehmann ehdotusta mitä lämpimimmin, lausuen m. m. »että se hänestä pienen pienessä määrässä lyhensi miesten kovin vanhaa velkaa naisille». Hän vaati naisille huoltajastakin vapaata täysivaltaisuutta. Lehmann oli sittemmin puheenjohtajana siinä komiteassa, jonka tuli käsitellä näitä kysymyksiä, ja hän sai aikaan että komitean mietinnössä ehdotettiin nainen julistettavaksi täysi-ikäiseksi samanikäisenä kuin mieskin (18 vuoden vanhana huoltajan alaiseksi, 25 vuoden vanhana kokonaan täysivaltaiseksi). Oikeusministeri oli tästä vapaamielisestä päätöksestä suuresti hämmästynyt, ja se herätti hänessä monenmoisia epäilyksiä, mutta Lehmann, joka tässä tilaisuudessa piti loistavan puheen, onnistui voittamaan ehdotuksen puolelle maakäräjien enemmistön. Tämä puhe, samoin kuin monet muutkin lausunnot, osoittavat ihmeteltävää selvänäköisyyttä ja ennakkoluulottomuutta. Lehmann sanoo: »Kun naiset tulevat täysivaltaisiksi ja pääsevät ansaitsemaan, niin että avioliitto ei enää ole heidän ainoa mahdollisuutensa elämässä, jäävät ehkä monet liitot, joihin vaikuttimina olisivat taloudelliset olosuhteet, kokonaan solmiamatta, ja itse järjestelmä jalostuu tämän kautta. — — Jos tämä uusi laki saa aikaan naisissa enemmän itsetuntoa ja parantaa heidän asemaansa perheessä ja yhteiskunnassa, niin on tämä etu saatu hyvin halvalla, vaikkapa siinä joku peritty pääoma joutuisikin häviöön.»

Minkä syvän vaikutuksen »Clara Rafael-kiista» oli tehnyt yleisöön ilmenee siitäkin, että näitä lakiehdotuksia käsiteltäessä eduskunnassa eräs puhuja siihen viittasi ja huomautti siitä vääryydestä, jota naisille tehdään. »Aviopuolisoista itsestään tulisi riippua kummallako heistä olisi suurempi määräysvalta.» Myöskin Grundtvig astui esiin naisia puolustamaan. »Nainen on, mitä täysivaltaisuuteen, perintöoikeuteen ja luvallisiin elinkei-

noihin tulee, sellaisten määräysten alainen, että täytyy uskoa meidän miesten suuresti epäilevän onko hän ihminen, kun olemme katsoneet mahdottomaksi myöntää hänelle samoja ihmisoikeuksia, joita itsellemme vaadimme.» Lakiehdotus yhtäläisestä täysivaltaisuudesta hyväksyttiin valtiopäivillä joulukuun 29 p:nä 1857 ja tuli laiksi vuonna 1858. Samana syksynä oli oikeusministeri esittänyt ehdotuksen yhtäläisestä perintöoikeudesta, joka — samoin kuin ehdotus, että naisilla olisi yhtäläinen oikeus kuin miehilläkin harjoittaa kauppaa ja elinkeinoja — hyväksyttiin eduskunnassa yllämainittuna päivänä ja astui voimaan 1 p:nä toukokuuta 1858. Komitea, joka oli käsitellyt jälkimäistä ehdotusta, oli näet muuttanut sen sanamuodon siihen suuntaan, että se käsitti myöskin elinkeinot eikä yksin kauppaa perustellen ehdotustaan sillä, »että tulisi jättää asianomaisten naisten itsensä päätettäväksi mitkä toimet heille ovat sopivia». Valtiopäiväkeskusteluissa ilmeni niin paljo rohkeamielisyttä, oikeudentuntoa ja avointa silmää huomaamaan naisen aseman kieroutta, että täydelleen voi yhtyä Emil Elberlingin lausuntoon (Kvinden og Samfundet 1896): »Kaikki Tanskan senaikuiset suuret miehet, joilla oli huomattava asema julkisessa elämässä: Grundtvig, Tscherning, Madvig, Lehmann, Monrad, Ploug ja Krieger y. m. — he seisoiivat yksimielisinä naisen oikeutta turvaamassa. Mutta missä ovat nyt ne miehet, jotka todenteolla tahtoisivat uhrata voimiaan hankkiakseen naisille sen tasa-arvon, joka heiltä vielä puuttuu?»

John Stuart Millin kuuluisa teos »Naisen vajavaltaisesta asemasta» tuli, omituista kyllä, liitettyksi tanskalaiseen kirjallisuuteen Georg Brandesin toimesta. Tämä kirjailija, joka myöhemmin oli esiintynvä mitä katkerimpana naisasian vastustajana, ei ainoastaan kääntänyt mainittua teosta, vaan kirjoittipa siihen vielä esipuheenkin. Mutta tästä käy ilmi miten outona ja eriskummallisena niinkin terävä-älyinen mies kuin Brandes piti Stuart Millin menettelytapaa hänen pyrkiessään selvittämään naisen erikoisia omituisuuksia. Ikäänkuin vastaukseksi Millin lausumaan, »että miesten tiedot naisista ovat surkean epätäydelliset ja pintapuoliset, kunnes naiset itse ovat sanoneet kaikki mitä

John Stuart
Mill ja Georg
Brandes.

heillä on sanottavana», huudahtaa Brandes naivisesti: »Eivätkö Rafaelin Sixtiniläinen madonna, Shakespearen kuvaamat nuoret tytöt ja se, mitä naiset ovat naisista kirjoittaneet, olisi opettaneet meitä naisluonnetta tuntemaan!»

Millin teos herätti nuorisossa uusia ajatuksia ja loi innostusta vanhempiin, jotka jo aikaisemmin olivat asiaa harrastaneet. Kirjallisella alalla havaittava yleinen valveutumisen, Ibsenin ja Björnsonin mahtavat kehoitussanat edistivät nekin osaltaan uuden, toivoa ja uskallusta huokuvan kevään tuloa naisillekin.

**Järjestetty
naisasiatyö.**

Ensimmäinen heräte naisasiatyön järjestämiseen tuli ulkomailta. Vuonna 1868 oli rouva Goegg Gènevessä perustanut »*Kansainvälinen naisten yhdistys*» («*l'Association Internationale des femmes*»)*) nimisen liiton, joka toimittaja Alexis Studnitz-Petersenin aloitteesta joutui valtiopäivämiehen, rauhan- ja naisasianystävän Fredrik Bajerin yhteyteen. Vaimonsa Mathilden ja neiti Caroline Testmanin kanssa tämä perusti kansainväliselle yhdistykselle pohjoismaisen haaraosaston. Mutta heti alussa huomattiin kumminkin edullisemmaksi ja monestakin syystä sopivammaksi että yhdistys ei olisi kansainvälinen. Tätä mielipidettä kannattivat lämpimästi Pauline Worm, Mathilde Fibiger y. m., ja 15 p. joulukuuta 1871 perustettiin

**Tanskan Nais-
yhdistys.**

»*Tanskan Naisyhdistys*» («*Dansk Kvindesamfund*»), jonka toiminnan tarkoituksena on edistää naisten kehitystä yleensä ja heidän valmistumistaan omin neuvoin toimeentuloaan hankkimaan sekä parantaa heidän asemaansa perheessä, yhteiskunnassa ja valtiossa.

Yhdistys toimi alussa yksinomaan Kööpenhaminassa, mutta sittemmin perustettiin n. s. piiriosastoja useihin maaseutukaupunkeihin. Vuonna 1894 tulivat nämät piirit itsenäisiksi, liittyen Kööpenhaminan piiriin vain yhteisen hallinnon kautta, johon jäsenet valitaan eri osista maata. Vuonna 1904 kuului yhdistykseen 19 piiriä ja 2,000 jäsentä. Sillä on oma äänenkannattajansa, »Kvinden og Samfundet», («Nainen ja yhteis-

*) Katso Sveitsiä käsittelevää lukua I osassa siv. 194.

kunta») ja sen yhteydessä työskentelee »*Emäntäyhdistys*», joka m. m. lähettää nuoria, ripille päässeitä tyttöjä Kööpenhaminasta sopiviin perheisiin maalle valmistautumaan palvelijattariksi. Yhdistyksen juhlaulkaisussa, joka ilmestyi sen 25-vuotisen olemassaolon johdosta, sanotaan että sen toiminta voidaan jakaa kolmeen jaksoon, kasvattavaan, agiteeraavaan ja organisoeraavaan. Alussa oli yhdistyksen tärkeimpänä tehtävänä kasvattaa naisia kykeneviksi ansaitsemaan toimeentulonsa. Jo 1872 avattiin kauppakoulu naisille, 1874 sunnuntaikoulu työlläisnaisia varten, 1876 piirustuskoulu naisille ja 1894 ompelijattarien ammattikoulu. Tämän perustaminen oli seurauksena ompelijatarten asemaa koskevasta tiedustelusta, joka pantiin toimeen juristi Poul Sveistrupin »Tanskan naisyhdistyksessä» tekemän ehdotuksen mukaan ja hänen johdollaan. Tämä tutkimus osoitti että yhtenä syynä ompelijattarien huonoon taloudelliseen asemaan oli heidän puutteellinen ammattisivistyksensä. Kauppa- ja piirustuskouluista tuli sittemmin itsenäiset, yhdistyksestä riippumattomat oppilaitokset. Vuonna 1902 perustettiin leninkiompelukurssi ja v. 1903 ruuanlaittokurssi talouskoulujen opettajattarien, mutta myöskin perheenemäntien valmistamista varten. Kurssiin voidaan ottaa vastaan 24 oppilasta, ja tarkoituksena on yhdistää siihen kasvitarhanhoito- ja maanviljelyskurssikin. Myöskin on pantu toimeen kiertäviä ruuanlaittokursseja. Näihin otetaan oppilaiksi kansakoulun korkeimmalla luokalla olevia tyttöjä — siellä missä koulu ei itse ole sellaisia järjestänyt — sekä muita nuoria tyttöjä ja perheenemäntiä. Kurseissa opetetaan joka päivä 5—6 tuntia käytännöllistä taloudenhoitoa sekä pari tuntia päivässä talousekonomiaa. Niitä on sitten vuoden 1903 järjestetty useihin maaseutukaupunkeihin, ja ne nauttivat vuotuista valtioapua 2,000 kr. Moneen paikkaan maaseuduille perusti yhdistys iltakouluja, ompelukouluja, lukuyhdistyksiä, työtoimistoja, hankki naisille tilaisuutta voimisteluun sekä avusti naisylioppilaita »aikana, jolloin heidän täytyi vastavirrassa pyrkiä eteenpäin». »Rouva Rovsingin rahastosta», jonka »Tanskan naisyhdistys» ja »Naisten lukuyhdistys» (»Kvindelig Læseforening») olivat perustaneet, on jaettu

stipendejä naispuolisille käsityöläisille, ja yhdistys on koettanut hankkia naisille pääsyn työpajoihin. Yhdistys on myöskin pyytänyt että muutamiin ammattikouluihin otettaisiin naispuolisiakin oppilaita; lisäksi on se hallitukselta ja valtiopäiviltä sekä kunnilta anonut että naisille valmistettaisiin tilaisuutta kehittyä pikakirjoittajiksi, perehtyä kasvitarhanhoitoon y. m.

Utterimmin tehtiin aatteen levittämiseksi työtä vuosina 1883—1888. Silloin pidettiin pääkaupungissa sekä kaikkialla maassa keskustelukokouksia, joissa käsiteltiin silloin uusia ja vilkasta harrastusta herättäviä kysymyksiä. Niistä mainittakoon: naiset ja raamattu, aviottomien lasten asema, siveellisyysskysymys, naisen oikeudellinen asema, naispuvun reformi y. m. Näissä keskusteluissa esiintyi miehiä sellaisia kuin kirjailija ja pappi Hostrup, Björnson, Kristoffer Janson, tilastotieteilijä Marcus Rubin y. m., joiden kannatus luonnollisesti oli omansa antamaan nuorelle yhdistykselle mahtavaa tukea. Yhdistyksen pikkukirjasia, jotka käsitelivät samanlaatuisia kysymyksiä, levisi tuhansia kappaleita. Useita kertoja pani yhdistys toimeen anomuksia naisen oikeudelliseen asemaan tehtävistä uudistuksista. Vuonna 1887 toimitettiin valtiopäiville adressi, joka koski kunnallisen äänioikeuden myöntämistä Kööpenhaminan naisille, seuraavana vuonna 20,000 henkilön allekirjoittama kirjelmä, joka anoi kunnallisen äänioikeuden myöntämistä koko maan naisille. Tämä antoi aihetta hyvin vilkkaisiin väittelyihin sekä valtiopäivillä että niiden ulkopuolella.

»Tanskan naisyhdistyksen» esitelmät ja lentokirjaset, joiden lukumääräkin on melkoinen, ovat aikanaan tuntuvasti ja laajoissa piireissä edistäneet naisasian oikeata käsitystä. Erittäin suurta huomiota herätti pastori C. J. Hostrupin »Tutkistelemus, kuinka naisen vapauttamisesta on kristillisesti ajateltava.» (Kvinden og Samfundet 1885). Teemme siitä seuraavan otteen:

— »Tiedän että raamattua on aikojen kuluessa käytetty tukena esimerkiksi sellaiselle käsitykselle, että maa pysyy paikallaan ja aurinko kiertää sitä, sen avulla on todistettu että rajaton yksinvalta on ainoa oikea hallitusmuoto ja että neekeri-

orjuus olisi oikeutettua. Mutta samaten kuin me nyt käsitämme että raamatun käyttäminen tähtitieteen oppikirjana on mielettöntä, täytyy meidän myöskin myöntää että teemme rikoksen näitä historiallisia kirjoja vastaan, jotka ovat kirjoitetut kokonaan toisessa tarkoituksessa, sekä etenkin itse ihmiskunnan historiallista kehitystä vastaan, jos niistä tahdotaan johtaa yhteiskunnallinen ja valtiollinen katsantokanta, joka heti ratkaisisi uudet, eri aikoina heräävät kysymykset ja tukehduuttaisi kaiken ajatustenvaihdon totuudesta, mikä täällä kuitenkin on ihmiselämän tehtäviä ja välttämättömän tarpeellinen, jotta totuus yksityiskohdissaan tulisi meille yhä selvemmäksi ja pääsisi meitä yhä lähemmäksi. — Jumala kyllä heti syntiinlankeemuksen jälkeen ennusti naisen alistamista, samaten kuin hän myöhemmin Noan kautta ennusti neekerien orjuutta; mutta jos kerran on jumalatonta ja epäinhimillistä tämän ennustuksen nojalla väittää että neekerien tulee koko maailman aika olla valkoihoisten orjina, niin on kai asian laita sama, jos me miehet tuohon ensimmäiseen ennustukseen tahtoisimme perustaa oikeutemme pitää naista sornonalaisessa tilassa. Naisen alennustila osoittautui kyllä heti lankeemuksen jälkeen, se esiintyi selvästi monivaimoisuudessa, jota kesti kautta koko vanhan ajan, ja josta ilmenee että sukupuolten alkuperäistä yhdenvertaisuutta ei enää ollut olemassa, koska tarvittiin useita naisia yhtä miestä vastaamaan. Niin, suvaittiinpa yksin Israelinkin kansan keskuudessa jalkavaimoja; Mooseksen lain mukaan oli se vielä sallittua. Jos nyt tahdotaan esittää että se, mikä silloin oli oikeaa, on sitä nytkin, niin en minä väitäkään että se, mikä kerran täydellisimmässä mielessä on ollut oikeaa, ei nyt sitä olisi, mutta siitä ei suinkaan seuraa että se, mikä silloin kävi oikeudesta, nytkin vielä olisi oikeaa. Kansan lainsäädännön täytyy välttämättömästi mukautua kansan oikeustajunnan mukaan, sen mukaan, mitä se pitää oikeana, ja mitä enemmän kansan käsitteet oikeudesta selvenevät, sitä oikeudenmukaisemmiksi voivat sen laitkin kehittyä. — — — Tuli sitten Kristus maailmaan, naisesta syntyneenä, ja jos tutkimme mitä hän neljän evankelistan kertomuksien mukaan on täällä

maan päällä puhunut, niin emme löydä ainoatakaan sanaa, joka asettaisi naisen miestä alemmaksi. Kaikkiällä näemme että hänestä olivat molemmat samanarvoisia, samalla lailla hän otti heidät vastaan, ilman eroitusta hän antoi heille apuaan ja lohdutustaan; ristille oli häntä saattamassa sekä miehiä että naisia, ja kun hän nousi kuolleista, ilmestyi hän ensiksi naiselle. Niin, hänen ensimmäiset opetuslapsensa, joiden haltuun hän jättäessään maailman uskoi perintönsä, eivät olleet, kuten Sokraateen oppilaat, joukko nuoria miehiä, vaan sekä miehiä että naisia. Ja joskin hänen apostolinsa olivat yksinomaan miehiä, niin eihän sen tarvitse muuta merkitä, kuin että nämät silloin olivat sopivimpia levittämään evankeliumia maailmaan. — —

Kristinuskon suuriin tehtäviin on, sen synnystä lähtien, kuulunut kaikkien vanhojen vääryyksien poistaminen yhteiskuntaelämästä ja siis myöskin molempien sukupuolien tekeminen jälleen tasa-arvoisiksi. Paavalihan esitti suuren osan yhteiskunnallista parannusohjelmaa, kun hän Galatalaiskirjeessään lausui: — »Ei ole tässä Juutalainen eli Grekiläinen, ei orja eli vapaa, ei mies eli vaimo; sillä te olette kaikki yksi Kristuksessa Jeesuksessa.» — — —

Oivallinen lentokirjanen on Astrid Stampen »Naisasia» («Kvindesagen» 1887), jossa hän m. m. moittii senaikuista naiskasvatusta ja sen epäjohdonmukaisuutta. Hän sanoo:

— »Jokaikinen mies kasvatetaan lapsuudesta saakka se seikka silmämääränä, että hän on tuleva joksikin; jos vanhemmat ovat varattomia, on hänen itsensä ansaittava leipänsä, mutta rikkaidenkin perheiden pojille on häpeäksi olla tyhjän-toimittajina, heidän on luotava itselleen asema. Tämä kehittää heissä kykyä ja itsenäisyyttä sekä ennen kaikkea kunniantuntoa. Naiset taas kasvatetaan melkein järjestään miestä odottamaan. Ainoastaan siinä tapauksessa, että vanhemmilla ei mitenkään ole varoja pitää heitä kotona, täytyy heidän laskea tyttärensä maailmalle, mutta harvoin näille mitään oppia kustannetaan. Yleisen mielipiteen mukaan on hienompaa, silloinkuin varallisuussuhteet sen myöntävät, antaa tyttäriensä olla kotona, jonka tähden usein kuuleekin sanottavan: »Minulla on varaa pitää

tyttäreni kotona». Kodissa saavat he kuluttaa aikaansa pikku askareissa, he tekevät käsitöitä, laulavat, soittavat ja ottavat osaa seuraelämään. Monella heistä on ehkä erinomaiset lahjat; mutta niitä ei kehitetä, ja lopulta nainen usein epätoivoissaan elämänsä tyhyydestä menee naimisiin miehen kanssa, jota hän ei rakasta. —

»Kun naisasian harrastajat vaativat naiselle oikeutta työhön, sanovat vanhan katsantotavan puoltajat: »Niin, tehkööt vaan työtä; mutta hehän voivat toimia kodin piirissä auttamalla äitiään, pitämällä huolta köyhistä ja lukemalla lasten kanssa.» — Tiedän että eräs isä kerran vastasi tyttärelleen, joka sanoi haluavansa suorittaa ylioppilastutkinnon, että hän mielellään saisi lukea siihen vaadittavat kurssit, mutta tutkintoa hän ei saisi suorittaa. Tähän kieltoon oli todennäköisesti syynä pelko, että tytär käyttäisi tutkintoa hyväkseen ja siten joutuisi aloille, jotka ovat miesten yksinoikeutena. Mutta ääretömän suuri erehdys on tehdä naisiasialle niin paljon myönnetyksiä, että sanoo: »Naiset saavat kernaasti oppia jotain», mutta samassa lisätä: »mutta älkööt käyttäkö hyväkseen mitä ovat oppineet.» Tärkeintä on tietystikin oppia mikä on välttämätöntä, jotta yksilö kehittyisi ihmiseksi, mutta sillä ei suinkaan ole läheskään tarpeeksi tehty. Kaikki ovat kasvatettavat hyödyllisiksi ja itsenäisiksi yhteiskunnan jäseniksi ja — joskin on parempi tehdä jotain, kuin olla perin toimeettomana — niin ei ole kyllin tehdä työtä ajankuluksi tai hovin vuoksi. Ei ole pääasia että nainen oppii kreikkaa ja latinaa, vaan että hän osaa asettaa itselleen elämänpäämäärän, että hän kykenee luomaan itselleen itsenäisen aseman, niin ettei hänen tarvitse istua odottamassa miestä, joka pitäisi hänestä huolen. Mutta luke-mattomat vanhemmat, nekin, jotka sydämestään paheksuvat että avioliitosta tehdään elätyslaitos, jättävät kuitenkin ajattelemattomuudesta ja vanhasta tottumuksesta tyttärensä vaille sel-laista kasvatusta, että he voisivat seisoa omin jaloin.

»Valtio lähtee aina siitä perusajatuksesta, että naisen on määrä tulla vaimoksi ja äidiksi, ja järjestää sitten kaikki olot sen mukaan. Mutta jos kerran avioliitto on naisen varsinainen

elämänala, josta hänen yhteiskunnallinen tehtävänsä riippuu, niin saanee kai otaksua että valtio on järjestänyt sen niin oivalliseksi ja arvokkaaksi kuin mahdollista: siinä hän varmaankin saa vallita, vaikka kaikilla muilla aloilla saakin tyytyä toisarvoiseen asemaan; siinä häntä kaiketi kohdellaan täysin oikeudenmukaisesti; siinä kai hänellä on kyllin arvokas asema, joka korvaa hänelle kaiken, mikä häneltä muualla puuttuu? Ja kumminkin, mikä on loitompana todellisuudesta kuin tämä! — — Hänen omistusoikeuttansa voidaan erinomaisesti kuvata sanoilla, joita eräs kahdeksänvuotinen tyttö kerran käytti kirjeessään: »Sisareni ja minä olemme saaneet lahjaksi pienen hevosen, mutta minä pidän sitä omanani, sillä minä saan siitä määrätä». — Samalla kuin valtio yhä uudelleen esittää avioliittoa naisen varsinaiseksi kutsumukseksi, tehdään naitu nainen vajavaltaiseksi, ja häneltä riistetään oikeus omaisuuden hallitsemiseen ja valta määrätä lapsista, jotka hän kivulla on synnyttänyt, ja joiden hyväksi hän uhraa päiviensä työn ja öitensä levon.»

Järjestetyn naisasiatyön alalla on Tanskassa toimittu ja toimitaan vieläkin erittäin vireästi ja tarmokkaasti. Niinpä jätivät »Tanskan naisyhdistys» ja kymmenen muuta yhdistystä syksyllä 1902 valtiopäiville anomuksen, jossa pyydettiin kunnallista äänioikeutta ja vaalikelpoisuutta naisille samoilla ehdoilla kuin miehilläkin. Toimenpide ei kumminkaan johtanut toivottuun tulokseen. — Kaikilla aviovaimon asemaa, naiskasvatusta, naisten työalan laajentamista y. m. koskevilla aloilla on »Tanskan naisyhdistys» valppaasti seurannut tapahtumia ja, missä asianhaarat ovat sitä vaatineet, ryhtynyt toimenpiteisiin uudistuksien aikaansaamiseksi. Tässä ovat sitä avustaneet etevät lainoppineet ja ihmisystävät sekä miesten että naisten joukosta.

Mathilde ja Fredrik Bajer, Kirstine Frederiksen. »Tanskan naisyhdistystä» sanotaan perustetun rouva Mathilde Bajerin ompelupöydän ääressä. Niin kertoo hänen miehensä, valtiopäivämies Fredrik Bajer, jolle Tanskan naiset ovat suuressa kiitollisuudenvelassa, hän kun väsymättä, tarmolla ja sydämen lämmöllä on taistellut heidän asiansa puolesta. V. 1879 julkaisi hän »Clara Rafael-fejden» (»Clara Rafael-kiista»)

nimisen kirjan, jossa kuvataan naisasian ensimmäistä esiintymistä Tanskassa. Puheina ja kirjoituksin on hän vaikuttanut naisen aseman kohottamiseksi. Niinpä hän sanomalehdissä on käsitellyt tähän alaan kuuluvia asioita ja valtiopäivillä tuonut esiin sitä koskevia lakiehdotuksia. Jo 1878 esitti hän lakiehdotuksen, että vaimo saisi itse ballita omat työansionsa. Ehdotus raukesi kaksi kertaa, mutta kolmannella kerralla se saavutti enemmistön ja tuli laiksi sekä astui voimaan vuonna 1880. Laaja teos »Aviopolisoiden omistusoikeudesta» todistaa Bajerin harrastusta ja tietoja tämän pulmallisen kysymyksen alalla. Hän ja hänen vaimonsa muodostivat naisasia-aatteen ensi aikoina keskuksen, jonka ympärille sen ystävät ryhmittäytyivät. Toinen nimi, joka yhtä läheisesti on liittynyt »Tanskan naisyhdistyksen» toimintaan, on Kirstine Frederiksenin († 1903). Esitelmänpitäjänä ja kirjailijana hän on liikkunut naisasian eri aloilla. Neiti Frederiksen otti monena vuonna peräkkäin suoranaisesti osaa yhdistyksen johtoon, oli useat kerrat sen äänenkannattajan toimittajana, oli kauan »Naisten lukuyhdistyksen» puheenjohtajana ja työskenteli myöskin naisten piirustuskoulussa sekä muissa samansuuntaisissa yrityksissä. Hän oli ulkomailla eniten tunnettuja Tanskan naisasianystäviä ja on ulkomaalaisissa aikakauskirjoissa ja naisasian kehitystä koskevissa teoksissa julkaissut kirjoituksia tämän aatteen edistyksestä Tanskassa. Neiti Frederiksen oli Kansainvälisen naisliiton kunniajäsen.

Naisasianharrastajista ovat lisäksi mainittavat Benedikta Arnesen-Kall, Caroline Testman, Marie Roving, Astrid Stampe, mag. art. Ida Falbe-Hansen, Elisabeth Grundtvig, Svend Høgsbro, kaikki naisasian ensi ajoilta, rouva Ellen Plum, tihetöri Rubin, rouva Jutta Möller, keskushallinnon nykyinen puheenjohtaja, neiti Anne Bruun y. m., joiden nimet esiintyvät useissa kohdin tässä teoksessa. Rouva Johanne Meyer, etevä esitelmänpitäjä ja monivuotinen sanomalehdentoimittaja, julkaisi jonkun aikaa »Hvad vi vil» («Mihin pyrimme») nimistä naislehteä ja johti »sosialipolitista naisopistoa». Hän on myöskin toiminut rauhanaatteen hyväksi.

Varhaisimman yrityksen aikakautisen naisasiakirjallisuuden aikaansaamiseksi teki papinrouva Wilhelmina Zahle, joka lokakuussa 1875 alkoi julkaista »Fredagen» («Perjantai») nimistä viikkolehettä naisille. Tämä ensimmäinen tanskalainen naisasialehti oli silloisiin oloihin nähden hyvin toimitettu ja teki selkoa kaikesta, mikä kotimaassa ja muualla edisti naisten harastuksia. Lehti vaati naisille valtiollista äänioikeutta sekä ylipäätään tasa-arvoa miesten ja naisten kesken sekä oikeudellisessa että yhteiskunnallisessa suhteessa. Avustajien joukossa oli useita valtiopäivämiehiä, opettajattaria sekä — mikä oli kaikkein ilahuttavinta — useita talonpoikia ja kansannaisia. Rouva Zahle itse kirjoitti sarjan artikkeleita »Naisen asemasta yhteiskunnassa» ja »Naisten korkeampaa sivistystä vastaan vallitsevista ennakkoluuloista». Mutta hän toimi myöskin muilla aloilla. Toukokuussa 1876 kutsui hän Ringsted'iin suuren naisten kokouksen perustamaan »Dagmarinyhdistystä» (Dagmarsamfundet), jonka tarkoituksena oli »naisten vapaaehtoisen yhteenliittymisen kautta parantaa pikkulasten hoitoa ja opetusta ennen heidän tuloaan kansakouluun». Monessa tätä varten pidetyssä kokouksessa esiintyi naispuhujia, ja useita yhdistyksiä saatiin aikaan. Rouva Zahle perusti myöskin »Dagmarsminde» nimisen koulun kansakoulunopettajattaria varten ja omistautui myöhemmin siveellisessä suhteessa harhateille joutuneiden nuorten naisten pelastamistyöhön.

„Nykyajan siveellinen tasa-arvoisuusvaatimus.“

Tanskassa muodostui vuosi 1887 naisasia-aatteelle sangen tärkeäksi. Sen johdosta, että tähän aikaan yhä useammin kaudonkirjallisuudessa esiintyi vapaan rakkauden vaatimus, piti neiti Elisabeth Grundtvig »Tanskan naisyhdistyksessä» esitelmän »Nykyajan siveellisestä tasa-arvoisuusvaatimuksesta». Teemme siitä seuraavat otteet:

— »Yleinen mielipide — yhteiskunnallinen tajunta — on tähän asti vaatinut puhtautta naimattomalta ja uskollisuutta naidulta naiselta, jota vastoin se ei mieheltä ole vaatinut puhtautta enempää kuin uskollisuuttakaan. Mutta tämä katsantotapa on nyt muuttumassa, yhä useammat rupeavat huomamaan siihen sisältyvän kierouden, ja nyt alkaa tälläkin alalla

kuulua huuto: »naisille ja miehille sama oikeus». Sama oikeus — niin, siitä ovat monet yhtä mieltä, mutta miten? Tasa-arvoisuus on saavutettavissa kahdella tavalla: joko asettuvat naiset miesten kannalle tai miehet naisten. Kumpaaiko tasa-arvoa me haluamme? Tässä kohden käyvät vastaukset eri suuntiin. Toinen tasa-arvoisuusvaatimus kuuluu: »Sukuvietti on voittamaton ei ainoastaan miehessä, vaan myöskin naisessa. Viimemainittu ei tähän asti ole ollut täysin tietoinen siitä; ennakkoluulot ovat vieneet hänet harhaan, ja sukuelämän alalla on häntä järjestelmällisesti sorrettu. Tässä on muutos saatava aikaan. Älkäämme luulotelkokaan että viettejä voidaan polkea tai kokonaan tukahduttaa, ilman että ihminen siitä tulee puolinaiseksi ja tyhmäksi. Askeesi, sellainen, jota nykyään suuri enemmistö yläluokan naimattomia naisia harjoittaa, on onnettomuus ja luonnottomuus, on uhri, joka useinkin kannetaan arvottomalle ennakkoluulolle. Miehen tähden, hänen hillitsemättömän, aistillisen viettinsä tähden on välttämätöntä että naiset — sivistyneet naiset — tulevat vähemmän siveiksi. Ja samaten: Naisten terveyden ja älykkäisyyden säilyttämiseksi on välttämätöntä että he luopuvat siveydestään, joka on vain luonnottomuutta ja pakon aiheuttama.» — Nykyään vallitsee siis miehissä niin raju, niin voittamattoman voimakas vietti, että he lähemmin seurauksia ajattelematta vaativat naisten ja koko yhteiskuntajärjestyksen muodostamista toisellaisiksi, jotta tämä yksi ainoa vietti tulisi tyydytetyksi. Saadakseen jonkinlaista oikeutusta tämän muuttamisen toteuttamiseen, vetoavat he naisen luontoon ja sanovat: »Naisten tulee terveytensä ja sielunvoimiensa vuoksi luopua siveydestään, joka on ainoastaan pakkoa ja luonnottomuutta.»

Kovin pulmallinen ja vaikea ratkaista on kysymys, mikä on naisen varsinainen luonne. Ihmisluonnehan ei ole syntynyt yhdellä kertaa täysin valmiina, päinvastoin on se monella tavoin kehittynyt ollen suuressa määrin riippuvainen ajasta sekä useista muista asianhaaroista. Nyt myöntävät kuitenkin kaikki ne miehet ja ne tosin harvat naiset, jotka ovat asiasta lausuneet mielipiteensä, että tätä nykyä sivistyneen naisen

luonne on vähemmän aistillinen kuin miehen, että hänessä vietti yleensä on alistettu tunteen, järjen ja velvollisuuden alaiseksi, kuten esimerkiksi avioliitossa. Kuka voi taata että tämä kehityksen kautta saavutettu kanta olisi väärä ja että sellainen luonne, vuosisatojen kasvatuksen hedelmä, todellakin olisi luonnottomuutta? Tämän todistaminen on niiden miesten velvollisuus, jotka sitä väittävät. Eiköhän heille käyne vaikeaksi tällaista todistusta esittää? Luonnonvastainen elämä vahingoittaa sekä ruumista että sielua, sanovat he; kun viettejä tukahdutetaan, tulee ihminen puolinaiseksi ja tylsistyneeksi. Ovatko sitten yläluokan naiset puolinaisia ja tylsistyneitä? Että nuoressa sukupolvessa on paljon kivulloisia henkilöitä, sen tiedämme kaikki; mutta onko varmaa että tämä johtuu tyydyttämättömästä sukuvietistä? Ja emmekö joka päivä voi huomata että nuoret miehet eivät myöskään ole erittäin vahvoja, vaikkapa tyydyttävätkin viettejään? Eiköhän ole kerrassaan ajateltava tonta pitää kaikkea sairautta yhden ainoan asianhaaran aiheuttamana, ottamatta ensinkään huomioon että kokonainen pitkä sarja syitä voidaan mainita yhdellä ainoalla nimellä: aikamme kuluttava elämä? Ja tulisikohan naisten yleinen terveydentila paremmaksi, jos kaikki ne, jotka nyt elävät siveästi, solmisivat vapaita liittoja? Eiköhän siitä johtuisi enemmän ja pahempaa sairautta kuin nyt? Ja ovatkohan todellakin naimisissa olevat naiset niin kovin paljon älykkäämpiä kuin naimattomat?

Vielä sanovat ne miehet, jotka tahtoisivat naisia toisenlaisiksi, »että todellinen puhraus, samaten kuin näennäinenkin, on liian kalliisti ostettu, kun se tuo mukanaan kalvavan kaihon sekä hedelmättömyyden ja tukahdutetun halun kaikki luonnottomat tuskat». Useimmissa naisissa on varmaankin voimakas tarve rakastaa ja saada vastarakkautta osakseen. Mutta tämä tarve ja kaipuu on, minun käsitykseni mukaan, enemmän henkistä kuin ruumiillista laatua. En ensinkään väitä ettei voisi ruumiillistakin tarvetta olla olemassa, mutta useimmissa on se joko toisarvoista taikka tiedotonta. Jos henkinen myötätuntoisuus saa heidät johonkin mieheen kiintymään — ellei tahdo käyttää tuota vanhanaikaista rakkaus sanaa — niin tah-

toivat he myöskin kuulua hänelle, ja silloin tuntuu heistä luonnolliselta kuulua hänelle sieluineen ja ruumiineen. Mutta milloin yhdelle, milloin toiselle miehelle kuuluminen ja ruumiinsa antaminen, antamatta samalla jotakin enempää, se ei heistä tunnu luonnolliselta. Uskon siis että naisten »kalvava kaiho» ja »tukahdutettu halu» pääasiallisesti on henkistä laatua. Tyydyttämätön äidintunne on kaiketi myöskin etupäässä henkistä kärsimystä. Mutta kiviä leivän asemesta tarjoo meille se, joka sielun tarpeiden tyydyttämiseksi tyrkyttää meille sukuvietin tyydyttämistä vapaissa liitoissa. Mutta meidän ei tosiaankaan tarvitse näitä kiviä ottaa vastaan, sillä löytyy muutakin leipää kuin se, mitä sanotaan rakkaudeksi, nimittäin työ. Mitä enemmän naisia kasvatetaan tekemään työtä toimeentulonsa puolesta ja itse luomaan itselleen koti, mitä enemmän he rupeevat ottamaan osaa suureen yhteiskuntaelämään, sitä harvinaisemmaksi ja heikommaksi käypi varmaankin tämä kaipuu ja ikävä, se on yhä enemmän rajoittuva verraten lyhyeen ajanjaksoon naisten elämästä, joskaan se ei kokonaan kuolisi. Sitten on meillä tuo tyydyttämätön äidintunne, naisen tarve saada jotakuta elättää, hoitaa ja suojella. Spinoza puhuu tunteiden uudesta muodostumisesta. Eikö naisen äidintunne voisi muuttua yleiseksi ihmisrakkaudeksi? Eivätkö sitä voisi tyydyttää muitakin lapset, kuin ne, jotka hän itse on synnyttänyt? Esimerkkejä tästä saamme kyllä nähdä. Ja eiköhän, niin kauan kuin on olemassa sairaita, onnettomia ja köyhiä, naisella liene tilaisuutta tosielämässä käyttää erittäinkin äidintunteen hänessä kehittämiä ominaisuuksia. En tahdo suinkaan halventaa rakkauksen merkitystä. Uskon että koko eliniän kestävä rakkaussuhde, avioliitto, sekä henkisessä että ruumiillisessa suhteessa on onnellisinta ja luonnollisinta niin miehille kuin naisillekin. Mutta paitsi tätä yhtä uskon olevan muitakin onnellisia ja luonnottomukaisia elämänmuotoja.»*)

Ennen pitkää hyökättiin esitelmän kimppuun eräässä »So-

*) Elisabeth Grundtvig, Nutidens sedliga jemlikhetskraf. Helsingfors 1887.

cialdemokraten'in» artikkelissa, jossa vapaita sukupuolisuhteita puolustettiin, ja siveellisen puhtauden vaatiminen miehiltä leimattiin luonnottomuudeksi. Tämä antoi aihetta sanomalehti-kiistaan, jossa m. m. rouva Pauline Aggersborg ja neiti Charlotte Sannom esiintyivät neiti Grundtvigin käsityskannan puolustajina. Siihen asti oli mielipiteidenvaihto ollut säädyllinen ja ilman henkilökohtaisia loukkauksia. Mutta silloin esiintyi kirjoittaja, jonka käyttämän nimimerkin takana tiedettiin Georg Brandesin piilevän — saman miehen, joka oli kääntänyt tanskaksi John Stuart Millin teoksen. Hän julkaisi kolme artikkelia, täynnä purevaa ivaa ja persoonallisia solvauksia neiti Grundtvigia vastaan. Nyt sekaantui kiistaan Björnson, ja hänen kanssaan Svend Høgsbro ynnä monet muut. Riidasta kehittyi viimein kirjallinen kaksintaistelu Brandesin ja Björnsonin välillä. Tämä varmaankin antoi jälkimäiselle aiheen Kööpenhaminassa pitää suuremmoisen »Yksiavioisuus ja moniavioisuus» nimisen esitelmänsä. Niin kuulumattomia olivat kuitenkin Brandesin hyökkäykset neiti Grundtvigia vastaan olleet, että sitä sanomalehteä, jossa hän oli kirjoituksensa julkaissut (hän itse vetäytyi »nimettömyytensä» suojaan), neiti G:n nostaman kanteen johdosta tuomittiin sakkoihin.

Minkä huomion asia kaikissa pohjoismaissa herätti, on vereksessä muistossa useimmilla, jotka tätä kiistaa seurasivat. Kaukaisten pikkukaupunkien naiset Suomessa odottivat sykkivin sydämin postin tuloa saadakseen kuulla miten kävi. Tämä, että nainen uskalsi ruveta vastustamaan sellaista kirjallisuuden suurmiestä kuin Brandesia, joka kaiken lisäksi ei häikäillyt häntä vastaan käyttää mitä alhaisimpia aseita — se piti mielet jännityksessä. Lukemattomat naiset tunsivat mitä syvintä kiihtoisuutta ja ihailua sen lujouden johdosta, jolla Elisabeth Grundtvig puolusti heidän ja omaa oikeata asiaansa.

**Naisten edis-
tysseura.
Äänioikeus-
yhdistyksiä.**

Useimmat tanskalaiset naisasianystävät lienevät ryhnnittyneet »Tanskan naisyhdistyksen» ympärille. Kumminkin on olemassa muitakin sensukuisia järjestöjä. Niinpä perustettiin 1885, jolloin pääkaupunginkin valtasi sama voimakas valtiollinen liike, joka jo useita vuosia oli vaikuttanut maaseudulla,

»*Naisten edistysseura*» («*Kvindelig Fremskridtsforening*»), jonka tarkoituksena oli naisten piirissä levittää tietoja yhteiskunnallisista ja valtiollisista kysymyksistä. Sen puheenjohtajaksi tuli rouva Mathilde Bajer. Yritys sai suurta kannatusta osakseen, ja pian perustettiin sosialipoliittinen koulu, jossa opetettiin oikeusoppia, kansantaloutta y. m., jotta naiset tutustuisivat yhteiskunnallisiin y. m. samantapaisiin asioihin. Yhdistys, joka nyttemmin on lakkauttanut toimintansa, ei koskaan koettanut jäsenilleen tyrkyttää mitään erityistä valtiollista mielipidettä, vaan pyrkivät sen toimesta pidetyt esitelmät auttamaan naisia muodostamaan itselleen itsenäiset mielipiteet erilaatuisista yhteiskunnallisista ja valtiollisista kysymyksistä. Käytännöllisiin tehtäviin ei yhdistys ryhtynyt. Se vaikutti ainoastaan toimeenpanemalla keskustelu- ja seurustelukokouksia y. m. sekä kääntymällä kuntain ja valtion puoleen naisten etuja koskevilla lausunnoilla. Vuonna 1888 rupesi yhdistys julkaisemaan viikkolehteä »*Hvad vi vill*» («*Mihin pyrimme*»), mutta se lakasi ilmestymästä 7 vuoden kuluttua. Tämän yhdistyksen keskuudessa syntyi naisten äänioikeuskomitea, josta sittemmin (1898) muodostui erityinen järjestö »*Tanskan naisyhdistysten äänioikeuskomitea*» («*Danske Kvindeforeningers Valgretsudvalg*»), jonka oli määrä toimia naisten kunnallisen äänioikeuden ja vaalikelpoisuuden hyväksi. Komiteaan, jonka nimenä nyttemmin on »*Tanskan naisyhdistysten äänioikeusliitto*» («*Danske Kvindeforeningers Valgretsforbund*») kuuluu 28 edustajaa 11:stä yhdistyksestä ja 3:sta »*Tanskan naisyhdistyksen*» piiristä. Puheenjohtajana on rouva Louise Nørlund.

Lyhyen ajan vaikutti naisten äänioikeustyössä »*Naisten äänioikeusyhdistys*» («*Kvindelig Valgretsforening*»), mutta nyttemmin on se liittynyt »*Tanskan naisyhdistykseen*».

Vuonna 1904 perustettiin »*Politiinen naisyhdistys*» («*Politisk Kvindeforening*»), joka pyrki saavuttamaan naisille kunnallisella ja valtiollisella alalla samat oikeudet kuin miehillä sekä esitelmien ja keskustelujen kautta kehittämään naisissa kykyä ottaa osaa julkiseen elämään. Vuonna 1905 oli yhdis-

tyksellä 300 jäsentä. Puheenjohtajana on filos. tohtori neiti Anna Hude.

Tanskannais-
ten kansallis-
liitto.

Tanskassakin on eri naisyhdistysten yhteenliittyminen huomattu tarpeelliseksi. Maaliskuussa 1899 perustettiin »*Tanskan naisten kansallisiitto*» (»*Danske Kvinders Nationalraad*»), joka heti liittyi Kansainväliseen naisliittoon.

Liitto toimii edistääkseen keskinäisen tuntemuksen, ymmärryksen ja yhteistyön syntymistä eri yhdistysten kesken. Siihen voivat kuulua kaikki tanskalaiset yhdistykset, joiden johtokunnissa on naisjäseniä, ja joilla on humaninen tarkoitusperä, ja tahtoo liitto muodostaa yhdyssiteen näiden ja samantyyppisten ulkomaisten yhdistysten kesken. Liitto, jonka ensimmäinen puheenjohtaja oli neiti Henni Forchhammer, on järjestänyt »Hugin» nimisen toimiston, joka antaa tietoja sekä kotimaasta että ulkomailta naisten pyrintöjä koskevista asioista. Sen johtajana on rouva Charlotte Norrie, o. s. Harbou. Vielä on liitto koettanut hankkia valtioapua naisille, jotka uuden tehdaslain mukaan eivät saa olla työssä 4 viikkoon synnytyksen jälkeen, sekä avustusta köyhille äideille yleensä. Sillä on myöskin vakituisia komiteoja eri tarkoituksia varten. Liitto oli valtuutettujen kautta edustettuna kansainvälisessä naiskongressissa Lontoossa 1899 ja Berlinissä 1904, ja siihen kuului 1905 seitsemäntoista yhdistystä: 1) »Tanskan naisyhdistys» (»*Dansk Kvindesamfund*»); 2) »Piiri» (»*Cirklen*»); 3) »Kätilyhdistys vuodelta 1893» (»*Jordemoderforeningen af 1893*»); 4) »Yhdistys vapaakoululasten maallaoloa varten» (»*Foreningen for Friskolebørns Landophold*»); 5) »Naisten piirustus- ja teollisuuskoulu» (»*Tegne- og Industriskolen for Kvinder*»); 6) Kullan- ja hopeankiilloittajain naisyhdistys» (»*De Kvindelige Guld- og Sølvpolerere*»); 7) »Kunnallisten opettajattarien yhdistys» (»*Kommunelærerindeforeningen*»); 8) »Naisten kauppa- ja konttoristiyhdistys» (»*Kvindernes Handels- og Kontoristforening*»); 9) »Kööpenhaminan naisvoimisteluyhdistys» (»*Københavns Kvindelige Gymnastikforening*»); 10) »Työhön kykenevään naimattomien naisten apuyhdistys» (»*Hjælpefondens for arbejdsdygtige ugifte Kvinder*»); 10) »Tanskan tyttökouluyh-

distys» («Foreningen den danske Pigeskole»); 12 »Kunnallisten opettajattarien rakennusyhdistys» («Kommunelærerindernes Byggeförening»); 13) »Perheenmäntäin yhdistys» («Husmødreforeningen»); 14) »Terveysyhdistys» («Sundhedsforeningen»); 15) »Tanskan Taideteollisuusyhdistys» («Dansk Kunstflidsforening»); 16) »Naiskoti» («Kvindehjemmet»); 17) »Komitea valkoisen orjakaupan vastustamiseksi» («Komiteen till Bekæmpelse af den hvide Slavehandel»). Liiton nykyinen puheenjohtaja on rouva Charlotte Norrie, o. s. Harbou.

Tanskassa lienevät naiset tarmokkaammin kuin muissa **Sosialidemokraattiset naisyhdistykset.** pohjoismaissa toimineet sosialismin hyväksi. Vuonna 1887 piti eräs työläispiireissä hyvin tunnettu nainen Kööpenhaminan sosialidemokraattisten keskusteluyhdistysten toimesta esitelmän, jossa hän selitti naisasian olevan pelkästään taloudellisen kysymyksen, jonka vuoksi naisten tulisi liittyä ainoaan puolueeseen, josta heillä voisi olla hyötyä, nimittäin sosialidemokraattiseen työväenpuolueeseen. Naisasia ja työväenkysymys ovat eroittamattomasti yhdistetyt. »Liittykööt kaikki demokratian naiset», hän sanoi, »köyhät ja rikkaat, puoltamaan sosialidemokratian suurta asiaa. Antakoot monet nuoret tytöt sille ensimmäisen rakkautensa, tuntekoot monet vanhemmat naimattomat naiset että heidän sydämensä vielä voi sykkiä sille, mikä on jaloa! Ryhtykööt monet, monet vaimot ja äidit taisteluun ainoan toden ja oikean puolesta, sosialismin puolesta!»

Tämä käsityskanta lienee hyvin yleinen naisissa, jotka ovat yhtyneet sosialidemokraattiseen liikkeeseen. Päättäen niistä niukoista tiedoista, joita on naisten ammattiyhdistyksistä saatavana, sekä heidän johtajiensa lausunnoista, lienee naisasian siveellinen puoli heille kokonaan vieras. Rouva Nelly Hansen, Tanskan naisammattiyhdistysten edustaja, lausui Lontoon naiskongressissa 1899 m. m. »että kysymys naisten oikeudesta tehdä työtä ei liikuta Tanskan 11,000 järjestynyttä työläisnaista, koska heidän täytyy tehdä työtä paljoa enemmän kuin haluaisivatkaan. Kysymys aviopuolisoiden omistusoikeudesta ei liioin ymmärrettävistä syistä heitä koske — ja sama on laita muidenkin nykyajan naisliikkeen vaatimusten.» Nämät sanat kuuluvat

kieltämättä hyvin omituisilta, kun ajattelee että tuo työläisnaisille perin tärkeä laki vaimon oikeudesta määrätä työansionsansa on naisasianharrastajain aikaansaama, ja kun tietää että juuri nämät ensimmäisinä nostivat hälytysshuudon, kun ehdotus naisten työn suojeluslaiksi esiintyi julkisuudessa. Ja kuitenkin olisi, työntekijättärien omien lausumien mukaan, tällainen laki tehnyt jokapäiväisen leivän hankkimisen heille paljoka vaikeammaksi.

Puhtaasti taloudellisella alalla näyttää tässä piirissä sitä vastoin vallitsevan jokseenkin suuri virkeys.*) Vuonna 1885 perusti Kööpenhaminassa pieni piiri naisia, pääasiallisesti pesijättäriä ja siivoojattaria, »*Naistyöläisten liiton*» («*Det Kvinde-lige Arbejder-Forbund*»). Se vietti alussa kituvaa elämää, jäsenet kun eivät vielä siihen aikaan ymmärtäneet järjestymisen merkitystä. Mutta vuoden 1894 jälkeen alkoivat he toimia virkeämmin. Ensin järjestyivät Tuborgin naistehtaalaiset, sitten sikurinvalmistajattaret. Tämän jälkeen perustettiin 1890 konekutojattarien järjestö, jossa oli 250 jäsentä, 1898 korkinlajittelijoiden (70 jäsentä) ja samana vuonna teräksenkiilloittajien järjestö (18 jäsentä) ynnä Helsingörin naistyöntekijäin liitto, jossa oli 30 jäsentä. Randersin liitto perustettiin 1897 (jäsenluku 70) samaten Køgen liitto, johon perustettaessa liittyi 5 jäsentä. Vuonna 1900 oli naistyöntekijäin liitossa kaikkiaan 1,400 jäsentä, mutta liittoon kuuluvat yhdistykset ovat kovin vaihtelevia, syystä että naisten ammattiyhdistykset hyvin usein liittyvät miesten ammattiyhdistyksiin. Näiden sijaan syntyy tosin uusia naisten ammattiyhdistyksiä, mutta liiton työ kärsii siitä kuitenkin. Eri yhdistysten jäsenluku on eri vuodenaikoina kovin vaihteleva, riippuen siitä onko sesonki- tai työtön aika. Niin oli esimerkiksi *Ompelijattarien liitolla* (perustettu 1899), joka tosin nimeksi on olemassa, mutta jolla nyt on vaan 25 jäsentä, vuonna 1900 1,100 jäsentä. *Kullan- ja hopeankiilloittajatta-*

*) Oversigt over Fagforeningsbevægelsen i Danmark. Udgivet af Forretningsudvalget for de samvirkende Fagforbund i Danmark ved J. Jensen og C. M. Olsen. Kjøbenhavn 1901. — Neiti Petrea Holmin tiedonantaja.

rien ammattiyhdistys perustettiin 1886, mutta lopetti toimintansa parin vuoden kuluttua, jonka jälkeen se uudestaan järjestyi 1897, tällä kertaa liittyen renkaana miespuolisten kullanja hopeankiilloittajien ammattiliittoon. Yhdistyksessä oli 1905 noin 70 jäsentä. Sen puheenjohtajana on rouva Hansine Salomon, ja se kuuluu »Tanskan naisten kansallisiin liittoon». *Herainvaatteiden ompelijattarien ammattiyhdistys* (perustettu 1883) on samoin osastona miespuolisten työntekijäin ammattiliitossa. Sen puheenjohtajana on rouva Andrea Brockmann, o. s. Nielsen. Sen keskuudessa on m. m. syntynyt »matkayhdistys», jonka tarkoituksena on koota jäsenille varoja ulkomaan matkaa varten; myöskin on olemassa sairas- ja avustuskassa.

Paitsi näihin järjestöihin, joissa on yksinomaan naisjäseniä, kuuluu naisia myöskin miesten ammattiliittoihin, kuten esimerkiksi tupakkatehtaalaisten-, kirjansitojain-, kauppa-apulaisten-, jalkinetyöntekijäin-, räätälin-, sokeri-, suklaa- ja sokेरileivostyöntekijäin-, kirjaltajien-, tuolitehtaalaisten-, purjelankatehtaalaisten-, peltitavaratehtaalaisten-, panimotyöläisten- ja kryoliititehtaalaisten ammattiyhdistyksiin. Tanskan työläisnaisten liitot ovat useita kertoja ottaneet osaa tai itse panneet toimeen lakkoja, milloin pienempiä, milloin suurempia, joko yhdistymisvapauttaan turvatakseen tahi saadakseen suuremmat palkat. Toisinaan on saatu välit selvitettyä sovittelujen kautta, kuten silloin kun kullanja hopeankiilloittajat sekä uushopean valmistajattaret ryhtyivät neuvotteluihin työnantajien kanssa palkkojen koroituksesta, joka myönnettiin. Nykyään voivat tätä ammattia harjoittavat työntekijättäret ansaita 15—16 kr. viikossa. — Naisten keskuudessa on ollut huomattavissa suurempaa harrastusta järjestäytymiseen sen jälkeen, kuin he ammattiliitoissa joka suhteessa saavuttivat saman aseman kuin miehet.

Kumminkin lienevät työläisnaiset vielä jokseenkin välinpitämättömiä yhteenliittymisestä, päättäen m. m. eräästä rouva Andrea Brockmannin vuonna 1902 julkaisemasta kirjoituksesta, jossa sanotaan: »Monen monituista kertaa on ompelijattaria eri

ammattialoilta kutsuttu kokoon, jotta saisimme puhua heidän kanssaan, saisimme heille selittää että, jos mielimme saavuttaa päämäärämme, täytyy meidän voida luottaa itseemme. Mutta tulos on usein ollut kovin laiha. Vain harvat ovat saapuneet, ja nämät eivät ole välittäneet järjestäytymisestä. Silloinkin kun olemme kutsuneet heitä julkiseen kokoukseen hintaluetteloiden määräämisaikeihin, ja erinomaiset puhujat ovat luvanneet esiintyä, on ainoastaan tuo pienoinen kantajoukko tullut; kaikki muut ompelijattaret ovat jääneet kotiin. — Naiset väittävät ettei heillä ole varaa maksaa 25 äyriä viikossa ammattiyhdistykseen. Mutta olosuhteet eivät ole niin kurjat, kuin miksi ne usein tahdotaan tehdä. Ainakin kerrottiin minulle luotettavalta taholta että eräs naimisissa oleva varasto-ompelija oli sanonut ansaitsevansa keskimäärin 600 kr. vuodessa. Kun naineella naisella voi olla näin hyvät tulot, niin pitäisi varasto-ompelijain hävetä sanoessaan ettei heillä ole varoja kuulua järjestöön. Mutta todellisena syynä ei olekaan varattomuus. Syynä on naisten rajaton välinpitämättömyys ja velttous. Tunemme työntekijättäriä, joiden miehillä on 30—40 kr. viikossa palkkaa, ja jotka itsekin ansaitsevat hyvin. — — Ompelijattaret syyttäkööt siksi itseään, heissä yksin on vika, ellei mitään saavuteta. Toimikunnalla täytyy olla järjestyneitä naisia takanaan, jos tahdotaan että sen on saatava jotakin aikaan.»

Naiset ja siveellisyystyö.

Tanskan naisasianystäviä on usein, niinkuin heidän hengenheimolaisiaan muissakin maissa, syytetty siitä, että he muka työskentelevät ainoastaan yläluokan naisten hyväksi. Itse asiassa on heidän toimintansa — niinkuin tässä jo mainitut tosiasiat osoittavat — tarkoittanut kaikkien naisten tosihyödyn edistämistä. Tämä ilmenee myöskin heidän siveellisyystyöstään, jossa useat johtohenkilöistä ovat toimineet erittäin tarmokkaasti. Siveellisyysasia Tanskassa otti vuonna 1895 aimo askeleen eteenpäin. Alkuaiheena siihen oli siveyspolisipäällikön itsemurha. Tämän syitä tutkittaessa tuli ilmi paljon — vaikkakin viranomaiset koettivat asiata peitellä — joka osoitti että epä-siveellisen lain vartijoiksi asetetut miehet itsekin turmeltuvat tämän lain kautta. »*Yhdistys lainsuojaaman epä-siveellisyys-*

den vastustamiseksi» (*»Foreningen mod lovbekyttelse for Usædelighet»*) kutsui koolle kokouksen keskustelemaan olisiko vaadittava komitean asettamista asiaa tutkimaan. Kokoushuone oli viimeistä sijaa myöten täynnä, 1,600 henkeä oli läsnä, ja monen täytyi jäädä ulkopuolelle. »Siveellisyystyötä seuraneiden mielestä — niin kirjoittaa Kvinden og Samfundet — oli juhlallista nähdä niin suuri ja vakava joukko miehiä ja naisia.» Pastori Holck johti keskusteluja, useat valtiopäivämiehet esiintyivät. Kaikki olivat yksimielisiä siitä, että komitea oli asetettava, ja valtava enemmistö vaati ohjesääntöisen haureuden poistamista. Kaksi päätöslauselmaa lähetettiin oikeusministerille, joka ei kumminkaan suostunut komitean asettamiseen, vaan jätti asian rikos- ja polisieikeuden tutkittavaksi. Tämä tutkimus paljasti siksi hirvittäviä tosiseikkoja, että järjestelmä, joka saattoi sellaisia aiheuttaa, oli pidettävä kuolemantuomittuna. Mutta taistelu sukupuolten oikeudellisen yhdenarvoisuuden puolesta oli tämän tapauksen kautta saavuttanut suuremmat voitonmahdollisuudet.

»Yhdistys lainsuojaaman epäsiiveellisuuden vastustamiseksi» on perustettu 1878. Sen jäsenluku vuonna 1905 oli 1,050, ja etukädessä sen toiminnan kautta on ohjesääntöinen haureus saatu maaseutukaupungeista poistetuksi. Sama laki, joka teki lopun tästä epäkohdasta, kieltää 7 vuotta vanhempia lapsia oleskelemasta porttoloissa (1), ja laki 1 p:ltä maaliskuuta 1895 kieltää väkisin sijoittamasta huonoja naisia porttoloihin. Nämät suljettiin 11 p:nä huhtikuuta 1901 annetun lain nojalla Kööpenhaminassakin. Kumminkin oli elämä kaduilla aivan samantyyppistä kuin ennenkin, sillä uusi laki ei itse asiassa sisältänyt läheskään niin paljoa, kuin otsakirjoituksesta saattoi otaksua. Siinä kiellettiin ainoastaan sellaiset julkiset paikat, joissa isännöityä tai emännöityä hoitava henkilö ansaitsi määrätyn prosentin talossa asuvien naisten ammattin tuottamista tuloista. Sitävastoin ei laissa kielletty vuokraamasta kokonaisia asuin-kerroksia tai vaikkapa talon kaikkia huoneistoja ammattihau-reutta harjoittaville naisille. Tästä syystä olikin porttoloiden n. s. »sulkeminen» vähäpätöinen muutos, jolla ei ollut min-

käänlaista merkitystä. Rouva Birgitte Berg-Nielsen huomautti eräissä kokouksessa vuonna 1901 valtion tekevän itsensä syy-pääksi epäjohtonmukaisuuteen, kun se suojellakseen naisten naisellisuutta ja kodin moralia, kieltää naisia tulemasta papeiksi, asianajajiksi, kansanedustajiksi y. m., mutta antaa heille kansalaiskirjan, jonka nojalla saavat epäsiiveellisellä elämällä elättää itseään jo 16 vuoden ikäisestä alkaen, kun sitävastoin vasta 25 vuoden ikäisenä voipi saada oikeuden harjoittaa jotakin rehellistä ammattia. »Meillä naisilla» — hän sanoi — »on tässä tehtävä täytettävänäimme, ja meidän työmme on onnistuva siinä määrin, kuin uskomme sen oikeuteen ja kuin opimme käsittämään että mekin osaltamme olemme vastuunalaisia. Poikiemme kasvatuksen kautta, parantamalla naisten elinehtoja ja monella muullakin tavoin voimme vaikuttaa asiaan. Ja se äiti, joka tahtoo antaa kaikkensa varjellakseen tyttärensä tai poikansa häpeältä, hän ei saa olla välinpitämätön siitä häväistyksestä, että jokainen nainen on oikeudeton, niin pian kuin jonkun päähän pälkähtää hänen siveyttään epäillä.»

Neiti Anne Bruun lausui eräissä kokouksessa v. 1902: — »Ei kukaan usko että siveettömyys ulkonaisilla toimenpiteillä olisi poistettavissa. Mutta me tahdomme ja toivomme että poistetaan tuo siveellisyyttä myrkyttävä järjestelmä, että viranomaiset leimaavat naisen ja sanovat: »Tässä ei ole vaaraa». Naisia ei saa asettaa lain ulkopuolelle, miespuolista nuorisoomme ei saa vietellä pettävillä lupauksilla, että tartunnan vaaraa ei muka ole olemassa. Mutta naisia ja lapsia on suojeltava, sanotaan. Uskotaanko todellakin että he nyt ovat turvassa? Mitä opettaa katu-elämämme lapsille? Me vaadimme turvallisuutta kaduillamme; me vaadimme että polisin on valvottava järjestystä ja oltava todelliseksi avuksi. Meidänkin rahojamme menee polisin palkkaamiseen. Meillä naisilla on sama moraalinen oikeus määrätä siitä kuin miehilläkin, ja sinä päivänä, jolloin valtiopäivät ratkaisevat kysymyksen ohjesääntöisestä haureudesta, olisi hyvä että naisiakkin olisi mukana.»

Maaliskuun 30 p:nä 1906 hyväksyivät valtiopäivät uuden lain, joka astui voimaan 11 p:nä lokakuuta samana vuonna.

Tämän mukaan on ohjesääntöinen ammattihaureus lakkautettu ja epäsiiveellisuuden harjoittamisesta on säädetty uudet rangaistusmääräykset. Uusi laki, jonka aikaansaamiseksi professori Ehlers on tarmokkuudella toiminut, on herättänyt siiveellisydenharrastajat vilkkaaseen työhön prostituettujen naisten auttamiseksi. Tämän lain 1 § kuuluu: »Polisin valvonnanalainen ammattihaureus kumotaan. Sitä henkilöä vastaan, joka tällaista ammattia harjoittaa, on poliisi oikeutettu menettelemään sen mukaan ja sillä tavalla kuin irtolaislaissa asiasta määrätään. Mutta haaste, joka mainitaan 3 p:nä maaliskuuta 1860 annetun lain 2 §:ssä, on pantava toimeen vasta asianomaisen saatua varoituksen.»

Erittäin tärkeitä määräyksiä uudessa laissa, joiden noudattamista polisin tulee valvoa, on pykälissä 2, 4 ja 9 (2 kohta) sekä 10.

Pykälässä 2 määrätään vankeutta ja pakkotyötä (lievemmissä tapauksissa sakkoa) jokaiselle, olkoon mies taikka nainen, joka kehoittaa tai viettelee epäsiiveellisyteen taikka siiveettömällä elämällä julkisesti loukkaa hävyntunnetta, herättää pahennusta ja häiritsee naapurissa asuvia. Sama rangaistus kohtaa naista, joka harjoittaa siivettömyyttä ammattina, jos hänellä on luonaan täysikäinen mieshenkilö taikka alaikäinen kahta vuotta vanhempi lapsi, taikka jos hän vastaanottaa siivettömässä tarkoituksessa 18 vuotta nuoremman mieshenkilön. Pykälässä 4 määrätään että sama rangaistus, joka rikoslain 181 §:n mukaan (vankeus tai pakkotyö) kohtaa sitä, joka tietäen olevansa veneerisen taudin saastuttama harjoittaa yhteyttä toisen kanssa, sovellutetaan myöskin sille, joka mainitussa pykälässä nimitetyissä oloissa harjoittaa yhteyttä aviopuolisonsakin kanssa, jos tämä siten on saanut taudin ja vuoden kuluttua sen jälkeen on tullut tietämään asian ja vaatii haastetta. Sen, joka rikkoo rikoslain 181 §:ssä mainitut tai yllä olevat määräykset, tulee sitäpaitse, jos hän on tartuttanut taudin toiseen henkilöön tämän tietämättä siitä, korvata hänelle parannuskustannukset, vieläpä maksaa korvausta hänen kärsimyksistään ja vahingoistaankin. Sama rangaistus 9 §:n mukaan kohtaa kuppatautista

vaimoa, joka tietäen taudistaan, ottaa lapsen imetettäväkseen; taikka sitä vaimoa tai äitiä, joka parempaa tietoaan vastaan antaa tämän taudin saastuttaman lapsen imetettäväksi tai hoidettavaksi. Nämät määräykset eivät koske ainoastaan yksityisiä henkilöitä, vaan viranomaisiakin, jotka toimittavat lapsen imetettäväksi tai hoidettavaksi. Kymmenennen pykälän mukaan saattaa jokaista, joka on saanut haasteen edellämainituissa pykälissä mainituista rikoksista polisin välityksellä (erityisissä kohdissa vasta oikeuden asiaa tutkittua) pakottaa lääkärintarkastuksen ja valvonnan alaiseksi.

Kun uusi laki hyväksyttiin, lakkautettiin heti polisin kirjanpito julkisista naisista, ja kun laki astui voimaan 11 p. lokakuuta, piti näiden naisten ruveta ansaitsemaan elatuksensa kunniallisella tavalla. Jo kesä- ja heinäkuussa 1906 alkoi poliisilääkäri prof. Ehlersin kanssa yksityisesti kuulustella näiltä naisilta oliko asianomainen ruvennut ajattelemaan millä tavalla hän vastaisuudessa elättäisi itsensä, oliko hänellä säästövaroja, oliko hän oppinut jotakin ammattia tai elinkeinoa, voisiko hän saada sukulaisilta tai tuttavilta apua, ja oliko hänellä lapsia elätettävänä. Prof. Ehlers aikoi alkuaan hankkia apua ainoastaan niille naisille, joilla oli lapsia, ja muutamille yksityisille naisille, joiden pelastamisesta oli enin toivoa. Mutta kun hän oli mainitut tiedot hankkinut, kääntyi hän oikeusministerin, poliisitirehtörin ja polisitirehtörin apulaisen puoleen, ja yksissä neuvoin päättivät nämä tarjota kaikille noille onnettomille naisille apua, jotta ei kukaan heistä voisi yhteiskuntaa syyttää avun puutteesta. Nyt asetettiin hallituksen puolelta komitea, johon kuului neljä henkeä, prof. Ehlers puheenjohtajana, järjestämään avustustoimia, ja apua tarjottiin kaikille, jotka sitä tahtoivat vastaanottaa. Komitea pyysi nyt apua vankeusyhdistykseltä ja työskenteli sitten sen avulla.

Neljän kuukauden kuluttua, uuden vuoden vaiheessa julkaisi komitea työstään seuraavat tiedot:

Viimekuluneena kahdeksana vuonna oli julkisia naisia Kööpenhaminassa ollut keskimäärin 621 vuotta kohti, niistä oli 29 prosenttia kadonnut teille tietymättömille, ja kun luetaan

pois ne, jotka ennen uuden lain voimaan astumista olivat ilmoittaneet hankkivansa kunniallista elinkeinoa tai omistavansa varoja, jäi jällelle 492 naista. Komitea oli antanut apua 269 naiselle, jotka sitä olivat pyytäneet. Muutamia poikkeuksia huomattiin, joihin nähden apu katsottiin toivottomaksi; 34 naista oli pyytänyt komitean avulla saada matkustaa Amerikkaan, johon komitea suostui. Kööpenhaminassa oli hankittu paikkoja 139 naiselle, joista ainoastaan 29 oli pettänyt komitean toiveet, niin ettei heitä enää voida auttaa. Maaseudulle oli lähetetty 29 naista, joista 6 oli menettänyt komitean luotamuksen ja palannut kaupunkiin, 67:stä oltiin vielä epä tietoisia. Uuden vuoden jälkeen on työtä jatkettu samaan tapaan ja melkein samoilla seurauksilla. Paitsi mainittua komiteaa ovat seurat ja yksityisetkin vaikuttaneet näiden naisten pelastamiseksi, jotapaitsi työskennellään nuorison keskuudessa ja koetaan estää sitä siveettömyyden kuiluun syöksymästä.

Läheisessä yhteydessä siveellisyystyön kanssa on naisten toiminta raittiasian palveluksessa. Syksyllä 1888 perustettiin — miss Grayn käytyä Kööpenhaminassa — »*Valkonauha yhdistys*» (»*Det hvide Bånd*»), joka liittyi »Maailman naisten kristilliseen raittiusliittoon» (W. W. C. T. U.). Sen ensimmäisenä puheenjohtajana toimi rouva Elisabeth Selmer; nykyään johtaa yhdistystä neiti Astrid Blume. Varapuheenjohtajana on neiti Charlotte Sannom, raittiasian tienraivaajia Tanskassa, joka toimittaa yhdistyksen äänenkannattajaa (»*Nordiskt kristligt Afholdsblad*»). »*Valkonauha*» ei ainoastaan vastusta väkijuomien käyttöä ja väärinkäyttöä, vaan on se ottanut ohjelmaansa myöskin siveellisyysskysymyksen ja naisen äänioikeuden, koska nämä ovat eroittamattomasti yhdistetyt raittiasiaan. »Jokainen nainen, joka tekee työtä yhteiskuntaolojen parantamiseksi, tuntee yhä uudelleen kuinka suuresti hänen yhteiskunnallinen ja valtiollinen vajavaltaisuutensa hänen toimintaansa ehkäisee, se kun on syynä siihen, että hänen toivomuksiaan ja mielipiteitään kohdellaan välinpitämättömyydellä.» Yhdistys on saanut aikaan väkijuomien vastustamista koskevia anomuksia, joista vuonna 1883 hallitukselle ja valtiopäiville

**Naiset ja
raittiasia.**

toimitettu oli 102,000 henkilön allekirjoittama. Komitea, johon valtiopäivät kysymyksen lähettivät, puolsi uudistuksia toimeenpantaviksi »Valkonauhan» ehdottamiin eri suuntiin. Yhdistyksessä oli v. 1901 noin 200 jäsentä, sillä oli Kööpenhaminassa kolme paikallisyhdistystä ja maaseudulla viisi.

»Pohjoismainen Good Templar-liitto» («*Nordisk Independent Order of Good Templars*») ottaa myöskin naisia jäsenikseen, samaten »Raittiusseura» («*Afholdssamfundet*»), jolla on monta piiriä sekä Kööpenhaminassa että maaseudulla.

Naisyhdistyksiä hyväntekeväisyys- ja muita tarkoituksia varten. *)

Yhdistyselämä näyttää Tanskan naisten keskuudessa olevan sangen laajalle levinnyt. »Naisten lukuyhdistys» («*Kvindelig Læseforening*»), perustettu 1872, pyrkii hankkimaan hyvää ja ajanmukaista lukemista sivistyneille naisille. Huoneisto on avoinna sekä pyhä- että arkipäivisin, sieltä saa lainata kirjoja, luettavana on 52 koti- ja ulkomaista lehteä, huoneistoon sisältyy teehuone, kolme suurta lukusalia, kaksi opiskeluhuonetta, keskusteluhuone y. m. Kirjastossa oli vuonna 1904 24,000 nidosta. Joka talvi järjestää yhdistys kuusi jopa kahdeksankin esitelmätilaisuutta teeltamineen. Yhdistyksellä on vuotuinen 2,000 kr. suuruinen valtioapu opettajattarien ja muidenkin, eri aloille valmistautuvien naisten avustamiseksi. Puheenjohtajana on neiti S. Alberti. Jäsenluku oli v. 1904 noin 2,600. — »Tanskan taideteollisuusyhdistys» («*Dansk Kunstflidforening*») perustettiin vuonna 1900, jolloin puheenjohtajaksi tuli rouva Emma Gad. Jäsenluku oli 1904 noin 1,000. Yhdistys koettaa kehittää jäsentensä taideteollisuusharrastuksia ja edistää naisten kotiteollisuutta järjestämällä taidekudonnan, veiston, koruompelun y. m. oppikursseja sekä ylläpitämällä myymälää. — »Tanskan naisvoimisteluyhdistys» («*Dansk Kvinde-Gymnastikforening*»), perustettu v. 1894 — oikeastaan 1886 nimellä »Tanskan voimistelunopettajattarien yhdistys» («*Dansk Gymnastiklærerindeforening*») — on maan naisvoimistelijoita yhdistävä keskus, jolla on useita eri osastoja.

*) Louise Harbou. Omrids af Danske Kvinders Virksomhed i Philantropins Gjærning Kjøbenhavn 1895 y. m.

Vuonna 1878 perustettiin Kööpenhaminassa »*Kättilöiden avustusyhdistys*» (»*Understøttelseforeningen for Jordemødre*»); maaseudulla on kuusi samansuuntaista yhdistystä. »*Kättilöyhdistys*» (»*Jordemoderforeningen*») vuodelta 1893 työskentelee yhteistoiminnan aikaansaamiseksi kättilöiden kesken, sillä on hautaus- ja sairasapukassa sekä rakennusrahasto. Vuonna 1902 perustettiin »*Tanskan yleinen kättilöyhdistys*» (»*Den almindelige danske Jordemoderforening*»), jonka tarkoituksena etupäässä on kättilöiden taloudellisen aseman kohottaminen.

Vuonna 1888 syntyi »*Sairashoitoyhdistys*» (»*Sygepleieforeningen*») ja samana vuonna muodostettiin apurahasto vanhoja sairaanhoitajattaria varten. »*Tanskan sairashoitoliitto*» (»*Dansk Sygepleieraad*») perustettiin v. 1899 valvomaan sairaanhoitajattarien etuja. Se avustaa sairaanhoitajattaria, jotka tarvitsevat ja haluavat ammattitietojaan täydentää, sillä on toimisto lyhytaikaisten sairaskäyntien välittämistä varten, se ylläpitää kotia ja klubihuoneistoa sairaanhoitajattarille sekä omaa äänenkannattajaa (»*Tidskrift for Sygepleje*») y. m.

»*Piiri*» (»*Cirklen*»), muodostunut v. 1897, pyrkii yhdistämään naiskirjailijoita ja -taiteilijoita panemalla toimeen esitelmä-iltamia, luentoja ja seuroja. Näiden tuottamat tulot jaetaan jäsenten säästötilille, josta 20 vuoden kuluttua kullekin jäsenelle vuosittain maksetaan $\frac{1}{15}$ hänen tilillään olevasta rah summasta. Puheenjohtajana on rouva Axelline Lund. Jäsenluku oli vuonna 1905 150. »*Kööpenhaminan kunnallisten opettajattarien yhdistys*» (»*Københavnns kommunelærerindforening*»), perustettu 1891, koettaa saada aikaan yhteistoimintaa ja yhteistuntoa kansakoulunopettajatarten keskuudessa. »*Suoja*» (»*Hegnet*»), perustettu 1898, ylläpitää kotia nuoria, liikealalla toimivia naisia varten. Jäsenluku on 400. »*Naisten keittiö*» (»*Kvindernes Kokken*»), avattu 1899, pitää ruokaloita, joissa naiset saavat hyvää, halpahintaista ruokaa. Kolmen vuoden kuluessa kävi ruokaloissa 246,391 henkeä. Samaa tarkoittava yhdistys on »*Frederiksbergin naisten keittiö*» (»*Frederiksbergs Kvindekøkken*»). »*Palvelijatarayhdistys*» (»*Tjenestepigeforeningen*»), perustettu v. 1899, edistää yhteistoimintaa

Gripenberg, Naisasian kehitys III. — 23

palvelijattarien kesken ammattietujen valvomista varten, työskentelee vanhuudenavun ja kodin aikaansaamiseksi palvelijattarille. Jäsenluku 400 toimivaa (palvelijattaria) ja 140 kannattavaa (perheenemäntiä). Puheenjohtaja on Marie Christensen. Yhdistys ylläpitää ammattikoulua palvelijattarille. »*Naisten talo*» (»*Kvindernes Bygning*») on rakennusrahasto, jonka varoilla aiotaan Kööpenhaminaan saada aikaan kaikille sikäläisille naisyhdistyksille yhteinen talo. »*Tanskan tyttökouluyhdistys*» (»*Foreningen den danske Pigeskole*»), jonka puheenjohtajana on neiti Winteler, perustettiin v. 1893 ja pyrkii saattamaan tyttökoulujen opettajattaret yhteistoimintaan, silloinkuin tärkeät kysymykset antavat siihen aiheita. Sen äänenkannattaja on aikakauskirja »*Bog og Naal*» (»*Kirja ja neula*»), joka vuodesta 1899 lähtien on yleispohjoismainen julkaisu eri toimittajineen Ruotsia, Norjaa ja Tanskaa varten. — »*Kööpenhaminan ja Frederiksbergin kunnallisten opettajattarien rakennusyhdistys*» (»*De Kobenhavnske og Frederiksbergske kommunelærerinders Byggeforening*») pitää yllä omaa taloa, jossa on 39 kolmen-, kahden- ja yhdenhuoneen huoneistoa. »*Raajarikkoisten yhdistyksessä*» (»*Samfundet for Lemlæstede og Vanføre*») toimivat myöskin naiset; puheenjohtajana on neiti Johanne Petersen, raajarikkoisten kodin perustaja. *Diakonissalaitos*, joka perustettiin v. 1863 kuningatar Louisen alkuunpanosta, ottaa vastaan sairaita kaikista osista maata. Laitoksessa saavat ammattivalmistuksensa diakonissat, jotka sitten antautuvat sairashoidon alalle sekä kodeissa että sairaaloissa tai myöskin hyväntekeväisyystoimintaan. Vuonna 1905 oli 290 diakonissaa, joista osa työskenteli itse laitoksessa, muut köyhäinhoidon palveluksessa, sairaaloissa y. m. Diakonissalaitoksen yhteydessä on koti varattomille synnyttäjille, pientenlastenkoti, lastenseimi, palvelijatarkoti, »*Naiskoti Sichar*», useita orpokoteja ja Louisekoti Sorøssä. »*Kristianshavnin ja Amagerin piirin sairashoitoyhdistys*» (»*Distriktsygepleieforeningen*») valmistaa sairaanhoitajattaria ja auttaa maksutta köyhiä sairaita. »*Naišten eläinsuojelusyhdistyksen*» (»*Kvindeforeningen for Dyrenes Beskyttelse*») perusti v. 1876 rouva Julie Lembcke.

»Nuorten naisten kristillinen yhdistys» (*»Kristelig Forening for unge Piger»*) perustettiin v. 1889, ja on sen tarkoituksena koota uskovia naisia ja yhdyselämän kautta vahvistaa heitä vastustamaan kaikkia niitä kiusauksia ja vaaroja, jotka suuressa kaupungissa voivat vetää ihmisiä pois Jumalasta. Mainittu yhdistys ja Kööpenhaminan »Kirkollinen sisälähetysyhdistys» (*»Kirkelig Forening for den inre Mission»*) ovat yhteistöinnässä keskenään, jälkimmäisellä kun on erityinen komitea nuorkaisten ja nuorten tyttöjen kristillisii yhdistyksiä varten. Jokaisella »Nuorten naisten kristillisen yhdistyksen» osastolla on erityinen johtajansa, mutta kaikki ovat kuitenkin päätoimikunnan alaisia. Vuonna 1904 kuului yhdistykseen 314 paikallisyhdistystä ja 13 nuorisoyhdistystä, ja oli yhteinen jäsenluku 10,500. Puheenjohtajana oli kreivitär Henriette Knuth. Yhdistyksellä on paikanvälitystoimisto, josta myöskin annetaan johtoa ja neuvoja yksinäisille naisille, se panee toimeen sunnuntai-, lähetys- ja lastenkokouksia, ylläpitää nuoriso-osastoa, järjestää laulunopetusta, työkokouksia, käyntejä sairashuoneissa, kokouksia lasten vanhemmille ja rippilapsille sekä toimii sisä- ja pakanalähetyksen hyväksi.

Vuonna 1900 perustettiin uskovaisten naisten keskuudessa Kööpenhaminassa »Lähetysten naistyöntekijät» (*»Kvindelige Missions Arbejdere»* (K. M. A.) niminen yhdistys, jonka tarkoituksena on levittää Jumalan valtakuntaa. Se tahtoo yhdistää naisia rukoukseen ja esirukoukseen sisä- ja ulkolähetyksen puolesta, levittää lähetyskirjallisuutta ja etenkin opettaa nuoria tuntemaan lähetystyötä ja herättää heissä rakkautta siihen. Yhdistys vaikuttaa Armeniassa, Palestiinassa ja Indiassa, missä se ylläpitää lastenkoteja, opettajattaria (näissä maissa syntyneitä) sekä naislähetyssaarnaajia. Se on perustanut »Daggry» (*»Koitto»*), nimisen lastenlähetyksiön, johon v. 1904 kuului 39 yhdistystä, ylläpitää 35 kirja-asemaa, julkaisee kirjasia y. m. Naislähetyssaarnaajien valmistamista varten avattiin koulu syksyllä 1902. Puheenjohtajana on neiti Emsy Collet. Jäsenluku oli vuonna 1905 yhteensä pääkaupungissa ja maaseudulla noin 2,000. — Syksyllä 1897 perustettiin »Naisyli-

oppilaiden kristillinen yhdistys» («*Kvindelige Studenters Kristelige Forening»*), jossa 1905 oli 29 jäsentä, ja joka pyrkii samaa tarkoitusperää kohti, kuin tämänlaatuiset järjestöt muissa maissa.

Naisten hyväntekeväisyystoiminta on erittäin laaja. Tässä meidän täytyy tyytyä esittämään vain supistelma siitä.

Niitä laitoksia, joita menneinä aikoina naiset ovat naisille perustaneet, ovat: *Abel Cathrinen laitos*, jonka eräs varakas nainen v. 1675 perusti köyhiä, vanhoja naisia varten, jotka siinä saavat vapaan asunnon ja raha-apua; *Roeskilden aatelinen neitsytluostari*, rouva Margarethe Ulfeldin perustama (1699); *Odensen aatelinen neitsytluostari*, neiti Karen Brahen perustama (1717); *Vemmetofthen luostari aatelisnaisia varten*, jonka 1735 perusti prinsessa Sophie Hedvig; *Støvringgaardin neitsytluostari*, (1735); *Harboen Leski-rouvain luostari*, viiteen ensimmäiseen arvoluokkaan kuuluneiden miesten leskiä varten (1735), molemmat viimeksimainitut salaneuvoksetar Christiane Harboen perustamat; *Estvadgaardin laitos* (aatelis- tai kolmeen ensimmäiseen arvoluokkaan kuuluville naisille), rouva Louise Benzoniin perustama (1745); *Vallon laitos aatelisnaisia varten*, kuningatar Sophia Magdalenan perustama (1737). Kööpenhaminan *Synnytyslaitoksen* perusti 1785 kuningatar Juliane Marie varattomia äitejä varten; nyttemmin on sen yhteyteen järjestetty kättilökurssit ja poliklinikka, jossa maksutta hoidetaan naistentauteja y. m. *Sisarellinen hyväntekeväisyysseura v:lta 1790* (*Det søsterlige Velgjørenhetselskab af 1790*) ylläpitää koulua 50 köyhälle tytölle, joille, heidän päästyään ripille, varustetaan pukimet ja hankitaan paikat. *Prinsessa Charlotte Amalien laitos* v:lta 1771 antaa raha-apua tyttöjen kasvatukseen. *Wærnin kasvatus- ja oppilaitoksen* porvariluokkaan kuuluvia köyhiä tyttöjä varten perusti vuonna 1814 salaneuvoksetar Martha Wærn. *Tyttöjen orpokodin kouluseura* (*Pigeasylskoleselskabet*) v:lta 1838 ylläpitää porvarikoulua 120 tytölle. Nykyään on useimmissa kaupungeissa orpokoteja ja lastenseimiä, joista mainittakoon *Kuningatar Caroline Amalien orpokoti*, *Perintöprinsessa Louisen orpokoti*, *Prinsessa Thyran orpokoti*,

Lastenkoti Talitha Kumi, joiden lisäksi kuningatar Louise riemujuhlanaan 1879 perusti suuren orpokotiseurun, joka omistaa useita sellaisia laitoksia Kööpenhaminassa. Useimmissa seimissä ja kodeissa saavat lapset talvisin lämmintä ruokaa, ja muutamissa on kylpyhuoneitakin. Eräs yhdistys (*Smaabornus Vel*), jonka rouva Louise Harbou 1885 perusti, jakelee tarvitseville hyvää maitoa, lääkäriinapua, lääkkeitä, ravitsevaa ruokaa ja sopivia vaatteita. *Kasvatusäitien palkitsemisseura* (*Premieselskabet for Pleiemodre*) v:ltä 1861 jakaa palkintoja naisille, jotka huolella ja rakkaudella hoitavat heille kasvatettaviksi uskottuja lapsia. Rouva Fanny Tscherning on perustanut yhdistyksen, joka jakaa pastörisoitua maitoa varattomille äideille. Neiti Isabella *Brockenhuus—Löwenhielmin työkoti* käsittää lastenseimen ja lastentarhan, johon köyhät äidit mennessään työhön voivat jättää lapsensa maksua vastaan, sekä työhuoneita eri-ikäisiä tyttöjä varten. Kodissa on lisäksi sairastupa, johon otetaan sairaita hoidettaviksi, ja kasvatustalon, jossa kuusi tyttöä kerrallaan voi saada opetusta talouden- ja sairashoidossa.

Lukuisista muista lastenkodeista ja seimistä mainitaan *St. Stephenin lasten turvakoti*; *Ilian muisto* (saanut nimensä Ilia Fibigerin mukaan); *Vodrofsvein lastenkoti*, jolla on kesäsiirtola rannikolla; *Kuningas Fredrik seitsemännän lastenkoti*, jossa (1895) oli 363 lasta; *Leikkipaikkayhdistys* y. m. Useat yhdistykset, niiden joukossa *Prinsessa Marien yhdistys*, panevat toimeen joulujuhlia lapsille ja hankkivat vaatteita äsken ripille päässeille tytöille. Sairaiden lapsien etua tarkoittavat suurenmoiset, kenralitar Louise Harboun perustamat *Lastenparantolat* rannikolla, *Kuningatar Louisen Lastenhospitaali* Kööpenhaminassa, sekä *Refsnæsin rannikkohospitaali risautaisia lapsia varten*. *Perintöprinsessa Louisen käytännöllinen palvelijatarokoulu* valmistaa palvelijattaria toimeensa kykeneviksi. *Martha yhdistys*, perustettu 1882, ylläpitää työhuoneita lapsille, poliklinikkaa naisille ja lapsille y. m. *Vapaa-koululasten ravitsemisyhdistys* sekä *Äitien ja lasten ravitsemisyhdistys* edellinen neiti Augusta Fengerin, jälkimäinen

kenralitar Louise Harboun perustama, toimittavat lämmintä ruokaa koululapsille, köyhille vaimoille, joiden synnytyisaika on lähellä, ja äideille, joilla on rintalapsi. *Vanhojen tarvitsevien neitsyiden avustusyhdistys* ja *Naisten hyväntekeväisyysseura*, perustettu 1815, huolehtivat vanhojen perhepalvelijatar-ten toimeentulosta; jälkimäinen seura jakaa palkintoja pitkäaikaisesta ja uskollisesta palveluksesta sekä ylläpitää palvelijatar-koulua. Naisten perustamia ovat useat seurat, jotka lainaavat rahoja naisille. Myöskin on olemassa *mallasparantola* naisia ja lapsia varten. Sitäpaitsi on rannikolla ja useissa paikoin sisämaassa *parantoloita*, *virkestys-* ja *toipumiskoteja* heikkoja ja sairaaloisia naisia ja lapsia varten. Eräs naiskomitea Jyllan-nissa on järjestänyt länsirannikolle *merikylpylaitoksen lapsille*. Erityinen yhdistys perustaa lepo- ja virkestyskoteja opettajattaria. taloudenhoitajattaria y. m. varten.

»*Vankeinhoitoyhdistyksen*» («*Fængselselskabet*») johto-kuntaan kuuluu myöskin naisia. Se avustaa vankilasta pääs-seitä naisvankeja. »*Harhaan joutuneiden nuorten naisten pelastamisyhdistys*» («*Foreningen for forvildede unge Pigers Frelse*») ylläpitää turvakotia. Neiti Regitze von Barnerin vuonna 1877 perustama koti («*Lindevangshjemmet*») vastaan-ottaa naispuolisia vankeja rangaistusajan päätyttyä ja kasvattaa heitä palvelijattariksi. »*Yhdistys nuorten yksinäisten naisten turvaamiseksi*» («*Foreningen till Værn for unge eenligt stillede Kvinder*»), joka toimii pääkaupungissa ja haaraosastojen kautta maaseudullakin, harjoittaa suuremmoista toimintaa etu-päässä ylläpitämällä »*Værnehjemmet Bethania*» nimistä kotia Kööpenhaminassa. Vuonna 1904 oli siinä asunut 64 naista ensimmäisellä osastolla (sivistyneitä naisia varten) ja toisella osas-tolla (työläisnaisia varten) 218 naista. Kodin 25-vuotisen ole-massaolon aikana on siinä asunut 16,000 naista. Sen yhtey-dessä on »*Vesterled*» niminen koti, jossa on tilaa 32 vanhalle säätyläisnaiselle. Koko tämän laajaperäisen toiminnan alkuun-panija ja johtaja on neiti Regitze von Barner. Rouva Vibeke Salicathin vuonna 1902 perustama »*Kodittomain naisten maja*».

tarjoo vähäisestä maksusta asunnon, ruokaa ja avustusta kodittomille ynnä siveellisesti rappeutuneille naisille.

Naiskasvatus.

Tanskassakin oli keskiajalla kaikki opetus kirkon käsissä. Ei ollut muita oppilaitoksia kuin katedraalikoulu, joihin ainoastaan pojilla oli pääsy, sekä luostarikouluja.*) Vaikka Tanskassa jo 1739 vallitsi jonkunlainen oppipakko, oli kansansivistys kuitenkin jokseenkin alhaisella kannalla vielä seitsemännentoista sataluvun loppupuolellakin. Vuoden 1814 kansakouluasetuksen kautta järjestettiin kansakoulu kokonaan uudelle kannalle, ja koulupakko pantiin toimeen. Senjälkeen ovat Tanskan kansakoulu yhä kehittyneet, ja sen kansansivistys on korkealla kannalla. Vuonna 1901 oli maaseudulla 3,197 kansakoulua. Kööpenhaminassa oli 36 kansakoulua. Sitäpaitsi oli noin 200 yksityisten henkilöiden, eri uskon lahkojen tai yhdistysten perustamaa koulua, joissa yhteensä oli noin 7,000 oppilasta. Yhteisopetus on aivan yleinen maaseudulla, poikkeuksena tästä säännöstä on ainoastaan 35 koulua. Maaseutukaupunkien kansakouluista on $\frac{1}{3}$ yhteiskouluja, mutta Kööpenhaminassa ei näitä ole ensinkään kansakoulun alalla. Tyttöjä oli vuonna 1904 Kööpenhaminan kansakouluissa 21,977; jatkuoluokilla oli 1067 naisoppilasta, kansakoulun yhteydessä toimivilla talousluokilla 878 oppilasta. Kansakoulun opettajattaret saavat valmistuksensa 9 yksityisseminaarissa, joista 4 on yksinomaan naisia varten. Pikkulasten-koulun opettajattaria varten on vuodesta 1892 valtionseminaari toiminut Vejlessä; myöskin on olemassa muutamia yksityisiä sellaisia. Kansanopistot, jotka Tanskassa ovat niin sanoaksemme omalla pohjalla, koska aate on tästä maasta peräisin, ovat olleet naisille avoinna jo vuodesta 1863, jolloin Kristen Kold rupesi nuorille talonpoikaistyttöille pitämään kesäkoulua. V. 1903—04 oli kansanopistoissa 3,186 naista (3,151 miestä). Naisoppilaille jaettiin 90,000 kr. ja miehille 114,000 kr. valtionavustusta. Tavallisesti pidetään naisille kesäkursseja ja miehille talvikursseja, mutta

*) Danmarks kultur ved 1900. — Ida Falbe Hansen. Pigeskolen. — T. Thomassen. Meddelelser om danske Skoleforholde. Kjøbenhavn 1901. y. m.

kouluja on yksinomaan naisiakin varten. — Myöskin maamieskouluihin otetaan naisoppilaita, joita v. 1904 oli yhteensä 7.

Tanskan korkeamman tyttökoulun kehityksessä on viime vuosisadan kuluessa tapahtunut omituinen aaltoliike. Seitsemännentoista sataluvun loppupuolella pitivät hallintoviranomaiset sitä aivan välttämättömänä renkaana kasvatusjärjestelmässä, mutta suuren yleisön keskuudessa se ei onnistunut voittamaan jalansijaa. Päinvastoin sen harrastus tyttökoulua kohtaan yhä väheni, joten tämä yhdeksännentoista vuosisadan ensi puoliskolla oli alenemaan päin. Sen keskivaiheilla alkaa se taas kohota, hitaasti, mutta varmasti, kunnes se on saavuttanut tunnustetun aseman yleisessä mielipiteessä. Mutta silloin viranomaiset taas vuorostaan näyttävät olevan siitä välinpitämättömiä. Tyttökoulujen arvon alenemiseen oli syynä tanskalaisen romantiikan elämäkatsomus ja varsinkin hienosti sivistyneessä, ylen esteetisessä Heibergin piirissä vallitsevat mielipiteet naisen kasvatuksesta ja asemasta. Tämä katsantotapa oli pikemmin ranskalainen kuin germaninen ja vaati, ranskalainen luostarikasvatus mallinaan, että nuori tyttö mikäli mahdollista oli eroitettava maailmasta ja kaikesta sen kanssa yhteydessä olevasta, kunnes joutui naimisiin. »Sentähden pois kaikki tyttökoulut! Ne ovat vain tosikasvatukselle esteeksi.» 1830-luvulla keskusteltiin innokkaasti poikien koulu-oloista; mitä tulee tyttöihin näyttivät kaikki olevan yksimielisiä siitä, että nämät eivät mitään koulutusta tarvitseet. Vaikuttavissa piireissä kohdeltiin olemassa olevia tyttökouluja hiukan halveksien, jonka vuoksi nämät pysyivätkin verraten alhaisella kannalla. Niiden lukumäärä ei suinkaan ollut vähäinen; yksistään Kööpenhaminassa oli 1840-luvulla noin 100 koulua, mutta useimmat olivat vähäpätöisiä sekä oppilasten lukumäärään että opetuksen laatuun nähden, ei ainoassakaan ollut sataakaan oppilasta, eikä mikään niistä ollut kyennyt kohoamaan johtavaan asemaan. Mutta yhdeksännentoista vuosisadan keskipaikkeilla ruvettiin vähitellen huomaamaan että tyttökoulujen laita ei kaikessa ollut, niinkuin olisi pitänyt, vaikka aluksi tuskin oltiin selvillä siitä, mistä päästä uudistukseen oli ryhdyttävä. Silloin eräs nuori, tuskin

kahtakymmentäneljää vuotta täyttänyt opettajatar, Nathalie Zahle, kaikessa hiljaisuudessa otti ensi askeleen perustamalla vuonna 1851 yksityisen opettajatarkurssin. Tämä vuosi muodosti Tanskan korkeamman tyttökoulun historiassa käännekohtan. Se parvi nuoria opettajattaria, joka oli suorittanut neiti Zahlen kurssin, toi mukanaan innon ja harrastuksen kevät-tuulahduksen tyttökouluihin. Opettajatarkurssin rinnalle syntyi toinen kansakoulunopettajattaria varten, ja tämä kehittyi sittemmin Tanskan suurimmaksi seminaariksi, joka — kun valtionseminaaria ei ole — pian kohosi johtavaan asemaan. Siten tuli kansakoulukin osalliseksi tästä uudesta, elinvoimaisesta virtauksesta. Harvinaisen lahjakkaana ja kaukonäköisenä on neiti Zahle aina ottanut koulussaan käytäntöön mitä eri kasvatusopillisissa suunnissa on ollut hyvää ja tyttökouluille sopivaa. Uusia opetusaineita on otettu ohjelmaan, uusia metodeja sovellettu käytäntöön, m. m. pantiin vuonna 1885 toimeen kurssi naisylioppilaiden valmistamista varten. Hänen aloitteestaan saivat tyttökoulut v. 1882 oikeuden järjestää valtion valvonnan alaisia erotutkintoja. Tämä on pidettävä ensimmäisenä askeleena siihen, että tyttökoulujenkin tunnustetaan muodostavan yhden renkaan maan yleisessä koululaitoksessa.

Vuonna 1904 oli 34 realikoulua tyttöjä varten; näissä oli 5,712 tyttö- ja 177 poikaoppilasta. Samana vuonna oli olemassa 118 realikoulua pojille, oikeammin yhteiskoulua, joissa oli 12,588 poikaa ja 3,934 tyttöä. Mainittuna vuonna oli valtion antama kannatus tyttörealikouluille (ynnä neiti Zahlen kurssille) 25,365 kr. ja yhteiskouluille 114,635 kr. Vuonna 1903 avattiin valtion ylemmät oppilaitokset tytöille, ja vuonna 1905 oli näissä, (jotka kahta lukuunottamatta ovat yhteiskouluja) 2,181 poikaa ja 384 tyttöä.

Vuonna 1859 saivat naiset oikeuden suorittaa opettajatartutkinnon ylempiä tyttökouluja varten. »Valtion opettajakurssi» (»Statens Lærerkursus») on nyttemmin avoinna myöskin naisille. Siinä on kaksi kurssia: 1) vuoden (10 kuukautta) kestävä sekä 2) lyhyempi, maksuton kurssi. Opetus on yhteinen

miehille ja naisille. Vuonna 1905 avattiin valtion valvonnan alainen tutkintokurssi tyttökoulujen aineenopettajia varten.

Käytännöllisten koulujen alalta mainitsemme että neiti Saugmann vuonna 1877 avasi Laalannissa *talouuskoulun*. Kurssi on 1—2 vuotinen.

Vuonna 1877 avasi neiti Zahle Kööpenhaminassa talouuskoulun, jonka 3—6 kuukautta kestävässä kurssissa oli 10 oppilasta kerrallaan. Tämä laitos on nyttemmin lopettanut toimintansa.

Kysymys taloudenhoidosta opetusaineena tyttökouluissa nostettiin ensiksi »Tanskan naisyhdistyksessä» vuonna 1885, ja yhdistys päätti työskennellä tarkoituserän toteuttamiseksi joko niin, että mainittu aine otettaisiin opetettavaksi kansakoulun korkeimmalla luokalla tahi siten, että järjestettäisiin jatkokoulu taloudenhoidon oppimista varten. Asiaa pohdittiin »Kvinden og Samfundetissa», kasvatusopillisessa yhdistyksessä, sanomalehdistössä y. m. Erittäin innokkaasti puuhasivat neiti Winteler sekä rouva Stamer Michelsen tämän opetuksen puolesta. Vuonna 1897 ruvettiin ensinnä eräässä Frederiksbergin kansakoulussa antamaan opetusta taloudenhoidossa, ja samana vuonna lähetettiin neiti Eline Hansen Kööpenhaminan kunnan kustannuksella Kristianiaan käymään Norjan valtion ylläpitämän koulukeittiöopettajakurssin. Samana vuonna avattiin ensimmäinen kansakoulukeittiö Kööpenhaminassa sekä koulukeittiö Odensessa, molemmat naisten perustamien yksityisten koulujen yhteydessä. Siitä lähtien on liike yhä kasvanut, jonka ohessa kansakouluihin on järjestetty jatkoluokkia, joissa taloudenhoito ja ruuanlaitto ovat opetusaineina. Myöskin ovat eräät seminaarit liittäneet nämät aineet työohjelmaansa. Neiti Karen Kjaerin koulukeittiö Kööpenhaminassa oli ensimmäinen pääkaupungin ylempään tyttökoulun yhteyteen järjestetty; se avattiin vuonna 1900.

Toukokuussa 1895 pani »Tanskan naisyhdistyksen» Sorøn piiri toimeen *talouuskoulun* kansantyttäriä varten 3—5 kuukautta kestävine kurseineen. Oppilaita on 50. Heille opetetaan ruuanlaittoa, ompelua, parsimista, paikkaamista, leipo-

mista, sahdinpanoa, pesua, silitystä ja siivoamista sekä kirjanpitoa. Syistä, jotka aiheuttivat tämän koulun perustamisen, mainitaan (Kvinden og Samfundet 1895): Talollisten ja torpparien vaimot ansaitsevat kaikkien perheenemäntien joukossa ehkä suurimman tunnustuksen, sillä monastikin, kun maanviljelys kärsii epäsuotuisista liikeoloista, on heidän ansionsa että perheen ei tarvitse kotia ja kontua jättää. Mutta monta hyödyllistä sivutointa ja tuottavaa tulolähdettä on vähitellen vahingoksi heille itselleen kadonnut heidän vaatimattomista kodeistaan. Se joutoaika, minkä kansan-naiset, tyttäret ja vaimot, tämän kautta ovat saaneet, tulee heidän ehdottomasti käyttää sellaiseen toimintaan ja kotiteollisuuteen, jota kotona kannattaa harjoittaa, niinkuin esimerkiksi leipomiseen, sahdinpanoon, kaikenlaiseen ompeluun ja kankaankudontaankin, sekä sivuansiotöihin, niinkuin kasvitarhanhoitoon, säilykkeiden valmistamiseen y. m. — — Nuoret miehet saavat maanviljelyskouluissa kehittyä maanviljelijöiksi. Samaten tulee kansantytöiden saada sisätalouteen kuuluvaa opetusta.»

Tanskassa ei tietävästi yksikään ääni naisasianharrastajain joukosta ole noussut vastustamaan taloudenhoidon ottamista opetusaineeksi. »Ruvetaan ymmärtämään», sanoo rouva Berg-Nielsen, »että nainen tarvitsee opetusta tullakseen hyväksi ja kunnolliseksi perheenemännäksi, ja siksi onkin kysymys tämän opetuksen järjestämisestä lähimmässä tulevaisuudessa astuva päiväjärjestykseen. Joka uskoo kodin vaikuttavan yhteiskunnan siveelliseen ja taloudelliseen kehitykseen, hänen tulee harkita tätä kysymystä ja muodostaa itselleen varma mielipide siitä». Ennen mainittu »Tanskan tyttökoulu yhdistys» on yhdessä kansakoulunopettajarten yhdistyksen kanssa puuhannut koulukeittiöiden perustamista sekä kansakoulujen että ylempien tyttökoulujen yhteyteen. Valtiopäivät ovat myöntäneet varoja taloudenhoidon samoin kuin käsitöiden opettajien valmistamista varten. »*Suhrin Emäntäkoulu*» («*Den Suhrske Husmodersskole*») Kööpenhaminassa panee toimeen kurseja perheenemännille ja nuorille naisille. *Vilvorden kasvitarihakoulussa*

järjestetään tavallisesti säilöönpanon ja hilloamisen opetus-kursseja.

Kasvitarhanhoidonopetusta voivat naiset saada useiden linnanpuutarhareiden toimeenpanemissa kurseissa sekä muutamissa »maamieskouluissa».

»Tanskan naisyhdistyksen» »*Ompelijattarien ammattikoulu*» (*»Fagskole for syersker»*) alkoi toimintansa vuonna 1893. Koulussa on kaksi puolenvuoden kurssia, ja sen tarkoituksena on kehittää nuoria tyttöjä taitaviksi ompelijattariksi. Ensimmäisellä osastolla opetetaan vain ompelua, toisella saa oppilas opetella mallipiirustusta, leikkausta ja mitanottoa. Kummankin kurssin lopussa on suoritettava näyte; toiselle kurssille ei oteta ketään, joka ei ole ensimmäistä kurssia läpikäynyt. Oppilaiden täytyy suorittaa ainakin ensimmäisen kurssin tutkinto, ennenkuin voivat saada koulusta todistuksen ja suosituksia. »*Liinaompelun ammattikoulu*» perustettiin 1899 ja pyrkii kehittämään liinaompelutaitoa Tanskassa valmistamalla taitavia ompelijattaria. Koulussa on tilaa 20 oppilaalle. Yritystä kohdanneista vaikeuksista on suurimpia ollut nuorten tyttöjen vastahakoisuus suorittaa perinpohjainen kurssi; tämän todistaa sekin tosiasia, että ainoastaan 5 oppilasta on saanut täydellisen päästötodistuksen koulusta. Ja kuitenkin osoittautuu ammatin täydellinen oppiminen kaikkein edullisimmaksi, sillä kaikki oppilaat ovat saaneet työtä sen mukaan, miten taitavia he ovat, ja palkka vaihtelee samasta syystä 30:stä 75:een kr. kuukaudessa. *Piirustus- ja Taideteollisuus-koulun naisille* perusti »Tanskan naisyhdistys» vuonna 1875, mutta nyttemmin on se itsenäinen laitos, jolla on oma talo ja 11,700 kr. vuotuinen apuraha valtiolta ja kunnalta. Sen tarkoituksena on kehittää naisia itsenäiseen ansiotyöhön teollisuuden palveluksessa. Lokakuuhun 1905 oli 1,047 oppilasta siinä nauttinut opetusta. Suurin osa antautuu porslinimaalukseen, kaavailuun, kaiverrus-, ja siseleeraustyöhön. Osa on vaskenpiirtäjiä, kemigraafeja, retusheeraajia, puuseppiä, puuleikkaajia, piirustajia ja opettajattaria. »*Naisten taidekoulu*» avattiin 1888 ja on Taideakademian johdannon alainen; 50 oppilasta otetaan

kerrallaan. — »*Kööpenhaminan musiikkonservatorio*» ottaa myöskin vastaan naisoppilaita. Kurssi on kolmivuotinen. Neiti Zahlen koulun yhteydessä on *musiikkikoulu*. Sitäpaitsi on yksityisiä soitto- ja laulukouluja.

Tanskassa on teollisuuden kehityksellä ollut naisten työhön nähden laajalti ulottuvat seuraukset. Vielä noin 30 vuotta sitten valmistettiin kotona melkein kaikki kangas, minkä talonpoikaisperhe tarvitsi vaatteisiin. Naiset kehräsivät villoja ja pellavia, kutoivat sukkaa, värjäisivät ja kutoivat kangasta sekä ompelivat liina- ja arkivaatteet. Ainoastaan juhlapuvut teetettiin räätilillä. Olot ovat senjälkeen suuresti muuttuneet. Harvassa ovat ne kodit, missä kehrätään ja kudotaan kangasta; ja jos kangasta kudotaankin, niin on lanka tehtaassa kehrättyä ja värjäriin värjäämää. Tämä muutos on alkujansa niiltä ajoilta, jolloin yleisesti ruvettiin pitämään useampia lypsäviä lemmiä kuin talon tarpeiksi ja meijereitä perustamaan. Naisille jäi siten vähemmän aikaa käsitöihin, mutta hyviä vuosia kun sattui, niin vilja ja maito tuottivat suuria summia, ja hyvinvointi kohosi. Tätä ei kuitenkaan kestänyt kauan; maantuotteiden hinnat rupesivat alenemaan, mutta korot, verot ja perheen tarpeet eivät vähenneet. Maanviljelijäin täytyi mieltä uusia keinoja, joilla lisätä tulojaan. Silloin syntyivät osuusmeijerit, ja tästä maanviljelijäin yhteistoiminnasta koitui hyviä tuloksia. Maitotalous siirtyi täten suurimmin osaksi kotoa osuusmeijereihin, joissa usein melkein kaikissa toimissa oli miehiä. Mutta tämän kautta väheni myöskin naisten työ kodissa. Tosin ne talot, joissa ennen oli ollut kaksi palvelijataria, nyt tyytyivät yhteen, ja pienemmät talot, joissa ennen oli ollut yksi,

Nainen käytännöllisillä toimialoilla.*)

*) Poul Sveistrup. Syersker. København 1894. — Poul Sveistrup. De københavnske Syerskers Tilfredshed. København 1901. — C. Carlsen, Hans Olrik ja C. M. Starcke. Danmarks kultur ved aar 1900. København 1902. — Danmarks Statistik. Femte Række. Danmarks Haandverk og Industri. 1897. — Marcus Rubin. Om kvindens Adgang til Erhverv. København 1886. — Birgitte Berg-Nielsen. Nyttig Haandgjerning i Hjem og Skole; Husøkonomi som Statssag; København 1894 og 1899. — Kvinden og Samfundet y. m.

jättäytyivät nyt aivan ilman palvelijataria. Mutta oli suuri joukko taloja, missä ei mitään tähän suuntaan käyviä muutoksia tapahtunut. Kesän aikana käytettiin tällä tavoin joutilaaksi jäänyttä naistyövoimaa kevyihin ulkotöihin, etenkin juurikkaiden viljelykseen. Mutta talvisin on kansannaisilla verraten paljon vapaata aikaa, kun vanhoja käsitöitä ei uudelleen ole otettu käytäntöön, eikä mitään uuttakaan ole tullut sijaan. Viljoja ei myöskään saada niin paljoa kuin ennen, sillä lampaanhoito on vähentynyt, etenkin viljavimmilla seuduilla, missä on huomattu kannattavammaksi pitää lehmiä. Kotiteollisuuden vähentyminen on ollut eri piireissä pohdinnan alaisena. Niinpä on esimerkiksi »Tanskan naisyhdistys» kääntynyt kansanopistojen puoleen pyytäen että näissä koetettaisiin nuorissa naisissa herättää harrastusta käsitöihin. Yhdistys on myöskin vuonna 1894 lähettänyt valtiopäiville anomuksen, että käsityöt määrättäisiin pakolliseksi oppiaineeksi kansakouluun. Nykyisten kansantaloudellisten olosuhteiden vallitessa Tanskassa ei katsota kehruun ja kankaankudonnan voivan uudelleen voittaa kovinkaan suurta alaa. Mutta naiset voivat, saavutettuaan suuremman taidon, opittuaan kutomaan koneella ja käsin, ompelemaan, valmistamaan pukuja, parsimaan ja paikkaamaan, saada takaisin suuren osan siitä, minkä kodit menettivät vanhan kotiteollisuuden hävitessä. Suuriarvoinen kansannaiselle tulee myöskin olemaan Tanskassa valtavaksi kehittynyt liike, joka lakiehdotusten, osuusmeijerien, osuus-teurastuslaitosten, yhdistysten y. m. yritysten avulla pyrkii n. s. pikkuviljelystä kohottamaan. Naisen osanotto tähän työhön on oleva hyvin tärkeä, se huomataan jo, ja oivalletaan että hänenkin, kyetäkseen tähän toimeen, täytyy ajoissa valmistautua siihen maamieskouluissa, kansanopistoissa ja talouskouluissa.

Vuonna 1897 *) ilmoitetaan että Tanskan 176,608 teollisuusyöntekijästä 36,760 oli naisia; heidän lukumääränsä suhtautui siis kokonaislukuun niinkuin 1 5:een. Kuitenkaan ei

*) Tilastollisen tutkimuksen tulokset vuodelta 1906 eivät olleet teki-
kijän käytettävissä, kun tämä osa suomalaista painosta varten tarkastettiin.

näitä eikä muitakaan naistyöntekijöitä koskevia numeroita katsota täysin luotettaviksi, koska tilaston on vaikeinta heistä saada tarkkoja tietoja. Teollisuudessa toimivia naisia on eniten Kööpenhaminassa, jossa he muodostavat $\frac{8}{10}$ kaikista teollisuustyöntekijöistä. Niinpä oli 1897 Kööpenhaminassa 15,972 työläisnaisista; muualla Tanskassa 20,800. Yhtenä vaikuttavana syynä tähän on se, että naiset helpommin Kööpenhaminassa kuin maaseuduilla voivat saada kotityötä (suurista liikkeistä). Naisten työ teollisuuden palveluksessa keskittyy luonnollisesti muutamiiin määrättyihin ammatteihin, joissa työn laatu ja tekotapa soveltuvat heille. Kuitenkin ovat naiset löytäneet tien odottamattoman moneen ammattiin, nimittäin 177:ään niistä 233 ammatista tai teollisuudenhaarasta, jotka yleisessä tilastossa mainitaan. Kaikissa yhdessätoista pääryhmässä on naistyövoimaa edustettuna. Lukumäärä selviää seuraavista numeroista:

Tehtaat, jotka valmistavat

	Luku- määrä	Prosentti- luku
1. Ravinto- ja nautintoaineita	7,400	24,3
2. Kutomateollisuutta	7,782	62,1
3. Vaatetustavaroita	14,827	52,4
4. Maanviljelystuotteita, huonekalu- ja rakennus- teollisuutta	252	0,6
5. Puutavateollisuutta	488	6,0
6. Nahka- ja nahkatavateollisuutta	43	3,5
7. Kivi-, savi- ja lasitavaroita	1,072	7,8
8. Metallitavaroita, koneita y. m.	1,106	4,1
9. Kemiallisia valmisteita	1,421	27,8
10. Paperia ja pahviteoksia	1,026	49,9
11. Graafillista teollisuutta	1,343	21,1
Naisten lukumäärä 36,760		20,8

Tämä taulu osoittaa että naiset kahdessa pääryhmässä, kutoma- ja vaateteollisuudessa, ovat enemmistönä, kun taas yhdessä ryhmässä, paperiteollisuudessa, on melkein yhtä paljon miehiä kuin naisia. Nämät kolme ryhmää ynnä I ryhmä,

ravintoaineiden teollisuus, ovat naisille tärkeimmät, yksistään näillä aloilla kun työskentelee 29,000 naista eli $\frac{1}{4}$ kaikista naispuolisista teollisuustyöntekijöistä. Jos lähemmin rupeaa tutki-
maan naispuolisten työläisten jakautumista eri ammattialoil-
le saa seuraavat numerot. (Tässä on otettu huomioon ainoastaan
suuremmat liikkeet):

	Lukumäärä naisia
62. Naispukimoissa (siihen luettuina lasten vaatetusliikkeet) ..	4,996
48. Trikootehtaissa	3,144
32. Tupakka- ja sikaritehtaissa	2,525
60. Miespukimoissa	2,463
18. Meijereissä	1,902
39. Kutomoissa (yleensä)	1,271
40. Pumpulikangaskutomoissa	1,262
80. Pesu- ja silityslaitoksissa	1,021
63. Naisten ja lasten liinavaatetusneulomoissa	1,002
66. Muotiompelimoissa	908
74. Hansikastehtaissa	885
42. Verkatehtaissa	766
229. Kirja- ja kivipainoissa	743
61. Miesten alusvaateneulomoissa	722
65. Vaatetusliikkeissä (yleensä)	621
144. Tiilitehtaissa	603
3. Leipomoissa	469
27. Olutpanimoissa	407
226. Kirjekuori- ja pussitehtaissa	403
67. Koruompelutyössä	390
76. Jalkinetyössä	387
190. Tulitikkutehtaissa	382
77. Jalkinetehtaissa	372
222. Paperitehtaissa	319
157. Levy- ja peltisepäntyössä	303

Ainoastaan $2,5 \frac{0}{0}$ työntekijättäristä oli 10—14-vuotisia, $10,2 \frac{0}{0}$ oli 14—18-vuotisia, $23 \frac{0}{0}$ oli 18—22-vuotiaita, kun taas samanikäisiä miehiä työntekijöitä on paljon suurempi prosenttimäärä. Tämän katsotaan johtuvan siitä, että oppilasjärjestelmä etupäässä koskee miehiä. $\frac{7}{10}$ työmiehistä oli naisia, työläisnaisista oli naimisissa ainoastaan $\frac{4}{10}$. Sitävastoin oli

leskimiehiä vain 2 $\frac{1}{2}$ $\%$, kun taas naisista 12 $\frac{1}{2}$ $\%$ oli leskiä, seikka, joka osoittaa, toisaalta että nainen avioliittoon mennessään luopuu siihenastisesta toiminnastaan teollisuuden alalla, toisaalta myöskin että puolison kuoltua suuri joukko naisia pakostakin antautuu teollisuuden palvelukseen. Naimisissa olevien työläisnaisten luku oli noin 9,000 paikkeilla.

Ylipäätään on naisia lukuisimmin muutamissa harvoissa teollisuudenhaaroissa, jotka eivät vaadi ensinkään tai ainakin hyvin lyhytaikaista valmistusta. Siksi ei voikaan ihmetellä että naisten kantama palkka ei ole suuri. Keskimääräinen päiväraha on 1 kruunua pienempi kuin miehillä ja enemmän kuin puolta pienempi kuin kisällien palkka. Samaten on viikkopalkka urakatyöstä enemmän kuin puolta pienempi kuin kisällien. (Palkkatiedot ovat vuodelta 1887.)

Vuonna 1893 julkaistiin tutkimus Kööpenhaminan ompelijatarten asemasta. Tämä oli pantu toimeen herra Poul Sveistrupin »Tanskan naisyhdistyksessä» tekemän ehdotuksen mukaan. Tässä tutkimuksessa esitetyt tiedot koskivat 837 naista eli noin 8 prosenttia kaupungin ompelijattarista. He tekivät työtä sekä mies- että naispukimoissa, kappa-, liina-, hansikas-, korsetti- y. m. ompelimoissa. 70 prosenttia oli 20—39 vuoden ikäisiä. 20 vuotta nuorempia oli ainoastaan 8 prosenttia, kun taas 22 prosenttia oli täyttänyt 40 vuotta. Kaikki 20 vuotta nuoremmat olivat naimattomia ja tekivät työtä ompeluliikkeissä tai »ompelutuvissa», 20—25 vuoden ikäiset olivat melkein kaikki naimattomia, 25—35 vuoden ikäisistä oli noin puolet naimattomia, mutta 35—44 ikäisistä oli suurin osa aviovaimoja, ja 45 vuotta vanhemmista oli enemmistö leskiä. Kappa- ja korsettiompelijoista olivat useimmat nuoria, liina- ja hansikasompelijat olivat taas vanhempia. Täälläkin aiheutuivat ompelijatarten aseman suurimmat vaikeudet n. s. sesonkityöstä. Vuodenaikojen vaihtuessa teetetään verraten lyhyen ajan kuluessa suurin joukoin erityisiä määrättyjä pukutavaroita ja vaatekappaleita, josta johtuu että ompelijattarilla ajoittaisin on aivan ylenmäärin työtä, mutta toisin ajoin ei ensinkään. Paraimmissa oloissa elivät kotiompelijattaret, mutta siitä huolimatta ei heidän

lukumääränsä noussut, vaikka heihin nähden kysyntä oli lisääntymään päin, ja vaikka itsenäisesti työskentelevät, yhtä taitavat ompelijattaret kärsivät työnpuutetta. Huonoimmassa asemassa ovat vakituista paikkaa vailla olevat ompelijattaret, jotka tekevät työtä milloin siellä, milloin täällä; heidän ammattitaitonsakin on huonoin. Korsettiompelijattaret ovat muihin verraten paraimmalla asemassa, ehkäpä siksi, että heidän työalallaan valitsee vähimmin tungosta; naispukujen ompelijattarilla on huonoimmat taloudelliset olosuhteet, arvatenkin vastakkaisista syistä. Niinpä oli esimerkiksi 27 korsettiompelijattarta 198 pukuompelijattarta kohti. Kappaompelijattarilla on korkeimmat palkat, mutta sen sijaan on joutilaanaolo-aika pisin tässä ammattihäärässä, joka suurimmassa määrin riippuu sesonkityön vaihteluista. Herrainvaatteiden ompelijattarista on housu- ja liiviompelijoilla parhaat tulot. Yleensä lienee vain 34 prosentilla ompelijattarista ollut työtä läpi vuoden, eli, luettelemalla yksityiskohtaisemmin, $\frac{1}{3}$:lla oli vakituista työtä, $\frac{1}{3}$ oli työttömänä 8 päivästä 2 kuukauteen vuodessa, $\frac{1}{3}$ oli ilman työtä 3—6 kuukautta tai vieläkin pitemmän aikaa. Tammikuu on kaikille ompelijattarille, millä erityisalalla he lienevätkään, kaikista vaikein; sen jälkeen elokuu. Kaikista kiireellisistä työaika kotioompelijattarilla on keskimäärin 9 viikkoa pitkä, ompeluliikkeessä ja kotonaan työskentelevillä ompelijattarilla 15 viikkoa. Näin ollen ovat kotioompelijattaret tässäkin suhteessa paraimmalla asemassa; lisäksi heidän alallaan tuskin onkaan kuollutta sesonkia. Niistä 837 ompelijattaresta, joita tutkimus koski, oli 79:llä vuosituloja 501—700 kruunua, 29:llä oli yli 700 kruunua; keskimäärä ensimmäisessä ryhmässä oli 599 kr., jälkimäisessä 856 kr. Nämät paraimmin palkatut olivat taitavia naisia ja miespukujen sekä kappaompelijattaria. Keskimäärin oli pukuompelijattarilla ompeluliikkeissä ja »ompelutuvissa» 1 kr. — 1 kr. 75, liinaompelijattarilla 1 kr. — 1 kr. 50 päivässä, hansikasompelijattarilla 10 kr. viikossa (6 kr. alin palkka), trikooompelijattarilla 297—300 kr. vuositulot, nais- ja miespukujen ompelijattarilla 300—350 kr., kappaompelijattarilla 176—1,000 kr. Parhaat tulot ja tasaista työtä läpi vuoden oli

muutamilla taitavilla miespukujen ompelijattarilla, senjalkeen kotiompelijattarilla.

Teollisuus- ja käsityöalalla työskentelevien naisten monessa suhteessa tukala ja epävarma asema on naisasianystävillä antanut aihetta vilkkaaseen toimintaan. Vuonna 1886 piti tilastollisen toimiston päällikkö, nykyään verotoimen päätirehtöri Marcus Rubin »Tanskan naisyhdistyksen» toimesta Kööpenhaminassa esitelmän »Naisten pääsystä ammatteihin» («Om Kvindens adgang til Erhverv», sittemmin painettu yhdistyksen pikkukirjasten joukossa). Siinä hän kosketteli yhä uusiintuvia vaatimuksia, että naisille on valmistettava tilaisuus teknilliseen ja ammatilliseen kehitykseen, huomauttaen että ne eivät johtuneet yksinomaan humanisista syistä ja persoonallisuuden kehkeytymistä silmällä pitäen, vaan myöskin taloudellisista syistä; jo naisten ylen alhaiset palkat ovat omansa vetämään puoleensa mitä suurinta huomiota. Nyt on vaadittava tytöille yhtä huolellinen koulukasvatus kuin pojillekin, vaadittava molemmille sukupuolille yhtä vapaa ja laajalle ulottuva pääsymahdollisuus jatkokouluihin, samallinen valmistus kaupan sekä käsitöiden alalla niin naisille kuin nuorille miehillekin. Kun näin on suotu naisille sama kehittymismahdollisuus kuin miehille, tulevat heidän voimansa varmaan riittämään yhtä pitkälle kuin miestenkin. Silloin on itsestään aukeava aivan yhtä monta työalaa toiselle kuin toisellekin sukupuolelle. Jos kohta naisten ruumiillinen voima on pienempi kuin miesten, ja siksi on olemassa aloja, joilla työ on heille liian raskasta, ja jotka sentähden jäävät heiltä suljetuiksi, niin on myöskin aloja, joilla naisten maltilla, kätevyydellä y. m. tulee olemaan merkityksensä. — — Mutta jos missään, niin tässä on pitkä matka teoriasta todellisuuteen. Jokainen yksityinen mies tuntee tiedottomasti, vaistomaisesti että murrosaika voi asettaa hänet entistä huonompaan asemaan, ja siksi ei vastustus naisten vaatimuksia vastaan tulekaan yksistään yhteiskunnan puolelta, vaan myöskin yksilön, voiipi sanoa, kokonaisten ammattikuntienkin puolelta; liittoudutaan yhteen sulkemaan naisilta tie. Miehillä on tässä taistelussa puolellaan paljo vanhoillisia katsantotapoja

ja aatteita, ja lisäksi suuri osa naisistakin yhtyy heihin. Kuitenkaan ei tätä pääsykieltoa voida ajan pitkään ylläpitää. Päivä päivältä luhistuu milloin yksi, milloin toinen raja-aituus. Mutta ei saa ihmetellä taistelun tuimuutta. Sillä jo itse työ tarkoituksenmukaisen naiskasvatuksen aikaansaamiseksi on suuri ja laajalle ulottuva, ja naisten tasa-arvoisuus miesten rinnalla eri ammattialoilla on toteutettavissa ainoastaan siten, että moni viatonkin taistelussa sortuu. Mutta sillä tavoinhan on täytynyt viedä paljo muutakin oikeata voittoon.

»Jos tehdään naisille mahdolliseksi saavuttaa parempi taloudellinen asema, niin on kevytmielisesti solmittujen avioliittojen luku todennäköisesti oleva pienempi kuin nyt, koska nainen aina enemmän empii jättää siedettävää taloudellista asemaa kuin kurjaa. Myöskin on hyvin luultavaa että monella naisella avioliittoon mennessään tulee olemaan säästöjä, joista voi olla hyvinkin suurta hyötyä ja apua, kun perhettä kohtaa ahdinko tai onnettomuus milloin mitäkin laatua.

Yhtäläisen ansaitsemis-oikeuden vaatimus, jolla on syvälle tunkeutuvat ja laajalle ulottuvat seuraukset, perustuu siihen edellytykseen, että naisilla on yhtä suuri oikeus tehdä työtä kuin miehilläkin. Tämän mukaan ei siis ole olemassa mitään luonnollisia syitä kieltää naista tekemästä työtä, jonka hän osaa suorittaa, ja kun ne esteet ovat poistettut, jotka nyt ovat naisten tiellä, on lisäksi osoittautuva että he pystyvät paljoa useampiin tehtäviin, kuin mitä tähän asti on pidetty luonnollisena. Siten päästään yhä eteenpäin ja voidaan jo selittää että on luonnotonta estää naista pyrkimästä niin pitkälle ja työskentelemästä niin laajalla alalla, kuin hänen voimansa riittävät. Siitä seuraa että vaaditaan sekä naisille että miehille laillista pääsyoikeutta kaikille työaloille sekä naisille eikä vaan miehille sen mukainen kasvatus ja valmistus, jotta ei viime-mainituilla olisi teennäinen etuoikeus, jota he kaiken lisäksi väittävät luonnon säätämäksi.

Tie, jolle kehitys nyt on suuntautumisillaan, on johtava yhteiskunnan taloudelliseen hyvinvointiin, koska sille vain on eduksi että suuri osa tähän asti käyttämättä jääneitä voimia

nyt pääsee työhön, ja että suuret, vain alkeellisimpiin töihin pystyneet joukot tästälähin työssään omaavat teknillistä ja ammattisivivystystä. Mutta ei voi eikä saakaan salata että palkkakysymyksen täten astuessa päiväjärjestykseen syntyy vaikea, jopa vaarallinenkin murrosaika. Varmana voipi kuitenkin pitää että tämäkin lopulta on johtava onnellisempiin olosuhteisiin niin miehille kuin naisillekin. Sillä kehitys on vapauttava osaksi pääomaa, osaksi työvoimia, jolloin nämät yhtyneinä voivat luoda uusia tuotteita. Näiden kulutuksen taas tekevät mahdolliseksi lisääntyneet, naisen koroitettusta työpalkasta johtuneet tulot, joskin tämä aluksi voi aiheuttaa miesten työpalkkain alennuksen. Jos olot tällä tavoin järjestyvät, on seurauksena vain se, että lisääntynyt tuotantokyky ja lisääntynyt kulutuskyky yhtyvät, ja tasapaino senkautta saavutetaan.»

Muista käytännöllisistä toimista mainittakoon ensiksi sairaanhoito. Tämä oli aina 1870 vuoden paikkeille verraten alhaisella kannalla, opinkäyneitä sairaanhoitajattaria kun ei ollut olemassakaan. Senjälkeen on vireästi toimittu uudistuksien aikaansaamiseksi. Niinpä on valmistettu tilaisuutta sairaanhoitajattarille ammattisivivystyksen hankkimiseen ja koetettu saada sivistyneitä naisia tälle alalle antautumaan. Uudistustyön johdossa olleista naisista on ensi sijassa mainittava rouva Charlotte Norrie, o. s. Harbou. *Punainen risti* on alkaen vuodesta 1876 pannut toimeen yksivuotisia sairaanhoitokursseja. Sitäpaitsi on jo nykyään n. s. sairaanhoitoyhdistyksiä, jotka kasvattavat sairaanhoitajattaria toimeensa kykeneviksi. Vuonna 1898 olivat nämät yhdistykset luvultaan 169 ja niiden sairaanhoitajattaret 218.

Kättilöiden ammattivalmistus oli 19:nnen vuosisadan alussa verraten alhaisella kannalla, mutta se järjestettiin vuonna 1810 annetun asetuksen kautta, joka on nyt voimassa olevan kättilösääntö perusteena. Vuonna 1903 oli Tanskassa 1,115 kättilöä, joista 726 oli piirikättilöinä.

Hammaslääkärit valmistuvat valtion hammaslääkärikoulussa, ja naisillakin on oikeus suorittaa hammaslääkärintutkinto. Vuonna 1902 oli Tanskassa 34 naispuolista hammaslääkäriä. —

Apteekialalle aikoville on Kööpenhaminassa farmaseuttinen opisto, johon myöskin naisilla on pääsy; vuonna 1903 oli 7 naista suorittanut farmaseuttitutkinnon. — Aivan viimeisiä toimenpiteitä naisten eduksi on kulkulaitosministeri Høgsbron maaliskuussa 1908 rautatien asemapäälliköille lähettänyt kierto- kirje, jossa säädetään että tästä lähtien myöskin naisoppilaita on otettava palvelukseen ulkona (»udendørs») asemilla, sekä että heillä on oleva vapaa pääsy valtionrautateillä voimassa ole- viin kokeisiin ja tutkintoihin.

Nainen oppi-
neilla urilla ja
muilla työ-
aloilla.*)

Naisten näyttelyssä Kööpenhaminassa vuonna 1895 oli taideosasto siten järjestetty, että oli helppo saada historiallinen yleiskatsaus Tanskan naisten työstä kuvaamataiteiden alalla. Luettelossa huomautettiin aivan oikein että, vaikka vanhimpia heistä saattoi pitää ainoastaan taiteenharrastajina, osoittivat näyt- teille pannut taulut ja vaskipiirroukset että nämät naiset, joilta kokonaan tai suureksi osaksi oli puuttunut taiteellista ohjausta, varmaankin olivat olleet erittäin rikaslahjaisia. Ehkäpä olisivat voineet saavuttaa kauniita tuloksia, jos heidän luontaiset taipu- muksensa olisivat päässeet kehittymään perusteellisen opetuksen avulla. Vanhin taiteilijatar Tanskassa lienee ollut Johanne Fosite 1700-luvun keskivaiheilta; Alexia de Lodes ja rouva Clemens olivat vaskenpiirtäjiä. Yhdeksännentoista vuosisadan edelliseltä puoliskolta mainitaan muotokuvamaalari Mariane Stub sekä Julie Lütken, rouva Puggard, neiti C. E. Harbou. Rouva Elisabeth Jerichau, syntynyt Puolassa 1819, oli ensimmäinen huomattava taiteilijatar myöhemmällä ajalla. Nykyisten jou- kossa mainitaan Anna Ancher, laatumaalajatar, Agnes Slott- Möller, uusromanttisen koulun edustajia, Bertha Wegmann, maisema-, laatu- ja muotokuvamaalajatar, muotokuvamaalaa- jattaret neiti Rohde ja Johanne Krebs, Augusta Dohlmann hil- jaiselon alalta, Hedvig Amsinck, Charlotte Frimodt, Emma

*) Fortegnelse over Kvindernes Udstilling 1895. — Danmarks Kul- tur ved aar 1900. — Ida Falbe-Hansen. Pigeskolen. — Ida Falbe-Hansen. Kvinderne ved Kjøbenhavns Universitet 1902. — Kirstine Frederiksen. Die Geschichte der Frauenbewegung in Dänemark. — Kvinden og Samfun- det y. m.

Meyer y. m. Marie Carl-Nielsen on kuvanveistäjä. Näytelmätaiteen etevimpiä edustajia ovat Johanne Luise Heiberg vanhemmalta ja Betty Hennings nykyajalta.

Yleisin piirtein katsoen on Tanskan kirjailijatarten kehityksessä viime vuosisadalla huomattavana jokseenkin jyrkkiä käännteitä. Rouva Gyllembourg-Ehrensvärdin »Arkijutuista», joissa on jälkiä hänen ajallaan vallinneesta ranskalaisesta elämäntapomuksesta, on pitkä hyppäys Cornelia Levetzowin kirjoittamiin »Nuoren tytön historiaan» (»En ung Piges historia») ja »Kertomuksiin» (»Fortællinger»). Viimeksimainittu kirjailijatar on aivan erikoisasemassa siinä suhteessa, ettei mikään kirjallisuus siinä määrin kuin hänen teoksensa liene levinnyt 1870-luvun nuorten tyttöjen kesken muuallakin pohjoismaissa. Magdalena Thoresenin etevät kansanelämäkuvaukset ovat arvostettuja koko Skandinaaviassa. Myöhemmältä ajalta mainitsemme Johanne Schjørringin suuresti levinneet kertomukset, Massi Bruhnin, Therese Brummerin, Camilla Egholmin novelli- ja Emma Gadin kevyen huvinäytelmäkirjallisuuden alalta. Jenny Blicher-Clausenille († 1906) ovat hänen romaninsa hankineet kuulun nimen Tanskan rajojen ulkopuolellakin, ja lienee hän nykyään ulkomailla tunnetuin ja eniten arvossa pidetty tämän maan naiskirjailijoista. Samanluonteinen, suuresti suosittu kirjailija on Ingeborg Maria Sick, jonka lukijapiiri yhä on kasvamassa. Karin Michaelis laatii kuvauksensa aito uuden-aikaiseen tyyliin, samoin Edith Nebelong ja Agnes Henningsen, Erna Juel Hansen edustaa suuntaa, josta eräs tanskalainen arvostelija on sanonut että se luopi »hienostuneen taiteen muovailmia teoksia, joissa kirjailija osoittaa erinomaisen läheisesti tuntevansa Kööpenhaminan siveellisesti rappeutuneiden kansankerrosten elämää». — Amalie Skram (synt. Bergenissä Norjassa, † Kööpenhaminassa 1905), tavallisesti luettu tanskalaisiin kirjailijoihin, on laatinut romaneja, joiden kuvaukset ovat jotenkin räikeitä, mutta kyvykkäästi sommiteltuja. Kirstine Frederiksen († 1903) ja Ida Falbe-Hansen ovat etevä kirjailijattaria kasvatustieteiden ja yhteiskunnallisten kysymysten alalla. Neiti Thaarup († 1905) käsittelee kirjallisia ja yhteiskunnallisia

aiheita. Margarethe Fibiger on voittanut nimen useiden hyvien elämäkertojen kirjoittajana, m. m. Mathilde Fibigerin («Clara Rafaelin») ja Ilia Fibigerin. Sangen kuvaavana on pidettävä sitä seikkaa, ettei ainoankaan naiskirjailijan nimeä mainita suuressa, Tanskan sivistysoloja vuosisadan vaihteessa käsittelevässä teoksessa »Danmarks kultur ved aar 1900».

Suurinta tunnustusta lienevät naiset saavuttaneet opettajauralla, ja kuitenkin on heitä sekä tälle alalle valmistautumiseen että palkkaukseen nähden asetettu lapsipuolen asemaan. Vuonna 1901 oli Tanskassa 1,770 kansakoulunopettajataria sekä näiden lisäksi Kööpenhaminassa 944. Vuoteen 1860 oli kansakoulualalla ainoastaan muutamia naisia, hekin vain naisten käsitöitä opettamassa. Nykyään opettavat naiset sekä tyttöjä että pienempiä poikiakin. Palkka on 650 kruunun vaiheilla (maaseudulla) ja 800—1,580 kr. kaupungeissa, paitsi Kööpenhaminassa jossa on 1,400—2,000 kr. — Kansanopistoissa oli vuosina 1897—98 3 naisjohtajaa, 90 vakinaista opettajataria, 51 tunti- ja apuopettajataria; lisäksi ottivat 24 johtajan puoliset osaa opetukseen. — Ylempien tyttökoulujen opettajattarien asemasta ei ole olemassa mitään tilastoa. Heidän palkkansa lienevät ylipäätään tuskin niinkään suuret kuin opettajattarien palkat kansakoulualalla. Oikeutta valtion eläkkeeseen heillä ei liioin ole, mutta yksityistä tietä he ovat saaneet aikaan eläkekassan, joka nauttii valtioapua. — Valtion latinakoulujen opettajavirkoihin voidaan nimittää naitiakin.

Verraten aikaisin oli muutamia kertoja käännytty opetusministeriön puoleen kysymällä myönnettäisiinkö naisille pääsy yliopistoon. Jo sitä ennen oli heillä ollut oikeus kuunnella yliopiston luentoja, ja oli tätä oikeutta käytettykin, jos kohta verraten vähissä määrin. Vasta vuonna 1874 haki nainen ensi kerran lupaa harjoittaa lääketieteellisiä opintoja yliopistossa. Jo seuraavana vuonna julkaistiin kuninkaallinen asetus, joka myönsi naisille oikeuden yliopistossa harjoittaa lukuja ja suorittaa kaikkia tutkintoja samoilla ehdoilla, kuin miehillekin oli säädetty. Kuitenkin mainittiin nimenomaan että he eivät tämän kautta saaneet oikeutta virkoihin eivätkä liioin stipendeihin

y. m. s. Tämä kieltö ei kumminkaan näyttänyt olleen ehdoton, koska samaan aikaan suotiin naisten yliopistossa suorittaa erityinen jumaluusopillinen tutkinto («pröve»). Naiset saattoivat senkautta esimerkiksi jumaluusopin kandidaateina käyttää tutkintoaan hyödykseen hakiessaan ylempien koulujen opettaja-paikkoja. Nytemmin saavat naiset joulukuun 30 p:nä 1904 annetun asetuksen nojalla suorittaa n. s. teologisen virkatutkinnon — joka ei kuitenkaan tuota heille virkoihin pääsyä. — Myöskin taloudellisesti kannatettiin naisten pyrintöjä antamalla valtioapua kursseille, missä nuoria naisia valmistettiin ylioppilastutkintoon. Kaiken valtion naisille osoittaman auliuden lisäksi saivat he professorien ja miehisten toveriensa puolelta osakseen suurta hyväntahtoisuutta. Ainoastaan lääketieteellisellä alalla kohtasivat naiset vastarintaa, erään sairaalan ylilääkäri kun kieltäytyi jakamasta opetusta naisille ja miehille yksin ajoin. Viranomaiset eivät kuitenkaan ryhtyneet naisille erityistä anatomian opetusta järjestämään; he saivat kaikilla aloilla ottaa osaa miesten opetukseen, eikä tämän askeleen johdosta ole koskaan minkäänlaisia valituksia kuulunut.

Ensimmäiset Kööpenhaminan yliopistoon sisäänkirjoitetut naiset (1877) olivat Nielsine Nielsen ja Marie Gleerup. Ensimmäinen nainen, joka suoritti filos. tohtorin tutkinnon, oli Anna Hude (1894), seuraava oli neiti Thaning (1904). Kesällä vuonna 1905 oli kaikkiaan 426 naista suorittanut ylioppilastutkinnon. Ennen 1905 vuoden aikua oli 20 naista suorittanut opettajatutkinnon («skole-embetsexamen»), 14 maisterin-, 6 kansantaloudellisen tutkinnon, 1 täydellisen lainopillisen ja 5 polyteknillisiä tutkintoja. Naiset voivat suorittaa lääketieteellisen valtiontutkinnon, josta seuraa oikeus harjoittaa lääkärintointa, ja heillä on pääsy kaupungin ja kunnan sairaaloiden sekä hospitalien alilääkärinvirkoihin. Tanskan ensimmäinen naislääkäri, Nielsine Nielsen, suoritti tutkintonsa 1885. Vuonna 1905 harjoitti 35 naista lääkärintointa.

Naisten yliopistollisista opinnoista kirjoittaa Ida Falbe-Hansen (aikakauskirjassa »Nordisk Universitetstidskrift») 1902:

»Yliopistolukunsa loppuun suorittaneiden naisten lukumäärää pidetään tavattoman pienenä. Siihen on yhtenä syynä se, että naisylioppilaat menevät naimisiin. Tätä tosiasiaa tuskin voi valittaa, katsoopa sitä miltä puolen tahansa. Tosin on ihmisiä, joiden mielestä tiedot täten »menevät hukkaan», mutta toiset taas pitävät vakavia ja perinpohjaisia opinnoita parhaimpina myötäjaisinä, mitä voi viedä mukaansa uuteen elämäntehtävään. Mutta aivan varmasti tuo kamala ennustus, että naisylioppilaat rupeaisivat avioliittoa halveksimaan, ei ole ensinkään käynyt toteen, ei ainakaan Tanskassa. Usein menevät naisylioppilaat naimisiin miestoveriensä kanssa. Kahdestatoista lääketiedettä opiskelleesta naisesta oli seitsemän naimisissa lääkärin kanssa, kaksi jossakin muussa toimessa olevan miehen kanssa, ja kolme oli naimatonta. Mutta monet naiset ovat luvuissaan jääneet puolitiehen, vaikka eivät ole menneetkään naimisiin. Mikä on syynä tähän? Nuori tyttö ryhtyy iloisena ja innostuneena opintoihinsa yliopistossa: hän nauttii päästessään vapaammin ja itsenäisemmin lukujaan harjoittamaan ja riemuitsee huomattessaan että vaikeudet eivät ole suurempia, kuin että hän jaksaa ne voittaa, sekä että hän ylipäättään on hyvissä väleissä miehisten tovereidensa kanssa. Siten kuluu pari vuotta, ja ylioppilaselämältä on ensimmäinen hohde haihtunut; hän ajattelee asiaa järkevästi, ja pian tunkeutuu yhä uudelleen esiin, milloin hänen itsensä, milloin ystävien ja sukulaisen herättämänä kysymys: »Mihin tämä vie?» Jos hän on valinnut lääketieteen, on asia jokseenkin varma: hän saapi toimen, josta voi elää, ja, jos hän on erittäin taitava, elää hyvinkin — naisten käsitystavan mukaan. Mutta ei liioin mitään sen enempää. Jos hän on valinnut filosofisen tiedekunnan, voi hänestä tulla ylemmän tyttökoulun tai yksityisen poikakoulun opettaja, mutta siitä ovat toiveet jo paljoa pienemmät. Hänellä on tosin etusija niihin opettajattariin verraten, joilla ei ole akadeemista sivistystä, mutta sensijaan ovat nämät pedagogisessa suhteessa toimeensa paremmin valmistautuneita, ja useasti on sentähden ainoana mahdollisuutena yksityisopettajan niukka toimeentulo, jota ei edes seuraa eläke. Jos nais-

ylioppilaalla sitävastoin on taipumuksia tieteellisiin opintoihin, niin ei hänellä ole minkäänlaisia toiveita saada käyttää tietoaan hyväkseen. Siksipä ei kukaan voikaan moittia nuoria tyttöjä siitä, että he antautuvat aloille, joilla heillä on leipä tiedossa, ja tällöin heitä houkuttelee kansakoulunopettajan ura hyväpalkkaisine virkoineen ja eläkkeineen. — — Täydellä syyllä voipi sanoa että kaikki ennustukset naisten lukujen pahoista seurauksista ovat häpeään joutuneet; toiselta puolen taas eivät myöskään ylen suurelliset odotukset ole täyttyneet. Mutta eivätkö naiset ole tehneet kylliksi, kun he näiden 25 vuoden aikana, jolloin heillä on ollut pääsy yliopistoon, eivät ole antaneet aihetta minkäänlaisiin valituksiin? Eikö ole viranomaisen asia ottaa seuraava askel? Jos tämä tehdään, on toisten 25 vuoden kuluttua olemassa paremmat edellytykset lausua hyvin perusteltu arvostelu naisten merkityksestä tieteiden ja yhteiskuntaelämän alalla.»

Vuonna 1894 nimitettiin toimeensa ensimmäinen naispuolinen kouluntarkastaja, ja 1901 sai Tanska ensimmäisen naispuolisen ammattitarkastajan. Talouskoulut ovat nyttemmin (1907) saaneet erityisen naistarkastajan. — Vuoteen 1889 olivat mies- ja naistelegrafistit yhdenvertaiset, mutta mainittuna vuonna alennettiin jälkimäisten palkat. Tämä ei ollut ainoastaan taloudellinen tappio; tämän kautta muuttui näet koko heidän asemansa. Kun kerran on val'alla se käsitys, että paremmin palkattu työ myöskin on enemmän arvoinen, tuli naisista, jotka siihen asti olivat olleet miesten työtovereita, heidän käskynalaisiaan. Naiset eivät myöskään sähkölennätinlaitoksissa saa mitään ylempiä virkoja. Yhä uudestaan on yritetty parantaa naistelegrafistien asemaa, mutta turhaan. Vuonna 1905 oli heidän lukunsa 103. Sitävastoin asetettiin postilaitoksen palveluksessa olevat naiset vuonna 1902 samaan asemaan kuin miehet, niin kelpoisuusvaatimuksiin kuin palkkaetuihin ja virkoihin nähden. Heitä oli 1905 16, johon lisäksi tulee suuri luku Kööpenhaminan postikonttorissa palvelevia alempia apulaisia.

Vuonna 1905 oli kuusi naista assistentteina keskushallituksissa, yksi valtionarkistossa, yksi valtion henkivakuutuslai-

toksessa, yksi Falsterissa metsäkassörina. Rautateiden postikonttorissa palvelee 120 naista, Kööpenhaminan maistraatin konttorissa 60 naista. Näillä kaikilla ei kuitenkaan ole mitään virassa ylenemisen toiveita.

Naisen oikeus-
asema.*)

Tanskan naisilla ei ole valtiollista äänioikeutta, eikä heillä näihin asti ole ollut kunnallistakaan äänivaltaa. Kuitenkin on naisia ilman edelläkäypää lainmuutosta ja huolimatta vanhoilisten puolelta tehdyistä vastalauseista valittu kouluneuvostoihin ja -johtokuntiin. Vuonna 1903 saivat naiset äänioikeuden ja vaalikelpoisuuden erääseen kunnalliseen neuvostoon («menighedsraad»), ja vuonna 1904 annettu laki säättää että holhouslautakunnissa pitää olla naisiaakin. Myöskin on heitä valittu komiteoihin ja toimikuntiin, joille kasvattilasten hoidon valvonta on uskottu.

Huolimatta sitkeästä vastarinnasta, joka Tanskassa on jatkunut paljoa kauemmin kuin muissa pohjoismaissa, ovat naisasianharrastajat tehneet uutterasti työtä laajentaakseen naisten kansalaisoikeuksia. 14 p:nä huhtikuuta 1908 ratkaisivat valtiopäivät vihdoin kauan taistelunalaisena olleen kysymyksen eräistä reformeista kunnallisen äänioikeuden alalla, ja silloin saavuttivat naiset uuden oikeuden. Kansankäräjät hyväksyivät näet silloin lopullisesti maakäräjien jo hyväksymän hallituksen lakiehdotuksen, että kaikille 25 vuotta täyttäneille, veroa maksaville miehille ja naisille ja niille naiduille naisille, joiden miehet suorittavat kunnalle veroa, myönnettäisiin äänioikeus.

Tämä päätös asettaa siis kunnalliseen äänioikeuteen nähden Tanskan naimattomat naiset täydelliseen tasa-arvoon miesten rinnalle, naidut taas ehdollisesti, riippuen siitä, maksavatko heidän miehensä veroa. Otaksutaan että tämän uudistuksen kautta noin 600,000 naista saapi kunnallisen äänivallan. Heidän lukunsa on suurempi kuin äänioikeutettujen miesten, joiden määrä on noin 550,000. Tämä reformi myöntää täyden,

*) Theodore Stanton. The Woman Question in Europe 1884. -- Svend Høgsbro. Kvinden og Aegteskabet efter gældende dansk Ret. 1892. -- Emil Jürgensen. Det uægte Barn og dets Moders Retsstilling 1885. -- Kirstine Frederiksen. Die Geschichte der Frauenbewegung in Dänemark 1901.

yleisen ja yhtäläisen äänioikeuden kaikkiin kunnallisiin vaaleihin paitsi n. s. piirineuvoston (»amtsraad») vaaliin, ja pääsevät Tanskan naiset tämän kautta voimakkaasti vaikuttamaan yleisten asioiden järjestämiseen.

Tanskan nainen sai, niinkuin mainittiin, yhtäläisen perintöoikeuden kuin mies sangen aikaisin, nimittäin vuonna 1858; samaan aikaan saavutti hän myöskin yhtäläiset oikeudet harjoittaa kauppaa ja elinkeinoja, kuin mitä miehelle on säädettyinä. Mainittuna vuonna julistettiin nainen 25 vuoden ikäisenä täysivaltaiseksi.

Naitu nainen sai vuonna 1880 oikeuden itse määrätä työansioistaan. Vieläkin suurempi ja tärkeämpi askel otettiin 1899, jolloin 1 päivänä elokuuta uusi laki puolisoitten omistusoikeussuhteista astui voimaan. Se on monessa kohdin samalainen kuin norjalainen laki, jonka pohjalla se onkin laadittu. Kuten esikuvakin, on uusi tanskalainen laki vanhasta laista säilyttänyt yleisenä sääntönä omaisuudenyhteyden puolisoitten kesken, mutta uusi laki on mikäli mahdollista koettanut tehdä helpommaksi aviopuolisoiille saada aikaan omaisuudeneron, etupäässä avioehdon kautta, jonka avulla omistus- ja hallinto-oikeus voidaan järjestää asianosaisten omien toivomusten mukaan. Muodollisuudet ja kustannukset avioehtoa tehtäessä ovat uuden lain kautta melkoisesti supistuneet. Sitäpaitsi voidaan avioehto tehdä myöskin jälke en avioliiton solmiamisen. Avioehto, joka on ennen avioliittoa tehty, ei kuten ennen tarvitse kuninkaan vahvistusta, vaan on ainoastaan julkisesti kuulutettava. Lain tärkeimpiä kohtia on vaimon täysivaltaisuutta koskeva, joka nyt on sama kuin naimattoman naisen. Jos vaimo ei vielä ole täysi-ikäinen (25 vuotta), voidaan mies määrätä hänen holhoojakseen, mutta hänellä voi yhtä hyvin olla holhoojana joku muukin, ja »jos mies itse on asianosaisena ratkaistavana olevassa oikeustoimessa», on tilaisuutta varten asetettava toinen holhooja. 10:n §:n säätämää vaimon täysivaltaisuutta rajoittaa kuitenkin melkoisessa määrin lähinnä seuraava pykälä, joka määrää miehen yhteisen pesän hoitajaksi. Näin ollen saa vaimo hallita 1) omaa osaansa yhteisestä pesästä,

kun se jaetaan; 2) omaisuutta, joka avioehdon kautta on julistettu hänen yksityisomaisuudekseen; 3) omaa työansiotaan ja mikä todistettavasti on sillä hankittua; sellaista omaisuutta ei voi ottaa miehen tekemän velan maksuksi, jollei vaimo ole velan ottamiseen antanut suostumustaan; 4) määrätystä henkilökohtaisista oikeuksista, kuten kirjailija- ja taiteilijaoikeuksista, eläkkeistä, elinkoroista, sukukartanoista y. m. johtuvia tuloja; 5) perintöä tai lahjaa, joka testamentintekijän tai lahjoittajan määräyksestä on vaimolle yksin kuuluvaa.

Miehen hallinto-oikeutta rajoittaa sekin säännös, ettei hänellä ole oikeutta ilman vaimon suostumusta myydä, pantata tai yleisestä tavasta poikkeavilla ehdoilla tai erinomaisen pitkäksi ajaksi vuokrata toiselle sitä kiinteätä omaisuutta, jonka vaimo on pesään tuonut; ei hänellä myöskään ole oikeutta luovuttaa, pantata tai kuitata yhteiseen pesään kuuluvia, vaimon nimellä olevia velkakirjoja, osakkeita tai säästöpankkikirjoja. Hän ei liioin koskaan voi yhden vuoden kuluessa vaimon suostumuksetta antaa pois yhteisestä pesästä enempää kuin $\frac{5}{6}$ lähinnä edellisen vuoden lopussa pesässä olevasta netto-omaisuudesta.

Lain tärkeimpiä kohtia on pesäeroa koskeva määräys. Kun mies tuntuvassa määrässä on vähentänyt yhteisen pesän omaisuutta, ilman tosiseikkoihin perustuvia, riittäviä syitä, tai jos hän antaa aihetta täysin oikeutettuun pelkoon, että hän väärinkäyttää hallinto-oikeuttaan, voi vaimo pyytää pesäeroa. Kuten jo on mainittu, on tällä silloin täysi valta määrätä omasta osastansa. Vielä voi vaimo pyytää pesäeroa, kun mies laittomasti lopettaa yhdyselämän, sekä silloin, kun yhteinen pesä on joutunut vararikoon.

Uuden lain vaimolle turvaamien etujen joukossa on vielä se, että vaimo, jos mies on julistettu holhouksenalaiseksi, on oikeutettu miestä edustavan uskotun miehen kanssa hallitsemaan yhteistä omaisuutta. Lisäksi on vaimolla yhtäläinen oikeus tehdä testamentti kuin miehelläkin.

Mitä lapsiin tulee, on isällä yksin valta määrätä heidän kasvatuksestaan, koulunkäynnistään ja olinpaikastaan. Hänellä

on oikeus äidin mieltä kuulematta tästä päättää, jopa lähettää lapset pois kotoakin, jos hän tahtoo. Sitävastoin vaaditaan äidin suostumus, kun on päätettävä mihin uskoon lapsi on kasvatettava, samaten kuin molempien vanhempien suostumus on tarpeen heidän alaikäisten lastensa mennessä avioliittoon.

Pääsialliset syyt, joiden nojalla myönnetään avioero, ovat aviorikos, kaksinnaiminen, karkaaminen, toisen maanpakoon tuomitseminen, elinaikainen rangaistustyö, sekä jos toinen aviopuolisosta on ollut seitsemän vuotta kadoksissa. Kahdessa ensimmäisessä tapauksessa voidaan rikollinen tuomita erityiseen rangaistukseen (kuten esimerkiksi vankeuteen). Mutta paitsi tuomioistuimen näiden syiden nojalla myöntämää avioeroa, voivat aviopuolisot useissa eri tapauksissa kääntyä viranomaisen (kuninkaan, amtmannin tai oikeusministeriön) puoleen saadakseen avioliittonsa puretuksi. Kuitenkin riippuu kussakin erityistapauksessa viranomaisten harkinnasta, ovatko esiintuodut syyt siksi päteviä, että ne oikeuttavat avioeroon. Tanskan lainsäädäntö tunnustaa samoin kuin Norjankin n. s. »separatsionin», s. o. aviopuolisot voivat lopettaa yhdyselämän, jolloin mies menettää osan oikeuksistaan vaimoon ja pesään; sitävastoin pysyy hänen elatusvelvollisuutensa voimassa, samoin kuin molemmat puoliset myöskin ovat uskollisuuteen velvoitetut. Tämä ero saadaan suuremmista vaikeuksista (amtmannin, Kööpenhaminassa ylipresidentin kautta), jos molemmat asianomaiset ovat yksimielisiä; mutta se voidaan myöskin myöntää vastoin toisen tahtoa, jolloin se kuitenkin on mutkallisempaa ja ainoastaan oikeusministeriön kautta saavutettavissa. Ero lakkaa, niin pian kuin puoliset uudelleen alkavat yhdyselämän, mutta se ei koskaan voi saada täydellisen avioeron merkitystä ilman uutta tuomiota tai viranomaisten antamaa uutta päätöstä.

Jos avioliitto kuoleman kautta purkautuu, on leskimiehellä ja leskivaimolla samat oikeudet, yhtä tärkeää poikkeusta lukuunottamatta. Miehellä on näet oikeus vaimon kuoltua hallita jakamatonta pesää, olkootpa lapset täysi-ikäisiä tai ei. Vaimolla sitävastoin ei lain mukaan ole tätä oikeutta, ellei mies testamentissaan ole niin määrännyt. Vastaisessa tapauk-

sessä voi leski viranomaisilta hakea tätä oikeutta ja saada sen, jos hän voi todistaa olevansa »taloudenpitoon harjaantunut ja ymmärtäväinen nainen», ja täysi-ikäiset lapset ja alaikäisten holhooja siihen suostuvat. Kuitenkin kadottaa hän tämän oikeuden, jos joku lapsista täytettyään 18 vuotta vaatii perinnönjakoa. Leskivaimolla on vanhemman oikeus lapsiinsa, ja hän voi olla heidän holhoojansa, mutta ei heidän huoltajansa, jos he ovat alaikäisiä, kun pesänjako on laillisesti toimitettu. Kuitenkin tulee luonnollisen holhoojan (s. o. miespuolisen sukulaisten) tai erityisesti määrätyn holhoojan valvoa hänen toimiaan hänen hoitaessaan lasten omaisuutta. Jos leski menee uusiin naimisiin, siirtyy vanhemman oikeus määrätä lapsista näiden isäpuolelle. — Jos avioliitto purkautuu tuomioistuimen antaman avioeropäätöksen kautta, jaetaan lapset tasan vanhempien kesken katsomatta siihen, kumpi heistä on antanut aihetta avioeroon. Jos lapsia on epätasainen luku, saanee äiti yhden lapsen enemmän kuin isä, jos lapsi on tyttö ja päinvastoin, jos lapsi on poika. Myöskin saanevat yleensä 7 vuotta nuoremmat lapset jäädä äidin luo, vaikka tästä ei laissa ole määräyksiä. Käytännössä saa tavallisesti se asianosaisista, joka on syytön avioeroon, ottaa lapsista niin monta kuin hän haluaa; toiselle jääpi kuitenkin velvollisuus antaa avustusta heidän ylläpitoonsa.

Aviottomalla lapsella ei lain mukaan ole isää. Kahdessa laissa (vuosilta 1763 ja 1839) määrätään isän velvollisuudesta avustaa äitiä, mutta tämä on vaan jonkinmoista korvausta hänelle, sillä lasta kohtaan ei isällä ole mitään velvollisuutta. Jos äiti kuolee, ei hänen suvullaan ole mitään keinoa oikeudellista tietä pakoittaa isää antamaan elatusapua lapselle, jos hän ollen vakituisesti asuva itse tahtoo sitä kasvattaa, ja viranomaiset voivat katsoa hänen olevan siihen soveliaan. Jos lapsi on josakin hyväntekeväisyyslaitoksessa, ei isällä liioin ole mitään elatusvelvollisuuksia; köyhäinhoito voinee kuitenkin vaatia isältä elatusapua. Ei myöskään ole lapsen isällä velvollisuutta ylläpitää äitiä raskauden aikana, vaikka tämä silloin olisikin työhön kykenemätön. Isän edesvastuuttomuudesta seuraa että naimaton

äiti on lapsensa ainoa holhooja. 1908 vuoden valtiopäivillä on ollut esillä useita aviottomien lasten oikeusasemaa koskevia lakiehdotuksia. Maakäräjien tätä asiaa käsittelevä valiokunta kannatti periaatteellisesti yhteiskunnan velvollisuutta parantaa ulkopuolella avioliittoa syntyneiden lasten asemaa, jotta heistä mahdollisimman suuri määrä voisi kehittyä hyväksi ja hyödylliseksi kansalaisiksi. Valiokunta arvelee myöskin että naimattomille äideille, joiden kaikilla lapsilla todistettavasti on sama isä, on myönnettävä edullisempi asema kuin niille naisille, jotka ovat saaneet lapsia monen miehen kanssa. Sentähden ehdottaa valiokunta että vastaiseksi ainoastaan ensimmäinen ryhmä äitejä saisi oikeuden vaatia lapsenisän maksettavan eläkkeen suorittamista yleisistä varoista, ilman että tämä saisi vaivaisavun luonteen. Sitävastoin epää valiokunnan enemmistö sitä ehdotusta, että eläkemaksuun velvollinen lapsenisä kielletäisiin pitemmäksi tai epämääräiseksi ajaksi poistumasta maasta, ellei hän aseta laillista vakuutta, että eläke tulee maksetuksi. Valiokunnan enemmistö ei myöskään kannata ehdotusta, että aviottomille lapsille annettaisiin oikeus periä isänsä, eikä liioin sen asetuksen kumoamista, joka säättää että kuninkaalliseen lapsenpäästölaitokseen otettujen naimattomien naisten nimi on pidettävä salassa. Tätä kirjoitettaessa oli asia vielä valtiopäivillä ratkaisematta.

Tanskan naiselle myönnettiin, niinkuin olemme nähneet, vuonna 1858 sama oikeus harjoittaa kauppaa ja elinkeinoja, kuin miehellekin säädettiin. Tämä oikeus joutui vaaranalaiseksi, kun 1899—1901 vuosien valtiopäivillä tuli käsittelyalaiseksi naisten työtä erinäisillä teollisuuden aloilla koskeva kieltolakiehdotus. Vuonna 1899 esitti näet sisäasiainministeri Bramsen ehdotuksen uudeksi tehdaslaksi, joka m. m. sisälsi että täysikasvaneet naiset asetettaisiin yö- ja pyhätyöhön y. m. nähden samaan asemaan kuin nuoret henkilöt. 5 §:ssä lau-

**Naisten työtä
koskevat
kieltolait.*)**

*) »Forslag til Lov om Arbejde i Fabrikker og dermed ligestillede Virksomheder samt det offentlige Tilsyn derved.» 1899—1901. — Kvinde og Samfundet.

suttiin: »Nuoria 14—18 vuoden ikäisiä henkilöitä sekä naisia ei saa käyttää 1 §:ssä mainitussa työssä enempää kuin 10 tuntia vuorokaudessa eikä myöskään ennen kello 6 a. p. tai jälkeen kello 8 i. p. Tämä työaika on korkeintaan neljän työtunnin kuluttua keskeytettävä ja myönnettävä vähintään $\frac{1}{2}$ tunnin loma-aika. — Sisäasiainministeri voi kumminkin tehdystä pyynnöstä myöntää nuorille miespuolisille työntekijöille, jotka ovat täyttäneet 16 vuotta, luvan tehdä työtä jälkeen kello 8 i. p. ja ennen kello 6 a. p.*) kuitenkin vain rajoitetussa määrin, jos tämä katsotaan heidän teknilliselle kehitykselleen välttämättömäksi.» 6 §:n mukaan voidaan naispuolisia työntekijöitä ja nuoria henkilöitä määrättyissä erikoistapauksissa kieltää ottamasta osaa työhön, »joka on erittäin rasittavaa tai terveydelle tahi siveellisyydelle vahingollista» y. m. 7 § määrää että naisten tulee ennen ja jälkeen synnytyksen olla poissa työstä yhteensä 5 viikkoa; näistä 5 viikosta »ainakin 4 synnytyksen jälkeen», ja 10 §:ssä kielletään naisia ja nuoria henkilöitä tekemästä työtä kansankirkon juhlapäivinä; mutta tässäkään ei kiello koske 5 §:ssä mainittuja, 16 vuotta täyttäneitä miehisiä työntekijöitä. 1 §:ssä mainittuihin työaloihin, joita tehdaslaki tarkoittaa, luetaan »työ tehtaissa ja sellaisissa työhuoneissa, joissa työ tehdasmaisesti suoritetaan, sekä kaikissa käsityöpajoissa tai teollisuusliikkeissä, joissa samaan aikaan ja säännöllisesti joltinenkin määrä työmiehiä työskentelee ulkopuolella kotiaan joko kokonaan tai suurimmaksi osaksi katetussa työhuoneistossa.»

»Kvinden og Samfundet» kirjoitti tästä lakiehdotuksesta:

— »Jos tällainen laki todellakin suojelisi naisia eikä vain vielä enemmän vaikeuttaisi heidän nytkin jo niin raskasta taisteluaan olemisen puolesta, niin varmaankin kaikki naiset ilolla sellaista tervehtisivät. Mutta meillä ei ole ensinkään takeita siitä, että seuraukset tulisivat olemaan suotuisia, jos lakiehdotus hyväksyttäisiin. Se kieltää naisia tekemästä työtä enemmän kuin 10 tuntia päivässä, se kieltää heiltä sunnuntai- ja pyhä-

*) Harvennus tekijän.

työn, kieltää heitä työskentelemästä yhteen jaksoon enempiä kuin 4 tuntia pitämättä väliaikaa, kieltää köyhää äitiä ansaitsemasta äyriäkään 4—5 viikkoon synnytyksen jälkeen. Ei juolahtaisi lainsäätäjien mieleenkään tarjota sellaista »turvaa» täysikasvuiselle miehelle; hän osaisi kyllä järjestäytymisen kautta pitää huolta oikeuksistaan. Mutta miksi ei sitten pidetä täysikasvuista naista yhtä järkevänä olentona? Miksi ei kysytä mitä naiset itse asiasta arvelevat? Kun työläisnaiset ovat vastanneet kysymykseen, alistumme heidän mielipiteeseensä. Se on kauris, tuo ajatus, että heikko on suojeltava: nainen ei saa työskennellä yli voimiensa, yhteiskunnan on annettava turvaa äidille. Mutta onko naisen suojeleminen tässä kohdassa niin helposti ratkaistava kysymys, kuin miltä se näyttää? Ne syyt, joihin suojelulainsäädännön vastustajat nojautuvat, ovat: 1) naisten työvoiman kysyntä tulee senkautta työmarkkinoilla väheneväksi, ja tämä polkee heidän palkkojaan; 2) nainen ei ole enää vajavaltainen olento, vaan itsemääräämiseen oikeutettu yksilö, jonka tulee saada itse ratkaista miten paljon hän tahtoo ja voi tehdä työtä. Tämä viimeinen syy antaa surman iskun lakiehdotukselle, joka alentaa naiset lasten ja alaikäisten tasalle. Kysymys tulee kuitenkin monimutkaisemmaksi senkautta, että nainen myöskin on sukukunnan äiti, ja yhteiskunnalla on epäilemättä tässä kohden oikeus asettaa vaatimuksia ja valvoa etujaan. Mutta kärsiikö vastasyntynyt lapsi, kärsiikö sukukunta todellakin enemmän, jos äiti tekee työtä niin paljon ja kauan, kuin hänen asemansa vaatii, kuin jos hän kärsii puutetta siitä syystä, että häneltä työnteko kielletään? — — Ainakin niin paljo tulisi ottaa huomioon naisten oikeuksia, että heiltä kysyttäisiin kumpaa he pitävät parempana: liikarasisutusta tai nälkää. — — Onpa myöskin omituista ja olisi naurattavaakin, ellei ajattelisi siitä johtuvia turmiollisia seurauksia, nähdä miesten säätävän naisille lakeja sellaisistakin asioista, joista eivät voi mitään tietää. Lakiehdotuksen 7 § määrää että työläisnaisten tulee olla poissa työstä ennen ja jälkeen synnytyksen kaikkiaan 5 viikkoa; näistä 5 viikosta »tulee vähintään 4 olla synnytyksen jälkeen». Miten voi tehtaan johtomies

järjestää asiat niin, että naiset tulevat lopettamaan työn juuri viikkoa ennen synnytystä? Siinä tapauksessa täytyy varmaankin luonto-emoa lain avulla pakoittaa noudattamaan hiukan suurempaa säännöllisyyttä.»

»Kvinden og Samfundet» se ensimmäisenä nosti hälytys-huudon tämän lakiehdotuksen johdosta, joka suojeluksen nimen varjolla häiritsevästi pyrkii sekaantumaan naisten ansiotyöhön. Kolmessa suuressa, julkisessa, »Tanskan naisyhdistyksen», työläisnaisten ja »Naisten edistysseuran» järjestämässä kokouksessa pohdittiin kysymystä seikkaperäisesti, ja tuloksena tästä oli että Kööpenhaminan naisammattiyhdistykset asettivat komitean kysymystä käsittelemään. Tämä lähetti valtiopäivien uutta tehdaslakia käsittelevälle valiokunnalle eräässä työläisnaisten kokouksessa laaditun lauselman, jossa sanottiin että »kokous voisi hyväksyä ehdotuksen ainoastaan siinä tapauksessa, että mitä pikimmin olisi odotettavissa suojeluslaki kaikkia työntekijöitä varten, koska muuten naiset, kyseessä olevan lakiehdotuksen 5 §:n mukaan, tulisivat monesta ammatista poissuljetuiksi. Sitäpaitsi toivoo kokous että 7 §:ssä mainitut suojeluslain alaiset naiset saisivat sinä aikana, jolloin ovat kielletyt työtä tekemästä, nauttia muunlaista taloudellista avustusta kuin vaivaisapua.»

Ylipäätään käsiteltiin asiaa valtiopäivillä hyvin tyyneästi ja säädyllyisesti. Suuri osa puhujista ei tahtonut hyväksyä lakiehdotuksen 5 §:ää, koska se työntekijättäristä tuntui vastenmieliseltä. Samaten oli asiaa valmistaneen valiokunnan enemmistö yhtä mieltä siitä, että vaadittaisiin ainoastaan lääkärintodistus äitien terveydentilasta, ennenkuin he uudelleen ryhtyisivät työhön, mutta että määrättyä lepoaikaa ei säädettäisi, sekä että yllämainitun määräyksen johdosta äideille myönnettävää yleistä apua ei olisi katsottava vaivaisavuksi (ei tuottaisi autetulle vaivaisavun seurauksia). Lopullisessa käsittelyssä valtiopäivillä muutettiin kuitenkin ehdotusta siihen suuntaan, että kiellettiin naisia tekemästä työtä tehtaissa 4 viikkoon synnytyksen jälkeen, sillä lisäyksellä kumminkin, että he saattoivat saada vaivais-

apua, silti joutumatta vaivaishoitoasetuksen alaisiksi. Aviottomien lasten isien on maksettava puolet tästä rahamäärästä.

»Kvinden og Samfundet» kuvaa sosialidemokraattisen puolueen menettelyn tässä taistelussa hyvin omituiseksi. Alussa tosin sen äänenkannattaja huomautti miten kiero oli ryhtyä sellaiseen laajakantoiseen uudistukseen antamatta naisten itse lausua mielipiteensä heitä niin läheltä koskevassa asiassa ja lisäsi että, jos naisilla nyt ei ollut tilaisuutta saada omia edustajiaan valtiopäiville, niin syy ei ollut vapaamielisten puolueitten. Mutta enemmän kuin mikään muu puolue kannatti tämä kumminkin uutta lakiehdotusta, vaikka oli päivän selvää että tehdastyö senkautta suureksi osaksi muuttuisi kotityöksi, ja sosialidemokraatit tähän asti ovat selittäneet tahtovansa kotityötä vastustaa, koska sitä on mahdoton valvoa. Otaksuttavasti toivoi puolue vastaisuudessa jonkun uuden lain avulla voivansa tämän asian järjestää. Lopuksi lausui herra C. C. Andersen maapäivillä puolueensa vaikuttimia paljastavat sanat, joita Tanskan naiset eivät hevillä unohda: »On pyrittävä järjestämään lasten ja naisten työ siten, että miehet voivat saada enemmän työtä.» Kun lakiehdotus tuli hyväksytyksi vastakkaiseen suuntaan, kuin mitä puolue oli toivonut, kirjoitettiin »Socialdemokratenissa» että naisasianaiset olivat ajaneet taantumuksen asiaa, ja että alkuperäisen ehdotuksen hylkääminen oli yläluokan naisten työtä. Lehti siis jätti kokonaan mainitsematta miten tehokkaasti työläisnaiset itse olivat ottaneet osaa agitatsioniin työnvalinnanvapautensa puolesta. »Kvinden og Samfundet» lopettaa lausuntonsa huomauttamalla vaarasta, joka piilee siinä, että miesten täytyy kulkea työttöminä, kun naisilla on työtä. Tämän epäkohdan torjumiseksi suositetaan kuitenkin lehdessä radikaalista, mutta ehdottomasti vaikuttavaa apukeinoa: sama palkka samasta työstä.

Niin ilahuttavaa kuin olikin että uhkaavin vaara saatiin työläisnaisten tieltä torjutuksi, niin on lainsäädäntö kuitenkin laatiessaan tuon uuden määräyksen äitien pakkoievesta lähtenyt kulkemaan vaarallista uraa. Tosiasia on että laki riistää naisilta työtä antamatta heille korvausta. Sillä

lisäys vaivaishoidolta saatavasta avusta on itse asiassa nöyryytys rehellisesti työtä tekeväille naiselle, ja varmaankin monet kunniantunnosta tai ennakkoluuloista tulevat siitä luopumaan. Kaikissa tapauksissa on uudella lailla ennakkopäätöksen merkitys, ja sitäpaitsi tulee se varmasti johtamaan siihen, että naiset kielletyllä ajalla hankkivat muuta työtä, sellaista, joka ei ole suojelelain alaista (esim. pesua), mutta joka voi olla yhtä raskasta ja terveydelle vaarallista kuin heidän varsinainen työnsä. Sillä useimmissa kodeissa, joissa vaimo on tehdastyössä, on hänen työansionsa perheen toimeentulolle välttämätön. Jokainen sen suuntainen myönnytys, että lailla olisi suurempi oikeus määrätä naisen kuin miehen henkilökohtaisesta vapaudesta, on vaarallinen seurauksiltaan. Laki osoittaa jo nyt aivan riittävän suuren halun anastaa itselleen tämän oikeuden. Niinpä säättää esimerkiksi vuonna 1898 hyväksytty laki työntekijäin tapaturmavakuutuksesta että tapaturman sattuessa naisille ja lapsille maksettava rahasumma annetaan heille »siinä muodossa, kuin lautakunta katsoo heille soveliaimmaksi». Mies, joka on täytännyt 30 vuotta, saa sitävastoin itse määrätä tahtooko hän summaa maksettavaksi kerta kaikkiaan tai elinkorkona.

Yleiskatsaus.

Naisasian nykyisestä kehityskannasta Tanskassa saa käsityksen kolmen tämän aatteen esitaistelijan lausunnoista. Neiti Anne Bruun kirjoittaa (»Kvinden og Samfundet» 1905):

— »Naisiasiapiireissäkin kuulee joskus kysymyksen: »Mihin nyt enää tarvitsemme naisasialehtiä? Eivätkö ne jo ole tehtävänsä täyttäneet? Ihmiset tietävät nyt mikä naisasia on. Järkeihmiset eivät enää meille naura. Vanhemmat antavat tyttäriensä valmistautua eri työaloille. Nuoria tyttöjä tulvii joukoittain suorittamaan ylioppilastutkintoa» j. n. e. Niin, paljon työtä on tosin viimeisten kymmenen vuoden kuluessa suoritettu. Käsitteet ovat selvenneet, ajattelevat ihmiset tietävät nyt eron naisasian ja sen irvikuvan välillä, ja tämän kautta olemme voittaneet kunnioitusta. Meitä kuunnellaan. Totta on myös että nuorissa tytöissä on herännyt halu hankkia itselleen tietoja, käyttää niitä ja siten ansaita rahoja. Samaten näemme naisten eri elinkeino-aloilla miesten rinnalla pyrkivän saavutta-

naan yhä suurempaa työtaitoa. Mutta miten kaukana olemmekaan vielä päämäärästä! Uskallammeko sanoa että vanhemmat ylipäättään huolehtivat tyttäristään yhtä paljon kuin pojistaan? Jo vuodesta 1858 on meillä ollut laki yhtäläisestä perintöoikeudesta, mutta kun on kysymys tytön varustamisesta taisteluun olemisen puolesta, niin on vielä voimassa Sven Kaksiparran säädös, että nainen perii puolet siitä mitä mies, niin, tuskinpa sitäkään, sillä varmaan käytetään keskimäärin enemmän kuin kaksin verroin varoja poikien kasvatukseen kuin tyttöjen. Ja käytöllisen elämän alalla, miten pieni onkaan se joukko naisia, jolla on rohkeutta ryhtyä harjoittamaan jotakin määrättyä, käytännöllistä elinkeinoa, esim. jotakin käsityöläis-ammattia. Myönnän että tämä etukädessä on vanhempien syy, mutta se ei tee tyhjäksi sitä tosiasiaa, että meillä vielä miehen ja naisen väleissä ollaan kaukana oikeudenmukaisesta tasajaoista. — — Asiain nykyisellä kannalla ollessa tehdään miehillekin suurta vääryyttä, kun työmarkkinoille tunkeutuu joukoittain naisia, joilta puuttuu todellista ammattisivistystä, — siitä yksinkertaisesta syystä, että heidän täytyy elää. Ja kun heidän työtään luonnollisesti ei voi asettaa miesten työn rinnalle, täytyy heidän tehdä työtä pienemmästä palkasta. Ehdottomasti on sentähden miehillekin eduksi että ne naiset, joiden täytyy työllään hankkia elatuksensa, todella saavat ammattiopetusta. — — Samaten muilla aloilla. Käyttääkö yhteiskunta suuressa taloudestaan naisten erikoisominaisuuksia hyväkseen? Ei, kaukana siitä! Ei ole vielä opittu ymmärtämään yksinkertaisimmankin johdonmukaisuuden vaativan että naisia kohdellaan veroa maksavina yhteiskunnan jäseninä, koska he kerran maksavat veroa. Heillä on lupa päästä mukaan vain näytelmän ensi osaan — maksamaan veroa aivan samoilla perusteilla kuin miehetkin — mutta määräämään miten rahat ovat käytettävät, siihen ei heitä katsota päteviksi, ei edes päteviksi niitä miehiä valitsemaan, joiden on se tehtävä. Eivätköhän kunnalliset laitokset siitä hyötyisi, jos naiset pääsisivät mukaan? Eikö kunnan suuressa taloudessa voitaisi käyttää naisia yhtä hyvin, kuin he kodin pienessä taloudessa ovat tarpeellisia?

Lukemattomat ihmiset eivät koskaan ole tulleet tätä mietineiksi, ja naisasialehden suuri tehtävä on antaa heille tässä suhteessa »valaistusta».

»Tanskan naisyhdistyksen» juhlaulkaisussa vuonna 1896 kirjoittaa A(strid) S(tampe):

— »Oli aika, jolloin naisasia valtavasti kuohutti mieliä, se oli päivän polttavana kysymyksenä, josta kirjoitettiin, jota pohdittiin. Nyt näyttävät ihmiset johonkin määrin jättäneen asian lepäämään, sitä ei enää harrasteta samalla lämmöllä kuin ennen. Onpa »Tanskan naisyhdistyksessäkin» jäseniä, jotka edellä mainittuna aikana hyvin lämpimästi kannattivat naisasiaa, mutta jotka nyt sanovat ettei olisi haitaksi, vaikka naisasia nyt lepäisikin, eihän siitä kuitenkaan ole mitään uutta sanottavaa, kaikki on jo niin usein sanottua, ja ovathan naiset jo saavuttaneet enimmän osan siitä, mitä saattavat toivoa. Voivathan he nykyään ruveta miksi vain tahtovat. — Naisasialla on kaikkien totuuksien kanssa yhteistä se, ettei voi keksiä mitään »uutta» sanottavaa siitä. Sama on sanottava uudelleen ja yhä uudelleen, vaikka eri tavoin, kunnes totuus pääsee kansan tajuntaan tunkeutumaan. Mitä uutta on sanottavana niillä, jotka taistelevat kansojen oikeuksien, kansallisuuksien tasa-arvon ja uskonnollisten totuuksien puolesta? He sanovat saman yhä uudestaan, vaikka eri muodossa. Naisasian kannattajat eivät myöskään saa väsyä totuuksiaan toistamasta; joskin ne on usein lausuttu, ei niitä ole sittekään lausuttu kyllin usein, niin kauan kuin asia vielä on niin äärettömän etäällä päämäärästään. Että naiset eivät suinkaan vielä »voi ruveta miksi vain tahtovat» kaivannee tuskin todistamista. Mutta minä en uskokaan pääasian olevan että he voivat saada virkoja, ruveta käsityöläisiksi y. m., minä uskon — — — että naisen kutsumus on olla äitinä — — mutta senkautta ei naisasia suinkaan vielä ole maahan masennettu. Päinvastoin! Jos avioliitto on naisen kutsumus, on ennen kaikkea hänen asemansa siinä tehtävä hyväksi ja arvokkaaksi. Sitä se ei vielä ole, mutta miehet ovat laatimiansa lakeja niin paljoa paremmat, että naiset eivät huomaa miten huonoja nuo lait ovat.

— — Nyt ei ole oikea aika varoittaa naisia liian suurissa joukoin antautumasta opin tielle, jos kohta muutamat yksityiset senkautta menettävät jotakin tallettamisen arvoista. — Voihan vaara olla tarjolla siinäkin, että naiset pyrkivät miesten työaloille, mutta tämä on kuitenkin ainoa keino, millä naiset voivat saavuttaa paremman aseman yhteis-kunnassa, jopa avioliitossakin. Sillä vasta silloin nainen yleensä rupeaa todenteolla yhteiskunnallisia kysymyksiä miettimään ja näkemään oman asemansa oikeassa valossa, kun hän omin päin joutuu elämään ja tulee itsenäiseksi ihmiseksi. Jos naiset pysyttelisivät vain »naisten askareissa» ja jättäisivät opiskelun, niin sanottaisiin varmaan vastakin että vaimolla tulisi olla itsenäisempi asema vaimona ja äitinä j. n. e., mutta — hän ei sitä koskaan saavuttaisi. Sillä lait eivät muutu, niin kauan kuin naiset niihin mukautuvat, ja naiduilla naisilla on hyvin harvoin aikaa ja voimia työskennellä yhteiskunnallisten kysymysten puolesta, jota paitsi useimmilta puuttuu itsenäisyyttä ja rohkeutta vastustaa miehiään. Siksipä naisasian edistäminen ensi sijassa jääpi niiden naisten tehtäväksi, jotka seisovat niin sanoakseni omin jaloin, mutta he saavat toivottavasti mukaansa yhä useampia naituja naisia.»

Vuonna 1900 pani neiti Elisabeth Grundtvig »Kvinden og Samfundetissa» (n:o 44) vastalauseen toimituksen C. D. af Wirsénin lentokirjasesta »Ellen Key och hennes lifsåskådning» (»Ellen Key ja hänen elämänsä katsomuksensa») tekemää selostusta vastaan, sanoen kirjasta häväistyskirjotukseksi, joka esittää ainoastaan irvikuvan Ellen Keystä. »Jos Ellen Keytä välttämättömästi oli »Kvinden og Samfundetissa» ahdistettava, niin olisi odottanut ja vaatinut taistelua käytäväksi jalommalla, sekä hänen että meidän arvollemme sopivammalla tavalla, asiallisesti, itsenäisesti, omin aseimme: naisten ajatuksin ja naisten sanoin.» Eräässä myöhemmässä kirjoituksessa jatkaa neiti Grundtvig: »Oikeastaan tahdoin lausua suuttumukseni ja mielipahani siitä, että Ellen Keytä vastaan, jos hänen kimppuunsa oli meidän lehdessemme hyökättävä, ei astunut yksi meistä, vaan että hänen ahdistajansa kuului vihollisleiriin.»

Tähän toimitus (rouva Maria Anholm) torjuttuaan syytöksen, että Wirsénin kirja olisi häväistyskirjoitus, vastasi että naisasialehti ei täyttäisi tarkoitustaan, ellei se huomauttaisi niistä vaaroista, jotka uhkaavat sen ajamaa asiaa: naisten tosivapautusta. Mutta tämän vapautuksen pahin vihollinen on se oppi, joka elämän valtavoimaksi asettaa aistillisen rakkauden.

Tämä merkillinen, »Kvinden og Samfundetin» ja »Nykv-ajan siveellisen tasa-arvoisuusvaatimuksen» kirjoittajan välinen kiista herätti varmaankin tavatonta huomiota niiden naisasianystävien keskuudessa, jotka aikoinaan 1880-luvulla olivat seuranneet Brandesin hyökkäyksestä aiheutunutta sanomalehtiriitaa, synnyttäen heissä mietteitä, mitä omituisinta laatua.

Se, joka tämän luki, ei enää ihmetelty löytäessään »Kvinden og Samfundetiin» lähetettyjen kirjoitusten joukosta lausuntoja sellaisiakin, kuin erään äidin (polemiikki »Häpeästä» 1903), joka toivoo että hänen tyttärensä, sen asemesta että menisivät naimisiin, solmisivat vapaita liittoja, koska näillä hänen mielestään on »lemmen koko ylevyys ja ihanuus» (»al Kjerlighedens Højhed og Skønhed over sig») . . .

Yhtä ilahuttava kuin merkille pantava ilmiö sitävastoin on se kannatus, mikä on tullut naisasian osaksi uskonnollisten naisten piiristä. Niinpä on esimerkiksi neiti Charlotte Sannom, naisten kristillisen raittiusyhdistyksen puheenjohtaja, useita kertoja julkaissut kirjoituksia naisen äänioikeudesta ynnä muista samanlaatuisista kysymyksistä sekä yhdistyksen omassa äänenkannattajassa että muissa lehdissä. Vielä suuremmassa määrin herättää huomiota »Kristeligt Dagbladissa» syksyllä 1902 ollut kirjoitus, joka puolsi naisen valtiollista äänioikeutta. Siinä lausuttiin m. m.: »Todellista vapaamielisyyttä osoittaisivat tanskalaiset lainlaatijamme antamalla koko sille osalle Tanskan kansaa, joka seisoo meidän, miesvalitsijain rinnalla, meidän vertaisenamme sivistyksessä, tiedoissa ja kyvyssä, nimittäin Tanskan naiselle, naidulle sekä naimattomalle, sen oikeuden, joka hänen jo aikoja sitten olisi pitänyt saada, oikeuden yhtä suuressa määrin kuin mies vaikuttaa valtiopäivien kokoonpanoon.» Kirjoitus loppuu seuraavin sanoin: »Naisen, niin

naidun kuin naimattomankin, täydellinen, oikeudellinen yhdenvertaisuus miehen rinnalla on se kristillinen perusajatus, joka aina on vienyttä ja vastakin on vievä sekä pohjoismaita että koko ihmiskuntaa sivistyksen tietä eteenpäin ja ylöspäin.» (»Kristeligt Dagblad» n:o 51 B, 1902). Esimerkkinä siitä, että »lapset ja naiset» vielä suuren yleisön tajunnassa, kun kysymyksessä on lainsäädäntö, ovat kerrassaan eroittamattomia käsitteitä, mainittakoon että puheena olevassa kirjoituksessa, joka kuitenkin huokuu mitä suurinta hyväntahtoisuutta naisia kohtaan, naivistisesti huomautetaan että kaikki Tanskan lapset ja kaikki Tanskan naiset ovat vailla oikeutta lähettää edustajia valtiopäiville.

Tämä ääripiirteittäin tehty kuvaus naisasian vaiheista ja asemasta Tanskassa vaatisi ollakseen täydellinen myöskin lyhyen selonteon naisten oloista sen siirtomaissa. Sillä, niinkuin Fredrika Bremer sanoo, »sinä tunnet Tanskan, etkä kuitenkaan sitä tunne. Sillä tuo ihmeellinen pieni saarivaltio ulottuu pohjoisnavan lähetyviltä, missä grönlantilainen jäähdytyksellä alkoilla kajakkiaan ohjailee, missä ikuinen kuolo näyttää Issevuonossa rakentaneen temppelinsä pilarit jäät sulamattomista jäävuorista, aina etelän ulapoille, joiden helmassa hehkuvan päiväntasaajan läheisyydessä lepää saaria, missä sokeriruoko ja kahvipensas neekerien vaalimina rehoittavat. Grönlannin ja St. Croix'n, ikuisen talven ja ikuisen kesän välillä on Islanti, pohjolan vanhimpien muistojen maa, runoilijain tulipovinen kehto, ja Färsaaret, nuo sekä luontonsa että asukastensa puolesta omituiset louhiset luodot, missä aurinko usvan verhoimien kallioiden keskellä loitsii esiin Ossianin laulujen haamuja. — — Ja varsinainen Tanska, vanhin ja alkuperäinen, jonka kehdon ääressä Valan laulu soi, ja jolla Norjan ja Ruotsin kanssa on yhteinen jumalaistaruusto ja siinä elämänoppi, korkeampi kuin minkään muun kansan maan päällä, Tanska, jonka rannoilta normannit suuntasivat retkensä maailman ääriin, sen muodostavat suuret, hedeimälliset saaret, joilla pyökkimetsät suhisevat, joilla pesii haidkara — Tanskan pyhä lintu — ja joiden sinisissä vuonoissa hulmuu purppuranpunainen Dannebrogi.»

Islannin
nainen.

Kun emme voi tällaista täydellistä kuvausta antaa, tahdomme kuitenkin esittää muutamia piirteitä Islannin naisen asemasta.

Kuten tunnettua, on saari Tanskan alusmaa, mutta sillä on omat lakinsa, oma eduskuntansa (althing) ja (sitten 1904) oma, Reykjavikissä asuva, althingille vastuunalainen ministerinsä. Aina 1850 luvulle oli saarella ainoastaan yksi koulu, Reykjavikin latinakoulu. Sen jälkeen on Islanti saanut kaksi realikoulua, kolme tyttökoulua, lääketieteellisen ja jumaiusopillisen korkeakoulun, merikoulun, neljä maanviljelyskoulua, talouskoulun, kolmekymmentä kansakoulua ja 180 kiertokoulua. Sitäpaitsi on Reykjavikissä iltakouluja, kauppakoulu ja piirustuskoulu. Näistä kouluista ovat useat valtion ylläpitämiä tai apurahoja nauttavia.

Islannin oloilla on kerrassaan erikoinen leimansa, joka johtuu maan eristetystä asemasta, sen omituisesta luonnosta sekä suuremmoisesta, onnettomasta historiasta. Tämä erillaisuus ilmenee naisasiassakin, joka Islannissa on saanut sangen suurta myötätuntoisuutta osakseen. Naisen oikeudellinen asema Islannissa on pääpiirteiltään samallinen kuin Tanskassakin, lukuunottamatta muutamia harvoja poikkeuksia. Niinpä nämät, kuten edempänä mainitaan, jo kauan ovat nauttineet kunnallista äänioikeutta. Että naiset, etenkin naidut, useilla yhteiskunnallisen elämän aloilla ovat saavuttaneet suuremman vaikutusvallan kuin Tanskan nainen, lienee sekkin luettava näiden omituisten olosuhteiden ansioksi. Maalaisväestön keskuudessa on vaimolla laajalle ulottuva määräysvalta kodin sisäisissä asioissa. Tämä johtuu useista eri asianhaaroista. Kun yhdysliike on tavattoman hankala, ja elintarpeet ovat noudettavat hyvin pitkien matkojen päässä sijaitsevilta kauppapaikoilta, ei islantilainen talonpoika mielellään tee monta tällaista matkaa; jos suinkin on mahdollista, tehdään siksi koko vuoden ostokset yhdellä kertaa. Talusmenot tulevat täten suoranaissemmin vaimon määräysvallan alaisiksi. Paljo riippuu näet hänen tarkkuudestaan ja säästäväisyydestään. Vallan välttämättömyyttä on että hän on toimelias perheenemäntä ja kykenee tai-

tavasti johtamaan sellaisia töitä, jotka suoranaisesti tuottavat elintarpeita, sillä jos jokin laji sattuisi kesken loppumaan, ei ehkä saataisikaan uutta, ennenkuin kuukausien kuluttua. Maassa ei ole minkäänlaisia tehtaita. Käsityöläisiä on verraten vähän, maassa tavattavista raaka-aineista valmistetaan harvoin mitään muuta, kuin mikä soveltuu kotiteollisuuden rajoitettuun piiriin. Tämä on sen sijaan sangen huomattava. Pitkän talven aikana ovatkin villankehruu ja kankaankudonta tärkeimpiä töitä, ja islantilaisten naisten tällä alalla osoittama taitavuus on useat kerrat näyttelyissä saavuttanut ansaittua huomiota. Onpa eräs islannitar, Sigrid Magnusson, tehnyt nämät tuotteet tunnetuiksi ja ihailluiksi Englannissakin. Tämä tärkeä kotiteollisuuden haara lujittaa, sekin puolestaan, vaimon asemaa, se kun tuottaa perheelle melkoiset suoranaisetkin tulot.

Samaan suuntaan vaikuttaa toinenkin tärkeä seikka, nimittäin naisten suhtautuminen lasten opetukseen. Kun kouluja ylimalkaan maaseudulla on hyvin harvassa, on lasten opetus melkein yksinomaan vaimon käsissä, mikä taas puolestaan on omansa kohottamaan hänen asemaansa yleensä, tämä toimii kun varmistaa hänen vaikutuksensa lapsiin. Islannissa onkin kansanvalistus korkealla kannalla; mieliaineita ovat etenkin historia ja tarut, ja tässä suhteessa eivät naiset suinkaan ole miehiä jälempänä. Tätä kuvaa puolestaan se seikka, että useimmat islantilaiset eepilliset runot, joita vielä meidän aikanammekin pitkinä talvi-iltoina kaikkialla maassa lauletaan, alkavat vetoamalla naiskuulijoiden suosioon, minkä laulaja toivoo voittavansa.

Kaupunkien väestö on harvalukuinen. Mainitsemista ansaitsee että Islannissa, epämukavien kulkuneuvojen ja kehittymättömien kauppaolojen vuoksi, väkijuomien saanti ei ole niinkään helppoa. Niitä on ostettava samalla kertaa kuin muitakin elintarpeita, tai on sitten oltava kokonaan niitä paitsi. Juoppouspahe onkin melkein tuntematon rahvaan keskuudessa, ja Islannissa on sentähden hyvin harvinaista että nainen joutuu siihen alhaiseen, arvottomaan asemaan, joka usein Tanskassa tulee juomarin vaimon osaksi.

Naisasialla näyttää täällä olevan valoisa tulevaisuuden-toiveet, päättäen siitä hyvántahtoisuudesta, minkä ehdotus naisten oikeuksien laajentamiseksi sai osakseen althingissa v. 1881. Ehdotus koski kunnallisen äänioikeuden myöntämistä 25 vuotta täyttäneille naisille, jotka muuten täyttävät yleiset ehdot. Ei yksikään ääni noussut ehdotusta vastustamaan; päinvastoin valitettiin ettei sellaista oltu tehty jo paljoa ennemmin. Ehdotivatpa useat jäsenet sen lisäksi että naisille myönnettäisiin myöskin kunnallinen vaalikelpoisuus. Mutta tämä ehdotus raukesi, kun katsottiin sen sotivan asetusten oikeaa tulkintaa vastaan. Vuoden 1892 althingissa herätettiin ehdotus uudelleen ja hyväksyttiin silloin melkein yksimielisesti. Tätä kysymystä koskeva keskustelu osoittaa että yleensä ollaan taipuvaisia naisen oikeudellista asemaa parantamaan.

Islannin väestö on köyhää, hajallaan asuvaa, sitä elähyttää voimakas vapaudenrakkaus ja rakkaus vanhoihin perintätapoihin. Sanomattakin on siksi selvää että naisasian tapainen sisällinen uudistuskysymys ei saata voittaa puolelleen niin elävää harrastusta kuin kansallinen taistelu, jota paraikaa käydään. Mutta toisaalta taas se tarmokkuus, jota naiset kansallisuustyössä osoittavat, herättää miehissä kunnioitusta ja myötätuntoa naisten omiakin vapautuspyrinnöitä kohtaan. Ulkoapäin tulevan sorron synnyttämä yhteinen ja yksimielinen vastustus lähentää miehiä ja naisia toisiinsa yhteiskunnallisen elämän eri aloilla. Omituisuutena mainittakoon että Reykjavikiin on perustettu naisyhdistys, jossa on 700 jäsentä, ja jonka tarkoituksena on työskenteleminen naisten »erikoisharrastusten» hyväksi, mutta myöskin osanotto taisteluun vapauden ja edistyksen puolesta. Ensimmäiseksi toimenpiteekseen se asettui Islantiin aikaansaattavan yliopiston hyväksi toimeenpannun suuremman rahankeräyksen etunensä. Eräässä yhdistyksen lähettämässä kiertokirjeessä sanotaan: »Meillä on nyt herännyt ilahuttava harrastus naisten oikeuksien laajentamiseen, ja me tahdommekin taistella tämän päämäärän saavuttamiseksi. Mutta me tahdomme myöskin täyttää yleiset velvollisuutemme. Me pidämme oikeana että naiset osoittavat harrastavansa koko kansamme

ohjelman ensimmäisiä kysymyksiä, ja että me kykymme mukaan olemme kaikessa edistystyössä avullisina.»

— »Vakaumukseni on — sanoo islannitar Olavia Jóhansdotir »Nyaendessä» — että tämä meidän ensimmäisen nais-yhdistyksemme viittoma tie on oikea. Parhaana todisteena siitä, että me islantilaiset naiset ansaitsemme tasa-arvoisuuden miesten rinnalla, on se, että me otamme osaa yleiseen, kansamme yhteisen päämäärän saavuttamista tarkoittavaan työhön tavalla, joka hankkii meille mahdollisten vastustajiemmekin kunnioituksen. Tämä yhdistys on maamme naisten ensimmäinen julkinen toimi asemansa parantamiseksi. Se on samalla ilahuttava todiste siitä, että tällainen liike voi olla epäitsekkäs, että se voi pyrkiä saavuttamaan tasa-arvoisuutta sen nojalla, että juuri tämä tasa-arvoisuus on omansa yhteishyvää edistämään.»